

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

ŞENGÜL DİLEK FUL

YAZITLAR IŞIĞINDA MYSİA BÖLGESİ KÜLTLERİ

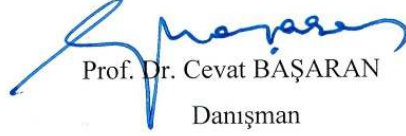
DOKTORA TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Cevat BAŞARAN**

ERZURUM-2008

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu çalışma Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı'nda jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Cevat BAŞARAN
Danışman

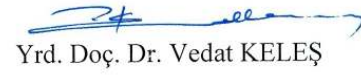

Doç. Dr. Cumhuriyet TANRIVER
İkinci Danışman/Jüri

Prof. Dr. Mehmet KARAOĞMANOĞLU
Jüri

Yrd. Doç. Dr. Nurettin KOÇHAN
Jüri

Doç. Dr. Ahmet Ali BAYHAN
Jüri

Yrd. Doç. Dr. Birol CAN
Jüri

Yrd. Doç. Dr. Vedat KELEŞ
Jüri

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir...../...../.....

Prof. Dr. Vahdettin BAŞÇI
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
ÖNSÖZ	IX

BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ	1
1. MYSİA BÖLGESİ	1
1.1. Coğrafi Sınırlar	1
1.2. Tarihçesi	4
1.3. Mysia Bölgesi Kentleri	9
1.3.1. Batı ve Güney Mysia	10
1.3.1.1. Pergamon	10
1.3.1.2. Teuthrania	10
1.3.1.3. Alisarna (Halisarna) / Sarnaka ve Komania	11
1.3.1.4. Allianoı	12
1.3.1.5. Perperene- Theodosiuopolis	12
1.3.1.6. Trarion	13
1.3.1.7. Gambreion	13
1.3.1.8. Apollonia	13
1.3.1.9. Kerasa-Savaştepe	14
1.3.1.10. Trakhala/Trakhoule-Darkale/Altınlı	14
1.3.1.11. Soma-Germe	14
1.3.1.12. Sandaina-Yirce/Yırca	15
1.3.1.13. Khliara	15
1.3.1.14. Stratonikeia/Siledik	15
1.3.1.15. Akrasos/Nakrasa/İlyaslar	16
1.3.1.16. Agroeira/Alloeira/Attaleia/Selçikli	17
1.3.1.17. Yortan Nekropolisi	17

1.3.1.18. Kalanda/Gelenbe	18
1.3.1.19. Adramytteion-Edremit	18
1.3.2. Orta Mysia (Balıkesir- Gönen yakınları)	19
1.3.2.1. Pteleai-Eftalye-Pamukçu	19
1.3.2.2. Hadrianoutherai	19
1.3.2.3. Akhyraous	20
1.3.2.4. Kepsut	20
1.3.2.5. İvrindi	21
1.3.2.6. Ergasteria-Balya	21
1.3.2.7. Kirmasti-Mustafakemalpaşa	21
1.3.2.8. Miletopolis	22
1.3.2.9. Daskyleion-Eşkel Limanı	23
1.3.2.10. Paimanenon-Eski Manyas	23
1.3.2.11. Konan-Artemea-Gönen	24
1.3.2.12. Zeleia-Sarıköy	24
1.3.2.13. Lentiana	25
1.3.2.14. Daskyleion	25
1.3.3. Kuzey Mysia (Bandırma yakınları)	26
1.3.3.1. Apollania-Gölyazı	26
1.3.3.2. Artaka-Artake-Erdek	27
1.3.3.3. Prokonnesos	27
1.3.3.4. Kyzikos	28
1.4. Araştırmalar	30
1.5. Amaç, Kapsam ve Yöntem	32
İKİNCİ BÖLÜM	34
2. MYSİA BÖLGESİ KÜLTLERİ İLE İLGİLİ KAYNAKLAR	34
2.1. Adak Stelleri	34
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	38
3. MYSİA BÖLGESİ KÜLTLERİ	38

3.1. Tanrılar	38
3.1.1. Zeus	38
3.1.1.1. Zeus Agoraios (Ἀγοραῖος)	40
3.1.1.2. Zeus Aithrios (Αἰθήριος)	40
3.1.1.3. Zeus Beudenos (Βευδηνός)	41
3.1.1.4. Zeus Brontaios (Βρονταῖος)	42
3.1.1.5. Zeus Bronton (Βροντῶν)	43
3.1.1.6. Zeus Hypsistos (Ὑψιστος)	44
3.1.1.7. Zeus Hypsistos Brontaios (Ὑψιστος βρονταῖος)	46
3.1.1.8. Zeus Khalazios Sozon (Χαλάζιος Σώζων)	47
3.1.1.9. Zeus Krampsenos (Κραμψηγός)	49
3.1.1.10. Zeus Megistos (Μέγιστος)	49
3.1.1.11. Zeus Olbios (Ὀλβιος)	50
3.1.1.12. Zeus Olympios (Ὀλύμπιος)	53
3.1.1.13. Zeus Orneos (Ὀρνεος)	55
3.1.1.14. Zeus Pandemos (Πάνδημος)	56
3.1.1.15. Zeus Polieos (Πολιέος)	59
3.1.1.16. Zeus Poteus (Ποτεύς), Zeus Poteos (Ποτεως)	60
3.1.1.17. Zeus Sabazios (Σαβάζιος)	61
3.1.1.18. Zeus Soter (Σωτήρ)	64
3.1.1.19. Zeus Thimenos (Θιμηνός)	66
3.1.1.20. Zeus Trosou (Τρῶσου)	67
3.1.2. Apollon (Ἀπόλλων)	69
3.1.2.1. Apollon Bathylimenites (Βαθυλιμενίτης)	72
3.1.2.2. Apollon Daphnousios (Δαφνούσιος)	74
3.1.2.3. Apollon Deonteios (Δεοντεῖος)	75
3.1.2.4. Apollon Germenos (Γερμηγός)	76
3.1.2.5. Apollon Karneios (Καρνεῖος)	78
3.1.2.6. Apollon Kitharodos (Κιθαροδός)	79
3.1.2.7. Apollon Krateanos (Κρατεανός)	80

3.1.2.8. Apollon Leonteios (Λεοντείος)	81
3.1.2.9. Apollon Libotenos (Λιβοτηνός)	81
3.1.2.10. Apollon Mekastenos (Μεκαστηνός)	82
3.1.2.11. Apollon Phoibos (Φοῖβος)	83
3.1.2.12. Apollon Tadokomeites (Ταδοκωμείτες)	83
3.1.2.13. Apollon Tarsenos (Ταρσηνός)	84
3.1.3. Poseidon (Ποσειδών)	85
3.1.3.1 Poseidon Ísthmios (Ίσθμιος)	86
3.1.3.2. Poseidon Kaseos (Κάσσεος)	88
3.1.4.Dionysos (Διόνυσος)	89
3.1.4.1. Dionysos Attu Heliou (Διόνυσος Ἄττου Ἡλίου)	92
3.1.4.2. Dionysos Kebrenios (Κεβρηνίος)	94
3.1.5. Hermes (Ἑρμῆς)	95
3.1.5.1. Hermes Meletenos (Μελήτηνος)	99
3.1.6. Herakles (Ἡρακλῆς)	100
3.1.7. Asklepios (Ἀσκληπιός)	103
3.1.8. Ares (Ἄρης)	106
3.1.9. Hosios Kai Dikaios (Ὅσιος καὶ Δίκαιος)	108
3.1.10. Helios Mithras (Ἡλῖος Μίθρας)	111
3.1.11. Attis (Ἄττις)	114
3.1.12. Men (Μῆν)	117
3.2. Tanrıçalar	119
3.2.1. Ana Tanrıça-Kybele	120
3.2.1.1. Meter Aggiste	124
3.2.1.2. Meter Dindymene	125
3.2.1.3. Meter Euangelia	126
3.2.1.4. Meter Kotuana	127
3.2.1.5. Meter Patroia	128
3.2.1.6. Meter Plakiane	129
3.2.1.7. Meter Tolypiane	131
3.2.1.8. Thea Andeiris	132

3.2.1.9. Thea Sitene	133
3.2.2. Demeter (Δημήτηρ)	134
3.2.3. Kore (Κορή)	136
3.2.4. Artemis (Ἄρτεμις)	140
3.2.4.1. Artemis Pediane	143
3.2.4.2. Artemis Orthosias (Ὀρθωσίας)	143
3.2.5. Aphrodite (Ἀφροδίτη)	145
3.2.6. Athena (Ἀθηνᾶ)	148
3.2.7. Hera (Ἥρα)	149
3.2.8. Hekate(Ἑκάτη)	150
3.3. Diğer Tanrı Ve Tanrıçalar	153
3.3.1. Tukhe (Τύχη)	153
3.3.2. Nemesis (Νέμεσις)	156
3.3.3. Dike (Δίκη)	157
3.3.4. Hestia (Ἑστία)	157
3.3.5. Rüzgar Tanrısı Zephyros	158
3.3.6. Nehir Tanrıları: Enbeilos, Aisepos Ve Ryndakos	160
3.3.7. Atlı Tanrı	161
3.3.8. Atlı Tanrıça	162
3.4. Theos Rhodios (Θεός Ῥοδῖος)	163
3. 5. Theos Epekoos (Θεός ἐπήκοος)	163
3. 6. Theos (Θεός)	164
3. 7. Thea Epekoos (Θέα ἐπήκοος)	164
3.8. İsis Ve Serapis Kültü	165
3.9. Ölüm İnanışı İle İlgili Tanrı Ve Tanrıçalar	168
3.9.1. Moiralar (Μοῖραι)	169
3.9.2. Hades (Ἅιδης)	170
3.10. Ölü Ve Kahraman Kültleri	172
3.11. İmparator Kültü	175
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	179

4. KÜLT GÖREVLİLERİ	179
4. 1. Thiasos'lar	179
4. 2. Rahipler	180
4. 3. Diakonoı	181
4. 4. Gallos	182
 BEŞİNCİ BÖLÜM	 184
5. KAHİNLİK ve KEHANET	184
 ALTINCI BÖLÜM	 188
6. KÜLT MERKEZLERİ	188
 YEDİNCİ BÖLÜM	 192
7. BİRLİKTE TAPINIM GÖREN TANRI ve TANRIÇALAR	192
 SEKİZİNCİ BÖLÜM	 194
8. BAYRAMLAR	194
8.1. Rosalia Bayramı	194
8.2. Zeus Soteria Bayramı	196
8.3. Zeus Pandemeia Bayramı	197
8.4. Kore Soteria Bayramı	199
8.5. Hadrianus Şenlikleri	201
SONUÇ	204
KISALTMALAR ve KAYNAKÇA	207
KATALOG	236
ÇİZİMLER	
LEVHALAR	
ÖZGEÇMİŞ	

ÖZET
DOKTORA TEZİ
YAZITLAR IŞIĞINDA MYSİA BÖLGESİ KÜLTLERİ

Şengül Dilek FUL

Danışman: Prof. Dr. Cevat BAŞARAN

2008-Sayfa: 454 Levha: 130

Juri: Prof. Dr. Mehmet KARAOSMANOĞLU

Doç. Dr. Cumhur TANRIVER

Doç. Dr. A. Ali BAYHAN

Yrd. Doç. Dr. Nurettin KOÇHAN

Yrd. Doç. Dr. Birol CAN

Yrd. Doç. Dr. Vedat KELEŞ

Mysia Bölgesi günümüzde yaklaşık olarak Balıkesir ilinin tümünü, Manisa'nın kuzey, İzmir'in kuzeybatı, Bursa'nın güneybatı, Kütahya'nın batı ve Çanakkale ilinin de doğu uç bölümünü kapsamaktadır. Sınırlarını çizdiğimiz bölgenin çalışma konusunu oluşturan "Mysia Bölgesi Kültleri" ise, günümüze kadar gelen maddi kalıntılar üzerindeki Grekçe yazıtlar ışığında çalışılmıştır. Çalışmada, insanoğlunun bölgede yurt kurmasından itibaren çeşitli gereksinimlerle kendilerine oluşturdukları tanrılar dünyasını ve kültürleri ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda, bölgeye yerleşen halkın taptıkları Zeus, Apollon, Artemis, Athena, Poseidon gibi Olymposlu tanrı ve tanrıçalar, Ana Tanrıça kültüyle birlikte yerel ve dışarıdan gelen tanrı ve tanrıçalar, kutladıkları bayramlar kısacası bölgenin din kültürü gün ışığına çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız sırasında yazıtlarda somutlaştırılmış soyut varlıkların doğaüstü güçler şeklinde yorumlandığını, tanrı veya tanrıça olarak kabul edildiğini gördük. Tanrı ve tanrıçalara dikilen stellerin üzerinde görülen yazıtlarından, şükran veya kefarete duyguları ile dikildiğine tanık olduk. İnsani bir takım duygularla bezenen tanrı ve tanrıçalar yaşanılan coğrafyaya ve iklime uygun olarak, yer isimleri, tabiat olayları ve tabiat varlıkları ile adlandırılmış oldukları sonucuna varılmıştır.

ABSTRACT
Ph. D. THESIS
IN THE LIGHT OF INSCRIPTIONS THE MYSIA REGION CULTS
Şengül Dilek FUL

2008-PAGE 461, PLATES 130

Supervisor: Prof. Dr. Cevat BAŞARAN

Jury: : Prof. Dr. Mehmet KARAOSMANOĞLU

Assist Prof. Dr. Cumhur TANRIVER

Assist. Prof. Dr. A. Ali BAYHAN

Assist. Prof. Dr. Nurettin KOÇHAN

Assist. Prof. Dr. Birol CAN

Assist. Prof. Dr. Vedat KELEŞ

Mysia region covers approximately all of the Bursa, north of Manisa, northwest of İzmir, southwest of Bursa, west of Kütahya and east tip of Çanakkale city. Cults of Mysia region consisting of the working plan of the area whose lines we have drawn are studied under the light of Greek inscriptions which are on the material remains and come to our day. Our main aim is to discover gods or goddesses and their cults which human being create because of some reasons since the beginning of settled life in the region. In this extent, Gods and Goddesses as Zeus, Apollon, Athena, Poseidon of Olympos to which people having located there worship, Gods and Goddesses having come from local and outside with the cult of Mother Goddess, their festivals, in brief, religious culture of the region are tried to bring to light.

During our study we have seen that abstract beings which are embodied on inscriptions are interpreted as supernatural powers and excepted as Gods or Goddesses. We have witnessed from the inscriptions on the steles that steles having dedicated to Gods and Goddesses are stood up with thanksgiving and expiation emotions. Also we have concluded that Gods and Goddesses who are adorned with some humanitarian emotions are named with region names, nature creatures and nature incident conveniently to geography and climate.

ÖNSÖZ

İnsanoğlunun sorgulama ve köken bulma çabasının doğal bir sonucu olarak din ve tanrı düşüncesine yönelmesi ve insan düşüncesinden doğup manalandırılmayan olayların simgesel ifadelerle açıklanmaya çalışılması; ortak kök bilinciyle, tanrı veya tanrılar dünyasının doğmasına neden olmuştur.

Daha açık bir ifadeyle din ve tanrı düşüncesinin doğuşu çağ insanı için tanımlanması zor tabiat olayları ile başlamış olsa gerek ki: tanrı düşüncesi kendisini bazen bir ışık demetinde, bazen yağmurun yağışında, bazen esen rüzgarda ve rüzgarın etkisiyle bir ağacın yaprak veya dallarının oluşturmuş olduğu seste, bazen ise bir gök gürültüsünde bulmuştur. Ayrıca insanların korku, sevinç, hüzn gibi duyguları da tanrı veya tanrılar dünyasının doğmasına etki eden diğer faktörler arasında yer almaktadır.

Eskiçağ insanı tarafından doğaüstü olarak tanımlanan varlıkları ve bu varlıkların hayal ürünü eylemlerinin öyküsünü Mysia Bölgesinde Grekçe yazıtlar ışığında ve belge niteliğindeki diğer eserlerin kaynaklığında incelemeye çalıştık.

Bu çalışmamızın amacı Mysia Bölgesi'nin dini hayatını ortaya çıkarmaktı. Mysia Bölgesi sınırları içerisinde kalan Pergamon antik kenti büyük bir krallık merkezi olması ve 2003 yılında H. ÜRETEN tarafından doktora tezi olarak çalışılmış olmasından bu kenti araştırmalarımızın dışında bıraktık.

Çalışmalarımız sırasında 20. yüzyılın başlarında L. Robert'ten beri bilim adamları tarafından bölgeye yeteri kadar önem verilmediğini ve bölgede sürdürülen epigrafik araştırmaların oldukça yetersiz kaldığını gözlemledik; fakat bölgede yapılan yeni araştırmaların hem bölgenin, hem de genelde Batı Anadolu'nun, antik çağ tarihi, kültürü ve tarihi coğrafyasına ilişkin bilgilere yenilerini katacağını da gördük.

Tezin hazırlanması sırasında yardımlarını esirgemeyen ve her zaman fikirlerinden yararlandığım değerli hocalarım Prof. Dr. Cevat BAŞARAN ve Ege Üniversitesi öğretim üyelerinden Doç. Dr. Cumhur TANRIVER'e, Almanca metinlerin çevirisinde benden yardımlarını esirgemeyen ve sahip olduğu kaynaklardan yararlanmamı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Mehmet KARAOSMANOĞLU'na ve çalışmalarım sırasında sıklıkla bilgisine başvurduğum, kitaplarından ve Kyzikos ile çalışmalarından faydalandığım değerli

hocam Yrd. Doç. Dr. Nurettin KOÇHAN'a teşekkürlerimi en içten duygularıyla sunarım. Almanca çevirilerde ve yazım aşamasında karşılaştığım her sorunda yardımlarını esirgemeyen Arş. Gör. Akın TEMÜR'e, haritaların çiziminde yardımlarını esirgemeyen Arş. Gör. Hasan KASAPOĞLU ve çeşitli yardımlarından dolayı Arş. Gör. Halim KORUCU, Arş. Gör. Ertuğ ERGÜNER ve Arş. Gör. Mehmet Ali YILMAZ ile İbrahim EFE'ye ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Yine çeşitli yardımlarından dolayı, Yrd. Doç. Dr. M. IŞIKLI, Yrd. Doç. Dr. K. MERAL, Yrd. Doç. Dr. B. CAN, Yrd. Doç. Dr. V. KELEŞ, Yrd. Doç. Dr. M. YAVUZ'a teşekkürlerimi sunarım.

Kütüphane çalışmalarım sırasında, rahat bir çalışma ortamı sağlayan İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü çalışanlarına ve özellikle sayın A. AKKAYA'ya, İstanbul Fransız Arkeoloji Enstitüsü'nün değerli çalışanlarına, Ankara İngiliz Arkeoloji enstitüsü elemanlarına, Atatürk Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi Merkez kütüphanesi çalışanlarına çok teşekkür ederim.

Müze çalışmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen İstanbul Arkeoloji Müzesi ve İzmir Arkeoloji Müzesi çalışanlarına da teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmalarım sırasında çeşitli yardımlarını gördüğüm sevgili öğrencilerim G. ŞAHİN, M. BAYRAM, Y. DEMİRKAN, E.YAVUZ, N. ÇALKAYA ve O. BİRİNCİ'ye, sevgili dostlarım ve meslektaşlarım Arş. Gör. S. AKAT, E. KÜÇÜKEFE, H. MOTOR ile Ö. ÖZTÜRK'e ve sevgili kardeşim Z. KARAOSMANOĞLU'na ayrıca teşekkürlerimi sunmak isterim.

Çalışmalarım sırasında maddi ve manevi yardımlarını hiçbir zaman benden esirgemeyen canım aileme de sonsuz teşekkürler...

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1- MYSİA BÖLGESİ ve KENTLERİ

1.1. Coğrafi Sınırları (Harita 1)

“Mysia” adının aslında Hellenleşme öncesi dönemlerde yerli bir kültürün dilinden geldiği, daha sonra ise Hellen ağızına uydurularak Mysia biçimini aldığı düşünülmektedir, fakat hangi kültürün dilinden geldiği ve öz biçiminin ne olduğu saptanamamıştır¹.

Strabon, Mysia adının aslının Lydialılarda “gürgen ağacı”na verilen isimden çıktığını söylerken, şöyle devam eder: “... *Olympos dağının dolayları çok sayıda gürgen ağacı vardır. Gene bu açıklamaya göre halkın onda biri buraya yollanmıştır*². *Ve bunların torunlarına Oksya*³ *ağacından dolayı Mysialı denmiştir ve dillerinde de bunu doğrulayan kanıtlar vardır. Mysialıların dilleri bir bakıma Lydia ve Phrygia dillerinin bir karışımıdır. Çünkü Mysialılar Olympos dağı dolaylarında bir süre yaşadıkdan sonra Thrakia’den gelen Phrygialılar, Troia ve dolaylarını çevirerek burayı ele geçirince, bunlar da Lydia’ya komşu olan Kaikos kaynağının üst tarafına yerleşmişlerdir.*”

Antik tarihçi Herodotos ise, Mysialıların Lydialılar ve Kariyalılarla kardeş ulus olduklarını ve bunların Karia halkı atası Kar’ın kardeşleri olan Lydos ve Mysos’tan türediği inancında olduğunu, bu yüzden de Mylasa’daki Zeus Karios tapınağına Karia’lı olmayan halklardan sadece Mysialıların kabul edildiğini bildirmektedir⁴. Homeros da, İliada’ında Mysialılardan bahsederken, Troialıların yanında savaşa katıldıklarını ve Lykialılarla birlikte Troas’da oturduklarını söylemektedir⁵.

Çalışma konumuzu oluşturan bölge ise adını, bir Thrak boyu olan Mysler’den almıştır ve Anadolu’ya nereden geldikleri kesin olmamakla birlikte Thrakia ve Boğazlar üzerinden girmiş oldukları düşünülmektedir⁶. Phrygialı’lar gibi, onlar da aşağı Tuna bölgesinden Trakya’ya doğru yayıldıkları ve Troia’nın İ.Ö. 13. yüzyılın ikinci yarısında yıkılışından sonra

¹ Umar 2006, 2.

² Strabon XII, 57, dn: 150: Dinsel bir adağa uyarak halkın onda biri memleketlerinden çıkartılarak Olympos dağı çevresinde yerleştirilmiş ve bir tanrıya vakfedilmiştir.

³ Strabon XII, 57, dn: 149: Yunanlılar tarafından Oksya denen gürgen ağacının ismi Lydialılarda Mysos’dur.

⁴ Herodotos I 171.

⁵ Homeros II, 858-861, X. 430.

⁶ Pauly, Enzyklopädie der Antike 8, 2000, 608; Sevin 2001, 42.

buraya yerleştikleri ve Anadolu'ya hareket ettikleri düşünülmektedir⁷. Ayrıca Strabon bize, bu görüşü destekleyen, Mysler'in Istros (Tuna) civarında yaşadıkları bilgisini de vermektedir⁸. Plinius ise, halkın adını Avrupalı göçmen "Moesi" oymağından aldığını söyler⁹. Trakyalı Mysialıları Moesi'lerle aynı kabul edersek, asıl yerleşim yerlerini Tuna'nın güneyine kuzey Trakya bölgesine yerleştirmemiz gerekmektedir¹⁰. Tüm eski çağ yazarları onların Trakya kökenli bir ulus oldukları konusunda aynı fikirdedirler.

Ege göçlerinden sonra Anadolu'da hem Phrygler hem de Mysialılar tarafından hakimiyet altına alınan bölgeler, Asurlular tarafından Muşki adıyla anılan bölgedir. Dolayısıyla, bu ifadeyi Mysoi'larla ilişkilendirmek de olasıdır. Kısaca Mysia Bölgesi, Anadolu'nun kuzeybatısında, muhtemelen İ.Ö. 12. yüzyılda Trakya'dan göç ederek buraya yerleşmiş Trakya kabilesine ait olan ve "Mysoi" adıyla bilinen bölgedir¹¹. Ülkenin kapladığı tüm alanı Strabon şöyle açıklar: "*Mysia iç kısımda Olympene'den Pergamane'ye ve Kaikos adını taşıyan ovaya kadar uzanan bir alanı kaplar. Ve bu nedenle İda dağı ile Katakekaumene arasında uzanır*"¹². Bu açıklamaya göre, kuzeydoğuda Uludağ'ın güneyinden, güneybatıda Bakırçay ovasına, kuzeybatıda ise Gönen çayı ile Kaz Dağı'nın güneyinden Kula'ya değin uzanan kesim Mysia bölgesini oluşturmaktadır. Mysia kabaca doğuda Phrygia, batıda Troas ve Ege denizi, güneyde Aiolis ve Lydia, kuzeydoğuda ise Bithynia bölgeleriyle komşudur¹³. Phrygia ile olan doğal sınırı, Olympos Dağı'nın (Uludağ) güneyinden başlayarak Kütahya'nın Gediz (Kadoi)¹⁴ ilçesindeki Şaphane Dağı'na kadar uzanmaktadır. Güneydeki sınırı zor tespit edilmektedir. Lydia ve Aiolis arasındaki doğal sınırı Kaikos (Bakırçay) nehri oluşturmaktadır¹⁵. Burası Kaikos vadisinin kuzeyi yani Katakekaumene adı verilen yerdir. Bu alan hem Lydialıların hem de Mysialıların ortaklaşa kullandıkları yerdir¹⁶. Ancak bu sınır çizgileri çok kesin olmayıp siyasal gelişmelerle ilgili olarak zaman zaman değişmelere ve hatta tartışmalara neden olmuştur. Örneğin Plinius, bir

⁷ Sevin 2001, 42.

⁸ Strabon, XII, 553, 571.

⁹ Plinius N. H. V 145.

¹⁰ Pauly, Enzyklopädie der Antike 8, 2000, 608.

¹¹ ay 2000, 608.

¹² Strabon XII 576.

¹³ Sevin 2001, 44, 46.

¹⁴ Strabon XII, 576: Kadoi, antik çağda bazen Phrygia bazen de Mysia'ya dahil edilen bir kenttir.

¹⁵ Sevin 2001, 45.

¹⁶ Strabon XII, 576, 578.

kuzey Lydia kenti olan Thyateira'yı (Akhisar) Mysialıların en uzaktaki kenti olarak tanımlamaktadır¹⁷.

Kuzeydeki doğal sınır ise, Aisepos (Gönen) çayından, Rhyndakos ve Olympos'a doğru uzanan Propontis (Marmara denizi) kıyılarını içermektedir. Olympos'un kuzeyi Bithynia, Güneyi ise Mysia'ya aitti. Strabon bunu şöyle anlatır: “*Olympos dağının kuzey dolayları Bithynialılar, Migdonialılar ve Dolionlar, öte yanı ise Mysialılar ve Epiktetos tarafından iskan edilmiştir*”¹⁸.

Herodotos¹⁹ ve Ksenophon²⁰, Mysialıların Olympos dağı çevresinde oturan bu halkın Kios'a (Gemlik) kadar yerleştiklerini söylerler. Ayrıca yine Strabon'dan Mysialıların Bithynia'da yerleşmiş olduklarını öğreniyoruz. Strabon bu bilgiyi Karianda'lı bir denizci olan Skylaks'ın bildirdiğini; Askania Gölü'nün (İznik Gölü) etrafında Phrygialılar ve Mysialıların yaşadıklarını belirtmektedir²¹. Askania Gölü antik dönemde Bithynia sınırları içinde yer almaktaydı. Bu verilere dayanarak, Mysia'nın erken dönemlerde daha geniş bir alana yayılmış olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca yine Strabon'dan Mysia'nın iki kısma ayrıldığını öğrenmekteyiz. Bunlardan birisi “Olympos civarında yerleşmiş bulunan Mysialıların diğeri ise, Kaikos nehri, Pergamon dolayları ve nehrin denize döküldüğü yere Teuthrania'ya (Bakırçay Ovası) uzanan bölgede, yani Kaikos dolaylarına yerleşmiş Mysialılardır²². Ptolemaios da (8 II 1: αἱ δύο Μυσίαι) bu bilgiyi destekler²³. Mysia'yı “ἡ Μικρά ve ἡ Μεγάλη” küçük ve büyük Mysia olarak ikiye ayırır. Küçük Mysia'yı kuzey kıyı bölgesinde ve Propontis çevresinde bulunan kentler oluştururken; iç taraflar ise Büyük Mysia'yı meydana getirir²⁴. Küçük Mysia'ya ait olduğu kabul edilen Olympos dağının önünde bulunan ovaya 'Ολυμπηνή²⁵ adı verilirken Makestos'un batı giriş havzasındaki bölge ise 'Αβρεττηνή olarak bilinmektedir²⁶. Tüm bunlardan bölgenin kendi içinde çeşitli yörelere bölündüğünü anlıyoruz. Bunlardan birisi, adını kuzeyindeki Olympos Dağı'ndan alan Olympene, diğeri Makestos Vadi'si ve Simav Gölü arasındaki bölge olan ve adını Mys oymağı olan Abbait'lerden alan

¹⁷ Plinius N.H. V 32.

¹⁸ Strabon XII, 575.

¹⁹ Herodotos V 122.

²⁰ Ksenophon, Hellenika I IV 7.

²¹ Strabon XII 566.

²² Strabon XII 571.

²³ Ptolemaios 8 II 1: αἱ δύο Μυσίαι

²⁴ Neumann 1969, 1530.

²⁵ Ptolemaios 5 II 15.

²⁶ Strabon XII 566; Neumann 1969, 1530.

Abbaitis ve Olympene ve Abbaitis arasında yer alan Abrettene yöreleri. Bunlar, kuzeyden güneye doğru, Apolloniatis (Apolyont-Ulubat) Gölü ile Simav Gölü arasında uzandığı düşünülen, dağlık bir yapıya sahip olan ve Phrygia sınırında olan yörelerdir. Daha içeride olan ve Pergamon ve Kaikos Çayı'nın kuzey kısmını kaplayan Teuthrania Bölgesi yer alır. Bugünkü Soma ve Kırkağaç'ın bulunduğu yöreye ise Indeipedion adı verilmişti²⁷.

Bölgenin sınırlarının kesin olarak belirlenmesi çok güçtür; çünkü sınır sorunu antik dönemde de oldukça karmaşık ve tartışmalıdır. Antik coğrafyacı Strabon, Bithynialılar, Phrygialılar ve Mysialılar hatta Kyzikos dolaylarındaki Dolienler ve Mygdonlar ve Troialılar arasındaki sınırı tam olarak belirlemenin zor olduğundan söz ederek; “Mysialıların ve Phrygialıların sınırları ayrıdır” şeklinde bir atasözünden de bahsetmektedir. Bunun nedeni, buraya gelenlerin barbar ve asker olmalarından dolayı fethettikleri bölgeyi devamlı olarak ellerinde tutamamalarından kaynaklanmaktadır²⁸. Dolayısıyla yöre halkı sürekli değişime uğramaktadır. Ayrıca bu durum, Skylaks ve Ptolemaios gibi tüm antikçağ coğrafyacılarının bölge hakkında doyurucu bilgi verememelerinden de kaynaklanmaktadır²⁹.

Sonuç olarak, Mysia Bölgesi günümüzde yaklaşık olarak Balıkesir ilinin tümünü, Manisa'nın kuzey, İzmir'in kuzeybatı, Bursa'nın güneybatı, Kütahya'nın batı ve Çanakkale ilinin de doğu uç bölümünü kapsamaktadır.

1.2. Tarihçesi

Coğrafi konumu bakımından bir geçiş bölgesi olan Mysia her zaman önemini koruyan bir bölge olmuştur³⁰. Mysia'nın çekirdek bölgesi sayılabilecek Manyas Gölü ve çevresindeki alanlar, tarihöncesi dönemleri pek araştırılmamış olsa da, iklimin elverişli olması ve Anadolu'dan Marmara ve Ege'ye açılan doğal yolların üzerinde yer alması nedeniyle Paleolitik Çağ'dan itibaren yerleşime sahne olmuştur³¹. Fakat buluntular açısından Hacılar ya da Çatalhöyük kadar önemli bir höyük ele geçmemiştir³². Kuzeybatı Anadolu ile ilgili Paleolitik çağdan itibaren bilgilerimizin az olmasına rağmen, Balıkesir ve civarında yapılan

²⁷ Sevin 2001, 46-47.

²⁸ Strabon XII, 564.

²⁹ Sevin 2001, 45.

³⁰ Neumann 1969, 1530.

³¹ Özdoğan 1988, 572-574; Özdoğan 1990, 346 vd.

³² Umar 2006, 4.

yoğun araştırmalar, bölgenin daha önce bilinmeyen Neolitik-Kalkolitik kültürlerini yansıtan yerleşme yerlerini gerek sayı gerekse malzeme türleri açısından zenginleştirmiştir. Bandırma, Manyas ve Gönen gibi geniş ova ve düzlüklerin bulunduğu Balıkesir ili ilk tarımcı toplulukların yerleşimi için oldukça uygun olduğu için çanak-çömleksiz Neolitik Çağ'dan itibaren yerleşim görmüştür³³. Bursa sınırları içinde kalan Ilıpınar, Barcın, Menteşe höyükleri neolotiğe kadar uzanır. Mysia'nın orta ve güney kısmında İlk Tunç Çağı'nın erken dönemlerinden, İ.Ö. 2500 dolaylarından kalma üç buluntu yeri saptanmıştır. Bunlar yerleri saptanamayan nekropolis'lerdir. İçlerinde en ünlüsü Yortan Nekropolisi'dir³⁴. Marmara Bölgesi'nin diğer yerlerinde olduğu gibi, Balıkesir, Edremit ve Gönen-Manyas yörelerinde de İlk Tunç Çağı başlarında önemli bir nüfus artışı olduğu gözlemlenmektedir. Bölgenin İlk Tunç Çağı daha çok Yortan Kültürü ile ilgilidir. Bununla birlikte, Troia ve İznik-Yenişehir kültürleri ile de benzerlikler göstermektedir. Orta Tunç Çağı'la birlikte yerleşim yerlerinde azalma görülürken, Demir Çağı ile birlikte Bandırma yöresinin tekrar önem kazandığı görülür³⁵.

Mysia Bölgesi'ne hakim olan Yortan kültürünün seramikleri İ.Ö. 3. bin yılda Daskyleion'da ele geçmemiştir. Bu durum, kentin kuzeye ve batıya açıldığını, ayrıca Trakya ve Balkanlar ile olan ilişkisini gösterir. Göktepe mevkiinde ele geçen ve Tunç Çağlara tarihlenen Balkan kökenli seramikler de bu durumu desteklemektedir.³⁶

İ.Ö. 2. binde Anadolu'da büyük bir uygarlık geliştiren Hititler'in³⁷ varlığına ait yazılı bir belge ele geçmemiştir³⁸. Hitit belgelerinden de Mysia Bölgesi'nin tarihi ile ilgili pek bilgi de edinemiyoruz. Bunun da nedeni, Hitit krallarının Batı Anadolu'daki savaşları vb. üzerine bilgi veren bu belgelerde geçen kent, ırmak ve dağ adlarının bugün hangi kent, ırmak ve dağ ismini karşıladığını anlayamadığımız için belgelerde geçen isimlerin Mysia Bölgesi ile ilgili olup olmadığını da bilemiyoruz³⁹. Hitit metinlerinde geçen "Maša"bölgesinin Mysia olduğu öne sürülmektedir⁴⁰

³³ Özdoğan 1990, 349.

³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Umar 1999, 15-19.

³⁵ Özdoğan 1988, 576.

³⁶ Bakır 2003, 11.

³⁷ Umar 1999, 31.

³⁸ ay 1999, 63.

³⁹ ay 2006, 5.

⁴⁰ Ünal 2002, 114.

İ.Ö. 1200 dolaylarında Anadolu, çoğu Thrak kökenli olan halklar tarafından oluşan kitlesel göç dalgalarına sahne olmuştur. Bu siyasi dalgalanma, Anadolu'nun bildiğimiz bütün devletlerinin ve devletçiklerinin sonunu getirmiştir. Troia'nın yıkımı ardından yaklaşık dört yüzyıl devam etmiş olan göç dalgalarının yarattığı kargaşa ortamı Anadolu'yu Karanlık Çağ'a sürüklemiştir⁴¹. Troia Savaşı, Doğu ile Batı, yani Anadolu ile Avrupa arasında antik çağda yaşanmış bir paylaşım savaşıdır. Bu savaşta Yunanistan'da bulunan şehir devletlerinin tümü Agamemnon'un yanında yer alırken, Anadolu'daki şehir devletleri de Troia'nın yanında yer almıştır. Troia'nın yardımına ilk koşanlar ise Mysialılar olmuştur. Mysialılar Troia'da savaşçılıkları ve cesaretleri ile ün yapmışlardır⁴².

İ.Ö. 1. binde Daskyleion'a kadar uzanan Aisepos ile Rhyndakos arasındaki bölgede Dolionların⁴³ yaşadığını görüyoruz. Kyzikos'u da içine alan bu bölgeye "Dolioni" veya "Dolionis" adı verilmektedir. Kyzikos'ta yaşayan en eski insanlar olarak karşımıza çıkan Dolionlar, daha önceleri Mysia'daki Olympos yamaçlarına yerleşmişler, daha sonra Aisepos Ovasına inmişlerdir. Başka bir inanca göre ise, Thessalia'dan bu yöreye göç etmişlerdir. Dolionların kim oldukları hala tartışma konusudur. Bir inanışa göre, Dolionların eskiden beri Dolionia'da bulundukları ve sonradan buraya Pelasgoslar'ın geldiklerini kabul ederler. Başka bir inanışa göre ise, Dolionların Pelasgoslar'ın bir kolu oldukları ve Thessalia'dan geldikleri fikrindedirler⁴⁴. Zamanla bölgeye Dolionların akrabaları olduğu düşünülen Phrygler egemen olmuştur. İ.Ö. 1. binin başlarında Phrygler önce Propontis'in güney ve güney doğusundaki yere, sonraları ise, "Hellespontine Phrygiası" denen bölgeye yerleşmişlerdir⁴⁵. Phryg devleti, Kırım'dan gelen Kimmerlerin Anadolu içlerine uzanan yığınsal saldırı göçlerinde güçsüzleşmiş ve batıdaki güçlü komşu olan Lydia Krallığı'nın egemenliğini tanımışlardır. Lydia egemenliği, en geç İ.Ö. 585'de, Kızılırmak'a kadar uzanmış olup hiç kuşkusuz Mysia Bölgesi'ni kapsamıştır⁴⁶. Lydia Krallığı en parlak çağında sınırları, Troia'yı aşır Hellespontos'a varmış, kuzeyde Mysia'yı, Adremytteion'dan başlayarak Rhyndakos nehrinin ötesine kadar devam eden kıyının büyük bir kısmını içine almıştır⁴⁷. Lydia Devleti İ.Ö. 6.

⁴¹ Homeros, Iliada II, 858, XIII., 5; Başaran 1998, 73; Umar 1999, 164; Umar 2006, 6.

⁴² Arıcan 2004, 25-26.

⁴³ Strabon XII 564, 575.

⁴⁴ Ertüzün 1999, 6-7; Sevin 2001, 48; Arıcan 2004, 24.

⁴⁵ Strabon XXII 563, 564; Ramsay 1897, 665; Magie 1950, 759; Bakır 2003, 7.

⁴⁶ Umar 2006, 7.

⁴⁷ Ertüzün 1999, 16.

yüzyılın ortalarında Persler tarafından yıkılıp istila edilmesinden sonra Lydia iki satraplığa bölünmüştür. Bunlardan merkezi Sardeis olan Oroites, merkezi Daskyleion olan satraplığı ise Metrobates idare etmekteydi. Böylece Pers idaresine giren Mysialılar yaklaşık 200 yıl Pers egemenliğinde kalmışlardır. Pers egemenliği altındaki şehir devletlerinde din ve kültür etkinlikleri serbestçe sürdürülmüş, güneybatı ve batı Ege Yunan şehirlerinin büyük ulaşım kolaylığı ve ölçülü vergi sistemiyle refah düzeyi hızla yükselmiştir. Persler, bazı şehir devletlerine sikke basma hakkını da vermişlerdir. Bu haktan yararlanan Kyzikos altın sikke basmıştır. I. Dareios (İ.Ö. 522-İ.Ö. 486) zamanında Mysia'nın dahil olduğu satraplık, merkeze yılda 500 talent vergi vermekle yükümlü idi⁴⁸. Perslerin ılımlı politikası İ.Ö. 6. yüzyılın sonlarına doğru değişmeye başlamıştır. Vergiler yükseltilmiş, Fenikeli gemiciler Persler tarafından daha çok korunmuşlardır. Böylece huzursuzluk ortamı doğmuştur. Ayrıca Perslerin, Avrupa'ya doğru yayılması, İonia şehirlerinde iktidarı belirleme çabaları ve İonia kolonilerinin kurulmasına engel olmaları, Persler ve İonialılar arasında gerilime neden olmuştur. Siyasi ve ekonomik sebepler yüzünden İ.Ö. 6. yüzyılın sonlarına doğru İonia'da içten içe bir kaynaşma başlamıştır. İ.Ö. 500 yılında Pers satrapı Artafernes'i Naksos adasını almaya teşvik eden Miletos tiranı Aristogoras, seferin başarısızlıkla sonuçlanması nedeniyle korkuya kapılarak Miletos halkını Perslere karşı ayaklandırmıştır. Böylece bu ayaklanmalar önce komşularına sonra da tüm İonia kentlerine sıçramıştır fakat Persler, Fenikelilerin de yardımıyla İon kentlerini tek tek ele geçirmeyi başarmışlar ve kentleri yakıp yıkmışlardır. Bu yıkımdan Mysia da nasibini almıştır. Kyzikoslular olacakları daha önceden görerek, Pers egemenliğini kabul etmişler ve felaketten kurtulmuşlar, ancak özgürlüklerini kaybetmişlerdir⁴⁹. Ayrıca, Persler'in Trakya'da Yunan şehir devletleriyle yaptığı savaşlara Mysialılar da katılmıştır.

İ.Ö. 431-404 yılları arasında yapılan ve 27 yıl süren Peloponnesos savaşlarında Mysia kentlerinin Atina'nın yanında yer aldıklarını görmekteyiz. Bu savaşlar Yunanistan'da olduğu kadar Batı Anadolu sahillerinde de geçmiştir. İ.Ö. 411'de Atina donanması Hellespontos'da (Çanakkale Boğazı) Kinossema ve Abydos'da büyük zaferler kazanmış, İ.Ö. 410 da ise, Atinalı ünlü komutan Alkibiades, Peloponnesos donanmasını Kyzikos açıklarında yenilgiye

⁴⁸ Arıcan 2004, 27.

⁴⁹ Ertüzün 1999, 18; Arıcan 2004, 27.

uğratmıştır⁵⁰. Atinalıların bu başarıları bölgeye egemen olmalarını sağlamış; fakat çok geçmeden Spartalılar'la Persler dayanışmaya girişmiş; bu gelişme de Atina'yı zor durumda bırakmıştır. İ.Ö. 405 yılında Spartalı Lysandros, Perslerin yardımıyla oluşturduğu donanma ile Lampsakos'u işgal etmiş ve bunun üzerine Hellespontos'a gönderilen Atina donanması Aigospotamoi'da ağır bir yenilgiye uğramıştır. Ardından, Hellespontos'u, Byzantion'u ve Kalkhedon'u ele geçiren Spartalılar İon kentlerini de kolayca egemenliği altına almayı başarmıştır. Sparta baskısı ve sömürüsü altında bulunan İon kentleri İ.Ö. 394 yılında, Atinalı Konon komutasındaki Pers donanması ile Sparta donanmasını Knidos'ta bozguna uğratmış ve bu yenilgi ile Sparta'nın deniz egemenliği sona ermiştir. Bunun sonucunda Pers donanması ilk kez Ege Denizi'ne girmiş ve Anadolu kıyılarındaki Yunan şehirlerine özerklik vererek onların Pers egemenliğinin altına girmelerini sağlamıştır⁵¹.

İ.Ö. 364 yılında bağımsızlığını ilan eden Kyzikos, Daskyleion satrabının egemenliği altına alma girişimlerine başarıyla direnmiş ve bu sayede 2. Attika-Delos Deniz Birliği'ne alınmıştır. Ancak daha sonraki yıllarda Atina ile tüm ilişkilerini koparmış ve egemenliğini güvence altına alarak genişlemiştir⁵². İ.Ö. 334 yılında Makedonya kralı Büyük İskender'in İran ordularını Granikos'da (Kocabaş Çayı) yenilgiye uğratmasıyla bölge, Makedonya'ya bağlanmıştır. İ.Ö. 323'de Büyük İskender'in ölümü ile ülke bir iç savaşa düşmüş ve bölümlere ayrılmıştır⁵³. İç savaşlar sırasında Mysia, Makedonya ve Yunanistan'a hükmeden Kassandros'un idaresine, İ.Ö. 301 yılında ise bölge, Trakya'ya sahip olan Lysimakhos'un idaresine geçmiştir. Roma ve Kartaca arasında gerçekleşen Pön Savaşları sırasında Mysia'nın bir kısmı Suriye Devleti Selevkos'ların; bir kısmı ise İ.Ö. 283 yılında Philetairos tarafından kurulan Bergama Devleti'nin nüfusu altına girmiştir⁵⁴. I. Attalos döneminde (İ.Ö. 241-İ.Ö. 197) Bergama ile Roma arasında bir yakınlaşmanın başladığı görülür. Bu sıralarda Makedonya kralı V. Philippos yayılma politikası uygulamaya başlamış ve Roma'ya karşı büyük bir savaş sürdüren Kartacalı Hannibal ile anlaşıp Roma'ya savaş açmıştır. I. Makedonya savaşı denilen bu savaşta Bergama Krallığı, Roma'nın yanında savaşa katılmıştır. Aynı anda Bithynia kralı I. Prousius da Bergama Krallığı'na savaş açtığını duyurunca, Attalos

⁵⁰ Tekin 1995, 58, Mansel 1998, 335; Arıcan 2004, 30.

⁵¹ Tekin 1995, 60-61; Mansel 1998, 384-388; Arıcan 2004, 30.

⁵² Arıcan 2004, 30.

⁵³ Mansel 1998, 458; Arıcan 2004, 32.

⁵⁴ Arıcan 2004, 32.

Yunanistan'dan çekilmek zorunda kalmıştır. Bu gelişme üzerine İ.Ö. 205 yılında Romalılar, Philippos ile barış yapmışlardır⁵⁵. Mısır hükümdarı Ptolemaios'un ölümünden sonra V. Philippos ve Selevkoslar kralı III. Antiokhos aralarında anlaşıp Mısır'ın Suriye'deki topraklarına ve Trakya, Ege Denizi adalarına ve Batı Anadolu kıyılarındaki topraklara İ.Ö. 202 yılında saldırınca, Bergama Krallığı, Rodos, Kyzikos ve Byzantion ile anlaşp Roma'yı da kendi taraflarına çekerek Makedonya'ya karşı savaş açmışlardır. Bu savaşlar sonucunda Yunanistan ve Ege'de Roma nüfusu artmaya başlamıştır. İ.Ö. 133 yılında ise, Bergama kralı III. Attalos'un vasiyeti üzerine Bergama, Roma İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Böylece, Romalılar işgal ettikleri tüm Marmara ve Ege topraklarını Bergama'da oturan Asya Prokonsülüne bağlamıştır⁵⁶. Roma Dönemi'nde Kyzikos, bölgede önemli bir liman kenti durumundadır. Kyzikos'a Hadrianus (İ.S. 117-138) tarafından Neokoria (imparator kültü) ünvanının verilmesinden sonra parlak bir dönem başlar⁵⁷. Mysia İ.Ö. 129 yılında Roma egemenliğine girmesi ile bölgede başkaldırıları yaşanmış ve bunlar zalimce bastırılmıştır. Roma'nın doğu ve batı diye ayrılmasından sonra Mysia, İ.S. 395 yılında Doğu Roma'nın kontrolüne girmiştir.

İ.S. 900'lü yıllarda ve İ.S. 1000'li yılların başında Türkler Anadolu'ya gelmeye başlar. Türklerin Anadolu'ya akınları 1048 Pasinler Savaşı ile hız kazanır 1072'de Afşin komutasındaki Türk akıncıları Mysia'yı yağmalarlar⁵⁸. Daha sonra bölge, Karesi Beyliği'nin yönetimine geçer. Orhan Gazi döneminde 1339'da Kapıdağ Yarımadası ve Erdek'in alınması ile bölgede Türk hakimiyeti güçlenir. 1354 yılında Karacabey komutasındaki Türk birlikleri Panarmos'u ele geçirerek Osmanlı topraklarına katar⁵⁹.

1.3. Mysia Bölgesi Kentleri

Antik dönemden günümüze kadar sınırları sorunlu olan bu bölge içerisinde birçok yerleşim alanı kurulmuştur. Bunların çoğu küçük yerleşimlerdir; önemli kentleri ise, şöyle sıralayabiliriz (Harita 1):

⁵⁵ Umar 2006, 14-15.

⁵⁶ Arıcan 2004, 32; Umar 2006, 16-17.

⁵⁷ Ertüzün 1999, 38-39.

⁵⁸ Arıcan 2004, 41-52.

⁵⁹ ay 2004, 41-52; Umar 2006, 31-37.

1.3.1.Batı ve Güney Mysia

1.3.1.1. Pergamon:

Kentten ilk kez İ.Ö. 4. yüzyılın başlarında Ksenophon söz etmektedir⁶⁰. Bölgenin güneybatı ucunda ve “Pergamene” yöresinde yer alır. Teuthrania denen verimli Kaikos vadisinde kurulmuştur. Sadece bölgenin değil, tüm Anadolu’nun en önemli kentlerinden birisidir⁶¹. Büyük İskender’in generallerinden Antigonos, İ.Ö. 301 yılında Trakya Lysimakhos ile yaptığı Ipsos savaşında ölünce, Batı Anadolu’nun egemenliği Lysimakhos’un eline geçer. Lysimakhos da savaşın giderlerini karşılamak için sakladığı hazineyi Pergamon kalesine getirmiş ve hazinenin korunmasıyla Paphlagonia’lı bir subay olan Philetairos’u görevlendirmiştir. Lysimakhos İ.Ö. 281 yılındaki savaşta ölünce Philetairos, bu parayı kentin bayındırlık işleri için kullanmış; böylece kent, I. Evmenes (İ.Ö.263-241) ve I. Attalos (İ.Ö. 241-197) dönemlerinde en parlak siyasi ve kültürel merkeze dönüşmüştür⁶².

Philetairos, krallığı Marmara kıyılarına kadar genişletmiş; yeğeni I. Evmenes krallığın topraklarını korumuş; fakat Galatlara haraç ödemek zorunda kalmıştır. I. Attalos zamanında ise kentin ilk güzel yapıları inşa edilmiştir. II. Evmenes (İ.Ö. 197-159) zamanında ise, krallık Hellenistik Dönemin en güçlü devletlerinden biri haline gelmiştir. III. Attalos (İ.Ö. 139-133) ise, Bergama krallığını vasiyetinde Roma imparatorluğuna bağışlamıştır. Bergama, Roma Çağı’nda da çok önemli bir merkez olmuştur⁶³.

1.3.1.2.Teuthrania:

Teuthrania, Herodotos’da, Kaikos ağzı yöresinde Bergama ile deniz arasında uzanan dolma ovanın Hellenlerce kullanılan biçimi olarak geçmektedir⁶⁴. Ayrıca orada bulunan bir kentin de adıdır⁶⁵. Teuthrania adını Mysia kralı Teuthras’tan almış⁶⁶ ve Bergama’ya

⁶⁰ Ksenophon, Anabasis VII 8.8.

⁶¹ Radt 1988, 15 vd.; Sevin 2001, 52.

⁶² Mansel 1988, 473.

⁶³ Akurgal 1993, 327-328.

⁶⁴ Herodotos II.10.

⁶⁵ Ksenophon, Anabasis, 2 I 3, 7 VIII 17; Ksenophon, Hellenika, 3 I 6.

⁶⁶ Sevin 2001, 52.

yaklaşırken ana yolun Bakırçay'ı aştığı köprüden 3 km. batısındaki Kalarga adı verilen bir tepe üzerindedir⁶⁷.

Teuthrania yerleşiminin tarihi neredeyse tamamen karanlıktır. Elimizde bu yerleşimin kimler tarafından ve ne zaman kurulduğu hakkında herhangi bir bilgi veya veri bulunmamaktadır. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi sadece Herodotos'tan, alüvyon ovasının adı olduğunu öğreniyoruz.

Ksenophon, Anabasis adlı kitabında Teuthrania'daki yerleşimi birkaç kez anmaktadır. Burada İran'a doğru yürüyen Kyros'a katılanlar arasında Teuthrania beyi olan Spartalı Prokles'ten söz etmektedir. Ayrıca, yine bu orduyla Bergama yakınlarında zengin bir İranlı'nın mallarını yağmalamak için gittiklerinde işleri umdukları gibi gitmediğini ve düştükleri bu kötü durumdan kurtulmak için Prokles'in Halisarna ile Teuthrania'dan yardımcıları getirdiğinden bahseder⁶⁸. İ.Ö. 399 yılında Thibron komutasındaki Spartalı ordu karşısında Bergama, Teuthrania ve Halisarna kentleri karşı koymadan Spartalılara boyun eğdiklerini de yine Ksenophon'dan öğrenmekteyiz⁶⁹.

Kente ait kalıntılar duvar ve temel izlerinden oluşmaktadır.

1.3.1.3. Alisarna (Halisarna) / Sarnaka ve Komania

Ksenophon'dan Alisarna'nın da Teuthrania gibi Bergama'ya çok yakın olduğunu öğreniyoruz⁷⁰. Bergama'nın batısındaki şifalı ılıca olduğu düşünülmektedir. Bu antik yerleşimin kalıntıları ya bulunamamış ya da günümüze kadar ulaşamamıştır⁷¹.

Komania da Bergama yakınlarında küçük bir yerleşimdir⁷². Kalıntılar olmadığı için yerleşimin tam yeri ve tarihçesi hakkında bilgi edinemiyoruz.

⁶⁷ Umar 2006, 78.

⁶⁸ Ksenophon, Anabasis, 2 I 3, 7 VIII 17.

⁶⁹ Ksenophon, Hellenika, 3 I 6.

⁷⁰ Ksenophon, Anabasis, 2 I 3, 7 VIII 17.

⁷¹ Umar 2006, 81-82.

⁷² Ksenophon, Anabasis, 2 I 3, 7 VIII 15.

1.3.1.4. Allianoi

Allianoi, Bergama'nın kuzeydoğusunda, Bergama-İvrindi karayolu üzerinde, Paşa Ilıcası mevkiinde yer almaktadır. İlkçağda önemli bir ılıca tedavi merkezi durumundadır⁷³. Antik yazarlardan Aelius Aristides, *Hieroi Logoi (III 1)* adlı eserinde Allianoi'dan söz etmektedir.

Burada yapılan kurtarma kazıları sırasında her yanı taş duvarla yapılmış bir yeraltı tüneli, geniş bir alana yayılmış taban mozaikleri, hamam yapısı ve çeşitli taşınabilir buluntular ortaya çıkmıştır⁷⁴.

1.3.1.5. Perperene- Theodosiopolis

Bergama'nın kuzeybatısında, Kozak yöresinde, Aşağıbey Köyü yakınında olan Perperene antik kenti ile bunun kuzeybatısında yer alan Okçular Köyü'nün üst tarafında yer alan küçük yerleşim yeri hakkında bilgilerimiz oldukça azdır. İ.S. 5. yüzyıldan itibaren antik kaynaklarda Perperene antik kenti için, Theodosiopolis isminin kullanıldığını görmekteyiz⁷⁵. Perperene ismini Strabon ve Stephanos Byzantios eserlerinde zikretmişlerdir⁷⁶.

Perperene gerek Hellenistik devirde, gerekse Roma İmparatorluk devrinde sikke basmıştır. İmparatorluk devrinde hem pseudo-autonom; hem de Caligula'dan Philippus II devrine kadar imparator portresi taşıyan sikkeler basılmıştır. Sikke resimlerinden kentin ekonomik ve dini-kültürel hayatında bağıcılığın önemli bir yeri olduğunu öğrenebiliyoruz. İ.Ö. 4. yüzyılda sikkeler üzerinde üzüm salkımları, İmparatorluk çağında ise, Dionysos betimi sık görülür. İ.S. 2. ve 3. yüzyıl sikkelerinden birçoğu üst düzey yöneticilerinin adına tarihlenmiştir⁷⁷.

Bir tiyatro caveası dışında günümüze kadar ulaşan önemli bir kalıntı yoktur.

⁷³ Çelgin 2008, 5 vd.

⁷⁴ Yaraş 2007, 95 vd.

⁷⁵ Kaufmann-Stauber, 1994, 41, 58.

⁷⁶ Strabon XIII, I 51; Umar 2006, 91.

⁷⁷ Kaufmann-Stauber 1994, 82.

1.3.1.6. Trarion

Antik yerleşim yerinin adı Strabon'da geçmektedir⁷⁸. Perperene'nin doğusunda Ayazmend Çayı kıyısında, Kozak yöresinde, Yukarıbey Köyü'nün batısında Sakar Kaya veya Asar Kaya adı verilen tepenin üzerinde var olan kalıntıların bu yerleşim yerine ait olduğu düşünülmektedir⁷⁹.

Bu antik yerleşim yeri hakkında elimizde fazla bilgi yoktur.

1.3.1.7. Gambreion

Gambreion, Ksenophon'un Hellenika adlı eserinde bir Mysia kenti olarak geçer⁸⁰. Gambreion'un, Bergama'nın doğusunda Kınık kasabasının bitişiğinde olduğu düşünülmektedir. İ.Ö. 4. ve 3. yüzyıllarda sikke bastığını biliyoruz⁸¹. Yerleşimden günümüze görünür hiçbir yapı kalıntısı ulaşmamış ve tarihçesi hakkında da pek bilgi sahibi değiliz.

1.3.1.8. Apollonia

Mysia Bölgesi'nin güney uç kesiminde yer alan ve adını I. Attalos'un karısı Apollonis'ten alan, II. Evmenes tarafından yeniden büyütülmüş olan Apollonia kenti, Bergama yakınlarındadır. Ksenophon ve Strabon kentin isminden bahsederler⁸².

Kentin adı "Apollon'un Yurdu" anlamına gelmektedir. İlkçağ kentinin kalıntıları Hamidiye Köyü'nden ileride, Yağcılı Çayı'nın sol kıyısında bulunan Asar Tepe üzerindedir. Kentin varlığının İ.Ö. 5. yüzyıla kadar gittiğini, İ.Ö. 400 civarının olaylarını anlatan Ksenophon'dan öğrenebiliyoruz.

Günümüze ulaşmış önemli bir yapı kalıntısı yoktur.

⁷⁸ Strabon XIII I 51.

⁷⁹ Umar 2006, 92.

⁸⁰ Ksenophon, Hellenika, 3 I 6.

⁸¹ Sevin 2001, 54.

⁸² Ksenophon, Anabasis, 2 I 3, 7 VIII 15; Strabon XIII 4 4.

1.3.1.9. Kerasa-Savaştepe

Güneybatıya doğru uzanan Bursa-Bergama karayolu üzerindedir. İlkçağ kenti Savaştepe kasabasına içme suyu gönderen Halkapınar çevresindedir. İ.S. 5. yüzyılda Sardeis metropolitliğine bağlı bir piskoposluk olarak görünen Keraseis (**Giresun**/Savaştepe) adını daha çok Bizans döneminde duyurmuştur⁸³.

Bu yerleşimin adı, Roma döneminde Kerasai veya Kerassai şeklinde, Bizans Devrinde ise Kilise örgütüne ait piskoposlukları listeleyen belgelerde Keraseis olarak görmekteyiz. Halkapınar su tesislerinin bitişiğinde yassı höyüğün üzerinde ve yamaçlarında çanak-çömlek parçalarına rastlanmakta; ayrıca bazı yapı kalıntılarının izleri de görülmektedir.

Antik yerleşimin tarihçesi hakkında bilgimiz yoktur.

1.3.1.10. Trakhala/Trakhoula-Darkale/Altınlı

Güneybatı Mysia sınır kentlerinden birisidir. Soma'nın güneyindedir. Rum imparatorluğunun son piskoposlar listesinde adı geçmektedir⁸⁴.

Tarihi kentin kuruluşuna ilişkin herhangi bir bilgi yoktur. Köyde ilkçağ kalıntısı da görülmemektedir. Fakat Darkale-Soma yolu üzerinde, Soma'ya yakın bir yerde bir evin bahçesine ait bir duvar üzerinde Bizans çağı yapısına ait süslemeli bir mermerin Trakhoula kalıntılarında gelmiş olabileceği düşünülmektedir⁸⁵.

1.3.1.11. Soma-Germe

Anadolu'daki "Germe" ismiyle anılan kentlerden birisi de Mysia bölgesindedir. Bölgenin güney uç kısımlarında, Pergamon ile Thyateira arasında bulunmaktadır. Ramsay'e göre, Soma yakınlarında olan kent⁸⁶ Robert'e göre, Savaştepe yakınlarındadır. Kentin, Roma devrinde sikke bastığını biliyoruz; fakat tarihçesi hakkında bilgi sahibi değiliz.

⁸³ Sevin 2001, 50.

⁸⁴ Ramsay 1960, 136, no. 23-24.

⁸⁵ Umar 2006, 100.

⁸⁶ Ramsay 1960, 136, 181.

1.3.1.12. Sandaina-Yirce/Yırca

Sandaina, Mysia bölgesinin güney sınır kentlerinden biridir⁸⁷. Soma'nın kuzeydoğusunda olan Yerce/Yırca/Yirce köyünün yanı başında bu kentin önemsiz kalıntıları bulunmaktadır. Ayrıca, Yırca'nın arkasında, kuzeyde bir kaya bloğuna oyulmuş ilkçağ mezarları burada bir yerleşim yerinin nekropolisinin bulunduğunu da göstermektedir⁸⁸.

Kentin tarihçesi hakkında bilgi yoktur.

1.3.1.13. Khliaria

Manisa-Kırkağaç yakınlarında bir ilkçağ kentidir⁸⁹.

Khliaria'nın tarihçesi hangi döneme kadar uzanıyor bilemiyoruz; fakat bu kent yönetim örgütü açısından Roma İmparatorluğu döneminde kent durumunda bulunmadığı; hatta Ortaçağ başlarında dahi kent ve piskoposluk merkezi olarak tanınmadığı anlaşılmaktadır. Khliaria kentinin kalıntıları ovanın ortasında bir yığın halindedir. Yani küçük bir höyük durumundadır. Bu höyük, Kırkağaç yakınlarındaki Bakır Köyü'nün 2 km. doğusundadır. Buradan çıkarılan birkaç yazıtlı taş şu anda Manisa Müzesi'ndedir. Ortaçağ'ın sonlarında ovanın ortasında kent terkedilmiş ve yeni Khliaria kenti Kırkağaç'a taşınmıştır⁹⁰ ancak Kırkağaç'ın içinde anmaya değer kalıntı günümüze kadar gelmemiştir.

1.3.1.14. Stratonikeia/Siledik

Güneybatı Mysia'nın sınır kentlerinden birisidir. Kırkağaç'ın doğusunda Siledik Köyü'nün bulunduğu yerdedir⁹¹

Kent, İ.Ö. 1. yüzyılda genel bir kent havasında olup⁹² sikke basmaya Roma devrinde "İndei Stratonikeia" ve daha sonra "Stratonikeia Hadrianopolis" adıyla başlamıştır. Sikkeler üzerinde görünen "İndei" adı muhtemelen kentin bulunduğu ovanın ilkçağdaki adından

⁸⁷ Sevin 2001, 54.

⁸⁸ Umar 2006, 107.

⁸⁹ Ramsay 1960, 125, no: 39.

⁹⁰ Umar 2006, 108-111.

⁹¹ Sevin 2001, 54.

⁹² Magie 1950, 1476.

(İndeipedion) almış olmalıdır. Stratonikeia adını ise, I. Antiokhos'un eşi olan kraliçe Stratonike'den almıştır⁹³.

Kentin tarihçesi ile ilgili olarak şunu söyleyebiliriz. Bergama devletinin son kralı III. Attalos'un vasiyeti ile Romalılara bırakılan kente el koymak isteyen Romalılara karşı ayakaklanan Aristonikos, 3 yıl boyunca Romalılara direnmiş; fakat İ.Ö. 130 yılında yenilince, adı geçen kente sığınmıştır. Ancak kenttekiler Aristonikos'u Romalılara teslim etmek zorunda kalmışlardır⁹⁴.

Siledik Köyü'nde hiçbir tarihsel yapı kalıntısı veya sur parçası yoktur ancak köyün hemen arkasında kayaya oyulmuş bir mezar ile Roma ya da Bizans çağından kalma yazılı kabartmalı ve süslemeli birkaç parça ele geçmiştir.

1.3.1.15. Akrasos/Nakrasa/İlyaslar

Akrasos, Kırkağaç-Gelenbe arasında Kaikos Vadisi'nde bulunan bir ilkçağ kentidir. Aynı yörede olduğu düşünülen Nakrasa kenti ile isim benzerliğinden çok karıştırılan her iki kentin de ayrı ayrı sikke bastıklarından söz edilir⁹⁵.

Ramsay'ın piskoposluklar listesinden kilise kurultaylarına Akrasos kentinin piskoposunun daima katıldığı halde, Nakrasa kenti piskoposunun hiçbir zaman katılmadığını öğreniyoruz⁹⁶. Oysa kent durumundaki tüm yerleşimler para basabiliyor ve bu kentlerin bir piskoposu oluyordu. Bunun yanı sıra, Akrasos kentinin kalıntıları saptanamamıştır.

Akrasa, Selevkosların Bergama Devleti sınırındaki önemli kenti konumundaydı. Bu yüzden Bergama Devleti Apollonia'yı buraya yakın bir yerde tahkim etmiştir⁹⁷.

⁹³ Umar 2006, 112.

⁹⁴ Malay 1992, 108 vd.

⁹⁵ Ramsay 1960, 134-135, no: 18-19.

⁹⁶ ay 1960, 128-129.

⁹⁷ Umar 2006, 118.

1.3.1.16. Agroeira/Alloeira/Attaleia/Selçikli

İlkçağ kenti bugünkü Akhisar'ın 18 km. kuzeyinde bugünkü Selçikli Köyü'nün bulunduğu yerdedir. Köyden 2 km. uzaklıkta güneybatıda yer alan Koca Mezarlık, antik yerleşimin alanıdır.

Bergama krallarından olan Attalos'lar tarafından geliştirilmiş olan Attaleia'nın eski adının, Agroeira/Alloeira olduğu düşünülmektedir.

Attaleia alanında bugün görünür tarihsel kalıntı yoktur. Sadece birkaç yazıtlı mezar steli bulunmuştur, bunlar da Selçikli köyüne taşınmıştır⁹⁸.

1.3.1.17. Yortan Nekropolisi

Yortan, Manisa ilinin Kırkağaç ilçesi, Gelenbe bucağına bağlı, şimdiki Bostancı Köyü'nün eski adıdır. Yortan mezarlığı deyimine rağmen, burada bir höyük bulunmaktadır. Ancak höyük üzerinde tarihsel yapı kalıntısı olmamasına rağmen, kaba seramik parçaları yoğun olarak görülmektedir. Yapı kalıntılarının görülmemesinin nedeni ise yapı malzemesi olarak kerpiç ve ağaç kullanılmasıdır. Bu malzeme birkaç yüzyıl içinde toprağa dönüşmüştür⁹⁹.

Yortan höyüğünün mezarlığı pek çok buluntu vermiştir. Yapılan kazılar sonucu çıkan çanak çömlek “Yortan Kapları” olarak adlandırılmıştır¹⁰⁰. Bu civardan ele geçen kapların tümüne, benzerliklerinden dolayı bu isim verilmiştir. Yine yapılan kazılar sırasında içinde ölülerin bulunduğu küpler ele geçmiştir. Böylece bu buluntular, buradaki ölü gömme geleneği hakkında az da olsa bilgi edinmemizi sağlamıştır¹⁰¹.

Yapılan araştırmalar Yortan mezarlığının Kalkolitik dönemin son yüzyıllarından, Erken Tunç Çağı sonuna kadar yaklaşık 1500 yıllık bir süre boyunca kullanıldığını ortaya çıkarmıştır¹⁰².

⁹⁸ Umar 2006, 119-121.

⁹⁹ ay 1999, 15-16.

¹⁰⁰ ay 1999, 15-17.

¹⁰¹ ay 2006, 123-127.

¹⁰² ay 1999, 19.

1.3.1.18. Kalanda/Gelenbe

Birçok kaynakta “Kalamos” olarak adlandırılan Kalanda, Ramsay tarafından aynı şehri işaret etmekte ve bugünkü Seledik ile aynı olduğu savunulmaktadır¹⁰³.

Kalanda ismi, Hellenleşme döneminde resmi işlemlerde Kalamos biçiminde kullanılmış ancak halk “Kalanda” şeklinde kullanımı sürdürmüş, Türkleşme döneminde ise ismin Gelenbe’ye dönüştüğü düşünülmüştür. 692 yılında toplanan piskoposlar kurultayına katılan Kalanda’nın, en azında bu tarihten önce kent ve piskoposluk merkezi durumuna geldiğini biliyoruz¹⁰⁴. Tarihçi Muralt, 1190 yılında Alman İmparatoru Frederick’in yaptığı yürüyüşten bahsederken Kalamos’un ismi Kalamon şeklinde geçmektedir¹⁰⁵.

Bugünkü Gelenbe’de antikçağa ait hiçbir yapının izine rastlanamamıştır.

1.3.1.19. Adramytteion-Edremit

Adramytteion, Balıkesir-Burhaniye ilçesinin batısında Karataş mevkiinde, Ören Tepe’de geniş bir alana yayılmıştır¹⁰⁶.

Bir din adamı ve seyyah olan Des Mouceaux 1668 yılında bölgeyi gezmiş ve buradaki görkemli harabelerden söz etmiştir. Bu bilgileri, Cornelius de Bruin, 1725 yılında Voyages de Corneille Le Bury adlı eserinde yayınlamıştır. Herodotos, Strabon, Plinius, Stephanos Byzantinos gibi antik yazarların eserlerinde Edremit Körfezi’nin güney kesiminde yer alan kentler arasında ayrıcalıklı bir yere sahip olan Adramytteion hakkında fazla araştırma yapılmamışsa da, kentin arkeolojik açıdan önemi büyüktür. Bölgenin Neolitik ve daha erken dönemleri için konuşmak şu an için zordur. Ancak, Erken Tunç Devri’nden başlayarak önemli bir iskan gördüğü açıktır. Yapılan yüzey araştırmalarında az da olsa ele geçen Geç Tunç ve Erken Demir Çağı’na ait seramik buluntuları, yerleşim yerinin önemine dikkat çekmektedir. Kent tarihsel veriler ışığında sikke basmış ve Roma Devri ve sonrasında önemli bir bölge merkezi olarak varlığını sürdürmüştür¹⁰⁷.

¹⁰³ Ramsay 1960, 139, no: 33.

¹⁰⁴ Umar 2006, 135.

¹⁰⁵ Ramsay 1960, 139, no 33.

¹⁰⁶ Umar 1993, 19.

¹⁰⁷ Bektaş 2002, 85 vd.

1.3.2. Orta Mysia (Balıkesir- Gönen yakınları)

1.3.2. 1. Pteleai-Eftalye-Pamukçu

Eftalye, Balıkesir ilinin güneyinde merkez ilçeye bağlı Pamukçu kasabasının eski adıdır¹⁰⁸. Robert, Eftalye adının Bizans Çağı köyü olan Pteleai'dan geldiğini söyleyerek Pamukçu'ya lokalize etmektedir. Hellen dilinde Pteleai, Karaağaçlar demektir¹⁰⁹.

Pamukçu'da ele geçen bir yazıtta, Selevkoslar devletinin en ünlü kralı III. Antiokhos tarafından, devletinin Batı Anadolu genel valisi Zeuxis'e gönderdiği mektuptan bahsedilmektedir. Burada Nikanor adlı kişinin Torosların kuzeyinde kalan ülke bölümünde tüm tapınakların başrahibi olarak atandığından söz edilmektedir¹¹⁰. Ele geçen yazıt sayesinde yörenin Hellenistik Çağ başında, Bergama krallığı ülkesi kapsamında olmayıp Selevkosların ülkesi kapsamında olduğunu öğreniyoruz.

Pamukçu'da, bugünkü yerleşim içinde herhangi bir ilkçağ yerleşimine ait kalıntı bulunmamaktadır.

1.3.2.2. Hadrianoutherai

Ramsay, Hadrian tarafından inşa edilen kentin, yanlışlıkla, Ergasteria (Balya) ile Miletopolis arasındaki yol üzerinde gösterildiğini söyler¹¹¹. Kentin konumu hakkındaki en iyi bilgileri, Bizans kaynaklarından öğrenmekteyiz. Piskoposluk listelerinde Hadrianoutherai ismi yerine Akhyraous isminin kullanıldığını görmekteyiz. Akhyraous ismi muhtemelen Bizanslıların Hadrianoutherai kentine verdikleri bir isimdi ya da buraya oldukça yakın bir başka yerleşimdi¹¹².

Schwertheim, antik kentin Kyzikos'tan Bergama'ya giden yol üzerinde¹¹³ Robert ise Balıkesir'in doğusunda olduğunu savunmaktadır¹¹⁴. Ramsay da, kentin Pergamon-Miletopolis arasındaki yol üzerinde olduğunu söylemektedir¹¹⁵.

¹⁰⁸ Umar 2006, 151.

¹⁰⁹ Robert 1962, 385-386.

¹¹⁰ Malay 1987, 7 vd.

¹¹¹ Ramsay 1960, 168, no:5.

¹¹² ay 1960, 168, no: 6.

¹¹³ Schwertheim 1987a, 164,

¹¹⁴ Robert 1962, 389.

Günümüzde kentin kalıntıları saptanamadığı gibi tarihçesi hakkında da bilginiz yoktur.

1.3.2. 3. Akhyraous

Ramsay'a göre, Akhyraous, Hermos ile Kaikos vadilerinden Miletopolis ve Costantinople'a giden büyük yolun üzerinde yer alıyordu. Bu yol Balıkesir'den de geçmekteydi. Ramsay, Bizans Devrinde kentin sahip olduğu önem nedeniyle, bu noktada bulunmasına şüphe olmadığını savunmaktadır. Bu dönemde kent metropolislik mevkiine yükselmiştir¹¹⁶. Robert, kentin ilk yerinin, Balıkesir'in güneyindeki Pamukçu kasabasının yanı başında bulunan "Hocakalesi" adı verilen kalıntıların bulunduğu yer olduğunu düşünmektedir¹¹⁷. Umar'a göre Akhiraous, bugünkü Biga yakınlarında Salihli ve Alaşehir yönündeki İlkçağ ve Ortaçağ'da kullanılan yol üzerindedir¹¹⁸.

İlkçağ kentine ait kalıntılar günümüze kadar ulaşmamıştır.

1.3.2. 4. Kepsut

Kepsut'ta antik çağa ait herhangi bir kalıntı bulunamamıştır. Çevresindeki köylerde ise Bizans kaleleri görülmektedir. Bunlardan bir tanesi Kepsut'un 5 km. doğusundaki Beyköy'de, diğeri Beyköy'ün 1 km. kuzeybatısındaki Akçaköy'de, bir diğeri Beyköy'ün 4 km. kadar kuzeydoğusunda Keçidere köyünde, bir başka Bizans kalesi ise, Kepsut'un 7 km. güneybatısında Hotaşlar köyü ile Simav çayı arasında bulunmaktadır¹¹⁹.

¹¹⁵ Ramsay 1960,169.

¹¹⁶ ay1960, 168-169, no: 6.

¹¹⁷ Robert 1962, 385.

¹¹⁸ Umar 2006, 154.

¹¹⁹ ay 2006, 158.

1.3.2. 5. İvrindi

İvrindi, elverişsiz coğrafi yapısından dolayı tarih boyunca refah düzeyine hiç ulaşamamış bir yerleşim yeridir. Özellikle ana yollara uzak olması bunun başlıca nedenidir. Bu yüzden burada ilkçağa ait herhangi bir kalıntının bulunamaması da doğaldır. İvrindi'nin 15 km. kuzeydoğusunda bulunan Gömeniç köyünde bir Bizans kalesinin kalıntıları görülmektedir¹²⁰. L. Robert, Strabon'un da bahsettiği ve yeri tartışmalı olan Pionia köyünü buraya yerleştirmektedir¹²¹ fakat bu kesinlik kazanamamıştır.

1.3.2. 6. Ergasteria-Balya

Balıkesir'e bağlı Balya, Hellenistik dönemde Ergasteria (işyeri, maden çıkarma/işleme yeri) olarak bilinmekteydi¹²². Bizans döneminde ise adı Palia'dır.

Balya kasabası da aynen İvrindi gibi elverişsiz bir coğrafi yapıya sahiptir. Manyas Gölü'ne akan Kocadere'nin izlediği vadi geçidinin yanındadır. Bu elverişsiz coğrafi durumu nedeniyle, burada antik çağdan kalma bir kalıntı yoktur. Sadece Balya'nın 6 km. kuzeydoğusunda bulunan Kadıköy'de bir Roma kalesi kale bulunmaktadır¹²³.

1.3.2.7. Kirmasti-Mustafakemalpaşa

Kirmasti'nin tarihçesi hakkında pek bilgi yoktur. Antik kentin içinden geçen çay da aynı ismi taşımaktadır. Adının kökeni de tartışmalı olan kentin içinde günümüze ulaşmış yapı kalıntısı bulunmamaktadır. Fakat burada ele geçmiş olan tunçtan yapılmış bir Athena başı şu anda Bursa Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir. Bir evin temel inşaatı sırasında ele geçmiş olan bu eserin Miletopolis kökenli olduğu düşünülmektedir¹²⁴.

¹²⁰ Umar 2006, 160.

¹²¹ Strabon XIII, 1, 56; Wiegand, AM 1904; Robert 1962, 364.

¹²² Büchner 1907, 430.

¹²³ Umar 2006, 161-162.

¹²⁴ ay 2006,162.

1.3.2. 8. Miletopolis

Kentin adını ilk Strabon anmaktadır. Strabon, kentin kurucusu olarak Thrak kökenli Dolionlar ve Mygdonlar'ı gösterir¹²⁵; ancak kentin adına bakılarak bir Miletos kolonisi olduğu da söylenmektedir¹²⁶. Yörede İ.Ö. 1. binde Milada halkı yaşamakta idi ve bu halkın kentinin adı geç dönemlerde Miletopolis olmuş fakat bu ismin Miletos ile bir ilgisi yoktur. Sadece Milata adı Miletoya dönüşmüştü. Ramsay'a göre Miletopolis, bu Miletalılar'ın şehri idi ve Miletos'tan gelmiş bir koloni tarafından kurulmuş hissini vermek için isim Yunanlılaştırılmıştır¹²⁷.

Kentin varlığına Attik Tribut listelerinde de rastlamaktayız¹²⁸. Buradan İ.Ö. 5. yüzyılda Miletopolis ile Atina arasında ilişkilerin başladığını öğrenebiliyoruz. Kentin varlığını gösteren bir başka kaynak ise, festival takvimleridir. Miletopolis'de ele geçen bir yazıtta ay adları sayılmıştır. Bu aylardan bir tanesi de "Skirophorion" ayıdır. Bu, Atina takviminde yılın en son ayıdır ve bugüne dek Atina dışında başka bir yerde bu ayın adına rastlanmamıştır¹²⁹.

Ele geçen sikkeler sayesinde İ.Ö. 4. yüzyılda kentin sikke basmaya başladığını öğreniyoruz. Atina sikkelerinde olduğu gibi, sikkelerin ön yüzlerinde Athena'nın başı, arka yüzde de baykuş figürü görülmektedir¹³⁰. Schwertheim, bu simgeleri Atina ile ilişkili kentlerin kullandığını söylemektedir¹³¹.

Miletopolis İ.Ö. 281 yılındaki Kurupedion Savaşı'ndan sonra Selevkosların hakimiyetine girmiş, yüzyılın sonlarına doğru Bergama Krallığı'nın topraklarına katılmıştır¹³². Bithynia kralı Prusias'ın İ.Ö. 156-154 yılları arasında yapılan savaşta Bergama kralı II. Attalos'u yenmesiyle kent bir süre Bithynia Krallığı'nın egemenliğine¹³³, İ.Ö. 1. yüzyılda ise, Kyzikos hakimiyetine girmiştir¹³⁴.

¹²⁵ Strabon XII 8 10.

¹²⁶ Schwertheim 1980, 103 vd.

¹²⁷ Ramsay 1960, 169, no: 7.

¹²⁸ Schwertheim 1980, 107 vd.

¹²⁹ ay 1980, 108.

¹³⁰ Wroth 1964, 91; Tekin 1992, 90, Res. 73.

¹³¹ Schwertheim 1980, 114.

¹³² Şahin 2000, 19.

¹³³ Habicht 1956, 90 vd., Schwertheim 1980, 79, 123.

¹³⁴ Strabon XII 8 11.

İ.S. 1. yüzyılın ortalarında kent zenginleşmeye başlar ve imparator Vespasianus döneminde tekrar sikke basımına geçilir¹³⁵. İmparator Hadrianus Anadolu'ya yaptığı seyahati sırasında Miletopolis'e de uğramış ve kentte büyük saygı görmüştür¹³⁶.

İmparator Valerian ve Gallienus dönemlerinde (İ.S. 253-256) Gotlarla yapılan savaşlar nedeniyle kent her bakımdan zayıflar¹³⁷. Bizans döneminde ise bir piskoposluk merkezi olmuştur¹³⁸.

Kent alanında, günümüzde görünebilir bir yapı yoktur. Yapılan kazılarda çıkarılan eserler ise, bugün Bursa Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir.

1.3.2. 9. Daskyleion-Eşkel Limanı

Anadolu'da bu isim altında yedi yerleşim yeri bulunmaktadır. Bunlardan iki tanesi Mysia Bölgesi'ndedir. Bunlardan birisi Marmara denizinin güney kıyısında; diğeri ise Manyas Gölü'nün güneydoğu köşesinde yer almaktadır.

Herodotos'un "Lydia'lı Giges'in babası Daskylos"¹³⁹ anlatımından yola çıkarak, bu ismin Lydia dilinden geldiği ve bu kentlerin Lydia'lılarca kurulduğu düşünülmekteydi. Daskylos'un ilkçağda Lydia'lılarda erkek adı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Fakat bu durum yine de kentçinin Lydialılarca kurulduğunu kanıtlamaz.

Robert kentin Miletoslular tarafından kurulduğu söylemektedir¹⁴⁰

Mudanya'nın 15 km batısında olan Daskyleion/Eşkel Limanı'nda antik çağdan kalma bir kalıntı görülmemektedir.

1.3.2. 10. Paimanenon-Eski Manyas

Paimanenon'un bugünkü yerini tartışan eski araştırmacılar, Kyzikos'tan 35 mil mesafede olduğunu savunurlar. Waddington ve Lolling şehrin ismi olarak Poimanos şeklini

¹³⁵ Wroth 1964, 92.

¹³⁶ Schwertheim 1980, 128.

¹³⁷ Hasluck 1910, 190 vd.

¹³⁸ Schwertheim 1980, 131.

¹³⁹ Herodotos I 8.

¹⁴⁰ Robert 1955, 136.

kabul etmektedirler. Ramsay ise, bunun yanlış olabileceğini söylemektedir. Halkının da Poimanenoi olduğunu savunmaktadır¹⁴¹.

Bugün “Eski Manyas” diye anılan kalıntılar alanı Manyas ile Susurluk arasında, Manyas’ın 9 km. güneydoğusundadır¹⁴². Poimanenon’da kazı yapılmadığından ve antik kaynaklarda da pek söz edilmediğinden tarihçesi ile ilgili bilgilerimiz sınırlıdır. Ancak, kentin tarihçesinin İ.S. 2. yüzyıla kadar uzandığını bastığı sikkelerden öğrenmekteyiz. Bizans döneminde ise, Komnenosların güçlü bir kalesi olduğu bilinmektedir. Antik kentte birkaç mimari parça ile Roma dönemine ait bir yazıtlı taş ele geçmiştir¹⁴³.

1.3.2. 11-Konan-Artemea-Gönen

Artemea’nın bugün Balıkesir sınırları içinde olan Gönen kaplıcalarının bulunduğu yerde olduğu sanılmaktadır. Kent o yıllarda var olduğu sanılan Artemis tapınağının yanında kurulmuştur. Kuruluş tarihi kesin değildir. Gönen kaplıcalarının bulunduğu yerde antik çağ kalıntılarına rastlanmamakla birlikte, antik mezar stelleri ele geçmiştir¹⁴⁴.

1.3.2. 12. Zeleia-Sarıköy

Biga-Gönen yolu üzerinde Gönen’in 12 km. kuzeybatısında Sarıköy’ün yakınlarındaki tepenin yamaçlarındadır¹⁴⁵. Strabon Zeleia’yı, Aisepos’un denize döküldüğü yerden yaklaşık 80 stadia ve Kyzikos’tan 190 stadia uzaklıkta İda dağının eteklerinin en ucunda kurulduğunu söyler¹⁴⁶.

Homeros İliada’sında, Troia savaşlarında Zeleialıların Troialılara savaşçılar gönderdiğinden bahsetmektedir¹⁴⁷. Bunlardan kentin kuruluş tarihinin İ.Ö.1200’den daha eskiye gittiğini anlamaktayız. Tarihçi Arrianos ise, İskender’in Anabasis’i adlı yapıtında

¹⁴¹ Ramsay 1960, 170, no: 9.

¹⁴² Hasluck 1906, 23 vd.

¹⁴³ Umar 2006, 192-195.

¹⁴⁴ ay 2006, 202.

¹⁴⁵ ay 1993, 825.

¹⁴⁶ Strabon XIII 1 10.

¹⁴⁷ Homeros, İliada, II 823 ve IV 103 121.

İskender'in İ.Ö. 334 Granikos savaşı sırasında Zeleia yakınlarında konakladığını yazmaktadır¹⁴⁸

Zeleia gelişmiş bir kent olmadığı için burada görülmeye değer bir antik çağ kalıntısı yoktur. Tek buluntu köyün içindeki silindir şeklindeki mermer bir yazıttır¹⁴⁹.

1.3.2. 13. Lentiana

Ramsay'a göre, Lentiana, Poimanenon'un civarında bir dağ silsilesi ve bir kentin adıdır. Birçok yerde ikisi birlikte anılmaktadır. Çeşitli yayınlarda Lentiana'nın, Kyzikos ile Poimanenon arasında olduğu ya da Poimanenon'a çok yakın olan Kharioras'la Berbeniakon'un kuzeyinde olduğu geçmektedir¹⁵⁰.

Umar bu anlatımlardan yola çıkarak, kentin konumuna ilişkin olabilecek dört isim önermektedir¹⁵¹. Bunlardan bir tanesi, Gönen'in 8 km. kuzeybatısında olan Alaattin Köyü; ikincisi, Gönen'den 5 km. Babayaka Köyü ki burada muazzam harabeler vardır; üçüncüsü, Gönen'in 14 km. batısında Alacaoluk Köyü'ndeki Alacaoluk kalesidir. Dördüncüsü ise, Zeleia/Sarıköy'ün 3 km. güneyinde bulunan Dereköy'dür. Buralarda antik çağdan kalma kalıntılar görülmektedir¹⁵².

1.3.2. 14. Daskyleion

Antik çağın önemli bir yerleşim merkezi olan Daskyleion, Balıkesir'in Bandırma ilçesi, Aksakal beldesi Ergili köyü sınırları içersindedir. Manyas Gölü'nün güney doğu kıyısında Pers satraplık merkezi olan Daskyleion¹⁵³, Anadolu'nun batı dünyasına açılan jeopolitik konuma sahip bir noktadır. Hem Hellespontos'a yakın, hem de verimli topraklar üzerinde kurulmuştur¹⁵⁴.

¹⁴⁸ Arrianos, İskenderin Anabasis'i, I 12.

¹⁴⁹ Umar 2006, 203.

¹⁵⁰ Ramsay 1960, 171, no: 10.

¹⁵¹ Umar 2006, 196-199.

¹⁵² ay 2006, 196-199.

¹⁵³ Munro 1912, 57-67.

¹⁵⁴ Bakır 2003, 6.

Antik kentin lokalizasyonu Kurt Bittel tarafından 1952 yılında yapılmıştır¹⁵⁵. Bittel, Daskyleion'un Bandırma'nın 30 km. güneyinde Kuş Gölü'nün güneydoğu köşesinde Ergili köyünün 2 km. batısındaki Hisar Tepe üzerindeki varlığını saptadıktan 2 yıl sonra, E. Akurgal burada kazılara başlamıştır¹⁵⁶.

Bu satraplık önceleri Anadolu'nun tüm kuzey kıyıları, Çanakkale Boğazı ve Marmara Denizi'nin güney kıyılarında bulunan kentler ile Phrygia ve Kappadokia'yı içine alacak kadar geniş bir alana yayılmaktaydı. İ.Ö. 8. yüzyıldan beri iskan gören kentin, İ.Ö. 7. yüzyılın ilk çeyreğinde, Lydia kralı Giges tarafından babası Daskylos'un adı verilerek kurulduğu söylenmektedir¹⁵⁷. İ.Ö. 547 yılından İ.Ö. 334 yılına kadar Akhaimenid egemenliği altında kalmıştır¹⁵⁸.

Antik yazarlar bu bölge için Hellespontine Phrygia adını kullanmışlardır. Strabon da burada Phryglerin yaşadığını belirtmektedir¹⁵⁹. Daskyleion'da yapılan araştırmalar sonucu ele geçen Phryglere ait epigrafik ve arkeolojik buluntular bunu kanıtlamaktadır. Phryg dilindeki yazıtlar, bezemeli seramikler ve Kybele kültüne ait buluntular, İ.Ö. 8 yüzyıldan Hellenistik döneme kadar burada Phrygler'in varlıklarını sürdürdüklerini göstermektedir¹⁶⁰.

1.3.3. Kuzey Mysia (Bandırma yakınları)

1.3.3.1. Apollonia-Gölyazı

Apollon'un yurdu anlamına gelen kent Rhyndakos ırmağının döküldüğü Apolyont Gölü'nün (Uluabat Gölü) kıyısına yakın bir adacık üzerinde bulunmaktadır¹⁶¹. Sevin'e göre kent, Bithynia Bölgesi sınırları içindedir. Bölgenin en batısında olup adını, Bergama kralı II. Attalos Philedelphos'un annesi Apollonis'ten almıştır. Kendilerinin bir Miletos kolonisi olduklarını savunan Apollonialılar aslında Kyzikos'tan gelen Miletos göçmenleri tarafından kurulmuş olmalıydı¹⁶².

¹⁵⁵ Bittel 1953, 1 vd.

¹⁵⁶ Akurgal 1956, 335 vd., 350 vd.; Akurgal, 1958, 632-633; Akurgal 1959, 692 vd.; Akurgal 1961, 167-174.

¹⁵⁷ Bakır 2003, 6.

¹⁵⁸ Sevin 2001, 50-51; Bakır 2003, 6.

¹⁵⁹ Strabon XII 4 1.

¹⁶⁰ Bakır 2003, 7.

¹⁶¹ Umar 2006, 176.

¹⁶² Sevin 2001, 34.

Bulunduğu coğrafi konumu nedeniyle stratejik bir önem taşıyan kent aslında erken dönemlerde Mysia Bölgesi'nin sınırları içersinde idi. Apollonia Roma egemenliği döneminde sikkeler basmıştır¹⁶³.

1.3.3.2. Artaka-Artake-Erdek

Artake, şimdiki Erdek'in önünde bulunan Zeytinliada olarak bilinen adanın ismidir. Bugünkü Erdek'in yakınındaki bir tepe ve orada bulunan kent de aynı isim ile anılmaktadır¹⁶⁴. Strabon kentin İ.Ö. 8. yüzyılda kurulmuş bir Miletos kolonisi olduğunu söylemektedir¹⁶⁵. Ancak yerleşimin karşı kıyıya ne zaman yayıldığını bilemiyoruz. Bu belki de Fenike donanmasının getirdiği yıkımdan önce ya da sonra gerçekleşmiştir¹⁶⁶ İ.Ö. 5. yüzyılda gerçekleşen ve başarısızlıkla sonuçlanan İonia ayaklanmasına katılan Artake kenti, İ.Ö. 493 yılında Persler tarafından yakılıp yıkılmıştır¹⁶⁷. Bu tarihten sonra ise kent, Kyzikos'a bağlanmıştır¹⁶⁸.

Artake, zengin ve büyük bir kent değildi. Ortaçağda canlı bir kent konumuna geçmeye çalışsa da, her zaman Kyzikos'a bağımlı kalmıştır. Birkaç kez geçirdiği yangın ve depremlerden dolayı, rastlantılar sonucu bulunan ya da yapılan temel kazıları sırasında ele geçen mimari parçalar dışında, günümüze pek kalıntı kalmamıştır.

1.3.3.3. Prokonnesos-Marmara Adası

Marmara Denizi'nin (Propontis) güneybatısında yer alan ve en büyük adalardan bir tanesi olan Prokonnesos günümüzde olduğu gibi, antik dönemde de mermerleriyle ünlüydü¹⁶⁹. Bir Miletos kolonisi olduğu düşünülen kentin tarihi İ.Ö. 6. yüzyıla değin geri gitmektedir. İ.Ö. 5. yüzyılda İonia ayaklanmasına katıldığı için Persler tarafından yakılarak

¹⁶³ Umar 2006, 178.

¹⁶⁴ Strabon XII 8 11; Umar 1993, 113.

¹⁶⁵ Strabon XIV 1 6.

¹⁶⁶ Umar 2006, 205.

¹⁶⁷ Herodotos VI 33.

¹⁶⁸ Sevin 2001 49.

¹⁶⁹ Asgari 1980, 162.

cezalandırılmıştır¹⁷⁰. Yine aynı yüzyılda Attika-Delos Deniz Birliği'nin üyesi olmuştur¹⁷¹. Adanın ünlü mermerleri en çok Kyzikos tarafından kullanılmıştır. Halikarnassos'daki Mausolos'un mezar anıtı buradan getirilen mermerler ile yapılmıştır¹⁷².

Konumundan dolayı tarih boyunca saldırılara uğradığı ve yağmalandığı için antik dönemden günümüze gelen kalıntılar pek yoktur.

1.3.3.4. Kyzikos

Kuzeybatı Anadolu'da, Marmara Denizi'nin güneyinde, Kapıdağı Yarımadası'nın kara ile birleştiği berzahta kurulan kent asırlar boyu tarih sahnelerinde yer almış en önemli yerleşim merkezidir. Halk arasında Belkıs (Balkız) olarak anılan Kyzikos kentinin sınırları da tartışmalıdır¹⁷³. En çok tartışılan konu ise, Kapıdağı'nın antik çağda bir ada mı yoksa yarımada mı olduğudur¹⁷⁴. Ünlü coğrafyacı Strabon, Kyzikos'un Propontis'de bir ada olduğunu ve kıtaya iki köprü ile bağlandığını açıkça söylemektedir¹⁷⁵.

Homeros'un İlyada'sından Anadolu'nun en eski halkı Mysialıların Trakyalılarla akraba olduğunu¹⁷⁶ Strabon'dan ise kentin ilk sakinlerinin Trakya'dan gelen Dolion'lar¹⁷⁷ olduğunu öğreniyoruz. Miletos'un kurduğu bir koloni kenti¹⁷⁸ olan Kyzikos'un kuruluş tarihi ise, burada ele geçen seramik buluntularına göre İ.Ö. 7. yüzyılın ilk dörtlüğüne verilir¹⁷⁹.

İ.Ö. 561-546 yılları arasında Lydia kralı Kroisos tarafından vergiye bağlanan Kyzikos, daha sonra Pers egemenliğinde olan Daskyleion'un idaresi altına girer¹⁸⁰.

İ.Ö. 498'deki Milet tiranı Aristogoras'ın önderliğindeki İon isyanı ile Perslere bağlı birçok kent bağımsızlığını ilan eder. Lade Savaşı'ndan sonra Fenike donanması tarafından Miletos yıkılınca Kyzikos, Daskyleion satrabi Oebareus'a boyun eğer¹⁸¹.

¹⁷⁰ Herodotos VI 33.

¹⁷¹ Sevin 2001, 49.

¹⁷² Vitruvius II 8, 10-11.

¹⁷³ Yalman 1987, 23.

¹⁷⁴ Kapıdağ Yarımadası'nın ada ya da yarımada oluşuyla ilgili bilgi hakkında bkz: Apollonios Rhodios, Argonautica I, 1936; Ovidius, Dönüşümler IX, 29; Hasluck 1910, 2 vd; Koçhan 2004, 423 vd.

¹⁷⁵ Strabon XII 8 11.

¹⁷⁶ Homeros, İlyada, XIII, 5.

¹⁷⁷ Strabon XII 8, 10.

¹⁷⁸ Strabon XIV 1, 6.; Bakır 1988b, 3 vd; Başaran 1988-1989, 58; Koçhan 1991, 119; Yaylalı 1991, 171 vd.

¹⁷⁹ Akurgal 1993, 312.

¹⁸⁰ Bakır 1988b, 7.

¹⁸¹ Herodotos VI 3.

İ.Ö. 478-477 yıllarında kurulan Attika-Delos Deniz Birliği'ne 9 talent vergi ödeyerek birliğin üyeleri arasına katılır¹⁸². Bu durum Peleponnesos savaşlarına kadar sürer. Ancak Atina, savaşlar sırasında eski gücünü kaybettiği için Anadolu kentleri de birlikten tek tek ayrılırlar. Bu durum karşısında Atinalı Alkibiades, önce Spartalılarla daha sonra da Pers kralı Tisaphernes ile anlaşarak Kyzikos'u zapteder¹⁸³. İ.Ö. 386 yılında Kyzikos tekrar Pers egemenliğine girer ve bu durum da İ.Ö. 364 yılına kadar devam eder. Bu tarihte kent, Daskyleion satrabına karşı başarılı bir savunma göstererek Pers boyunduruğundan kurtulur¹⁸⁴. Kent, İ.Ö. 362 yılında bağımsızlığını ilan ederek en parlak çağını yaşar. Kyzikos'un Büyük İskender ile başlayan parlak dönemi barış içinde geçer. İskender'in ölümünden sonra İ.Ö. 281 yılında Selevkosların müttefikiyken aynı yıl tekrar tam bağımsız bir görünüm kazanır. Bu dönemde Bergama ile iyi ilişkiler içine girilir. Kyzikos'un huzur dönemi, İ.Ö. 85'lere kadar sürer. Bu tarihlerde kent Roma hakimiyetine geçer¹⁸⁵.

İ.Ö. 73 yılında Pontus kralı Mithridates büyük bir kara ve deniz kuvveti ile Kyzikos'u kuşatır; ancak Lucullus önderliğindeki Roma ordusunun yardımıyla kuşatmadan kurtulur¹⁸⁶. İ.Ö. 20 yılında ise Oktavianus, Kyzikos'un bağımsızlığına son verir. İ.Ö. 15 yılında Agrippa tarafından tekrar eski haklarına kavuşan Kyzikos'un, İ.S. 25 yılında Tiberius tarafından tekrar hakları elinden alınır. Tiberius'un ölümünden sonra Roma ile aradaki gerginlik sona erer¹⁸⁷.

İ.S. 124 yılında kenti ziyaret eden Hadrianus kendisine gösterilen ilgiden memnun olur ve bu yüzden kente "Neokoria" ünvanını verir. Kent, İ.S. 259 yılında başlayan Got akınlarından şiddetli geçen kışın yardımıyla korunmuştur; ancak İ.S. 265 yılında başlayan yeni bir Got saldırısı ile kent büyük hasar görmüştür. İmparator Diokletianus (İS. 284-305) zamanında ise Kyzikos, 33 kenti içine alan Hellespontus eyalet merkezi olur. Bu görkemli günler Byzantion'un Doğu Roma İmparatorluğu'na başkent olmasıyla sona erer¹⁸⁸. İ.S. 376 yılında Arianus taraftarları Kyzikos'ta bir konsül toplantısı yaparlar¹⁸⁹. Zamanla siyasi varlığı

¹⁸² Mansel 1988, 299.

¹⁸³ Ksenophon, Hellenika I, 11-18.

¹⁸⁴ Ksenophon, Hellenika III, 4 10; Ksenophon, Anabasis VII, 2-5.

¹⁸⁵ Hasluck 1910, 174 vd.

¹⁸⁶ Yalman 1987, 25.

¹⁸⁷ Ertüzün 1964, 36-37.

¹⁸⁸ Yalman 1987, 25

¹⁸⁹ Anabolu 1970, 167.

azalan Kyzikos İ.S. 546 yılında korkunç bir deprem yaşar ve halkın çoğu kenti terk ederek Artake'ye yerleşir¹⁹⁰.

Justinianus (685-695) zamanında yapılan idari sistem değişikliği askeri themalara (garnizon) bölünen imparatorlukta Kyzikos İ.S. 8. yüzyılda Nikaia Themasına bağlanır. İ.S. 672 yılında kent, İstanbul'u (Constantinapolis) fethet gelen Araplar tarafından üs olarak kullanılır. 741, 943 ve 1063 yıllarında meydana gelen şiddetli depremler Kyzikos'ta taş üstünde taş bırakmaz ve halk kenti tamamen terk eder. Böylece birçok yapının mimari parçaları İstanbul'a taşınarak yeni yapıların inşasında kullanılır¹⁹¹.

1.4. Araştırmalar

Mysia Bölgesi, Propontis (Marmara Denizi) kıyılarından, güneyde Thyateira'nın (Akhisar) kuzeyine uzanan, kuzey batıda Granikos (Kocabaş Çayı), güney batıda Ege Denizi, doğuda Rhyndakos (Orhaneli Çayı-Koca Dere) ile çevrelenmiş büyük ve verimli bir arazidir. Bölgeyi güneyden kuzeye kateden Makestos (Kocaçay) ve batı kısımda yer alan Aisepos (Gönen Çayı) da bu verimli araziye sulamaktadır. Öte yandan, bölgenin kuzey yarısında yer alan Manyas ve Ulubat Göllerinin çevresi de tarıma çok elverişli sulak arazilerle çevrilidir.

Mysia'da yapılan arkeolojik yüzey araştırmaları, buranın prehistorik devirlerden beri yerleşime sahne olduğunu ortaya koymaktadır¹⁹². Ancak hem prehistorik, hem de daha sonraki devirlerde, bölgedeki yerleşimin yoğunluğu konusunda hala birçok bilgilerden yoksun durumdayız. Ancak yine de, daha geç devirlerdeki yazıtlarda da onomastik etkilerini gördüğümüz Phrygler, Mysler ve Thraklar'ın göçlerine; Yunan kentlerinin, özellikle Miletos'un kolonizasyonuna; Pers idaresine¹⁹³ ve daha geç devirlerde Galatlar'ın akınlarına sahne olmuştur¹⁹⁴.

¹⁹⁰ Hasluck 1910, 4.

¹⁹¹ Yalman 1987, 25.

¹⁹² French 1969, 41-99.

¹⁹³ İ.Ö. 546'da tüm Batı Anadolu'yu ele geçiren Persler, burada bir satraplık kurmuşlar ve İ.Ö. 336 yılına kadar bu zengin ve stratejik bölgeyi idare etmişlerdir. Satraplığın merkezi olan Daskyleion çevresinde gelişen Pers Anadolu tarzındaki plastik sanat, bölgenin geç devirlerdeki sanatını da etkilemiştir. Daskyleion tarihi ve buradaki Pers idaresi hakkında bak: Bakır 1988a, 74-84; Mysia'nın bu kısmında ele geçen Hellenistik ve Roma devri mezar stelleri ve bunlardaki bazı doğru unsurlar için bk. Cremer 1991, 1 vd.

¹⁹⁴ Magie 1950, 740 vd., dn. 30; 1022-1026, dn. 69; Schwertheim 1988, 74.

Mysia'daki diğer arkeolojik araştırmalar gibi sınırlı ölçülerde olan epigrafi araştırmaları J. H. Mordtmann¹⁹⁵, S. Reinach¹⁹⁶, J. A. R. Munro¹⁹⁷, Th. Wiegand¹⁹⁸, F. W. Hasluck¹⁹⁹ ve L. Robert²⁰⁰ tarafından yapılmıştır. Adı geçen bilim adamları bölgeyi gezmişler ve buldukları yazıtları yayınladıkları çalışmalarlarıyla bilim dünyasına kazandırmışlardır. J. Marquardt ise 1836 yılındaki çalışmasında Kyzikos antik kentini tarihçesi, kalıntıları, dini ve festivelleriyle birlikte ele almıştır²⁰¹. Ethem Bey ise İstanbul Müzesi'nde bulunan plastik eserlerin tanıtıldığı çalışmasını 1901 yılında yayınlamıştır²⁰². Çalışmanın içinde bölgemize ait eserler de vardır. Ayrıca, G. Mendel, İstanbul Müzesi'ndeki Grek ve Bizans eserlerinin kataloğunu yapmıştır²⁰³,

Daha sonra E. Schwertheim, Kyzikos I ve Kyzikos II adlı yayınlarında çalışmalarını toplayarak Kyzikos ve civarında ele geçen epigrafik buluntuları incelemiştir²⁰⁴. J. Stauber ise 1996 yılında yayınladığı iki çalışmada Adramytteion araştırmalarını yayınlamıştır. Kitabın birinci cildinde kentin tarihi coğrafyası anlatılırken ikinci cildinde ele geçen epigrafik malzeme tanıtılmıştır²⁰⁵.

F. W. Hasluck'un 1910 yılında yayınladığı "Cyzius" adlı çalışması da önemli bir eserdir. Kenti, Kapıdağı Yarımadası ile birlikte ele alan; araştırmada yörenin tarihçesi, yapı kalıntıları, dini özellikleri ile birlikte ele almıştır²⁰⁶. Z. Taşlıkılıoğlu ise, "Anadolu'da Apollon Kültü ile ilgili Kaynaklar" adlı çalışmasında tüm Anadolu'dan topladığı yazıtlar ışığında Apollon kültünü bölge bölge incelemiştir²⁰⁷. Anadolu'da Kybele kültünü araştıran M. J. Vermaseren de elde ettiği verileri, "Corpus Cultus Cybelae Attidisque" adlı eserinde toplamıştır²⁰⁸.

¹⁹⁵ Mordtmann 1881a, 40 vd.; a.y. 1881b, 121 vd., a.y. 1881c, 256 vd.; a. y. 1882.

¹⁹⁶ Reinach 1882, 612-616

¹⁹⁷ Munro, Mysia'nın çeşitli bölgelerinde yaptığı araştırmalarını farklı dergilerde yayınladığı makaleleri ile bilim dünyasına sunmuştur: Munro 1897, 150 vd. ve 256 vd.; Arthur-Munro 1897, 268-293; Munro 1912, 57 vd.

¹⁹⁸ Wiegand 1901, 121-125; Wiegand 1904, 254 vd.

¹⁹⁹ Özellikle Kyzikos ve çevresinde araştırma yapan F. W. Hasluck'un yayınlarından önemlileri şunlardır:

Hasluck 1903, 75 vd.; a.y. 1904; a. y. 1905, 56 vd.; a. y. 1906, a. y. 1907, 61 vd.

²⁰⁰ Robert 1937, 212 vd.; Robert, Hellenica I-XIII, 1940-1965; Robert 1962, 28 vd.; Robert 1980, 97 vd.

²⁰¹ Marquardt 1836, 1 vd.

²⁰² Ethem Bey 1908, 521 vd.

²⁰³ Mendel 1912-1914, Kat. No: 236 vd.

²⁰⁴ Schwertheim 1980, 1 vd.; ay 1983a, 1 vd.; ay 1987b, 1 vd.

²⁰⁵ Stauber 1996, 1 vd.

²⁰⁶ Hasluck 1910, 1 vd.

²⁰⁷ Taşlıkılıoğlu 1963, 63 vd.

²⁰⁸ Vermaseren 1987, 92 vd.

Son zamanlarda yapılan çalışmalar da bölge hakkında önemli bilgiler elde etmemizi sağlamıştır. M. Cremer, bölgeden gelen tüm mezar stellerini kabartmalarla birlikte tipolojik gelişim içinde incelemiştir²⁰⁹. M. Şahin, bölgenin önemli bir kenti olan Miletopolis'te yoğunlaştırdığı çalışmalarını 2000 yılında yayınlamıştır²¹⁰. Çalışmasında Miletopolis kökenli mezar stellerinin ve adak levhalarının tipolojik gelişimini figür tipleri ile birlikte incelemiştir. N. Şahin, Numizmatik ve epigrafik buluntular yardımıyla Anadolu'da Zeus kültünü 2001 yılında yayınladığı, Zeus'un Anadolu Kültleri adlı kitabında toplamıştır²¹¹. Bu çalışmasında Zeus, tapınım gördüğü tüm epithetleri ile birlikte ele alınmıştır. Erdek eski kaymakamı R. M. Ertüzün, Kapıdağı ve çevresiyle birlikte Kyzikos'un tarih öncesi çağlarını, mitolojik anlatımlara da yer vererek ele alır. Tarih, arkeoloji ve epigrafik açıdan kentin geçmişine ışık tutmaya çalışmıştır²¹². C. Tanrıver, Mysia'da son yıllarda herhangi bir şekilde yüzeye çıkmış yeni yazıtları saptamak ve bu sayede bölgenin ilk çağ tarihi, dini ve sosyal yapısına ilişkin bilgilere yenilerini katabilmek amacıyla bir proje hazırlamıştır²¹³. Çalışmalarını bölgenin doğu yarısı ile Manyas Gölü (Lacus Daskylitis) civarında yoğunlaştırmıştır. Mysia Bölgesi'nde yapılan her yeni yüzey araştırmasının, yeni ve önemli bilgiler kazandırdığı görülmektedir²¹⁴. Ancak, bölgenin antik dönemine ilişkin bilgiler hala oldukça sınırlı boyutlardadır. 1988-1997 yılları arasında A. YAYLALI tarafından yürütülen Kyzikos antik kentinin kazıları, 2006 yılından itibaren Atatürk Üniversitesi adına N. KOÇHAN ve ekibi tarafından sürdürülmektedir. Daskyleion antik kentinin kazısı uzun yıllardır Ege Üniversitesi adına T. BAKIR tarafından yapılmaktadır. Allianoı kentinin kazısı ise A. YARAŞ tarafından başlatılmıştır.

1.5. Amaç, Kapsam ve Yöntem

Yapılan araştırmalara karşın Mysia Bögesi'ne, yine de bilimsel anlamda yeteri kadar önem verildiği söylenemez. Bölgede sadece Kyzikos, Daskyleion, Adramytteion ve

²⁰⁹ Cremer 1991, 1 vd.

²¹⁰ Şahin 2000, 1 vd.

²¹¹ Şahin 2001, 1 vd.

²¹² Ertüzün 1999, 1 vd.

²¹³ Tanrıver 1995a, 1 vd. (Ege Üniversitesi'nde Yayınlanmamış Proje Raporu).

²¹⁴ Balıkesir yakınlarındaki Pamukçu Köyü'nde bulunmuş ve daha sonra Manisa Müzesi'ne taşınmış olan ve Batı Anadolu'nun Hellenistik dönem siyasi tarihi hakkında önemli bilgiler veren, Antiokhos III'ün Zeuksis'e gönderdiği mektup için bk. Malay 1987, 7-11; Teuber 1990, 217-223.

Miletepolis gibi önemli ve büyük kentlerin kazıları yapılmış, değişik bilim adamları tarafından yüzey araştırmaları gerçekleştirilmiştir. J. H. Mordtmann, J. A. R. Munro, Th. Wiegand, F. H. Hasluck ve L. Robert bölgeyi gezerek epigrafik verileri toplamışlar ve bunları yayınlamaları bilim dünyasına kazandırmışlardır. Daha sonra, Schwertheim'in çalışmaları ile bölgedeki epigrafik araştırmalar yoğunlaşmıştır.

Bizim çalışmamızın konusunu oluşturan "Mysia Bölgesi Kültleri" de bu yazıtlar ışığında irdelenmiştir. Bilindiği gibi kült, belli bir tapınım biçimi ve kuralları olan dinsel tapınım biçimleridir. Bizim de amacımız, insanoğlunun yaratılmasından itibaren çeşitli nedenlerle kendilerine oluşturdukları tanrılar dünyasını ya da oluşturdukları kültleri ortaya çıkarmaktır. Bu kapsamda bölgeye yerleşen halkın taptıkları Zeus, Apollon, Artemis, Athena Poseidon, Olymposlu tanrı ve tanrıçalar, Ana Tanrıça kültüyle birlikte yerel ve dışarıdan gelen tanrı ve tanrıçalar, kutladıkları bayramlar kısacası bölgenin din kültürü tanıtılmaya çalışılacaktır.

Çalışmaya, İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi, Ankara İngiliz Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi, İstanbul Fransız Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi, İzmir Ege Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Merkez Kütüphanesi ve Erzurum Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi ve Arkeoloji Bölüm kitaplığında literatür tarayarak başladık. Böylece konumuzla ilgili yazıtlar toplanarak bir katalog oluşturuldu. Bu katalog doğrultusunda çalışmamız şekil kazanmıştır.

Toplanan yazıtlardan elde edilen verilerle tapınım gören eril ve dişil tanrılar saygı gördükleri epithetleri ile birlikte tek tek incelenmiştir. Böylece yerel tanrılar ortaya çıkarılmıştır. Kahraman ve imparator kültlerine tapınım olup olmadığı incelenmiştir. Bu doğrultuda bölgedeki kült merkezleri de ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Tapınım gören tanrı ve tanrıçalar, sikke kataloglarıyla da desteklenmeye çalışılmıştır.

Daha sonra İzmir ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne gidilerek konuyla ilgili yazıtlar hakkında katalog bilgileri elde edilmiş; ölçüleri alınmış ve fotoğrafları çekilmiştir. Ulaşılan yayınlardan da konuya ait yazıtlar fotoğraflanmıştır.

Bölgenin sınırları belirlenmeye çalışılarak bir harita çizilmiş ve yazıtlar sayesinde elde tanrı ve tanrıçalar tapınım gördükleri yerlere göre harita üzerine işlenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MYSIA BÖLGESİ KÜLTLERİ İLE İLGİLİ KAYNAKLAR

2.1. Adak Stelleri

Mysia Bölgesi'nde ele geçen adak stellerine baktığımızda Olympos tanrılarından Apollon ve Zeus'un özel bir yeri olduğu gözlemlenmektedir. Bunların yanı sıra Kybele'ye sunulan adak stelleri de dikkate değer sayıdadır. Steller genellikle mermerden, üçgen alınlıklı, çerçeveli ve dikdörtgen şeklindedir. Bunlar, akroterlere sahip olup; aşağıya doğru genişlemektedirler. Stellerin çoğunluğu tek resim alanlıdır. İki resim alanlı olanlara az sayıda da olsa rastlanmaktadır.

Figürler alçak ya da yüksek kabartma olarak işlenmiştir. Apollon'a adanmış olan adak levhalarında çoğunlukla kurban töreni gibi anlatımlı sahnelerin işlendiği göze çarpmaktadır. Steller üzerinde resim alanının sağ yarısında tasvir edilen Apollon, cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, sol ayak hafif dizden bükülerek geriye atılmış olarak canlandırılmıştır. Göğüs altında bir kuşakla bağlanmış uzun khiton ve sırt mantosu giymiştir. Sol elinde bir kithara ve sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu tası tutmaktadır (Kat. No: 85-88, 91-94, 96-97). Ortada bulunan ve resim alanını yaklaşık iki eşit parçaya ayıran sunak ise, kaideli ya da kaidesiz dikdörtgen veya silindirik ya da yaklaşık kare şeklindedir. Adak levhaları üzerinde tasvir edilen sunak, kült etkinliği içerisinde törene katılanlar arasında toplantı noktası, kült alanına işaret eden bir simge ve kurbanın kesilmesi için gerekli bir objedir. Kabartma sanatında ilk örnekleri İ.Ö. geç 5. yüzyılda görülmeye başlanmış ve köşeli, silindirik ve doğal taş sunaklar olmak üzere başlıca üç grup altında toplanmışlardır²¹⁵. Sunak önünde, profilden gösterilen kurbanlık koç yer almaktadır. Sunak ile koç arasında bir erkek hizmetçi görülürken sunağın arkasında da dalları resim alanının üst çerçevesine değer şekilde bir ağaç resmedilmiştir. Böylece, resim alanı iyice belirginleştirilmiştir. Sunak ile birlikte tasvir edilen ağaç, açık hava kutsal alanını işaret edebilir. Buradan kurban töreninin bir açık hava kutsal alanında yapıldığını kabul edebiliriz. Ağaç tasviri de sunak gibi kabartma sanatında İ.Ö. geç 5. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmaktadır²¹⁶. Sol tarafta genelde, ayakta tapınan kişiler yerleştirilmiştir.

²¹⁵ Caroll-Spillecke 1985, 72 vd.

²¹⁶ ay 1985, 41 vd.

Apollon elinde tuttuğu kithara nedeniyle “Apollon Kitharodos” olarak adlandırılmaktadır²¹⁷. Fakat steller üzerinde yer alan yazıtlar tanrının değişik isimler altında tapınım gördüğünü ortaya koymaktadır.

Bölgede adak levhaları üzerinde saygı gören bir diğer önemli tanrı ise Zeus’tur. Bu da Apollon gibi sağ köşede ve cepheden tasvir edilmiştir. Vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, sol ayak hafif dizden bükülerek geriye atılmış olarak canlandırılmıştır. Genelde vücudun sağ üst tarafını açıkta bırakan bir manto veya uzun khiton giymiştir (Kat. No: 1, 7, 11, 13, 27). Manto sağ kalça üzerinden sol omuza çıkıp omuzun arkasından aşağı inmektedir. Yukarı kaldırdığı sol elinde asası, sağ elinde sunu taşı tutmaktadır. Tanrının değişmez simgesi olan kartalı da her zaman yanında gösterilmiştir. Ortada; sunakla birlikte kurbanlık hayvan olarak özellikle bir boğa tasvir edilmiştir. Boğanın önünde kısa khiton giyimli erkek hizmetçi yer almaktadır. Yine sunak arkasında bir ağaç ve sol tarafta tapınan kişiler görülmektedir. Apollon adak levhalarında olduğu gibi, Zeus’a ithaf edilen adak levhalarında da kurban töreni sahnesi çoğunluktadır.

Adak levhalarında çoğunlukla tasvir edilen tanrılardan bir diğeri de Kybele’dir. Tanrıça kare veya dikdörtgen bir panel içinde cepheden ya ayakta ya da bir taht üzerinde oturmuş olarak tasvir edilmiştir (Kat. No: 166-168, 172, 174-179). Tanrıçanın niş içinde oturur şekilde elinde tef ve sunu taşı ve yanında aslanlar ile birlikte tasviri geç klasik dönemde görülmektedir²¹⁸. Khiton üzerine manto giymiştir. Tanrıçanın her zaman karakteristik bir özelliği olan *polos*’u başındadır. Sol elinde bir tef, sunağa doğru uzattığı sağ elinde ise sunu taşı tutmaktadır. Sağında köşeli ya da silindirik sunak yer almaktadır. Bazı örneklerde her iki yanında aslanların tasvir edildiği görülmektedir.

Bölgeden ele geçen tanrı Dionysos’a ait olan adak levhalarının çoğu kayıp olduğu için bunların üzerindeki kabartmalar hakkında pek fazla bilgi edinemiyoruz. Fakat Karacabey’den ele geçen bir adak levhası vardır ki; bu kabartma, tanrının bölgede işleniş tarzı açısından ilginçtir. Kat. No: 128’deki adak levhası üzerinde, şarap ve eğlence tanrısı olan Dionysos zırhlar içerisinde tasvir edilmiştir. Dionysos’un savaşçı kimliği ile betimlenmesi çok enderdir. İ.Ö. 6 yüzyılla birlikte ve özellikle Sparta kökenli kabartmalar üzerinde tanrıyı sakallı, başına taktığı çelengi, uzun giysiler içinde, elinde kantharos veya boynuz şeklinde bir içki kadehi ile

²¹⁷ Taşlıklioğlu 1963, 127 vd., Şahin 2000, 87.

²¹⁸ Naumann 1983, 180 vd., Taf. 26-27.

görmekteyiz²¹⁹. Sol elinde mızrak ve sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde kantharos taşımaktadır. Sunağın solunda kurbanlık koyun ve ona eşlik eden hizmetçi figürü görülmektedir. Bunların arkasında, sola doğru önde küçük bir çocuk, çocuğun arkasında ise, paltolu ve sağ elleriyle birbirlerinin sağ omuzlarına dokunan birisi kadın diğerleri erkek olmak üzere adakta bulunan beş kişi bulunmaktadır.

Adak levhaları arasında göze çarpan önemli sayılabilecek bir grup ta, kahramanlara ait olanlardır. Burada ölen kişi, hayatında gerçekleştirdiği önemli bir işten dolayı diğer ölülerden ayrı tutulmuş ve bazı simgelerle bu farklılık anlatılmaya çalışılmış ve bu bir gelenek haline getirilmiştir. Bu gelenek, Hellenistik dönemin halk sınıflarının tümünde yaygın olarak görülmektedir. Böylece, ölen kişi bir bakıma tanrısallaştırılmıştır²²⁰. Kabartmaları incelediğimizde kahramanların, çoğunlukla bir at üzerinde tasvir edildikleri görülmektedir. At üzerinde sakin bir şekilde oturan kahraman, kısa khiton üzerinde arkaya doğru dalgalanan bir khylamis giymektedir. Kat. No: (259-260, 265-270, 273-276) Bu tür kahramanlar Thrakia bölgesinde oldukça yaygındır. Bu da, Thrakların ata verdikleri büyük önemden kaynaklanmaktadır. Thrakialılar, henüz küçük yaştan itibaren ata binmeyi, at üzerinde savaşmayı ve mızrak atmayı öğrenmişlerdir²²¹. Thrakia kökenli adak levhalarında da Mysia'da ele geçenlerle benzer sahneler görülmektedir: Sağa doğru ilerleyen bir atlı, sağ köşede bir sunak, sunağın arkasında yılan sarılı bir ağaç; ya da dört nala giden bir atlı ve buna eşlik eden köpek. Süvari, kısa khiton giyimlidir.

Robert'e göre, bunlar tanrı olmayıp kahramanlaştırılmış insanlardır²²².

Poseidon, Asklepios, Hermes, Artemis, Demeter, Kore, Athena ve Aphrodite gibi tanrı ve tanrıçalara adanan adak levhalarında da benzer sahneler canlandırılmıştır.

Sonuç olarak, Mysia'dan ele geçen adak levhalarının çoğunda kurban töreni sahnesinin işlendiği göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra Kybele için yapılan adak levhalarında olduğu gibi sadece tanrıçanın işlendiği kabartmalar da görülmektedir. Tanrı ve tanrıçalar atribütleri ile tasvir edilmişlerdir. Ebatları ise pek görkemli değildir. Genellikle bir metrenin altında ölçülere sahiptirler; fakat çok katlı stellerin boyu iki metreye ulaşabilmektedir. İ.Ö. 3. yüzyıla tarihlenen kabartmalar genelde alçak kabartma olarak

²¹⁹ Cremer 1988, 179 vd.

²²⁰ ay 1991, 56.

²²¹ Herodotos, VII, 110 vd.; Mansel 1968, 9; Taşlıkılıoğlu 1971, 103.

²²² Robert 1946a, 57 vd.

işlenmiş olup; resim alanları da oldukça dardır. İ.Ö. 2. yüzyılla birlikte resim alanlarının genişlediğini ve kabartmaların da yüksek kabartma olarak yapıldığını gözlemlemekteyiz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MYSIA BÖLGESİ KÜLTÜRLERİ

3.1. Tanrılar

Genel anlamda hiyerarşi düzenleyici ve otorite koruyan özelliklerle bazen düşünceli, bazen de babacan tavırlarla işlendiklerine de rastlanan tanrılar: Herakles’le fiziki gücün ve kahramanlığın; Ares’le savaşın, kan dökücülüğün ve gözyaşı döktürmenin; Hermes’le ticaretin, aile içi kuralları koymanın ve hırsız koruyuculuğunun; ayrıca Asklepios’la hekimliğin ve diğer mesleklerin; Poseidon ve Helios’la doğanın da simgeleri haline gelmişlerdir.

3.1.1. Zeus (Harita 2)

Kat. No: 1-11

Lev: 1-2

Hellen Pantheonu’nun en büyük tanrısı olan Zeus²²³ özellikle ışık, aydınlık, gök ve yıldırımlar tanrısıdır. İliada’da birçok sıfatla anılan Zeus, en çok Kronos oğlu, insanların ve tanrıların babası, tanrılar tanrısı olarak adlandırılmaktadır²²⁴. Onun gücünü yalnız Moira (kader) sınırlar. Çünkü ölümü Zeus değil, kader tayin etmektedir²²⁵.

Zeus, yalnız semavi olayları yönetmekle; yağmur yağdırmak, şimşekler çaktırmak ve yıldırımlar fırlatmakla kalmaz, özellikle yeryüzünde düzenin ve adaletin korunmasını da sağlar. Katilleri, döktükleri kanın vebalinden arındırır, yeminlere bağlı kalınmasını ister, krallık gücünün ve genel olarak sosyal hiyerarşinin düzenleyicisidir. Bu yetkilerini sadece insanlara karşı değil tanrılar topluluğu içinde de kullanır²²⁶.

Hint-Avrupa toplumunun İ.Ö. 2. binde Ege’ye göç ettiklerinde yanlarında getirdikleri en ulu tanrıdır Zeus. Hint-Avrupa dillerinin hemen hepsinde görülen bir kökten türemiştir. *Di(v)* kökünden türeyen Zeus-Dios adı, gün ışığı, aydınlık, göğün parlaklığı anlamına

²²³ Erhat 1989, 321; Can 1994, 27; Bayladı 1995, 27 vd.; Grimal 1997, 821; Agizza 2001, 29 vd.; Akşit 2003, 29 vd.; Graves 2004a, 47 vd., 57 vd.; Karaosmanoğlu 2005, 24.

²²⁴ Homeros, İliada, I 488-611.

²²⁵ Karaosmanoğlu 2005, 24.

²²⁶ Grimal 1997, 821.

gelmektedir. *Dia* ise Giritlilerde güne verilen isimdir. Kelime yapısı bakımından *dios* veya Roma'da kullanılan *dies*'e yakındır. *Diespeter*'den türeyen *Iuppiter* de Romalıların en ulu tanrısıdır²²⁷. Yunancada *zeu-* ve *di-* olarak iki biçimde belirir. Nitekim çekiminde de bu çifte kökenlik görülmektedir²²⁸. *Div* kökeni ile göğün parlaklığı, ışıltılı aydınlığı anlatılmak istenmiştir²²⁹.

İ.Ö. 2. binde Anadolu'ya giren Zeus, burada yerel tanrıların kimlikleriyle birleştirilerek, yerel epithetler verilerek bir Anadolu tanrısı kimliğine dönüştürülmüş ve kültleri oluşturulmuştur²³⁰.

Zeus, tüm Anadolu'da olduğu gibi Mysia Bölgesi'nde de oldukça sevilmiş ve tapınım görmüştür. Tanrıya ait günümüze kadar ulaşan çok sayıda stel vardır. Steller üzerinde tanrı genellikle, sağda, ayakta ve cepheden tasvir edilmiştir. Vücut ağırlığını sağ bacak üzerine vermiş sol bacağını hafif geriye atmıştır²³¹. Yukarı kaldırdığı sol elinde asası, sunağa doğru uzattığı sağ elinde ise *patera* (sunu tası) tutmaktadır. Sağ arkadan gelen mantosunun ucu, göbek hizasından sol omzuna doğru çıkarak arkaya doğru sarmaktadır. Sağ üst yarısı çıplaktır. Steller üzerindeki kabartmalarda, Zeus'un önemli atribütlerinden kutsal hayvanı olan kartal ve kutsal ağacı meşe, Kat. No: 7-8 ve 10'daki steller üzerinde görülmektedir. Genellikle ortada yer alan sunak ise kabartmalarda vazgeçilmez objelerden biridir. Ayrıca bazı steller üzerinde tanrı için yapılan kurban sahnesi de canlandırılmıştır. Bu tasvirlerden tanrı için daha çok boğa gibi büyükbaş ile koyun gibi küçükbaş hayvanların kurban edildiğini anlamaktayız.

Gönen yakınlarında Pomak Köy'nden ele geçen Kat. No: 4'deki yazıtta *λευκέ(α)ν* (= akçakavak) kelimesi dikkat çekmektedir. Genellikle bu ağaç, Zeus ve Herakles ile birleştirilmekte ve özel bir kutsal alanı işaret ettiği düşünülmektedir²³². Ayrıca, bölgede ele geçen stellerin üzerindeki yazıtlardan tanrıya çeşitli epithetler altında tapınıldığını ve çeşitli işlevlerinin olduğunu da öğrenmekteyiz. Aşağıda bunları tek tek incelemeye çalışacağız.

²²⁷ Karaosmanoğlu 2005, 24.

²²⁸ Erhat 1989, 321.

²²⁹ Karaosmanoğlu 2005, 24.

²³⁰ Zeus'un Anadolu'daki tapınımı ve kültleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Şahin 2001, 1 vd.

²³¹ Şahin 2000, 94: Bu duruş şekli, Roma Çağında oldukça yaygınlaşmış ve imparatorların yaptırdıkları heykeller için örnek tip olmuştur.

²³² Hasluck 1907, 66, no: 13.

3.1.1.1. Zeus Agoraios ('Αγοραῖος)

Kat. No: 12

Lev: 3

Agora'nın (çarşı, pazar yeri) koruyucu tanrısı olarak verilen bu epitheti²³³, Zeus, birçok tanrı ve tanrıça ile paylaşır. Yunanistan, adalar ve Batı Anadolu'da birçok yerde tapınım görmüştür²³⁴.

Batı Anadolu'da Bithynia²³⁵, Ionia²³⁶ ve Lydia Bölgesi'nde²³⁷ izleri görünen tanrının Mysia Bölgesi'ndeki varlığı ise Karacabey'de ele geçen bir yazıt ile kanıtlanmaktadır²³⁸.

Bir Adak takviminin parçalarını oluşturan bu yazıt, 1975 yılında Mustafakemalpaşa-Karacabey yol yapımında bulunmuştur. Şu anda Bursa Müzesi'nde korunan yazıt üzerinde kabartma bulunmamaktadır. Yazıt, *Skirophorion* ayında ya da bir önceki *Thargelion* ayında tanrılar ve bu tanrılara ne tür adaklar sunulduğu hakkında bilgi vermektedir. Ancak yazıt oldukça eksiktir. Yazıtta göre, *Skirophorion* ayının muhtemelen 20. gününe denk gelen bir bayram ya da adak gününde *Zeus Agoraios*²³⁹ için bir koyun kurban edilmiştir²⁴⁰.

Yazıtın üzerinde kabartma olmadığı için ayının nasıl yapıldığı hakkında bilgi sahibi olamıyoruz. Harf karakterine göre, yazıt İ.Ö. 4. yy. sonu 3. yy. başına tarihlenmektedir²⁴¹.

3.1.1.2. Zeus Aithrios (Αἰθριος)

Kat. No: 13

Lev: 4

Zeus Aithrios "Berrak Göğün Zeus'u" anlamında²⁴² olup, Homeros'a göre, Aither'de (=gökyüzü) oturur²⁴³. O, her şeyi gören tanrıdır. Onun gözünden hiçbir hata ve suç kaçmaz²⁴⁴.

²³³ Liddel-Scott 1966, 7.

²³⁴ RE X A 1 1972, col. 256-258; Şahin 2001, 4.

²³⁵ RE X A 1 1972, col. 256

²³⁶ Graf 1985, 197-199.

²³⁷ TAM V 1, 148. 5.

²³⁸ Schwertheim 1983a, 2-3, no: 1, Res. 4.

²³⁹ Schneider 1967, 430; Schneider 1969, 776.

²⁴⁰ Schwertheim 1983a, 2-3.

²⁴¹ ay 1983a, 3

²⁴² Robert 1955, 20, dn. 6.

²⁴³ Homeros, Iliada, 2, 412; Homeros, Odysseia, 15, 523.

²⁴⁴ Robert 1955, 20.

Mysia Bölgesi'nde tanrının bu epitheti ile ilişkili ele geçen yazıt azdır. Fakat Zeus'u birçok edebi metinde²⁴⁵ bu epithet altında görmekteyiz²⁴⁶. Batı Anadolu'da Mysia dışında ele geçen bazı yazıtlarda da Zeus Aithrios'a rastlanılmaktadır. Bu yazıtlardan ikisi, Aithrios (berrak, temiz) kültünün çok önemli olduğu Priene kentinde ele geçmiştir. Bunun dışında, Lydia²⁴⁷ ve Kuzey Lykia'da²⁴⁸ da bu kültün izleri görülür. *Zeus Aithrios*'un, Lydia Bölgesi'nde Nea Kome'nin²⁴⁹ en önemli tanrılarından birisi olduğu bilinmektedir²⁵⁰. Oinoanda'da, ele geçen ve kehanet metni içeren yazıttan tanrı ile ilişkili bir ritüel anlatılmaktadır. Burada, her sabah güneşe doğru dönülerek baş göğe kaldırılıp dua edileceğinden bahsedilir. Ayrıca kurban kesmenin de yasak olduğu vurgulanmaktadır. Ritüelin temelinde dua yatmaktadır. Kült, bu yapısıyla “arınmış kült” olarak karşımıza çıkmaktadır²⁵¹. Oysa, Mysia Bölgesi'nde Kyzikos yöresinde bulunmuş olan *Zeus Aithrios*'a adanmış Kat. No: 13'deki kabartmalı adak stelinde²⁵², tanrıya ithaf yazısının altında kurban edilmek üzere bir halkaya bağlı boğa betimlenmiştir²⁵³. Ayrıca, yine bu kabartma üzerinde, kurban olarak üç çeşit hayvanın yani boğa ve koyunun aynı anda sunulduğu görülmektedir²⁵⁴. Böylece, stel ikonografik olarak incelendiğinde, tanrıya kurban kesmenin rituelin bir parçası olduğu sonucuna varılır.

3.1.13. Zeus Beudenos (Βευδηνός)

Kat. No: 14

Lev: 5

Mysia Bölgesi'nde Zeus, bu sıfatı ile karşımıza yerel bir tanrı olarak çıkmaktadır. Malay, Lydia'da ele geçen bir adak yazıtında²⁵⁵ *Beudenos* kelimesinin, etnik bir epithet

²⁴⁵ Robert 1955, 20.

²⁴⁶ Cook 1914, 26-33.

²⁴⁷ Malay 1988, 148, no: 1;

²⁴⁸ Robert 1989b, 617-639; Merkelbach-Stauber 1996, 41 vd., no: 25; Şahin 2001, 11; Petzl 2003, 99 vd.

²⁴⁹ Nea Kome hakkında bilgi için bkz: Malay 1988, 148, no: 1

²⁵⁰ Naour 1983, 136, dn: 122: Διὶ Αἰθρίῳ οἱ κατοικοῦντες Νέαν Κώμην ἀνέθηκαν ἐπὶ ἱερέως Ἀρτέμῳνος κτλ.

²⁵¹ Şahin 2001, 11.

²⁵² Robert 1983, 545-548; SEG XXXIII 1983, no:1052; SEG XLVII 1997, no:1670; Şahin 2001, 10.

²⁵³ İple halkaya bağlanmış boğa figürü için bkz: Robert 1955, 43-45, 125.

²⁵⁴ Robert 1983, 545-546.

²⁵⁵ Malay 1990a, 65; SEG 40 1990, no: 1062.

olduğunu ve bunun bu yörede Beudos, Beudon, Beudoı, veya Beuda gibi küçük bir yerleşim yerinin varlığına işaret ettiğini belirtmektedir.

Yazıttan, Emmodi adında bir yerleşim yerinde, Mysia kökenli halkın yaşadığını anlamaktayız. Emmodi'nin, Saittai kentine ait küçük bir yerleşim yeri olduğu düşünülmektedir²⁵⁶. Burada yaşayan halk da Bergama Krallığı'na bağlı orduda paralı asker olarak görev yapan Mysialılardır²⁵⁷. Emmodi'de yaşayan Mysialı halk, Hegesias oğlu olan bir topografin kendilerine yaptığı iyilikler ve gösterdiği iyi niyetten dolayı bu adağı Zeus Beudenos'a sunmuşlardır.

Saittai sınırları içinde ele geçen bir yazıt parçasında da *Zeus Beudenos* ismini görmekteyiz²⁵⁸. Bu yazıttan yola çıkılarak, tanrının epithetinin Phrygia'daki Palaiobeudos toponymi ve Nakoleia'daki Meter Tieiobeudene epitheti ile ilişkili olabileceği ileri sürülmektedir²⁵⁹.

3.1.1.4. Zeus Brontaios (Βρονταῖος)

Kat. No: 15

Lev: -

Tanrının bu epitheti (Βρονταῖος: Gürleyen), daha çok Bithynia²⁶⁰ ve Paphlagonia²⁶¹ bölgelerinde görülmektedir. Mysia Bölgesinde, *Zeus Brontaios* kültünün varlığı sadece Kyzikos'da²⁶² ele geçen bir yazıt ile kanıtlanmaktadır. Bu kültün, *Zeus Bronton* kültü ile ilişkili olduğu ileri sürülmektedir. Bir Gök Tanrısı, özellikle de Fırtına Tanrısı olarak tapınım gören Zeus²⁶³, bu sıfat altında muhtemelen tarımın koruyucu tanrısı olarak saygı görüyordu. Poimanenon²⁶⁴ sikkeleri üzerinde de Zeus başının, *Zeus Brontaios*'la benzerliği ilgi çekicidir²⁶⁵.

²⁵⁶ Malay 1990c, 205; Malay 1990a, 66.

²⁵⁷ Rober 1962, 265 vd.; Naour, 1981, 11-16; Malay-Petzl 1984, 157-165; Malay 1990a, 66;

²⁵⁸ Naour 1983, 128, no: 15.

²⁵⁹ ay 1983, 128-129, no: 15, Lev. 17, 15; SEG 33 1983, 297, no: 1014; Şahin 2001, 34.

²⁶⁰ Robert 1949, 30-32.

²⁶¹ ay 1949a, 32; RE X A 1 1972, col. 293, 20.

²⁶² Sayar 1993, 132.

²⁶³ Şahin 2001, 37.

²⁶⁴ Hasluck 1906, 23 vd.

²⁶⁵ ay 1907, 66, no: 12.

Kyzikos’da ele geçen *Zeus Brontaios* için adanmış Kat. No: 15’deki dikdörtgen şeklinde mermer stel üzerindeki yazıt, tanrı ve kült hakkında fazla bilgi vermez; fakat ikonografik olarak ele alındığında, üzerinde canlandırılan kurban töreni sahnesinden yola çıkarak bu kültte tanrıya kurbanlar adandığını anlayabiliyoruz. Sol tarafta dört tane rahip, ortada kurbanlık bir boğa, sağda geniş düz sunak yer alır.

3.1.1.5. Zeus Bronton (Βροντῶν)

Kat. No: 16

Lev: 6

Zeus Bronton (Ζεὺς Βροντῶν= Gürleyen Zeus) adının da belirttiği gibi, bir hava ve fırtına tanrısıdır. Ancak tanrının aynı zamanda çiftçileri, hayvanları ve tarım ürünlerini kollayan ve koruyan bir yönünün de var olduğu anlaşılmaktadır²⁶⁶.

Phrygia²⁶⁷ ve Bithynia²⁶⁸, Lydia’da Kula yakınlarında²⁶⁹ çok sık görülen *Zeus Bronton* kültü, Phrygia’ya komşu olan yörelerde de tapınım görüyordu. Mysia Bölgesi’ndeki varlığı ise, Ulaşlar mevkiinde ele geçen Kat. No: 16’daki yazıtla kesinleşmiştir²⁷⁰. Üzerindeki kabartma fazla aşındığından canlandırılan sahne seçilememektedir. Yazıt da fazla bilgi vermez, fakat komşu bölgelerden yazıtlar incelendiğinde, tanrının bu epithet altında, “Çift Hayvanlarının Koruyucusu” işlevinde olduğunu ve “Çiftçi Tanrı” olarak tapınıldığını anlayabiliyoruz²⁷¹. Gerçekten de, tanrı bu sıfat ile gök olaylarını simgeleyen, şimşek çaktıran, yıldırım gönderen ve yağmur yağdıran bir tanrı görünümündedir. Ancak, bu işlevleriyle ekinlerin üremesine yardımcı olmaktadır²⁷². Phrygia’da ele geçen çok sayıdaki stel ve sunak üzerinde görülen bukranionların, tanrının büyükbaş hayvanları koruması için yapıldığı kabul edilmektedir. Ayrıca, sunakların üzerinde, çelenk motifleri de ya tek olarak ya da bukranionla birlikte görülmektedir. Çelenk, *Zeus Bronton*’un bağ ile ilişkisini gösteren bir betim olup, elinde üzüm salkımı olan betimleri de üzüm bağlarının koruyucu tanrısı işlevini

²⁶⁶ Akyürek Şahin 2001, 163 vd.

²⁶⁷ Frei 1988, 11, 13, 15-16, 18-19, no: 1N, 3, 5N-6N, 8, 9N; Sayar 1993, 32; Akyürek Şahin 2001, 163 vd.

²⁶⁸ TAM IV 1, 22, no: 58; Şahin 1981, no: 1080-1105; Şahin 1982, no: 1504, 1507-1511; Becker-Bertau 1986, 64, no: 60,6; Corsten 1987, 121, no: 115,3; Corsten 1993a, 103, no: 1014 A, 104, no: 1015.

²⁶⁹ Petzl 1998, 19 vd., no: 1.

²⁷⁰ MAMA X, no: 426

²⁷¹ Şahin 1982, no: 1511; Şahin 2001, 38.

²⁷² Robert 1949, 30 vd.; Şahin 2001, 39.

göstermektedir²⁷³. Elinde başak tutarken gösterilen *Zeus Bronton* ise, çiftçilerin tanrısı olarak kabul edilmektedir²⁷⁴.

3.1.1.6. Zeus Hypsistos (Ἕψιστος)

Kat. No: 17-25

Lev: 7-9

Antik yazarlar²⁷⁵ tarafından değinilen tanrının (Ἕψιστος=En yüksek) epitheti Trakya ve Batı Anadolu’da birçok yerde görülür. Doğu Trakya’da bulunmuş olan ve Roma İmparatorluk Dönemi’ne tarihlenen on üç adak yazıtı, *Zeus Hypsistos*’a adanmıştır²⁷⁶. Bythnia Bölgesi’nde ise tanrıya adanmış olan bir stel Bursa’da ele geçmiştir²⁷⁷. Karia Bölgesi’nde Mylasa’da ele geçen iki yazıt üzerinde tanrının bu sıfatı yer almaktadır²⁷⁸. Doğu Kilikya’da Anazarbos yakınlarında ele geçen bir sunak üzerinde de tanrının bu sıfatla anıldığı görülür²⁷⁹. Yazıttan, Zeus’un en yüksek tepelerin tanrısı yani bir Dağ Tanrısı olarak tapınım gördüğü anlaşılmaktadır²⁸⁰.

Mysia Bölgesi’ndeki varlığı da ele geçen yazıtlardan anlaşılmaktadır²⁸¹.

Bu kült üzerinde birçok araştırma yapılmış ve *Zeus Hypsistos*, Anadolu Yahudilerinin en büyük tanrısı olarak yorumlanmıştır²⁸². Aynı zamanda, kült üzerinde İsrail etkisinin olduğu da vurgulanmıştır²⁸³. Phrygia’da bulunmuş olan adak stellerinde *Hypsistos* epithetinin Aziz ve Ulu “*Hosios kai Zeus*” (Ὅσιος καὶ Ζεύς) epithetleri ile beraber kullanılması Sami kökenli bir tanrı kültü olduğunu kanıtlamaktadır²⁸⁴. Zeus da, *Hypsistos* olarak adlandırılmış ve kendisine birçok tanrılarla birlikte adak sunulmuştur.²⁸⁵ Bu epithetin, *Theos Hypsistos* kültü

²⁷³ Şahin 2001, 39.

²⁷⁴ Robert 1955, 108, Lev: 44.

²⁷⁵ Pindaros, N. I. 60; Pindaros II.2; Pausanias 9. 8, 5.

²⁷⁶ Sayar 1996, 109.

²⁷⁷ Corsten 1993a, 102, no: 1013a.

²⁷⁸ Blümel 1987, no: 212.2,310.2.

²⁷⁹ Sayar-Siewert-Taeuber 1993, 39.

²⁸⁰ Sayar 1999, 134.

²⁸¹ Legrand 1893, 520-521, no: 1; Hirschfeld-Marshall 1893-1916, no: 1007; Smith-De Rustafjaell 1902, 207, no: 14, Roberts-Skeat-Nock 1936, 56.

²⁸² Cook 1925, 868-897, 889.

²⁸³ RE XIII-2 1927, 2197; Şahin 2001, 64; Robert 1948, 57.

²⁸⁴ Şahin 2001, 64.

²⁸⁵ RE Suppl. XV 1978, col. 1477-1480; Robert 1948, 57.

ile ilişkili olduğu düşünülmektedir. Batı Anadolu’da birçok yerde görülen bu kült, özellikle Phrygia²⁸⁶ ve Lydia’da²⁸⁷ yoğun olarak tapınım görmüştür. Bu kült, sadece Zeus’a ait bir kült olmanın dışında, tarıma yönelik karakter içeren Paian bir tanrı kültüdür. Ancak, Kyzikos yakınlarında ele geçen bir adak stelinde (Kat. No: 20) Zeus’u Hermes, Kybele ve Korybant’larla birlikte görüyoruz. Stel üzerinde, domuz başı formunda bir pruvaya sahip savaş gemisinin varlığı da dikkat çekmektedir. Bu stelin büyük bir olasılıkla savaş gemisinin tayfalarınca yapıldığı düşünülmektedir²⁸⁸. Buradan yola çıkılarak, *Zeus Hysistos*’un, savaşta ve fırtınada yardımına başvuru, koruyucu bir tanrı olduğu sonucu çıkarılabilmektedir.

Zeus Hysistos’u özellikle Kyzikos ve Bandırma yöresinde görmekteyiz. Bandırma’da bulunan Kat. No. 17 deki stel üzerinde dikdörtgen bir panel içinde cepheden ayakta duran üç tanrı görülmektedir. Sağ tarafta, uzun elbiseli, sol elinde kithara taşıyan Apollon, ortada, aşağı sarkıttığı sağ elinde sunu tası, sol elinde meşale ile Artemis; solda, uzun elbiseli, aşağı bıraktığı sağ elinde sunu tası, sol elinde meşale ile Zeus yer almaktadır. Sağ alt köşede Apollon’un yanında omphalos üzerinde çöreklenmiş bir yılan vardır. Altta iki kabartma bantta ise üstte, yemek ziyafeti sahnesi canlandırılmaktadır. Burada benzer pozda altı figür görülmektedir. Buradaki figürler sağ kolları bacakları üzerinde, sol dirsekleri öndeki arkadaşına dayanan klinede hafifçe uzanır şekilde tasvir edilmiştir. Attaki kabartma alanında dialos çalan oturan bir figür, çıplak kadın dansçı, her iki elinde dialos taşıyan frig şapkalı çıplak bir kadın dansçı, bir kaptan şarap dolduran kısa khiton giyimli bir erkek hizmetçi görülmektedir.

Kyzikos yakınlarında ele geçen kabartmalı mermer adak levhasına baktığımızda, bu kültte dans ve müziğin önemli olduğunu anlıyoruz. Yalnız tanrıya kurban yapılıp yapılmadığını bilemiyoruz. Adak levhası üzerinde sadece yemek ziyafeti canlandırılmaktadır.

²⁸⁶ Devreker 1995, 72, no: 1.

²⁸⁷ Paz de Hoz 1991, 75-76; Malay 1994, 73, no: 183.

²⁸⁸ Perdrizet 1899, 597-598.

3.1.1.7. Zeus Hypsistos Brontaios (“Υψιστος βρονταῖος)

Kat. No: 26

Lev: 10

“Zeus Hypsistos Brontaios” sıfatını sadece Mysia’da Karacabey’de ele geçen Kat. No: 26’daki adak steli üzerinde görmekteyiz²⁸⁹. LeBas tarafından Haghia Paraskevi Kilisesi’nin duvarında görülmüş daha sonra İstanbul Müzesi’nde koruma altına alınmıştır. Tiberios Klaudios Synthrophos adlı kişi “Brontaios” (=fırtına-hava tanrısı) epithetini de taşıyan “Zeus Hypsistos” adına bu steli yaptırmıştır. Yazıtta geçen κατ’ ἐπιταγὴν (emir uyarınca) ifadesi tam olarak açık değildir. Adağı sunan kişi, kimin emri uyarınca bu steli diktirmiştir? Mendel’e göre, Syntrophos’un rüyasına giren Zeus, bu steli yaptırmak için emir vermiştir. Emri getiren kişi ise kabartmada görülen Hermes’tir. Stel üzerinde görülen yerde yatan kişi de Synthrophos’un kendisidir²⁹⁰. Cook da aynı fikri paylaşmaktadır²⁹¹.

Zeus, kabartmada insan şeklinde gösterilmesine rağmen Hermes, Herme sembolü ile yansıtılmıştır. Ayrıca biz, Zeus ve Hermes’in bir arada tasvir edildiği kabartmalara Propontis Bölgesi’nde sık olarak rastlamaktayız. Ancak bu kabartmalara baktığımızda bu iki tanrıyı, bir tanrıça ile birlikte görmekteyiz. Örneğin, Yalova Demeter kabartmasında²⁹², Bursa Kybele kabartmasında²⁹³ ve Kyzikos civarında ele geçen ve şimdi Britanya Müzesi’nde bulunan bir kabartma²⁹⁴ üzerinde olduğu gibi. Ayrıca Hermes’i bir kadın tanrıça ile-muhtemelen ana tanrıça- birlikte gördüğümüz kabartmalar da vardır²⁹⁵. Karacabey’de ele geçen bu kabartmaya baktığımızda sunağın havada asılıymış gibi durduğunu görmekteyiz. Bu açıdan diğer stellerde gördüğümüz adak sunaklarına benzememektedir. Bu da akla şöyle bir soru getiriyor. Acaba bu, tanrıların adakları ve sunuları kabul ettikleri anlamında bir sunak mı? Yoksa bir simge mi? Adak sunağı olabilmesi için fazla yüksekte durmaktadır. Adak sahnelerinde gördüklerimizden oldukça farklıdır. Ayrıca, Zeus’un elinde taşıdığı şimşek demeti, adakları kabul ettiği

²⁸⁹ Schmidt 1881, 134 vd., no: 3; Legrand 1897, 96; Hasluck 1903, 80, no: 19; ay 1907, 66, no: 12; Dugas 1910, 235 vd.; Mendel 1912-1914, Kat. No: 842; LeBas- Waddington 1972, no: 1099; Schwertheim 1983a, 7 vd., no: 5.

²⁹⁰ Schwertheim 1983a, 9.

²⁹¹ Cook 1925, 833.

²⁹² Robert 1949, 30 vd. Lev. VI.2.

²⁹³ Schwertheim 1978, 828, Lev. 198, 40.

²⁹⁴ ay 1978, 823 vd.

²⁹⁵ ay 1983a, 22, no: 16, Res. 18.

anlamına da gelmiyor. Biz sadece elindeki şimşek demetinin Zeus tarafından insanlara gönderildiğini biliyoruz. Sunak üzerinde görülen sivri, koni şeklindeki nesnenin henüz ne olduğu ise kesinlik kazanmamıştır. Sunağın üzerindeki alev olabilir ve kabartma üzerindeki yer darlığı nedeniyle sunak, yukarıdaki boş alana yapılmış olabilir. Schwertheim ise, bunun bir adak ya da ateş olmadığını savunmaktadır²⁹⁶. Ona göre sunak, tanrılarla aynı seviyede olduğu için adak sunağı değildir ve nasıl Hermes, sembolik olarak Herme şeklinde gösterildiyse, ana tanrıça da bir sunak şeklinde sembolize edilmiştir. Bu durumda tasvir edilen nesne bir sunak olmayıp literatürde her zaman “cista mistica²⁹⁷” olarak adlandırılan bir sandıktır. Bu tür sandık veya sepetlerle Kybele kült anıtlarında sık karşılaşmaktayız²⁹⁸.

Elimizdeki tüm bu verilere bakarak, bu kabartmada yerde yatan kişi Tiberios Klaudios Synthrophos, steli dikmesi için emri veren Zeus, emri getiren Hermes ve sunak ile sembolize edilmiş Kybele’yi görmekteyiz. Bithynia’da ele geçen Zeus Bronton ve Zeus Brontaios’a adanmış stellere²⁹⁹ bakarak, Synthrophos’un da muhtemelen yağmur dileği için bu steli yaptırdığını anlıyoruz. Böylece, Zeus’un bu sıfatı ile doğa olayları üzerinde gücü olan bir tanrı olarak tapınım gördüğü sonucu ortaya çıkarılmaktadır.

3.1.1.8. Zeus Khalazios Sozon (Χαλάζιος Σώζων)

Kat. No: 27

Lev: 11

Mysia Bölgesi’nde, Bandırma’da ele geçen Kat. No: 27’deki yazıt ile tanrıyı bu epithet altında tanıyoruz. *Zeus Khalazios* (Χάλαζα) (Khalaza=dolu, dolu yağmuru ve dolu fırtınası), *Hyetios* (=yağmur) ile benzer özelliktedir ve Zeus başka hiçbir yerde bu sıfat ile bilinmemektedir³⁰⁰. Sozon (=Korumak, kurtarmak) (Σώζων³⁰¹) sıfatını ise, Zeus ve Apollon ortak olarak kullanmışlardır, ancak *Sozon*’un aslında bir Anadolu tanrısı olduğu ve daha sonra

²⁹⁶ Schwertheim 1983a, 9.

²⁹⁷ Sır, gizem kutusu.

²⁹⁸ Tillyard 1917, 287, Lev. 8

²⁹⁹ Şahin 1981, no: 1080-1105.

³⁰⁰ Hasluck 1904, 21.

³⁰¹ Σώζων: Kurtarmak, korumak. Kelime anlamından dolayı “Kurtarıcı Tanrı” olarak tanımlanmaktadır.

Hastalıkta ve çocuklar için O’na dua edilir, Tanrı işiten konumundadır. “Her şeyi gören ve işiten” olarak hakkın koruyucusudur: Weinreich, RE III A 1, 1252.

bunu Zeus'un bir epitheti olarak kullanıldığı ileri sürülmektedir³⁰². Bu temel özellik sadece Anadolu kökenli yazıtlar, sikkeler ve kabartmalardan bilinmektedir³⁰³. Phrygia sikkeleri üzerinde, sol tarafta LUK, sağda ise *Sozon* yazısı görülmektedir. Burada Luk'un Luk(os) ya da Luk(abas) olduğu bunun ise, “Daos Gdabos” yani “Kurt Tanrı” olduğu ileri sürülmektedir³⁰⁴. Ayrıca *Sozon*'un *Saoazos* ile aynı olduğu bu epithetlerin ise, Güneş tanrısı işlevindeki Zeus'un epithetleri olduğu söylenmektedir³⁰⁵. Phrygia'da, tanrının *Sozon* epitheti ile tapınım gördüğünü ele geçen bir sunak ile anlıyoruz³⁰⁶. Pisidia Bölgesi'nde de ele geçen bir sunak üzerinde tanrı bu epithet ile görülmektedir³⁰⁷. Lykia Bölgesi'nde Anazarbos'da tanrı *Zus Khalazios* adı altında tapınım görmektedir³⁰⁸. Lydia ve Karia Bölgelerinde ise, Apollon'u bu epithet altında görüyoruz³⁰⁹.

Yazıtta geçen *Sozon* sıfatı, doludan korunmak için kullanılmış olabilir. Özellikle tarımla uğraşanların yağın doludan zarar görmemesi için tanrıya bu sıfat eklenmiş olabilir. Kısacası yazıtın, *Khalazios* sıfatı ile bitki örtüsünün koruyucusuna, *Sozon* sıfatı ile de insanların koruyucusuna yönelik olduğunu söyleyebiliriz.

Bandırma'da ele geçen Kat. No: 27'deki stel üzerindeki kabartmada bir kurban töreni sahnesi canlandırıldığını görmekteyiz (Lev. 11). Böylece, bu kültürte tanrıya kurban verildiğini anlıyoruz. Sunak üzerinde gördüğümüz boğa betimlemesinden dolayı özellikle büyükbaş hayvanların kurban edildiğini söyleyebiliriz.

Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde ele geçen stel ve sunakların üzerindeki kabartmalara baktığımızda, Tanrı *Sozon*'u elinde bir kılıç veya mızrak ya da çift yüzlü balta taşıyan pelerinli bir süvari olarak görmekteyiz³¹⁰.

³⁰² Şahin 2001, 176.

³⁰³ RE III A 1 1927,1255.

³⁰⁴ RE III A 1 1927 1249

³⁰⁵ RE III A 1 1927 1249.

³⁰⁶ Ramsay 1895, 304.

³⁰⁷ RE III A 1, 1248.

³⁰⁸ Sayar, 2004, 179.

³⁰⁹ SEG 34, 1984, 370, no: 1371, 385, no: 1384.

³¹⁰ Robert 1950, 63, dn. 4; Robert 1955, 38 dn: 1; Mendel 1966, no: 837; Şahin 1978, 777, dn. 7;

3.1.1.9. Zeus Krampsenos (Κραμψηνός)

Kat. No: 28-29

Lev: -

Mysia Bölgesi'nde Maden'de ele geçen iki yazıtta, tanrıya bu epithetle tapınıldığı anlaşıyor. Bu, bölgede yerel bir kültür³¹¹. Tanrıyı bu epithet altında başka hiçbir yerde görmüyoruz.

Maden'de ele geçen yazıtlardan bir tanesi kabartmalıdır. Adak levhası üzerinde tanrı için yapılan kurban törenini tasvir etmektedir. –ηνος şeklinde kelime bitişi bunun olasılıkla etnik bir epithet olduğunu göstermektedir³¹².

3.1.1.10. Zeus Megistos (Μέγιστος)

Kat. No: 30

Lev: -

Tanrının bu kültünü Anadolu'nun birçok bölgesinde görebilmekteyiz. Lydia Bölgesi'nde Kollyda'da³¹³, Lykonía Bölgesi'nde Sızma'da³¹⁴ bulunan bir yazıt üzerinde tanrı bu isim altında geçmektedir. Lykia Bölgesi'nde Bayındır'da bulunan bir onur yazıtında ise μέγιστος θεός [Διός] Ὀλύμπιος “Megistos Theos (Διός) Olympios olarak geçmektedir³¹⁵. Galatia'da Kantarcı'da bulunan iki adak yazıtında da tanrı *Megistos* (=Ulu, büyük)adıyla geçer. Burada Areenoi halkının tanrıya adakta bulundukları yazmaktadır³¹⁶. Doğu Pamphylia Bölgesi'nde de Laertes'de bulunmuş olan ve İ.S. 2. yüzyıla tarihlenen bir sunak üzerinde tanrı, *Zeus Megistos* adıyla geçmektedir³¹⁷.

Karia Bölgesi'nde Iasos antik kentinde, Artemis Astias kadar önemli bir kültür³¹⁸. Muhtemelen burada, İ.Ö. 4. yüzyıldan sonra kurulduğu düşünülen *Zeus Megistos* rahipler okulu da bulunmaktaydı. Tanrı adına düzenlenen törende kurbanın yanı sıra sepetler içinde

³¹¹ Farnel 1977, 169.

³¹² Malay 1990b, 393-394.

³¹³ TAM V 1, 361.2; Paz de Hoz 1994, 85.

³¹⁴ SEG 34, 1984, 388, no: 1395; SEG 40, 1990, no: 1289.

³¹⁵ İplikçioğlu-Çelgin-Çelgin 1991, 186; SEG 41, 1991, no: 1365; Wörle 1991, 216.

³¹⁶ Mitchell 1982, 235, 242, no: 295, 308.

³¹⁷ Mitford 1990, 2142.

³¹⁸ SEG 36, 1986, 289, no: 981; Rocca 1992, 64.

kurabiyeler de sunuluyordu. Rahibenin, kesilen kurbanın sol ya da sağ budunu seçme hakkı olduğu gibi, hayvanın böbrekleri ile birlikte bir parça da etinden alabiliyordu³¹⁹.

Mysia Bölgesi'nde Kyzikos'da ele geçen Kat. No: 30'da geçen bir yazıtla kültün buradaki varlığı kanıtlanmaktadır. Tanrı bu mezar stelinde, "Apollon Bathylimenites ve Artemis" ile birlikte zikredilmektedir³²⁰.

Stel üzerinde kurban töreni sahnesi canlandırılmıştır. Kabartmada, bir halkaya bağlı ön ayakları üzerine çökmüş bir boğa, bu boğayı kurban edecek olan bir kişi ile sunağa doğru dönmüş ve tapınan beş kişi tasvir edilmiştir.

Adak, Zeus Megistos, Apollon Bathylimenites ve Artemis'e yapılmış olmasına karşın kabartmada dört tanrı tasvir edilmiştir. Bunlar soldan sağa doğru, elinde meşalesi ile Artemis, çıplak ve phialesi ile Apollon, sol elinde kithara ile bir başka Apollon ve sol elinde krallık asasını taşıyan Zeus.

3.1.1.11. Zeus Olbios (Ὀλβιος)

Kat. No: 31-42

Lev: 12-17

Günümüze kadar Anadolu'nun çeşitli yerlerinde ele geçen yazıtlardan, tanrı Zeus'a çeşitli epithetler altında tapınıldığını bilmekteyiz. Bunlardan birisi olan *Olbios* (=mutlu, varlıklı, zengin ya da Olbia'lı) sıfatı, Mysia bölgesindeki yazıtların yanı sıra Olba ve çevresi (Kilikia Bölgesi) ile Olbia civarındaki (Karadeniz Bölgesi) yazıtlarda da karşımıza çıkmaktadır³²¹. Bu isim benzerliği, *Zeus Olbios*'un, adı geçen yerleşim yerlerinin isim babası ya da şehir tanrısı olarak yorumlanmasına neden olmuştur. Bu türden açıklamalar, özellikle Mysia'daki epigrafik belgeler açısından eksik kalmıştır, çünkü Mysia'da, Olba, Olbia, Olbe vb. yerleşim isimleriyle ilgili herhangi bir belge bulunmamaktadır³²². Kilikia Bölgesi'nde bugün Uzuncaburç adı ile bilinen Olba-Diokaisareia'da *Zeus Olbios*'un bir kültü ve tapınağı vardır³²³. IV. Antiokhos'un Hellenizasyon politikası kapsamında yaptırılmış olan bu tapınak,

³¹⁹ Sokolowski 1955, 149.

³²⁰ Robert 1955, 126, no: 25; Robert 1983, 548.

³²¹ Olbia için krş: Bilabel 1920, 24; Ziebel 1937, 10 vd.; Gerin-Ricard 1937, 2403 vd.; RE XVII 2, 1937, 2429 vd.

³²² Drexhage 2003, 159.

³²³ Strabon XIV, V. 10, 672. Ayrıntılı bilgi için bkz: Wannagat 1998, 355-365, Lev. 114-118; Şahin 2001, 119.

Selevkoslar Dönemi'nde dini ve idari bir merkezin sembolü haline getirilmiş ve yerel Luwi tanrısı *Tarhu(nt)* ile özdeşleştirilmiştir. Böylece, *Zeus Olbios* tapınımı, Seleukosların bölgeyi Hellenleştirme politikasında önemli bir rol oynamıştır³²⁴.

Tanrı, bu epithet altında kabartmalarda, saçlarının arasında iki boğa boynuzu betimlenerek gösterilmiştir. Ayrıca, halkalı kurban bağlama bloğuna, bir boğanın bağlanmış olduğu da görülür. Mysia Bölgesi'nde, *Zeus Olbios*'a adanmış bu türden kabartmalar çok fazladır³²⁵. Bölgeden ele geçen yazıtlar incelendiğinde, bunların ya *Zeus Olbios* için adak, ya da yazıtlarda geçen Olbia / Olba şeklindeki ifadelerden dolayı Zeus Kültünün rahiplerini onurlandıran yazıtlar olduklarını anlayabiliyoruz³²⁶.

Adakları adayanlar, sivil halk ve rahipler olmak üzere iki ana grupta toplanmaktadır. Bu konuda, Caelius Atilius'un *Zeus Olbios*'a sunduğu adak (Kat. No: 36) bizim için çıkış noktası oluşturmaktadır. Bu yazıtta, adağı sunan kişi kendini rahip olarak tanımlamaktadır. Buna göre, ikinci satırı Διὸς 'Ολβίου şeklinde tamamlamak gerekiyor. Böylece, yazıtın asıl bulunduğu yerde *Zeus Olbios*'a ait bir tapınağın varlığını ve rahibin de görevini burada yerine getirdiğini düşünebiliriz. İçerik olarak yazıt çok fazla bilgi vermez. Birçok yazıtta karşılaştığımız εὐχαριστήριον şeklindeki ifade dışında adağın nedeni ve tanrının fonksiyonu hakkında doyurucu bir bilgi yoktur³²⁷. Yalnız, stel buluntu yeri bakımından ilginçtir. Munro, steli Yenice'de yani Asar Kale'nin kuzeyinde Aisepos'un batı yönündeki bir kolu üzerinde³²⁸ bulunduğunu söyler. Buna göre anıtın buluntu yeri kesinlikle Gelibolu değildir. Robert'in dediği gibi, burada *Zeus Olbios*'a ait tapınak olmalıdır³²⁹. Ebatları, kullanılan malzeme ve işçiliği ile oldukça pahalıya mal olan bu steli, ancak maddi güce sahip bir kişi yaptırabilirdi. Bunu da *Zeus Olbios*'un rahibi olan Caelius Atilius muhtemelen tanrının kutsal alanına yaptırmış olmalıdır. Çünkü bu kadar pahalı bir steli herhangi bir yere diktirmiş olamazdı³³⁰. Buna benzer bir durumu Kat. No: 35 adak stelinde de görüyoruz. Yalnız bu yazıt, bize Kat. No: 36 daki yazıttan daha açıklayıcı bilgi verir³³¹.

³²⁴ Durugönül 1998, 69, 72; Şahin 2001, 119; Drexhage 2003, 160.

³²⁵ Robert 1955, 45-46.

³²⁶ Drexhage 2003, 160.

³²⁷ ay, 2003, 171.

³²⁸ Arthur-Munro 1897, 293.

³²⁹ Robert 1946a, 152-153.

³³⁰ Drexhage 2003, 171.

³³¹ Stel hakkında bilgi için bkz: Bey 1908, 521 vd. Lev. V-VI; Mendel, Kat. Nr. 836; Robert 1936, 58 vd., no: 1; ay 1983, 547, dn: 8; Drexhage 2003, 171.

“Zeus Olbios’un rahibi olan Eudion bunu tüm müritleri adına emredildiği gibi dikmiştir.”

Rahip burada, kendisine bağlı gruptaki insanların adına kültürel zorunluluğu yerine getirmektedir. Ayrıca, καθὼς ἐκέλευσεν ifadesi ile steli buraya dikerek ilahi bir emre itaat ettiğini ilan etmektedir. Böylece, kendisini Zeus Olbios’a inananların arasında yüceltmış olmaktadır.

Bu ilahi emir ile rahip, adak taşını nereye dikebilirdi? Bunun için zaten var olan *Zeus Olbios* kutsal tapınağının bulunduğu yer olabilirdi ya da ilahi emir, rahip tarafından yeni bir kutsal mekan oluşturulması yönünde algılanmış olma ihtimali de göz önünde tutularak, yeni bir kutsal alan yaratıldığı düşünülebilir. Bu durumda, Robert’in de söylediği gibi, Kavak’ta var olan *Zeus Olbios* tapınağının yanına yeni bir tane daha inşa edilmiş olabilir. Böylece, Yenice Köy’dekiyle birlikte Kavak’taki ikinci bir *Zeus Olbios* kutsal alanının, kuzeybatı Mysia’da Kyzikos şehrinin sınırları içinde olduğunu söyleyebiliriz³³².

Kat. No: 38’deki yazıtta geçen ὑπὲρ ἰδίας σωτηρίας καὶ τῶν βοῶν “kendi selameti ve boğaları için” ifadesiyle, *Zeus Olbios*’un burada kurtarıcı ve zor durumda olanların yardımcısı olarak onurlandırıldığını anlamaktayız. Eutychos adlı kişi, mesleki hayatında yaşadığı zor bir durumdan kurtulmak için adakta bulunmuş olabilir. Muhtemelen hayvancılıkla uğraşan Eutychos, sürüleri tehlikeli bir durumdan kurtulduğu için böyle bir adağı yerine getirmiştir. Bölgenin coğrafi yapısı düşünülürse, burada yaşayan insanların, fırtına, kuraklık ya da başka bir doğal afetten nasıl etkilendikleri görülebilir. Kat. No: 37’deki adak taşında geçen ὑπὲρ ὑγείας ifadesiyle, Demetrios adındaki kişinin muhtemelen bir hastalık sonrası, sağlığına kavuşmasından dolayı tanrı adına bu anıtı diktirdiğini anlıyoruz. Burada da görüldüğü gibi, *Zeus Olbios*, yine kurtarıcı ve zor durumda yardıma koşan tanrı olarak onurlandırılmaktadır. Bölgede ele geçen diğer taşlarda da aynı durum söz konusudur. Böylece, tanrının aynı zamanda insanlara bedensel sağlığı verdiğini de anlayabiliyoruz. *Zeus Olbios*, olasılıkla tüm maddeler üzerinde gücü olan bir tanrıyı ifade etmektedir³³³.

Ele geçen bulgulara baktığımızda, Mysia Bölgesinde özellikle Kyzikos’ta, *Zeus Olbios* kültürünün varlığını kesin olarak söyleyebiliyoruz. Bölgede, birden fazla kutsal alan bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, Manyas Gölü’nün batısındaki Kavak Köy’de, diğeri

³³² Drexhage 2003, 172.

³³³ ay 2003, 172.

Gönen'in güneyindeki Yenice Köy'de, bir diğeri ise, Danişment yakınlarındaki Ören Köy mevkiindedir³³⁴. Bu bağlamda, Kyzikos çevresinde başka kutsal alanların bulunduğu da düşünülebilir.

Olbios ünvanı, büyük bir olasılıkla, tanrının verimlilik ve refahın koruyucusu ile bahşedici fonksiyonuna dayanır³³⁵. Bu nedenle de, geçim kaynağı ziraat ve hayvancılık olan insanların yaşantısını oldukça etkilemiş ve merkezi bir otorite konumuna gelmiştir³³⁶. O dönemdeki insanlar, zengin ürün alabilmelerinin tanrının isteğine bağlı³³⁷ olduğuna da inanmışlar bu yüzden tanrının “Olbios” özelliği daha da önem kazanmıştır. Taşlar ikonografik açıdan incelendiğinde, bu görüşün desteklendiği görülür. Birkaç stel üzerinde tanrı, ya boğa boynuzuyla temsil edilmiş³³⁸ ya da elindeki paterayı sunak üzerinde tutarak sunu yapan tanrı olarak canlandırılmıştır. Sunuda bulunan kişiler ise ellerinde meyve dolu sepetler taşımaktadırlar.

Yazıtların çoğu, İ.S. 1. ve 3. yüzyıllar arasına tarihlenir.

3.1.1.12. Zeus Olympios (Ὀλύμπιος)

Kat. No: 43-44

Lev: 18

Tanrının bu kültü ile ilişkili en önemli merkez kuşkusuz Olympia'dır. Olympos'un, kelime anlamı ise “yüksek dağ”, “ulu dağ”³³⁹ demektir. Batı Anadolu'da Bithynia ve Mysia'yi birbirinden ayıran Olympos, antik kaynaklarda “Mysia Olympos'u olarak geçmektedir³⁴⁰.

Anadolu'da Bithynia Bölgesi'nde Nicomedia³⁴¹, Prusias ad Hypium³⁴², Pazaryeri³⁴³ ve Bursa³⁴⁴ gibi birçok yerde, ele geçen steller ve sunaklar üzerinde tanrının adı bu epithet ile

³³⁴ Drexhage 2003, 173.

³³⁵ Şahin 2001, 120.

³³⁶ Cook 1914, 629; Bey 1908, 523.

³³⁷ Krş: Bey 1908, 523.

³³⁸ Bey 1908, 525: Anadolu'da boğa boynuzuyla tasvir edilen başka bir tanrı yoktur. Boynuzlar burada, gücün sembolüdür. Lykia Bölgesi tanrısı olan *Zeus Ammon* ise, her zaman koç boynuzu ile temsil edilmiştir.

Ayrıntılı bilgi için bak: Şahin, 2001, 15-17.

³³⁹ Baydur 1995, 85.

³⁴⁰ Strabon XII 8.1.

³⁴¹ TAM IV 1,13, no: 24.

³⁴² Ameling 1985, no: 1-3, 5-13, 15, 38, 48, 50.

³⁴³ Şahin 1982, no: 1505.

³⁴⁴ Corsten 1991, 40, no: 22,4.

görülmektedir. Tanrı burada bereket tanrısı olarak tapınım görmekteydi³⁴⁵. Phrygia Bölgesi'nde Kusura'da bulunmuş olan bir sunak üzerinde de Zeus Olympios ismi geçmektedir³⁴⁶. İonia Bölgesi'nde Ephesos'da bulunmuş olan mavi mermer bir kaide³⁴⁷ ile beyaz mermer sütun kaidesi³⁴⁸ Hadrianus ve Zeus Olympios'a adanmıştır. Lydia Bölgesi'nde Hypaipa'da bulunmuş olan iki yazıt üzerinde de tanrının bu ismini görmekteyiz³⁴⁹. Karia Bölgesi'nde ise Hieropolis³⁵⁰ ve Mylasa³⁵¹ kentlerinde görülmektedir. Ancak, bölgedeki Aphrodisias kenti, Olympia bayramlarını kutlayan ve yarışmalar düzenleyen kent olarak daha çok dikkat çekmektedir³⁵².

Lykia Bölgesi'nde de Komba'da tanrı için yapılmış bir tapınağın varlığı da bilinmektedir³⁵³. Ayrıca, Limyra kentinde büyük tanrı olarak tapınım³⁵⁴ gören *Zeus Olympios* adına büyük bir sunak adanmıştır³⁵⁵. Pontus Bölgesi'nde Neokaisareia'da ele geçen bir mermer blok üzerinde tanrı bu isim altında geçmektedir³⁵⁶. Pamphylia Bölgesi'nde Atteleia'da, Valerianus dönemi (İ.Ö. 253-260) sikkeleri üzerinde tanrı, IEPOC ATTAAEIΩN OΛYMPPIA ya da OΛYMPPIOC OIKOYMENIKOC olarak geçmektedir³⁵⁷. *Zeus Olympios*, Doğu Kilikya'da ise bir dağ tanrısı olarak tapınım görmektedir. Kastabala'da ele geçen bir sunak üzerinde tanrıyı bu isim altında görmekteyiz³⁵⁸. Anadolu'nun birçok yerinde imparator kültü ile ilişkili tapınım gören *Zeus Olympios* Anadolu'nun batısında depremlerden sonra yaptırdığı imar faaliyetlerinden sonra, imparator Hadrianus ile özdeşleştirilmiştir. Bölgede Melde'den (Miletopolis) ele geçen Kat. No: 43'deki adak levhasında bunu görmekteyiz³⁵⁹. Bu yazıtta imparator Hadrianus, Zeus Olympios ile denk tutularak, kurucu ve kurtarıcı olarak anılmaktadır. Ayrıca, Hadrionutheraı kentinde tanrı adına adanmış bir de kutsal alan

³⁴⁵ Şahin 1981, 96b, no: 701.

³⁴⁶ Wroth 1892, 162, no: 348; CIG 3676.

³⁴⁷ SEG 33, 1983, 273, no: 943; Şahin 2001, 121.

³⁴⁸ SEG 39 1989, no: 1212, 5-6.

³⁴⁹ TAM V II, no: 908.3, no: 909; Poz de Hoz 1994, 47.

³⁵⁰ SEG 41, 1991, no: 1200.

³⁵¹ Blümel 1987, no: 315.1, 403.2; ay 1988, no: 903.2.

³⁵² DA, bak: "Olympia", 195.

³⁵³ SEG 41, 1992, no: 1376; Şahin 2001, 122.

³⁵⁴ Diethart 1980, 196.

³⁵⁵ SEG 41, 1991, no: 1382.

³⁵⁶ Şahin 2001, 122.

³⁵⁷ Hill 1897, 114, no: 27.

³⁵⁸ Sayar 1999, 133-134.

³⁵⁹ Schwertheim 1983a, 34, no: 27c.

bulunmaktadır³⁶⁰. Kyzikos antik kentinde var olan Zeus Hadrianus tapınağı³⁶¹, bu kente Zeus-Hadrianus kültünün ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir. Zeus ile beraber tapınım gören Hadrianus bu tapınakta onüçüncü Olympos tanrısı olarak tapınım görmektedir³⁶². Buradaki kültte Olympialı Hadrianus'un, Olympialı Zeus ile asimile edildiği ve tapınağın Atina'daki Olympieion'un prototipi olduğu da ileri sürülmektedir³⁶³.

Kyzikos'da kutlanan yarışmalar Olympia ya da Hadrianeia Olympia adı altında kutlanıyordu.³⁶⁴

Tanrı bu epithet altında hem bir kişi (imparator) ile birleştirilmiş hem de bir dağ tanrı olarak tapınım görmüştür.

3.1.1.13. Zeus Orneos ("Opveos)

Kat. No: 45-46

Lev: 19

Tanrının bu sıfatı, Mysia Bölgesinde Prokonnesos'da (Marmara Adası) bulunmuş ve Herakleia kökenli denizcilere ait olan Kat. No: 45'deki adak yazıtında geçmektedir³⁶⁵. Robert'te yer alan anlatıma göre, Herakleia, aslında Perinthos'tur³⁶⁶ Fakat bu, metni doğrular nitelikte değildir; çünkü Perinthos ismini Tetrarkhi Döneminde almıştır. Oysa metinde geçen εὐχαριστοῦμεν³⁶⁷ kelimesi İmparatorluk Dönemine ait yazıtlarda geçmektedir. Ayrıca, Zeus'un, Δί şeklindeki dativus hali de İmparatorluk Dönemini işaret etmektedir³⁶⁸.

Bu epithetin, Perinthos ve Prokonnesos'da saptanan *Ornoi* ("Opvoi) adındaki *katoikia*'larla ilişkili olduğu düşünülmektedir³⁶⁹. Konuyla ilgili olarak, Trakya'daki Herakleia kentinde ele geçen fakat yayınlanmadan kaybolan bir yazıttan bahsedilir³⁷⁰. Yazıtlarda geçen

³⁶⁰ Robert 1970, 208-213.

³⁶¹ Barattolo 1995, 57.

³⁶² ay 1995, 99.

³⁶³ ay 1995, 67-71.

³⁶⁴ ay 1995, 59.

³⁶⁵ Robert 1989b, 28-29; SEG XXVI, 1976-1977, no: 1344; Hasluck 1910, Kat no: 24;

Şahin 2001, 136.

³⁶⁶ ay 1989, 28.

³⁶⁷ ay 1955, 55-62.

³⁶⁸ ay 1989, 29.

³⁶⁹ Schwertheim 1983a, no: 20: 'Opveivoi yerleşim yeri Bükköy civarındadır. SEG XXXIII 1983, 326, no: 1072; Şahin 2001, 136.

³⁷⁰ Robert 1989b, 29

Orneos kelimesinden dolayı, bu sıfatın, Propontis'in kuzeyinde bulunması gereken bir yerleşimle ilişkili olduğu düşünülmektedir³⁷¹.

Robert'e göre, Propontis'in güney kıyılarına gelen Herakleia denizcileri burada, bir tapınağı yıkarlar ve Ornoi Zeus'unu çağırırlar. Ondan fırtınanın kendilerini Prokonnesos'a götürmesi dileğinde bulunurlar. Buraya vardıklarında tanrıya şükran duaları edip; adak taşını dikerler³⁷². Robert'ten edindiğimiz bilgilere göre, *Orneos* sıfatı ile tanrı, yine zor durumda kalanların kurtarıcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak elimizde fazla veri olmadığı için tanrının işlevi hakkında fazla bilgi edinemiyoruz.

Mustafakemalpaşa'dan ele geçen Kat. No: 46'daki adak taşında sağda; cepheden, vücut ağırlığını sağ bacak üzerine vermiş, vücudun sağ üst tarafını açıkta bırakan mantosu ile Zeus tasvir edilmiştir. Manto sağ kalça üzerinden sol omuza çıkıp omuzun arkasından aşağı inmektedir. Yukarı kaldırdığı sol elinde asası, sağ elinde sunu taşı taşımaktadır. Sağ kolun üzerinde muhtemelen kartala ait iki bacak seçilebilmektedir. Ortada ise sağ profilden, ön ayakları üzerine çökmüş kurbanlık boğa yer alırken, onun önünde kısa khiton giyimli, vücudu $\frac{3}{4}$ cepheden verilen, sağ elinde tuttuğu bıçağı kurbanın ensesine saplayan erkek hizmetçi görülmektedir. Boğanın arkasında yüksek ve geniş bir sunak yer alır. Sunağın arkasında bir ağaç, ağaç ile sunak arasında, başı sola dönük, vücudu cepheden, yukarı kaldırdığı sağ eli ile başı üzerindeki yiyecek dolu sunu sepetini taşıyan hizmetçi kız tasvir edilmiştir. Sol tarafta ise, belden aşağısı cepheden, üst gövde $\frac{3}{4}$ cepheden, ayakta uzun elbiseli adak sunan erkek figür ve bunun önünde, belden aşağısı cepheden, üst gövde $\frac{3}{4}$ cepheden, ayakta kısa khiton giyimli erkek hizmetçi bulunmaktadır. Buradaki yazıtta *Ornoi* ("Opvoi) *katoikia*'sı geçmektedir.

3.1.1.14. Zeus Pandemos (Πάνδημος)

Kat. No: 47-50

Lev: 20-21

Tanrının bu epithetini özellikle Phrygia Bölgesi'nde görmekteyiz. *Zeus Pandemos*, Synnada (Şuhut) kentinin baş tanrısıdır. Kentin İmparatorluk Dönemine ait sikkeleri üzerinde

³⁷¹ ay 1989b, 29.

³⁷² ay 1989, 31.

tanrının başı ile beraber isminin de yer aldığını görmekteyiz³⁷³. Tanrıya adanmış sunak ve steller üzerinde büst şeklinde betimlenen Zeus'un sağ eli, göğüs üzerinde büyük ve geniş olarak gösterilmiştir. Tanrılık gücünün sembolü olan elin bu şekilde tasvir edilmesi Phrygia'da ele geçen birçok stel ve sunak üzerinde görülmektedir³⁷⁴.

Mysia Bölgesi'nde de Taşköy (Kat. No: 49) ve Ören Mevkiinde (Kat. No: 47-48, 50) bulunmuş olan adak stellerinde tanrıyı bu epithet altında görmekteyiz³⁷⁵.

Pandemos (=tüm insanlara ait, halk) adı İ.Ö. 4 yüzyıldan beri Yunanistan'da Aphrodite'nin bir epitheti olarak kullanılmıştır³⁷⁶. Bu kültün özellikleri tam olarak bilinmemektedir; fakat tanrıçanın bu epitheti insanları bir araya toplayan yönünü göstermektedir. Özellikle pazar yerlerinde toplanan insanlara hizmet eder³⁷⁷ Zeus'un bu sıfatı kullanması Synnada'da ilk olarak imparator Domitianus döneminde (İ. S. 81-96), kentin sikkeleri üzerinde "*Zeus Pandemos*" yazısının basılmasıyla görülmektedir³⁷⁸.

Kruse, Zeus için kullanılan Pandemos sıfatına siyasi bir anlam yüklemiş ve bu sıfatı Panhellenios ve Panionios sıfatlarıyla karşılaştırmıştır³⁷⁹. Eğer Kruse'nin bu fikrini kabul edecek olursak o zaman burada yani Hadrianeia'nın çevresinde, bütün Hellenlerin Panhellenios'u ya da bütün İonialıların Panionios'u gibi görünen ve yerleşik halk tarafından saygı gören ve onuruna oyunlar düzenlenen "*Zeus Pandemos*" adına yaptırılan bir tapınak aranmalıdır. Buna kanıt olarak da, iki yazıtta da geçen ἀγωνοθετής terimleri gösterilmektedir³⁸⁰. Burada geçen agonethesler, oyunlar ve bayramların varlığını zaten kanıtlamaktadır.

Munro ise, Pandemos sıfatının halkın politik birliğinin dini yönünü belirttiğini ve Abrettenoslu'ların tüm demosunu yani halkını ifade ettiğini söylemektedir³⁸¹ Ayrıca, Taşköy'den ele geçen yazıtta dayanarak burasının Abrettene Bölgesinde olduğundan dolayı³⁸²

³⁷³ BMC Phrygia 399, no: 39; 404, no: 60 ve 64; MAMA VI, no: 370.1

³⁷⁴ SEG 40 1990, no: 1225; Şahin 2001, 144;

³⁷⁵ Arthur-Munro 1897, 289, no: 64; RE X A 1 1972, 348; Schwertheim 1987b, 85-87, no: 125-128; Şahin 2001, 144.

³⁷⁶ Sokolowski 1964, 1 vd.; Schwertheim 1987b, 86.

³⁷⁷ Sokolowski 1964, 1-2.

³⁷⁸ BMC Phrygia 399, no: 39; 404, no: 60 ve 64; Arthur-Munro 1897, 289, no: 64.

³⁷⁹ Arthur-Munro 1897, 289.

³⁸⁰ Schwertheim 1987b, 86.

³⁸¹ Arthur-Munro 1897, 289.

³⁸² ay 1897, 289.

Strabon'un da bahsettiği³⁸³ *Zeus Abrettenos* ile birleştirmektedir. Tabii bu hipotezin doğruluğu kanıtlanamamıştır. Yazıtın bulunduğu yerdeki yapı kalıntılarına bakarak burasının (Taşköy) bir kutsal alan olduğu ve *Zeus Pandemos* adına bir tapınağın izlerinin görüldüğü sonucuna da varmıştır. Ancak, yapı kalıntıları yoğun bir şekilde Karagöz civarında görüldüğü için, ana tapınağı burada aramamız gerekmektedir.

Zeus Pandemos, bütün halkın tanrısıydı. Bu nedenle tüm halkın barışı için tanrının onuruna Pandemeia bayramları kutlanmıştır Kat. No: 48'deki nolu yazıt bunun bir kanıtıdır³⁸⁴. Yazıta göre,

“Aganothetes olarak Pandomeia'yı düzenleyen Diastratos'un oğlu Apollodotos (bu sütunu) oğlu Diastratos adına (yaptırmıştır)”

Buradan da anlıyoruz ki, Pandemeia, tanrı *Zeus Pandemos* adına ve onuruna düzenlenen oyunların veya kutlanan şenliğin adıdır. Ancak, bu oyunların ne zaman düzenlendikleri bilinmemektedir. Muhtemelen buna da 47 nolu yazıttan cevap arayabiliriz³⁸⁵.

“213 yılının. Germanos oğlu Meidias karısı Apphia ile birlikte (bu adağı) İmparator Traian Hadrianus'un bekası ile, oğulları Kleandros ve Demosthenes ve kız kardeşi Laodike'nin oğulları olan Germanos ve Meidias için agonethetlik yaptığı sırada Zeus Pandemos'a (adadı).

İ.S. 128/129 yıllarına tarihlenen bu yazıttan dolayı bayramların Hadrianus zamanında düzenlenmeye başladığını söyleyebiliriz. Kruse'nin, Zeus için kullanılan Pandemos sıfatını Panhellenios ve Panionios sıfatlarıyla karşılaştırdığı gibi, Schwertheim de Pandemeia'yı, daha büyük çaptaki Panhellenia ya da Panionia ile birleştirmektedir³⁸⁶.

Taşköy'den ele geçen yazıtların bir tanesinde ise tanrı *Megas Zeus Pandemos* şeklinde geçmektedir. Ayrıca, bölgeden ele geçen tüm yazıtlar kabartmasıdır. Sadece Kat.

³⁸³ Strabon, XII 8-9.

³⁸⁴ Schwertheim 1987b, 87, no:128.

³⁸⁵ ay, 1987b, 86, no:126.

³⁸⁶ Schwertheim 1987b, 87.

No: 47'deki nolu stelde bitki motifleri görülmektedir. Steller üzerinde kabartma olmadığı için törenlerin ayrıntıları hakkında da bilgi edinemiyoruz.

3.1.1.15. Zeus Polieus (Πολιεύς)

Kat. No: 51

Lev: 22

Polieus³⁸⁷, tanrının politik içerikli bir epitheti olup; devletin bütünlüğünü simgelemektedir³⁸⁸. Atina akropolisinde bir heykeli ve sunağı bulunan tanrı, aynı zamanda kentin koruyucu işlevine sahipti³⁸⁹.

Yunanistan'da farklı bölgelerde tapınım gören *Zeus Polieus*, Anadolu'da da birçok yerde tapınım görmektedir. Kültün izlerine, Bithynia Bölgesi'nde, Nikaia'da³⁹⁰, Troas Bölgesi'nde Ilion'da³⁹¹, Ionia Bölgesi'nde Smyrna ve Ephesos'da³⁹², Lydia Bölgesi'nde Sardeis³⁹³ antik kentinde rastlanmaktadır. Karia Bölgesi'ndeki Rhodos Pereasi'nda ve Phoinix'de bulunan rahip listesinde tanrı bu isim altında görülmektedir³⁹⁴. Mysia Bölgesi'nde ise, Karacabey'de ele geçen bir yazıtta tanrı yine bu isim altında geçer (Kat. No: 51). Bir adak takvimi parçasında tanrıyı birçok tanrı ile birlikte görmekteyiz. Tanrılar ve adaklarından bahseden yazıt oldukça eksiktir. Harf karakterine göre İ.Ö. 4. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başına tarihlenen bu yazıtta, sadece Atina'da görülen *Skirophorion* ayının 14. günü Zeus Polious'a bir boğa kurban edileceği kaydedilmektedir. Olasılıkla burada da Atina'da olduğu gibi ayın önemli günlerinden biri olan ay ortasındaki gün (yani 14. gün) Zeus Polieus'a ayrılmıştı. Ve bu gün Dipolieia Bayramı olarak kutlanıyordu³⁹⁵.

Diğer bölgelerden ele geçen yazıtlar incelendiğinde, bu kültle ilişkili törenlerin çok karmaşık ve gizemli olduğu anlaşılır³⁹⁶. Debord, Ilion'da bulunan ve İ.Ö. 2. yüzyıla tarihlenen

³⁸⁷ Sokolowski 1955, 112, no: 40.

³⁸⁸ ay 1969, no: 18.

³⁸⁹ Lavedan 1931, 1031.

³⁹⁰ Şahin 2001, 155.

³⁹¹ Sokolowski 1955, 27, no: 9 ve 24.

³⁹² Şahin 2001, 155.

³⁹³ Butler 1922, 114 vd., 124, 147; Buckler-Robinson 1932, 8,47,48; Métraux 1971, 158.

³⁹⁴ Blümel 1991, 33, no: 103, 119, no: 501.

³⁹⁵ Schwertheim 1983a, 110.

³⁹⁶ Lavedan 1027.

yazıtta, İliaca Bayramları ve bir vakıftan bahsetmektedir³⁹⁷. Bu vakıf az görülen bir vakıf şeklindedir. Yazıttan burada gelişmiş bir para ekonomisinin yanı sıra, paranın gerçek değerini korumak üzere bir de devlet bankası olduğu anlaşılıyor³⁹⁸. Bu bayramlarda tanrı adına kurbanlar kesiliyordu³⁹⁹.

Atina’da, *Zeus Polieus* bayramları Attika takviminin son ayı olan *Skirophorion* ayının 14.günü yani ayın “dolunay” olduğu günde kutlanıyordu⁴⁰⁰. İki farklı bölümden oluşan bu bayramların birinci bölümünde tahıl ürünlerinin kutlaması yapılıyordu. Rahip, buğday ve arpa tanelerini ve bunların unundan yapılan kurabiyeleri, şarap yasak olduğu için, saf su ile birlikte tanrıya libasyon yapıyordu⁴⁰¹. Bayramın ikinci bölümünde ise, kurban töreni gerçekleştiriliyordu. Rahipler, kurban edilen hayvanın etlerini kendilerine, tanrıya ve orada bulunan topluluğa dağıtırlardı⁴⁰². Ilion’da ele geçen yazıtta ise, Tanrıça Athena’ya bir inek, Zeus Polieus’a ise, bir koyun kurban edildiği yazmaktadır⁴⁰³. Ayrıca yine yazıttan bayramın ilk günü tanrıya kurabiye sunuları ve kokulu otlardan yapılan tütsü sunusunun (*libanatos*=λιβανατός) yapıldığını öğrenmekteyiz.

Aromatik bitkilerin yakıldığı *Thymiaterion* (θυμιατήριον) ve *Libanotris* (λιβανωτρίς) adı verilen tütsü kapları da kültlerin vazgeçilmez elemanları arasındadır⁴⁰⁴.

Karacabey’den ele geçen adak takvimi parçasında bu tanrı için boğa (=βοῦς) kurban edildiğini anlıyoruz.

3.1.1.16. Zeus Poteus (Ποτεύς), Zeus Poteos (Ποτεως)

Kat. No: 52

Lev: 23

Kimi yazarlara göre Phrygia Bölgesi’nde, kimilerine göre de Mysia Bölgesin’de olan antik Kadoi kentinin güneyinde bulunmuş olan bir mermer stel üzerinde, tanrıyı bu isim altında görmekteyiz⁴⁰⁵.

³⁹⁷ Debord 1982, 205.

³⁹⁸ Debord 1982, 205.

³⁹⁹ Şahin 2001, 156.

⁴⁰⁰ Lavedan 1931, 1031.

⁴⁰¹ Robert 1962, 298; Şahin 2001, 156.

⁴⁰² Şahin 2001, 156.

⁴⁰³ Sokolowski 1955, no: 9.24.

⁴⁰⁴ Şahin 2001, 157.

Kat. No: 52'deki yazıtlı stel üzerinde, yazıtlı bir sunak üstünde saç ve sakalı bukleler halinde betimlenmiş büst şeklinde Zeus'un başı bulunmaktadır⁴⁰⁶.

“Tation, Zeus Poteus (ya da Zeus Poteos'a) adak olarak (sundu).”

Poteos (Ποτεως), kültün kurucusunun genetivus hali olup, nominativus şekli bilinmemektedir. Ancak, Anadolu'lu “**Pot (Ποτ--)**” kökünden geldiği ve bir kadın ismi olabileceği üzerinde durulmaktadır⁴⁰⁷. Bu kökten gelen iki ayrı isim verilmektedir. Bunlardan biri *Potta*⁴⁰⁸ olup, Maionia'da bulunmuş olan bir yazıtta geçmektedir. Diğerisi ise, Lykia ve Pisidia yazıtlarında gördüğümüz *Potteis*⁴⁰⁹ ismidir. Ayrıca bu ismin bir Yunan ismi olan **Πότις**'in genetivus hali olduğu da söylenmektedir⁴¹⁰.

Ζεὺς Ποτῆος aynı zamanda Dionysopolis sikkeleri üzerinde de görülmektedir⁴¹¹. Pisidia Bölgesi'nde Burdur'da ele geçen bir yazıt üzerinde de tanrıyı **Δί Ποτει** ismi altında görmekteyiz⁴¹².

3.1.1.17. Zeus Sabazios (Σαβάζιος)

Kat. No: 53-54

Lev: 23

Thrakia ve Phrygia kökenli bir tanrı olan Sabazios'un⁴¹³ Illyria bölgesinde, Sabaium olarak tanınan “bira”dan geldiği ileri sürülmektedir. Bu isim en erken dönemden itibaren olasılıkla “Savadios” idi ve giderek Savadios'un farklı formları içinde farklı şekiller almıştır⁴¹⁴. Zeus Savadios kültünün Anadolu'da İda Dağı ile Tmolos arasındaki bölgede oluştuğu düşünülmektedir⁴¹⁵.

⁴⁰⁵ Riel 1991a, 76, no: 6; SEG 41, 1991, 375, no: 1071; Şahin 2001, 157-158.

⁴⁰⁶ Riel 1991a, 76.

⁴⁰⁷ Riel 1991a, 77; SEG 41, 1991, 375.

⁴⁰⁸ TAM V 1, 535; Zgusta 1984, 505, 1091.

⁴⁰⁹ TAM V 1, 535; Zgusta 1964, 1295-3.

⁴¹⁰ Robert 1963, 319; SEG 41, 1991, 375.

⁴¹¹ Aulock 1987, 55, no: 55-57.

⁴¹² Cook 1925, 185, Res. 187; Schwabl 1972, 355; SEG 41, 1991, 375; Şahin 2001, 158.

⁴¹³ Picard, 1961, 131-132; Erhat 1989, 288; Can 1994, 480; Grimal 1997, 721; Şahin 2001, 159.

⁴¹⁴ DA, “Sabazios”, 929: Tanrı Dionysos da aynı yörenin şarabıyla özdeşleştirilmekte idi.

⁴¹⁵ Fol-Bulgaria 1998, 59.

Phrygia Bölgesi'nde Eskişehir civarında bulunan ve kültle ilişkili olan iki yazıtta, tanrının epitheti Saoudios (=Σαουάδιος) şeklinde görülmektedir⁴¹⁶. Phrygia dışında Lydia⁴¹⁷, Bithynia⁴¹⁸, Ionia⁴¹⁹, Karia⁴²⁰, Kapadokia⁴²¹ ve Kilikia'da⁴²² bu kültün izleri izleniyor. Antik kaynaklarda, Lydia Bölgesi'ndeki Tmolos Dağı'nda, Dionysos ile birleştirilen⁴²³ Sabazios, bölgeden ele geçen yazıtlarda ise, Zeus ile birleştirilmiştir⁴²⁴. Lydia Bölgesi'ndeki tanrıya adanmış olan stel ve sunaklara baktığımızda, iki tarafında yılan olan krater veya kantharos betimleri dikkat çekmektedir ve bu vazoların üzerinde yumurta şeklinde objeler muhtemelen meyveler görülmektedir⁴²⁵. Buradan yola çıkarak, *Zeus Sabazios*'un Lydia Bölgesi'nde bağların koruyucu tanrısı işlevinde tapınım gördüğü sonucunu çıkarabiliriz⁴²⁶. Anadolu'dan ele geçen yazıtlar incelendiğinde tanrının bağları koruyucu işlevinin yanı sıra, ülkenin koruyucu tanrılığı⁴²⁷ ve cezalandırıcı yönleri⁴²⁸ de görülmektedir.

Mysia'da ise, Bursa-Bergama arasındaki Balat'ta ele geçen Kat. No: 53'deki bir yazıtla tanrının kültü belgelenmektedir⁴²⁹. Burada tanrının ismi *Zeus Saazios* (=Σαάζιος) şeklinde geçmektedir. Yazıt şöyledir:

“Athenodoros oğlu Menandros (bu steli) Zeus Saazios'a (sundu).”

Stel üzerindeki kabartmaya baktığımızda bir sunak ve bunun üzerinde tütsü yapıldığını görmekteyiz. Bu bağlamda ele geçen diğer yazıtlarda kurban töreni sahnesi görülmediğinden hayvan kurban edilmediğini de söyleyebiliriz.

Kyzikos'tan ele geçen kral Attalos'un Kyzikos'a gönderdiği Kat. No: 54'deki mektupta da, Sabazios'un isminin geçtiğine tanık olunmaktadır. Yazıt şöyledir:

⁴¹⁶ Frei 1988, 19,22, no: 9N-10N.

⁴¹⁷ Lane 1985, 13-18, no: 30-42; Petzl 1994, 99-100, no: 76-77.

⁴¹⁸ Şahin 1981, no: 1127.

⁴¹⁹ Lane 1985, 13, no: 29; Şahin 2001, 159.

⁴²⁰ Hauvette-Besnault-Dubois 1881, 106.

⁴²¹ DA, “Sabazios” 929.

⁴²² Johnson 1984, 1584.

⁴²³ Fol-Bulgaria 1998, 58.

⁴²⁴ Johnson 1984, 1588.

⁴²⁵ Malay 1990c, 207; ay 1994, 49, no: 62-63, 67; Petzl 1994, 33, no: 24; Şahin 2001, 160.

⁴²⁶ Malay 1994, 49; Şahin 2001, 160.

⁴²⁷ Johnson 1984, 1599.

⁴²⁸ Petzl 1994, 58-59; TAM V 1, no: 264; Lane 1985, 17, no: 40.

⁴²⁹ Lane 1985, 9, no:25.

“ Kral Attalos Kyzikos halkı ve senatosunu selamlar. Dionysos Kathegemon’un eski rahibi ve babamın arkadaşı olan Sosandros oğlu Athenaeos’un, Sosandros Athenaios Midias’ın (ki bu Athenaeos babamın kuzeni idi) oğlunun kızıyla evlenip onu dünyaya getirdiğinden beri bizim akrabamız olduğunu bildiğinizden eminim. Sosandros yaşamı boyunca bizim evimizin saygıdeğer bir üyesi olduğundan amcam Attalos öncelikle O’na (Athenaeos) , benim de onayıyla, Sosandros’un ölümünden sonra bizim için büyük bir onur olan Zeus Sabazios’un geleneksel rahipliğini verdi. Onun erdeminden, dine olan bağlılığından, iyi niyetinden ve bize olan güveninden dolayı O’nu ayrıca Dionysos Kathegemon’un rahipliğine de layık bulduk. (ben ve amcam Attalos) şuna kanaat getirdik ki; O (Athenaeos) onura layıktı ve böyle mysterlere başarıyla başkanlık edebilirdi; bu O’nun (Attalos) hükümdarlığının onsekizinci yılında kayıtlıdır. O’nun (Athenaeos) anne tarafından sizin vatandaşlarınızdan birisi olduğunu bilerek size onunla ilişkili olarak yazmış bulunduğumuz diğer resmi emir ve iyilikleri de göndererek size yazmaya karar verdim; böylece ona karşı nasıl bir sevgi beslediğimizi anlayabilirsiniz.

4 yılı, Dios ayının 7. günü. Pergamon’lu Menes (mektubu getirdi)”⁴³⁰.

Yazıt, Athenaios’a Zeus Sabazios’un rahipliğinin verildiğini anlatmaktadır.

Sabazios aslında bitkilerin tanrısı olduğu için tanrıya adanmış olan 21 Mayıs’ta kutlamalar yapılmaktaydı. Gece ve gündüz devam eden bu bayramlarda, tanrının her yıl yeniden doğuşu kutlanmaktaydı⁴³¹. Bu bayramlarda aynı zamanda ateş ve güneş de kutlandığı için, yani Mazdeizm’den gelen dualizm inancı nedeniyle, tanrı “Ahura Mazda” olarak da yorumlanmıştır⁴³².

Egzotik bir kimliğe sahip olan tanrı adına kutlanan bu bayramlar, oldukça gizemli bir yapıya sahiptir⁴³³. Bu kulte inanan kişiler “Sabas” veya “Sabo” adı altında toplanıp, “Saboî” adı verilen rahip ve rahibeler liderliğinde bayramı kutlamaktaydılar⁴³⁴. Sarhoş olup çılgınca dans etmek ve dans eden kişilerin başlarının üzerinde kutsal yılanları döndürerek çılgılık atması

⁴³⁰ Welles 1966, 266.

⁴³¹ DA, “Sabazios” 929.

⁴³² Fol-Bulgaria 1998, 59.

⁴³³ Picard 1961, 133.

⁴³⁴ Fol-Bulgaria 1998, 59, Şahin 2001, 162.

ritüelin önemli bölümünü oluşturmaktadır⁴³⁵. Bayramlardaki en önemli öge ise, “*katharmoi*” adı verilen gizemli arındırma töreni idi ve bu tören gece yapılırdı⁴³⁶. Bu gizemli törende, Sabazios’u simgeleyen ve bir örtü altında tutulan yılanın üzerindeki örtü yavaşça çekilerek, tanrı ile tarıkata yeni giren kişinin mistik evliliği gerçekleştiriliyordu⁴³⁷.

3.1.1.18. Zeus Soter (Σωτήρ)

Kat. No: 55-57

Lev: 24

Tanrı için en sık kullanılan epithetlerden biri olan Soter (=kurtarıcı, koruyucu) kötülüklerden kurtarıcı ve koruyucu işlevi ile dikkat çekmektedir. Σωτήρ, “kurtarmak, ayakta tutmak” anlamına gelen σῶζω-σῶζειν’den gelmektedir. İnsanüstü olan ya da insanüstü gibi görünen güçler karşısında kullanılan kelime, iyilik yapan, zor durumda yardımcı, kurtarıcı, ayakta tutan, dünya hayatının tehlikeleri karşısında koruyan anlamında kullanılmaktadır⁴³⁸. Tanrı, daha çok Yunanistan’da bu epithet altında tapınım görmektedir. Pire’de bir tapınağı, Atina’da ise sunağı ve heykeli bulunmakta idi. Aynı zamanda burada *Athena Soteira* ile birlikte tapınım gören tanrı, Atina dışındaki Plataia, Sikyon, Argos, Lakonia, Samos ve Syrakuzai’da da tapınım görmektedir⁴³⁹.

Batı Anadolu’da hemen hemen her yerde görülen bu kült, Phrygia’da oldukça yaygın izlenmektedir. Troas Bölgesi’nde Assos’da bulunmuş olan bir bronz tablet üzerinde de tanrı Zeus Soter’in adı geçmektedir. Aiolis Bölgesi’nde, Larisa’da *Zeus Soter Olympios* adına bir sunak bulunmuştur⁴⁴⁰. Ephesos’da ele geçen bir mermer parça üzerinde de tanrı, bu isim altında geçmektedir⁴⁴¹. Klazomenai ve Erythrai’da bu kültün izleri görülmektedir⁴⁴². Erythrai’da ise, tanrıça “*Athena Polias*” ile birlikte tapınım gören Zeus Soter⁴⁴³, Lydia

⁴³⁵ DA, “Sabazios” 929.

⁴³⁶ Pettazoni 1953, 201; Picard 1961, 133, Şahin 2001, 162.

⁴³⁷ DA, “Sabazios” 929.

⁴³⁸ RA III A 1 1927, 1211.

⁴³⁹ Lavedan 1931, 1027.

⁴⁴⁰ Şahin 2001, 172.

⁴⁴¹ ay 2001, 172.

⁴⁴² Engelmann-Markelbach 1973, 523, no: 519.

⁴⁴³ Graf 1985, 202.

Thyateira'sında bulunan bir sunakta “ *Zeus Olympios Soter*” adıyla tanımlanmaktadır⁴⁴⁴ ve mermer bir stel üzerinde, *Zeus Soter*'e yapılan bir dua yer almaktadır⁴⁴⁵. Ayrıca, burada ele geçen bir yazıttan Aristos'un köy hayrına “*Zeus Soter*” için bir de heykel diktirdiğini öğrenmekteyiz⁴⁴⁶.

Kültün Bithynia Bölgesi'ndeki varlığını; Sakarya Vadisi'nde bulunan Geyve ilçesindeki Umurbey Köyü'nde bulunmuş bir adak yazıtı belgelemektedir. Yazıttan, çiftlik kahyası Arkhelas'ın hem efendileri, hem de kendisi hem ve Kizaura halkının selameti için tanrıya bir sunak ve heykel diktirdiğini anlamaktayız⁴⁴⁷. Adapazarı'nda bulunmuş olan mezar taşında da tanrının ismi geçmektedir; yazıttan, emekli asker ve köyün hayat boyu rahibi olan Publius Alfius'un, köyün selameti için Kurtarıcı Zeus'a ve imparator Kayser Tiberius'a adak olarak diktiğini öğrenmekteyiz⁴⁴⁸. Karia Bölgesi'nde ise, Knidos'da bulunmuş olan mermer sunak⁴⁴⁹ ile Laodikeia kentinin anıtsal giriş kapısı, yine Zeus Soter'e adanmıştır⁴⁵⁰. Zeus bu kentte Apollon ile birlikte baş tanrı olarak tapınım görmekteydi⁴⁵¹. Kibyra'da bulunan bir dekret üzerinde tanrıyı yine bu isim ile görmekteyiz⁴⁵². Lykia Bölgesi'nde Kynai'de bu kültün varlığı düşünülmektedir⁴⁵³. Oinoanda'da, üzerinde Zeus'un büstü bulunan bir adak taşında⁴⁵⁴, Doğu Pamphylia'da Gödene'de bulunmuş olan yazıtta ve Kapadokia'da antik Hanisa'da ele geçen bir dekret üzerinde, tanrı hep bu isim altında izlenmektedir⁴⁵⁵.

Kilikia'da, Meydancikkale'de ele geçen bir sütun üzerinde de, tanrı aynı isim altında görülür⁴⁵⁶. Kommagene'de ise, Mithradates II (İ.Ö. 36-20) döneminde kraliyet mimarı Ariaramnes, faaliyet raporunda birçok stel ve heykelin yapımından bahsederken Zeus Sotere'e ait bir heykelin yapımından da söz edilmektedir⁴⁵⁷.

⁴⁴⁴ Keil 1923. 247; Tam V 1, no: 1.

⁴⁴⁵ Sokolowski 1955, 53-58, no: 20, 61-65.

⁴⁴⁶ Petzl 1990a, 68, no: 32, Lev. 15.

⁴⁴⁷ Şahin 1984, 106, no: 1.

⁴⁴⁸ Cremer-Şahin 1983, 141-142, no: 1, Lev. 7.

⁴⁴⁹ Blümel 1992, 119, no: 9.

⁴⁵⁰ Corsten 1997, 64, no: 21.

⁴⁵¹ Corsten-Yıldız 1997, 52.

⁴⁵² Şahin 1996, 45.

⁴⁵³ Kolb-Zimmerman 1990, 123.

⁴⁵⁴ Milner-Smith 1994, 72, Lev. 16b,c.

⁴⁵⁵ Şahin 2001, 174.

⁴⁵⁶ Şahin 1991a, 163-164, no: 4; SEG 41, 1991, no: 1405.

⁴⁵⁷ Şahin 1991b, 102, no: 1, Lev.11.

Tanrı, Mysia Bölgesi'nde Balıkesir (Kat. No: 55-56) ve Kyzikos (Kat. No: 57) civarında da tapınım görmüştür⁴⁵⁸. 1981 yılında Manyas Gölü'nün güneyinde Darıca Köyünde ele geçen, üzeri kabartmalı adak steli, Zeus Soter adına yapılmış fakat daha sonra başka kişiler için de onur steli olarak ikinci kez kullanılmıştır. Kat no: 57'deki stelin alt kısmında görülen farklı yazı tiplerinin nedeni, farklı zamanlarda, yaptıkları hizmetlerden dolayı, farklı kişilerin isimlerinin buraya yazılmasından kaynaklanmaktadır⁴⁵⁹.

Yazıttan, stelin Zeus Soter adına, köy halkının ve adağı sunan kişinin esenliği için yaptırıldığını anlıyoruz.

*“Köy halkı agonethet M....'yi sonsuza kadar bir çelenk ile taçlandırırılar.
(Menippos'un oğlu) Prokles'in hipparchos olduğu dönemde, bir günlük bayram bağışında bulunmuştur. Ve bu steli Zeus Soter adına köy halkının kendi esenliği için yaptırmıştır”.*

Stel üzerindeki kabartmada, bir kurban töreni sahnesi canlandırılmıştır. Üst kabartmada sağda, cepheden ayakta duran, sol elinde asa, sağ elinde patera (?) ile Zeus Soter tasvir edilmiştir. Solda ise bir sunak ve bir ağaç görülmektedir. Alt kabartmada; boynunda bıçak izleri olan boğa ve boğanın önünde bir insan yer almaktadır. Boğanın başının yanında tanımlanamayan nesneler görülmektedir. Buradan tanrıya, özellikle boğa gibi büyük baş hayvanın kurban edildiğini öğrenebiliyoruz. Ön ayakları üzerine çöken kurban için hazırlanmış olan boğa figürünü Kyzikos kabartmalarında sıkça görmekteyiz⁴⁶⁰.

Schwertheim, onurlandırılan kişilerin arasında Romalı ismi olmamasından dolayı, steli İ.Ö. 1. yüzyıla vermektedir⁴⁶¹.

3.1.1.19. Zeus Thimenos (Θυμηνός)

Kat. No: 58

Lev: 25

⁴⁵⁸ Robert 1937, 212-214; Wiegand 1904, 301; Schwertheim 1987a, 165; ay 1990, 83 vd., Lev. 9-10; SEG 40, 1990, no: 1124.

⁴⁵⁹ Schwertheim 1990, 83 vd., Lev. 9-10.

⁴⁶⁰ Mendel 1912-1914, no: 836, 837, 854.

⁴⁶¹ Schwertheim 1990, 83 vd.

Mysia Bölgesi'nde Hadrianeia antik kentindeki küçük bir kutsal alanda⁴⁶² ele geçen Kat. No: 58'deki mermer sunak üzerinde, tanrı bu epithet altında geçmektedir⁴⁶³.

*“Uğurlu olsun; Augustus’ların zaferi vesilesiyle halk,
Zeus Thimenos’a adak olarak (sundu); işin yapılmasıyla
70 yılında Menodoros oğlu Epineikos uğraştı.”*

Yazıtta geçen Augustus’ların zaferi ile Septimius Severus ve Caracalla’nın İ.S. 199 yılında Parth’lara karşı elde ettikleri zafer kastedilmiş olabilir⁴⁶⁴.

Yazıtta göze çarpan en önemli nokta, bir tarih taşımasıdır. Bu tarih, büyük bir olasılıkla, Hadrian döneminde başlayan bir kent kuruluş erasına dayanmaktadır. Böylece, İmparator Hadrian yalnız 123 yılında değil, 131 ve 132 yıllarında da Mysia kentlerini ziyaret etmiş ve bu ziyaretleri sırasında “Hadrianoi” ve “Hadrianeia” kentlerini kurmuştur⁴⁶⁵. Yazıtta geçen “ο’ - 70 yılı” İ.S. 201/202 yıllarına denk gelmektedir. Bu tarihte her iki Augustus, yani Septimius Severus ve Caracalla, Mısır ve Anadolu üzerinden Roma’ya geri dönmüşlerdir. Hadrianeia halkının Zeus Thimenos’a adağını yerine getirmesi, muhtemelen Anadolu üzerinden yapılan geri dönüş yolculuğu sırasında gerçekleşmiştir.

Zeus, *Thimenos* sıfatı ile şimdiye kadar hiçbir yerde görülmemiştir. Muhtemelen bu, yerel bir epithettir ve tanrının saygı gördüğü yerin adı olabilir. Burası da, büyük bir olasılıkla “Thima” veya “Thime”dir⁴⁶⁶.

Sunak üzerinde kabartma yoktur. Elimize fazla yazıt geçmediği için tanrı ve tanrının işlevi hakkında daha fazla bilgi sahibi olamıyoruz.

3.1.1.20. Zeus Trosou (Τρῶσου)

Kat. No: 59

Lev: 26

⁴⁶² SEG 35, 1985, 352, no: 1277.

⁴⁶³ Schwertheim 1985b, 38 vd.; SEG 35, 1985, 352, no: 1277; ay 1987b, 88, no: 129; Şahin 2001, 186.

⁴⁶⁴ SEG 35, 1985, 352; Schwertheim 1987b, 88.

⁴⁶⁵ ay 1985b, 42; ay 1987b, 88.

⁴⁶⁶ ay 1987b, 88, no: 129.

Yoğun epigrafik buluntulara bakılarak bu kültün, Dionysopolis (=Bekilli) yakınlarındaki Çağlararası mevkiinde lokalize edildiğini anlıyoruz⁴⁶⁷. Tanrıyı genetivus halinde bir isimle birlikte görmekteyiz. Batı Anadolu’da birçok yerel tanrının, Zeus Trossou örneğinde olduğu gibi, genetivus halinde görülmesi sık karşılaşılan bir durumdur ve bu kelimenin tanrının kültünü buraya getiren kişinin ismi olduğu düşünülmektedir⁴⁶⁸. Mysia Bölgesi içinde Soma-Akçaavlu’da ele geçen ve bugün Manisa Müzesi’nde koruma altına alınan Meidon adlı kişinin kefaret yazıtında da tanrıyı bu isim altında görmekteyiz⁴⁶⁹. Yazıtın müze envanterinde verilen buluntu yeri, Soma’nın 10 km. kuzeybatısında bulunan bir köydür. Burası, R. Kiepert’in haritasında Aktschavlar olarak geçmektedir. Bölgeyi 1886 yılında gezen W.v.Diest, bu köyün adıyla tanımlanan nehri, yani Kaikos’un bir yan kolu olan akarsuyu, antik Mysia ile özdeşleştirmiş ve Apollonia kentinin bulunduğu Pergamon çevresinin doğusuna konumlandırmıştır⁴⁷⁰.

Stelin güneydoğu Mysia kökenli olduğu görüşü iki yönden şaşırtıcıdır. Tanrı Zeus Trossou’nun isminin geçmesi ve açık bir şekilde görülen kefaret yazıtı karakteri taşıyor olmasıdır. Bunlar Lydia’ya has özelliklerdir.

Viyana Sanat Tarihi Müzesi’ndeki bir adak steli üzerinde çalışan J. Keil, Zeus Trossou (=Διὸ Τροσσου) ismini okumuştur ve bu stel Dindymus kökenli olarak koleksiyona dahil edilmiştir. Kefaret yazıtlarının yayılım alanı ise elimizdeki yazıtın geldiği yerden uzaktır. Bu özel, dini geleneğin varlığını ortaya koyan materyalin kaynağı, iki sınırlı bölgeye aittir. Phrygia ve kuzey doğu Lydia⁴⁷¹.

Soma’dan ele geçen Kat. No: 59’dakistel üzerindeki yazıt şöyledir:

“Menandros oğlu Meidon Zeus Trossou’nun huzurunda bir içki şöleni düzenledi ve uşakları kurban edilmemiş et yediler. Ve o (Tanrı) ona üç ay boyunca suskunluk cezası verdi ve onun rüyasına girdi ki, o bir stel diksin ve başına geleni yazsın ve bundan sonra (tekrar) konuşmaya başladı.”

⁴⁶⁷ Drew-Bear, GRBS 17, 1976, no: 16; Robert 1949, 57, no: 1; Malay 1994, 47.

⁴⁶⁸ Malay 1990b, 394: Men Tiamou, Men Artemidorou gibi.

⁴⁶⁹ Herman-Polatkan 1969, 58 vd., no: 15; Malay 1994, 47, no: 55; Petzl 1994, 1 vd., no: 1; Şahin 2001, 187.

⁴⁷⁰ Herman-Polatkan 1969, 59.

⁴⁷¹ ay 1969, 60.

Meidon'un dinsel bir günah işlediği açıktır; fakat ayrıntılar tam net değildir. Örneğin, kraterin yapımı ve ἐπὶ τοῦ Διὸς τοῦ Τρωσσοῦ ifadesi ile kastedilmek istenen nedir? Bir adak hediyesi ya da sunak önünde bir kurbanın gerçekleştirilmesi, yani sunulması mı kastedilmiştir? Meidon'un sorumlusu olarak cezalandırıldığı, δῖάκονοι'un (=rahip) işlediği günah, kurban edilmemiş etten yemeleridir. Böylece, Meidon gördüğü rüya sonucu (παρεστάθη αὐτῷ εἰς τοὺς ὕπνους) tanrının buyruğu gereğince stel dikerek cezadan kurtulmuştur.

Petzl, burada geçen ἀπομακκόω (=dil bozukluğu ile cezalandırma) kelimesini, ἀνοηταίνειν, βαρέως νοεῖν, παραφρονεῖν, ληρεῖν, μωραίνειν kelimeleri ile ilişkili görüp bir anlamda “dilsizlik olgusuyla” bağlantı kurarak, tanrının cezalandırma işlevini dile getirir⁴⁷².

3.1.2. Apollon (Ἀπόλλων) (Harita 3)

Kat. No: 60-73

Lev: 27-31

Apollon⁴⁷³ kelimesinin Yunan etimolojisinde belirgin bir açıklaması yoktur. *Apollon* yani cezalandırmak ya da *apello* yani defetmek, kötülüğü önleyip korumak anlamına gelen fiillerden ya da başka kökenlerden türemiş olduğu ileri sürülmektedir⁴⁷⁴. Yunanlılar'da tanrının özünü belirtmek için *Phoibos* ek adını takmışlardır. Phoibos, “belli, parlak” demektir. Bu isimle tanrının ışık saçan aydınlık varlığını dile getirmektedirler⁴⁷⁵.

Son derece karma bir kişiliği olan Apollon, aydın, durgun, ölçülü gücü simgelemektedir. Doğayı görme, varlığı akılla algılama ve akıl yetisine dayanan yöntemlerle biçimlendirme gücünü veren tanrıdır⁴⁷⁶. Kehanetin yani bilinmeyenden haber vermenin, müziğin, sanatın, şiirin de tanrısıdır. Tanrı, iyilik ve koruyuculuğu, yardımseverliği fakat aynı zamanda da kinciliği ve öç almaya olan düşkünlüğü ile de bilinmektedir⁴⁷⁷. Bitkiler onun sayesinde büyür, meyveler onun ışık ve ısıyla olgunlaşır, ışınları bataklıkları kurutur,

⁴⁷² Petzl 1994, 1, no: 1.

⁴⁷³ Erhat 1989, 47 vd.; Can 1994, 52 vd.; Bayladı 1995, 62 vd.; Grimal 1997, 79 vd.; Agizza 2001, 43 vd.;

Akşit 2003, 65 vd.; Graves 2004a, 83 vd.; Karaosmanoğlu 2005, 52 vd.; Meral 2003, 32 vd.; Kaplan 2007, 471 vd.

⁴⁷⁴ Guthrie 1968, 73.

⁴⁷⁵ Grimal 1997, 651.

⁴⁷⁶ Erhat, 1989, 48.

⁴⁷⁷ Agizza 2001, 46.

hastalıkları defeder. İnsanlara, hayvanlara ve hububata zararlı olan her şey onun ışıkları ile yok olur. Bu bakımdan ona koruyucu manalarına gelen birçok sıfatlar verilmiştir. Örneğin, Apollon Smintheos (=fare kovan), Apollon Parnops (=çekirge kovan).⁴⁷⁸

Bazı araştırmacılar, Apollon'un Asya'dan gelmiş olabileceğini ileri sürmekte ve buna neden olarak da, Apollon kelimesinin etimolojisinin kesinlikle saptanamamış olmasını belirtmektedirler⁴⁷⁹. Asyalı olduğunu savunanlar, Apollon'un "Lykeios" veya "Lykios" sıfatlarını önemli bir kanıt olarak göstermektedirler. Bazılarına göre, *Lykeios*, Likyalı anlamına gelmektedir. Bu da onun Asyalı kökenini açıklamaktadır⁴⁸⁰. *Lykeios* aynı zamanda ışık anlamına da gelmektedir. Kelimenin λυκ kökünden türeyen λύκη (=sabahın alaca karanlığı, fecir), λυκόφως (=seher vakti) ve λυκαυγής gibi kelimeler ışık anlamına gelmektedir. Böylece Apollon Lykios sıfatı, Apollon'un doğrudan ışığı temsil etmekte olduğunu ve ışık karakterini taşıdığını göstermektedir⁴⁸¹. Ayrıca Herodotos Likyalılar için, "diğer uluslarla bağdaşmayan kendilerine has gelenekleri vardır, kendi isimleri baba adından değil, ana adından sonra gelmektedir" diyerek belki Apollon'un annesinin isminden dolayı aldığı *Letoides* sıfatına da bir açıklama getirmektedir⁴⁸². Bu bilgilere dayanılarak tanrının Anadolu kökenli olduğu düşünülmektedir.

Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden ele geçen yazıtlar, tanrının burada yoğun bir şekilde tapınım gördüğünü kanıtlamaktadır.

Tüm Anadolu'da olduğu gibi Mysia Bölgesi'nde de tanrının kültü görülmektedir. Kültün varlığı hem yazıtlar hem de sikkeler tarafından kanıtlanmaktadır. Bütün bölgeye yayılan kült, daha çok Kyzikos ve civarında hissedilmektedir. Çeşitli epithetler altında tapınım gören tanrı aşağıda tek tek açıklanmaya çalışılacaktır.

Mysia'da tanrı Apollon'un özel bir yeri olduğunu ele geçen kabartmalı ya da kabartmasız yazıtların çokluğundan anlayabiliyoruz. Steller üzerindeki kabartmalara baktığımızda, örneğin Kat. No: 63, 65, 67, 69'da Apollon, genellikle sağda, cepheden ve ayakta, vücut ağırlığını sağ bacak üzerine vermiş, sol bacak dizden hafif bükülerek yanda ve geride tasvir edilmiştir. Üzerinde kollu, göğüs altından kemerli uzun khiton ve sırt mantosu

⁴⁷⁸ Taşlıkılıoğlu 1954, 14.

⁴⁷⁹ Guthrie 1968, 73.

⁴⁸⁰ Akşit 1967, 73; Guthrie 1968, 74, 82

⁴⁸¹ Taşlıkılıoğlu 1954, 14; Guthrie 1968, 82; Byrce 1986, 183.

⁴⁸² Herodotos I, 173.

giymiştir. Yüz cepheden ve seyirciye dönüktür. Sol elinde kithara veya lyra, sunağa doğru uzattığı sağ elinde ise, sunu tası (patera) tutmaktadır. Sunak genellikle ortada tasvir edilmiş, arkasına da bir ağaç yerleştirilmiştir. Ağaç ve sunak kutsal alanı sembolize eden objelerdir. Kabartma sanatında sunak ve ağaçlar İ.Ö. geç 5. yüzyılda görülmeye başlanmıştır⁴⁸³.

Apollon elinde taşıdığı kithara nedeniyle genellikle Apollon Kitharodos olarak adlandırılmaktadır⁴⁸⁴. Fakat steller üzerindeki yazıtlara baktığımızda tanrıya farklı sıfatlar altında tapınıldığını görmekteyiz. Bu isimler muhtemelen yöredeki yerel yer isimleridir. Bunlardan bazıları, Apollon Krateanos, Apollon Daphnousios, Apollon Libotenos, Apollon Germenos'tur.

Apollon kültü çeşitli yollarla Kyzikos'a girmiştir. Bunların en eskisi Aisepos Ovası'ndan, Zeleia'dan gelendir. Zeleia şehri ve çevresinde Apollon'a tapınılmaktaydı. Aslında Σέλα, Ζέλα ve Ζέλεια "ışık" anlamına gelmektedir ve bu bakımdan güneş ve ışık tanrısı Apollon ile bölgenin etimolojik bir ilgisi olduğu anlaşıyor. Ayrıca şehirde Apollon'un bir de kehanet yeri ve kahini bulunmaktaydı. Bu kahinin Priamos'a vermiş olduğu kehanetlerinden biri korumaya alınmıştır. Buradan anlaşıyor ki; Likaion Apollon Kyzikos'a Zeleia'dan gelmiştir. Marquardt'a göre Likia Zeleia'nın eski adıdır⁴⁸⁵. Ayrıca Milet kolonileriyle birlikte Apollon Dindimaios kültü de Kyzikos'a girmiştir. Bu yüzden tanrı, şehirde 'Αρχηγέτης olarak tapınım görmüştür. Apollon Dindimaios'un verdiği kehanetlerle şehrin kurulmasına sebep olduğu için oldukça saygı gören bir tanrı olduğu anlaşıyor. Miletos kökenli yazıtlar Kyzikosluların, tanrının Miletos'daki tapınağına adadıkları çok sayıdaki hediyelerden bahsetmektedir. Apollon 'Εκβάσιος ve Apollon 'Ακταίος kültü farklı gibi görünürler. Bu kültlere Parium ve Hellespontos'un aşağısında tapınılmaktaydı. Apollon Aktaios kültü Adrestaia'da, Artemis ile birlikte görünmekteydi ayrıca bir de kehanet yeri mevcuttu. Apollonius Rhodiu'un I 966'da bahsettiği gibi, kültün kurucuları Argonatlar'dır:

“Δηῖλος δὲ τὸ ἱερὸν οὐκ Ἐκβάσιου Ἀπόλλωνός φησιν εἶναι, ἀλλ'Χασονίου Ἀπόλλωνος, Σωκράτης δὲ ἐν ταῖς Ἐπικλήσεσι Κυζικηνοῦ Ἀπόλλωνός φησι καλεῖσθαι.”

Kyzikos şehir sikkelerinde de Apollon sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bazı sikkeler üzerinde tanrıyı üçayak üzerinde otururken görmekteyiz. Böylece tanrının kehanet yönü ön

⁴⁸³ Carroll-Spillecke 1985, 72 vd.

⁴⁸⁴ Taşlıkılıoğlu 1963, 127 vd.

⁴⁸⁵ Marquardt 1836, 128 vd.; Ertüzün 1999, 63-64.

planda tutulmuştur. Kyzikos'ta da tanrının bir kehanet yeri bulunmaktaydı ve kahin tarafından Büyük İskender'in annesi Olympias'a yaptığı bir kehanet metni günümüze kadar gelmiştir. Vatikan kodeksinde saklanan belge, o kadar belirsizdir ki içerik hakkında kesin bir bilgi edinilememektedir⁴⁸⁶.

3.1.2.1-Apollon Bathylimenites (Βαθυλιμενίτης)

Kat. No: 30, 74-75

Lev: 32-34

Mysia Bölgesi'nde bu kültün varlığı, Kyzikos (Kat. No: 30, 74) ve Erdek (Artake) (Kat. No: 75) civarından ele geçen yazıtlarla belgelenmektedir⁴⁸⁷. Bunlardan iki tanesi adak stelidir ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde, diğeri ise mermerden bir sunak olup, N. Tolunay'a ait özel koleksiyonda korunmaktadır.

İlk olarak L. Robert, *Hellenica* adlı eserinde tanrıyı bu epitheti ile tanıtmıştır⁴⁸⁸. *Apollon Bathylimenites*'i tanıtan üçüncü yazıtı ise Schwertheim bilim dünyasına kazandırmıştır⁴⁸⁹.

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde korunan iki adak steli üzerindeki kabartmalar, Mysia'dan ele geçen adak taşları üzerindeki kabartmalara benzer özellik gösterdikleri için bunların Kyzikos civarından geldikleri düşünülmektedir. Her ikisi de akroterli ve üçgen alınlığa sahiptir. Bir niş içersinde alçak kabartma olarak tasvir edilmişlerdir. Kat. No: 30'daki stel iki resim alanlı olup, üstteki resim alanında cepheden ve ayakta dört tane tanrı tasvir edilmiştir. Alttaki resim alanında ise kurban töreni sahnesi canlandırılmıştır. Burada bir sunak üzerinde diz çökmüş bir boğa resmedilmiştir. Bu motifler bize tamamen, Mysia adak taşlarını hatırlatmaktadır. Bir antikacıdan alınan bu stelin nereden getirildiği bilinmemesine karşın, gösterdiği özelliklerinden dolayı Kyzikos kökenli olduğunu söyleyebiliyoruz ve $\epsilon\alpha\upsilon\tau\omega\upsilon\upsilon$ için kullanılan $\epsilon\alpha\tau\omega\upsilon\upsilon$ formundan dolayı metin İ.Ö. 1. yüzyıla tarihlenmektedir⁴⁹⁰.

Stel üzerinde dört tanrının bir arada görülmesi ilginçtir. Adak, Zeus Megistos, Apollon Bathylimenites ve Artemis'e yapılmış olmasına rağmen kabartmada dört tanrı tasvir

⁴⁸⁶ Marquardt 1836, 130.

⁴⁸⁷ Robert 1955, 125, 128, no: 25; Schwertheim 1983b, 109-110, no: 2, Lev. 11; SEG 33, 1983, no: 1054.

⁴⁸⁸ Robert 1955, 125.

⁴⁸⁹ Schwertheim 1983b, 109-110.

⁴⁹⁰ Robert 1955, 125.

edilmiştir. Bunlar soldan sağa doğru, elinde meşalesi ile Artemis, çıplak ve phialesi ile Apollon, sol elinde kithara ile bir başka Apollon ve sol elinde krallık asasını taşıyan Zeus'tur. Bu yazıtlardan Apollon'un yeni bir sıfatını öğrenmekteyiz. *Bathylimeneites*, Bathys Limen (derin liman) olarak adlandırılan yerde oturan anlamına gelmektedir⁴⁹¹ Bu yer adı, antik dünyanın farklı bölgelerinde bilinen bir addır fakat burası Kyzikos ve Anadolu'da bilinmez. Bu yüzden bilim adamları, bu yerin Artake Limanı'na uygun olduğunu savunmaktadırlar⁴⁹².

Bathys Limen ismi, limanın az çok büyük veya derinliğinden kaynaklanmamaktadır. Yunanistan'da *Vathy*⁴⁹³ diye adlandırılan koylar ve limanlar bugünkü *fiyord*⁴⁹⁴ coğrafi terimi ile eşdeğerdedir. Bir görüşe göre bunlar, incelendiğinde burada söz konusu olan liman Artake-Erdek değildir⁴⁹⁵ Ancak, Kapıdağ yarımadasının güney kıyısı, yani kıstağı ve Edincik civarındaki ana kayanın kuzey kıyısı arasındaki Kyzikos'un batı koyu söz konusudur. Başka bir görüşe göre ise, Kapıdağ yarım adasının kuzey kıyısı üzerinde Kiepert'in haritasındaki gibi Vathy Limanı diye adlandırılan yarık biçiminde bir koy, güneye doğru girmektedir. Bu yarık biçimindeki koy, Vathy adındaki bir koyun kıyısında yer alan küçük bir vadi vasıtasıyla güneye doğru uzanmaktadır. Bu açıklamalar doğrultusunda kesin olan tek şey vardır; o da ismin modern oluşudur⁴⁹⁶. O halde, Baths Limanı'nın Kyzikos'un batı koyu veya yarımadaının kuzey kıyısındaki Vathy Limanı olup olmadığına karar vermek biraz zordur. L. Robert, yerin lokalizasyonu hakkında, ele geçecek diğer yazıtlar sayesinde kesin bir şeyler söylenebileceği üzerinde durmaktadır⁴⁹⁷. Fakat elimize geçen üçüncü yazıt ta, Bathys Limen'in neresi olduğu hakkında maalesef bilgi verememektedir. Koleksiyoncunun verdiği bilgiye göre bu taş, Manyas Gölü civarındaki bir köyde bulunmuştur. Bu nedenle, Bathys Limen'in kesin lokalizasyonu yapılamamaktadır.

⁴⁹¹ ay 1955, 125

⁴⁹² Hasluck 1910, 17; Robert 1955, 128, dn: 2: ...koy güney batı yönüne açık kuzey batı-güney doğu yönünde 1000m.lik bir uzunluğa sahiptir. Koyun güney batısı geniş araziyle şekillenmiştir. Tepede kuleler ve Paleo-Castro olarak adlandırılmış eski bir şatonun kalıntıları vardır. Körfezin güney tarafına doğru kurulmuş olan Kyzikos'un batı tarafına girmeye tereddüt edilmemektedir.

⁴⁹³ Bunlar Samos'da, Amargos'da, Ithaka'da, Domrena Körfezindeki Boiotia'nın güney kıyılarında ve Aulis'de görülür.

⁴⁹⁴ Fiyord: Buzulların oluşturduğu vadilerin deniz suyu ile dolmasıyla oluşan dik yar ve kayalıkların arasındaki derin dar koyuklarına verilen isimdir. Norveççe fjord kelimesinden gelir. Dar koylar buzullar tarafından aşındırılmış ve deniz seviyesinin çok altındaki taban, deniz yüzeyinin bayağı altına kadar devam eden dik duvarlar, kara tarafından ve ortada deniz tarafına göre daha çok olan derinlik ve açık deniz ile bağlantı fiyordların tipik özellikleridir.

⁴⁹⁵ Robert 1955, 131.

⁴⁹⁶ ay 1955, 131, dn: 1: Diavathy köyünün kuzey kıyısı üzerinde doğuya biraz daha uzaktadır.

⁴⁹⁷ ay 1955, 131.

Apollon'un bu epithet altında, bölgede yerel bir kült olarak tapınım gördüğünü söyleyebiliriz.

3.1.2. 2. Apollon Daphnousios (=Δαφνούσιος)

Kat. No: 76-81

Lev: 35-40

Mysia Bölgesi'nde Ulubat Gölü kıyısındaki Akçapınar Köyü civarında bulunan ve 1991 yılında Bursa Müzesi'ne getirilen bir dekret ve beş adet adak steli üzerinde tanrı Apollon, Daphnousios epitheti ile geçmektedir⁴⁹⁸. Bu yazıt grubunun, Apollonia ad Rhyndacum kentinin⁴⁹⁹ hem kült hem de tarihi coğrafyası hakkında önemli bilgiler vermesinin dışında, bugüne kadar Mysia'da çok karşılaşılan Apollon Kitharoidos'un yerel bir tapınağının lokalizasyonu ile ilgili bilgiler sağlaması açısından da önemlidir (Kat. No: 76). Dekretin çevirisi şöyledir:

“Daphnous'taki Katoikia karar aldı: Katoikia'ya armağanlar vermek yoluyla iyilikleri dokunmuş olan Asklepiades oğlu strateg Polemaios ve Smylos oğlu Zenon çelenk takılarak onurlandırılmalıdırlar ve (karar) taş stele yazılarak Apollon'un tapınağına konmalıdır.”

Yazıtın 1-2. satırlarında geçen Δαφνούσιος şeklindeki etnik isim olan “Daphnous” katoikiası, Polybios'un, I. Attalos'un Mysia içlerindeki İ.Ö. 218'deki yürüyüşünü anlatırken bahsettiği “κατοικίαι τῶν Μυσῶν”dan biri olabilir⁵⁰⁰. Schwertheim, bunların askeri koloniler olduğunu⁵⁰¹, Robert ise, askeri koloniler olmadığını, yerlilerin köyleri olduğunu savunmaktadır⁵⁰². Oysa, yazıtta geçen “στρατηγός” kelimesi, kesin olmamakla birlikte, Alpagut'ta bulunan ve Bursa Müzesi'nde korunan “Hermias” isimli bir strategosun iki kotoikia tarafından onurlandırıldığı yazıttaki⁵⁰³ gibi kotoikianın bir askeri koloni fikrini destekliyor olabilir. Üstelik 11. satırda geçen Δορυφόρος (mızraklı muhafız) terimi de bu fikri

⁴⁹⁸ Tanrıver-Kütük 1993, 99-102, Lev. 12-14.

⁴⁹⁹ Robert 1980, 97.

⁵⁰⁰ Polybios V 77, 3-5.

⁵⁰¹ Schwertheim 1985a, 83 vd., no: 7.

⁵⁰² Robert 1970, 191 vd.

⁵⁰³ Schwertheim 1983a, no: 22.

destekliyor görünmektedir. Her ne kadar fonksiyonu tam olarak anlaşılamasa da doryphoroi'un, Hellenistik dönemde aynı strategos (general-komutan) gibi şehir yönetimindeki resmi görevliler arasında oldukları fikri ihtimal olarak ortaya çıkmaktadır⁵⁰⁴.

Stellerin üzerindeki kabartmalarda kurban töreni sahnesi canlandırılmıştır. Tek başına veya bir kurban törenine katılır durumda gösterilmiş olan tanrı Apollon, Kitharoidos tipinde tasvir edilmiştir. Bu adak taşlarında görülen Apollon kabartması tipini Linfert, heykeltraş Bryaksis'in bir eseri olan *Apollon Daphnaios* kült heykelinden kaynaklandığını ileri sürmektedir⁵⁰⁵. Fakat yerel ustalar tarafından orijinali taklit edilerek birbirinden bazı farklarla ayrılan Apollon tasvirli adak taşları üretilmiştir. Tanrıver'e göre, orijinalin yapılış tarihi olan yaklaşık İ.Ö. 300, tüm bu türdeki adak taşları için bir *terminus ante quem* oluşturmaktadır⁵⁰⁶. Bilinen steller de en erken İ.Ö. 2. yüzyıla tarihlenmektedir. Buradaki adak stelleri de plastik özellikleri ve harf özellikleri bakımından bu döneme tarihlenebilir.

Mysia Bölgesi'nin çeşitli yerlerinde ele geçen adak taşlarında Apollon, Kitharoidos, Krateonos, Bathylimenes gibi farklı epithetler ile karşımıza çıkmaktadır. Ele geçen bu adak stelleriyle, tanrının daha önceden bilinmeyen Daphnousios epithetini öğrenmekteyiz. Apollon'un bu sıfatı Kat. No: 76'deki yazıtta geçen Daphnous katoikiası'ndan aldığı anlaşılmaktadır.

3.1.2. 3. Apollon Deonteios (=Δεοντείος)

Kat. No: 82

Lev: 41

Stilistik özellikleri açısından Mysia Bölgesi'ne ait olduğu düşünülen ve bugün Bursa Müzesi'nde koruma altına alınan Kat. No: 82'deki mermerden, üçgen alınlıklı adak levhası üzerindeki yazıtta tanrıyı bu epithetle görmekteyiz⁵⁰⁷.

Cepheden sol ayağını dizden bükerek geriye atmış, göğsün hemen altından kalın kemerli uzun khiton ve sırt mantolu, sol elinde kithara, sağ elinde sunu taşı taşıyan *Apollon Kitharodos* olarak tasvir edilmiştir. Apollon elinde tuttuğu kithara nedeniyle yaygın olarak

⁵⁰⁴ Tanrıver 1995b, 22.

⁵⁰⁵ Linfert, 1983, 165-173.

⁵⁰⁶ Tanrıver 1996, 195.

⁵⁰⁷ Şahin 1999, 384, no: 2, Res. 2; ay 1997, 179 vd., Lev. 27.3.; ay: .2000, 232-233, LA 2, Lev. 81.

Apollon Kitharodos olarak adlandırılmış⁵⁰⁸ olmasına rağmen adak levhası üzerinde yer alan yazıtın yardımıyla tanrının burada yerel bir adla tapınım gördüğünü anlamaktayız. Yazıtın çevirisi şöyledir:

“*Sasaros oğlu Menodoros bu adağı Apollon Deonteios’a (sundu).*”

Tanrının bu sıfatı ile bölgede Apollon’a ait bir kült merkezi olduğu da ortaya çıkmaktadır⁵⁰⁹. Ancak yazıtın buluntu yerinin kesin olarak bilinmemesinden ve müze envanter kayıtlarında yeterli bilgi olmamasından dolayı kült alanının yeri hakkında bilgi sahibi olamıyoruz. Tanrının bu epitheti ile ilgili başka yazıtlar ele geçtiği zaman kült yeri hakkında bilgi sahibi olabileceğimizi umuyoruz.

Stel üzerindeki kabartmada, kurban töreni sahnesi canlandırılmıştır. Ortada bir sunak ve tapınan insanlarla birlikte adak olacak hayvanla ilgilenen bir kişi bulunmaktadır. Buradan Apollon Deonteios için küçükbaş hayvanın; yani bir koyunun kurban edildiğini de öğrenebilmekteyiz.

3.1.2. 4. Apollon Germenos (=Γερμηνός)

Kat. No: 83

Lev: 42

1995 yılında İzmir’de bulunan ve aynı yıl İzmir Arkeoloji Müzesi’ne⁵¹⁰ teslim edilen adak stelinin, üzerindeki yazıtın içeriği ve kabartmanın stilistik özellikleri⁵¹¹ açısından Mysia Bölgesi’ne ait olduğu düşünülmektedir⁵¹². Ancak, stelin buluntu yeri tam olarak saptanamamıştır. Tanrıver’e göre stel, bugün yeri tam olarak belirlenemeyen antik Germe kentindeki, Apollon’a ait bir kutsal alanda bulunmuş olmalıdır⁵¹³. Mermerden ve üçgen alınlıklı olan adak stelinde Apollon, bugüne kadar görmediğimiz bir epithetle (Germenos) karşımıza çıkmaktadır. Kat. No: 83’deki yazıtın çevirisi şöyledir:

⁵⁰⁸ Taşlıkılıoğlu 1963, 134-135.

⁵⁰⁹ Şahin 1999, 398.

⁵¹⁰ İzmir Arkeoloji Müzesi’nde olması gereken adak steli, çalışmam sırasında maalesef müzede bulunamamıştır.

⁵¹¹ Robert 1955, Pl. XIX 3, XXX 2.

⁵¹² Tanrıver 1996, 193 vd., Lev. XLI.

⁵¹³ ay 1996, 193 vd.

“*Teimon oğlu Metrobios bu adağı Apollon Germanos’a (sundu).*”

Germanos (=Γερμηνός) şeklindeki etnik isim, Germe sikkeleri üzerinde, antik gramerci olan Stephanos Byzantios’da ve Germe dışında yaşayan bazı mezar taşlarında da geçmektedir⁵¹⁴. Kentin sikkeleri üzerinde tanrının tasvirlerinin kullanıldığı görülmektedir⁵¹⁵. Sonuç olarak, Germeli anlamına gelen bu epithet ile tanrı, kentte Germeli Apollon olarak tapınım görmektedir.

Stephanos Byzantios tarafından “Γέρμη· πόλις Ἑλλησποντία πλησίον Κυζίκου, ἣν Ἡρωδιανὸς Ἀσίας φησὶν· ὁ πολίτης Γερμηνὸς καὶ Γερμηνή⁵¹⁶” diye tanımlanan, Ptolemaios tarafından Mysia içlerinde yer aldığı belirlenen antik Germe kentinin yeri hala tartışmalıdır. Bazı araştırmacılar kuzeybatı Anadolu’da, biri Kaikos (Bakırçay) üzerinde, diğeri ise Mysia’nın iç kesimlerinde iki farklı Germe kenti olduğunu söylemektedirler⁵¹⁷. Robert ise, elinde kesin ipuçları olmamakla birlikte, bu adı taşıyan tek bir kentin var olduğunu ve bunun da Balıkesir’in batısındaki Savaştepe civarında lokalize edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir⁵¹⁸.

Stel üzerinde tasvir edilen uzun khiton ve himation giyen *Apollon Kitharodos*’un , tek başına veya bir kurban törenine katılır durumda gösterilen adak taşlarına Mysia Bölgesi ve Bithynia’nın batı kesiminde çok sık karşılaşmaktayız⁵¹⁹. Bu adak taşlarında görülen Apollon kabartması tipini Linfert, heykeltıraş Bryaksis’in bir eseri olan *Apollon Daphnaios* kült heykelinden kaynaklandığını ileri sürmektedir; fakat yerel ustalar tarafından orijinali taklit edilerek birbirinden bazı farklarla ayrılan Apollon tasvirli adak taşları üretilmiştir⁵²⁰. Tanrıver’e göre, orijinalin yapılış tarihi olan yaklaşık İ.Ö. 300, tüm bu türdeki adak taşları için bir *terminus ante quem* oluşturmaktadır. Bilinen steller de en erken İ.Ö. 2. yüzyıla

⁵¹⁴ ay 1996, 193-194.

⁵¹⁵ BMC Lydia, 79, 82, no: 4, 14; BMC Mysia, 64, no: 4;

⁵¹⁶ Germe: Kyzikos yakınında bir Hellespontos kenti. Herodianos’a göre Asia’dadır. Vatandaşlarına Germanos ve Germene denir.

⁵¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Robert 1962, 180-201; Germe’nin bugünkü Soma’da veya Susurluk civarında yer aldığını savunanlar da vardır: Rheid 1986, 234; Riel 1991b, 46 ve 51.

⁵¹⁸ Robert 1962, 377-412.

⁵¹⁹ ay 1955, 135-136, dn: 2; Tanrıver 1996, 195.

⁵²⁰ Linfert, 1983, 165-173.

tarikhlenmektedir. Bu stel de plastik özellikleri ve yazı karakterine bakılarak İ.Ö. 2.-1. yüzyıllara tarihlenebilir⁵²¹.

Stel üzerindeki kabartmaya baktığımızda bir kurban töreni sahnesi canlandırılmaktadır. Böylece, tanrı için bir koç⁵²² kurban edildiğini öğreniyoruz. Ayrıca, Apollon burada kardeşi “Artemis Dadophore” (=meşale taşıyan)⁵²³ ile birlikte tasvir edilmiştir.

Bazı Germe sikkeleri üzerinde Artemis’le Apollon’un birlikte tasvir edildiğini de görmekteyiz⁵²⁴.

3.1.2. 5. Apollon Karneios (=Καρνεῖος)

Kat. No: 84

Lev: 43

Bu kültü daha çok Anadolu’da Karia Bölgesi’nde Knidos⁵²⁵ antik kentinde görmekteyiz.

Dorlar’ın Karia Bölgesi’ni iskan etmeleriyle bölgede her alanda olduğu gibi din konusunda da etkileri olmuştur. Peloponnesos’tan getirdikleri Apollon Karneios kültünü aynı özelliklerle Karia’da da devam ettirmişlerdir. Bölgeden ele geçen eserlerden bu kültün burada önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır.

Mysia Bölgesi’nde Karacabey’de ele geçen Kat. No: 84’deki adak takviminden tanrıya bu epithet altında tapınıldığını anlamaktayız⁵²⁶. Fakat beraberinde bazı soruları da akla getirmektedir. Anadolu’da sadece Karia bölgesinde tapınım gören tanrı burada, nasıl tanındı? Ne şekilde tapınım gördü? Şu andaki bilgilerimiz bu soruları net olarak açıklayamamaktadır.

⁵²¹ Tanrıver 1996, 195.

⁵²² Çeşitli epithetlerle tanınan Apollon Kitharodos’a adanmış olan stellerde tanrı için genelde koç ve koyun gibi küçükbaş hayvanların kurban edildiğini görmekteyiz: Robert 1955, Lev. XV 2, XXIII 6, XXV, XXV XXX 4; Bazen de boğa gibi büyükbaş hayvanların kurban edildiğini öğreniyoruz: Robert 1955, Lev. XLII; Schwertheim 1983a, no: 7.

⁵²³ LIMC II, 1, “Artemis”, 654 vd.; Robert 1955, Lev. XIX 3, XXX 2: Mysia’da ele geçen ve Apollon ile Artemis’in birlikte tasvir edildiği adak stellerinde tanrıça meşale taşır şekilde betimlenmiştir.

⁵²⁴ BMC Lydia, 86, no: 32.

⁵²⁵ Taşlıkılıoğlu 1963, 63-64, 75-76; LeBas-Waddington 1972, 368-369, no: 1572.

⁵²⁶ Schwertheim 1983a, 2-3, no: 1, Res. 4.

3.1.2.6. Apollon Kitharodos (=Κίθαροδός)

Kat. No: 85-94

Lev: 44-51

Apollon Kitharodos aslında bir tasvir tipidir. Mysia'da ele geçen hemen her stelde tanrı bu şekilde tasvir edilmiştir. Bazı stellerde yazıt korunmadığı için, muhtemelen değişik yerel Apollon'lara adanmışlardır. Burada Apollon Kitharodos'la ilişkili steller genel isimle toplanmıştır.

Anadolu'nun İonia⁵²⁷, Phrygia⁵²⁸, Karia⁵²⁹, Lydia⁵³⁰, Pamphylia⁵³¹ ve Mysia⁵³² gibi birçok bölgelerinden ele geçen sikkeler üzerinde tanrıyı, *Apollon Kitharodos* tipinde görmekteyiz. Özellikle Mysia bölgesinden ele geçen stellerde tanrı bu tipte karşımıza çıkıyor⁵³³. Kat. No: 85-87, 89-90, 92-94'deki steller üzerinde cepheden, ayakta duran Apollon, vücut ağırlığını sağ bacak üzerine vermiş, sol bacağı dizden hafif bükerek geriye atmıştır. Kollu ve göğüs altından kemerli uzun khiton ve arkada omuzdan aşağı inen sırt mantosu giymiştir. Sol elinde kithara sunağın üzerine uzattığı sağ elinde ise sunu taşı (phiale) taşımaktadır.

Apollon elinde tuttuğu Kithara nedeniyle yaygın olarak Apollon Kitharodos olarak anılmaktadır. Ancak adak stelleri üzerindeki yazıtlarda tanrının bölgede yerel adlarla adlandırılmış olduğu görülmektedir. Örneğin Apollon Dapnousios, Deonteios, Libotenos ve Krateanos gibi epithetler altında tanrı yine bu tipte tasvir edilmiştir. Özellikle Apollon Krateanos epithetli yazıtlarda tanrı istisnasız Apollon Kitharodos tipinde tasvir edilmiştir. Taşlıklıoğlu, Krateanos sıfatının toponimik veya demotik olduğu için Kitharodos sıfatının sonradan tanrıya verildiğini, aslında bunların aynı tanrıyı temsil ettiklerini ve merkez Kyzikos

⁵²⁷ Head 1892, 67, 79, 102, 104 (Ephesos), no: 238, 174, 274, 361, Lev. 12.8.

⁵²⁸ ay 1906, 228, 229, 232-238, 242, 243, 245, 246, 249, 250, 254, 256, 257, 269, 325 (Hierapolis), no: 1-3, 8, 9, 18-20, 22-24, 32-34, 39, 45, 54-58, 65-89, 90, 94, 95, 105, 106, 110, 134, 151, 154, 155-158, 161-163- 166, 270, Lev. XXIX 1, 3, XXXII 9, XXX 1, 6, 10, 11, XXXI 6, 7, LI 4, 7, 8, 10, LIII 1.

⁵²⁹ ay, 1897, 102, 107- 109, 112, (Halikarnasos) no: 3, 48, 58, 62, 64, 74, 91, Lev. XVIII 3, 16, 20, XLIV 4.

⁵³⁰ Head 1901, 238, 139 (Sardes), no: 10-36, Lev. XXIV 7-9.

⁵³¹ Hill 1897, 142 (Perge), no: 107; Robinson 1914, 44, no: 105.

⁵³² Wroth 1964, 9-12 (Apollonia), no: 13-19, 21, 23, 27, 28, 29, 54, Lev. II 7, 8, 10, 11, 15.

⁵³³ Robert 1955, 151vd., Lev. 24.4 ve 30.5; Schwertheim 1983a, no: 7, Res. 8; Şahin 2000, 234,235, 236, 238, 239, LA 5, 7, 9, 13, 16, Lev. 83, 84, 85, 87, 88.

olmak üzere, Apollon Krateanos ile Apollon Kitharodos kültlerinin bu bölgede birleşmiş olduğunu savunmaktadır⁵³⁴.

Stellerin üzerindeki kabartmalara baktığımızda tanrı için bir adak sahnesi canlandırılmış olduğunu görüyoruz. Bu sahnelerden tanrı için hem büyükbaş hem de küçükbaş hayvanların yani boğa ve koçun kurban edildiğini öğrenmekteyiz. Ayrıca Kat. No: 85'deki stel üzerinde, başının üzerinde yiyecek dolu sunu tepsisini taşıyan hizmetçi kız figürü de bulunmaktadır. Buradan yola çıkarak, kurbanın yanı sıra tanrı için muhtemelen kurabiye, çörek veya ekmek gibi farklı sunuların yapılmış olabileceğini düşünebiliriz.

3.1.2.7. Apollon Krateanos (=Κρατεανός)

Kat. No: 95-109

Lev: 52-58

Tanrı Apollon'u Krateanos epitheti altında sadece Mysia Bölgesi'nde Kyzikos ve civarında ele geçen adak stellerinde görüyoruz⁵³⁵. Anadolu'nun birçok bölgesinde ele geçen Apollon'a adanmış adak stellerinde tanrı, genellikle Kitharodos tipinde tasvir edilmektedir⁵³⁶ (Kat. No: 96-97, 100-105). Cepheden, ayakta duran Apollon, vücut ağırlığını sağ bacak üzerine vermiş, sol bacağı dizden hafif bükerek geriye atmıştır. Kollu ve göğüs altından kemerli uzun khiton ve arkada omuzdan aşağı inen sırt mantosu giymiştir. Sol elinde kithara sunağın üzerine uzattığı sağ elinde ise sunu taşı (omphalos) taşımaktadır. Apollon Krateanos epithetli yazıtlarda tanrı istisnasız Apollon Kitharodos tipinde tasvir edilmiştir.

Taşlıklioğlu, Krateanos sıfatının toponimik veya demotik olduğu üzerinde durmaktadır⁵³⁷. Bu yüzden Kyzikos kentine yakın bir yerde bu isimde bir yerleşim yerinin aranması gerektiğini de söylemektedir. Bu durum birçok araştırmacının da ilgisini çekmiş ve bu yönde araştırmalar yapılmıştır. Epithetin bağlı bulunduğu yerin isminin de Krateia

⁵³⁴ Taşlıklioğlu 1963, 128, 135.

⁵³⁵ Benndorf-Niemann 1884, 154, no: 128; Hasluck 1903, 87, no:39; Wiegand 1905, 329, Res. 1; Robert 1955, 138, dn. 2, 139, 140, Pl. XV 2; Taşlıklioğlu 1963, 123, 124, 125; Şahin 2000, 236-237, LA 10, Lev. 85, 238-239, LA 14, Lev. 87, 239, LA 15, Lev. 88.

⁵³⁶ Robert 1955, 151vd., Lev. 24.4 ve 30.5; Taşlıklioğlu 1963, 133; Schwertheim 1983a, 11, no: 7, Res. 8; Şahin 2000, 234, 235, 236, 238, 239, LA 5, 7, 9, 13, 16, Lev. 83, 84, 85, 87, 88.

⁵³⁷ Taşlıklioğlu 1963, 128.

olabileceği ihtimali üzerinde durmuşlardır. Örneğin Plew⁵³⁸, Krateanos sıfatı ile ilgili Krateia adındaki yerin ancak Bithynia'da olabileceğini öne sürerken, Mordtman⁵³⁹ ve Bendorf-Niemann⁵⁴⁰ ise bu yerin, Balıkesir'den dokuz, Manyas'tan üç saat mesafede Kyzikos'un batısında olduğunu söylerler. Mordtmann, Söve'den bahseder fakat yerini tam olarak saptayamaz. Robert de, bu antik yerleşimin yerini Balıkesir'in Susurluk ilçesine bağlı Göbel nahiyesinin Söve Köyü sınırlarında bulunduğunu savunmaktadır⁵⁴¹. Buradan şu sonuca varabiliriz: Kültün asıl merkezi bugünkü Söve sınırları içinde olan Krateia antik yerleşimidir. Aynı zamanda bu kült Kyzikos'ta da görülmektedir. Taşlıklioğlu, ayrımı yazıtlarda geçen εὐχὴν ve χαριστήριον ifadeleriyle yapar. Ona göre, εὐχὴν kelimesi (Kat No: 97-99, 101-102, 104-105, 107-109) kültün asıl merkezi olan Krateia yazıtlarında; χαριστήριον kelimesi ise (95, 100, 106) Kyzikos yazıtlarında geçmektedir⁵⁴².

3.1.2.8. Apollon Leonteios (=Λεοντείος)

Kat. No: 110

Lev: -

Tanrının bu epithetini Mysia Bölgesi'nde Susurluk civarında ele geçen bir adak steli üzerinde görmekteyiz⁵⁴³. Yazıt, G. E. Bean tarafından bulunmuştur. Yazıtı, harflerin biçimi incelendiğinde Hellenistik döneme tarihleyebilmekteyiz. Yazıtın çevirisi şöyledir:

“Apollonidos oğlu Leonides bu adağı Apollon Leonteios'a (sundu).”

3.1.2.9. Apollon Libotenos (=Λιβοτηνός)

Kat. No: 111

Lev: 59

Bursa Müzesi envanter kayıtlarından İnegöl kökenli olduğu öğrenilen mermer adak steli, Libotenos epithetini taşıyan elimizdeki tek örnektir⁵⁴⁴. Üzerindeki kabartmanın ve

⁵³⁸ Plew 1875, 113; Ay 1876, 43

⁵³⁹ Mordtmann 1874, 162.

⁵⁴⁰ Benndorf-Niemann 1884, 162.

⁵⁴¹ Robert 1955, 148-149.

⁵⁴² Taşlıklioğlu 1963, 128.

⁵⁴³ ay 1963, 133.

yazının stilistik özelliğinden dolayı stel İ.Ö. 120-110 yıllarına tarihlenir. Kat. No: 111'deki yazıtın çevirisi şöyledir:

“Dionysios oğlu Demetrios bu adağı Apollon Libotenos’a (sundu).”

Stel üzerindeki kabartmada bir kurban töreni sahnesi canlandırılmıştır. Apollon sağda, cepheden vücut ağırlığını sol bacak üzerine vererek tasvir edilmiştir. Uzun khiton ve sırt mantosu giyen tanrı, sol elinde kithara, sunağa doğru uzattığı sağ elinde ise sunu taşı taşımaktadır. Sunağın önünde kurbanlık koç ve tapınan kişiler bulunmaktadır. Bu yazıtta görülen kitabe, Krateia şehrindeki Apollon Krateanos'u tasvir edilen kabartmalar üzerinde görülmektedir⁵⁴⁵.

Libotenos, ismini bu tanrıya tapınan halktan ya da yer isminden almış olabilir. Ancak, Corsten'in belirttiği gibi⁵⁴⁶, ne Mysia ne de Bithynia bölgesinde Libot adında bir yer adı henüz bilinmemektedir. Şahin ise, Libotenos kutsal alanını Miletupolis'in kuzeydoğusunda, İnegöl yakınlarında aranmasının doğru olacağını savunmaktadır⁵⁴⁷.

Kabartmada tanrıya kurban olarak adanmış bir koç görmektediriz. Dolayısıyla, bu kültte tanrı için bir hayvanın, özellikle küçükbaş hayvanın kurban edildiğini söyleyebiliriz.

3.1.2.10. Apollon Mekastenos (=Μεκαστηνός)

Kat. No: 112

Lev: -

İstanbul, Bebek Robert Koleji'nde bulunan Kat. No: 112'deki adak steli üzerinde tanrı, Mekastenos sıfatı ile geçmektedir⁵⁴⁸. Yazıttan Menodoros'un steli, *Apollon Mekastenos* için adadığını anlayabiliyoruz. Ancak yazı oldukça silinmiş ve eksiktir. O yüzden bu stelin ne için dikildiğini ve tanrının işlevini de öğrenemiyoruz. Hasluck'a göre epithet, Makestus, Mekistos

⁵⁴⁴ Mendel 29, no: 35, Fig. 15; LIMC II, 1984, 299, no: 963; Corsten 1991, 62, no: 40; Şahin 1997, 179 vd., Lev. 27.4; Şahin 1999, 384, no: 3; ay 2000, 233, LA 3, Lev. 82.

⁵⁴⁵ Robert 1955, 165-173; Taşlıklioğlu 1963, 10.

⁵⁴⁶ Corsten 1991, 62.

⁵⁴⁷ Şahin 1999, 398.

⁵⁴⁸ Hasluck 1904, 20, no: 1; Taşlıklioğlu 1963, 125 (o).

nehri ile ilgilidir⁵⁴⁹. O halde, Makestus vadisi civarında oturan halkın tanrıya bu sıfat altında tapındıklarını ve yerel bir kült olduğunu söyleyebiliriz. Kısacası, Yunanlı bir tanrı ile yerel Anadolu ismi birleştirilmiştir. Stel üzerindeki kabartmaya baktığımızda tanrı, yine kitharodos tipinde tasvir edilmiştir.

3.1.2.11. Apollon Phoibos (=Φοῖβος)

Kat. No: 113

Lev: 60

Parlak anlamına gelen Phoibos⁵⁵⁰, Apollon'un önemli bir sıfatı olarak karşımıza çıkar. Phoibos olan Apollon hem arı, arındıran ve arınmış hem de parlak olandır. Öyle ki ışıltısı, koruması altında olanları bile korkutur ve şaşırtır. Kallimakhos Apollon'a övgü eserinde Apollon için şunları söyler:

*“....Phoibos'tur, yani ölümü geciktirme bilgisine sahiptir ama çoban gibidir de... Phoibos'un izinde kentler kurulur, Phoibos bunların kurulmasına sevinir ve kendi eliyle temellerini atar...”*⁵⁵¹.

Bu tanrı özellikle Latince'de, Apollon adı söylenmeksizin sadece Phoebus olarak da anılmaktadır⁵⁵².

Mysia Bölgesi'nde Miletopolis'de ele geçen ve İ.S. 2. yüzyıla tarihlenen⁵⁵³ Kat. No: 113 üzerindeki şiirde, tanrı bu isimle geçmektedir.

3.1.2.12. Apollon Tadokomeites (=Ταδοκωμείτης)

Kat. No: 114

Lev: -

Mysia'da Kyzikos civarında ele geçen bir başka mermer adak steli üzerinde tanrıyı Tadokomeites epitheti ile görmekteyiz⁵⁵⁴.

⁵⁴⁹ Hasluck 1904, 20.

⁵⁵⁰ Liddel-Scott 1966, 764.

⁵⁵¹ Bonnefoy 2000, 48.

⁵⁵² Grimal 1997, 651.

⁵⁵³ Schwertheim 1983, no: 64; Şahin 2000, 169.

⁵⁵⁴ Taşlıkılıoğlu 1963, 122-123 (a), GIBM no: 1008.

Bu taş, Tadokomeites sıfatını içeren elimizdeki tek örnektir. Yazıtın çevirisi şöyledir:

“*Diphilos oğlu Asklepiodos bu adağı Apollon Tadokomeites’e (sundu).*”

Elimizde tanrının bu sıfatını içeren başka yazıt olmadığı için, *Apollon Tadokomeites*’in işlevi hakkında bilgi edinemiyoruz. Ayrıca, yazıt bize doyurucu bilgi vermemektedir. Yazıttan sadece Asklepiodos adlı kişinin tanrıya bir adak sunduğunu öğrenebiliyoruz fakat bunu neden ve nasıl yaptığı hakkında bilgi edinemiyoruz.

Stel üzerindeki kabartmada kurban töreni sahnesi canlandırılmıştır. Ortada bir sunak ve kurbanlık koç bulunmaktadır. Sunağın solunda tapınan iki kişi, sağında ise bir köle görünmektedir. Kabartma, Kyzikos ve civarında ele geçen *Apollon Krateanos*’a⁵⁵⁵ adanmış olan kabartmalara benzerlik göstermektedir. Bu yüzden Taşlıkılıoğlu’na göre⁵⁵⁶, *Apollon Tadokomeites* de Kyzikos’ta tapınım gören Apollon Krateanos’un aynısı oluyor ve Tadokomeites sıfatını ise, tanrıya tapınan halktan veya yer isminden almış olmalıdır. Muhtemelen bu sıfat, Tadas veya Tatas ismini taşıyan bir yerleşim yerinden gelmiş olabilir.

3.1.2.13. Apollon Tarsenos (=Ταρσηνός)

Kat. No: 115

Lev: -

Mysia Bölgesi’nden Soma’da ele geçen Kat. No: 115’deki bir mektupta tanrının ismi bu epithet ile geçmektedir.⁵⁵⁷ Attalos mektupta, Apollon Tarsenos’un rahibinden, kurdukları *Panegyris*’de (=panayır) koyunlar için vergi muafiyeti (=ateleia) istemektedir⁵⁵⁸. Zaten bu tür organizasyonlarda yerel tapınaklara bazı ayrıcalıklar verilmekteydi. Büyük ihtimalle vergiden muaf tutulan koyunlar pek çok adak töreninde kullanılmaktaydı. Koyun, Anadolu’nun ekonomik hayatında büyük bir yere sahipti.

⁵⁵⁵ Robert 1955, 134 vd.; Taşlıkılıoğlu 1963, 123-125.

⁵⁵⁶ Taşlıkılıoğlu

⁵⁵⁷ Conze-Schuchhardt 1899, 212-214, no: 36; Holleaux 1924, 42; Robert 1929, 151; Taşlıkılıoğlu 1963, 132-3; Welles 1934, 190, no: 47; Piejko 1989, 395-409; SEG XXXIX, 1989, no: 1337; SEG L, 2000, no: 1220; Mülér 2000, 525-526.

⁵⁵⁸ Welles 1934, 190, no: 47; Sokolowski 1958, 138; Piejko 1989, 395-409.

Panegyris⁵⁵⁹ veya festival düzenleyenler bunun gibi istek mektuplarını ya bir mali memura ya da bir tapınak görevlisine verirlerdi⁵⁶⁰. Böylece, tapınakların bu tür organizasyonlarda önemli bir yeri olduğunu anlayabiliyoruz.

Ταρσηνός epitheti sadece Apollon için kullanılan bir sıfat değildir. Apollo Τάρσιος veya Ταρσεύς (Tarsi'li Apollon) Lydia yazıtlarında sık geçmektedir⁵⁶¹. Bu sıfatın dışıl hali olan Ταρσηνή ise, Kula yakınlarında ele geçen bir yazıtta, Ana Tanrıça'nın (Μήτηρ) epitheti olarak kullanılmıştır⁵⁶². Bu epithet muhtemelen Tarsios nehrinden doğmuş etnik bir kelimedir ve "Tyrrhenia'lı" anlamındadır⁵⁶³.

3.1.3. Poseidon (=Ποσειδών) (Harita 4)

Kat. No: 116-118

Lev: 61

Sularla ilgili yeryüzü olaylarının tanrısı olan Poseidon, denizlerin tartışmasız efendisiydi⁵⁶⁴. Homeros destanlarında Poseidaon olarak adlandırılırken Linear B yazıtlarında ise, Po-si-da-e-ia şeklinde geçer. Potidan'dan türeyen kelime denizin efendisi anlamına gelmektedir. Poseidon yazılı kaynaklara göre değişik biçimlerde yazılmıştır: Poseidaon, Posidaon, Poteidan, Potedan, Posoidan, Pohoidan ve Posdan⁵⁶⁵.

Zeus kızdığı zaman yıldırımıyla yeri göğü yaktığı gibi Poseidon da üç dişli yabasıyla denizde dev dalgalar oluşturur, denizdeki tekneleri parça parça, karadaki yüzlerce binayı ise yerle bir ederdi. Bu nedenle tanrıya *Enosigaios* sıfatı (yerleri sarsan ve titreten) ile tapınılırdı. Ayrıca, Poseidon "At Tanrısı Hippios"tur. Atları ve atlıları korurdu. At yarışlarını düzenleyen ilk tanrıdır. Örneğin Arkadia'da tanrıya, at biçimi verilerek tapınılıyordu⁵⁶⁶.

Poseidon'un genelde, elinde üç dişli yabası ve yarı at yarı yılan korkunç hayvanlar tarafından çekilen bir arabaya binmiş olarak temsil edildiği görülmektedir. Arabanın etrafında

⁵⁵⁹ Panegyrisler hakkında bkz: Light 1993, 35-39; Ful 1998, 44 vd.

⁵⁶⁰ Piejko 1989, 399.

⁵⁶¹ TAM VI, 196, 202, 448, 460.

⁵⁶² Welles 1934, 192.

⁵⁶³ Welles 1934, 192; Piejko 1989, 398.

⁵⁶⁴ Erhat 1989, 274-275.; Can 1994, 130 vd.; Bayladı 1995, 42 vd.; Grimal 1997, 682-683; Agizza 2001, 123 vd.; Akşit 2003, 43 vd.; Karaosmanoğlu 2005, 39 vd.

⁵⁶⁵ Erhat 1989, 274; Karaosmanoğlu 2005, 39 vd.

⁵⁶⁶ ay 2005, 40.

balıklar, yunuslar her türden deniz yaratıkları ve bunların yanı sıra Nereus kızları yer almaktadır⁵⁶⁷.

Bir Yunan tanrısı olan Poseidon, Anadolu'da özellikle İonia Bölgesin'de yoğun bir tapınım görmüştür⁵⁶⁸. Mysia Bölgesi'nde de tapınım gördüğü ele geçen yazıtlardan anlaşılmaktadır⁵⁶⁹. Bandırma'dan ele geçmiş olan Kat. No: 116'daki adak stelinde tanrının adı Kore ve Dionysos ile birlikte geçmektedir⁵⁷⁰. Kyzikos'ta bulunan Kat. No: 118'deki diğer bir adak steli üzerinde ise tanrı, Aphrodite ile birlikte görülmektedir. Tanrıçanın denizle olan ilişkisi göz önünde tutulursa bunun şaşırtıcı olmayacağını anlayabiliriz⁵⁷¹. Stelin yüzeyi oldukça aşınmıştır. Kabartmanın üst bölümü ise kırıktır. Sağda, taht üzerinde oturan khiton ve himation giyimli sağ elinde tympanon, yana doğru uzattığı sol elinde ise bir patera taşıyan Kybele tasvir edilmiştir. Kybele'nin her iki yanında, oturan aslan figürleri yer almaktadır. Tanrıçanın solunda, uzun elbiseli ve sol dirseğini bir sütuna dayayan Apollon (?) durmaktadır. Arkasında bir sunak, buraya kurbanlık koç getiren uzun elbiseli hizmetkar ve kurbanı sunan ve sol elini yukarı kaldıran rahip ya da rahibe figürleri yer almaktadır.

Miletopolis kentinde ele geçen Kat. No: 117'deki yazıttan ise, Asklepiados oğlu Klaudianos'un kendi imkanlarınca tanrı Poseidon'a bir sunak diktiğini öğreniyoruz⁵⁷².

3.1.3.1. Poseidon İsthmios (=Ἰσθμῖος)

Kat. No: 119

Lev: 62

Kyzikos'da ele geçen bir mermer kaide üzerinde yer alan yazıtta tanrı, Poseidon Isthmios epitheti ile anılmaktadır⁵⁷³. Üzerindeki kabartmalardan dolayı halk arasında "Balık Taş" olarak adlandırılan silindir şeklindeki, grimsi renkteki kaidenin üst kısmı oldukça tahrip

⁵⁶⁷ Grimal 1997, 684.

⁵⁶⁸ Hasluck 1910, 235; Roebuck 1955, 26 vd.; Robertson 1984, 1 vd.

⁵⁶⁹ Lolling 1884, 17; Mordtmann 1885, 204 vd., no:30; Hasluck 1906, 28; Hasluck 1910, 275, no: IV 5; Syllogos VIII, 171; Robert 1950, 94 vd.; Vermaseren 1987, 92, no: 283. Kaufmann- Stauber, 1992, 56; REG 64, 1951, 186. Schwertheim 1978, 813-4, no: 5 Res.24;

⁵⁷⁰ Lolling 1884, 17.

⁵⁷¹ Mordtmann 1885, 204 vd., no: 30; Hasluck 1910, 275, no: IV 5; Robert 1950, 94 vd.; REG 64 1951, 186. Schwertheim 1978, 813-4, no: 5 Res.24; Vermaseren 1987, 92, no: 283.

⁵⁷² Hasluck 1906, 28; Syllogos VIII, 171; Kaufmann-Stauber 1992, 56.

⁵⁷³ Hasluck 1902, 126-134; SEG XXVIII 1978, no: 954; IGR IV, 147; Robert 1955, 124; Peek 1978, 697-699.

olmuştur. Kaide, dikey olarak yerleştirilmiş olan üç dişli mızrak ile dörde bölünmüştür. Yine üzerinde özenle çalışılmış dört tane gemi figürü, yunus ve ton balıkları ile küçük balıklar işlenmiştir. Kaidenin üst kısmında tabula ansata içinde birisi düz yazı diğeri methiye olmak üzere iki ithaf yazıtı yer almaktadır. Kat. No: 119'daki yazıtın çevirisi şöyledir:

“Antonia Tryphaina kendisi ve onun oğlu Trakia kralı olan Rhoemetalkes ve onun erkek kardeşleri Pontus kralı olan Polemo Catys adına kraliçe, kralların annesi olan Antonia Tryphaina tarafından iskelenin etrafının ve onun kendi yönetimi altında gölcüğün ve kanalların tıkanmış uzun parçaların temizlenmesinden sonra Poseidon Isthmios'a kendi gelirinden adağı sundu.”

“Tryphaina'nın adayı yeniden şekillendirdikten sonra kanalların yatağını belirledi ve beni bularak buraya yerleştirdi, deniz tanrısına bir heykel adadı.

Poseidon sen kendine ait olan yere sahip çık ki ben de sakın denizin iki kanalının varlığını doğrulayım.”

Poseidon'un bu epitheti yerel olmalıdır ve dış limanın koruyucu tanrısının ünvanı olabilir.

Thrakia kralı Cotys ile evli olan Antonia Tryphaina'nın bir adağıdır. Kraliçe Tryphaina, hem Kyzikos limanının restore yazıtlarından, hem de kentin sikkelerinden tanınmaktadır. Thrakia kralı Cotys ile evlenmiştir. Kocası, Rheskuperis kralı tarafından öldürüldükten sonra, Roma'ya suçlunun yakalanması için yalvarmış; bu dileği kabul edilmiş ve krallık da üçe bölünmüştür. Caligula zamanında oğulları imparatorluk içinde vassal kral olmuşlar; en büyük oğlu Rhoemetalkes Trakya'ya; Polemo, Pontus'a ve Cotys ise Küçük Ermenistan'a (Armenia Minör) kral olmuştur⁵⁷⁴.

Mysia'nın önemli bir kenti olan ve her tarafı deniz ile çevrilmiş Kyzikos'ta Poseidon'un saygı görmesi kaçınılmazdır. Yazıtların dışında kentin birçok sikkesi üzerinde de tanrı üç dişli yabası ve yunus balığı ile tasvir edilmiştir⁵⁷⁵. Böylece Poseidon kültünün varlığı sikkeler tarafından da desteklenmiş durumdadır.

⁵⁷⁴ Hasluck 1902, 131.

⁵⁷⁵ Wroth 1892, 42, no: 182.

3.1.3.2. Poseidon Kaseos (=Κάσσεος)

Kat. No: 120

Lev: 63

Bursa Müzesi'ne Dikencik çiftliğinden getirilen Kat. No: 120'deki adak steli üzerinde tanrıyı bu sıfat ile görmekteyiz⁵⁷⁶. Küçük ve düzensiz harflerle oluşturulan yazıtın harf karakterinden İ.Ö. 2/1. yüzyıla tarihleyebiliyoruz. Stel üzerindeki isim listesine baktığımızda, hiçbir Romalı ismin bulunmaması da bu tarihi desteklemektedir.

Bu adak steli daha önce 1888 yılında Lechat ve Radet tarafından Ulubat adı altında yayınlanmıştır. Fakat Schwertheim, anıtın Ulubat değil; Kyzikos kökenli olduğu görüşünü savunmaktadır. Buna gerekçe olarak da Ulubat'ın Lopadium adıyla ancak Bizans dönemiyle birlikte tanındığını söylemektedir. Bunu eponym memuru olan bir *hipparkhos*'un varlığı da doğrulamaktadır çünkü bu makam, bugüne kadar sadece Kyzikos ve Zeleia'da bilinmektedir⁵⁷⁷.

Nauarkhos'un üstlendiği makam ise tartışmalıdır. Hasluck, *nauarkhos* için, muhtemelen yıllık olarak değişen Kyzikos eponym memurluğunun söz konusu olduğunu öne sürmektedir⁵⁷⁸. Ancak, bu yazıtta böyle bir makam söz konusu olmayıp daha çok bir filo kumandanı olabilir ve taşı adayan 43 kişinin bu kumandanın emri altında savaşmış olması muhtemeldir. Bu bağlamda *nauarkhos*'ların gemi ya da gemi filosu kumandanı şeklinde geçtiği bir Rhodos yazıtı aydınlatıcı olmaktadır. Bu yazıtta *nauarkhos*'lardan birinin *kataphraktos* bir diğerinin ise *aphrakte*'yi yönettiği mi dile getiriliyor? Muhtemelen Kyzikos yazıtında geçen *nauarkhos*, *kataphraktos*'tan oluşan bir birliğin başında yöneticiydi ve Kyzikos'ta bir eponym makamın sahibi değildi. Yazıtın bu kısmı çok kötü durumda olduğu için *Nauarkh*'ın ismini öğrenemiyoruz. Bu yüzden tarihlendirmeye ilgili bir ipucu da bulamıyoruz⁵⁷⁹.

Taşın hangi tanrıya adandığı da tam olarak belli değildir. Lechat-Radet, Kyzikos'un en önemli ve en çok tapınılan tanrısı olan Apollon ile denizcilerin tanrısı Poseidon arasında

⁵⁷⁶ Taşlıkioğlu 1963, 134; Lechat-Radet 1888, 188-192, no: 2; Hasluck 1910, 232; Pekáry-Schwertheim 1979, 76 vd.; Schumacher 1993, 84.

⁵⁷⁷ Schwertheim 1979, 76-77.

⁵⁷⁸ Hasluck 1910, 256.

⁵⁷⁹ Schwertheim 1979, 78

kalmışlar; fakat sonunda Poseidon olabileceği üzerinde durmuşlardır⁵⁸⁰. Poseidon’a adanmış bu tür yazıtların varlığından dolayı bu adak stelini de Poseidon’a verebiliriz. Kaseos yerel bir isim midir, yoksa Suriyeli Zeus’un Kasios şeklindeki epitethi mi kullanılmıştır, bunu tam olarak anlayamıyoruz⁵⁸¹. Akla gelen bir diğer soru ise, bu adağın herhangi bir tarihsel olayla bağlantısı olup olmadığıdır. *Nauarkhos*’un emri altındaki 43 στρατευόμενοι, *hipparkhos* Demetrios’un döneminde bu steli adanmışlardır. Bu kişiler kimdir? Söz konusu olan bu kataphraktes’in askerleri, birliğin seçkin birimine mi aittiler? Eğer öyleyse onları bir araya getiren ortak nokta nedir? Muhtemelen memleketleri yani Kyzikoslu olamalarıdır ve yine muhtemelen bir deniz savaşı zaferinden sonra Poseidon Kaseos’a bu steli adanmışlardır. Kyzikos kentinin katıldığı çok az sayıda deniz savaşı bilinmektedir. Özellikle III. Mithradates savaşlarına katılımıyla ilgili bilgilere sahibiz. Kesin olmamakla birlikte yazıt aynı döneme ait olabilir. Harf karakterleri de bu görüşü desteklemektedir. Yukarıda bahsettiğimiz Rhodos kökenli yazıtta da aynı durum söz konusudur ve terminolojisi açısından da aynı döneme aittirler⁵⁸².

3.1.4. Dionysos (=Διόνυσος) (Harita 4)

Kat. No: 121-127

Lev: 64

Yunan pantheonunun en gizemli tanrısı olan Dionysos, Bakkhos (=βακχος) olarak da adlandırmış ve Roma’da *Liber Pater* ile özdeşleştirilmiştir. Doğayı simgeleyen şarap tanrısı Dionysos İ.Ö. 6. yüzyıla birlikte sanatı ve insan hayatını etkileyen bir tanrı olarak karşımıza çıkmaktadır⁵⁸³.

Taşkınlığın, coşkunun, yaşama sevincinin, ilkbahar kutlamalarının maskeli baloların bağcılığın, şarabın ve tiyatronun tanrısı olan Dionysos’un kökeni, Euripides tragedyasından açıkça belli olmaktadır. Dionysos bir Lydia-Phrygia tanrısıdır. Homeros destanlarında Asia’dan geldiği söylenir. Bakkhalar korosunda geçen “Asia topraklarından geliyorum” ve “Tmolos’u aştım” ifadeleri tanrının Anadolu’lu olduğunu gösterir. “Ben Lydia’nın altın

⁵⁸⁰ Lechat-Radet 1988, 192.

⁵⁸¹ ay 1988, 192.

⁵⁸² Schwertheim 1979, 78-79.

⁵⁸³ Bayladı 1995, 91 vd.; Grimal 1997, 156 vd.; Akşit 2003, 91 vd.

ovalarından geliyorum” ve “vatanım Lydia’dır” diyen Dionysos, kılığı, kıyafeti ve tavırlarıyla da bu bölgenin özelliklerini, taşımaktadır⁵⁸⁴.

Anadolu’daki en önemli tapınağı, bir İon kenti olan Teos’da bulunmaktadır. Bir diğer tapınak ise Pergamon’dadır. Tapınakları ve tiyatroları her zaman doğaya karşı kurulmuş ve tiyatrolarda tanrıya ait bir de sunak bulunurdu⁵⁸⁵.

Tanrıya ait kültün Mysia Bölgesi’ndeki varlığı da, burada ele geçen Kat. No: 121-127’deki yazıtlarla doğrulanmaktadır⁵⁸⁶.

Daskyleion ve Rhyndakos arasındaki Beyçiftlik’te bulunmuş ve bir Dionysos rahibine yönelik Kat. No: 125’deki mezar taşından, bölgede Dionysos’a ait bir kültün varlığı anlaşılıyor. Taşın üzerindeki kabartmada, elinde asası ile bir ağacın altında duran erkek figürü tasvir edilmiştir. Muhtemelen bu, Dionysos ile eşdeğer tutulmuş, ölen kişidir. Taş oldukça yıpranmış olduğundan, epigramı tamamlamak mümkün değildir. Ancak, ilk satırda geçen [τόνδε τυπὸ]ν **θίασοι** μνήμης χάριν ifadesiyle, bunun bir Dionysos dini tapınıcısına ait mezar taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Daskyleion’da birçok **θίασοι** mevcuttu. Bu türden örneklerle Menderes Magnesiası’nda ele geçen yazıtlarda da karşılaşırız. Phrygia’da Akmonia kökenli bir metinde de buna benzer ifadelerin (οἱ μύσται τοῦ ἱεροῦ α’ θι[άσ]ου) geçtiğini görmekteyiz⁵⁸⁷. Bir yerde çoğunlukla birden fazla Dionysos kültü-derneği söz konusudur⁵⁸⁸. Hatta her bir ailenin kendi kült derneğini kurması söz konusudur⁵⁸⁹. Örneğin, Roma yakınlarındaki Torre Nova kökenli Agrippinilla yazıtından öğrendiğimiz gibi, köleler de dahil olmak üzere, tek bir aileye ait fertlerden oluşan bir dernek, rahibeleri için bir taş dikmişlerdir⁵⁹⁰.

Yazıtta, ilk iki satırda taş betimlenmekte ve adağı sunanların ismi verilmektedir. Üçüncü ve beşinci satırlarda ise, ölen kişinin bir konuşması aktarılmaktadır. Satır 1-2:

⁵⁸⁴ Erhat 1989, 102.

⁵⁸⁵ Akşit 2003, 95.

⁵⁸⁶ Lolling 1884, 17; Mendel 1900, 375-376, no: 20; Hasluck 1905, 57, no: 7. CIG 3655; ay 1910, 234 ve 275, no: 64; Quandt, 1913, 119, 129; Mendel 1966, Kat. no: 856; LeBas-Waddington 1972, no:1100; Schwertheim 1978, 826 vd. no: 3, Lev. 196, 38; ay 1980, no: 540; ay 1983a, no: 10, Res. 11; Vermaseren 1987, no: 265; Schwertheim 1987b, 93, no: 133; Cremer 1988, 179 vd., Lev. 19.1; Corsten 1988, 72, no: 2; Corsten 1989, 182-184; Tanriver 1991, 80-81, no: 3, Lev. 2, Res. 3 b-c. ; SEG XLI 1991, no: 1064; Şahin 2000, 240, LD 1, Lev. 89.

⁵⁸⁷ Quandt 1913, 130, MAMA IV 239.

⁵⁸⁸ Geniş bilgi için bkz: Nilsson 1957, 50.

⁵⁸⁹ Krş: Cole 1984, 42.

⁵⁹⁰ Vogliano 1933, 217 vd.; Cumont 1933, 232 vd.

“Bromios’un görüntüsüne sahip olan bu mezar taşını Thiasos’lar, ölmüş olan kişiyi anmak için dikmişlerdir”.

Görüldüğü kadarıyla ölen kişi, bir Thiasos’luk üstlendiği için yani, muhtemelen rahiplik makamından dolayı, Bromios ifadesiyle, Dionysos ile eşdeğer tutulmuştur. Bu durum, Atina ve Menderes Magnesia’ında örneklerini gördüğümüz gibi olasılıkla, bir kült oyununda Dionysos’un rolünü üstlenmiş olmasından kaynaklanmaktadır⁵⁹¹. Üye burada tanrı olarak tanımlanır⁵⁹².

Üçüncü satırda görülen [παράγ]ων kelimesiyle mezar yazıtlarında sıkça karşılaşmaktayız. Bu satırın çevirisi *“Biri geçerken beni mezarımda tek başıma gördüğünde...”* şeklindedir. Dördüncü satır ise çözümlenememektedir. ὅπως ἐτάφην ifadesi ise, ölen Dionysos kült üyesinin ölümden sonraki mutluluk dolu bir yaşam için hazırlaması gereken cenaze merasimlerine yönelik olabilir. δ’ ὅπως kelimesinden önce ise, [ἴσθι] δ’ ὅπως ἐτάφην şeklinde muhtemelen kısa bir “bak” ya da “bil” gibi anlamlara gelen emir kipi gelmiş olmalıdır.

Daskyleion yakınlarında Ergili köyünde ele geçen Kat. No: 127’deki yazıttan ise, Aur. Tatianus’un Dionysos Derneği başkanı Olympas için bir sunak yaptırdığını anlıyoruz⁵⁹³. Mermer olan dörtkenarlı sunağın alt ve üstü silmelidir. Yüzey aşınmış ve sunağın, sağ yüzünde bir kantharos tasvir edilmiştir. Her iki kulpta dolanmış birer yılan görülmektedir. Yazıtın çevirisi ise şöyledir:

“Aur. Tatianus (bu anıtı), Dionysos Derneği başkanı Olympas için kendi parası ile yaptırdı”.

Yazıt aracılığı ile Daskyleion’da bir Dionysos derneğinin var olduğunu öğrenmekteyiz.

Dionysos kültürünün, bir üzüm ve şarap kenti olan Kyzikos’taki varlığı ise oldukça doğaldır. Kentin yakınlarında ele geçen heykel ve kabartmalar da bu görüşü desteklemektedir. Dionysos burada, khitonik ve orgiastik bir tanrı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tamamen edebi

⁵⁹¹ Corsten 1988, 74.

⁵⁹² Cole 1984, 42.

⁵⁹³ Tanrıver 1991, 80-81.

olan Aura mitosundan ayrı olarak, khitionien bir tanrıça olan Kore'nin rahibi tarafından tanrıya adak sunulmasından da bu sonuca varmaktayız. Bu, açıkça βουκόλοι (=sığır çobanı) ve Pergamon'un καθηγεμὼν' u ile bağlantılı *tauromorphic* (=boğa biçimli) bir Dionysos'a ithaftır. Dionysodoros gömüt yazıtında, Λιμναγέννης γεγονώς olarak tanımlanan bataklıklardaki Dionysos'un yalın bir iması görülmektedir⁵⁹⁴.

Kyzikos'ta, Lenaeon ve Anthesterion gibi ay isimlerinin kullanılması da Dionysos'un Atina kültürünü çağrıştırmaktadır. Anthesteria festivali, Atina'da dramatik yarışmalarla bağlantılıydı. Atina'da ilkbaharın gelişi anısına kutlanan bu festivalin kökeni, Atinalı bağcı İkarios ile Dionysos arasındaki geçen olaya dayandırılır. Efsaneye göre tanrı, İkarios'un evine konuk olarak gelir ve ilgiden memnun kalan tanrı, İkarios'a şarap yapmanın inceliklerini öğretir ve yanında getirdiği şarabı armağan olarak verir. İkarios bunu köylülere dağıtır fakat şarabı içince kendinden geçen köylüler zehirlendiklerini düşünerek İkarios'u öldürürler. Babasının acısına katlanamayan Erigone de kendisini bir ağaca asar. Buna kızan Dionysos, halkı cezalandırır. Bunun üzerine Delphoi'ye elçi göndererek felaketin nedenini öğrenen Atinalılar, suçluları bulup cezalandırırlar ve tanrının adına bu günleri unutmamak ve her yıl tekrarlanmak üzere bir bayram düzenlerler⁵⁹⁵.

3.1.4.1. Dionysos Attu Heliou (=Διόνυσος Ἄττου Ἡλίου)

Kat. No: 128

Lev: 65

Karacabey'de ele geçen ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde koruma altına alınan 270 envanter numaralı mermer, masif blok üzerine işlenen üçgen alınlıklı yüzeyi aşınmış olan adak levhası üzerinde, Kat. No: 128'deki adak levhasında tanrıya bu epithet ile seslenilmektedir.

Alçak kabartma olarak işlenmiş stel üzerinde, alınlıktan resim alanına geçişteki geniş silme üzerinde tanrının atribütleri olan üzüm salkımları ile sarmaşık yaprakları görülmektedir.

Stelin sağ köşesinde, üzerinde zırh giysisi ile sol elinde mızrak ve sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde kantharos taşıyan Dionysos tasvir edilmiştir. Sunağın solunda

⁵⁹⁴ Hasluck 1910, 233-234.

⁵⁹⁵ Can 1994, 154-155; Karaosmanoğlu 2005, 109 vd.

kurbanlık koyun ve ona eşlik eden hizmetçi figürü görülmektedir. Bunların arkasında, sola doğru önde küçük bir çocuk, çocuğun arkasında ise, paltolu ve sağ elleriyle birbirlerinin sağ omuzlarına dokunan birisi kadın diğerleri erkek olmak üzere adakta bulunan dört kişi bulunmaktadır.

Şarap, eğlence ve sanat tanrısı olan Dionysos'un böyle zırhlar içerisinde ve savaşçı kimliği ile betinlenmesi çok görülen bir anlatım değildir. İ.Ö. 6 yüzyılla birlikte ve özellikle Sparta kökenli kabartmalar üzerinde tanrıyı sakallı, saçında taktığı çelengi, uzun giysiler içinde, elinde kantharos veya boynuz şeklinde bir içki kadehi ile görmekteyiz⁵⁹⁶.

Podyumda yer alan yazıttan Orestes oğlu Demetrios'un annesi ve kardeşleri ile birlikte bu taşı Dionysos Attu Heliu'ya adadığını öğrenmekteyiz.

Dionysos'un lakabı biraz sorunludur. Bu ifade genellikle Dionysos'un Attis Helios'un oğluymuş gibi algılanmıştır. Ancak, Attis Helios ve Dionysos'un onun oğlu olduğu daha sonraları belgelenmiştir⁵⁹⁷. Bunun dışında, şimdiye kadar belgelenmiş olan "Αττις isminin genetivus hali olarak, "Αττεως veya "Αττιδος olduğu kesin olarak tespit edilmiştir. Bu konu hakkında Mendel'in daha önce dile getirdiği bir başka açıklama ise, genetivus şeklindeki "Αττου kelimesini 'Αττας veya 'Αττης kişi isimlerine dayandırmasıdır⁵⁹⁸. Bu isim birçok kez de belgelenmiştir⁵⁹⁹. Corsten'e göre, "Ηλιος da bir kişi ismidir ve bunun da çok sayıda örneği mevcuttur⁶⁰⁰. Burada söz konusu olan ikinci bir ismin varlığıdır. Bu tür örneklerle İ.Ö. 2. yüzyılda sıkça rastlanılmaktadır⁶⁰¹.

Dionysos burada, tanrıya ait özel bir kültü adanmış olan kişinin ismiyle anılmaktadır. Bu türden yerel kültün birçok örneği vardır ve bunların en tanınmış olanları Μην Φαρνάκου ve Μην Τιμου kultleridir⁶⁰². Mendel de "Αττου kelimesi ile Men için kullanılan bu epithetler arasında bir bağlantı kurmuştur⁶⁰³. Kültün vakfedicileri genelde nüfuslu, yani seçkin

⁵⁹⁶ Touchais 1978, 675 vd.; Cremer 1988, 179 vd.

⁵⁹⁷ Güneş tanrısı olarak Attis: Gaspura 1985, 12; Arnobius V 42: Attis, burada Helios ile bir tutulur ve Dionysos da onun oğludur. Yani Dionysos, Attis ile bir tutulmaktadır.

⁵⁹⁸ Mendel 1914, no: 856.

⁵⁹⁹ SEG 6, 1932, 537; J et L. Robert 1958, 486; Robert 1963, 528-530; Zgusta 1964, 108, no: 119

⁶⁰⁰ IG XII 1, 819; S. 23; IG XII 5, 987; Robert 1927, 503; Robert 1950, 25; Zgusta 1964, 180/1, 399; Robert 1969, 692; Pfull-Möbius 1977, 334; Drew-Bear 1978, 35; Pfull-Möbius 1979, 2242; Fraser/E.Matthews 1987, 201;

⁶⁰¹ Robert 1948, 10-11; Merkelbach 1976, 200-202; Petzl 1990b, no. 13, 53, 187.

⁶⁰² Bkz: Magie 1950, 1073; Herrmann 1978, 415-423.

⁶⁰³ Schwertheim 1983a, 17.

kişilerdir. Μὴν Φαρνάκου örneğinde olduğu gibi. Pharnakes'in ataları bir anlamda pontik kraliyet hanedanlığına mensuptur⁶⁰⁴.

Yerleşim yerlerine, Tanrı kültleri gibi çoğu zaman kişi isimleri verilmekteydi. Örneğin Lydia Bölgesi'nde bir Δαρείου κόμη ve bir de Ἀρχελάου κόμη vardır⁶⁰⁵. Kişi isimleriyle bağlantılı olan şehirlerin sayısı çok fazladır. Bu anlamda Kostantinopolis'i örnek olarak vermek yeterli olacaktır.

Ἄττου κόμη ile ilgili olarak, Ἄττου formu Διόνυσος Ἄττου Ἡλίου için dikkate alınmalıdır. Corsten'e göre, Ἄττου ismi Tanrı ismi olan Attis'ten değil, Attas/es şeklindeki kişi isminden türetilmiştir. Böylece köye nüfuslu bir kişinin ismi verildiği düşünülmektedir.

Ἄττου κόμη kesinlikle, Dionysos'a adanmış yapıldığı yer olmalıdır çünkü bu türden tanrı kültleri çoğunlukla yerel olarak dar alana yöneliktirler. Bu bağlamda, Attas/es Helios adında seçkin bir kişi, Dionysos kültü inşa ettirmiş ve köye bu adamın ismi verilmiş olmalıdır. Burada köyün, bugün nerede olduğu sorusu akla gelmektedir.

Kyzikos civarında ele geçen ve İ.S.4. veya 5. yüzyıla ait bir mezar yazıtında Ἄττου κόμη isminin geçtiğini görmekteyiz. Bu mezar yazıtından ölen kişinin isminin bulunduğu alan çok yıprandığı için kimin adına yapıldığını öğrenemiyoruz fakat bu kişinin Attu Kome'de tahıl ambarında stok idarecisi olarak çalıştığını öğrenebiliyoruz. Yazıtlar Kyzikos civarından ele geçtiği için, köyün bu civarda olduğu düşünülmelidir⁶⁰⁶.

3.1.4.2. Dionysos Kebrenios (=Κεβρηνίος)

Kat. No: 129

Lev: -

Kyzikos yakınlarında Yalıçiftlik'te bulunmuş olan bir adak stelinde Dionysos'u, Kebrenios epitheti ile birlikte görmekteyiz⁶⁰⁷.

Kat. No: 129'da stel üzerindeki yazıttan bunun, Aurelius Sophronius'un bir adağı olduğunu anlamaktayız. Yazıt şöyledir:

⁶⁰⁴ Corsten 1989, 183.

⁶⁰⁵ Schwertheim 1975, 358/359. Burada başka örnekler de mevcuttur.

⁶⁰⁶ Corsten 1989, 181-184.

⁶⁰⁷ Hasluck 1907, 65, no: 8; Weinreich 1912, 12, no: 49; Quandt 1913, 130, 134; SEG XXXVIII 1988 no: 1255-1258; MAMA X 488; Corsten 1988, 72, no: 1;

“Uğurlu olsun! Aurelius Sophronius, şükran amacıyla, her şeyi duyan tanrı Dionysos Kebrenios’a (?)adadı”

Yazıtta geçen Aurelius ismi sayesinde, yazıtı, Constitutio Antoniniana döneminden sonraya, İ.S. 212 yılına tarihlendirebiliyoruz.

ἐπήκοος ifadesi ise, yardım beklenen çeşitli tanrılara eklenmektedir ve köken olarak doğudan geldiği savunulmaktadır. Dionysos ἐπήκοος şeklindeki ifade bir Lydia kenti olan Silandos’da⁶⁰⁸ ele geçen yazıtlarda da geçmektedir. Hasluck tarafından yapılan tamamlamanın doğru olduğu kabul edilirse, bir Troas şehri olan Κέβρην’de tapınılan Dionysos kastedilmektedir. Muhtemelen Kebren’in Dionysos’unun kültü deniz kıyısındaki Daskyleion’a aktarılmıştır. Bu da buraya göç edip yerleşen bir kişi aracılığı ile gerçekleşmiş olabilir. Corsten’e göre, Kebren’den Daskyleion’a göç eden kişi Aur. Sophronius’tur⁶⁰⁹.

Aslen tek bir şehirle sınırlı olan kültürlerin başka bölgelere yayılması özel bir durum değildir. Bunun için Μῆν ’Αξιότιτῆνός şeklindeki ifadenin Lydia Bölgesi’nin geniş bölgelerine yayılımını karşılaştırabiliriz⁶¹⁰.

3.1.5. Hermes (=Ἑρμῆς) (Harita 4)

Kat. No: 130-135

Lev: 66-68

Yunan mitolojisinin en renkli ve ilginç tanrılarından birisi olan Hermes; ticaretin, tüccarların ve aynı zamanda hırsızların koruyucu tanrısıdır. Genelde agoralarda bir sunağı bulunan Hermes, insanlara toplum kurallarını, aile içindeki görevlerini öğreten bir tanrı olarak da karşımıza çıkar. Dans etmeyi, güreşmeyi ve beden eğitimini de öğreten tanrı için, palestralar ve gymnasium’larda, kurbanlar sunulmuştur⁶¹¹.

Gezgin bir tanrı olarak bilinen Hermes, doğal olarak yolcuların da koruyucu tanrısı olmuştur. Yolunu şaşıran yolculara yol göstermekle kalmamış, aynı zamanda yolların

⁶⁰⁸ Herrmann, TAM V 1, 49.

⁶⁰⁹ Corsten 1988, 72.

⁶¹⁰ ay 1988, 72.

⁶¹¹ Erhat 1989, 151 vd.; Can 1994, 74 vd.; Bayladı 1995, 82 vd.; Grimal 1997, 285 vd.; Agizza 2001, 55 vd.; Akşit 2003, 85 vd.; Karaosmanoğlu 2005, 120 vd.

güvenliğini de sağlamıştır. ὄδιος, ἡγεμόνιος, ἀγητώρ olarak bütün yolcuların kılavuzu olmuştur. Yol kavşaklarına dikilen Hermes büstü biçimindeki taşlar, yönleri belirtir; kırsal alanlarda arazilerin sınırlarını belirlerdi. Taş yığınlarının tanrısı olan Hermes Προπύλαιος ve στροφαῖος olarak evlerin kapılarında dirliğin de bekçisidir⁶¹². Kapı kilitlerinin tanrısıdır, ev sahibi tarafından kolayca açılmasını, yabancılar tarafından açıldığında ise bozulmasına neden olurdu. Bu yüzden birçok Attikalı evinin önünde Herme heykeli bulundurur ve zaman zaman bu heykellerin yakınında adak kurbanları kesilirdi.

Taş yığınları anlamına gelen Hermeler, daha sonraları tanrının ve erkeklik organının resmedildiği bir dikili taşla özdeşleştirilmiştir. Dikili taş biçimindeki Hermeler, çiftçi ve çobanların tanrısı olarak tapınımda yerini almıştır⁶¹³. Çoğu zaman omzunda bir kuzu taşıyarak şeklinde tasvir edilen Hermes, Kriophoros (=koç taşıyan) sıfatıyla da anılmaktadır. Hermes'in insanlara, sadece sağlıklarında hizmet etmediğini, öldükten sonra da onların yanında olduğunu görmekteyiz. Hermes'in ölümler ülkesi ile olan yakınlığı, onun en büyük özelliklerinden birisidir. Tanrı bu özelliği ile birçok yerde ölümler ülkesiyle ve ölümlerin sorunlarıyla ilgilendiğinden dolayı "Psikopompos" yani ruh taşıyıcı sıfatıyla da anılmaktadır⁶¹⁴. Yeraltına çok kolay bir şekilde girip çıkmasıyla Khitonien özelliği vurgulanmaktadır. İnsanlar ölmüşleri için toprağa dökerek yaptıkları şarap libasyonunu Hermes'ten öğrendiklerini ünlü kadın şair Sappho'nun bir şiirinde görmekteyiz⁶¹⁵.

Tanrı Hermes'e Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Mysia Bölgesinde de tapınım gördüğünü ele geçen yazıtlardan anlamaktayız⁶¹⁶. Hermes anıtlarda Ἐλεωπόλης (muhtemelen esnafların tanrısı) ya da Σακκοφόρος şeklinde görülmektedir⁶¹⁷.

Kyzikos'da ele geçen Kat. No: 165'de ve Mustafakemalpaşa'da ele geçen Kat. No: 132'deki adak levhası üzerinde tanrıyı, Kybele ile birlikte görmekteyiz⁶¹⁸. Tanrının khitonien

⁶¹² Bonnefoy 2000, 402.

⁶¹³ Karaosmanoğlu 2005, 124.

⁶¹⁴ Can 1994, 79; Bayladı 1995, 85.; Grimal 1997, 287; Agizza 2001, 58.

⁶¹⁵ Karaosmanoğlu 2005, 124: "karşıda, şarapla dopdolu duruyordu fıçı, Tanrılara sundu Hermes elindeki testi ile, Onlar da, birazını dökerken toprağa,"

⁶¹⁶ Mordtmann 1885, 208, no: 33. Legrand 1893, 527-8, no: 21; Munro 1897, 278, no: 29; Wiegand 1904, 305-307, Res. 33; Hasluck 1905, 58; Mendel 1909, 254 vd., no: 2, Res. 1 ve 2; Hasluck 1910, 268, no: 19; Schwertheim 1983b, 107 vd., no: 1, Lev. 11; SEG XXXIII 1983 no:1053; Schwertheim 1983b, 5, 13, 15, no: 3, 8, 9, Res. 6, 8, 10; Şahin 2000, 241, 248, LH 1, LZ 3, Lev. 90, 97.

⁶¹⁷ Hasluck 1910, 236.

⁶¹⁸ Smith-Rustafjaell 1902, 190-191, no: 1, Lev.1; Hasluck 1910, 271, no: IV 5; Schwertheim 1978, 812-813, no: 4; Vermaseren 1987, 93, no: 286, Lev.62; Stauber 1996, 12, no: 14.

bir özelliğe sahip olduğunu düşünürsek, bunun doğal olduğunu anlayabiliriz⁶¹⁹. Mermerden, çerçevesi, iki resim alanlı stelin sol üst köşesi kırıktır. Figürlerin yüzlerinde ve ellerinde kopmalar vardır. Yazıtın bulunduğu podyum ise yağun olarak aşınmıştır. Üst üste, içeriye doğru farklı derinliklerde olan iki ayrı kabartma oyulmuştur. Üstteki dikdörtgen pencere şeklindeki alanda, her ikisi de üst taraftan ince yuvarlak bir şerit ile bağlanan, soldaki diğerine göre biraz daha büyük iki tane halka veya sade çelenk alçak kabartma olarak yapılmıştır. Alttaki dikdörtgen pencere şeklindeki resim alanında ise kurban töreni sahnesi canlandırılmıştır. Sağda; cepheden, başında polos'u ile Kybele ayakta durmaktadır. Uzun khiton üzerine manto giymiş ve sol kolu karın, sağ eli Hermes'in omuzu üzerine koymuştur. Kybele'nin önünde cepheden, vücut ağırlığını sağ bacak üzerine vermiş, başında kanatlı şapka ve uzun elbisesi ile Hermes durmaktadır. Sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde patera, sol elinde *kerykeion* tutmaktadır. Ortada, köşeli yüksek bir sunak yeralmaktadır. Arkasında stilize edilmiş bir ağaç ve önünde, başı cepheden ve ön ayakları üzerine çökmüş bir boğa tasvir edilmiştir. Sunak ile boğa arasında küçük bir hizmetçi boğayı yere doğru tutmaktadır. Sunağın solunda, yukarı kaldırdığı sağ eli ile meyve dolu tepsiyi başının üzerinde taşıyan küçük bir hizmetçi vardır. Sol tarafta ise gövdeleri $\frac{3}{4}$ cepheden, ellerini yukarı doğru kaldırmış, uzun elbiseli tapınan iki erkek yeralmaktadır. Podyumdaki yazıt çok aşınmış olduğu için okunamamıştır. Kyzikos'ta ele geçen mermer bir adak levhası üzerinde Hermes Thea Andeiris ile birlikte görülmektedir⁶²⁰. Bu, alt kenarı kırık, üst kenarı oldukça sağlam yaklaşık kare şeklinde mermer bir adak levhasıdır. Sol tarafta kısa khiton ve khalamis giyimli tanrı Hermes, başında petatos, sol elinde taşıdığı kerykeion ile ayakta durmaktadır. Sağ eli dirsekten bükülmüş kalçası üzerinde durmaktadır. Sağ tarafta kumaşla sarınmış, başında taştan bir taç ile tanrıça Andeiris yer alır. Saçlar alnında çevrili ve spiral kıvrımlar halinde iki bukle şeklinde her iki omzunun üzerine düşmektedir. Cepheden tasvir edilen figürlerin üzerinde iki satır halinde yazıt vardır.

Kyzikos civarında ele geçen Kat. No: 165'deki stel üzerinde tanrıyı, hem Kybele; hem de Zeus ile birlikte görmekteyiz⁶²¹. Sağ tarafta, altta ayakta duran üç tanrı tasvir edilmiştir.

⁶¹⁹ Schwertheim 1978, 827 vd. Res 39; ay 1983b, 22, no: 16, Res. 18; Vermaseren 1987, 87, no: 266, Lev. 54; Şahin 2000, 245, LK 11, Lev. 95.

⁶²⁰ Smith-Rustafjaell 1902, 190-191, no: 1, Lev.1; Hasluck 1910, 271, no: IV 5; Schwertheim 1978, 812-813, no: 4; Vermaseren 1987 93, no: 286, Lev.62; Stauber 1996, no: 14.

⁶²¹ Perdrizet 1899, 597-598, no: 6. Lev. 7

Ortadaki Zeus, yanında Hermes Kadmilos, Zeus'un diğer tarafında aslanı ile birlikte tanrıça Kybele durmaktadır. Kybele'nin arkasında kalkanlarına kılıçlarını vuran iki Corybant yer almaktadır. Arka planda ise, solda bir dağ ve dağın yamacında oturan küçük bir figür ile yine arkada, domuz başı formunda savaşçı gemisi göze çarpmaktadır.

Kyzikos'ta buluna silindir şeklinde bir mermer parçasının (Kat. No: 134), yine Hermes'e adandığını üzerindeki yazıttan anlıyoruz⁶²². Solda, cepheden ve sol elinde Kadukeus, sağ elinde taşıdığı bir torba ile Hermes tasvir edilmiştir. Sağda, kadın kıyafeti içinde gösterilen figür, sağ elinde bir adak tepsisi tutmaktadır.

Kat. No: 135'de mermerden ve dört köşeli bir kaideye yazıtı ile birlikte yerleştirilmiş Hermes'in büstü Miletopolis'te bulunmuştur⁶²³; bu bir Herme'dir. Ön yüzde, antefikslerin tutturulması için kullanılan içine kurşun dökülmüş iki oyuk vardır. Büst arkaik stilin özelliklerini gösterir. Hareketsiz yüz hatları, uzun saçlarının ve sakalının şekli bu yorumu desteklemektedir. Hadrianutherai kenti yakınlarındaki Ayşebacı Köyü'nde bulunan ve bugün 2866 envanter numarası ile Bursa Arkeoloji Müzesinde koruma altına alınan Kat. No: 256'daki mezar steli üzerinde, İambik trimeter ölçüsünde yazılmış olan bir epigramda Hermes, eski bir inancın etkisiyle, ruhlara refaket eden bir tanrı olarak tanımlanmakta, ölülerin bedeni ile ruhların arasındaki ilişki anlatılmaktadır⁶²⁴. Hermes'i burada psikopompos olarak görmekteyiz. Stel üzerinde iki resim alanı bulunmaktadır. Üstteki kabartmada bir ölü ziyafeti sahnesi, alttakinde ise, ölen kadın iskemlede oturur vaziyette önünde ayakta duran bir hizmetçi kız ile birlikte betimlenmiştir.

Ele geçen yazıtların azlığı nedeniyle, bölgesel olarak tanrı Hermes'e çok fazla tapınılmadığını görmekteyiz. Adak levhaları üzerinde tanrı cepheden, vucut ağırlığını sağ ayak üzerinde ve sol ayak hafif geride verilerek gösterilmiştir. Başında kanatlı şapka, kısa khiton ve sırt mantosu ve sol elinde olasılıkla kerykeion ile tasvir edilmiştir. Sunak üzerine doğru uzattığı sağ elinde adağı kabul eder şekilde sunu taşı tutmaktadır. Ortada bir kaide üzerinde yuvarlak sunak ve bunun önündeki kurbanlık hayvanın varlığından dolayı tanrıya küçükbaş hayvanların kurban edildiğini öğreniyoruz.

⁶²² Mordtmann 1885, 208, no: 33.

⁶²³ Wiegand 1904, 305 vd.; Hasluck 1905, 58; Mendel 1909, 254 vd. , no: 2, Res. 1 ve 2; Schwertheim 1983a, 15, no: 9, Res. 10; Hasluck 1910, 268, no: 19.

⁶²⁴ Cremer 1991, 193, UMiS 10, Taf. 27; Corsten 1993b, 125 vd. Taf. 15.

3.1.5.1. Hermes Meletenos (=Μελήτηνος)

Kat. No: 136

Lev: 69

Mysia Bölgesi'nden ele geçen bir eser üzerinde tanrı bu sıfat ile anılmıştır. Eser muhtemelen Miletopolis kökenlidir. Çünkü taş üzerinde görülen kabartmaların tipolojik özellikleri bu bölgede ele geçen eserlerle büyük benzerlik göstermektedir⁶²⁵. Ayrıca, bölge sikkeleri üzerinde de tanrı Hermes görülmektedir⁶²⁶.

Sağ ve sol üst köşeleri hasar görmüş olan mermer stelin sağ tarafında, kısa bir khiton ve sırt mantosu ile Hermes tasvir edilmiştir. Başında geniş kenarlı kanatlı şapkası ve sol elinde kerykeion taşımaktadır. Arkasından ağaç yükselen sunağa doğru uzattığı sağ elinde ise bir sunu taşı tutmaktadır.

Kat. No: 136'daki yazıttan Aszaretos oğlu Menephron'un kendisi ve çocukları için Hermes Meletenos'a bu adağı sunduğunu anlıyoruz.

Burada geçen 'Ασζάρετος ismi şimdiye kadar pek belgelenememiştir, fakat ismin benzerinin 'Αζάρατος olarak Delphoi'de kullanıldığını bilmekteyiz. O yüzden baba isminin Yunan kökenli mi; yoksa, Thrak kökenli mi olduğu hakkında kesin bir sonuca varamıyoruz⁶²⁷.

Tanrı buradaki sıfatını olasılıkla Melete adındaki bir yer isminden almıştır. Ayrıca bu ismin Miletos-Miletupolis ile bir ilgisinin bulunup bulunmadığı da düşünülebilir. Ramsay, 'Αδριανοῦ Θήρας ἐν τοῖς μιτάτοις olarak verilen yer ismi ile Aristides'in bahsettiği Μειλάτης ile aralarında bir ilişki kurmuştur⁶²⁸. Böylece, ἐν τοῖς μιτάτοις ifadesini ἐν τοῖς μιλάταις olarak değiştirmiş ve bu bölgenin adının Hadrionuthera ve Makestos'tan yukarıya doğru Miletopolis'e kadar halkının adı Milatai olarak bilinen Milla olduğunu ileri sürmüştür⁶²⁹. Dil açısından Μελήτη ile Μειλάτης (Μιλάτης) arasında bağlantı olduğunu da ileri sürebiliriz.

⁶²⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Şahin 2000, 21 vd.

⁶²⁶ Schwertheim 1983a, 79-80, 82, no: 10, 19-20, 36.

⁶²⁷ ay 1983a, 14.

⁶²⁸ Ramsay 1962, 156 vd.

⁶²⁹ ay1962, 156 vd.

3.1.6. Herakles (=Ἡρακλῆς) (Harita 4)

Kat. No: 137-139

Lev: 70-71

Fiziki gücün ve kahramanlığın simgesi olan Herakles, hem kahraman; hem de tanrı olarak tapınım görmüştür. Kötüleri ve sözünde durmayanları cezalandıran, insanın başına gelen felaket ve sıkıntıları defeden Herakles, bir çeşit ulusal kahraman olmuştur. İnsanın doğaya karşı yenilmez, saldırma ve dayanma gücünü simgeler⁶³⁰.

Asıl ismi Alkides olup; bu adı, dedesi Alkaios'tan almaktadır. Fakat Pythia adını değiştirerek Hera'nın ünü veya kahraman anlamına gelen Herakles ismini koymuştur⁶³¹.

Herakles'in maceraları birçok yazar tarafından anlatılmıştır. Bunların başında Ovidius ve Apollodoros gelmektedir. Bebekken yılanlarla boğuşma efsanesini Theokritos ile Pindaros kaleme almış, Euripides ve Sophokles ise Herakles'in bu maceralarını oyun biçiminde dile getirmişlerdir. Hayatını ise, en iyi dile getiren Homeros'tur :

*“şimdi Zeus’un oğlundan, dünya üzerindeki en güçlü ve en yiğit kahramandan, Herakles’ten söz edeceğim; Alkmene’nin, Thebai’de karanlık bulutların kapladığı gök altında birleşmesinden sonra dünyaya getirdiği kahramandan. Önceleri uzak diyarlarda, engin denizlerde dolaşır ve acı çeker. Sonra yiğitlik konumuna yükselir ve tek başına, kimsenin altından kalkamayacağı zor işlerin altından kalkar. Şimdiyse karlı Olympos’ta güzel evinde oturmaktadır ve Gençlik tanrıçası (=Hebe) ile evlidir”*⁶³².

Homeros’un bu övgüsü kısa olmasına karşın Herakles’in yaşamını en iyi biçimde dile getirendir.

Birçok heykeltıraş anlatılan bu öykülerden etkilenmiş olacaklar ki onun maceralarını eserlerinde işlemişlerdir. Özellikle lahitler üzerinde Herakles’in oniki işi anlatılmıştır. Bunun örneklerini, Konya ve Antalya Arkeoloji Müzeleri’nde bulunan Herakles lahitlerinde görmekteyiz⁶³³ Argonatlar efsanesinde de geçen Herakles, İ.Ö. 6. yüzyıla verilen kabartmanın konusu olmuştur ve muhtemelen onun oniki işi anlatılmıştır. Hasluck’un bildirdiğine göre,

⁶³⁰ Erhat 1993, 148 vd.

⁶³¹ Grimal 1997, 252 vd.; Akşit 2003, 171 vd.

⁶³² Homeros, Homerik Hymnoslar, 1-8.; Bonnefoy 2000, 393.

⁶³³ Akşit 2003, 171 vd.

bunu Propertius'un dizelerinden öğrenmekteyiz⁶³⁴. Herakles, heykellerde güçlü ve heybetli yapılmıştır. Kimi zaman kalın sopasına dayanarak, kimi zaman da oturmuş olarak düşünceli bir şekilde tasvir edilmiştir. Öldürdüğü aslanın postu, kalın sopa, yay ve okluk başlıca simgeleridir⁶³⁵.

Anadolu'da Mysia Bölgesi'nde Herakles'in varlığı epigrafik belgelerle ve sikkelerle kanıtlanmaktadır. Karacabey'de ele geçen, Kat. No: 12'deki kabartmasız ve kırık olan mermer adak takviminden, Herakles için bir boğa kurban edildiğini öğrenmekteyiz⁶³⁶. Diğer bir epigrafik buluntu Hadrianeia yakınlarında olan Arıklar'ın 2 km. kuzeyinde Eski Köy'de ele geçen Kat. No: 137'de dikdörtgen prizma şeklinde mermer adak steli üzerinde yer alan yazıttır⁶³⁷. İ.S. 2 veya 3. yüzyıla tarihlenen stel, oldukça aşınmış durumdadır. Bu taş ustalarının her şeyi duyan Herakles'e bir adağıdır:

“Taş ustaları D... ve Epik(rates) her şeyi işiten Herakles için adadı”

Taş ustalarının isimlerinin yer aldığı kısım tahrip olduğundan ilk isim hiç okunamamaktadır. İkinci isim ise, tahmini bir şekilde Epik(rates) olarak tamamlanmıştır. Bir diğer örnek ise Kyzikos'tandır. Bu, strategos ve phlarkhos'lar tarafından Herakles'e sunulan bir adak stelidir⁶³⁸. Çeşme yapısında kullanıldığından oldukça tahrip olmuştur. Kabartmada, muhtemelen Argonatlar efsanesinden bir bölüm olan Herakles'in yanlışlıkla kral Kyzikos'u öldürdüğü sahne canlandırılmıştır. Solda, Herakles elindeki topuzla sağ tarafında yere çökmüş olan adama vurmak üzere gerilmiş ve bu sırada sol dizini adamın sırtına dayamıştır. Muhtemelen kaçarken yakaladığı olduğu rakibi ayağa kalkmaya çabalarken bir koluyla da ölümcül olan darbeden kurtulmaya çalışmaktadır. Rakibi uzun elbiseli ve sol tarafında boş kılıç kılıfı asılı durmaktadır. Sağ tarafta üzerinde bir şild ve bir aslan postunun asılı bulunduğu ağaç görünmektedir. Taş bir çeşmede kullanıldığı için çok fazla hasar görmüştür. Stelin üzerinde açılan musluk deliği Herakles'in rakibinin başını ve üst bölümünün bazı kısımlarını bozmuştur. Bu yazıt bize, şehrin yapısı hakkında da bazı bilgiler

⁶³⁴ Propertius III 22, 7 vd.; Hasluck 1910, 238.

⁶³⁵ Akşit 2003, 172.

⁶³⁶ Schwertheim 1983a, 2, no: 1, Res. 4.

⁶³⁷ ay 1987b, 93, no: 134, Lev. 24.

⁶³⁸ Mordtmann 1885, 200 vd., no: 28.

sunmaktadır. Böckh, Kyzikos'a yönelik olarak altı *phylon*'in varolduğunu söylemektedir⁶³⁹. Elimizdeki bu metin ise, dokuz *phylon*'in varolduğunu ispatlamaktadır⁶⁴⁰. Yine Kyzikos kökenli olabileceği düşünülen ve bugün N. Tolunay koleksiyonunda bulunan Kat. No: 130'daki küçük mermer adak levhası üzerindeki yazıt, Gymnasium tanrıları Hermes ve Herakles'e yapılmış bir sunuyu göstermektedir⁶⁴¹. İ.Ö. 2. yüzyılda neoi (=gençler) gymnasiumunun yöneticisi Maiandros oğlu Asklepides tarafından dikilmiştir. Kitabenin içeriği taşın Kyzikos kökenli olduğunu doğrulamaktadır. Yazıtta geçen Maiandrios, Kyzikos'a yabancı olamayan bir isimdir. İ.Ö. 1. yüzyıla ait bir karar metninde Maiandrios'un şehrin eponym memuru olduğu anlatılmaktadır. Yazıtın ikinci satırından Asklepides'in Kyzikos'taki neoi gymnasiumunun yöneticisi olduğu anlaşılıyor. Yazıt aynı zamanda, Anadolu'nun diğer kentlerinde olduğu gibi, bu kentin de kendine ait bir gymnasiumu olduğuna açık bir delil oluşturmaktadır. Burada, muhtemelen Asklepides'in yeni makamına atanmadan önce gymnasium üyesi olarak yapmış olduğu faaliyetleri anlatılmıştır. Özellikle bu faaliyetleri onu yeni çalışma alanına yönlendirmiş görünmektedir. Yazıtın 3. ve 4. satırlarından Asklepides'in at yetiştiricisi ve üç sıra kürekleri olan bir geminin lideri olup; yarışmalarda zafer kazandığını öğrenmekteyiz. At yetiştiriciliği sadece zengin kişilerin yaptığı bir iştir. Böylece Asklepides elde ettiği saygıyla gymnasium yöneticiliği için ideal bir kişilikti. Neos'ların yani gençlerin eğitimi içinde binicilik dersleri de yer almaktaydı. τριηραρχήσας terimi Asklepides'in zaferle ayrıldığı yarışmayla bağlantılıdır. Söz konusu olan yarış, belki de büyük gemilerle yapılan kürek çekme yarışıdır. Böylece Kyzikos limanında kürek çekme yarışmaları yapıldığına ilk kez bu yazıtta tanık olmaktadır⁶⁴². Ksenophon bu türden bir yarışmanın askeri açıdan önemine dikkat çekmektedir⁶⁴³. Örneğin İphikrates'in, denizcilerinin fiziksel güçlerini iyileştirmek ve gemisinin hızını arttırmak amacıyla bazı hareketler yaptırdığından söz etmektedir.

Balıkesir-Ömer Köy'de bulunan mermer bir adak steli (Kat. No: 56) üzerindeki yazıtta Herakles, Zeus Soter ile birlikte anılmaktadır⁶⁴⁴. Stelde Herakles kabartması tasvir edilmiştir. Herakles'in ayaklarının ve Keule'sinin bir kısmı korunmuştur.

⁶³⁹ ay 1885, 202.

⁶⁴⁰ Mordtmann 1885, 202.

⁶⁴¹ Schwertheim 1983b, 107 vd. , no: 1, Lev. 11; SEG XXXIII 1983, no:1053.

⁶⁴² Schwertheim 1983b, 108-109.

⁶⁴³ Ksenophon, Hellenika, VI 2, 28.

⁶⁴⁴ Robert 1937, 214; Wiegand 1904, 301.

Bölgede Herakles'in varlığı Kyzikos ve Germe'den ele geçen sikkelerle de desteklenmektedir⁶⁴⁵.

3.1.7. Asklepios (=Ἀσκληπιός) (Harita 4)

Kat. No: 140-145

Lev: -

Homeros'a göre, Asklepios, Akha ordusunun yetenekli hekimleri olan Makhaon ve Podalirios babası ve Thessalia'lı kahramandır⁶⁴⁶.

Yunan dünyasında hekim tanrı olarak tapınım gören Asklepios, Apollon'un oğludur fakat doğumuna ilişkin efsaneler çeşitlidir. En yaygın olanı, Apolon'un Thessalia kralı Phlegyas'ın kızı Koronis ile olan beraberliğinden doğmuş olduğudur. Yarı at yarı insan olan Kheiron tarafından yetiştirildiği söylenen Asklepios'un, hekimliğin bütün inceliklerini de bu at adamdan öğrendiği anlatılır. Romalılar ise, tanrıyı Aesculapius adıyla benimsemişlerdir⁶⁴⁷.

Asklepios'un kızı Hygieia da babası gibi, hekimlik özelliği taşır. Babasının en büyük yardımcısıdır. Hygieia sadece hasta insanlara değil hayvanlara da bakar⁶⁴⁸. Böylece Asklepios, kızı Hygieia ve babası Apollon'la bir sağlık ailesi oluşturmaktaydı⁶⁴⁹.

Tanrının tapınaklarına Asklepion adı verilmektedir. En önemli tapınakları Epidauros ve Kos'dadır. Ayrıca Bergama'da da oldukça geniş kurulmuş bir asklepion vardır. Buradaki Asklepion'un, İ.Ö. 4. yüzyılda varolduğu yapılan kazılar sonucu ortaya çıkmıştır. Hellenistik çağda gelişmiş, en parlak dönemini ise İ.S. 2. yüzyılda yaşamıştır⁶⁵⁰.

Tanrının adına yapılan tapınaklar Asklepiadai olarak adlandırılan rahipler tarafından kurulmuşlar ve çok uzun süre de tedavi merkezleri olarak kullanılmışlardır. Bu tapınaklar, genellikle ormanlara, su kaynaklarına ve madensel özelliklere sahip güzel topraklar üzerine inşa edilmişlerdir. Rahipler tanrının soyundan sayılmışlar ve edindikleri bilgileri de kendilerinden sonra gelen oğullarına aktarmışlardır. Pek çok hekim de daha sonra kendilerine

⁶⁴⁵ Wroth 1892, 25, no: 59, 69, no: 29-30.

⁶⁴⁶ Homer, İlyada, II.2. 731.

⁶⁴⁷ Bayladı 1995, 108 vd.; Grimal 1997, 101 vd.

⁶⁴⁸ Erhat 1989, 159.

⁶⁴⁹ Bayladı 1995, 111.

⁶⁵⁰ Akşit 2003, 114.

Asklepiadai adı vermişlerdir⁶⁵¹. Asklepios kültüne bağlı Asklepiadlar, iyi edici hekim ve din adamı rahip özelliklerini taşıyorlardı. Bu rahip hekimler, *stephanophoros* (taç taşıyan) denilen rahip başhekimin yönetimi altında Asklepion'un tüm işlerini düzenler; hastaların bakımı, iyileştirilmesi, beslenmesi, yatıp kalkması, törenlerin yapılması ve ziyaretçilerin gezdirilmesi işlerini kutsal bir onur ile yerine getirirlerdi⁶⁵².

Tanrı Asklepios'a adanmış olan tapınak ve sunaklar dini tıbbın önemli bir göstergesidir. Tapınak tıbbı İ.Ö. 5. ve 4. yüzyıllarda yaygındır. En önemli tapınak da Epidauros'takidir. Kellik, bağırsak kurtları, körlük ve yılan ısırığı gibi problemler de bu tür tapınaklarda çözülüyordu. Hastalar iyileştikten sonra tapınağa pek çok hediye bırakmaktaydılar⁶⁵³. Bunlar kurban adakları olduğu gibi, taş ve toprak heykeller de verilebiliyordu.

Tapınaklardaki tedavi dinsel olup, banyo ve oruç esasına dayanmaktaydı. Hastalar temizlendikten sonra sunağa yaklaşmaları için tövbe töreni düzenlenirdi. Tanrının huzuruna temiz olarak çıkmak, Asklepios inancının temeliydi. Bu nedenle önce yıkanıp temizlenmek şarttı. Asklepion'da bu bakımdan ve iyileşme açısından suyun önemi çok büyüktü. Hatta İ.S. 146 yılında Asklepion'a tedavi amacıyla gelen ünlü yazar Aristeides "Su, tanrının baş yardımcısıdır" diyerek suyun önemini kısaca tanımlamaktadır. Ayrıca "Bütün hayatımı Asklepios sana borçluyum Sana gizemli bir aşkla bağlıyım" diyerek altı kaside yazmış ve Asklepion hakkında bilgi de vermiştir⁶⁵⁴.

Tedavi sırasında hastalar, tapınakta en iç kısıma alınır ve burada kalıp oruç tutarlardı. Uyuduklarında ise, rahipler yanlarında getirdikleri kutsal yılanlarla hastaların yaralarını emmeleri için yatak yatak dolaşırlardı. Hastalardan uyandıktan sonra gördükleri rüyayı anlatması istenirdi. Görülen rüya rahipler tarafından yorumlanır ve tedaviye böylece başlanırdı. Hastalar buna göre ya iyileşir ya da iyileşemezdi. Böyle bir durum karşısında hastanın yapması için gerekenleri yerine getirmediği ya da tedaviye inancı olmadığı için sonucun başarısız olduğu söylenirdi. Hasta, tapınaktan çıkmadan önce paranın yanı sıra kendi adını taşıyan hastalık ve tedavinin kayıtlı olduğu ve adak niteliğinde olan bir tablet verirdi. Bu

⁶⁵¹ Arıhan 2003, 52.

⁶⁵² Bayatlı 1993, 63-64; Eriş 1990, 312.

⁶⁵³ Hornblower-Spawforth 1998, 459.

⁶⁵⁴ Bayatlı 1993, 22, 67; Lewis 1998, 24.

tabletler tapınağın duvarına asılır böylece tapınağa yeni gelecek kişilerin güven duymaları sağlanırdı⁶⁵⁵.

Elinde de yılan sarılmış bir değnek tutmaktadır⁶⁵⁶.

Asklepios sanatta Zeus'a eş bir görkemlilik içinde yaşlı ve sakallı bir erkek olarak tasvir edilir. Başında defne yapraklarından oluşan bir taç, ayağında büyük sandallar görülür. Düşünceli ve babacan bir ifade ile tasvir edilen tanrının yanında kimi zaman köpek bulunmasına rağmen, aslında kutsal hayvanı horozdur⁶⁵⁷. Asklepios'a verilen insani özelliklerinden dolayı tanrıyı her zaman kıyafetli olarak görmekteyiz. Elinde yılan sarılmış bir değnek taşımaktadır⁶⁵⁸. Neredeyse tüm medeniyetlerde yılan şifanın sembolü olarak gösterilmiştir. Toprağa yakın yaşadığı için bütün şifa verici maddeleri bildiğine inanılmıştır. Derisinin değişebilme özelliği ise, onun ölümsüzlüğü ve yenilenebilmesi ile özdeşleştirilmiştir⁶⁵⁹.

Tanrının Mysia Bölgesi'ndeki varlığı da buradan ele geçen yazıtlarla kanıtlanmaktadır⁶⁶⁰. Kyzikos ve Adramytteion civarından ele geçen onur yazıtlarında tanrının isminin geçtiği görülmektedir. Deniz kenarındaki Daskyleion'da ele geçen Kat. No: 142'deki adak steli üzerindeki yazıttan bir *phourarch*'ın Apollon ve Asklepios'a adağını öğrenmekteyiz. Beyaz mermer stel üzerinde yazıtın yanı sıra, bir de kurban töreni sahnesinin canlandırıldığı bir kabartma görülmektedir.

Balia-Maden'de bulunan bir sunak⁶⁶¹ üzerinde, Bandırma'dan gelen bir stel parçasında⁶⁶², Daskyleion'da⁶⁶³, Kyzikos'ta⁶⁶⁴, Edremit civarından gelen onur yazıtlarında⁶⁶⁵ tanrının adı zikredilmektedir.

İmparatorluk sikkelerinde sık sık görülen Asklepios figürü sadece Kyzikos'ta değil, Apollonia, Hadrianotherai ve Poemanenon sikkeleri üzerinde de görülmektedir. Ayrıca

⁶⁵⁵ Lewis 1998, 24.

⁶⁵⁶ Akşit 2003, 114.

⁶⁵⁷ Ronan 2003, 93.

⁶⁵⁸ Akşit 2003, 114.

⁶⁵⁹ Arıhan 2003, 49.

⁶⁶⁰ Hasluck 1903, 77, 79, no: 8, 14; Arthur-Munro 1904, 273; SEG XXVI 1976-1977 no: 1336; Stauber 1996, no: 34.

⁶⁶¹ Kat No: 141.

⁶⁶² Kat No: 140.

⁶⁶³ Kat No: 142.

⁶⁶⁴ Kat. No: 143.

⁶⁶⁵ Kat No: 144-145.

Poemanenum'da varolan Asklepios tapınağın aslında Zeus ve Apollon'a ait kutsal sağlık alanı olduğu düşünülmektedir⁶⁶⁶.

Arkeolojik ve epigrafik buluntularla bir kült merkezi olduğu saptanan Alliano'i'un bir şifa merkezi olduğu, Mysialı Retorikçi Aelius Aristides, Pergamon, Smyrna ve Ephesos gibi metropollerin tedavi merkezlerini anlattığı Hieroi Logoi adlı eserinde de geçmektedir. İ.S. 2. yüzyılın ilk yirmi beş yılında uygulanan tıbbi yöntemler hakkında da ayrıntılı bilgiler vermektedir. Alliano'i'un bir sağlık merkezi olduğunu önemli epigrafik buluntu gurubu içinde olan yazıtlı adak stelinin üzerinde bulunan bir çift göz betimi, hastaların iyileşmek için veya iyileştikten sonra tanrıya adakta bulundukları bir dinsel motif olup; Asklepios kültüründe önemli bir yeri vardır. Buna benzer taşlar, Anadolu ve Yunanistan'daki Asklepios kült merkezlerinde de görülmektedir. Asklepios betimli gümüş yüzük veya gemmalar (mücevher) Alliano'i'da bulunmuş küçük eserler arasındadır. Burada ele geçen biri büyük diğeri küçük olmak üzere mermerden Asklepios başları ve yılan sarılmış bir asa parçası da tanrının tapınım gördüğünü desteklemektedir. Alliano'i'un bir tıp merkezi olduğunu kazılar sonucunda ele geçen tıp aletleri kanıtlamaktadır⁶⁶⁷.

3.1.8. Ares (=Ἄρης) (Harita 4)

Kat. No: 146-147

Lev: 72-73

Yunan tanrıları içinde en sevilmeyen tanrı olan Ares, Anaires (=yok edici), Mainomenos (=deli) ve Polydakrys (=gözyaşı döktüren) gibi olumsuz sıfatlarla anılmaktadır⁶⁶⁸. Ares, insanın yapısında var olan ve zaman zaman ortaya çıkan kan dökücülüğün sembolü, savaşın tanrısıdır. Kıyımdan ve kan dökmekten hoşlanan bir tanrı olduğu için ne Olympos tanrıları ne de insanlar arasında itibar görmemiştir.

Homeros'un İlyada'sında kaleler yıkan, kan dökmekten hoşlanan ve akıldan çok kaba kuvvet ile ünlü bir tanrı olarak tanımlanır⁶⁶⁹. Deimos (=dehşet), Phobos (=korku), Eris

⁶⁶⁶ Hasluck 1910, 226.

⁶⁶⁷ Yaraş 2007, 100.

⁶⁶⁸ Bayladı 1995, 87; Akşit 2003, 80.

⁶⁶⁹ Homeros, İlyada 5. 805 vd.; 5 30, 830.

(=kavga, arabozucu) ve Enyo'nun (=öldürme) her zaman Ares'in yanında yer aldığı da görülür⁶⁷⁰.

Ünlü tarihçi Herodotos beşinci kitabında Hellespontos ve Trakya'yı anlatırken “Tanrılar arasında yalnız Ares, Dionysos ve Artemis'i sayarlar” ifadesini kullanır⁶⁷¹. Buradan tanrının Trakya kökenli olabileceği sonucuna varabiliriz. Trakya; yarı vahşi, sert iklimli, atı bol ve savaşçı halkların kol gezdiği bir ülke olduğu için Ares'in burada oturduğu da düşünülmektedir⁶⁷².

Anadolu'da Mysia Bölgesi'de tapınım gördüğünü ele geçen iki yazıtla öğrenmekteyiz⁶⁷³. Her ikisi de mezar stelidir. Bunlardan Kat. No: 146'daki stel Kyzikos civarındaki Hıdır Köy, Kat. No: 147'deki stel ise, Bandırma'dan ele geçmiştir. Hıdır Köy'den ele geçen stel iki resim alanlıdır. Üstteki resim alanında sağda, uzun elbiseli, gövdesi $\frac{3}{4}$ cepheden, oturan erkek figürü görülmektedir. Ortada ise ayakta, cepheden, vücut ağırlığını sol ayak üzerine vermiş bir erkek figürü tasvir edilmiştir. Dirsekten kırıp yukarı kaldırdığı sağ elini sol omuzu üzerine koymuştur. Solda, uzun elbise üzerine manto giyimli oturan bir kadın görülmektedir. Başlı manto ile örtülüdür. Sol alt köşede ise elinde kalathos taşıyan ve sağa doğru profilden hizmetçi kız ve sağda oturan erkeğin ayaklarının yanında başka bir hizmetçi daha tasvir edilmiştir. Altta kare metop içinde kısa khiton ve chlamys'li atlı figür ve atın önünde de hizmetçi görülmektedir. Muhtemelen bu, Menophantos adında bir kahramana ait bir mezar stelidir.

Yazıtta tanrı Ares, hak ve adalet tanrıçası Dike ve baş tanrı Zeus ile birlikte geçmektedir.

Bandırma'dan ele geçen Kat. No: 147'deki eser ise, tek resim alanlı, basit naiskos biçimli ince tanecikli mermerden yapılmış mezar stelidir. Ölü yemeğinin işlendiği resim alanında, kline üzerinde, sol kolları ile dört köşeli yüksek yastıktan destek alarak uzanmış, sol ellerinde çanak tutan iki erkek figürü yer almaktadır. Sağdaki adamın sağ elinde üzüm salkımı görülmektedir. Sol köşede, ayakları bir altlık üzerinde olan ve bir diphros üzerinde $\frac{3}{4}$ cepheden oturan kadın figürü vardır. Resim alanının ortasında ise boğa ayaklı, üzerinde üzüm

⁶⁷⁰ Grimal 1997, 85.

⁶⁷¹ Herodotos, V 7.

⁶⁷² Grimal 1997, 85.

⁶⁷³ Hasluck 1910, Kat. No: V 185 (?); Peek 1931, 129, no: 14; Pfuhl- Möbius 1979, 466, no: 1939, Lev. 280; Schwertheim 1980, 224-226, no: 519, 522, Lev. XXXVIII; Cremer 1991, 137, 145, Kat. No: KH 9, Kat. No: KM 10.

ve nar bulunan yüksek mensa tripes bulunmaktadır. Sağ alt köşede kısa khiton giyimli, başı profilden ve sağ elinde yüksek boyunlu bir testi tutan erkek hizmetçi ile birlikte destekli, yüksek ayaklı krater resmedilmiştir. Sağ alt köşede ise, sola profilden hizmetçi kız ve yün sepeti, sağda oturan kadının üstünde, çıplak bir ağaca sarılmış ve sağa doğru hareket eden bir yılan tasvir edilmiştir.

3.1.9. Hosios Kai Dikaïos (=Ὅσιος καὶ Δίκαιος) (Harita 4)

Kat. No: 148-150

Lev: 74

Hosios (=kutsal, dindar) ve Dikaïos (adil, adaletli) sözcükleri eski Yunancada kullanılan sıfatlardır. Dikaïos, olasılıkla sözlük anlamında kullanılmışken, Hosios sözcüğünün kullanımı karmaşıktır. Bu kullanımlarla ilgili farklı yorumlar vardır. Bunlardan birisi “doğanın ya da tanrının yasasına göre, buyrukları” olarak tanımlanır. Bu yüzden Dikaïos sıfatı da buna bağlı bir sözcük olarak “insanın yasası” olarak yorumlanmıştır. Bir başka öneri ise, Hosios’un “laik dinle ilgisi olmayan, halka ve devlete ait” insanlar için; “aziz, adil, temiz, sevecen” anlamlarında ise tanrılar için ileri sürülmüştür. Diğer bir görüş ise, Dikaïos “toplumun yasalarına saygısı olan kişinin, insanlara ve tanrılara karşı görevleri olarak” yorumlanmaktadır⁶⁷⁴. Thukydides, Hosion ve Dikaion arasındaki ilişkiyi ilk kez ortaya koyan antik tarihçidir⁶⁷⁵. Ona göre, “tanrıların ve insanların yasalarındaki buyruklardır”. Tanrının adındaki Hosios kelimesi “kutsal, dindar, kusursuz, aziz, hakkaniyetli, arınmış” gibi birçok anlamı da içermektedir. Fakat genellikle tanrının ismi “Kutsal ve Adil Tanrı” olarak bilinmektedir ve sadece yazıtlarda karşımıza çıkan bir tanrıdır. Antik edebi kaynaklarda böyle bir tanrının varlığına ilişkin bilgi bulamıyoruz. Bunun da nedeni tanrının kırsal kesimde tapınım görmesidir. Böylece tanrı, antik dönem yazarları tarafından tanınmamıştır⁶⁷⁶.

Bu külte adanmış olan eserlerin büyük çoğunluğu Phrygia Bölgesi’nden, özellikle de Doryleion (Eskişehir)⁶⁷⁷, Nakoleia (Seyitgazi), Kotiaëion (Kütahya) ve Aizanoi’dan

⁶⁷⁴ Şahin 2001, 59.

⁶⁷⁵ Thukydides, V, 104.

⁶⁷⁶ Akyürek Şahin 2004, 1-4.

⁶⁷⁷ Riel 1992 b, 95-100, no: 1-6, Lev. 9-10.

(Çavdarhisar) gelmektedir. Kültün kökeni olarak da bu bölge kabul edilmektedir⁶⁷⁸. Ancak Mysia'da bulunan bir mezar epigramı sayesinde kültün, İ.S. 1. yüzyılda var olduğunu öğreniyoruz⁶⁷⁹. Fakat bölgeden şu ana kadar çok fazla yazıt ele geçmemiştir. Bu yüzden kültün kökeninin çok fazla eserin ele geçtiği Kuzeybatı Phrygia'da aranması daha mantıklı görünmektedir. *Hosios kai Dikaios*'a adanmış tek kutsal alan olarak İ.S. 3. yüzyıla tarihlenen eserlerin yoğun bir şekilde bulunduğu Kotiaieion yakınlarındaki Yaylababa köyü civarındadır⁶⁸⁰. Phrygia bölgesindeki kabartmalarda, bukranon, krater, evcil hayvanlar, asma veya üzümlü asma kütükleri görülmektedir. Bu betimler, tanrının evcil hayvanların koruyucusu olduğunu göstermekle kalmaz; aynı zamanda doğa ve verimlilikle özellikle bağıcılıkla olan ilişkisini de ortaya çıkarmaktadır⁶⁸¹. Steller üzerinde terazi ve asa gibi tanrıya ait betimler de görülmektedir⁶⁸². Terazi birçok kültürde adaletin özellikle de ilahi adaletin simgesidir. Terazi Grek mitolojisinde tanrıça Dikaioyne'nin simgesi olmasına karşın Nemesis kültünde de yer alır⁶⁸³. Asa ise, adaletin ölçüsünü simgeler. Grek mitolojisinde Tanrıça Nemesis'in simgesidir⁶⁸⁴. *Hosios kai Dikaios* kültü Anadolu'nun diğer bölgelerinde de görülür. Lydia Bölgesi'nde Maionia'da⁶⁸⁵, Kula⁶⁸⁶ ve civarında da yoğun bir şekilde görülür. Tanrı, bu bölgedeki kabartmalarda genellikle kısa bir tunik üzerine khlamys giymiş bir süvari olarak gösterilmiş olup, bu tasvir altında, "Ulak Tanrı" kişiliği vurgulanmıştır⁶⁸⁷. Maionia'da bulunmuş adak stellerinden, adağı yapan kişinin kendisi ya da ailesinin sağlıkları için veya evcil hayvanları için bu yazıtları sundukları anlaşılmaktadır⁶⁸⁸. Kuzeydoğu Lydia yazıtlarında *Theos Hosios kai Dikaios* (Θεὸς Ὁσῖος καὶ Δίκαιος), *Hosios kai Dikaios* (Ὁσῖος (καὶ) Δίκαιος) veya *Theion Hosion kai Dikaion* (Θεῖον καὶ Δίκαιον) ve dişil şekli olan *Hosia kai Dikaia* (Ὁσίᾱ καὶ Δικαία) da belgelenmektedir⁶⁸⁹. Lydia'daki adak yazıtlarının çoğunluğunu erkekler adamıştır fakat Phrygia'dan ele geçen yazıtlarda ise,

⁶⁷⁸ Riel 1991b, 39

⁶⁷⁹ Petzl 1992, 143 vd.

⁶⁸⁰ Riel 1992a, 71; Şahin 2001, 60; Akyürek Şahin 2004, 2.

⁶⁸¹ Şahin 2001, 60.

⁶⁸² Mitchel 1993, 26, Res. 1, 27.

⁶⁸³ LIMC III 1, 1986, 386-388.

⁶⁸⁴ LIMC III 1, 1986, 386-388.

⁶⁸⁵ TAM V 1, 247-248, 338-339; Sayar 1982, 192, no: 3.

⁶⁸⁶ Robert 1958, 121 vd.; Malay 1994, 71-73, no: 177-182, Res. 62-63.

⁶⁸⁷ Riel 1992a, 95.

⁶⁸⁸ Robert 1946a, 153.; Akyürek Şahin 2004, 5.

⁶⁸⁹ Riel 1991b, 1 vd., no: 1-18.

sunuları kadınların yaptıklarını görüyoruz⁶⁹⁰. Bu kültün izlerini Pamphylia Bölgesi'nde Perge'de⁶⁹¹, Bithynia Bölge'sinde ise Bursa'da⁶⁹² görmekteyiz. İonia Bölgesi'nde ve Troas ve Lycaonia bölgelerinde de bu kültle tapınıldığını ele geçen yazıtlardan öğrenmekteyiz⁶⁹³.

Mysia Bölgesi'nden kültle ilgili sadece 3 tane yazıt ele geçmiştir. Bunlardan ilki yukarıda da bahsettiğimiz bir mezar stelidir. Balıkesir'in Bozen Köyü'nde bulunmuştur⁶⁹⁴. Bu mezar şiirinin harf karakterlerine ve bizzat eserin kendisine dayandırılarak İ.S. 1. yüzyıla tarihlenmektedir. Bahsedilen Kat. No: 150'deki yazıt, bu kült için en erken belge olması açısından önemlidir. Yazıtın çevirisi şöyledir:

“Ben Apollonios, mezarı yaptıran kişi olarak elimi [Helios] ve Hosios Dikaio's'a kaldırarak [yakarıyorum]: Eğer bir kimse, bir taşa ya da mezarın kendisine tecavüz ederse y a da bir başka [mezar] için steli yerinden uzaklaştırırsa, ... (bunu) fark eden ey yer altı tanrıları, ... , bu kişi hayvanlarının hayrını görmesin (?), . . gün yüzü görmesin, . . kahrolsun . . .”

Yazıtta, Helios'a ve Hosios-Dikaio's'a mezarı korumaları için yakarılmaktadır. Buradan tanrıların mezarı koruyucu (*apotropaik*) işlevi olduğu anlaşılmaktadır. Tanrının adı yazıtlarda farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Mysia'dan ele geçen yazıtlarda tanrının ismini dativus halde görmekteyiz. Ama diğer bölgelerden ele geçen yazıtlarda tanrının nominativus haldeki ismiyle de karşılaşırız⁶⁹⁵.

İkonografik ve epigrafik olarak, Hosios ve Dikaio's birçok diğer tanrı ile müşterek tapım görmektedir fakat en çok Apollon ve Helios'la birlikte görülür. Bunun da nedeni Helios'un haberci tanrı özelliği bulunmasındandır. Hosios ve Dikaio's sözcükleri birlikte ve tek tek bazı tanrıların epithetonları olarak da karşımıza çıkmaktadır⁶⁹⁶. Zeus, Apollon, Mithra

⁶⁹⁰ Şahin 2001, 61.

⁶⁹¹ Riel 1991b, 45 no: 100.

⁶⁹² ay 1991b, 45 no: 101.

⁶⁹³ ay 1991b, 45- 47.

⁶⁹⁴ Robert 1962², 387; SEG XLI, 1991, no: 1060; Riel 1991b, 46, no: 103; Petzl 1992, 143 vd., Lev. 15.

⁶⁹⁵ Akyürek Şahin 2004, 4.

⁶⁹⁶ Riel 1991b, 13, no: 25.

ve Men için de bu epithetlerin kullanıldığı düşünülmektedir⁶⁹⁷. Ancak, eldeki veriler bu iki sıfatın bir tanrıyı işaret ettiğini göstermektedir. Yani bu iki sıfat tanrının özel ismidir.

3.1.10. Helios Mithras (Ἥλιος Μίθρας) (Harita 4)

Kat. No: 151

Lev: 75

Her şeyi gören güneş tanrısı olan Helios, Apollon'dan ayrı bir tanrı ya da doğal bir güç kısacası güneşin ta kendisidir. Zaten yunanca bir kelime olan Ἥλιος güneş anlamındadır⁶⁹⁸. Her şeyi görüp her şeyi gözetken özelliği ile adil bir yargıç olan Helios, güçlü, kuvvetli ve çok yakışıklı bir tanrı olarak canlandırılmıştır. Başında ışınlarla çevrili bir taç taşır. Beyaz at, horoz ve kavak ona adanmıştır⁶⁹⁹.

Etimolojik olarak adı bir sözleşmeye dayalı ittifak anlamına gelen Mithras ise, orijinalinde avcılık ve kurban tanrısıdır. Yasallığın bekçisi, içten dostluğun güvencesidir. Bu durum Avesta'da, Yasth 10, 23. kıta da şöyle anlatılır: “Bir anlaşmayı hiçbir zaman ihmal etme. İster onu kötü birisiyle, ister iyi birisiyle yapmış ol; çünkü bir anlaşma her iki insan için de değerlidir. İhanet edenler sahtekar olduğu kadar Mithra'nın da düşmanıdır”⁷⁰⁰. Böylece, Mithra'nın uzlaşmacı bir tanrı özelliğine sahip olduğunu anlıyoruz. Tanrının, anlaşmaları bozanı cezalandırdığına, sadık olanları ise, mükafatlandığına inanılıyordu⁷⁰¹. Perslerin feodal sistemindeki sadakat ilişkileri, Mithra dininde el sıkışma, yöneticinin önünde diz çökmek, yemin ve kutsal yemek gibi ritüeller olarak yasalaştırılmıştır. Mithra, ibadet edenler arasında kişisel sadakatin prototipini ve tanrısal güvence hizmetini de görüyordu⁷⁰².

Tanrının isminin Artakserkses II'nin (İ.Ö. 404-359/358) yazıtlarında Ahura Mazda ile birlikte geçtiği görülür⁷⁰³. Ahura Mazda kadar görkemli bir tanrı olan Mithras, İran'nın özellikle batısında çeşitli dönemlerde onun ününü zaman zaman aşmıştır. Avesta'da (Yasth 10, birinci kıta) şöyle geçmektedir: “Onu benim kadar sunulara layık, benim kadar dualara

⁶⁹⁷ Şahin 2001, 61.

⁶⁹⁸ Liddell-Scott 1966, 304.

⁶⁹⁹ Erhat 1989, 144-145; Bayladı 1995, 101 vd.; Grimal 1997, 245, Agizza 2001, 90; Akşit 2003, 109.

⁷⁰⁰ Bonnefoy 2000, 799.

⁷⁰¹ Betz 1986, 87; Bonnefoy 2000, 799.

⁷⁰² Betz 1986, 87.

⁷⁰³ DA “Mithras”, 1944.

layık birisi olarak yarattım”⁷⁰⁴ Ayrıca, İ.S. 3. yüzyılda ve aynı dönemde Hindistan’ın kuzey batısında, Bilge tanrının değil, Mithra’nın kültü yayılmıştır⁷⁰⁵.

Perslerin dininin bir parçası olan Mithras’ın, birçok antik metinde bir kayadan doğduğu söylenir. Fakat tanrının doğuş efsanelerinde farklı anlatımlar söz konusudur. Buna göre, tanrının bir elinde bıçak, diğer elinde meşale tutar vaziyette ve başında Phryg bonesiyle bir nehrin kenarında doğduğu anlatılır. Çobanlar tarafından dağda saklanmışır⁷⁰⁶. Bu özelliğinden dolayı Mithra, kırsal kesimin tanrısı olup; tarım ve hayvancılıkla ilişkilirdi. Böylece, tanrı doğanın üretici güçlerini gizemli şekilde simgeliyordu.

Tanrının, Mazdeizm öğretisinden gelen boğa ile ilişkili efsanesi de Ahura Mazda’ya dayanmaktadır. Bu inanca göre, boğa da dahil olmak üzere canlıların tümü Ahura Mazda tarafından yaratılmışır. Mythos’a göre vahşi boğa, kurtarıcı Mithras tarafından öldürülmüşür. Böylece tanrı sürülerin koruyucu tanrı rolünü de üstlenmişır⁷⁰⁷.

Persler ölümden sonra dirilişe inandıkları için bu öğreti, Mithraizm’e de geçmiştir. Mithra, kendisine inanan ölümlerin ruhlarını mutluluklar ülkesine götüren tanrı olarak tapınım görüyordu. Bu kültürte yer alan inanışlar, Kalde ve Pers inanışlarının bir sentezini oluşturmaktaydı. Bu öğretiye göre yeni doğan bir insan Ay, Merkür, Venüs, Güneş Mars, Jüpiter ve Satürn adlı yedi gezegenden geçerek her birinden kimliğini oluşturan özellikler aldığı gibi öldüğü zaman da tekrar bu yedi gezegenden geçerek bütün özelliklerinden sıyrılarak tamamen günahsız olarak tanrının en yüce katına ulaştığına inanılıyordu⁷⁰⁸. Böylece Mithra khitonien kimliği ile ölümden sonra ruhları; Cinvat köprüsünde yargılayan tanrı özelliğine sahiptir. Zamanı geldiğinde Mithra ruhları, günahkarları yakacak olan ateş nehrinden geçirecektir⁷⁰⁹.

Gizem üzerine kurulmuş olan Mithraizm’de kültü kabul ediliş töreni yeni doğan bir insanın geçtiği yedi gezegene uygun olarak bir pratik uygulanmaktaydı. Kültte yedi yükseliş derecesi bulunmaktaydı. Kültü kabul edilen her bir kişi için düzenlenen törene *sacramentum* adı verilmekteydi. Kültü yeni kabul edilen kişiye *neophytos* adı veriliyordu. Bu *neophytos*,

⁷⁰⁴ Bonnefoy 2000, 799.

⁷⁰⁵ ay 2000, 799.

⁷⁰⁶ Cumont 1896, 159.

⁷⁰⁷ ay 1896, 197.

⁷⁰⁸ Şahin 2001, 106.

⁷⁰⁹ Vermaseren 1965, 20.

kişiliğinin oluşmasını sağlayan yedi ayrı gezegenden geçerek en üst dereceye ulaştığına inanılıyordu⁷¹⁰.

Mithras kültünün kökeni konusunda çeşitli görüşler ve tartışmalar vardır. Bu tartışmaların ana teması, kültün İran kökenli mi yoksa batı dünyasının yarattığı bir din mi olduğudur. Cumont,⁷¹¹ Mithras dininin İran kökenli olduğunu söylerken, Ulansey⁷¹² ise Mithras dininin batı yarattığı bir din olduğunu ileri sürmektedir. Kökeni ne olursa olsun Mithras kültü, antik dönemin en gizemli ve geniş coğrafyasına yayılan bir din olmuştur⁷¹³. Roma İmparatorluğunun içlerine kadar yayılmış ve önemli bir kült haline gelmiştir. Tanrı savaşı kimliğinden dolayı Romalı askerler tarafından yoğun olarak tapınım görmüştür. İmparator Julianos Apostata, hristiyan olmasına karşın din değiştirerek Mithras kültünü kabul etmiş ve kiliseye karşı tavır almıştır⁷¹⁴.

Mithras inancı Anadolu'da da yoğun bir şekilde görülmektedir. Burada, Kybele tapınımı ile yakınlık gösterir, fakat Kybele tapınımda kadın ön planda görülürken; Mithras kültüründe erkeğin ön planda olduğu izlenmektedir. Bu nedenden dolayıdır ki, Galat erkekleri ve Roma Lejyonları bu kültü fazlaca ilgi göstermişlerdir⁷¹⁵. Eril olarak tanımlanan Mithra, Herodotos'ta dişil olarak verilmiştir. Fakat bu bir yanlış sonucu olmalıdır. Antik tarihçi, Perslerin Aphrodite'yi Mithra olarak adlandırdıklarını söylemektedir⁷¹⁶. Kültün Anadolu'da Kilikia, Kappadokia, Kommagene⁷¹⁷, Pontus ve Paphlagonia'da yayıldığı görülmektedir⁷¹⁸. Büyük İskender'in ölümüyle birlikte, Kommagene, Kappadokia ve Pontus bölgelerini yöneten hanedanlar köklerinin Perslerden geldiklerine inandıkları için Mazdeizm inancını sürdürüyorlardı⁷¹⁹.

Mithras kültünün Kilikia bölgesinin başkenti olan Tarsus'daki Perseus kültüründen doğmuş olabileceğini Plutarkhos'tan öğrenmekteyiz⁷²⁰. Buradaki ayinler Kilikia'lı korsanlar tarafından İ.Ö. 1. yüzyılda başlatılmıştır.

⁷¹⁰ Şahin 2001, 108.

⁷¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Cumont 1896.

⁷¹² Ayrıntılı bilgi için bkz: Ulansey 1989.

⁷¹³ Keleş 2008, 3.

⁷¹⁴ Akşit 1970, 310, 315.

⁷¹⁵ Arslan 1999, 431.

⁷¹⁶ Herodotos, I, 131.

⁷¹⁷ Dörner 1990, 186.

⁷¹⁸ Betz 1986, 88.

⁷¹⁹ Nock, 1937, 109.

⁷²⁰ Vermaseren 1965, 17.

Anadolu'da Lykia Bölgesi'nde Oinoanda'da bulunmuş adak kabartmasında tanrı, bir panel içinde başında ışıklı tacı ile betimlenmiş olup, kabartmanın altındaki iki satırlık yazıtta Helios Mithras'a adandığı yazmaktadır⁷²¹. Ayrıca, Gaziantep Müzesinde bulunan ve nereden geldiği bilinmeyen bir adak yazıtında da Helios Mithras'ın ismi geçmektedir⁷²². Mysia Bölgesi'nde Simav'da ele geçen Kat. No: 151'de kaba tanecikli beyaz mermerden yapılmış sunak üzerinde de tanrıyı Helios Mithras adı ile görmekteyiz⁷²³. Kült, buraya gelen İranlı koloniciler tarafından getirilmiş olmalıdır. Yazıttan, Midon'un Helios Mitras için İ.S. 162 yılı Panemos ayında adadığını anlıyoruz. Yazıtta geçen Midon, bir Pers ismidir.

3.1.11. Attis ("Ἀττίς") (Harita 4)

Kat. No: 152

Lev: 76

Kybele kültünün ayrılmaz bir parçası olan Attis, daha çok Agdistis ismi ile bilinir. Pausanias'ın anlattığına göre, Agdistis efsanesi Ana Tanrıça Kybele'nin Pessinus'taki kültüyle ilgilidir⁷²⁴. Ana Tanrıça tapınınının fazla olduğu Mysia Bölgesin'nde de Attis'i görmek şaşırtıcı olmaz.

Bölgede Attis ismi yaygın olarak tanrı ismi olarak kullanılmış olup, sadece Bergama-Mamurt Kale'den bir kase üzerinde şahıs ismi olarak kullanıldığı görülmektedir⁷²⁵. Bölgede tanrının varlığını destekleyen sikkeler ele geçmiştir. Tanrı Attis olarak yorumlanan numizmatik belgelerin birçoğu İ.Ö. 5. ve 4. yüzyıllara ait olup elektron ve gümüşten yapılmışlardır⁷²⁶. Sikkeler ön yüzlerinde bölgenin simgesi olan ton balığının üzerinde duran başlıklı erkek figürleri, arka yüzlerinde ise boğa ya da aslan protomları mevcuttur. Ele geçen sikkelerden biri, İ.S. 3. yüzyıla ait olup, bakırdan yapılmıştır. Burada ise ön yüzde başaklar ile süslü bir taç giymiş Kore Soteira'nın büstü; arka yüzde ise, elinde patera tutan uzanmış bir erkek figürü betimlenmiştir⁷²⁷. Özellikle İ.Ö. 5. ve 4. yüzyıllara ait sikkeler üzerindeki başlıklı

⁷²¹ Milner-Smith, 1994, 71, Lev. XVI a,b.

⁷²² French 1994, 121-122, no: 2.

⁷²³ Vermaseren 1956, 51, no: 23, MAMA X, 449

⁷²⁴ Erhat 1989, 15.

⁷²⁵ Roller 2004, 209-210.

⁷²⁶ Aulock 1957, No. 1207, Taf. 37; Aulock 1976, No. 7336, Taf. 253; No. 7337, Taf. 253.

⁷²⁷ SNG, France 5, Mysie, No. 577 / Pl. 27.

betimleri sadece başına taktıkları başlıklarından yola çıkarak Attis olarak yorumlamak yanlış olabilir. Bunlar muhtemelen bir yöneticiye de ait olabilir. Bu nedenle kültün bölgede varlığı İ.Ö. 5. ve 4. yüzyıllardan itibaren var olduğunu söylemek yanıltıcı olabilir. Arkeolojik belgeler ise İ.Ö. 3. yüzyıl arasına tarihlenmektedir. Attis bu belgelerde kimi zaman tek başına, kimi zaman Kybele'ye eşlik ederken betimlenmiştir.

Attis kültünün varlığını gösteren örnekler Miletopolis kökenli iki adak levhasıdır. Miletopolis'teki adak levhalarında Kybele önemli bir tanrıdır. Özellikle Roma döneminde önemi daha da artmıştır. Tanrıça genelde naiskos şekli verilmiş, fazla derinliği olmayan dörtgen levhalar üzerinde bir taht üzerinde otururken betimlenmiştir. Tanrıçaya bazı örneklerde Attis bazı örneklerde ise Hermes eşlik etmektedir⁷²⁸. Bizim iki örneğimizde ise tanrıça Attis ile birlikte betimlenmiştir⁷²⁹. Karacabey'den İ.Ö. 1. yüzyıla ait bir başka adak levhasında da yüksek kabartma olarak işlenmiş tanrıçayı ve Attis'i görmekteyiz. Tanrıça cepheden, başında polos, üzerinde ise khiton ve mantosu ile bir taht üzerinde oturmaktadır. Sol elinde tympaneum taşıyan tanrıçaya her iki yanında yine cepheden verilmiş aslanları eşlik etmektedir. Sahnenin ortasında kaideli, küçük, yukarı doğru daralan köşeli bir sunak yer almaktadır. Sunağın arkasında bir meşe ağacı ve önünde koç ile birlikte bir erkek hizmetçi, sunağın sağ köşesinde ise, adak sunan biri erkek biri kadın iki figür bulunmaktadır. Attis ise sol plaster üzerinde tasvir edilmiştir. Fakat aşırı derecede tahrip olduğu için, ayırt etmek oldukça zordur.⁷³⁰

Edincik'te bulunan bir diğer örnek ise İ.Ö. 1. yüzyılın ortalarına ait bir adak levhasıdır. Burada da Karacabey'deki adak levhasında olduğu gibi Kybele'ye Attis eşlik etmektedir. Polos, kuşaklı tunica ve manto giyimli Kybele, ayak tabureli alçak bir tahtın üzerinde oturmaktadır. Kat. No: 152'deki adak levhasında tanrıça sağ elinde bir patera, sol elinde bir tympaneum tutmaktadır. Tanrıçanın sol tarafında ayakta, başlık, tunica giyimli olarak betimlenen Attis sağ dirseği ve elini tanrıçanın sol omuzu tympaneumu üzerine koymuştur. Muhtemelen burada Attis'in çoban kimliği vurgulanmaktadır. Sahnenin ortasında yüksek, yuvarlak bir sunak yer alır. Sunağın arkasında dalları her iki yana yayılmış ağaç, önünde

⁷²⁸Şahin 2000, 92 vd.

⁷²⁹Vermaseren 1977, 92 vd.

⁷³⁰ay 1987, 90 no. 276, Pl. LVII; Şahin 2000, 242-243 LK. 2, Lev. 91.

kurbanlık koç ve ona eşlik eden erkek hizmetçi işlenmiştir. Sol köşede ise, biri kadın diğeri çocuk olan profilden verilen iki figür bulunmaktadır⁷³¹.

Tanrı Attis'ten söz eden antik kaynaklarda Ana tanrıça hep önemli bir konuma sahip olmasına rağmen, Anadolu'da Attis ile Ana tanrıçayı birlikte gösteren çok az örnek vardır. Bu nedenle yukarıda söz ettiğimiz bu iki örnek, hem bölge hem de Anadolu için ayrı bir öneme sahiptir.

Bölgede tanrı Attis'in varlığını destekleyen belgelerin geldiği diğer önemli bir merkez de Kyzikos'tur. Buradan, ikisi de elleri arkada castratus⁷³² tipinde olan iki Attis betimi bulunmuştur.

Elleri arkada castratus tipindeki tasvirlerinden birisi Kyzikos'taki muhtemelen Metroon'dan olabileceği düşünülmektedir. İ.S. 2. yüzyıla ait bu eserde Attis bir payenin önünde kanatlı, ayakta, anaxyrides ve başlıklı olarak tasvir edilmiştir. Attis burada yine birçok tasvirinde olduğu gibi Eros ile benzerlikler de göstermektedir. Böyle elleri vücudunun arkasında doğulu giysiler içerisinde sadece Attis betimlenmektedir. Aynı zamanda Eros, Adonis, Ganymed, Paris, Orpheus, Men ve Mithras da bu şekilde betimlenen mitolojik karakterler arasında yer almaktadır. Bunlara ilaveten esir alınmış barbar figürler de yine bu şekilde tasvir edilmektedir. Fakat Attis ve Eros'un diğer bu şekilde betimlenenlerden bir farkları söz konusudur. Bunların elbiseleri karından aşağısını açık bırakmaktadır. Bu nedenle özellikle bu ikisini diğerlerinden ayırt etmemiz daha kolay olmaktadır⁷³³.

Kyzikos'tan bu şekilde elleri arkada castratus tipinde tasvir edilmiş bir başka örnek ise, İ.S. 3. yüzyıla tarihlenmektedir. Fakat Attis burada diğer örnekten farklı olarak kanatlı bir şekilde gösterilmiştir. Bölgede Attis kültürünün varlığına dair en son belge ise Apollonia'dan çıkan bir Herme'dir. Attis burada uzun yanaklıkları olan bir başlık ile tasvir edilmiştir⁷³⁴.

Bölgede tanrının İ.Ö. 3. yüzyıldan İ.S. 3. yüzyıla kadar kesintisiz olarak tapınım gördüğünü söyleyebiliriz.

⁷³¹ Töpperwein 1976, 227 no. 359, Pl. 55; Vermaseren 1987, 116, no: 374, Pl. LXXIII.

⁷³² Macridy-Bey-Picard 1921, 436, PL: XIV-XV; Vermaseren 1966, 46, PL: XXV; ay 1987, 93, no: 284, PL. LX.

⁷³³ Korkut 2000, 172.

⁷³⁴ Vermaseren 1987, 85, no 261, PL: LIII.

3.1.12. Men (Μήν) (Harita 4)

Kat. No: 153-154

Lev: 77

Anadolu'ya özgü tanrısal bir varlık olan Men'in, daha çok Phryg kùltlerinde adı geçmektedir⁷³⁵. Antik yazarların birçoğu da Men'den yerli bir Phryg tanrısı olarak bahsederler. Kabartmalar ve sikkeler üzerinde tanrının, Phryg başlığı ve giysisi ile tasvir edilmesi bu görüşü destekler gibidir. Fakat Trakya'dan gelen Phryg halkının arkasında bıraktıkları izlere baktığımızda; Tanrı Men'i göremiyoruz. Bu da Phryglerden önce Anadolu topraklarında Men'in var olup, olmadığı sorusunu akla getirmektedir⁷³⁶. Bunun için tanrının kökeninin Anadolu'daki eski tanrılar arasında aramamız gerekmektedir. Yazılıkaya, Malatya ve Kargamış kabartmalarında kanatlı ve sivri külahlı, başlığında yarım ay bulunan tanrının ay tanrısı olduğu düşünülmektedir⁷³⁷.

Ramsay'e göre Phrygce'de Μανής olan Men, daha sonraları Μήν şekline dönüşmüştür⁷³⁸.

Ramsay, Phrygce Man veya Manes şeklinde olan tanrı Men'in isminin Yunanca'daki Μήν ile yanlış bir şekilde bir tutularak, ay tanrısı olarak düşünüldüğünü ve omuzlarındaki hilal motifinin eskiden varolan kanatların devamı olduğu görüşünü⁷³⁹, Predrizet ise, Men'in hiçbir yerde eğri ve düz kanadı olmadığını ve güneş tanrısı değil, ay tanrısı olduğunu savunur⁷⁴⁰. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde yer alan Phryg kökenli bir mezar steli⁷⁴¹ üzerindeki kabartma güneş tanrısı ile ay tanrısı arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önem taşımaktadır. Kabartmanın üst tarafında, orta kısımda ayakta ve yanyana üçlü bir Hekate grubu ellerinde meşale tutmaktadır. Ortadaki figürün başında büyük bir hilal motifi yer almaktadır. Hilal'in orta kısmında Helios betimlemesi bulunmaktadır. Bu tasvir muhtemelen güneşin doğuşu ile ayın batışını simgeliyor olmalıdır. Çünkü Hekate tam belirtilen zamanlarda yeryüzüne inerek kendisine sunulan kurbanları kabul etmektedir. Ayrıca, Men

⁷³⁵ Erhat 1989, 221.

⁷³⁶ Erzen 1953, 1 vd.

⁷³⁷ Bittel 1941, 61.

⁷³⁸ Ramsay 1895, 169, 224.

⁷³⁹ ay 1895, 294.

⁷⁴⁰ Predrizet, 1896, 97.

⁷⁴¹ Mendel 1966, 314, Kat. No: 1077.

ayağını bir boğa başı üzerine basmış olarak da tasvir edilmiştir. Pisidia Antiokheia'sında Men tapınağında yer alan bazı adak taşları üzerinde boğa başları ile birlikte hilal betimlemesi de görülmektedir⁷⁴². Tanrı Men'in tasvir edildiği kabartmalarda görülen ortak özellik, Phryg giysileri olması, omuzlarının arkasında hilal motifinin olması ve genç bir erkek olarak betimlenmesidir.

Yazılı belgeler Men adının Grekçe'den, Phrygce'den, Hititçe ve Luwice'den geldiğini gösterse de, arkeolojik eserler Men'i Anadolu Hitit kaynağına götürmektedir. Böylece, Men kültürünün orijininin Anadolu olduğunu söyleyebiliriz. Anadolu'nun hemen hemen her yerinde tapınım gören tanrı özellikle Pisidia Bölgesi'nde önem kazanmış ve İ.Ö. 3 yüzyıldan İ.S. 4. yüzyıla kadar önemli bir merkez olarak kalmıştır⁷⁴³.

Ay tanrısı olan Men aynı zamanda ölümlerin koruyucu ve yeraltı tanrısı olarak da tapınım görmüştür. Ay tanrısı olması nedeniyle, gece ve karanlık dünya ile ilişkisi olmasından kendisine yeraltı tanrısı, ölümlerin ve mezarların sahibi ünvanı da verilmiştir. Bunu Lykaonia, Isauria ve Pisidia'da bulunmuş mezar yazıtları kanıtlamaktadır⁷⁴⁴. Tanrı Men, zayıf ve sıkıntı içinde olan kişilerin de yardımcısı ve koruyucusuydu. Görevleri arasında halkı büyüden korumak, hastaları iyileştirmek ve haksızlığa uğrayanların haklarını savunmaktı. Lydia kenti olan Sardes'te, su ve yağmurla ilişkili olarak tahılların büyümesini, meyvelerin yetişmesini sağlamaktaydı. Pontus'ta ise yemin ve kehanet tanrısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Karia Bölgesi'nde ise hekim olarak kabul görmüştür⁷⁴⁵. Galatia⁷⁴⁶ ve Ionia⁷⁴⁷ bölgelerinde tanrının varlığını ise sikkeler üzerinde tasvirlerinden öğreniyoruz.

Kültür Mysia Bölgesi'ndeki varlığını da Simav ve Emet'te ele geçen yazıtlar aracılığıyla belgeleniyor⁷⁴⁸. Simav'dan ele geçen üzeri kabartmalı Kat. No: 153'deki mermer stelin üst tarafı kırık ve kayıptır. Kabartmada cepheden, tepeli başlıklı ve mantolu ayakta duran Telesphoros ve Men'in birleştirildiği bir figür tasvir edilmiştir. Omuzlarının arkasında hilal şeklinde ay motifi, sağ elinde mızrak, sol elinde tanımlanamayan bir nesne tutmaktadır.

⁷⁴² Perdrizet, 1896, 102 vd.

⁷⁴³ RE XV, 1931, 692.

⁷⁴⁴ ay 1931, 692.

⁷⁴⁵ Perdrizet, 1896, 61.

⁷⁴⁶ Arslan 2000, 21.

⁷⁴⁷ Regling 1927, 214-215, no: 223.

⁷⁴⁸ Ramsay 1889, 227, no: 25; Buresch 1898, 87, 197; Wiegand 1904, 318, fig. 38; Lane 1971, 59.

Yazıtta geçen λύτρον kelimesi stelin tanrıya bir ithaf olduğunu kanıtlamaktadır. Diogenes'in kölesi olan Asklepias bazı tanrılara kefarete ödemek için ithafta bulunmuştur. Böylece tanrının affedici özelliği de vurgulanmış olmaktadır.

Yazıtta adı geçen, Keryzeis Köyü ise, sıradan bir tarzda tanımlanmış olmakla birlikte, anlamı muhtemelen Asklepias köyüdür. Taşın kayıp olan üst parçasında, olasılıkla θεός kelimesi ve tarih belirten ifade bulunmaktaydı. Bu ifadelerden sonra, Παλλικώ kelimesi gelmektedir. Παλλικώ Sicilya ikiz tanrıları olarak bilinir fakat sunum neredeyse tektir⁷⁴⁹.

Emet'te ele geçen Kat. No: 154'deki profilli bir stel üzerinde tanrıyı, Hosios kai Dikaïos ile birlikte görüyoruz⁷⁵⁰. Emet'te bulunan Kat. No: 211'deki başka bir stel üzerinde ise tanrıyı Hekate ile birlikte görmekteyiz⁷⁵¹.

Tanrı Men'i sık sık bir tanrıçayla özellikle Artemis Anaitis ile birlikte de görebiliyoruz. Bu tanrı ve tanrıça birlikteliği Anadolu'da oldukça yaygın olmakla birlikte isimleri değişiklik göstermektedir fakat onların kişilikleri temelde aynıdır. Tanrı ve tanrıça arasındaki ilişki çeşitli şekilde tanımlanmaktadır. Muhtemelen Ramsay'ın dediği gibi imparator anne ve oğlun, Livia ve Tiberius'un yerini almıştır. Hekate, burada olasılıkla Men'in annesi olarak görülmektedir. τῷ Παῖνι kelimeleri yazıtın sonuna zayıf bir şekilde yazılmıştır. Belki de farklı bir el tarafından sonradan eklenmiştir. Μῆν ὁ Παῖνι formu nadir tanrılık sıfatını açıklamaktadır. Bu ifade Men'i diğer tanrılardan ayırmak için kasıtlı olarak mı yapılmıştır? Men'in babası olan Paeon, şüphesiz yerel Sabazios'un Hellenistik dönemdeki ismidir. O, ayrıca sikkeler üzerinde görülen Asklepios olarak da bilinir. Mutlaka oğul Men de babasından bağımsız değildir⁷⁵².

3.2. Tanrıçalar

Dönemlere göre dişi elementinin baskınlığı, muhtemelen nüfusun anaerkil olmasından kaynaklanmaktadır. Genel anlamda dişi tanrılar şefkatin koruyuculuğun, bereketin, doğurganlığın simgesiyken; güzelliğin ve sevginin simgesi Aphrodite, vahşi hayvanları korumanın simgesi Artemis, bereketin ve doğurganlığın simgesi Ana Tanrıça Kybele, ailenin,

⁷⁴⁹ Ramsay 1889, 227-228.

⁷⁵⁰ Lane 1971, 58.

⁷⁵¹ Arthur-Munro 1897, 283, no: 48; Buresch 1898, 152; Lane 1971, 58.

⁷⁵² Arthur-Munro 1897, 284-285.

evliliğin annelerin koruyucusu Hera gibi tanrıçalar aracılığıyla kadınların iç dünyalarına has özellikleri ile de temsil edilmişlerdir.

3.2.1. Ana Tanrıça-Kybele (Harita 5)

Kat. No: 155-179

Lev: 77-90

Tarih öncesinin en gerilerinden tek tanrılı dinlerin yerleştiği dönemlere kadar uzanan ve Akdeniz yöresini kapladıktan sonra, bir yandan kuzey ülkelerine, öte yandan Asya'nın içerilerine dek yayılan, birçok uygarlık ve kültürlerde değişik adlarla anılan Ana Tanrıça kültünün kaynağı, Anadolu'dur⁷⁵³.

Kybele, Anadolu'nun en önemli tanrıçası olup; doğanın doğurucu ve besleyici niteliği onda dile getirilmiş, zamanla doğurganlıktan bolluk, verimlilik ve ürün kaynağı olma niteliği kazanmış ve daha sonraları karşılaşılan tanrıçaların da öncüsü olmuştur⁷⁵⁴. Mitolojide hiçbir tanrı Ana Tanrıça kadar çeşitli adlarla adlandırılmamıştır. Kültepe tabletlerinde adına Kubaba olarak rastlanır, Lydia'da adı Kybebe, Phrygia'da Kybele olarak geçer. Hitit kaynaklarında ise Hepat olarak adlandırılır⁷⁵⁵.

Anadolu'nun birçok bölgesinde tapınım gören tanrıçanın ortaya çıkışı İ. Ö. 7000-6500 yıllarına değin geriye gitmektedir. Çatalhöyük ve Hacılar'da yapılan kazılarda çıkan eserler, Tanrıça'nın Anadolu'nun yerlisi olduğunu kanıtlamaktadır⁷⁵⁶. Anadolu'da Çatalhöyük'ten bu yana var olan Ana Tanrıça, Kybele kimliği ile Phrygialı'ların inanç dünyasında çok önemli bir yer almış ve bu yüzden Phrygialı'lara özgü bir kült olarak kabul edilmiştir⁷⁵⁷.

Batı Anadolu'daki Yunan kentlerinde her dönem varlığını sürdüren Kybele, geleneksel ünvanlarıyla, Μήτηρ Μεγάλη, Büyük Ana,⁷⁵⁸ Μήτηρ Θεών, Tanrıların Anası ve onun bir dağ tanrıçası olduğuna kuşku bırakmayan Μήτηρ ὀρεία, Dağ Ana olarak biliniyordu⁷⁵⁹. Ayrıca tanrıçaya onun kutsal yeri olan ve özel bir dağı belirten topografik sıfatlar da verilmiştir. Bu

⁷⁵³ Erhat 1989, 199.

⁷⁵⁴ İndirkaş 2001, 7.

⁷⁵⁵ Erhat 1989, 200; Akurgal 1998, 121; Uçankuş 2002, 30.

⁷⁵⁶ Vermaseren 1977, 13 vd.; Roller 2004, 46 vd.

⁷⁵⁷ İndirkaş 2001, 7.

⁷⁵⁸ Sokolowski 1955, no: 25; Engelmann-Merkelbach 1973, no: 207; Graf 1985, 162, 317.

⁷⁵⁹ Sokolowski 1955, no: 4; Roller 2004, 197.

durum, Batı Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde görülür. Spylos eteğindeki Magnesia kentinde Meter Spylene ya da Meter Plastene olarak adlandırılmıştı⁷⁶⁰. Erythrai'de ise Meter, Kybeleie olarak bilinirdi. Eski Phrygia dilindeki Kubileya'dan gelen bu sıfat, Erythrai yarımadasındaki belli bir dağı işaret etmekteydi⁷⁶¹. Tanrıça Kolophon'da Meter Antaia,⁷⁶² Smyrna'da, hem Meter Spylene, hem de yöreye özgü olarak Meter Smyrnaïke olarak tapınım görüyordu⁷⁶³. Smyrna'nın güneyindeki Gallesion Dağı'nda Meter Gallesia'nın bir açık hava tapınağı bulunmaktaydı⁷⁶⁴. Dağın eteğindeki bir mağarada yer alan Meter kutsal alanı İ.Ö. 4. yüzyıldan, antik çağın geç dönemlerine kadar kullanılmıştır. Kesilen kurbanlardan kalma çok sayıda hayvan kemiği, terrakotta ve taştan yapılmış çeşitli tanrıça heykelcikleri ile adak kabartmaları, buradaki kült faaliyetinin kanıtlarıdır⁷⁶⁵.

Troas Bölgesi'nde İda Dağı'nın tanrıçası, Meter İdaia⁷⁶⁶, Kyzikos'da Dindymos Dağı'nın tanrıçası Meter Dindymene⁷⁶⁷, Lobrine⁷⁶⁸ ve Adresteia⁷⁶⁹ olarak tapınılan tanrıça Karia'da Sparza kenti civarında Meter Sparzene⁷⁷⁰ adıyla tanınıyordu. Aphrodisias yakınındaki Apollonia Salbake kentinde bulunan bir yazıt, Meter kültüne katılan Parthenoi

⁷⁶⁰ Vermaseren 1987, no: 543-546, 549-551, 555, 564, 571, 575-576, 580, 582-584. Bu eserlerin hepsi Smyrna'da bulunmuştur. Meter Plastene için bkz: Vermaseren 1987, no: 542-543; Pausanias 5.13.7: Her iki sıfat ta aynı buluntu yeriyle yani Magnesia yakınındaki bir dağın dibindeki açık hava tapınağı ile ilgilidir. Burada dağın yüzeyine oyulmuş büyük bir oturan figür kabartması, Meter imgesi olarak yorumlanmıştır.

⁷⁶¹ Strabon XIV, I, 33.

⁷⁶² Vermaseren 1987, no: 599, 604.

⁷⁶³ Vermaseren 1987, no: 547; Petzl 1990b, no: 743.

⁷⁶⁴ Meriç 1982, 28-30; Strabon XIV, I, 27.

⁷⁶⁵ Meriç 1982, no: TK 6-12 (terrakotta heykelcikler), ST 14-15 (taş heykelcikler).

⁷⁶⁶ Strabon X, 3, 12.

⁷⁶⁷ Hasluck 1910, 214: Phrygia'lı Ana Tanrıça Kyzikos ve çevresinde farklı isimler altında tapınım görmüştür. Bu isimlerden çoğu onun bölgesel önemini ve özelliğini ifade etmektedir. Karakteristik olarak önceleri yazıtlarda "Kybele" olarak adlandırılmıştır. Daha sonraları ise "anne anlamına gelen Meter ve yerel sıfatı ile tapınım görmeye başlamıştır; Santoro 1973, 73-74.

⁷⁶⁸ Hasluck 1910, 219: Lobrine ismi sadece Nikander'de geçen ...ἡχί τε 'Ρείης Λοβρίνης θάλαμοι καὶ ἀργαστήριον"Αττεω ifadesiyle bilinmektedir. Yazıtsal olarak henüz belgelenmemiş olan Lobrine epitheti, Rhea'nın tapınıldığı merkez olarak gördüğü bir dağın isminden yola çıkarak Nikander türetmiştir. Orta Çağ düşünürleri bu dağı Kyzikos'daki Dindymos dağının yanında ikinci bir dağ olarak gösterirler: Λοβρίνης θάλαμαι τόποι ἱεροί, ὑπόγειοι, ἀνακείμενοι τῇ 'Ρέα, ὅπου ἐκτεμνόμενοι τὰ μήδεα κατετίθεντο οἱ τῷ "Αττει καὶ τῇ 'Ρέα λατρεύοντες, εἰσὶ δὲ τὰ Λόβρινα ὄρη Φρυγίας ἢ τόφος Κυζίκου· δύο γὰρ ὄρη εἰσὶν ἐν Κυζίκῳ, Δίνδυμον καὶ Λίβρινον.

⁷⁶⁹ Hasluck 1910, 220: Adresteia adı genel olarak Marquardt zamanından beri Kybele'nin bir formu olarak bilinmektedir. Yunan mitoloji uzmanlarının yanlış etimolojisi ile Nemesis ile karıştırılır. Adrastus ismi Granikos Ovasındaki homerik şehir Adresteia ile ilişkilendirilmiştir. Burada kuşkusuz Adrasteia Kahraman Adrastus ile birlikte tıpkı, Aeneas ve Aphrodite Aeneas gibi, birlikte tapınım görmüştür. Dişil ögenin önemi, ilk bakışta, ana erkil bir kültü işaret eder. Aynı zamanda Kybele ve Attis efsanesinin paralellliğini de akla getirmektedir. Adresteia belki de bu kültün merkezi idi. Fakat, Strabon zamanında burada bir tapınım yeri yoktu. Strabon XII 8. 11 de sadece Kyzikos yakınlarında Adresteia isminde bir dağdan bahsetmektedir.

⁷⁷⁰ Robert 1937, 334, dn. 3.

(bakireler) için bir ev yapıldığını kaydeder⁷⁷¹. Buradaki Atina’da olduğu gibi bakire bir tanrıça için değil, kültün bakire rahibeleri için yapılmıştır. Bakire rahibelerin dinsel bir kulte hizmet amacıyla kullanılması çok enderdir. Bakirelerin hizmet verdiği diğer örnek ise Kyzikos’taki Meter kültüdür⁷⁷². Meter’in hizmetkarları için bir parthenon’un kullanılması, kadınların ana tanrıçaya düşkünlüğünü göstermektedir.

Pergamon’da ise, Aspordenon Dağı’nda Meter Aspordene⁷⁷³ olarak tapınım gören tanrıçanın bir de kutsal alanı bulunmaktaydı. Pergamon’un ilk hükümdarı Philetairos, burada bir sunak yaptırmış ve tapınağın etrafını surla çevirerek, kutsal bir alan oluşturmuştur. Tapınağın tanrıçaya ait olduğunu arşitravda yer alan “Φιλέταιρος Ἀττάγου Μερτί Θεῶν - Attalos’un oğlu Philetairos (bunu) tanrıların anasına (adadı)” yazıtı ile anlamaktayız. Tapınağın ortasında arka duvarın yanında, büyük bir taş kaidenin varlığı ise, burada bir kült heykeli olduğunu göstermektedir. Burada bulunan çok sayıdaki terrakotta heykelcik de, dağ tapınağının halk tarafından kullanıldığını gösteren kanıtlardır⁷⁷⁴.

Pergamon’daki özel adak sunularından burada, Meter’in bireysel düzeyde ilgi gördüğünü saptamaktayız. Bazı adak yazıtlarında tanrıçaya Meter Basileia yani Kralların Anası olarak seslenilir. Roller’e göre bu, Attaloslar’ın Meter’i sahiplenmesine ya da tanrıça ile Zeus kültü arasındaki bağlara yönelik bir ifadedir. Diğer yazıtlar ise, Meter rahibesi olarak görev yapmış kadınları onurlandıran yazıtlardır. Bir adak yazıtında adayın kişinin kendini mystes yani Meter ayinlerine katılan bir kişi olarak tanımlaması, tanrıçaya kara Yunanistan’daki kentlerde olduğu gibi, Pergamon’da gizem ayinlerinde tapınıldığını göstermektedir⁷⁷⁵.

Mysia Bölgesi’nde tanrıçaya özgü tapınımın ilk yazılı izlerine ise, Kyzikos’da rastlıyoruz. Strabon⁷⁷⁶ ve Apollonios Rhodios’da⁷⁷⁷ geçen kayıtlara göre, Rhea olarak isimlendirilen ve tahtı Dindymos’da gösterilen tanrılar anasının bu kentteki tapınımı ilk kez Argonat’lar tarafından kurulmuştu⁷⁷⁸. Tarihçi Herodotos da Kyzikos’luları İ.Ö. 6. yüzyılda tanrılar anası şerefine senelik bir festival düzenlemiş olarak göstermektedir. Herodotos,

⁷⁷¹ Robert 1937, 106-108; ay 1954, 41-42.

⁷⁷² Roller 20004, 320.

⁷⁷³ Strabon XIII, 2, 6.

⁷⁷⁴ Roller 2004, 206-207.

⁷⁷⁵ ay 2004, 318.

⁷⁷⁶ Strabon I, 2, 38.

⁷⁷⁷ Apollonios Rhodios I, 1078-1152.

⁷⁷⁸ Strabon I, 2, 38; Schwertheim 1978, 831; Çapar 1979, 191.

Anakharsis adındaki bir kahramanın bu kentteki Ana Tanrıça bayramlarına katıldığını şöyle anlatır⁷⁷⁹:

“Anakharsis birçok ülke gezmiş, engin bir kültür edinmişti. Baba ocağına dönerken Hellespontos’u geçtiği sırada Kyzikos’a yanaştı; o gün Kyzikoslu’lar Tanrıların Anası onuruna bayram yapıyorlardı. O da pek gösterişli bir şekilde kutlanan bu bayramın ortasına düşmüştü. Anakharsis de adak adadı, yurduna sağ salim dönerse Ana’ya Kyzikos usulünce bir kurban kesecek ve gece şenliği yapacaktı.”

Ana Tanrıça kültüne ait arkeolojik buluntular Herodotos’un verdiği bilgileri doğrulamaktadır. Kyzikos’da bir grup mermer sütun bulunmuştur⁷⁸⁰. Bu sütunların bir Kybele tapınağına ait olduğu düşünülmektedir. Bu sütunların her biri üzerinde Attis tasvir edilmiştir ve burada Anakharsis, Attis gibi betimlenmiş olmalıdır⁷⁸¹. Ayrıca ele geçen sikkelerle de kültürün varlığı desteklenmektedir. Neredeyse her Bithynia ve Mysia kenti, sikkelerinin arka yüzlerinde Kybele ve oğlu tasvirini kullanmışlardır⁷⁸². Genelde sikkeler İ.Ö. 5 ve 4. yüzyıla tarihlenirler. Ancak bu kültür, daha da erkene tarihlenen kabartmalı kitabelerle daha iyi algılayabilmekteyiz. Bunların büyük bir kısmı İ.Ö. 1. yüzyıla tarihlenir. Çok sayıdaki kitabede ise Romalı isimlerinin olmayışı bunları daha da erkene tarihlemektedir

Mysia Bölgesi’nde ele geçen eserlerin çoğunluğu yazıtlı ya da yazısız kabartmalardır. Meter tasvirlerinin tipi neredeyse hiç farklı değildir. Çoğunlukla naiskos şekli verilmiş, fazla derinliği olmayan resim alanlı dörtgen steller üzerinde bir tahtta oturmuş şekilde, cepheden işlenen tanrıça khiton üzerine manto giymiştir. Başında polos, solunda tef (=tympanon) ve sunağa doğru uzattığı sağ elinde sunu taşı tutmaktadır. Sağ yanda genel olarak köşeli ya da yuvarlak bir sunak bulunmaktadır. Tanrıçanın yanında farklı pozisyonlarda tasvir edilmiş aslanlar gösterilmiştir (Kat. No: 158-159, 161, 164, 166-169). Ayrıca, bir kurban töreni sahnesi de görülmektedir. Tanrıça tek başına olduğu gibi, Hermes ve Attis gibi başka tanrılarla birlikte de tasvir edilmiştir⁷⁸³. Tanrıça için niş ve taht çok önemlidir⁷⁸⁴. Frig dünyasında taht ve nişin simgeselliği ile açık ve ıssız yerlerde sunulan saygının, İ.Ö. 5. yüzyılla birlikte, bu defa adak levhalarına yansıdığını görüyoruz. Adak levhaları da niş

⁷⁷⁹ Herodotos IV, 76.

⁷⁸⁰ Vermaseren 1977, 29.

⁷⁸¹ ay 1977, 29.

⁷⁸² Graillot 1912, 33 vd.; Schwertheim 1978, 830.

⁷⁸³ Schwertheim 1978, 834; Şahin 2000, 92.

⁷⁸⁴ Naumann 1983, 41 vd., Taf. 4-5, 92 vd., Taf. 9-11.

şeklinde oyulmuş, bazıları üçgen alınlıkla basit bir naiskosa benzetilmeye çalışılmıştır. Derin ya da yüzeysel oyulmuş nişin ortasında tanrıça ya ayakta, ya da taht üzerinde oturur şekilde tasvir edilmiştir⁷⁸⁵. Tanrıçayı adak levhaları üzerinde, niş içinde oturur şekilde, elinde tef ve sunu tası, yanında aslanlar ile Geç Klasik Dönem ile birlikte görmeye başlıyoruz⁷⁸⁶. Bu anıtlar, tanrıçanın da içinde olduğu bir olayın anlatıldığı ve bu bağlamda tanrıçaya tapınıldığı tasvirlerdir. Bithynia Bölgesi'nde ele geçen eserler ise, adağı sunan kişiler tarafından şükran göstergesi olarak sunulmuştur. Bithynia'daki anıtların neredeyse tümü bireysel ya da küçük gruplarca ya κατ' ὄναρ ya da kendilerinin ya da başkalarının iyiliği adına dikilmişken, Mysia'dakiler daha resmi karakter gösterirler⁷⁸⁷. Burada daha çok rahibelerin veya memurlar grubunun adakları söz konusudur. Bunların yanında kişisel adakları da görmekteyiz.

Roma Dönemi'ne geçildiğinde anıtların sayısında bir artışla birlikte, yazıtlarda Ana Tanrıça'nın Μήτηρ olarak adlandırıldığını görüyoruz.

Olympene ve Abrettene yöresinden ele geçen yazıtlardan tanrıçanın bu yörelerde çok sevildiğini ve tapınım gördüğünü anlamaktayız. Ayrıca, Kat. No: 170'deki yazıtta Kleandros'un oğlu Herodotos'un da burada bir tapınak yaptırdığını öğreniyoruz⁷⁸⁸. Mysia Bölgesi'nden ele geçen yazıtlara baktığımızda, kişisel olarak dikilen adaklarda genel olarak, adağı sunan kişi baba adı ile birlikte görülmektedir. Oysa Alpagut'tan gelen yazıtlarda örneğin Kat. No: 187'deki yazıtta gördüğümüz gibi sadece adağı sunan kişilerin isimleri yazılmıştır⁷⁸⁹. Bu ilginç bir ayrıntıdır.

3.2.1.1. Meter Aggiste

Kat. No: 180

Lev: -

J. H. Mordtmann'ın Bursa'daki özel bir koleksiyonda gördüğünü ve Propontis kıyılarından olduğunu söylediği kabartmalı Kat. No: 180'deki yazıtta Ana Tanrıça bu epithet altında geçmektedir⁷⁹⁰.

⁷⁸⁵ Naumann 1983, 180 vd., Taf. 26-27.

⁷⁸⁶ ay 1983, 41 vd., Taf.

⁷⁸⁷ Schwertheim 1978, 835.

⁷⁸⁸ ay 1987b, 89, no: 130, Lev. 22.

⁷⁸⁹ ay 1985a, 77, no: 1

⁷⁹⁰ Mordtmann 1884, 197 vd., Schwertheim 1978, 828-829, no: 3.

Stel üzerinde solda, iki figür ve sunak, ortada, tympanon ve sunu taşı ile Kybele tasvir edilmiştir. Tanrıçanın yanında ayakta duran bir erkek figür ile sağda, oturan bir kadın görülmektedir.

3.2.1.2. Meter Dindymene

Kat. No: 181-182

Lev: 90

Meter Dindymene, Mysia Bölgesi'nde özellikle Kyzikos antik kentinin büyük tanrıçasıdır⁷⁹¹. Tanrıçanın bu epitheti bölgeseldir. Strabon'a göre tanrıça bu ismi Arkton Oros (Ayılar Dağı) denilen dağın arkasındaki Dindymos adından almıştır. Ayrıca yine Strabon bize, tek bir zirve olarak yükselen bu dağ üzerinde tanrıçaya ait bir tapınağın var olduğundan da bahsetmektedir⁷⁹². Kyzikos'ta tanrıçaya sadece Meter Dindymene olarak değil, yer adından türeyen başka sıfatlarla da tapınılmaktaydı⁷⁹³. Meter Dindymene kültünün kuruluşu İason'la Argonat'lara dayandırılmaktadır. Argonat'ların Karadeniz'e yaptıkları yolculuğun başlangıcındaki bu olay, Rhodoslu Apollonios tarafından Argonautika'da anlatılmıştır⁷⁹⁴. Meter Dindymene'nin taşıdığı önem, Kyzikosluların Prokonnesos'daki komşularından aldıkları söylenen değerli kült heykelinden anlaşılabilmektedir. Pausanias, heykelin altın olduğunu, tanrıçanın yüzünün ise, su aygırı dışından yapıldığını anlatmaktadır⁷⁹⁵. Kyzikos'ta ayrıca tanrıçaya kurban sunma sahnelerinin betimlendiği yazıtlı adak kabartmalarından oluşan yazıtlı taşlar da (Kat. No: 181-182) ele geçmiştir⁷⁹⁶.

Hasluck, argonatlar efsanesinden yola çıkarak buradaki tanrıçanın orijinal imajının “asma kütüğü” olduğunu söylemektedir. Ayrıca yine ona göre, burası kutsal bir koruluk olup; Kybele'nin tympanası da ilk kez burada tasarlanmıştır. Böylece, kültte bir ağaç tapınımı olduğu sonucuna varabiliyoruz. Zaten bölgede ele geçen adak stellerinde incir ağacını anımsatan ağaç tasviri çok sık görülmektedir. Özellikle bazı stellerde, üzerinde büyük ziller

⁷⁹¹ Mordtmann 1885, 202; Lechat-Radet 1888, 187 vd., no: 1; Hasluck 1910, 214; Vermaseren 1977, 28; Schwertheim 1978, 815, no: 7, 821, no: 16, Lev. 195; SEG XXVIII, 1978, no: 955; Naumann 1983, 253 vd.; Vermaseren 1987, 81, no: 251, no: 290, Lev. 50; Şahin 2000, 241-242, no: LK1, Lev. 90.

⁷⁹² Strabon XII, 11.

⁷⁹³ Hasluck 1910, 214-222: Meter Placiane, Tolypiane, Kotuana, Andeiris ve Lobriner; Vermaseren 1977, 28.

⁷⁹⁴ Apollonios, Argonautika 1, 1092-1152; Strabon XII, 11.

⁷⁹⁵ Pausanias 8. 46. 4.

⁷⁹⁶ Schwertheim 1978, 809-826.

bulunan ağacın, tanrıçanın yerini aldığını görmekteyiz. Plutarkhos'un hayatı isimli eserde özellikle selvi ağacının İ.S. 3. yüzyılın sonuna kadar Poketos'da bu şekilde, pagan tapınımı içinde yer aldığını öğrenmekteyiz⁷⁹⁷.

Mysia'da ele geçen eserlerde kurban töreni sahnesi canlandırılmıştır. Tanrıça başında polos, khiton üzerine manto giysili, solunda tef ve sağında sunu taşı ile taht üzerinde cepheden oturur şekilde tasvir edilmiştir. Tahtın her iki yanında cepheden birer arslan ve ortada bir sunağın yer aldığı görülmektedir. Ayrıca sunağın arkasında, kültte önemli bir yeri olan ağaç tasviri de yer almaktadır. Sunağın önünde görülen kurbanlık koç tasviri ile tanrıçaya küçükbaş hayvanın kurban edildiğini öğrenmekteyiz.

3.2.1.3. Meter Euangelia

Kat. No: 183

Lev: -

Mysia Bölgesi'nde Gündoğdu'da bulunmuş olan Kat. No: 183'deki mermer bir stel üzerinde ana tanrıça Eungelia ismi ile görülmektedir⁷⁹⁸. Oldukça hasarlı ve üst tarafı kırık olan stel üzerinde sadece Meter'in alt gövdesi kalmıştır. Ayaklarını üzerine koyduğu aslandan dolayı bunun, Ana Tanrıça olduğu tespit edilebilmiştir. Tanrıçanın sol tarafında ise, muhtemelen erkek olan başka bir figürün izleri görülmektedir. Muhtemelen bu kişi Hermes olabilir. Çünkü tanrıçanın tanrı Hermes ile birlikte tasvir edilen kabartmalarını bilmekteyiz⁷⁹⁹.

Bu yazıt Gündoğdu civarında Ana tanrıça'ya tapınıldığını ve onurlandırıldığını kanıtlamaktadır. Ancak bu tanrıçayı bu isim altında başka hiçbir yerde göremiyoruz. Bu epithetin daha çok tanrı Zeus için kullanıldığını Aelius Aristides'ten öğrenmekteyiz⁸⁰⁰.

Yazıt çok tahrip olduğu için adağı adayan kişinin ismini göremiyoruz fakat bu kişi Menandros adında birisinin eşi olduğunu ve bu steli de eşi ve Menandros ve çocukları için diktiğini öğreniyoruz. Schwertheim'e göre adakta bulunan kişi, tanrıçadan iyi bir haber beklentisi içindedir ve bu yüzden de böyle bir epitheti uydurmuş olabilir⁸⁰¹.

⁷⁹⁷ Roller 2004, 202.

⁷⁹⁸ Schwertheim 1983a, 23, no: 17.

⁷⁹⁹ Krş. ay 1983a, 7, 22, no: 5, 16.

⁸⁰⁰ ay 1983a, 23.

⁸⁰¹ Schwertheim 1983a, 23.

Eseri harflerin şekline göre İ.Ö. 2. veya 1. yüzyıla tarihlenmektedir.

3.2.1.4. Meter Kotuana

Kat. No: 184-186

Lev: 91

İ.Ö. 1. yüzyıl ile İ.S. ilk iki yüzyıla tarihlenen bir dizi adak kabartması ve yazıt Kyzikos yöresi sakinlerinin Ana Tanrıça için bireysel sunularını belgelemektedir. Burada Ana Tanrıça'ya farklı yer adlarından türeyen başka sıfatlarla tapınıldığına yukarıda değinmiştik. Bunlardan bir tanesi Meter Kotuana'dır⁸⁰². Kotuana sıfatı, tanrıçanın Trakya kökenli olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu isim Kat. No: 185'deki yazıtta tam olarak okunmaktadır. Kat. No: 184'de ise, Kotuana olarak restore edilmiştir. Kotys ismi çok sayıda Trakyalı kralın Kyzikos'taki Argonautlar tarafından katledilen bir kahramanın ve Trakyalı bir tanrıçanın ismidir. Bu isim daha sonra Pontus'ta bir köy olan Cotyaeum ve Cotyora olarak ortaya çıkmaktadır⁸⁰³.

Kyzikos'ta bulunan ve Soterides adında biri tarafından adanmış olan İ.Ö. 46 yılından Kat. No: 184'deki yazıtta, Meter kültünün bir hadım rahibiyle karşılaşmaktayız⁸⁰⁴. Meter'den, Pompeius'un donanmasıyla birlikte savaşmış ve bir deniz savaşında korsanlara esir düşmüş olan arkadaşı Markosa yardım etmesini dileyen Soterides, yazıtta kendisini "Gallos" olarak tanıtmaktadır. Üstelik kadınsı giysisi de bu durumu desteklemektedir. Bu Anadolu'daki bir adak yazıtında "Gallos" sözcüğünün bilinen en eski kullanımıdır ve Küçük Asya'daki hadım Meter rahipliğini kanıtlayan pek az örnekten biridir. Çünkü Gallos'lar, geleneksel Anadolu'dan çok Roma dünyasında görülmektedir.

Bu yazıtta tanrıçanın epitheti açıklıkla okunamamaktadır. Froehner Κοι[ράνω], Boeckh ise CIG'de [Α]ο[βρίνη] olarak tahmin etmişlerdir. Dittenberger ise Sylloge² 348'de Khersonesos'daki bir yer adına göre, Κοι[λανή] şeklinde tamamlamıştır. Hasluck da,

⁸⁰² Lechat- Radet 1893, 531 vd. , no: 33; Hasluck 1910, 218, 270; IGR 135; Schwertheim 1978, 811-812, no: 3, Res. 23, 815-816, no. 8; CIG 3668; Dittenberger, Sylloge², 348; 817 vd.; Dittenberger, Sylloge³ 763; Froehner, no: 10.

⁸⁰³ Hasluck 1910, 2188.

⁸⁰⁴ Schwertheim 1978, 810-812.

Kot[υανῶ] olabileceğini öne sürmüştür. Schwertheim'e göre bu tamamlama daha doğrudur⁸⁰⁵.

Stel üzerinde kurban töreni sahnesi canlandırılmıştır. Sağda, kültte önemli bir yeri olan sunak ve yanında, üzerine iki tane büyük zilin asıldığı bir ağaç tasvir edilmiştir. Sunağın arkasında, başının üzerinde düz bir tepsi taşıyan kadın yer almaktadır. Sunağın önünde ise, bir erkek hizmetçi tarafından getirilen koçu görmekteyiz. Bundan dolayı, kültte tanrıçaya küçükbaş hayvanın kurban edildiğini söyleyebilmekteyiz.

3.2.1.5. Meter Patroia

Kat. No: 187

Lev: 91

Mysia Bölgesi'nde Alpagut'ta ele geçen bir eser üzerinde tanrıça bu sıfat ile geçmektedir⁸⁰⁶. Baba anlamına gelen Patroios (πατρώιος) sıfatı özellikle Zeus ve Apollon için kullanılmıştır. Athena ise, patroia (πατρώια) olarak adlandırılmıştır⁸⁰⁷. İsis ve Aphrodite, Palmira'da πατρῶι θεοί olarak tapınım görmüş⁸⁰⁸; Ephesos'ta ise πατρώια olarak adlandırılmıştır⁸⁰⁹.

Bu kabartmalı yazıt muhtemelen Alpagut çevresinde bulunan Meter tapınağına aittir. Kat. No: 187'deki yazıtın çevirisi şöyledir:

“Menandros oğlu Matron (bu steli) Meter Patroia'ya (sundu)”

Yazıttan steli, Matron adında bir kişinin tapınağa hediye ettiğini anlıyoruz.

Stel üzerinde başında polos, göğüs altında ince kemerli khiton üzerine manto giyimli cepheden oturmuş ve sağ elinde sunu tası ile tanrıça tasvir edilmiştir. Dizde toplanan kıvrımlar diagonal şekilde aşağı inmektedir. Solda ise bir sunak görülmektedir. Fakat kabartmada, kurbanlık hayvan ve tapınan kişiler görülmüyor.

⁸⁰⁵ Schwertheim 1978, 811.

⁸⁰⁶ ay 1978, 820 vd., no: 15 b, Res. 30; SEG XXVIII, 1978, no: 958; Schwertheim 1983a, no. 12a, Res. 13; Vermaseren 1987, 87-88, no: 268, Lev. 55; Şahin 2000, 244, LK 8, Lev. 94; Roller 2004, 318.

⁸⁰⁷ Rolley 1965, 441 vd.

⁸⁰⁸ Milik 1972, 54 vd.

⁸⁰⁹ Schwertheim 1983a, 20.

İ.S. 1. yüzyıla tarihlenen eser Bursa Müzesi'ndedir.

3.2.1.6. Meter Placiane

Kat. No: 188-189

Lev: 92

Mysia Bölgesi'nde Ermeni köy ve Erdek'ten ele geçen iki eser üzerinde tanrıça bu sıfat ile görülmektedir⁸¹⁰. İ.Ö. 1. yüzyıla tarihlenen bu yazıtlar, küçük Placia kasabasının Kyzikos'a geçtikten sonra Kyzikoslu'larca, Placia Ana Tanrıçası'na adanmışlardır. Bu yazıtlarda kırsal bir kültün bir metropolisin içine alındığını öğreniyoruz. Bunu Atina'daki deme kültlerinin merkezileştirilmesiyle karşılaştırabiliriz⁸¹¹.

Herodotos “καὶ γὰρ δὴ οὐτε οἱ Κρηστωνιῆται οὐδαμοῖσι τῶν νῦν σφέας περιουκεόντων εἰσὶ ὁμόγλωσσοι οὐτε οἱ Πλακιηνοί, σφίσι δὲ ὁμόγλωσσοι” sözleriyle, Placia sakinlerini Attika ve Lemnos'da sürdürdükleri birlikteliği, Atinalı'ların σύνοικοι olarak tanımlamaları ve dilsel akrabalıkları yüzünden Khalkidik Belge üzerinde yer alan Krestoniatlar ile aynı sıraya yerleştirir⁸¹². Thukydides ise, Bisalter ve Edonenler gibi Trakya boylarının ortasında saymış ve hem Khalkidyalılar hem de tyrrhen Pelasgernlilerden ayrı tutmuştur⁸¹³. Doğal olarak burada, kendisinden daha önce yaşamış olan tarihçiyi kısmen düzelten Thukydides'in Makedon ve Trakya şartlarını iyi bilmesinden dolayı Lolling, Thukydides'in verdiği bilgilere güvenmemiz fakat aynı zamanda Herodotos'un karşılaştırmasını da belli ölçülerde kabul etmemiz gerektiğini savunmaktadır⁸¹⁴. Aslında, Placia'lıların βάρβαροι δίγλωσσοι olmaları ve dil olarak Yunanca'yı da kullanmaları bunu desteklemektedir.

Anavatanlarından koparılmış olan yabancı bir boyun, uzun süre aktarılan geleneklerine sıkı sıkıya bağlı kalmış olmaları, Yunanlılar tarafından hakimiyet altına alınan her yerde görülebilmektedir. Antik belgeler, Placia konusunda kaynaşmanın nasıl olduğu hakkında bazı

⁸¹⁰ Marquardt 1836, 99 vd.; Lolling 1882, 151 vd.; Mordtmann 1882, 251; Reinach 1882, 614 Hasluck 1910, 216; ay 1903, 89 vd.; Schwertheim 1978, 809-811; CIG 3657.

⁸¹¹ Hasluck 1910, 216.

⁸¹² Herodotos I 57.

⁸¹³ Thukydides IV 109

⁸¹⁴ Lolling 1882, 151.

bilgiler sunmaktadır. Bunlardan en önemlisi, Ana Kültün aktarımı ve tapınılan tanrı isimlerinin değiştirilmesidir.

Placia, Kyzikos ve Ryndakos arasında sahil üzerindedir. Panormos ve Kyzikos arasında başka bir sahil yerleşiminin izine rastlanmadığından, Placia, Panarmos'un doğusunda, muhtemelen buradaki sahil köylerinden biridir.

Bu kültün varlığı Kyzikos dışında ispatlanamamıştır⁸¹⁵. Kültün Kyzikos'a aktarımında erken dönemlere, muhtemelen Milet yerleşiminin ilk dönemine denk düştüğü anlaşılmaktadır. Bu dönemde gelenler ana tanrıça kültünü de Placia'dan buraya getirmiş olmalıdır. Kybele'nin çok isimli oluşu aslen yerel olan farklı kültlerin kaynaşması sonucu ortaya çıkmış bir durum olabilir. Kült hakkındaki bilgileri sadece yazıtlardan elde etmekteyiz. Bu konuda Kat. No: 189'daki yazıt oldukça önemlidir. Bu yazıtta göre, Apollophanes S. Aristandros'un talebi üzerine "Placia Tanrıçası'nın" tapınağının süslenmesi ile görevlendirilmiş kadınlarla birlikte θαλάσσιαι lakaplı dişi Hieropoioi ve rahibelere, agorada bulunan ve atalarınca dikilmiş συνέδριον olarak adlandırılan bir yapının ve Asklepiades'in kızı Kleidike'nin kardeşi Dionysos'un heykelinin yanına bir heykel daha dikilmesine ve bu heykelin kaidesinin üzerine değinilen memurların isimlerinin yazılmasına izin verilmiştir. Kleidike, daha önceleri Atina'dan getirilen ve Milet üzerinden Kyzikos'a yerleştirilen Artemis Munychia'ya adanmış tapınak görevlilerini giydirmiştir. Heykelin dikiliş nedeni ise Placia Ana Tanrıçası adına düzenlenen kutlamaları ve bu kutlamalarda başrahibe olarak Kleidike'nin görev almasıyla gerçekleştirilen yedi yüz staterlik bir adak olmasıdır⁸¹⁶.

Tanrıçanın tapınağı ve rahibenin kişiliği hakkındaki bilgileri başka bir yazıt sayesinde öğrenmekteyiz. Adağı sunan kişinin hayırsever ve bol harcama yapmasıyla şehirde isim yapmış olan bir ailenin üyesi olmalıdır. Rahibe Kleidike ise, Asklepiades'in kızıdır. Toplantılar için hizmet veren agoradaki binanın önüne dikilecek olan heykel de, şehir için yapılan hizmetler ve bağışlar sonucu gerçekleşmiştir. Kleidike tarafından bağışlanan para oldukça fazladır. Aslında halk bayramlarında (σύνοδοι) saygın kişilerin kıyafetleriyle bağlantılı olarak rahipliklerin oldukça yüklü giderleri olduğu ve giderlerin karşılanması

⁸¹⁵ Lolling 1882, 152-153, dn. 2: Placia'da Kybele kültünün varlığını ve önemli bir yeri olduğunu şehre ait sikkelerden anlamaktayız. Sikkelerin ön yüzlerinde kentin tanrıçası olarak Kybele'nin başını arka yüzlerinde ise, sağa doğru dönük aslan başı bulunmaktadır.

⁸¹⁶ Lolling 1882, 154.

gönüllü bir liturji (kamu işi, halk yararına-halkın hizmeti) olduğu dikkat edilmesi gereken bir durumdur. O halde her iki yazıtta da amaç, hayırseverliliğin ortaya çıkarılmasıdır.

Her iki yazıtta da tapınağın adı eksiktir. Burada Kleidike, belki de aile geleneğine uygun olarak, özellikle Placia Tanrıçası'nın rahipliğine çok fazla önem vermiş ve bu yüzden uzun bir süre, belki de ömür boyu buradaki görevlileri giydirmiş ve bunun yanında da yıllık olarak atanan piskoposlukları da üstlenmiş olabilir.

Yazıtta göre Placia kültüne bağlı tapınak makamlarının yanında, ayrıca tapınağın süslenmesi işiyle görevlendirilmiş olan kadınların yanına (αὶ συντελοῦσαι τοὺς κόσμους), on erkekten oluşan bir makam daha gelmektedir. κοσμοφύλακες olarak tanımlanan ve üstlendikleri göreve göre bu kişiler halkın da izniyle Kybele'nin tapınağının olduğu yere başrahibe Kleidike'nin bir portresini dikmektedirler⁸¹⁷. İlginç olan portrenin Ana Tanrıça tapınaklarında özellikle dikkat çeken ve παρθενών (ἐν τῇ παρθενῶνι) olarak adlandırılan mekana yerleştirileceği ifadesinin varlığıdır. Bu tanrıçanın mistik paradoksu ile ilgili olabilir.

Placia Ana Tanrıça'sının denizsel özelliği bulunmaktadır⁸¹⁸. Ona ait ritüellerde heykelinin yıkanması da bu özelliğe bağlanabilir. Ritüel, Taureon ayının 5. günü yapılmaktadır.

3.2.1.7. Meter Tolypianes

Kat. No: 190

Lev: 92

Mysia Bölgesi'nde Bandırma'da ele geçen bir yazıtta tanrıçayı Tolypiane epitheti ile görmekteyiz⁸¹⁹. Stel, bir köyün ortak girişimi ile dikilmiştir. Tolypiane ismi muhtemelen bu köyün temel endüstrisi olan yüncülükte kullanılan bir yöntemle ilgilidir.

Yazıtta ünvanları ile birlikte görevlilerin adları sıralanmaktadır.

Stel üzerinde üstteki resim alanında tanrıça, bir niş içinde ayak taburesi ile birlikte bir tahtta oturur vaziyette, uzun khiton giyimli ve sol elinde tympanon sağ elinde patera tutmuş olarak tasvir edilmiştir. Tahtın her iki yanında ise kutsal hayvanları olan aslanları yer almıştır.

⁸¹⁷ Lolling 1882, 15158-159.

⁸¹⁸ Hasluck 1910, 216.

⁸¹⁹ Mordtmann 1885, 203 vd., no. 29; Hasluck 1910, 218-219, Fig. 19; Kalinka 1933, Bbl. 103 vd.; Michel 1976, no: 1226; Schwertheim 1978, 817, no: 11, Res. 27; Vermaseren 1987, 95, no: 289.

Kurban töreni sahnesinin canlandırıldığı alttaki resim alanında ise, ellerini havaya kaldırarak, üzerinde ateş yanan sunağa doğru ilerleyen sekiz erkek figürü ve bir hizmetçi tarafından sunağa doğru götürülen iki kurbanlık koçun tasvir edildiğini görmekteyiz. Böylece bu kültte de tanrıçaya küçükbaş hayvanların kurban edildiğini anlamaktayız.

İ.Ö. 1. yüzyıla tarihlenen stel İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde tarihlenmektedir⁸²⁰.

3.2.1.8. Thea Andeiris

Kat. No: 191-192

Lev: 93

Paris-Louvre Müzesi'nde Choiseul Koleksiyonu'nda bulunan ve Küçük Çal Tepe civarında ele geçen stel üzerinde tanrıçaya 'Ανδερηνή⁸²¹; Boğazköy-Karadere'de ele geçen Kat. No: 192'deki adak steli üzerinde ise 'Ανδερηνή şeklinde seslenildiğini görüyoruz⁸²². 1901 yılında Kyzikos antik kentinde yapılan kazı sonucunda bir duvara monte edilmiş olarak bulunan Kat. No: 191'deki mermer adak levhası üzerinde de θεῶ 'Αδειρίδι ismi ile karşılaşmaktayız⁸²³. Alt kısmı olmayan kabartmalı adak levhasında iki tanrı canlandırılmıştır. Solda kısa khiton ve khyllamis giyimli, başında petatos ve sol elinde kerykeion ile tanrı Hermes görülmektedir. Sağ elini dirsekten bükerek kalçası üzerine koymuştur. Sağ tarafta kumaşla sarınmış, başında taştan bir tac ile tanrıça Andeiris tasvir edilmiştir.

Yazıtın başı eksiktir. Birinci satırda adağı sunan kişinin ismi –λον şeklinde bitmiş olmalıdır. Smith ve Rustafjaell, bu ismi Εὔκολον şeklinde bir kadın ismi olarak tamamlarlar⁸²⁴. Hasluck ise, tamamlama için [τὸ ὄπ]λον şeklinde bir öneride bulunmaktadır⁸²⁵. Aynı zamanda adağı sunan kişinin adının bir üst satırda geçtiğini savunmaktadır. Görüldüğü kadarıyla, tanrıçanın "Ανδερῖς şeklindeki adı Mysia Bölgesi'nde

⁸²⁰ Schwertheim 1978, 817.

⁸²¹ Smith-Rustafjaell 1902, 191; Stauber 1996, 11, no: 13.

⁸²² Smith-Rustafjaell 1902, Hasluck 1905, 60, no:20; Schwertheim 1987b, 817-818, no: 12; Stauber 1996, 12, no: 15.

⁸²³ Smith-Rustafjaell 1902, 190-191, no: 1, Lev.1; Stauber 1996, 12, no: 14; Schwertheim 1978, 812-813, no: 4; Vermaseren 1987, 93, no: 286, Lev.62. : Hasluck 1910, 271, no: IV 5.

⁸²⁴ Smith-Rustafjaell, 1902, 191.

⁸²⁵ Hasluck 1910, 271, IV. 5, dn. 1.

karşılaşılan Μήτηρ θεῶν Ἀνδριή adından türetilmiştir. Ἀνδριή ismi, Strabon⁸²⁶ ve Stephanos Byzantion'da Troia'nın koruyucu tanrıçası olarak geçmektedir. Büyük bir ihtimalle de yine Kyzikos civarına ait olan ve Paris Louvre Müzesi'nde korunan kabartmada tanrıçanın bir portresi görülmektedir⁸²⁷.

Yazıtın ikinci satırı da zorlukla okunmaktadır. Smith ve Rustafjaell Πέργαμου kelimesinin açılımını ἐκ Πέργαμου şeklinde anlam vererek, tanrıçanın ait olduğu yerin tanımlamasını yapmıştır⁸²⁸. Hasluck ise bunu ὑπὲρ γόμου şeklinde tamamlanması gerektiğini önermektedir⁸²⁹. Schwertheim'e göre, verilen ilk açıklama daha uygun görünmektedir. Çünkü benzeri bir yazıtta Μήτηρ θεῶν Περγαμηνή şeklinde tanrıça ismi geçmektedir⁸³⁰.

Tüm bu açıklamalardan başka Smith ve Rustafjaell tarafından konuya farklı bir açıklama daha getirilmiştir. Onlara göre, Troas Bölgesi'nde Andeira adında bir kasaba vardır. Aynı zamanda burada tanrıçanın bir de kutsal mağarası bulunmaktadır. Muhtemelen, Andeiris ismi de buradan gelen yerel bir sıfat olmalıdır. Ayrıca, stel üzerindeki tanrıça, Persophane ile özdeşleştirilmiş, kabartmada görülen Hermes'in varlığına da Persephone'nin Hades'in dünyasından yeryüzüne çıkardığı anı simgelediği şeklinde bir açıklama getirmişlerdir. Bu açıklamalara dayandırılarak mağaraya khitonien bir özellik kazandırılmıştır⁸³¹.

3.2.1.9. Thea Sittene

Kat. No: 193

Lev: 93

Mysia Bölgesi'nde Arıklar'ın kuzeybatısında yer alan Kayabaşı'nda ele geçen mermerden bir sunak üzerinde Thea Sittene ismi ile karşılaşıyoruz⁸³². Thea Sittene ismi başka hiçbir belge üzerinde geçmemektedir. Kat. No: 193'de geçen Sittene ismi, bir tanrıçayı ifade etmektedir ve muhtemelen de saygı gördüğü yerin adı ile anılmıştır. Söz konusu yerin adı "Sitte" veya "Sittene" olmalıdır. Bu ismin nereden geldiği bilinmemektedir. Fakat

⁸²⁶ Strabon XIII 1. 67.

⁸²⁷ CIG IV, 6836; Smith-Rustafjaell, 1902, 191; Schwertheim 1978, 813.

⁸²⁸ Smith-Rustafjaell, 1902, 193.

⁸²⁹ Hasluck 1910, 271, IV. 5, dn. 1.

⁸³⁰ Yazıt ile ilgili bkz. CIG 6835.

⁸³¹ Smith-Rustafjaell, 1902, 193.

⁸³² Schwertheim 1987, 89-90, no: 131, Lev. 23.

Schwertheim, kelt kökenli olabileceğini de dikkate alarak, Trakya'ya ait σιτῶς ya da σίττας isimlerinin geçtiği Detschew'e ait olan bir yayını kaynak olarak aldığını açıklar⁸³³ Aynı zamanda Hierocles'in Synecdemus 669 da Lydia'da Σίται, Notitiae'de ise Σέττων veya Σετῶν adında bir yer adından bahsettiğini söyleyen Schwertheim, isimlerin birbirine benzemesinden dolayı, kökenlerinin aynı yerden çıkmış olabileceğine dair bir kanıt olarak sunmaktadır. Yazıtın çevirisi şöyledir:

“Thea Sittene'ye oğulları, bir adı Demetrianos da olan, Attinas oğlu Apollophanes ve Attinas ve Timon (bu sunağı) yaptırmışlardır”.

3.2.2. Demeter (Δημήτηρ) (Harita 5)

Kat. No: 194

Lev: 94

Olympos'lu bir tanrıça olan Demeter⁸³⁴, Gaia veya Rhea-Kybele gibi bir Toprak Tanrıça'sıdır. Ancak onlar gibi toprağı bir bütün olarak temsil etmez. O, sadece işlenmiş toprağı temsil eder. Kısacası, insanlara toprağı ekip biçmesini, buğday toplamasını ekmek yapmasını öğreten, tarımın tanrıçasıdır⁸³⁵.

Tapınım ve özellikleri ile oldukça çeşitlilik gösteren tanrıça Demeter'in adının kökeni tartışmalıdır. İleri sürülen görüşler çoğu zaman tanrıçanın işlevleriyle bağlantılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. De=meter veya Dor ve Aiol diyalektinde Da=meter şeklinde gösterdiği gibi bir anadır⁸³⁶. Fakat bu daha çok myster anası ifadesini taşımaktadır⁸³⁷. Da=meter olarak isimlendirilen tanrıça sadece bir toprak tanrıçası değildir⁸³⁸. Girit dilinde de De'nin (=arpa) Meter'le birleşmesinden “arpa ana” anlamına geldiği de ifade edilir⁸³⁹. Tanrıçanın adını Ge-meter (=toprak ana) olarak açıklayanlar da vardır⁸⁴⁰. Da-meter Grek

⁸³³ ay 1987, 89-90.

⁸³⁴ Erhat, 1989, 92 vd.; Can 1994, 137 vd.; Bayladı 1995, 34 vd.; Grimal 1997, 145 vd.; Agizza 2001, 111 vd.; Graves 2004a, 97 vd., 57 vd.; Akşit 2003, 47 vd.; Karaosmanoğlu 2005, 44 vd.

⁸³⁵ Bayladı 1995, 34.

⁸³⁶ Bonnefoy 2000, 153: “Da” Dor ağzında “Ge” olmalıdır.

⁸³⁷ Burkert 1988, 159.

⁸³⁸ Harrison 1903, 271.

⁸³⁹ Graves 1960, 43; Karaosmanoğlu 2005, 44.

⁸⁴⁰ Erhat 1989, 92.

dininde “tahıl ana” olarak bilinen tarım tanrıçasının adıdır⁸⁴¹. Bu etimoloji her zaman olduğu gibi kesin bir sonuç ortaya koyamamaktadır. Demeter, buğdayın koruyucusu olarak bilinmekte ve toprak ana olarak algılanmaktadır⁸⁴².

Bu açıklamalardan Demeter için şu sonuca varılabilir: Demeter adı, De (=tahıl) ve Mater (=ana) kelimelerinden oluşan De-meter = Tahıl Ana ve Ge (=toprak) Meter (=ana) kelimelerinden oluşan Ge-meter = Toprak Ana olarak açıklanabilir.

Tanrıçanın Anadolu’daki kültürünün varlığını adına yaptırılan tapınaklardan, ele geçen yazıtlardan ve sikkelerden öğrenmekteyiz. Kültün izlerini Kıta Yunanistan’daki kadar yoğun göremiyorsak da, tanrıçanın özellikle, Batı Anadolu’da sevildiğini ele geçen malzemedan anlıyoruz. Karia Bölgesi’nde Knidos’ta yapılan kazılar sonucunda tanrıçaya ait kutsal alanlar bulunmuştur. Knidos, Demeter, Kore ve Hades kültürlerinin merkezi olarak bilinmektedir⁸⁴³. Bir İon kenti olan Priene’de de tanrıçanın kutsal alanı vardır. Menderes Magnesia’sında da Demeter’e ait kültürün varlığını ele geçen sikkelerden öğreniyoruz⁸⁴⁴. Herodotos, Ephesos’da Demeter kültürü ile ilgili olarak burada geceleri kutlanan bir “Thesmophoros Bayramı”ndan söz eder⁸⁴⁵.

Mysia Bölgesinde ise, özellikle Kyzikos antik kentinde Demeter kültürü kızı Persephone (Kore) ile birleştirilmiştir. Kyzikos’un, Argos ve Thebai şehirleri gibi Zeus tarafından Persephone’ye düşün hediyesi olarak verildiği söylenir⁸⁴⁶.

Sarısıpahiler’de Ören Mevkii denilen yerde bulunan ve şu anda aynı yerde bir kişinin evinin duvarında bulunan silindirik şekilde yazıtlı mermer sunak üzerinde tanrıçanın ismi görülmektedir⁸⁴⁷. Kat. No: 194’deki yazıttan, sunağın Hadrianus ve Demeter’e adandığını öğreniyoruz. Yazıtın çevirisi şöyledir:

“Mükemmel yapılmış olan sunağı ve kutsal Demeter’in harika resmini ve aynı zamanda yapılmış olan muhteşem insan imparator Hadrian’ın resmini, Menas’ın oğlu, ağır işçi Timokrates yaptırmıştır; kendisi, kız kardeşi Artemis ve Damatrianos. O, herkesi yetiştiren

⁸⁴¹ Pinsent 1969, 29.

⁸⁴² Getty 1990, 77; Taşkın 1997, 81.

⁸⁴³ RE V 2 1905, 2743.

⁸⁴⁴ RE V 2, 1905, 2744

⁸⁴⁵ Herodotos VI, 16.

⁸⁴⁶ Texier 1862, 166; Hasluck 1910, 32; RE V 2 1905, 2745-2747.

⁸⁴⁷ Schwertheim 1987b, 90-91, no: 132, Lev. 23.

tanrıçanın rahibesiydi. Zelian kurucusu agonarkhos'a karşı merhametli ol kutsal Demeter ve sen de herkese hükmeden hükümdar"

Kyzikos'ta ele geçen ve bugün N. Tolunay Koleksiyonu'nda korunan mermer adak steli üzerinde de Demeter ve Apollon'un isimleri geçmektedir. Stel dört parça halinde ele geçmiş olup; oldukça fazla tahrip olmuştur. Stelin sadece sağ kısmı korunabilmiş sol kısmı ise kırıktır. Yazıt bir yönüyle dikkat çekmektedir. Bir Kyzikos yazıtında ilk kez İmparator Augustus ve eşi Livia'nın isimleri geçmektedir. Livia burada Demeter'e eş tutulmuştur⁸⁴⁸.

Kyzikos sikkeleri üzerinde de tanrıçanın portresini görmekteyiz⁸⁴⁹. Sikkeler üzerinde tanrıça elinde bir meşale ile koşar vaziyette tasvir edilmiştir⁸⁵⁰. Bu meşale, kaybolan kızının aramasının sembolik bir ifadesidir⁸⁵¹. Demeter ve Kore'ye ait kültün başlangıcı Tirhenialı Pelasgoslar'a atfedilmektedir⁸⁵². Tarımın ve meyvelerin tanrıçası olan Demeter'in Kyzikos'ta saygı ve sevgi görmesi çok doğaldır. Çünkü tanrıçanın temsil ettiği toprak ürünleri Kyzikos halkının geçim ve zenginliğinin büyük bir kısmını sağlayan doğa ürünleridir. Buna rağmen Kore, annesinden daha yoğun olarak tapım görmüştür. Burada Meter Placiane'nin rahibeleri aynı zamanda Demeter'in ve Kore'nin de rahibelğini yapmışlardır ve Delphoi kehanetinin öngördüğü üzere bunlar aynı zamanda *Poseidon Asphaleios* ve *Ge Karpophoros* için bir kurbandırlar⁸⁵³.

3.2.3. Kore (Κορή) (Persephone) (Harita 5)

Kat. No: 195-198

Lev: 94

Genç kız anlamına gelen Kore (Κορή) ya da Kora (Κόρα) Demeter'in kızı Persephone'ye verilen ikinci bir isimdir⁸⁵⁴. Ölüler diyarının tanrıçası olan Persephone

⁸⁴⁸ Schwertheim 1983b, 110 vd., no: 3, Taf. 11.

⁸⁴⁹ Wroth 1892, 32, 52, no: 101, 249.

⁸⁵⁰ Hasluck 1910, 221.

⁸⁵¹ Bayladı 1995, 36.

⁸⁵² Ertüzün 1999, 61.

⁸⁵³ Hasluck 1910, 221-222.

⁸⁵⁴ Erhat 1993, 196.

(Περσεφόνη) Anadolu'da özellikle Kyzikos'ta oldukça sevilmiş ve tapınım görmüştür⁸⁵⁵. Antik tarihçi Appianus, Kyzikosluların bir Milet kolonisi olduklarını ve tüm tanrıların üzerinde Kore'yi onurlandırdıklarını söyler⁸⁵⁶. Kore'yi, Argonatlar efsanesinde ise göremiyoruz. Stephanos Byzantios'dan, Gigantların Rhyndacus'un ağzını kapattıkları zaman Kore'nin, Kyzikoslu'ların tarafında yer aldığını ve kenti Gigantlardan koruduğunu, bir başka anlatımdan ise Kyzikos kentinin, Zeus tarafından Kore'ye düğün hediyesi olarak verildiğini öğreniyoruz⁸⁵⁷.

Başka bir efsaneye göre ise, VI. Mithradates Eupator'un kenti kuşatması sırasında Kore baskın olarak görülmektedir. Anakaradan yüzdürüldüğü söylenen siyah bir deve festivalde kurban edilir ve tanrıça Aristagoras'a insan şeklinde görünerek yardım sözü vererek halkı cesaretlendirir. Sonraki gün Mithradates'in araçları doğa üstü bir rüzgarla yerle bir olur⁸⁵⁸.

Anadolu şehirlerinden Sardes, Gordion, Nysa, Hierapolis, Magnesia ve Tralles gibi, Kyzikos kenti de Hades tarafından Kore'nin kaçırıldığı yer olarak bilinmektedir⁸⁵⁹. Homeros'un Demeter methiyesinde Hekate, Artemis'e oranla daha önemli bir yer oynamaktadır⁸⁶⁰. Hekate, Persephone'nin yardım çılgınlıklarını mağarasından duyar ancak kaçırılan kişiyi göremez. On günlük çaresiz arama sonrası Demeter, elinde meşale ile kendisini arayan Hekate ile karşılaşır. Birlikte Persephone'yi aramaya devam ederler. Daha sonra Hekate'yi yeraltı dünyasında Persephone ve Hades'in yanında görüyoruz. Kore'nin geriye getirilişinde de Hekate'yi görmekteyiz. Kore'nin kaçırılış konusu İ.Ö. 2. ve 3. yüzyılda Kyzikos sikke basımlarında yeniden ele alınmıştır⁸⁶¹.

Kyzikos'ta kültün varlığını Delphoili Apollon'a ait bir kehanet metninden öğreniyoruz⁸⁶²:

⁸⁵⁵ CIG 3671; Mordtmann 1904, 130, no: 15; Hasluck 1910, 210 vd.; Lafaye 1927, 64, no: 164; Halfmann 1990, 21 vd., Taf. 2-3; SEG XL, 1990, no: 1128; Ertüzün 1999, 60.

⁸⁵⁶ Hasluck 1910, 210.

⁸⁵⁷ Texier 1862, 166; Hasluck 1910, 32; RE V.2, 2745-2747; Ertüzün 1999, 61; Brehm 2002, 30.

⁸⁵⁸ Hasluck 1910, 210-11.

⁸⁵⁹ RE XIX. 1, 1937, 951; Ertüzün 1999, 61.

⁸⁶⁰ LIMC "Hekate," 989; Brehm 2002, 30, dn. 39: Bir Megara kasesi üzerinde Hades'in Persephone'yi kaçırış efsanesinin anlatıldığı görülmektedir. At arabası üzerinde Hades ve Persephone tasvir edilmiştir. Hadesin arkasında kısa kıyafetler içinde Demeter, Athena ve Artemis ok ve yayları atışa hazır halde gösterilmişler, uzun elbiseli ve elinde uzun meşaleleri tutarak yanlarına doğru koşan Hekate canlandırılmıştır.

⁸⁶¹ Brehm 2002, 31.

⁸⁶² Robert 1978, 460 vd.; Martin 2003, 115-116.

“Κυ[ζικηνῶν] / Ὁ θεὸς ἔχ[ρησε τάδε· ἐπειδὴ] / ἐπιτετελέκα [τε τὰν θυσίαν καὶ] τὰ Σωτήρια πρᾶτ[τον τᾷ Κόρῃ] / τᾷ Σωτείρῃ καλῶ[ς καὶ εὐσεβέ] ὡς καὶ εὐτυχῶς, λῳιον [ἐσσεῖται] / ἄμεινον ἐπαγγλλόντες/σιν ἐν ἀνθρώπους ἱερὰν τὰν π[ό]λιν οὔσαν κατὰ τοὺς χρ[η]σμοὺς / καὶ τὰν θυσίαν τᾶς θεᾶς.

“Kyzikoslular hakkında. Tanrı onlara şunların gerçekleşeceğini söylemiştir: Kurtarıcıları Kore Soteira’ya sunacakları kurbanı, güzel inançla ve kendi iyilikleri adına zengin biçimde hazırladıkları için, kendi aralarında ve diğer insanlara, kehanette dendiği gibi, hem şehirleri hem de tanrıçaya sundukları kurbanı kutsanmış olduğunu ilan etmelerine izin verilmiştir.”

Kehanet, Kyzikos’ta yerleşmiş ve sürdürülen Kore Soteira kültünün varlığını doğrulamaktadır. Böylece, Kore’nin Kyzikos’ta Soteira adıyla tapınım gördüğünü öğreniyoruz. Fakat kültün ne zaman başladığını ve neden tanrıçaya Soteira adı ile tapınıldığını öğrenemiyoruz. Büyük bir olasılıkla kenti Gigantlardan kurtardığı için tanrıçaya bu isim verilmiş olabilir.

Kehanet ayrıca Kyzikoslular tarafından arzu edilen iki bildirgeyi ortaya koymaktadır: Kutsanmış kent ve kutsanan müsabakalar. Bayram genelde üç bölümden oluşuyordu. Bunlar, prosesyon (ayin alayı), adak ve yapılan müsabakalardı. Tabii ki adak törenleri, bayramların olmazsa olmaz en önemli parçasıydı. Kehanette Soteira bayramlarında θυσία’dan (kurban) da bahsedilmiştir⁸⁶³. Böylece Kyzikoslular kutsal müsabakalara dönüşmüş olan bayramı ilan etmiş oluyordular.

Didyma kaynaklı olan bir Apollon kehanet metninde de Kyzikosluların bir isteğini görmekteyiz. Burada, tanrıların toplandığı salonda bir sunak olmadığı (ἐν τῷ ἱερῷ σου καὶ πανθέῳ περιβομισμῷ) ve Demeter Karpophoros sunağının yanında, tanrıça için (τῆς ἁγιωτάτης σου ἀδελφῆς, τῆς πατρίου αὐτοῦ (Damianus) θεᾶς Σωτίρας Κόρης) bir sunak yapma izni isterler. Tanrı da buna izin verir: Σωτίρης Κούρης τιμὴν περιβομίδα ῥέζε. Damianos bu sunağı inşa ederek, τῆς ἁγιωτάτης πατρίου αὐτοῦ θεᾶς Σωτίρας Κόρης παρὰ τὸν βωμὸν τῆς σεβασμιωτάτης Καρποτρόφου Δήμητρος βωμόν, Hymnoslar ve kulte tanrıçaya verilen sıfatları öğrenmek için bağışta bulunmaktadır. Bu soru karşısında tanrının

⁸⁶³ Robert 1978, 465.

verdiği cevap ise Soteira'dır⁸⁶⁴. Apollon'un bu kehaneti, kentin kutsal karakterini ve Kore bayramlarının dünyaya ilanını desteklemekteydi. Burada bir arkhitheor bayramın tanınması (ἀποδοχή) isteğini belirtiyor. Kehanette geçen πρῶτοι kelimesiyle, Kyzikoslu'ların Yunan dünyasında Kore Soteira için bayram kutlayan ilk halk olduğunu anlıyoruz.

Soteira ismini şehirde basılan sikkeler üzerinde de görmekteyiz. İ.Ö. 5. yüzyılın sonlarına doğru yürürlüğe giren sikkeler üzerinde Kore Soteira'nın büstü görülmektedir⁸⁶⁵. Birçok sikke üzerinde, Kore'nin buğday başaklarından yapılmış bir çelenkle süslü ve hafif bir tülle örtülü güzel başı görülmektedir. Kulaklarında küpeler ve boynunda da gerdanlık bulunan bu başın çevresinde Kore Soteira (ΚΟΡΗ ΣΟΤΕΙΡΑ) kelimeleri veya sadece (ΣΟΤΕΙΡΑ) yani "kurtarıcı" kelimesi yazılıdır⁸⁶⁶. Bu sikkeler İ.Ö. 4. yüzyılın 2. yarısına kadar geriye uzanırlar. İ.Ö. 4. ve 3. yüzyılda da Apollon'la bağlantılı olarak devam etmiştir⁸⁶⁷. Apollon'un Kore'nin yarı kardeşi olması bunun sebebi olabilir. Ancak bu gerekçe tek başına yeterli görünmemektedir. Delphoi'li Apollon'un, Kyzikos'ta Kore kültürünün varlığını kanıtlayan ve Kyzikoslular için yaptığı kehanet de bunun bir nedeni olabilir⁸⁶⁸. Apollon'un kehaneti bu kültü övmüş, öne çıkarmış, kutlamalar ve şehri ἱερὰν τὰν π[ό]λιν [...] καὶ τὰν θυσίαν τᾶς θεᾶς seviyesine yüceltmıştır. Böylece Apollon hem Kore kültürünün; hem de şehrin yüceltilmesinde büyük rol oynamıştır. Bununla birlikte kült bir Milet kolonisi olan Kyzikos'un, Milet'te önemli bir yere sahip olan Apollon'u da sahiplenmiş olmasından kaynaklanmış olabilir⁸⁶⁹.

Traian dönemine (İ.S. 98-117) ait dikkate değer sikkelerden birinde etrafında yılan sarılmış iki meşale ve bunların yanında üzerinde üç figürün olduğu, bukranion frizli ve kapılı bir obje tasvir edilmiştir. Bunun sunak⁸⁷⁰ ya da bir kült yapısı⁸⁷¹ olabileceği üzerinde durulmaktadır. Üzerinde bu tür tasvirlerin olduğu Kyzikos stelleri Samothrake'de bulunmuştur⁸⁷². Bu steller üzerinde yazıtın üst tarafında yuvarlak bir yapının resmi bulunmaktadır. Bu yapının kapalı kapısını, yılanların sarıldığı meşaleler çevrelemektedir.

⁸⁶⁴ Robert 1978, 471.

⁸⁶⁵ Wroth 1892, 36-41, no: 124-145.

⁸⁶⁶ ay 1892, 36-41, no: 124-145; Ertüzün 1999, 61.

⁸⁶⁷ Brehm 2002, 30

⁸⁶⁸ Martin 2003, 116, 118.

⁸⁶⁹ ay 2003, 118.

⁸⁷⁰ Hasluck 1910, 211.

⁸⁷¹ Martin 2003, 138.

⁸⁷² Hasluck 1910, 211, Martin 2003, 138.

Yılanların dolandığı meşaleler Kore ve Demeter'in sembolleridir. Böylece Martin, bu tasvirin bir kült yapısı olduğunu söyleyerek burada kült şenliklerinin yapıldığına dikkat çeker. Kapalı olan kapının ise, ayinin gizliliğini temsil ettiğini savunur⁸⁷³.

Kyzikos'ta ele geçen Kat. No: 195'deki stel üzerinde de, Kore Soteira ismi geçmektedir⁸⁷⁴. Stel üzerinde dokuz isimden oluşan bir isim listesi görülmektedir. Bunların hepsi de Roma ismidir. İlk satırda rahibin adı yer almaktadır. Bu şehrin başrahibi olmalıdır. Başrahipler İ.S. 3. yüzyıldan itibaren artık 'Ασίας (ναοῦ ἐν Κυζίκῳ) ünvanını değil de ἀρχιερεύς ve ἀσιάρχης ünvanlarını kullanmaya başlamışlardır. Yazıtta ilginç olan bir diğer konu ise, özel bir ismin ardına Asia Hymnode (=ὕμνος Ἀσίας) ünvanının gelmesidir. Erken İmparatorluk döneminde eyalet Kaiser kültüne bağlı olan Hymnodlar, bağlı bulundukları köylerden toplanıp, neokor şehirlerde görevlendirilmişlerdir. Prestijli ve ihtişamlı kült bayramları için birbiriyle yarışan şehirlere, kült persenoli açısından Hymnod kuruluşları yük olmaya başlamışlar ve böylece Hymnod sayısında ihtiyaç doğrultusunda bir düzenlemeye gidilmiştir⁸⁷⁵.

3.2.4. Artemis (=Ἄρτεμις) (Harita 5)

Kat. No: 199-203

Lev: -

Antik dünyada çok uzun zaman tapınım gören ve ortak özelliklerinden dolayı birçok tanrıçayla birleştirilen Artemis, tapınım gördüğü bölgelere göre değişik özellikler gösterir. İsmi de bölgelere göre çeşitlilik göstermektedir. Kelimenin İon ve Attik lehçelerinde genitivusu, Ἄρτέμιδος ve Ἄρτέμιτος, Dor ve Aiol lehçelerinde ise, Ἀρτάμιδος ve Ἀρτάμιτος şeklindedir. Epidauros'ta Ἀρτάμντι, Argos'ta Ἀρτάμι Girit'te ise, Ἀρτέμει şeklinde dativus çekimleri görülmektedir⁸⁷⁶.

Artemis güzelliği ile ünlü tanrıçalardan bir tanesidir. Güzel gözleri ve örgülü, altın bukleli saçları ile καλλίστη yani en güzel sıfatı ile anılır. Tanrıça güzelliğinin yanı sıra iffetli ve bakire (=παρθένος) oluşuyla da ünlüdür. Bu özelliğine rağmen meşru aşka saygı duyan

⁸⁷³ Martin 2003, 140.

⁸⁷⁴ Halfmann 1990, 21 vd.

⁸⁷⁵ ay 1990, 23-24.

⁸⁷⁶ RE II 1 1895, 1336.

Artemis gençlerin ve evli kadınların koruyucu tanrıçası olmuştur. Atina’da Arkteia töreni ile kendilerini tanrıçaya adayan nişanlı gençler, saçlarını ve oyuncaklarını tanrıçaya hediye olarak sunarlardı. Bunun karşılığında da tanrıça gençlerin düğün törenlerinde bulunurdu⁸⁷⁷. Hamile kadınların da koruyucusu olan Artemis, doğum tanrıçası olarak da tapınım görmüştür. Artemis’i bu görevi ile ilgili birçok epithet altında görmekteyiz. Lokhia (=λοχία) ve Lokheia (=λοχεία) epithetleri ile görülür ki bunlar “doğumlara nezaret eden” anlamındadır⁸⁷⁸. Eulokhos (=εὐλοχος) ve Okylokheia ise çabuk doğurtan anlamlarındadır⁸⁷⁹. Hamile kadınlar doğumdan sonra Artemis’e elbise, sandalet, kemer ve saç bukleleri gibi hediyeler vererek teşekkürlerini sunarlardı. Bu tür hediyeler tanrıçaya “khitonlu tanrıça” şeklinde ad verilmesine neden olmuştur⁸⁸⁰. Tanrıça, Miletos ve Syrakusai’da bu epithet altında, yani “Artemis Khitonea” olarak tapınım görmüştür⁸⁸¹.

Bizantion kentinde gençlerin, spor şenliklerinin ve gymnasionların koruyucu tanrıçası olan Artemis aynı zamanda Herakles ile birlikte gençleri yetiştirmekte idi⁸⁸².

Artemis; vahşi hayvanların, ormanların ve suların da tanrıçası olduğu için tapınakları kır alanlarında ve su kaynaklarının bulunduğu yerlerde kurulmaktadır⁸⁸³. Bu niteliğinden dolayı tanrıça Kyzikos’ta ve Lesbos’ta, Thermia, Thermaia isimleriyle anılmaktadır. Aynı zamanda ırmakların da tanrıçasıdır. Artemis’in akarsuları, gölleri, bataklıkları ve kaynakları sevmesinin nedeni av hayvanlarının buralarda bulunmasından kaynaklanmış olabilir⁸⁸⁴. Artemis hayvanların koruyucu tanrıçası olduğu gibi aynı zamanda da avcı ve avcılarının da koruyucu tanrıçasıdır. Kardeşi Apollon gibi tanrısal ışıktır. Ay tanrıçası olarak kabul edilir. Bu özelliği ile elinde yanan bir meşale taşımaktadır. Attika’da, Mounikhia veya Mounykhia adını almaktadır ve bu da Ay’ın karşılığıdır. Mounikhion, Attika’da kullanılan bir ay ismidir. Bu ayın 16. günü Artemis’e ay şeklinde yapılmış ve etrafı meşalelerle süslenmiş çörekler sunulurdu. Artemis Mounikhia kültürünün Kyzikos’ta da yayıldığı görülmektedir⁸⁸⁵.

⁸⁷⁷ Paris, DS II, 1, 141.

⁸⁷⁸ Liddell-Scott 1966, 418.

⁸⁷⁹ ay 1966, 284.

⁸⁸⁰ Paris, DS II, 1, 141; Simon 1998, 137; Karaosmanoğlu 2005, 72.

⁸⁸¹ Lavedan 1931, 107.

⁸⁸² Taşlıkılıoğlu 1971, 131.

⁸⁸³ Lavedan 1931, 106.

⁸⁸⁴ ay 1931, 107; Paris, DS II, 1, 141.

⁸⁸⁵ Çelgin 1986, 22 vd.

Artemis, Anadolu'da Ephesos'da⁸⁸⁶, Perge'de⁸⁸⁷ ve Sardeis'te⁸⁸⁸ tapınım görmektedir. Mysia Bölgesi'ndeki varlığı da ele geçen yazıtlarla kanıtlanmıştır⁸⁸⁹.

Bir deniz kenti olan Kyzikos'ta tanrıçaya λιμενοσκόπος olarak tapınılmaktaydı. Bu kültün buraya Miletliiler tarafından getirilip getirilmediği bilinmemektedir. Şehrin güneyindeki Aesopus'taki havuzların bulunduğu yerde Artemis Thermaia'nın bir tapınağı bulunmaktaydı. Aristides burası hakkında konuşurken orada şiir yazdığını söylemektedir εἰς τε τὸν Αἰῶσηπον καὶ Νύμφας καὶ τὴν Θερμαίαν ᾽Αρτεμιν, ἥ τὰς πηγὰς τὰς θερμὰς ἔχει. Artemis, Thermaia epitheti ile Lesbos yazıtlarında görülmektedir. Burada tanrıça adına belirli şenlikler düzenlenmektedir. Bunu yazıtlarda geçen Πανηγυριάρχοι τὰς Θερμιακᾶς πανηγύριος şeklindeki ifadelerden tespit etmek mümkündür⁸⁹⁰.

Kyzikos'ta ele geçen Kat. No: 199'daki yazıttan, sunağın, Glukon ve karısı Stratonike tarafından kendileri ve oğulları için Artemis'e adandığını anlamaktayız⁸⁹¹. Sağ üst tarafı kırık olan sunağın üzerinde Artemis için kurban töreni sahnesi canlandırılmıştır.

Solda, iki sıra halinde tapınan, sağa profilden altı figür yer almaktadır. Ortada ise bir sunak görülmektedir. Sunağın önünde bir koyun ve köle yeralmaktadır. Sunak üstünde bir büst ile, bir *aedicula*, sağında bir geyik tasvir edilmiştir. Sağ tarafta ise Artemis, uzattığı sağ elinde bir tepsi tutmaktadır.

Zeleia'da tanrıçayı Apollon ile birlikte birkaç stel üzerinde bu Thermaea epitheti ile birlikte görmekteyiz⁸⁹².

Bölgeden ele geçen eserlere baktığımızda Artemis'in genellikle kardeşi Apollon ile birlikte tapınım gördüğünü anlamaktayız.

⁸⁸⁶ Lavedan 1931, 112; Akurgal 1978, 142, 147; Paris, DS II, 1, 149.

⁸⁸⁷ Bean 1968, 46; Onurkan 1969, 305; Pekman 1973, 34, 40; Paris, DS II, 1, 154.

⁸⁸⁸ Strabon XIII, 626.

⁸⁸⁹ Lolling 1884, 25; Mordtmann 1885, 207-8, no: 31; CIG 3699; Arthur- Munro 1897, 282, no: 41; Conze-Schuchhardt 1899, 201, no: 3; Hasluck 1904, 33, no: 51; Lafaye 1927, 84, no: 228; Taşlıklioğlu 1963, 125-6; Stauber 1996, no: 47.

⁸⁹⁰ Marquardt 1836, 131.

⁸⁹¹ Mordtmann 1885, 207-8, no: 31.

⁸⁹² Hasluck 1910, 232.

3.2.4. 1. Artemis Pediane (Πεδιανῆ)

Kat. No: 204

Lev: -

Peramo'dan gelen ve Artemis'e adanmış olan bir adak steli üzerinde tanrıça *Pediane* epitheti ile görülmektedir⁸⁹³.

Kat. No: 204'deki stel üzerinde bir kurban töreni sahnesi canlandırılmıştır. Solda, kurbanlık hayvanı sunağa doğru götüren beş tane rahip, ortada ise kısa khiton giyimli, sağ elinde patera, sol elinde meşale ile Artemis tasvir edilmiştir. Sağ tarafta, sol elinde lyra, sağ elinde patera ile Apollon Kitharodos görülmektedir. Buna benzer bir stel Sarıköy'de bulunmuştur. Stel üzerindeki kabartmada taht üzerinde cepheden oturan ve ibadet eden iki kişiye doğru uzattığı sağ elinde patera taşıyan bir figür tasvir edilmiştir. Bunun, Artemis veya Hekate olabileceği düşünülmektedir. İbadet eden iki kişinin yanında kurbanlık hayvan ile birlikte bir sunak ve arkada ağaç görülmektedir. Hasluck, ayakta duran ve elinde meşale taşıyan figürün canlandırıldığı benzer bir başka kabartmayı ise, Harakhi'de gördüğünden bahseder⁸⁹⁴. Ayrıca stel üzerinde “θεὰ φασφόρος - ışık taşıyan tanrıçaya” ibaresi yazılmıştır.

Δωλον (Artemis'e tapan kadınlar derneği) olarak adlandırılan, Artemisin thiasus'un bahsi onun eğlenceli yöne eğilimini göstermektedir. İsim belki de, Atina'daki Panathania gemisindeki benzer bir dinsel törenle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Böylece bunu, denizcilerin Artemis Munchia ve λιμενοσκόπος olarak saygı gösterdiklerini düşünebiliriz. Geç Klasik dönemdeki dışı elementinin baskınlığı muhtemelen nüfusun ana erkil olmasından kaynaklanmaktadır⁸⁹⁵. Artemis burada yerel bir epithet ile anılmaktadır.

3.2.4. 2. Artemis Orthasia

Kat. No: 205

Lev: -

Edremit civarında ele geçen ve İ.Ö. 4. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başına tarihlenen küp şeklinde beyaz mermer blok üzerine tanrıçayı Orthosia ismi ile birlikte görmekteyiz (Kat. No:

⁸⁹³ ay 1904, 34, no: 51.

⁸⁹⁴ ay 1910, 233.

⁸⁹⁵ ay 1910, 233.

205) Bunun mermer bir sunak veya Artemis Orthosia Tapınağı'nın sınır taşı olduğu düşünülmektedir. Taşın ölçülerine bakılırsa bu tahmin daha doğrudur⁸⁹⁶.

Laconia'daki Limnaion şehrinde Taurisli tanrıçaya Artemis Orthia adıyla tapınılmaktaydı. Orada bir de tapınağı vardı. Tauris'deki Artemis kültünün Yunanistan'a taşınması bir efsaneyle anlatılır. Efsaneye göre, Miken kralı Agamemnon Troia'ya gitmek için Aulis limanına gelir. Burada tanrıça Artemis'i kızdırır. Bu nedenle kralı cezalandırmak isteyen Artemis, donanmanın kalkması için gerekli olan rüzgarı keser. Bunun nedenini öğrenmek için bir kahine danışılır. Kahin, bu durumdan kurtulmak için Agamemnon'a kızı İphigeneia'yı kurban etmesi gerektiğini söyler. Bu durum karşısında genç kız kurban edilmek üzereyken tanrıça gelip İphigeneia'yı kurtarır ve Tauris'teki kültünün rahibesi yapar. Buradaki kültün vahşi bir karakteri vardır. Bu kıyıya gelen bütün yabancılar öldürülür. Bir gün kardeşi Orestes de tesadüfen kıyıya çıkar ve ölüme mahkûm edilir. Fakat kendisini kardeşine tanıtan Orestes, kardeşiyle birlikte kült heykelini de alarak kaçarlar. Böylece Yunanistan, Tauris kültü ile tanışır. Birçok şehir halkı, İphigeneia ve Orestes'in Tauris'ten alıp götürdükleri idolün kendi şehirlerinde bulunduğunu iddia ederler. Laconia'daki Limnaion şehri de bu antik idole sahip olduğunu ileri sürmektedirler. Pausanias, Lakedaimonialıların Orestes'i kralları olarak kabul ettikleri için idolü kendi soyuna vermesi gerektiğinden ve tanrıçaya insan kurban edilmesinden dolayı kültün barbarlığından söz eder. Daha sonra bu kanlı törenler idolün önünde gençlerin kırbaçlanmasına dönüştürülerek hafifletilmiştir. Kırbaçlama olayından sonra Pompe Lydon (Lydialıların töreni) denilen bir tören yapıldı. Artemis Orthia'nın Lykone dağının tepesinde ve Argos'un yakınında tapınakları vardı⁸⁹⁷ Byzantion'da da Orthasia adını alırdı. Orthia veya Orthasia⁸⁹⁸ adı, idolün kendisini dik tutan (ὄρθιος, α., ov: üç takılı sıfat olup; dik, dik duran anlamındadır) bitkiler içinde bulunmasından ileri gelmekteydi. Bu bitkilere lygos (λύγος= söğüt dalı) adı verilirdi ve bazen de Artemis'e bununla ilgili olarak Lygodesma yani söğüt dalı ile bağlı epitheti verilirdi⁸⁹⁹.

Sparta'da da saygı gören kült, Atina'daki Dionysos kültü ile benzerlik göstermektedir.⁹⁰⁰

⁸⁹⁶ Conze-Schuchhardt 1899, 201, no: 3; Stauber 1996, no: 47.

⁸⁹⁷ Çelgin 1986, 27 vd.

⁸⁹⁸ Simon 1998, 144.

⁸⁹⁹ Çelgin 1986, 27 vd.

⁹⁰⁰ Simon 1998, 146.

Orthosia ismi Ptolomaios, Plinius ve Strabon'da geçmesine karşılık, yazarlar bu konuda pek fazla bilgi vermezler. Orthosia, Strabon'da Nysa yakınlarında bir kent ismi olarak geçmektedir⁹⁰¹ Buradan günümüze gelen bir kalıntı olmadığı için, bu ismin Artemis'in epithetiyle ilgisi olup olmadığını anlayamıyoruz.

Artemis'in doğduğu yer olan Ortygia hakkında da çeşitli rivayetler vardır. Ortygia ismi ortyks kelimesinden gelmekte olup; bıldırcın anlamındadır ve antik çağda birçok yer bu isim ile anılmaktadır. Örneğin, Delos adasının eski ismi olduğu savunulmaktadır. Ephesos civarında kutsal olduğuna inanılan Ortygia isminde bir koruluk vardır. Artemis'in burada doğduğuna inanılır. Ortygia aynı zamanda tanrıçanın kullandığı bir epithettir. Acaba Orthosia kelimesiyle tanrıçanın doğduğu yer kabul edilen Ortygia ile bir eşitlik kurulabilir mi yoksa sadece bir ses benzerliği midir? Şu an bilinmiyor.

3.2.5. Aphrodite ('Αφροδίτη) (Harita 5)

Kat. No: 206-207

Lev: -

Yunancada ἄφροός (=köpük) kelimesinden gelen 'Αφροδίτη Roma'da eski İtalya'nın tanrıçası Venüs'le özdeşleştirilen aşk tanrıçasıdır⁹⁰². Güzelliğin ve sevginin tanrıçasıdır⁹⁰³. İnsanların ruhen tanrıçaya ve birbirlerine bağlanmalarının güçlü bir arkadaşlığın, uyum içerisinde yürütülen ilişkilerin empati ve sempati duyguları geliştirmenin tanrıçası, insanlar arası ilişkilerin geleceğinin planlayıcısıdır⁹⁰⁴. Aphrodite, erişilmez güzelliği ve dayanılmaz cazibesi ile yalnız Olympos'ta oturan ölmezlerin gönüllerine hükmetmiyor o bütün fani insanların kalbinin sahibi ve mutlak hakimi oluyor⁹⁰⁵. Güzellik tanrıçası için uyum içerisinde olmak güzel olmak için de temel şarttır. Savaş ve kargaşayı temsil eden savaş tanrısı Ares'ten olan uyum anlamına gelen Harmonia adlı kızı onun bu özelliğini yansıtmaktadır⁹⁰⁶.

Aphrodite'nin etrafında güzelliği, zerafeti ve bereketi, kısacası göze hoş geleni simgeleyen Kharitler bulunmaktadır. Kharis ismi güzellik, ışıltı anlamına gelmektedir.

⁹⁰¹ Strabon XIV 1, 47.

⁹⁰² Grimal 1997, 76.

⁹⁰³ Bayladı 1995, 76.

⁹⁰⁴ Karaosmanoğlu 2005, 95.

⁹⁰⁵ Can 1994, 96.

⁹⁰⁶ Karaosmanoğlu 2005, 95.

Kharitler tanrılar ve insanların yüreğine, neşe ve sevinç serpen tanrıçalardır⁹⁰⁷. Kharitler, tanrıçanın yıkanmasına, giyinmesine ve süslenmesine yardım ederlerdi.

Yunanistan'da ve Roma'da aşk tanrıçası olarak kabul edilen Aphrodite Anadolu'da bereketi de simgeleyen bir tanrıça olmuştur. Aphrodisias'da baş tanrı olan Aphrodite burada güzellik yanında çok memeli olarak bereketi de simgelemiştir. Anadolu'nun bereket tanrıçası Kybele ile bütünleştirilmiştir. Aphrodisias'ta Aphrodite için görkemli bir de tapınak yapılmıştır. Kentte yapılan kazılarda birçok Aphrodite başı ele geçmiştir⁹⁰⁸. Anadolu'da İonia Bölgesi'nde antik bir kent olan Miletos'da tanrıça yoğun tapınım görmüştür⁹⁰⁹. 1989 yılında Metropolün hemen yakınında alçak bir tepe olan Zeytin Tepe'de yapılan kazılarda tanrıçaya ait bir tapınak bulunmuştur. Burada yapılan araştırmalar şehirde tanrıçaya tapınma geleneğinin Arkaik döneme kadar gittiğini ortaya çıkarmıştır⁹¹⁰. Anadolu'nun birçok bölgesinde olduğu gibi tanrıçanın Mysia Bölgesi'nde de tapınım gördüğünü ele geçen yazıtlı stellerden⁹¹¹, şehir sikkelerinden⁹¹² ve heykellerden⁹¹³ öğreniyoruz.

Lampsakos'lu Anaximenes tarafından bir Miletos kolonisi olduğu söylenen Kyzikos'da da tanrıçaya tapınıldığını gösteren yazıtlar ele geçmiştir. Kat. No: 207'deki stel bir mezar yazıtıdır. Muse adında bir kadının, kızı Bus için yaptırdığı mezar stelinde Bus'u Aphrodite'nin bir yansıması olarak gördüğünden bahsetmektedir. Bus, yaşı ve bedensel gelişmişliği açısından tanrıçaya denk düştüğü, fakat bundan daha fazlasının annesi tarafından dile getirilmek istenmediği anlatılmaktadır. Hesych'nin aktardığı πῶλια şeklindeki nükte, Sparta'da herhangi bir ayın esnasında iki tane kızın bronzdan bir zemin üzerinde taşındığını ve bunlara da πῶλοι Λευκιππίδων adı verildiğini dile getirmektedir. Bu durum, Λευκιππίδες olarak tanımlanan Spartalı kız thiasos'u (θίασος⁹¹⁴) ile ilgilidir. Bilindiği gibi, Leukippid'lerin taylorları yani kır atları (beyaz kısrakları) cennetin temsilcileri olup; Dioskurlara aittirler ve atlar bunlarda en eski figürlerdir. Onlara göre ölüm κλυτόπωλος'tur ve ölüm ruhun atlarına hakimdir. Bu bağlamda da ölü yemeği sahnelerinde at, bunu sembolize eder. Buna göre,

⁹⁰⁷ Akşit 2003, 53.

⁹⁰⁸ ay 2003, 54.

⁹⁰⁹ Greaves 2004, 27.

⁹¹⁰ ay 2004, 28.

⁹¹¹ Wiegand 1904, 297; Dittenberger, Sylloge, no: 365; Lafaye 1927, 54, no: 145.

⁹¹² Wroth 1892, 33, no: 102.

⁹¹³ Ertüzün 1997, 25; ay 1999, 90.

⁹¹⁴ θίασος: Tanrı onuru için düzenlenen ve dans edip şarkı söyleyen kişilerden oluşan tören alayı.

evlenecek çağdaki güzel kız, Aphrodite'nin sürüsüne aitti ve artık bir diğer sürüye götürülmüştü⁹¹⁵.

Bu mezar yazıtıyla bölgede yaşayan güzel kızların tanrıça Aphrodite'ye denk tutulduğunu öğrenmekteyiz.

Kyzikos'tan ele geçen bir başka yazıtlı stelde ise tanrıça, Poseidon ile birlikte anılmaktadır⁹¹⁶. Aphrodite burada Poseidon ile birlikte deniz tanrıçası işlevinde tapınım görmüştür⁹¹⁷. Aphrodite'nin denizle ilişkisini göz önünde bulundurursak, bunun doğru olduğunu söyleyebiliriz. Gezgin tüccarlar birliğinin ya da bir balıkçı derneğinin bir adağı olan Kat. No: 118'deki stel, Poseidon ve Aphrodite Pontia'ya ithaf edilmiştir Poseidon burada, Aphrodite'nin Euploia (εὐπλοία=güzel deniz yokculuğu) yönü ile birleştirilmiştir⁹¹⁸. Yazıttan derneğin iki yönetici (=ἀρχῶναι), iki mali idareci (=ἐπὶ τοῦ χρηματισμοῦ), onbir hissedar (μέτοχοι), iki seyyar tüccardan (=ἐπαγωγοί) oluştuğunu anlamaktayız.

Kyzikos'ta tanrıça ayrıca Agoraia sıfatı ile de tapınılmaktaydı. Hermes Agoraios gibi tanrıça bu epithet ile bir halk kültü olarak onurlandırılmıştır. Hermes, magistratların (=yönetici) ekonomide başarılarından sorumlu olduğu için Aphrodite ile birlikte anılmış olmalıdır. Nitekim Aphrodite bu epithet altında tüccarların tanrıçasıydı. Malların gemilerle bir limandan diğerine sağlam olarak varabilmesi için tanrıçaya ibadet ediyorlardı⁹¹⁹.

İ.Ö. 4. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen Kyzikos şehir sikkelerinde de tanrıçanın büstünü görmekteyiz⁹²⁰. Ayrıca, İ.Ö. 4. yüzyıl sonu 3. yüzyıl başlarına tarihlenen *Skirophorion* ayında ya da bir önceki *Thargelion* ayında tanrılar ve bu tanrılara ne tür adaklar sunulduğu hakkında bilgi veren bir adak takviminde tanrıçanın ismi de geçmektedir. Takvime göre, Aphrodite için bir keçi kurban edildiğini öğreniyoruz⁹²¹. Hayvanlardan keçi, istiridyeye, yunus balığı ve kaplumbağa tanrıçaya adanmıştır. Bitki ve meyvelerden ise mersin ağacı, haşhaş, elma, nar, gül ona adanmış olup serçe ve güvercin kutsal kuşlarıdır.

⁹¹⁵ Wiegand 1904, 297-298.

⁹¹⁶ Mordtmann 1885, 204 vd., no:30; Hasluck 1910, 275, no: IV 5; Mendel, Cat. 58 vd., no: 849; Robert 1950, 94 vd.; REG 64, 1951, 186. Schwertheim 1978, 813-4, no: 5, Res. 24; Vermaseren 1987, 92, no:283.

⁹¹⁷ Hasluck 1910, 236; Greaves 2004, 30.

⁹¹⁸ Hasluck 1910, 235; Greaves 2004, 31.

⁹¹⁹ Sokolowski 1964, 4.

⁹²⁰ Head 1911, 535-536.

⁹²¹ Schwertheim 1983a, 2-3, no: 1, Res. 4; Greaves 2004, 30.

3.2.6. Athena (=Ἀθηνᾶ)

Kat. No: 208-209

Lev: -

Zeus'un kızı ve on iki Olympos tanrısından biri olan Athena,⁹²² Pallas Athena adı ile de anılmaktadır. Athena adının kökeni bilinmediği gibi Pallas adı da bir tartışma konusudur. Bu konu efsanelerden yola çıkılarak açıklanmaya çalışılmışsa da, pek aydınlatılamamıştır. Bir efsaneye göre, Pallas adında bir Titan vardır. Adı yunanca bir kelime olan ve “kargı sallamak, atmak” anlamına gelen “πᾶλλω” fiilinden türediği söylenmektedir. Diğer bir efsaneye göre, tanrıça Athena, Pallas adlı Attikalı bir devi öldürür. Bu yüzden Pallas ismini buradan aldığı söylenir. Bir diğer görüş ise tanrıçanın doğumundan yola çıkılarak ortaya atılmıştır. Athena, babası Zeus'un başından silahlı ve elinde kargısı ile doğduğu için acaba bu isim mi verilmiştir? Palas ek adı kız oğlan kız anlamına gelen bir sıfattan mı türemedir ve Palas Athena deyince bakire Athena mı anlaşılmaktadır? Bunlar bilinmemektedir⁹²³.

Bilgeliğin, savaşın, bilimin ve sanatın tanrıçası olan Athena, aynı zamanda şehrin koruyucu tanrıçası olarak “Athena Polias” sıfatı ile tapınım görmüştür. Zafer taşıyan anlamına gelen “Nikephoros”, önde savaşan anlamına gelen “Promakhos”, bakireliği temsil ettiğinden “Parthenos”, bilgelik simgesi olarak da “Pronaia” sıfatları ile de anılmıştır. Athena'nın diğer bir ek adı ise, Nike'dir. Zaferi simgeleyen tanrıça Nike, Athena'nın oyun arkadaşı olarak gösterilir⁹²⁴.

Athena'nın sembolleri miğfer, mızrak ve aegis'tir, kutsal hayvanı baykuş, kutsal bitkisi ise, zeytin ağacıdır.

Adını Athena'dan alan Atina kentinin koruyucu ve en önemli tanrıçasıdır. Kentte tanrıçanın onuruna Panathenaia bayramları kutlanırdı. Başlangıçta bir gün süren bayramlar daha sonra uzatılmıştır. Bu bayramlar iki türlü gerçekleşmekteydi. İlk kez Atina kentinin efsanevi kralı Erikhthonios tarafından başlatıldığına inanılan ve her yıl düzenlenen Küçük Panathenaia Şenliklerinin ardından İ.Ö. 566 yıllarında kutlanmaya başlayan Büyük Panathaneiea Şenlikleri her dört yılda bir yapılmaktaydı. Şenlikler İ.Ö. 2 yüzyılın ortalarına

⁹²² Erhat, 1989, 71; Can 1994, 46; Bayladı 1995, 55 vd.; Grimal 1997, 107; Agizza 2001, 39 vd.; Graves 2004a, 106; Akşit 2003, 59 vd.; Karaosmanoğlu 2005, 76.

⁹²³ Erhat 1989, 71.

⁹²⁴ Bayladı 1995, 55; Akşit 2003, 60-61.

kadar sürmüştür. Şenliklerde koşu, güreş, şiir ya da müzik olmak üzere üç tür yarışma düzenlenirdi⁹²⁵. Tanrıçanın onuruna yapılan yarışmalarda, yarışmacılara ödül olarak içine tanrıçanın kutsal zeytinyağının konulduğu amphoralar verilmekteydi. Bunlar, yaklaşık 60 veya 70 cm. yüksekliğinde olup, içlerinde saf zeytinyağı bulunmaktadır. Bu amphoraların bir yüzünde yazıt ile birlikte Pallas Athena olarak tasvir edilen silahlı tanrıçanın sol elinde kalkan, sağ elinde mızrak ve başında bir miğfer bulunmaktadır, diğer yüzde ise başarılı sporcunun oyun dalıyla ilgili bir sahne yer almaktadır⁹²⁶.

Anadolu’da Priene, Smyrna, Side, Assos, Miletos, Phokaia, Erythrai gibi birçok yerde tapınım gören tanrıçanın⁹²⁷ Mysia Bölgesi’ndeki varlığını ise, Mustafakemalpaşa ve Kyzikos’ta (Kat. No: 209) ele geçen yazıtlar ile öğreniyoruz. Mustafakemalpaşa’da ele geçen Kat. No: 208’deki dikdörtgen mermer bir kaide üzerinde tanrıçanın ismi yazılmıştır⁹²⁸. Atina’nın koruyucu tanrısına ait olan bu buluntu, Atina ile Miletupolis arasında bağlantı bulunduğunu gösteren ilk eser değildir. Burada, Athena’nın bronz bir büstü de ele geçmiştir. Ayrıca, sikkeler de tanrıçanın burada tapınım gördüğünü desteklemektedir. Şehrin sikkelerinde tanrıça Athena’nın başı görülmektedir⁹²⁹.

3.2.7. Hera (=Ἥρα) (Harita 5)

Kat. No: 210

Lev. –

Yunanca “kadın” anlamına gelen Hera’nın, “Herwa-kadın koruyucusu” kelimesinden biçimlenerek türediği söylenmektedir. Hera adının “hava” anlamına gelen “aer” kelimesinden dönüştüğü de söylenir⁹³⁰.

Olympos’lu tanrıçaların en büyüğüdür. Evlilik tanrıçası, evli kadınların ve evlilik bağının temsilcisidir⁹³¹. Gökyüzünün saf ışığını temsil eden Hera, kadının kutsal örneği,

⁹²⁵ Bayladı 1995, 61; Karaosmanoğlu 2005, 79.

⁹²⁶ Başaran 1998, 156.

⁹²⁷ Akşit 2003, 62.

⁹²⁸ Schwertheim 1983a, 10, no: 6.

⁹²⁹ ay 1983a, 10, 77 vd.

⁹³⁰ Karaosmanoğlu 2005, 33.

⁹³¹ Agizza 2001, 34.

güzel, namuslu ve eşine bağlılığın ilahi bir sembolüdür. Doğumlara bakan, anaları koruyan onların çarpıntılarını gideren, yardım eden tanrıçadır. Hera, Zeus’la kutsal evliliği yapmış bir tanrıça olarak tek eşliliği savunur ve evlilikleri korur. Attika’da kutlanan kutsal evlilik törenleri olan, Gamelion Törenleri’nde insanların evlenmesi için, tanrıça yardım eder. Bu törenler, Ocak ve Şubat aylarında kutlanırdı. Bu törenlerde, Hera ve Zeus’un birleşme törenleri yapılır ve tanrıçaya adanmış kurbanlar kesilirdi. Böylece, bütün tanrıların katıldığı “Hieros Gamos” başlatılırdı. Burada birleşmeye davet eden kadınlar oluyordu. Evlenen kadının ulaşabileceği en güzel sonuç, tanrıça Hera’nın izinden giderek yasal yoldan sahip olduğu çocukların anası olmaktı⁹³².

Hera, Ay tanrıçası olarak da ün yapmıştır. Artemis ve Aphrodite’nin Ay’la ilişkisinden çok Hera’nın bu özelliği daha ağır basmaktadır⁹³³. Antik tarihçi Herodotos ise, Hellenlerin tanrıçayı Mısır’dan aldıklarını ve isminin Pelasglar tarafından değiştirildiğini bildirir⁹³⁴.

Tanrıçanın kültü Yunanistan ve Roma’da yayılmıştır. Dırdırcı, kıskanç, hırçın, inatçı ve düzenbaz bir tanrıça olan Hera, Anadolu’nun sıcak insanına ters düşmüş ve bu yüzden Anadolu’da fazla tutulmamıştır.

Mysia Bölgesi’nde Dikili civarında ele geçen Kat. No: 210’daki bir kaya üzerinde tanrıçanın ismi geçmektedir⁹³⁵. Kaya üzerindeki yazı oldukça yıpranmış olduğu için bilgi edinemiyoruz.

3.2.8. Hekate (=Ἑκάτη) (Harita 5)

Kat. No: 211-213

Lev: -

Olympos tanrılarıyla ilişkisi olmayan, Artemis’e benzeyen fakat kendisine özgü efsanesi bulunmayan, Artemisin yardımcısı, iyiliksever ve kökeni tartışmalı olan gizemli bir tanrıçadır⁹³⁶.

⁹³² Karaosmanoğlu 2005, 33.

⁹³³ ay 2005, 33.

⁹³⁴ Herodotos II 50.

⁹³⁵ Conze-Schuchhardt 1899, 201; Stauber 1996, 53, no: 44.

⁹³⁶ Erhat, 1989, 321; Can 1994, 417; Grimal 1997, 232.

Hekate önceleri, savaşlarda şan ve şeref veren, kurultaylarda saygın kuralların yanında olan, yarışmalarda dilediği kişiye zafer kazandıran, avcılarının yardımcısı olan, Poseidon ile birlikte denizcilerin yanında olan, iyiliği bütün insanlar üzerine yayan bir tanrıçadır. Özellikle gençliğin feyizlendirici tanrıçası olarak Apollon ve Artemis kadar başvurulmuş ve inanılan bir tanrıçadır. Daha sonraları ise, tanrıçaya farklı özelliklerin kazandırıldığını görüyoruz. Sihire ve büyüye hükmeden tanrıça olarak karşımıza çıkıyor Hekate. Karanlıklar alemiyle ilişkisi olan tanrıçanın ölümlerin efendisi olduğu ve yeraltının evi olan Hades'in anahtarını elinde tuttuğuna⁹³⁷ büyücülere ve sihirbazlara iki elinde birer meşale ile veya kısarak, köpek, kurt gibi değişik hayvanlar şeklinde görüldüğüne inanılırdı. Böylece sihirbazlığın icadı da ona atfedilmiştir. Hekate'nin büyücü olarak, en önemli büyü yerleri olan yol kavşaklarına hükmettiğini görüyoruz. Ay tanrıçası olarak da bilinen Hekate, geceleri özellikle ana yollarda ve yol ayrımlarında gezerdi. Bu yerlerde tanrıçaya ayın son evresinde olduğu geceler çörek, balık, yumurta ve peynir sunularak tapınılırdı⁹³⁸. Ona inananlar, buralara üç gövdeli ya da üç kafalı kadın şeklindeki heykelleri diktiklerini biliyoruz. Antik devirde özellikle kırsal yerlerde bu heykellere sık olarak rastlanmaktaydı, bunların yanında sunular da bırakılmaktaydı⁹³⁹.

Tanrıçanın adına Homeros destanlarında rastlanmaz. Buna karşın Hesiodos'un Theogonia'sında büyük bir yer tutmaktadır⁹⁴⁰.

Bu tanrıçanın karmaşık kişiliğini açıklamakta hala zorluklar çekilmektedir. Burada önemli olan bir nokta da tanrıçanın adıdır; Hekate, Apollon ile Artemis'in başlıca sıfatlarından olan hekatos-hekatebolos yani "hedefi vuran" kelimeyle ilgilidir. Bu nedenle bazı araştırmacılar onun Yunan kökenli olduğunu savunurken bazı araştırmacılar⁹⁴¹ Anadolu kökenli olduğunu savunurlar.

Anadolu'da Karia Bölgesi'nde Stratonikeia'nın kuzeyinde bugünkü Yatağan'a yakın olan Lagina'da Hekate adına yapılmış bir tapınak bulunmaktadır. İ.Ö. 81 yılından itibaren burada, Hekatesia-Romaia Festivali her dört yılda bir, Hekatesia ise tek başına her yıl kutlanmaktaydı. Ancak bu, sadece Hekate'nin onuruna yapılan kutlamalar değildi. Yılda bir kere yapılan oyunlar eşliğinde birkaç gün devam eden "Anahtar Taşıma Festivali" oldukça

⁹³⁷ Aslan 2008, 91

⁹³⁸ Bean 2000, 87.

⁹³⁹ Bayladı 1995, 108; Grimal 1997, 232-233; Bean 2000, 87 vd.

⁹⁴⁰ Hesiodos 1977, 118 vd.

⁹⁴¹ Erhat 1989, 134-135; Bean 2000, 87 vd.: Doğruluğu ispatlanamamakla birlikte Karia kökenli olduğu düşünülüyor.

önemliydi. Tapınağın anahtarı, bir alay halinde yürünerek Lagina'dan Stratonikeia'ya götürülüyor ve geri getiriliyordu. Kutsal alanın şehre bağlılığını sembolize eden bu hareket tapınanlar için Hekate'nin tuttuğu yeraltı dünyasının kapısının anahtarını ifade ediyordu. Bunlardan başka her yıl sembolik olarak, tanrıçanın doğum günü kutlanıyordu⁹⁴².

Anadolu'nun birçok bölgesinde tapınım gören tanrıça Mysia Bölgesi'nde de kabul görmüştür⁹⁴³.

Emet'te ele geçen kare şeklinde kireçtaşı bir kaide üzerindeki yazıtın altında tasvir edilen kabartmada cepheden bir kadın figürü görülmektedir. Her iki elinde meşale taşıyan figür oldukça aşınmıştır. Bunun Hekate veya Artemis olabileceği düşünülmektedir. Yine Emet Asarlar'da ele geçen Kat. No: 211'deki yazıtta Hekate ve Men birlikte görülmektedir. Buna benzer bir taş İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde görülmektedir. Bu taş üzerindeki kabartmada üç vücutlu Hekate ve Men tasvir edilmiştir. Yazıt ise şöyledir:

”Αψιον τὸν ἑαυτῆς σύμβιον Γάειον κατεειέρωσεν Σωτήρη Ἑκάτη· κ.τ.λ.

Bu kabartma ve yazıt Emet-Asarlar'dan ele geçen yazıtın anlaşılmasında yardımcı olmaktadır. Σώτειρα, aynı zamanda ölümün ve doğumun tanrıçası olup Apamea sikkeleri üzerinde üç vücutlu Hekate olarak görmekteyiz⁹⁴⁴.

Zelea'da ele geçmiş olan küçük stel de tanrıçaya adanmıştır⁹⁴⁵. Kabartmada bir taht üzerinde cepheden oturan Hekate tasvir edilmiştir. İbadet eden iki kişiye doğru uzattığı sağ elinde patera taşımaktadır. İki kişinin yanında bir sunak ve bir kurbanlık hayvan yer almaktadır. Arkada bir ağaç ve Hekate'nin solunda oturmuş durumda tasvir edilmiş bir köpek görülmektedir.

Kabartma üzerinde canlandırılan kurban töreninden tanrıçaya bir hayvanın kurban olarak sunulduğunu ve törenlerin bu bağlamda gerçekleştirildiğini anlamaktayız.

⁹⁴² Bean 2000, 88.

⁹⁴³ Arthur- Munro 1897, 283, no: 48; Hasluck 1903, 86-87, no: 38; Lane 1971, 58.

⁹⁴⁴ Arthur- Munro 1897, 284.

⁹⁴⁵ Hasluck 1903, 86-87, no: 38.

3.3. Diğer Tanrı ve Tanrıçalar

Genel anlamda toplulukların varlığını ve mutluluğunu sağlayan bazen tabiat varlıklarının, bazen soyut bir kavramın, bazen kişileştirmelerle somut bir nesnenin soyut bir kavrama dönüşmesiyle adını bulan tanrısallaştırılmış varlıklardır. Açık baht, mutluluk başarı gibi soyut kavramların simgesi Tykhe; ahlak tanrıçası olup; kendini bilmezliği aşırı gururu talihe aşırı güveni cezalandıran tanrısal öcün simgesi Nemesis; hak, doğruluk, adalet ve toplum düzeninin temeli olan Dike; aile kutsallığını simgeleyen ocak tanrıçası Hestia; ilkbaharın müjdecisi, rüzgarın sembolü ve yarı tanrı olarak betimlenen Zephyros ile nehir tanrıları Enbeilos ve Aisepos gibi tanrılarla değişik kültler oluşturulmuştur.

3.3.1. Tykhe (Τύχη) (Harita 6)

Kat. No: 213-214

Lev: 95-96

Kader tanrıçası olan Tykhe, Moiralar gibi kötü yazgının simgesi değildir. Açık bahtın, mutluluğun ve başarının simgesidir. Aynı zamanda bağımsızlığı da simgelemektedir⁹⁴⁶.

Homeros'un şiirlerinde görülmeyen Tykhe, daha sonraları büyük bir önem kazanmıştır. Bu önem Hellenistik ve Roma dönemlerinde daha da artmıştır. Roma döneminde Fortuna ismi ile tapınım görmüştür. İ.Ö. 1 yüzyıldan sonra Latince ismiyle Fortuna, Yunanlıların Tykhe'si ile özdeşleşmiştir. Elinde bereket boynuzu ve gemi dümeni tutar. Ayrıca, bir küre üzerinde kanatlı olarak da tasvir edilmiştir. Genellikle sembolü kule taş, dümen veya bolluk boynuzudur. Küre ve kanatları değişkenliği simgelemektedir⁹⁴⁷. Tykhe, insanlara hem zenginliği, hem de fakirliği getirebilir bu şaşırtıcı değildir. μεταβολή ile tanrıçanın bu değişken özelliği ifade edilmektedir⁹⁴⁸.

Eski Yunanlılar, özel ve resmi yaşamdaki her türlü yeni girişimlerde “mutluluk ve bereket” getirmesi için ἄγαθὴ τύχη (=uğurlu olsun, iyi talihle) şeklindeki ifadeyi çok sık kullanırlardı. Fakat zamanla bu da yeterli gelmemiş ve Θεὸς Τύχη ifadesini de kullanmaya

⁹⁴⁶ Grimal 1997, 812 vd.; Akşit 2003, 118.

⁹⁴⁷ Grimal 1997, 812 vd.; Akşit 2003, 118.

⁹⁴⁸ RA VII A 2 1948, 1673.

başlamışlardır. Bu başlı başına dinsel bir anlam taşımaktadır. Pindar'ın XII Olympic Ode'sinde (lirik şiir) Mutluluk/Şans Tanrıçası zafer methiyesinin başında yer alır ve ezgi tanrıçaya yönelik bir dua ile başlar⁹⁴⁹. Ayrıca, tanrıça Tykhe'nin dramatik oyunlarda özellikle olay örgüsünün dönüm noktalarında oldukça sık dile getirildiği görülür. Böylece, Tykhe'ye olan inanç vurgulanmaktadır⁹⁵⁰.

Özel bir Tykhe'ye, bir topluluğun (aileden devlete kadar) Tykhe'sine ve hükümdarların Tykhe'sine özellikle Kaiser ve hanedanlarının Tykhe'sine, yönelik olan inanç sayısız ithafların yapılmasına neden olmuştur. Kazanılan bir zaferden sonra tanrıçaya olan şükranı göstermek için Tykhe'ye adakta bulunulduğu gibi, evli çiftler de tanrıçaya, ailelerin koruyucusu olarak sunuda bulunuyorlardı. Ayrıca, bir kişinin bağışlanması için yapılmış adaklar da görülmektedir. Tanrıçanın adına yapılan adaklar içerisinde Roma imparatorluk kültürü çerçevesinde gerçekleştirilen ithaflar ve adaklar çok fazladır. Bunlar arasında kısmen hükümdarın lehine yönelik olan Tykhe'ye sunulmuştur. Çoğunlukla adaklar direkt olarak Kaiser'in Tykhe'sine yöneliktir. Epidauros'un Asklepios kutsal tapınağındaki bir adak yazıtının 13. satırında yer alan T. βασιλέων ifadesi bunu açıklamaktadır. Kaiser kültürü ile birleşen Tykhe kültürü en parlak dönemini Constantin zamanında (İ.S. 306-337) yaşamıştır. Constantin'in isteği üzerine oluşturulan “Anthusa”nın heykel sütunu ve altın kaplamalı bir şekilde yapılmış olan sağında yer alan Tykhe, Kaiserin resmiyle birlikte şehrin kuruluş şenliklerinde tören kıtası şeklinde hazır bulunan askeri alay tarafından hipodrom boyunca taşınmıştır. Alay Kaiser'in oturduğu yerin önüne geldiğinde her defasında o anki hükümdar, Kaiser Constantin'in ve Tykhe'nin resmi karşısında saygı ile eğilecektir⁹⁵¹.

Tykhe'ye adanmış yazıtların bir grubunu ise, mezar epigramları oluşturmaktadır. Mezar epigramlarından ölen kişi eğer mutsuz bir hayat yaşamışsa, Tykhe'nin çektiği acılardan kurtulduğunu ya da genç yaşta ölmüşse, Tykhe hakkında sarfedilen acı sözleri öğrenmekteyiz. Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz, çok erken yaşta hayatını kaybetmiş kişiler, söz konusu olduğunda Tykhe karşımıza kıskanç ve adaletsiz olarak çıkmaktadır. Zaman zaman da mezar taşlarında şans ve mutluluk olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ele geçen yazıtlardan tanrıçanın aynı zamanda diğer tanrı ya da tanrıçalarla ortak kültürünün olduğunu da öğrenmekteyiz.

⁹⁴⁹ RA VII A 2 1948, 1673.

⁹⁵⁰ RA VII A, 2 1948, 1673.

⁹⁵¹ RA VIII A, 2 1958, 1676.

İ.Ö. 4. yüzyılda Atina'da Tykhe için kurbanların sunulduğunu bilmekteyiz. Tykhe'ye yönelik hayvan kurbanları Anadolu'da Erythrai'de görülmektedir. Özellikle koç gibi küçükbaş hayvanların adanması söz konusudur. Tanrıçaya Laodikeia ve Smyrna'da da tapınıldığını burada ele geçen kült heykellerinden öğreniyoruz⁹⁵².

Mysia Bölgesindeki Tykhe kültürünün varlığını ise Kyzikos ve Miletopolis'de ele geçen iki yazıt ile öğreniyoruz⁹⁵³.

Kyzikos'ta ele geçen Kat. No: 213'deki, beyaz iri kristalli mermerden, oldukça aşınmış olan, basık dor başlıklı, naiskoslu, tek resim alanlı stel üzerinde sağda yerde oturan kadının gövdesinin üst kısmı ve solda sandıklı taburede oturan kadının omzundan yukarı kısmı kırıktır.

Sağ tarafta sola profilden, bacaklarını dizden bükerek oturan ve kucağında bir çocuk taşıyan mantolu bir kadın tasvir edilmiştir. Solda, sandıklı bir tabure üzerinde sağa profilden oturan, khiton üzerine manto ve kalın tabanlı ayakkabı giyen başka bir kadın figürü görülmektedir. Sol alt köşede, sağa dönük küçük hizmetçi kız göze çarpmaktadır.

Miletopolis'de ele geçen ve bir tapınağa ait olabilecek Kat. No: 214'deki beyaz mermer arşitrav parçaları üzerinde de tanrıçanın ismi geçmektedir. Ele geçen tüm parçalar kırıktır. Tykhe'ye ait çift arşitravlı küçük bir tapınak olmalıdır. Epistil üzerinde yazıt, bunun üzerinde dış sırası ve bunun da üzerinde bukranon frizi bulunmaktadır. Burada, 'Αγαθή Τύχη = Bona Fortuna (İyi Talih) ya Miletopolis kentinin koruyucu tanrıçası olarak hitap edilmiştir. Yazıtta adı geçen ve tapınağı kendi imkanları ile yaptıran Euschemon adlı kişi erguvan boyası tüccarıdır. Miletopolis'te şimdiye kadar bunun ticaretini yapacak kadar erguvan salyangozlarının bulunup bulunulmadığı bilinmemektedir. Ancak Plinius'tan Kyzikos'un çevresinde Porphyrione adında bir adanın var olduğunu biliyoruz. Bu isim belki de burada erguvan salyangozlarının tutulmasına işaret etmiş olabilir ve muhtemelen Euschemon adlı kişi erguvan maddesinin satışında aracılık yapmış olmalıydı⁹⁵⁴.

Tykhe aynı zamanda Kyzikos kentinin de şehir tanrıçasıdır. Kentin sikkeleri üzerinde sık sık görülmektedir⁹⁵⁵.

⁹⁵² RA VIII A 2 1948, 1676 vd.

⁹⁵³ Hasluck 1907, 61 no: 2 A-B-C; Mendel 1909, 338, no: 91/92; Hasluck 1910, 292, no: 23; Peek 1931, 132 vd.; Pfuhl-Möbius 1977, no: 940, Lev. 141; Schwertheim 1983a, 36, no: 35, Res. 26/27.

⁹⁵⁴ ay 1983a, 36.

⁹⁵⁵ Hasluck 1910, 238.

3.3.2. Nemesis (=Νέμεσις) (Harita 6)

Kat. No: 215-216

Lev: -

Tanrısal bir varlık olarak gösterilen Nemesis aynı zamanda soyut bir kavramı da simgeler⁹⁵⁶. Ayrıca, dünyada adaleti koruyan, haklıyı haksızdan ayırd eden bir ahlak tanrıçası olarak da kabul edilir⁹⁵⁷. Nemesis insanlarda kendini bilmezliği, aşırı gururu, talihine aşırı güveni ve taşkınlığı cezalandıran tanrıça olarak da gösterilir⁹⁵⁸.

Hesiodos, Soylar Efsanesi'nin sonunda, altın, gümüş ve bakır soyları gelip geçtikten ve demir soyuna gelince iyilik tanrıalarının yeryüzünden ayrılacağını, yerlerini Aidos ve Nemesis'e bırakacaklarını ve böylece bütün kötülüklerin insanların üstüne geleceğinden bahsetmektedir⁹⁵⁹. Tanrısal öcü simgeleyen Nemesis, kimi zaman Eriny'lerle birlikte düşünülür; çünkü onlar gibi, cinayeti cezalandıran tanrıçadır⁹⁶⁰.

Tanrıça Nemesis'in Mysia Bölgesi'ndeki varlığını ele geçen iki yazıt sayesinde öğreniyoruz. Bunlardan bir tanesi, Balıkesir civarındaki Ömerköy'de bulunan Kat. No: 215'deki mermer sunak, diğeri ise, Bursa'nın güneybatısında Hagia Athanasios Yunan Kilisesi'nin bahçesinde bulunan Kat. No: 216'deki mermer bir arşitrav parçasıdır⁹⁶¹.

Balıkesir-Ömerköy'de bulunan mermer sunak üzerinde tanrıça Nemesis, tanrıça Dike ile birlikte anılmaktadır. Sunak üzerindeki yazıttan, bu sunağı, Aristeides adlı kişinin tanrıça Dike ve Nemesis için yaptırdığını öğreniyoruz.

Yazıt başka bilgi vermediği için tanrıçanın adına ayin yapılıp yapılmadığını veya ne tür sunular yapıldığını öğrenemiyoruz. Her iki tanrıçanın burada birlikte görülmesi oldukça doğaldır. Çünkü her iki tanrıça da hak ve adaleti simgelemektedir. Aristeides adlı kişi, muhtemelen bir haksızlığa maruz kalmış ve bu durumdan kurtulunca da tanrıçalara şükran borcunu ödemiş olmalıdır.

⁹⁵⁶ Erhat 1989, 234.

⁹⁵⁷ Can 1994, 452.

⁹⁵⁸ Akşit 2003.

⁹⁵⁹ Hesiodos, Hesiodos Eseri ve Kaynakları, 34.

⁹⁶⁰ Grimal 1997, 534.

⁹⁶¹ Wiegand 1904, 310-311; Robert 1937, 216.

3.3.3. Dike (=Δίκη) (Harita 6)

Kat. No: 217

Lev: -

Dike'nin simgelediği başlıca kavram hak, doğruluk ve adalettir. Sözcük aynı zamanda adaletin uygulandığı mahkemeler için de kullanılmaktadır. Hak ve adaletin tanrıçasıdır. Dike, toplulukların varlığını ve mutluluğunu sağlar. Aynı zamanda toplum düzeninin temelidir⁹⁶². Hesiodos, İşler ve Günler adlı çalışmasında Dike için uzun bir övgü yazmıştır⁹⁶³. Hesiodos, Dike'yi insanların arasına alarak yapılan her işte onu uygulayarak, insanların yitirdiği mutluluğu yeniden bulabileceklerine inanır.

Anadolu'da Mysia Bölgesinde ele geçen tek yazıt ile buradaki varlığını öğrenebiliyoruz⁹⁶⁴.

Balıkesir iline bağlı Ömerköy'de bulunan Kat. No: 217'deki mermer bir sunak üzerinde tanrıça Dike'nin ismi, tanrıça Nemesis ile birlikte anılmaktadır. Sunak üzerindeki yazıttan, sunağı, Rhetor Ailius Aristides'in tanrıça Dike ve Nemesis için yaptırdığını öğreniyoruz.

Yazıt başka bilgi vermediği için tanrıçanın adına ayin yapılıp yapılmadığını veya ne tür sunular yapıldığını öğrenemiyoruz.

3.3.4. Hestia (=Ἑστία) (Harita 6)

Kat. No: 218

Lev: -

Yunanca bir kelime olan Hestia, ev ve ocak anlamlarına gelmektedir⁹⁶⁵. Hem insanların, hem de tanrıların gözünde en saygın tanrıça olan Hestia, ocak tanrıçası; yani Ocak'ın kişileştirilmiş halidir. Ayrıca kentin ve ailenin koruyucusudur. Bu nedenle ocağın ve kutsal ateşin temsilcisiydi. İnsanlara ev yapmalarını öğreten, aile hayatında huzur ve mutluluğu sağlayan Hestia, ailenin kutsallığını da temsil etmekteydi. Hestia, bütün insanların

⁹⁶² Erhat 1989, 97 vd.

⁹⁶³ Hesiodos 1977, dizeler: 202-382.

⁹⁶⁴ Robert 1937, 216.

⁹⁶⁵ Liddel-Scott 1966, 275.

içinde ve bütün tanrıların tapınakları içinde özel bir kulte de sahipti⁹⁶⁶. Açık alanların, yol ve geçitlerin tanrısı olan Hermes'in aksine Hestia içine dönük ve kapalı alanların tanrısıdır. Saltanat sürdüğü yer, ev çevresidir. Ocak, konukseverliğin, sığınma hakkının simgesi olduğu için sığınmacılar ve konuklar da onun koruması altındadır.

Dinsel ve siyasal bağlamda Hestia sitenin merkezi ve ocağıdır. Yunanlıların kolonileşme dönemlerinde yeni bir kent kurulduğunda tanrıça için her şeyden önce bir tapım yeri ayılmakta idi. Hükümet ya da devlet konağı "Pritaneion" da hiç sönmeyen bir kutsal ateşi yanmakta idi. Adına yapılan törenlerde tanrıçaya bir sığır kurban edilir ve sunağına da hediyeler bırakılırdı⁹⁶⁷.

Tanrıçanın Anadolu'da Mysia Bölgesi'ndeki varlığını da Adramytteion civarında ele geçen Kat. No: 218'deki bir yazıttan öğrenmekteyiz⁹⁶⁸. Andros'lu bir hakim Timokritos ve sekreteri İphikrates onuruna Adramytteion kenti tarafından İ.Ö. 106 yılında kaleme alınmış üç dekretin birincisinde, tanrıçanın adının geçtiğini görmekteyiz.

3.3.5. Rüzgar Tanrısı Zephyros (Harita 6)

Kat. No: 219

Lev: 97

Kelime anlamı batı rüzgarı; özellikle de kuzeybatı rüzgarı demek olan Zephyros⁹⁶⁹, ilkbaharın müjdecisidir.

Yunan kaynaklarında Homeros'tan bu yana sıkça karşılaşılmaktadır. Mitolojik figür olarak, Boreas'ın oldukça gerisinde kalmaktadır. Tıpkı Boreas gibi o da Hesiodos'un Theogoniası'nda da geçmektedir⁹⁷⁰. Burada ölümlülerin yararına tanrılardan doğan rüzgarlar anlatılır. Rüzgarlar hem insanların işlerini düzenlemesine yardımcı olur hem de denizcilere yön gösterirler. Her birinin bir işlevi olup yılın belli bir döneminde ya da belli saatlerinde eserler. Bu yüzden denizciler izlenmesi gereken rotaları belirlerler çünkü bu bazı yerlerden geçiş için oldukça önem taşır. Rüzgarların durumuna göre seyir ve ticaret mevsimi açılır.

⁹⁶⁶ Can 1994, 123; Bayladı 1995, 40; Grimal 1997, 291; Bonnefoy 2000, 411; Agizza 2001, 77, Akşit 2003, 89;

⁹⁶⁷ Bonnefoy 2000, 411.

⁹⁶⁸ Boeckh, CIG 2349 b; Hiller von Gaertringen, IG XII 5, 722; Hiller von Gaertringen, IG XII Suppl., 127-128; Reger 1990, 2; Stauber 1996, 13, no: 16.

⁹⁶⁹ Liddel-Scott 1966, 298.

⁹⁷⁰ Hesiodos, Theogonia, 379.

Homeros'da, Okeanos'da bir çayır üzerinde otlarken karşılaştığı Harphy Poclarge ile birlikte Achilleus, Xanthos Ballos'un atlarını dünyaya getirdiklerini söylemektedir⁹⁷¹. İris altın saçlı Zephyros'la birleşerek Eros'u dünyaya getirmiştir. Zephyros'un kültü, Atina'da bulunan bir sunak dışında başka hiçbir yerde belgelenememiştir. Pausanias'da Apollon ve Hyakinthos'un canlandırılışının ele alındığı yerde; Zephyros'a, bu olaya herhangi bir şekilde karışmış bir kişi olarak işaret edilmektedir⁹⁷².

Zephyros, İ.Ö. 5. yüzyıl vazo resimlerinde genellikle kanatlı biçimde ve mantosunun kıvrımlarında çiçeklerle görülür.

Mysia Bölgesi'nde Kyzikos'ta ele geçen gri beyaz mermerden bir stel⁹⁷³ ile varlığı ispatlanmıştır. Kat. No: 219'deki üst ve sol tarafı tamamen kırık olan mermer stelin üzerindeki kabartmada işlenen figürlerin, oldukça yıprandığı görülmektedir. Geniş çerçevelendirilmiş bir metop içinde ince profillendirilmiş bir niş içinde beş figür görülmektedir. Ortada üç güzeller tasvir edilmiştir. Sağda ve solda büyük ve geniş kanatlarını her iki yana açmış çıplak iki genç figür vardır. Soldaki, sağ kolunda bir boynuz taşımaktadır. Sağında sol elinde ince bir meşale ile Eros'un yer aldığı görülmektedir.

Özellikleri tam olarak bilinmeyen bu tanrıçalar hakkında mitolojik bakımdan söylenecek çok şey yoktur. Boiotialı Hesiodos ve ondan sonra gelen yazarlar, onları üç tanrıça olarak bildirirler. "Kharitler" eskiden beri, tabiat tanrıçası sayılmakla beraber antik yazarlar onları, insan varlığına yakından karışmış, güzelliğe sevimlilik katan, maddi ve manevi ölçülü zevkler bağışlayan tanrıçalar olarak tanıtmaktadırlar⁹⁷⁴. Strabon ise, minnettarlığın ve şükranın tanrıçası olduklarını bildirmektedir⁹⁷⁵. Kharitler en eski çağlardan beri, el ele veya sarmaşık olarak dans eder şekilde görülmektedirler. Kyzikos'ta ele geçen stel üzerindeki kabartmada tasvir edilen Kharitler, ahenk içinde dans etmektedirler. Yanlarında da Eros bulunmaktadır. Kabartmanın üst köşesinde ise, Zephyros ismi geçmektedir. Zephyros, tüllerle bürünmüş kadınlarla birlikte canlandırılan bir sembol veya yarı tanrıdır. Alttaki yazıtın çevirisi ise şöyledir:

⁹⁷¹ Homeros II, XVI, 150.

⁹⁷² Pausanias I 37, 2; III 19, 5.

⁹⁷³ Pfuhl-Möbius 1979, 504-505, no: 2098, Lev. 302.

⁹⁷⁴ Ertüzün 1991, 26.

⁹⁷⁵ Strabon, IX, 2, 40.

“Güzel bir yola git ve beni hatırla”

Yazıtın anlamına bakılırsa stel, muhtemelen bir ayrılık anısı olarak armağan edilmek üzere yapılmış olmalıdır.

3.3.6. Nehir Tanrıları: Enbeilos, Aisepos ve Ryndakos (Harita 6)

Kat. No: 220-221

Lev: -

Okeanos, Nereus ve Triton gibi Enbeilos, Aisepos ve Ryndakos da su ile ilgili tanrılardan olan nehir tanrılarıdır.

Aristides’ten onun, Aisepos’a ilahiler bestelediğini öğrenmekteyiz. Bu ilahilerden nehir tanrısının iyileştirici bir özelliği olduğunu açıkça görmekteyiz. Muhtemelen bu, çevresinde bulunan kaplıcalar yoluyla sağlanmaktadır. Kyzikos’un imparatorluk dönemine tarihlenen sikkeleri üzerinde geleneksel nehir tanrısı tipinde görülmektedir⁹⁷⁶.

Enbeilos’a tapınımın varlığını Kyzikos ve Alexa’dan ele geçen iki yazıttan öğreniyoruz⁹⁷⁷.

Alexa’da ele geçen Kat. No: 220’deki üçgen alınlıklı küçük adak steli üzerinde, süvari figürü ve sağda ağaç kabartması görülmektedir. Üzerindeki yazıttan “Erennios Krismos” adlı kişinin Enbeilos Nehir tanrısına bir adakta bulunduğunu öğreniyoruz.

“Erennios Krismos Nehir Enbeilos için adadı”

Stel bugünkü Süleymanlı yerleşim yerinin altında, Kara Dere’nin kıyısında bulunmuştur. Anna Comnena’da XIV 5’de geçen “Εμπηλος kesin bir şekilde Kara Dere ile birleştirilmiştir⁹⁷⁸. Buna benzer iki adak ise Afyonkarahisar civarındaki Kaya Köy’de ele geçmiştir. Buradaki adak stelleri üzerinde ithafın yapıldığı nehir tanrısının ismi geçmemektedir⁹⁷⁹.

⁹⁷⁶ Wroth 1892, 48, no: 222, Pl. XIII. 1.

⁹⁷⁷ Hasluck 1905, 60, no: 22; CIG 3700.

⁹⁷⁸ Hasluck 1905, 61.

⁹⁷⁹ Crowfoot 1899, 76, no: 31-32.

Kyzikos'ta ele geçen Kat. No: 221'deki yazıttan ise Askas adındaki kişinin yine tanrı Enbeilos için ithafta bulunduğunu anlamaktayız.

Plinius, Rhyndakus nehrinden Lycus ismi ile bahsetmektedir. Anna Comnena ise, ποταμὸς περὶ Λοπάδιον olarak bahsetmektedir. Lampes Niger, Lartachus olarak adlandırmaktadır⁹⁸⁰. Ryndakhus'a muhtemelen Apollonia'da tapınılmaktaydı.

3.3.7. Atlı Tanrı (Harita 6)

Kat. No: 222-223

Lev: 98

Ankara Kalesi deposunda bulunan yazıtsız iki kabartmalı stel üzerinde atlı tanrı tasvirinin yer aldığı görülür⁹⁸¹. Adak stelleri, antik Hadrianoutherai yakınlarındaki Balıkesir'den gelmişlerdir ve bize kutsal alanını bilmediğimiz bir Mysia “atlı tanrı”sını tanıtmaktadırlar.

Bu iki stel üzerinde bir niş içinde, tanrı sağa profilden at üzerinde tasvir edilmiştir. Kat. No: 222'deki stelde at şaha kalkmış olarak tasvir edilirken Kat. No: 223'deki stelde ise, ön sol bacağını yukarı kaldırmıştır. Her iki stelde de atlının başı cepheden verilmiş. Kısa khiton ve pelerin giymişlerdir. Sağ elleri ile atın yularını tutarlar. Bunlar tipik tanrı Kakasbos özellikleridir⁹⁸². Bölgeden atlı tanrıya ait fazla eser yoktur. Ele geçen eserler üzerinde de yazıt olmadığı için bu steller hakkında bilgi edinemiyoruz. Mysia'dan ele geçen sikkeler üzerinde de böyle bir veri olmadığı için karşılaştırma da yapamıyoruz. Buradaki figürler tamamen ifadesizdir. Çünkü tanrıyı tanımlayacak ne bir silah ne de askeri bir kıyafet gibi hiçbir atribüt yoktur. Tanrı Kakasbos'a⁹⁸³ ait kabartmalarının üzerinde sık karşılaştığımız ve tanrının en önemli atribütü olan sopa da bu adaklar üzerinde yoktur.

Anadolu'nun Lykia, Phrygia, Lydia, Karia ve Pisidia gibi birçok bölgelerinde Atlı Tanrının izlerine rastlanır⁹⁸⁴. Herakles ve Kakasbos kabartmaları özellikle Lykia, Pisidia ve Pamphylia'da popüler olduğu görülür.⁹⁸⁵

⁹⁸⁰ Hasluck 1910, 44.

⁹⁸¹ Robert 1955, 153, no: 1-2, Lev. 28.1, 4.

⁹⁸² Robert, 1946a, Pl. I-III.

⁹⁸³ Anadolu Binici Tanrılar ve Kakasbos hakkında genel bilgi için bkz. Delemen 1999, 4 vd.; Robert 1946b, 38-73, 173-174; Robert 1949, 50-58.

⁹⁸⁴ Hill 1895, 129 vd.; Bean 1948, 42; Kütük 1981, 405 vd.; Delemen 1994, 4 vd.; Robert, Hellenica III, 1946, 38-

Tanrı Kakasbos'un bir Trakya süvarisi olabileceği üzerinde durulmaktadır⁹⁸⁶. Başlı hizasına kaldırdığı sopa, Herakles'in sopası ile büyük benzerlik göstermektedir. Zwicker, bu hareketi ile Kakasbos'un, tebasına kuvvet taşıdığını vurgulamaktadır⁹⁸⁷. Tanrının tasvir şekli kötülükleri uzaklaştıran ve tebasını esirgeyen bir fonksiyonu olabileceğini akla getirmektedir.

3.3.8. Atlı Tanrıça: (Harita 6)

Kat. No: 224-225

Lev: 99

Ankara Kalesi deposunda bulunan yazıtsız iki tane kabartmalı stel üzerinde atlı figür tasvirinin yer aldığı görülür⁹⁸⁸. Bu steller de, diğer atlı steller gibi antik Hadrianoutherai yakınlarındaki Balıkesir'den gelmişlerdir ve bize kutsal alanını bilmediğimiz bir Mysia atlı tanrıçasını tanıtmaktadırlar. Bu adaklar da atlı tanrılar ile aynı kutsal alandan bulunmuş olmalıdır. Çünkü yukarıda bahsedilen atlı tanrı stelleri ile aynı tarihte ve aynı yerden depoya getirilmişlerdir. Ayrıca envanter numaraları da arka arkaya verilmiştir.

Kat. No: 224'deki stel üzerinde tanrıça, bir niş içinde sağa profilden ve sol ön bacağı yukarı kaldırmış bir at üzerinde oturmaktadır. Atın üzerinde cepheden oturan tanrıça göğüs altından kemerli, ayak bileklerine kadar uzun elbise giymiştir. Sol eliyle atın yularını tutarken sağ eli ise atın sağrısı üzerindedir.

Robert, ne Yunanistan'da ne de Anadolu'da Balıkesir'deki gibi üzerinde atlı tanrıça olan bir adak kabartması örneğinin olmadığını belirtirken, sadece Attika'da bulunmuş atlı bir tanrı ve Amazon tarzda kadını betimleyen pişmiş toprak iki heykelcikten yola çıkarak bunların Girit-Myken dünyasında atlı tanrıça için ilk örnek olduklarını söyler⁹⁸⁹. Özellikle, boyalı vazolarda Selene⁹⁹⁰ ve Artemis⁹⁹¹ at ile birlikte tasvir edilmiştir. Bazı Anadolu sikkeleri üzerinde benzer betimler görülür. Prousa'nın Trebonien Galle sikkelerinde Selene, benzer bir tasvirdedir. Tanrıça, sağa profilden ve başını otlatmak üzere yere eğmiş bir at

73.

⁹⁸⁵ Dimitrova 2001, 221.

⁹⁸⁶ Kütük 1981, 407.

⁹⁸⁷ RE II A, I, 1947, 35-47.

⁹⁸⁸ Robert 1955, 153, no: 1-2, Lev. 28.2,3.

⁹⁸⁹ Robert 1955, 155.

⁹⁹⁰ Reinach 1888, 403-404;

⁹⁹¹ ay 1888, 402.

üzerinde, cepheden oturmuştur⁹⁹². Ephesos sikkeleri üzerinde nadir de olsa, Artemis'i atlı olarak görmektedir⁹⁹³. Macrinus sikkelerinde de tanrıçayı, Balıkesir'de ele geçen kabartmalardaki tasvirde görmektedir. Tanrıça bir eliyle atın yularını tutarken diğer eliyle atın sağrısına bastırmaktadır⁹⁹⁴.

Kilikya Bölgesi'nde Korakesion Karakalla sikkesinde sağdaki sunağa doğru giden atlı bir tanrıça, Mysia tanrıçası gibi, hiçbir atribütü bulunmaksızın uzun bir giysi ile tasvir edilmiştir⁹⁹⁵. Ankara Kalesi deposunda bulunan uzun giysili Mysia tanrıçası kabartması üzerinde yer alan üzüm salkımı motifi bir anlam ifade ediyor mu? Bu tanrıçanın şarapçılıkla ilgisini yansıtıyor olabilir mi?

Bu sorulara cevap bulabilmemiz için bölgeden ele geçecek yeni eserlere ihtiyaç vardır.

3.4. Theos Rhodios (=Θεός Ῥοδῖος) (Harita 6)

Kat. No: 226

Lev: 100

Theos Rhodios'u, Simav'da ele geçen Kat. No: 226'daki beyaz mermer bir sunak üzerinde görmektedir. Sunak üzerinde yazıtın altında bir çelenk içinde öküz başı tasvir edilmiştir. İ. S. 106 yılına tarihlenen ve Tanrı Rhodios'a adanan sunak elimizde tek örnektir⁹⁹⁶. 'Ρόδος, Aizanoi'da (Çavdarhisar) kullanılan bir isimdir. Tanrıça 'Ρόδος, Rhodes ile birlikte bilinir ve genellikle Helios ile birleştirilmektedir⁹⁹⁷.

3. 5. Theos Epekoos (Θεός Ἐπήκοος) (Harita 6)

Kat. No: 227-228

Lev: -

Theos Epekoos'u Tiberiopolis-Hasanlar'da ele geçen Kat. No: 227'deki koyu pembe ve beyaz renkte mermer bir sunak üzerinde görmektedir. Sunağın üzerinde ayrıca kabartma

⁹⁹² Robert 1955, 156.

⁹⁹³ Imhoof-Blumer 1901, 62, no: 74, Pl. II 23.

⁹⁹⁴ Head 1892, 89, no: 295, PL. XIV 5.

⁹⁹⁵ Hill 1900, 64, no: 1, Pl. XI 8.

⁹⁹⁶ MAMA IX, 259, Pl. 162.

⁹⁹⁷ MAMA X, 147, no: 447.

bir çelenk motifi de yer almaktadır. Herşeyi duyan ve işiten tanrı olarak tapınım gören Theos Epekoos, genellikle Theos Hypsistos ile ilişkilendirilmiştir⁹⁹⁸. Teos Hypsistos kültüründe ateşin önemli bir yeri vardır⁹⁹⁹. Buradaki yazıtta geçen πυρά (ateş) ifadesi de Theos Epekoos'un, Theos Hypsistos ile olan ilişkisini destekler gibi görünmektedir.

3. 6. Theos (Θεός) (Harita 6)

Kat. No: 229-230

Lev: 100

Simav-Aşağı Yoncağaç'ta ele geçen Kat. No: 229'daki bir kireçtaşı sunak¹⁰⁰⁰ ile Emet'te bulunan ve Kat. No: 230'daki kare şeklinde bir blok¹⁰⁰¹ üzerinde Theos (tanrı) ifadesi geçmektedir. Bunların hangi tanrıyı temsil ettikleri bilinmemektedir. Simav'da bulunan sunak üzerindeki yazıttan Ammia Thalentos adındaki kişinin bir adağı olduğunu anlıyoruz. Burada muhtemelen Theos Hypsistos anlatılmak istenmektedir. Çünkü Aşağı Yoncağaç'ta bu tanrının kültü bilinmektedir.

3. 7. Thea Epekoos (Θεός ἐπήκοος) (Harita 6)

Kat. No: 231

Lev: -

Thea Epekoos'u Simav'da Kurtluhallar'da ele geçen Kat. No: 231'de beyaz mermer bir sunak üzerinde görmekteyiz.

Yazıt İ.S. 159/160 yıllarına tarihlenmektedir. Sulla Erası'na göre İ.S. 244 yılında Demetrios tarafından Thea Epekoos'a adanmıştır¹⁰⁰².

⁹⁹⁸ MAMA X, 159, no: 488.

⁹⁹⁹ Ameling 1999, 109 vd.

¹⁰⁰⁰ MAMA X, 143, no: 440.

¹⁰⁰¹ Arthur-Munro 1897, 283, no: 46.

¹⁰⁰² MAMA X, 140, no: 430.

3.8. İsis ve Serapis Kültü (Harita 6)

Kat. No: 232-239

Lev: -

Eski Mısır mitolojisinde İsis, Osiris'in karısı olup, güneş tanrısı Horus'un annesidir. İsadın sonraki yüzyıllarda Yunan Roma dünyasına girmiş ve kişiliğinde birçok dişi tanrıları da toplayarak tek bir tanrıça gibi tapınım görmüştür. Karanlık tanrısı Set, Osiris'i öldürünce İsis de bunun intikamını oğlu aracılığı ile alır. Bu efsane ile Yunan mitolojisindeki mevsimleri simgeleyen Adonis-Attis ya da Demeter-Kore efsanelerini hatırlatmaktadır. Bu benzerlik dışında, başında ay taşıyan bir inek şeklinde gösterilen İsis ve İo arasında da bir ilişki kurulmuş ve böylece zamanla İsis, Yunan Roma pantheonu'nda önemli bir yer almıştır. Yunanistan'ın Büyük İskender'den sonra Roma'nın ise Augustus zamanında Mısır'a açılması dönemlerinde tek bir ana ve bereket tanrıçasına mistik bir eğilimin baş göstermesiyle İsis, Ana Tanrıça tipini simgeleyen Artemis-Hekate veya Kybele gibi toprak, deniz ve yeraltı ülkesine egemen olup yaşamla ölümü elinde tutan ve ayrıca büyü yoluyla doğa güçlerini yöneten bir tanrıçaya dönüşmüştür¹⁰⁰³.

İsis'in büyü kuvveti haberci tanrı olan Hermes'in gücünden kaynaklanır. Hermes, aynı zamanda İsis'in eğitimcisidir. Bir tomar halinde ve iki dilde yazılmış olan ve Leyde'de bulunan bir düş tabletinde Osiris ve İsis'ten Hermes'in babası ve annesi olarak bahsedilmektedir: “Baban Osiris'in ve annen İsis'in namına sana yalvarıyorum: Bana varlığından bir işaret göster ve benim arzu ettiklerim üzerinde estir hışmını” (PGM XII 148-150). Hem anne hem de kız olduğundan bahsedilen övgü listelerinde görüldüğü gibi, Leyde tomarında Hermes'in annesi olan büyücü İsis, Paris kodeksinde (IV 2288-2290) ise, onun kızı gibi görünmektedir: “*Evet, ben bütün büyücülerin önderi olan eski Hermes, İsis'in babası Hermes seni (Ay'ı) iyi tanıyorum*”. Gök ve yeraltının, tanrıçası olan İsis'in dünyada da bir yeri vardır. Yer ve dünya tanrıçası olan İsis, aynı zamanda bereket tanrıçası ve aşıkların koruyucusudur. Aşk büyülerinin de tanrıçasıdır İsis¹⁰⁰⁴.

İsis ve Serapis kültü Anadolu'ya girişi ve yayılışı İ.Ö. 3. yüzyılda, Ptolemaioslar'la birlikte, Mısır ile Karia arasındaki hem ticari hem de askeri ilişkiler sonucu olmuştur. Mısır'a

¹⁰⁰³ Erhat 1989, 176.

¹⁰⁰⁴ Bonnefoy 2000, 480 vd.

gelen gemici tüccarlar karşılaştıkları kültürleri memleketlerine taşımışlardır. Yayılım alanı tüm kıyı bölgeler ve az da olsa iç bölgelere ulaşmıştır. Kültün batıya doğru yayılmasında da Delos büyük bir rol oynamıştır. Adanın, Güney İtalya ile ekonomik bağlantıları sonucu İsis, Roma'nın merkezine ulaşmıştır.¹⁰⁰⁵

Anadolu'da Ephesos, Pergamon, Kyzikos ve Lydia'da tapınım gördüğünü çeşitli kültür objelerinin yanı sıra sikkelerden yazıtlara, mimariden heykeltıraşlık eserlere kadar ele geçen çeşitli eserlerden anlayabiliyoruz. Mimariye en güzel örneği Anadolu'da Pergamon'da görmekteyiz. Burada Mısır etkisindeki bir kültürün var olduğunu Kızıl Avlu'da yeralan iki yuvarlak binanın ön avlularının düzenleme biçiminde görülmektedir. Üç tarafta karyatidlerin taşıdığı galeriler ve avlu alanı içindeki ikişer adet boyuna uzanmış su havuzları vardır ki bunlar olasılıkla Nil'in sularını temsil etmekteydi. Ayrıca, geleneksel sütunların yerine galerileri taşıyan insan biçimindeki destekler Mısır'a özgü bir görünüme sahiptir. Bunların özellikle baş süsleri tamamen Mısır tarzında idi. Giysiler de Mısır ve doğu özellikleri taşımaktaydı. Sırt sırta duran insan boyundan büyük figürlerin yüzleri, kolları, elleri ve ayakları yani tüm çıplak ve görünen yerleri koyu gri neredeyse siyah bir mermerden yapılmıştır. Bunun yapılış nedeni de, büyük bir olasılıkla Mısırlı karakter kazandırmak içindi¹⁰⁰⁶.

Mysia Bölgesi'nde İsis kültürüne ilişkin epigrafik buluntular azdır. Bunlar da çoğunlukla Kyzikos'ta ele geçmiştir¹⁰⁰⁷. Kentteki İsis-Serapis kültürü, İ.Ö. 1. yüzyılda θεραπευταί (therapeutai) birlikteliğinde görülmektedir. İsis'in hizmetçileri olan θεραπεία'lar (therapeia), therapeutai kültürü adı altında, henüz resmi karakter kazanmadan önce Delos'ta bilinmekteydi. Bu kültür Kyzikos'ta ise Mısır kültürü olarak da hizmet görüyordu. Bu therapei'lardan birisi Menastros'un oğlu olan Andreas, diğeri ise Theodotos'un oğlu Theophilos'dur. Şüphesiz bunlar çağdaş olup birçok yazıtta isimleri (Kat. No: 237 ve Kat: 238) geçmektedir¹⁰⁰⁸. *Therapeute* terimi "hypostoliste" veya "melanophere"¹⁰⁰⁹ terimlerine karşıt olarak, bir ayini anlatmaz. Muhtemelen Kyzikos therapeute'leri Mısır tanrılarını özel bir kültür olarak sayıyordu. Theopeithes'e adanmış heykelin kaidesindeki yazıttan İsis ve Serapis'in site kent tanrılarının

¹⁰⁰⁵ Ünlüoğlu 97 vd.

¹⁰⁰⁶ Radt 2001, 205

¹⁰⁰⁷ Lolling 1884, 18; Takács 2005, 166-167, SIRIS 317-321.

¹⁰⁰⁸ Dumond 1973, 101.

¹⁰⁰⁹ Brill 1991, 75.

arasında olduğunu düşünmemize yardımcı olmaktadır¹⁰¹⁰. Yine Kyzikos'ta ele geçen ve İ.Ö. 1. yüzyıla tarihlenen Kat. No: 236'daki bir sunak üzerinde tanrıça İsis görülmektedir. Mısır tanrılarının site kente girişleri muhtemelen daha eskilere dayanır ve Roma imparatorluğu boyunca da görülür. Çünkü bu dönemde kentte, İsidoros, Serapion ve Serapiakos gibi isimlerin kullanıldığını görüyoruz. Buna rağmen tanrıçayı sikkeler üzerinde göremiyoruz, fakat Antoninus Pius ve Caracalla dönemine ait sikkelerde, Serapis Harpokrates görülmektedir. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde, İmparatorluk dönemine ait bir pişmiş toprak figürin bulunmaktadır. Bu eser Kyzikos'tan getirilmiştir. Her iki tanrıçaya ait özellikleri gösterdiği için İsis-Tykhe olduğu düşünülmektedir: Tykhe'ye ait iki bereket boynuzu, başında yüksek başlık, göğüs üstünde bağlanan manto, üzerinde dikine inen kıvrımlar görünen tunik figürinde görünen özelliklerdir. Yine Kyzikos'ta ele geçmiş bronzdan yapılmış bir başka eser bugün Berlin Müzesi'nde korunmaktadır. Burada İsis ve Serapis, insan başlı birbirine sarılmış iki yılan şeklinde agathodaimon olarak betimlenmiştir. Bu, Anadolu'da çok popüler olmamasına rağmen verimliliği ve refahı sembolize eden bir motif olarak kullanılmaktaydı. Bu eserler Kyzikos'ta bulunmasına rağmen yerel üretim olmadıkları düşünülmektedir fakat yine de kentte İsis-Serapis kültürünün varlığını desteklemektedirler¹⁰¹¹.

Bu kült, Kyzikos'tan komşu kentlere yayılmış olmalıdır. Kat. No: 236'deki Roma dönemine ait Hamamlı yazıtında Apollodoros tarafından tanrıçanın emri ile yapılan bir sunu anlatılmaktadır. Yazıtta geçen *καρποφόρος* ifadesi, genelde Demeter için kullanılmaktadır. Bu da, kentte iki tanrıçanın asimile olup olmadığı sorusunu akla getirmektedir. Bu durum hiç de sürpriz olmaz; çünkü Hellenistik Çağda Mısır'da iki tanrıçanın işlevleri ve nitelikleri birleştirilmiştir. Aslında *καρποφόρος* terimi, en azından daha geç dönemde iki bereket boynuzu ve yer meyvelerini taşıyan İsis-Tykhe'de kullanılması daha uygundur. Kyzikos yakınlarında Besbikos adasında bulunan Athenaios oğlu Moschion'un mezar steli üzerinde İsis ve Serapis'in betimleri kültürün yayılımını işaret etmektedir¹⁰¹².

Hadrianeia yakınlarındaki Dursunbey'de ele geçen Kat. No: 232'deki silindirik şekilde sütun üzerindeki yazıttan bu adağı, Sempronius İdomeneus'un kendi imkanlarıncaya Serapis ve Marcus Aurelius Antoninus adına diktirdiğini öğreniyoruz¹⁰¹³. Yazıt oldukça aşınmış olduğu

¹⁰¹⁰ Dumond 1973, 101.

¹⁰¹¹ Ünlüoğlu 2005, 106.

¹⁰¹² Dumond 1973, 104; Ünlüoğlu 2005, 106.

¹⁰¹³ Schwertheim 1987b, 94, no: 135.

için zor okunmuştur. Burada, Serapis'e ait bir kültün varlığını ele geçen sikkeler de desteklemektedir¹⁰¹⁴.

3.9. Ölüm İnanışı İle İlgili Tanrı ve Tanrıçalar

İnsanlar tarih boyunca karşılarına çıkan birçok soruna çözüm bulmuşlar fakat bir tek ölüme çare bulamamışlardır. Bu yüzden ölüm çok eski zamanlardan beri insanoğlunun ilgisini çekmiş ve bu durum karşısında çok farklı davranış biçimleri sergilemişlerdir. Ölüm yeryüzündeki tüm canlıları ilgilendirdiği için birçok bilimin de ilgisini çekmiştir. Hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi olarak açıklanan ölüm, her toplum tarafından korkuyla ve merakla karşılanmış ve bunun sonucunda bir takım inançlar geliştirmişlerdir.

Ölümün evrensel niteliğinin farkında olan insanoğlunu dünyada yaşayan diğer canlılardan ayıran en önemli nitelik bir gün öleceğinin bilincine sahip olmasıdır. Başka hiçbir canlıda bulunmayan bu bilinç, insanoğlunun dikkatini ölüme yoğunlaştırmasına neden olmuştur. Ölümün evrensel niteliği, onun farklı açılardan ele alınıp incelenmesi değerlendirilmesi ve yorumlanmasını da beraberinde getirmiştir¹⁰¹⁵.

En eski zamanlardan beri, ölümlerin daha açık bir deyişle ruhların, ölümler ülkesinde yaşamlarını devam ettirdikleri inancı mezarlara yiyecek-içecek ve hediyeler bırakılmasına neden olmuştur. Ayrıca tütsüler yakılmış ve ölen kişiler adına çeşitli törenler yapılmıştır. Tüm bu işler “ölü kültü”¹⁰¹⁶ adı altında aileleri tarafından yapılmış ve mezarlara bıraktıkları bu sunular da mezar kültürünü doğurmuştur¹⁰¹⁷.

¹⁰¹⁴ ay 1987b, 128, no: 21, 36, 49, 57.

¹⁰¹⁵ Uhri 2007. 13.

¹⁰¹⁶ Özgüç 1948, 87; Akyurt 1998, 154;

¹⁰¹⁷ Antonaccio 1994, 400 vd.

3.9.1. Moiralar (=Μοῖραι)

Kat. No: 240-244

Lev: 101-103

Hesiodos'un "yaşama paylarımızı düzenleyenler" olarak tanımladığı¹⁰¹⁸ Moiralar kader tanrıçalarıdır.

Zeus'un kızları olarak bilinen Moira'lar insanın kaderini ve dünyadaki nasibini belirlerlerdi. Üç kız kardeşi temsil etmektedirler. Bunlardan birisi Atropos ki bu yaşam ipliğini eğirendir, bir diğeri Klotho'dur. Bu da ipliği yumak haline getirir. Üçüncü kardeş olan Lakheesis de ömür ipliğini keserek yaşamı sona erdirendir. Eski inanca göre, insanın kaderi ve alın yazısı daha anne karnında belli olur ve kader onun ömür ipliğini bükmeye koyulur. İnsana yaşam payı veren Moiralar, insanın yaşamı ile ölümü arasındaki dengeyi de bozulması imkansız bir şekilde korurlardı. Zeus'un kızları olmalarına rağmen, onların verdiği kararı Zeus bile değiştiremezdi. Bu tanrıçalar ölümlülerin alın yazılarını kararlaştırdıkları gibi, dünyanın düzenine de göz kulak olurlar. Bunların dışında insanların doğumlarını da yöneten Moira'lardır¹⁰¹⁹ fakat Moira denince daha çok ecel ve ölüm akla gelmektedir.

Yün eğirip ip yapan kadınlar olan Moiralar'ın kökeninin Neolitik Dönem Ana Tanrıça ikonu ile ilişkili olduğu kabul edilmektedir. Kelimenin tüm dillerdeki dilsel kökeni pay veren paylaştıran anlamı taşıması Neolitik Ana Tanrıçasının her şeye hükmeden aynı zamanda her şeyi kontrol eden durumu ile bağdaştırılmaktadır. Neolitik kadının ürünü paylaştırmacılığı ya da, her şeyi pay eden anaçlığı, zamanla insan yaşamının kaderini pay eden şeklinde dönüşüme uğradığı da kabul edilen görüşlerdendir. Özellikle Neolitik kadının doğurganlık ve ebelik kimliği de Moiralar'la bağdaştırılır¹⁰²⁰.

Anadolu'nun her bölgesinde olduğu gibi Mysia Bölgesi'nde Gönen, Kyzikos, Tafak ve Edincik'ten ele geçen mezar stellerinde bu kader ve ölüm tanrıçalarının isminin geçtiğini görmekteyiz.

Kat. No: 240'deki mermer, tek resim alanlı, üçgen alınlıklı ve akroterli mezar stelleri buna bir örnektir¹⁰²¹. Stel üzerinde resim alanının daha kalın olan sol çerçevesi üzerine kıvrık

¹⁰¹⁸ Hesiodos, Theogonia 905.

¹⁰¹⁹ Bayladı 1995, 122; Akşit 2003, 115-116; Sağlam 2008, 46-47.

¹⁰²⁰ ay 2008, 47-48.

¹⁰²¹ Hasluck 1905, 61, no: 24; ay 1910, Kat. No: V 219; Mendel III, Kat no: 954; Peek, 1931, 129 vd., no: 15;

dallarla yapılan süsleme vardır. Ortadaki kabartma alanında ise cepheden, Khiton üzerine manto giysili biri kadın iki büst tasvir edilmiştir. Kadının başı manto ile örtülüdür.

Bir diğer örnek ise, Kyzikos'tandır¹⁰²². Kat. No: 241'deki beyaz büyük tanecikli mermer mezar steli üzerindeki kabartmada sağ tarafta, yüksek kline üzerinde, sol kolu ile yüksek yastıktan destek alarak sol tarafı üzerine uzanmış bir erkek, sol elinde derin kadeh tutmaktadır. Solda, ayak ucunda, *diphros* üzerinde profilden oturan, khiton giymiş, *Protopudicitia* tipinde kadın figürü yer almaktadır. Sol alt köşede ise profilden, manto giyimli, elinde kalathos tutan, hizmetçi kız vardır. Ortada, üzerinde büyük iki elma arasında üzüm olan boğa ayaklı mensa triples (üç ayaklı masa) yer almaktadır. Masanın sağında, cepheden, manto giyimli, sağ elini dirsekten kırıp göğüs hizasında tutan, sol eli mantosunun kenarından tutan, vücut ağırlığı sağ ayak üzerinde erkek figürü tasvir edilmiştir. Mutemelen bu, büyük oğul olmalıdır. Solda klinenin üzerinde ayak ucunda $\frac{3}{4}$ cepheden oturan, sağ elini dirsekten kırıp göğüs hizasında tutan bir erkek figürü daha vardır. Bu da muhtemelen küçük oğuldur. Mensa triplesin sağında, cepheden, hafif sağa dönük, kısa khiton giyimli sağ elini masanın üzerine uzatan erkek hizmetçi görülmektedir.

Kat. No: 242'deki örnek ise dikdörtgen prizma şeklinde mermerden alt ve üstü profilili bir mezar altarıdır¹⁰²³.

3.9.2. Hades (ΉΑΙΔΗΣ)

Kat. No: 245-258

Lev: 104-111

Ölüler ülkesinin tanrısı olan Hades, Aidoneus, Pluton adları ile de tanınmaktadır. Tanrı, bitkisiz ve ışıksız, acılar ve üzüntüler yerinin tartışmasız efendisidir ve karısı Persephone ile burada yaşamaktadır. Bu ülkede, Akheron (=acı), Pryphlegeton (=ateş), Kokytos (=gözyaşları), Lehte (=unutma) ve Styks nehirleri akmaktaydı¹⁰²⁴. Hades'in kapısında cehennem köpeği olan Kerberos bulunmaktadır. Styks ırmağının kayıkçısı, Kharon

Schwertheim 1980, 227-8, no: 525, Lev. XXXVIII; Cremer 1991, 137, Kat. No: MiKSt 10; Şahin 2000, 159, TA 35, Lev. 18.

¹⁰²² Pfuhl-Möbius 1979, no:1786, Lev.257; Schwertheim 1980, 230, no: 530.

¹⁰²³ Arthur- Munro 1901,, 231; Schwertheim 1987b, 116, no:185, Lev. 29.

¹⁰²⁴ Başaran 1990, 128.

ölüleri bu ırmaktan geçirip hades'e götürür. Tabii bunun bir ücreti vardır. Bunun için ölülerin ağzına ya da yanına kayığa binme ücreti olarak 1 *Obolos* konulurdu¹⁰²⁵.

Hesiodos, *Theogonia*'sında tanrının kendisinin de ülkesinin de hiç sevilmediğinden bahsetmektedir¹⁰²⁶. Bu nedenle adına ne tapınak ne sunak yapılmış ne de ilahiler bestelenmiştir.

Heykel sanatında Hades'in, genelde karısı Persephone ile birlikte bir tahtta oturur şekilde tasvir edildiği görülmektedir. Sert, sakallı ve uzun saçlıdır. Sağ elinde tanrılık asası taşımaktadır.

Mysia Bölgesi'nde ele geçen birçok mezar epigramında Hades'in adı geçmektedir. Mustafakemalpaşa'da ele geçen Kat. No: 245'daki stel, Stel üzerinde ölü yemeği sahnesi işlenmiştir. Ortada, yüksek kline üzerinde, sol kolu ile yüksek yastıktan destek alarak solu tarafı üzerine uzanmış bir erkek, sol elinde derin kadeh tutmaktadır. Solda, ayak ucunda, *diphros* üzerinde profilden oturan, khiton giymiş, *Protopudicitia* tipinde kadın figürü tasvir edilmiştir. Sol alt köşede, sola dönük, khiton giymiş, elinde kalathos tutan bir hizmetçi kız yer alırken sağ alt köşede, üzerinde yiyecekler olan mensa tripes (üç ayaklı masa) ve masanın sağında, kısa khiton giyimli, vücut ağırlığı sol bacak üzerinde, sağ bacak, sol bacak üzerine çarpaz olarak atmış bir de erkek hizmetçi görülmektedir. Mensa tripes ile erkek hizmetçi arasında situla¹⁰²⁷ yer almaktadır. İ.S. 2. yüzyıla tarihlenmiştir¹⁰²⁸.

Miletopolis'ten gelen Kat. No: 246'deki diğer örnek ise İ.Ö. 2 yüzyıla tarihlenir. Bu mermerden, çerçeveli, üçgen alınlıklı, akroterli, üç resim alanlı mezar stelidir¹⁰²⁹.

İki resim alanının korunduğu üst parçada, birbirinin aynı olan ölü ziyafeti sahnesi görülmektedir. Üstteki kabartmada ortada, örtülü ve yüksek kline üzerinde, sol kolu ile yüksek yastıktan destek alarak sol tarafı üzerine uzanan erkek, sol elinde derin kadeh tutmaktadır. Solda, ayak ucunda, *diphros* üzerinde profilden oturan, khiton giymiş, *Protopudicitia* tipinde kadın figürü yer almaktadır. Sol alt köşede, cepheden, khiton giymiş, elinde kalathos tutan, vücut ağırlığı sol ayak üzerinde, sağ ayağı geride gösterilmiş bir

¹⁰²⁵ Erhat 1989, 129 vd.; Bayladı 1995, 49 vd.; Akşit 2003, 137.

¹⁰²⁶ Hesiodos, *Theogonia*, 810.

¹⁰²⁷ Situla: Silindirik biçimli derin kaplara genel olarak verilen isim.

¹⁰²⁸ Cirio 1984, 99-100, Lev. 11; SEG XXXIV 1984, no:1247; Peek 1985, 157 vd., no: 7; Cremer 1991, 193-4, Kat. No: UMİS 11, Lev. 28.

¹⁰²⁹ Peek 1941, 82 vd.; Merkelbach 1977, 281; Mette 1984, 13 vd.; SEG XXXV 1985, no: 1283; SEG XXVII no: 1231; Pfuhl-Möbius I no: 717; Schwertheim 1985a, 80-81, no: 5; Cremer 1991, 191, Kat. No: UMİS 4; Şahin, 2000, 194-195, KA 8, Lev. 49.

hizmetçi kız bulunmaktadır. Ortada, üzeri boş üç ayaklı bir masa, masanın sağında, hafif sağa dönük, kısa khiton giyimli, sağ eli ile yastığa dokunan sol eli göbek üzerinde, vücut ağırlığı sağ ayak üzerinde, saki ve sağ alt köşede ise bir krater yer almaktadır. Ortadaki resim alanında da üstteki resim alanında görülen ölü ziyafeti sahnesinin aynısı canlandırılmıştır.

Üçüncü resim alanında cepheden, sola bakan, manto giysili, *Palliat* tipinde üç erkek figürü görülmektedir. Sağ baştaki erkek hafif sağına dönmüş, sol eli ile göğsü üzerinde mantonun ucunu tutmakta ve sağ eli ile yanındaki kadın ile tokalaşmaktadır. Sağ köşede cepheden, sağ eli ile kadının mantosunu tutan bir çocuk vardır. Epigramda Hades'in ismi geçmektedir. Benzer sahneleri Kat. No: 247-258'de de görmekteyiz.

3.10. Ölü Ve Kahraman Kültleri

Kat. No: 259-282

Lev: 112-122

Bu kült adını efsanevi kahramanlar ve ölülerden almaktadır. Kültün ilk örnekleri İ.Ö. 8. yüzyılda Sparta'da uygulanmış¹⁰³⁰ olmasına rağmen, bu külte ait en iyi örnekler İ.Ö. 479 yılında Perslerle yapılan Plataia savaşında ölen askerlerin şerefine sunulan kültte görülmekte ve Roma İmparatorluğu döneminde de varlığını sürdürmektedir¹⁰³¹. Burada uygulanan kült, tek bir birey üzerine değil kollektif yani savaşta ölenlere toplu olarak uygulanmıştır. Fakat bu kült tanrısal yani ilahi kültlerden ayrıdır. Çünkü bunun kentin önemli kişilerine, savaşta ölenlere ve şehir kuran kişilere uygulandığı görülmektedir. Bu kültte, kahramanlar yarı tanrı olarak kabul edilmekte ve böylece ölen kahramana tanrısal özellikler yüklenmektedir. Bunların içinde en ünlü örnek Herakles olup; birçok yerde tapınım görmüş, tanrılarla eş tutulmuş, adına kurbanlar kesilmiş, sunularda bulunulmuş ve ölümsüzleştirilmiştir¹⁰³². Herakles, aynı zamanda kahramanların tanrısıdır.

Yunanlılarda, yaşamında büyük başarılar elde etmiş kişilerin öldükten sonra tanrısallaşacağı inancı oldukça yaygındır. Arkaik ve Klasik dönemlerde önemli ordu yöneticileri veya site kurucuları öldükten sonra kahraman olarak tapınım görmüşlerdir.

¹⁰³⁰ Antonaccio 1994, 140.

¹⁰³¹ Price 2004, 76.

¹⁰³² Smart 1989, 229

Kahramanlık kültlerinin dünyevi bir doğası olduğu için tanrısallaştırılan kahramanların güçleri sınırlıdır ve tanrılarla yakın ilişki kuramazlar. Kahramanlar için başarılarını anmak adına tapınaklar inşa edilmemiş onların yerine “heroon” adı verilen mezarlar inşa edilmiştir¹⁰³³. Bu mezar yapılarının etrafında yapılan dini aktiviteler gözlemlenmesine rağmen bunlar daha çok, kahramanlaştırılmış ölümlere duyulan saygı ve ölen kişiyi onurlandırmak için yapılan eylemlerdir¹⁰³⁴.

Ölen kişileri heros olarak onurlandırmak, Hellenistik dönemde toplumun her tabakasında yerleşmiş ve oldukça da yaygınlaşmış bir gelenektir. Kahramanlar, çoğunlukla at üzerinde ve bir sunağa doğru ilerler şekilde tasvir edilmişlerdir. Bölgeden Mustafakemalpaşa'dan ele geçen mermer levha Posides için yapılmıştır¹⁰³⁵. Kat. No: 275'deki levha üzerinde sağ taraftaki kadın, khiton giyimli, başı manto ile örtülü, cepheden ayakta durmakta ve sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu taşı tutmaktadır. Sol elinde ve karnı üzerinde ise bir çanak tutmaktadır. Kadının sağında, bir koç kabartması ile süslenmiş, köşeli ve aşağı doğru genişleyen bir sunak yer alır. Sunağın üzerinde bir herme, arkasında da dallarına yılan sarılmış bir ağaç görülmektedir. Sol tarafta ise bir at ve üzerinde, khiton ve khlamys giyimli binicisi tasvir edilmiştir. Cremer'e göre bu küçük heroon, Hermes'e adanmıştır. Sunak üzerinde yer alan Herme'den dolayı bu sonuca varan Cremer böylece, gymnasiumun koruyucu tanrısı olan *Hermes Enagonios*'a işaret etmektedir. Sunağın yanında bulunan kadın, gencin annesi olup; elindeki sunu taşı ile sunuda bulunmaktadır¹⁰³⁶. Yine buna benzer bir stel ise Bandırma'da ele geçmiştir¹⁰³⁷. Kat. No: 274'deki Askas için yapılmış olan mezar stelinin üst resim alanında, sağda oturan kadın ve kadının sağ alt köşesinde hizmetçi tasvir edilmiştir. Sol tarafta ise iki erkek figürünün sadece ayakları görünmektedir. Altındaki resim alanında; sağda, üzerine yılan dolanmış bir ağaç ve sunak yer almaktadır. Ortada, at üzerinde bir binici, solda bir erkek hizmetçi vardır. Buradaki tasvir ve yazıt, ölen kişinin kahramanlaştırıldığını göstermektedir. Kyzikos kentine ait bir stel üzerinde de aynı anlatımı

¹⁰³³ Price 2004, 78.

¹⁰³⁴ ay 2004, 73.

¹⁰³⁵ Pfuhl-Möbius 1979, no: 1377, Lev. 200; Schwertheim 1980, no: 410, Lev. XXX; ay 1983a, no: 112; Cremer 1991, 134, Kat. No: KH 1; SEG XXIX 1979, no: 1259; Şahin 2000, 184, TB 44, Lev. XL.

¹⁰³⁶ Cremer 1991, 56-57.

¹⁰³⁷ Pfuhl-Möbius, 1977, no: 1042, Res. 69; Schwertheim 1980, 36, no: 88, Lev. VIII; Cremer 1991, 135, Kat. No: KH 3; SEG XXVII, 1977, no: 803.

görmekteyiz¹⁰³⁸ Burada ölü, Zeus'un kahramanı veya kralı olarak onurlandırılmıştır. Kahramanlaştırılan kişi kline üzerinde yatmaktadır. Klinenin ayak ucunda bir ağaç ve ağaca sarılmış bir yılan vardır. Yılan, yatan kişiye doğru uzanmaktadır. Khitonik bir anlam taşıyan yılan, Hellenistik dönemde mezar stellerinde oldukça yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Kabartma alanının sağ üst köşesinde bir at protomu yer almaktadır.

Stel üzerindeki kabartmada bir atın ve zırhsız, sakalsız bir genç adamın sunağa doğru ilerleyerek tasvir edilmesi ve yakınında da bir *Herme*'nin bulunması, mezar sahibinin genç yaşta öldüğünü ve henüz gymnasiuma gittiğini anlatmaktadır. Sadece ebeveynler değil, aynı zamanda encümen üyeleri de ölmüş öğrenciler için mezar anıtları dikmişlerdir. Örneğin yarışmalarda hayatını kaybetmiş olan gençleri gymnasium üyeleri bir kahraman mezarıyla onurlandırmaktaydı. Onlar için gymnasiumda bir cenaze töreni de düzenlenmekteydi. Hatta sekiz yaşındaki bir çocuk bile yani ilkökul seviyesindeki bir çocuk bile, kahramanlaştırılmış ve gymnasiumun koruyucu tanrısı olan Hermes'e benzetilmiştir. Çocuk yaşta ölenleri kahramanlaştırmak gelenek halini almıştır. Steller üzerinde bir atlı ile birlikte *Herme*'nin bulunması ve özellikle véος ἥρως ifadesinin varlığı ölen kişinin kahramanlaştırıldığını göstermektedir¹⁰³⁹. ἥρως kelimesi birçok stel üzerinde görülmektedir (Kat. No: 259-260, 262-264, 266-277, 279).

Kabartmaları incelediğimizde at üzerinde sakin bir şekilde oturan kahraman, kısa khiton üzerinde arkaya doğru dalgalanan bir chlamys giymektedir. Bu tür kahramanlar Anadolu'da Trakya bölgesinde oldukça yaygındır. Bu da Thrakların ata verdikleri büyük önemden kaynaklanmaktadır. Thrakialılar, henüz küçük yaştan itibaren ata binmeyi, at üzerinde savaşmayı ve mızrak atmayı öğrenmişlerdir¹⁰⁴⁰. Süvari, kısa khiton ve chlamys giyimlidir. Robert, bunların tanrı olmayıp; kahramanlaştırılmış insanlar olduklarını düşünmektedir¹⁰⁴¹.

Mysia Bölgesi'nde bunların dışında tapınım gören kahramanlar da vardır. Bunlardan bir tanesi Kyzikos kentinin kurucusu olan kral Kyzikos'tur. Kentin kurucusuna ΗΡΩΣ ΚΥΖΙΚΟΣ olarak tapınıldığını sikkelerden öğrenmekteyiz¹⁰⁴². Sikkeler üzerinde kral ve

¹⁰³⁸ Yaylalı 2007, 123 vd.

¹⁰³⁹ Cremer 1991, 57.

¹⁰⁴⁰ Herodotos, VII, 110 vd.; Mansel 1968, 9; Taşlıkılıç 1971, 103.

¹⁰⁴¹ Robert 1946b, 57 vd.

¹⁰⁴² Marquardt 1836, 135-136.

kahraman Kyzikos'un başının tasvir edildiği görülmektedir ve sikkeler üzerinde bir imparator başının yerini almıştır. Altın ve gümüş alaşımı staterler üzerinde tasvir edilen başlar daha sonra yapılan portrelerle güçlü bir benzerlik göstermektedir. Hadrianus döneminde (İ.S. 117-138) de Kyzikos'ta tiyatronun önüne dikilmişti. Bu tarihten sonra ise genç kahramanın tam boy çıplak heykeli ise arkaya bakar pozdadır¹⁰⁴³. Kral Kyzikos'un ismi Argonatlar efsanesinde de geçmektedir. Efsanede, Argonatlar'ın Kyzikos'tan geçişi bölümünde Kyzikos'un ölümü ve onun ardından gelen olayların ayrıntıları önemli bir yer tutmaktadır. Burada Kyzikos, kente adını veren bir kahraman olarak geçmektedir ve κτίστης'lere verilen onura layık görülmüştür. Kyzikos ve karısı Kleite'nin ölümünden sonra, onların trajik kaderleri anısına her yıl yapılan geleneksel törenler de anlatılmıştır. Bu törenler arasında orucun varlığından, buğday öğütümünün durdurulmasından, çığ besinlerle yetinilmesinden, iki ölünün şerefine içki dökülmesinden ve halkın ortak değirmeninde kutsal peksimetlerin yapılmasından bahsedilir¹⁰⁴⁴.

Kahramanlık kültü, Hellenistik Dönemde çok önemli bir yere sahip olan tanrısal onurlandırmanın temelini oluşturan ve geçişi sağlayan bir olgudur.

3.11. İmparator Kültü

Kat. No: 283-295

Lev: 123-125

Geçmişi çok eski dönemlere uzanan ve hükümdarı tanrı yerine yükselterek ona tapınmak demek olan hükümdarlık kültü, Hellenistik dönemde, başka bir anlam ve görünüşle yeniden canlanmıştır. Erken hükümdar kültürünün doğasını, krala duyulan minnet ve halkın gördüğü siyasi iyilikler karşısında şükran duygusuyla bağışladıkları sunular oluşturmaktaydı. İ.Ö. 4. yüzyılda Büyük İskender tanrısal bir mertebeye ulaşmış ve hayatta iken kült halini almıştır¹⁰⁴⁵. İskender, Pers Krallığının egemenliğine son vermek amacıyla yaptığı seferler nedeniyle bir kurtarıcı olarak halkın sevgisini ve güvenini kazanmıştır. Pers egemenliğinden kurtulan kentler, bu yeni güce ve iktidara şükran ve bağlılıklarını anlatmak amacıyla Büyük İskender'i tanrılaştırmışlardır. Ayrıca annesi Olympias'ın İskender'in Zeus'un oğlu olduğunu

¹⁰⁴³ Hasluck 1910, 239.

¹⁰⁴⁴ Ertüzün 1991, 22.

¹⁰⁴⁵ Price 2004, 78.

söylemesiyle bu durumu daha da güçlendirmiştir¹⁰⁴⁶. İskender'in ölümünden sonra, onun için yapılan mezar bir heroon'dan çok tapınak gibi inşa edilmiştir¹⁰⁴⁷. Bu da Hellenistik Krallıklar içinde ilk resmi tapınım ve tanrılaştırma olarak düşünülebilir¹⁰⁴⁸.

Hellenistik kralların gerçekçi güçleri olması nedeniyle tanrılara karşı üstün bir yanı da bulunuyordu. Örneğin, I. Attalos'un kudreti ve mükemmelliği gözle bizzat görülürken tanrının gücü gözle görüleliyordu. Bu yüzden ki hükümdarlar halkına sağladıkları yararlar ve iyilikler ölçüsünde tapınım görmüşler ve buna uygun olarak da σωτήρ (=kurtarıcı), εὐεργετής (=iyiliksever), κτίστας (=kurucu) gibi bir takım sıfatlar almışlardır. Eğer bir ölümlü güzel bir iş yapıp fayda sağlamışsa bu ölümlüye θεός (=tanrı) ünvanı verilirdi. Ölümlü bir kişiye theos (=tanrı) ünvanının verilmesiyle yapılan onurlandırma ya da verilen tanrısallık dini yönünden çok politik yönüyle ilgidir. Bu durum kişinin gücünü ve otoritesini temsil ediyordu¹⁰⁴⁹.

Hellenistik Dönemde hükümdarlara sadece tanrısallık ünvanları verilmemiş aynı zamanda hükümdarların adına şenlik ve kütler de kurulmuştur. Attaloslar hanedanının kurucusu olan Philetairos, İ.Ö. 278/277 yıllarında Galatların Kyzikos üzerine düzenlediği seferde Kyzikos halkına buğday ve arpa bağışında bulunmuştur. Kyzikos'ta ele geçen bir yazıttan, Philetairos'un yaptığı bu yardımlar karşısında halkın, onun adına her yıl bir şenlik düzenlediklerini öğreniyoruz¹⁰⁵⁰.

Hellenistik dönemin sona ermesi ve Roma egemenliğinin başlaması ile İ.Ö. 197'den sonra Yunanistan ve Anadolu'da görülmeye başlanan Roma kentinin kişileştirilmiş sembolü olan tanrıça Roma kültürünün yanında Augustus için imparatorluk kültürü adı verilen yeni bir akım eyaletlerde yayılmaya başlamıştır. İ.Ö. 29'da Pergamon'da ve Nikomedia'da Roma ve Augustus'a tapınaklar yapılmış ve bunu diğer kentler izlemiştir¹⁰⁵¹. İ.S. 3. yüzyıla kadar devam eden imparatorluk kültürü bilinen en yaygın kültür olarak yerini almıştır.

Mysia Bölgesi'nde Kyzikos'ta bu kültürün ilk izleri Hellenistik dönemde Pergamon kraliçesi, Kyzikoslu Apollonis için yaptırılan tapınakla başlar; İmparator Hadrianus ile de

¹⁰⁴⁶ Pollitt 1986, 271.

¹⁰⁴⁷ Price 2004, 33.

¹⁰⁴⁸ Walbank 1992, 213.

¹⁰⁴⁹ Fishwick 1987, 32, 41.

¹⁰⁵⁰ ay 1987, 32; CIG 3660.

¹⁰⁵¹ Akşit 1976, 56.

güçlü bir şekilde kendini hissettirir. Bölgede Karacabey¹⁰⁵², Melde¹⁰⁵³ ve Mustafakemalpaşa'dan¹⁰⁵⁴ ele geçen yazıtlarla¹⁰⁵⁵ imparatorun *ktistes*, *soter* ve *Zeus Olympios* olarak onurlandırıldığını anlamaktayız. Günümüze kadar gelen bu dört yazıtın da ortak noktası Hadrianus'u kurucu ve kurtarıcı olarak kutlamalarıdır. Eksik olan sözcük ise Olympialı ya da Zeus Olympios'dur. Yazıtların çevirisi şöyledir:

“Uğurlu Olsun!

Kurtarıcı ve kurucu İmparator Hadrianus 'a.’”

“*Olympos 'lu (tanrı), kurtarıcı ve kurucu İmparator Hadrianus 'a.’”*

“*Olympos 'lu Zeus, kurtarıcı ve kurucu İmparator Hadrianus 'a.’”*

“*Olympos 'lu Zeus ve kurtarıcı İmparator Hadrianus 'a.’”*

Yazıtlarda geçen σωτήρ ve κτίστας kelimeleri genelde Hadrianus için kullanılmaktadır¹⁰⁵⁶ (Kat. No: 284-285). Bunlara benzer yazıtlar Apollonia¹⁰⁵⁷, Kyzikos¹⁰⁵⁸, Yatağan¹⁰⁵⁹ ve Soma'da¹⁰⁶⁰ da ele geçmiştir. Bunların içinde Soma'dan ele geçen Kat. No: 288'deki yazıt ilginçtir çünkü burada Hadrianus tanrı Zeus Kynegesios ile özdeşleştirilmiştir. Hadrianus'a verilen ktistes ve oikistes sıfatından dolayı kentin Hadrianus tarafından tekrar kurulduğunu anlayabiliyoruz. Kent halkı, imparatora teşekkür amacıyla bir av partisi düzenlemiştir. Çünkü Hadrianus'un ava olan düşkünlüğü zaten bilinmektedir¹⁰⁶¹ İmparatorun av tutkusunu Hadrianutheraî sikkelerinden de öğrenebiliyoruz. Hadrianus tasviri olan bronz bir sikkenin arka yüzünde çenesini hafifçe açmış sola dönük bir ayı başı bulunmaktadır.

¹⁰⁵² Kat. No: 292.

¹⁰⁵³ Kat. No: 293-294.

¹⁰⁵⁴ Kat. No: 295.

¹⁰⁵⁵ Wiegand 1904, 306; Mendel 1909, 404, no: 402; Hasluck 1910, 267, no: 6-7; IGR IV 128-129; Schwertheim 1983a, 33, no: 27 a, b, c, d, Res. 24; Perrot 1983, 98, no: 59.

¹⁰⁵⁶ Arthur-Munro 1897, 270.

¹⁰⁵⁷ ay 1897, 270, no: 11; Hasluck 1904, 26, no: 18; Wiegand 1904, 310; Lafaye 1927, 47, no: 122-123.

¹⁰⁵⁸ Lolling 1884, 20. Reinach 1898, 540, no: 6; Lafaye 1927, 47, no: 138.

¹⁰⁵⁹ Malay 1999, 31, no: 14, Fig. 13; SEG XLIX, 1999, no: 1765.

¹⁰⁶⁰ Robert 1978, 437 vd.

¹⁰⁶¹ Başaran-Tavukçu-Keleş-Küçükefe-Aydın Tavukçu 2002, 187.

Böylece Hadrianus, en büyük oluşu, başarıları ve av zevki nedeniyle *Kynegesios* sıfatını alarak Zeus'a eş tutulmuştu.

Zeus ile birlikte tapınım gören Hadrianus, Kyzikos tapınağında 13. Olympos tanrısı olarak kabul görmüştür¹⁰⁶². Kyzikos'ta adına bir de tapınak inşa edilmiştir. Tapınak, Zeus ile birlikte Hadrianus'a adanmıştır. Mudanya yakınlarında Dereköy'de ele geçen bir yazıttan Kyzikos'un Hadrianeia Olympia şenlikleri de kutladığını öğrenmekteyiz¹⁰⁶³.

¹⁰⁶² Barattolo 1995, 67-71.

¹⁰⁶³ Corsten 1990, 34, no: 1, 34, 47.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. KÜLT GÖREVLİLERİ

4. 1. Thiasos'lar (=θείασοι)

Kelime anlamı tanrının onuruna şarkı söyleyip dans eden kişiler topluluğudur¹⁰⁶⁴. Özellikle Dionysos'un onuruna yapılan şenliklerde thiasoslar görülmektedir. Bölgede Daskyleion ve Rhyndakos arasındaki Beyçiftlik'te bulunan ve bir Dionysos rahibine yönelik Kat. No: 125'deki mezar taşından¹⁰⁶⁵ bölgede Dionysos'a ait bir kültün varlığını öğrenmekle kalmıyor aynı zamanda thiasosların Dionysos'la olan ilişkisini de öğreniyoruz. Taşın üzerindeki kabartmada, elinde asası ile bir ağacın altında duran erkek figürü muhtemelen Dionysos ile eşdeğer tutulmuş olan ölmüş kişidir. Taş oldukça yıpranmış olduğundan epigramı tamamlamak mümkün değildir. Ancak, ilk satırda geçen [τόνδε τυπὸ]ν θείασοι μνήμης χάριν ifadesiyle bunun bir Dionysos üyesine ait mezar taşı olduğu anlaşılmaktadır.

Daskyleion'da birçok θείασοι mevcuttu. Bu türden örneklerle Menderes Magnesiası'nda ele geçen yazıtlarda da karşılaşılıyor. Phrygia'da Akmonia kökenli bir metinde de buna benzer ifadelerin (οἱ μύσται τοῦ ἱεροῦ α' θι[άσ]ου) geçtiğini görmekteyiz¹⁰⁶⁶. Bir yerde çoğunlukla birden fazla Dionysos kültü-derneği söz konusudur¹⁰⁶⁷. Hatta her bir ailenin kendi kült derneğini kurması söz konusudur¹⁰⁶⁸. Örneğin, Roma yakınlarındaki Torre Nova kökenli Agrippinilla yazıtından öğrendiğimiz gibi, köleler de dahil olmak üzere, tek bir aileye ait fertlerden oluşan bir dernek, rahibeleri için bu taşı dikmişlerdir¹⁰⁶⁹.

Yazıtta, ilk iki satırda taş betimlenmekte ve adağı sunanların ismi verilmektedir. Üçüncü ve beşinci satırlarda ise, ölen kişinin ağzından aktarılan konuşmadan öğrendiğimiz kadarıyla ölen kişi, bir Thiasos'luk üstlendiği için yani, muhtemelen rahiplik makamından dolayı, Bromios ifadesiyle, Dionysos ile eşdeğer tutulmuştur. Bu durum, Atina ve Menderes Magnesia'sında örneklerini gördüğümüz gibi olasılıkla, bir kült oyununda Dionysos'un

¹⁰⁶⁴ Liddell-Scott 1966, 319.

¹⁰⁶⁵ Kat. No: 125.

¹⁰⁶⁶ Quandt 1913, 130, MAMA IV 239.

¹⁰⁶⁷ Geniş bilgi için bkz: Nilsson 1957, 50.

¹⁰⁶⁸ Krş. Cole 1984, 42.

¹⁰⁶⁹ Cumont 1933, 232 vd; Vogliano 1933, 217 vd.

rolünü üstlenmiş olmasından kaynaklanmaktadır¹⁰⁷⁰. Ayrıca üye burada tanrı olarak tanımlanır¹⁰⁷¹.

4. 2. Rahipler (=ἱερεῖς)

Antik dönemde rahiplerin var oldukları ve önemli görevler üstlendikleri bilinmektedir. Dini törenleri idare etmek, tanrının heykeline ve kutsal eşyalarına bakmak rahiplerin görevleri arasındaydı. İlk önceleri rahipler toplumlar tarafından seçilmiş devlet memurları idi¹⁰⁷². Daha sonra devletin başı bu görevi üstlenmeye başladı. Onların olmadığı dönemlerde ise *arkhon basileus* gibi önderler veya hakimler bu görevi üstlenmekteydiler. Bir süre sonra rahiplik babadan oğula geçmeye başladı. Bazı durumlarda rahipler belli süreler için seçilmekte bazı durumlarda da satın alınmakta ya da özel hizmetler karşılığında bağışlanmaktaydı¹⁰⁷³.

Rahiplik, hiçbir zaman hakim güç olamamıştır. Her ne kadar rahipler hizmet ettikleri tanrılar tarafından korunduklarına inanıp bunu iddia etseler de hiçbir zaman eleştiri ve vergiden muaf tutulmamışlar; tapınaklar içinde büyük yetki ve sorumluluklar almışlardır. Bu yüzden getirdikleri düzenlemelere kimse karşı gelemezdi¹⁰⁷⁴.

Anadolu'da özellikle Lydia ve Phrygia'da köy tapınaklarında kült memurlarının başında rahip ve rahibeler bulunurdu. Buralarda rahiplik eğer kalıtsal değilse, bir yıl ya da biraz daha fazla sürerdi. Yerel kült rahibinin göreve nasıl getirildiği hakkında bilgi yoktur. Bunlar ya bağlı oldukları şehir tarafından atanıyor; ya da köylüler kendi aralarında yaptıkları bir seçimle bir arkadaşlarını bu konuma getiriyorlardı. Muhtemelen bu tür tapınaklardaki görev yapan rahipler, şehirli memurlardır. Kaistros vadisinde bulunan bazı metinlerden, Ephesos ve Hypaipan burjuvazisi üyelerinin taşra kültürlerinde rahiplik hakkı elde ettikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu makam için köylülere *suma honararia* ödedikleri de bilinmektedir. Bu rahipler, tapınaklarda birçok görevi yerine getirmektedirler. Tanrıları onurlandırıp tapınakların bakımını yapmak, tanrılar ile tapınan kişiler arasında iletişimi de sağlamak onların göreviydi. Günlük ritüelleri devam ettirmek, kurbanlıkları ayarlamak,

¹⁰⁷⁰ Corsten 1988, 74.

¹⁰⁷¹ Cole 1984, 42.

¹⁰⁷² Mansel 1999, 142.

¹⁰⁷³ Bettany 2005, 467-468.

¹⁰⁷⁴ ay 2005, 469.

kutlanan bayramların ve ziyafetlerin finansını sağlamak, sunakları, heykelleri ve diğer hediyeleri tanrılara adanmak, kutsal düzeni korumak da, rahiplerin görevleri arasındaydı. Neokoros'lar (=tapınak bekçileri) epimeletai ve hazineciler rahiplerin yakın yardımcılardı. Neokoros'ların görevleri hakkında pagan ve hristiyan kaynakları oldukça geniş bilgi vermektedir. Bunlardan elde ettiğimiz bilgilere göre bunların görevleri üç gruba ayrılır: Kurban ve arınma törenlerini gerçekleştirmek Kült ile ilgili görevleri yerine getirmektir. Tapınak hazinesini kontrol etmek, ödemeleri yapmak ve tapınağın ihtiyaçlarını gidermek, inşa işlerine gözcülük etmek ve tapınak arşivlerine yerleştirilen dökümanlara şahitlik etmek ve arşivleri düzenli tutmak ise finansal ve yönetsel görevleri arasındadır. Son olarak, rahiplerin tapınağı açıp kapatmak, tapınak içersinde ve çevresinde disiplini sağlamak, kutsal koruların bakımını yapmak, gece bekçiliği yapmak gibi hizmet işleriyle ilgili görevleri de bulunmaktadır¹⁰⁷⁵

Mysia Bölgesi'nde Simav'da ele geçen yazıtlarda da rahiplerin varlığı kanıtlanmaktadır¹⁰⁷⁶. Bu yazıtlarda rahiplerin ismi geçmektedir. Fakat yazıtlar fazla bilgi vermezler.

4. 3. Diakonoi (=δῖάκονοι)

Yazıtlarda geçen diakonoi ifadesi de kült personeli içerisinde yeralan bir ünvan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların tapınak içersindeki yasal konumları ve görevleri tam olarak anlaşılamamıştır. Kat. No: 59'da Zeus Trosou'ya adanmış olan adak stelinde bir grup *diakonoi*'ın kurban edilmemiş hayvanların etini yiyerek günaha girdiklerinden bahsetmektedir¹⁰⁷⁷. Kat No: 190'da da *diakonoi*'ları görebilmekteyiz. Yazıt, Meter Tolypianes'e adanmıştır¹⁰⁷⁸. Burada *diakonoi* olarak görevli kişilerin isimleri verilmektedir.

¹⁰⁷⁵ Riel 2003, 77 vd.

¹⁰⁷⁶ Kat. No: 296-299.

¹⁰⁷⁷ Herman-Polatkan 1969, 58-63, no: 15, Lev. 5.11, Malay 1994, 47, no: 55; Petzl 1994, 1, no: 1.

¹⁰⁷⁸ Mordtmann 1885, 203 vd., no: 29; Hasluck 1910, 218 vd. Fig. 19, ve 270 no: IV 4; Kalinka 1933, Bbl. 103 vd. Michel 1976, no: 1226; Schwertheim 1978, 817, no: 11, Res. 27; Vermaseren 1987, 95, no: 289;

4. 4. Gallos (=Γάλλος)

Kelimenin genellikle Ana tanrıça Kybele ve Suriye tanrıçası Atargatis'in hadım rahipleri için kullanıldığına tanık olamaktayız. İ. Ö. 3. yüzyılın sonları ile 2. yüzyılın başlarında görülen kelime Lane'e göre, Anadolu'ya batıdan girmiştir. Lane, Galatlar'ın Anadolu'ya girdikleri tarih ile Ana Tanrıça'nın hadım rahiplerinin ortaya çıktığı tarihin aynı dönemler olduğunu da söylemektedir¹⁰⁷⁹.

Hellenistik döneme tarihlenen Anthologia Palatina'da geçen *Metragyrtoi*'ın Gallos'ların öncüleri oldukları düşünülmektedir. Fakat bunların nasıl ortaya çıktıkları ve cinsiyetleri hakkında bilgi yoktur. Ana Tanrıça'nın kültünü Anadolu'da Kyzikos'tan Güney İtalya'da Lokri'ye kadar götüren ve yayanlar da yine Ana Tanrıça'nın bu dilenci rahipleridir. Bunların törenlerinde de aynı galloslarda olduğu gibi cymbal tympanon'un önemli bir yeri olduğu bilinmektedir¹⁰⁸⁰.

Galloslar özellikle Pessinus şehrinde etkin rol oynamışlardır¹⁰⁸¹. İ.Ö. 3. yüzyılın ikinci yarısında Pessinus'lu rahiplerle Bergama kralları arasında dostane ilişkiler başlamıştır. Hatta İ.Ö. 205'de Pessinus'tan alınıp Roma'ya götürülmüş olan Ana Tanrıça'yı simgeleyen taşı Pessinus'lu rahipler Bergama Kralları aracılığı ile istemişlerdir¹⁰⁸².

Galloslar'ın törenleri çok kanlı olduğu için Romalılar tarafından şaşkınlıkla karşılanmış ve bu yüzden bu rahiplerin törenler dışında ortalıkta dolaşmaları yasaklanmıştır. Hatta bu törenlerin Ana Tanrıça'nın tapınağının dışında bile yapılmasına izin verilmemiştir. Buna rağmen Romalı vatandaşlar arasında tanrıçanın rahibi olmak isteyenler her zaman çıkmıştır¹⁰⁸³.

Galloslar kendilerini hadım ettikten sonra uzun kollu ve kemerli uzun elbiseler giyerlerdi. Bunlar sarı veya açık renkli giysiler olup, göğüs kısımları süslü idi. Boyunlarında ise üzerinde Attis'in resimleri olan kabartmalı resimler asılıydı. Yüzük ve küpeler takarlardı.

¹⁰⁷⁹ Lane 1996, 117-118.

¹⁰⁸⁰ Burkert 1999, 66 vd.

¹⁰⁸¹ Strabon XIII, 4, 14.

¹⁰⁸² Magie 1950, 48-49.

¹⁰⁸³ Burkert 1999, 69.

Yüzlerinde de ağır bir makyaj olurdu¹⁰⁸⁴. Herodotos, bunların boyunlarına bir trampet ve tanrıçanın imgelerini asarak dolaştıklarından söz etmektedir¹⁰⁸⁵.

Mysia Bölgesi'nde Kyzikos'da ele geçen Kat. No: 184'deki yazıtta Meter Kotuana'nın rahibi (*Gallos*) olan, Soterides'den sözedilmektedir.

¹⁰⁸⁴ Vermaseren 1977, 98.

¹⁰⁸⁵ Herodotos, IV 76.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KAHİNLİK ve KEHANET

Kelime anlamı ile kahin; gizli, bilinmeyen şeyleri ve geleceği doğüstü yollardan bilme iddiasında bulunan kimsedir. Kehaneti ise, bir olayın gerçekleşeceğini önceden bilme olarak tanımlayabiliriz. İnsanoğlu varolduğu günden itibaren geleceği merak etmiş ve karşılaştıkları her kötü olayı tanrıların onlara bir cezası olarak kabul etmişler ve bu durumdan kurtulmanın yollarını aramışlardır. Korkularını ve sıkıntılarını gidermek ya da merak ettikleri konulara açıklık getirmek için tanrılara danışarak çözüm arayışına girmişlerdir. Bu arayış, biliciliğin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Aslında kehanete duyulan ilginin temeli gelecekte olacakları öğrenmeye duyulan meraktır. İnsan, gelecekte olacaklara karşı tamamen savunmasız oldukları için yaşama karşı daha bilinçli olarak direnebilmek, kendini güvene almak ve arzularının gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini öğrenmek ve kaderinin ne olduğunu bilmek için kahinlere başvurmaktadır.

Kehanette bulunan kişilere her çağda, her toplumda farklı isimler verilmiştir. Eski Yunan tapınaklarında rahiplerin yanında gaipen haber vermekten ziyade gelecek için öğütlerde bulunan ve tanrının isteklerini öğrenen “mantis” adını taşıyan kahinler bulunurdu¹⁰⁸⁶. Roma da ise bunlar “augur” adını almaktaydı¹⁰⁸⁷.

Tanrıların kahinlik gücüne sahip olduğu inancı Yunan dünyasında sürekli olarak varolmuştur. Homeros, *Odyseia* adlı eserinde Olympos tanrısı Zeus’un Dodona’daki kehanet ocağından bahsederken meşe ağaçlarının rüzgarda çıkardığı seslerden kehanette bulunulmaya çalışıldığını aktarır¹⁰⁸⁸. Olympia’da aynı tanrının bir de kehanet ocağı bulunmakta idi fakat Yunanlıların en büyük kehanet tanrısı bildiğimiz gibi Apollon’dur. Kehanette bulunma ve olayları önceden görme yetisinin de insanlara tanrı Apollon tarafından verildiğine inanılırdı. Kahinlik alanında da en çok Delphoi Apollon’u ün kazanmıştır. Antik yazar Pausanias Delphoi’deki en eski kehanet merkezinin Toprak Ana Gaia’ya adandığını fakat zamanla bu

¹⁰⁸⁶ Mansel 1999, 142.

¹⁰⁸⁷ Hançerlioğlu 1993, 248; Bonnefoy 2000, 521.

¹⁰⁸⁸ Homeros, *Odyseia*, XIV, 327; Hestin-Laporte 2002, 68-69.

merkezin Apollon'a geçtiğini anlatır¹⁰⁸⁹. Delphoi'de tanrının habercisi olarak Pythia adı verilen kadın kahinler görev yapmaktaydı¹⁰⁹⁰.

Apollon'un, Anadolu'daki kehanet merkezleri ise Didyma, Miletos, Klaros ve Patara'dır. Nitekim, Mysia Bölgesi'nde Kyzikos'ta bulunan ve Ammon'un Kyzikos hakkındaki kehanetiyle ilgili metninde Klaros'u görmekteyiz. Taş, şu anda Bandırma'da N. Tolunay Koleksiyonunda bulunmaktadır¹⁰⁹¹. Kat. No: 300'deki yazıt, Ammon'un Kyzikos hakkındaki kehanetini içermektedir¹⁰⁹². Taş oldukça tahrip olmuştur. Parçalar halinde bulunmuştur. İnce uzun dikdörtgen şeklindeki taşın üst kısmı apsislidir. Apsisli kısmın ortasında yüksek kabartma olarak Ammon'un büstü işlenmiştir. Metin şöyledir:

“Traian oğlu imparator Kayser Augustus Hadrian'ın 2. kez Hippark'lığı sırasında ve Artemision ayının 28'inde, Cl(adius) Varus Eumenes tarafından Ammon çelenginin ilanı üzerine getirilen Ammon'un kehaneti:

Ey Kyzikos, ne budalaca düştüğün korku yüzünden üzünce tanrıları, sığır kurban edip bayram yapmalısın, ne de Libya'nın gizli definesini çelenklerde Helios'a gösterdiğinde, pişmanlık duyup yas tutmalısın; çünkü Helios daha parlak yapacaktır - - - - - ışınlarıyla; bilakis hizmet etmelisin Helios'un aydınlığına, Nasomanlar'ın kurban hazırlığına vererek kendini dindarca; ve mademki anıyorsun beni, gönder ünlü Klaros'a elçilerini, huşu içinde ilahiler okumaya. - - - - - .

Artemidoros Tykhes, Artemidoros oğlu Andreas, Aristoks(en)os oğlu Aleksion, Aristoksenos oğlu Amarantos, Antiokhos oğlu Antiokhos, Aphphos oğlu Antonius Andreas Flavi(u)s, Aelius Iulianus Leonas, Atius Diomedes, Arkhedemos oğlu Arkhedemos, Antipatros oğlu Arkhestratos, Aphphos oğlu Antonius, Viccius Kapiton, G. Petronius Flav(ius) Demetri(os), G. Praecilius Libanos, G. Occius Modestus, [G.O]ccius Modestus (genç olanı), [...]odius Threptos, [...]us Flavianus, G. Vettius Asiaticus, G. Vettius, [St]akhys, G. Iulius Rufus, Decimus Aem[] , Domitius Demet[r]ios]

¹⁰⁸⁹ Pausanias X. 5. 3.

¹⁰⁹⁰ Graves 2004a, 209.

¹⁰⁹¹ Merkelbach-Schwertheim 1983, 147 vd.

¹⁰⁹² Kat. No: 301, Lev. 128.

Bassus oğlu Epiktetos, Artemidoros oğlu Epaphroditos, Domitius oğlu Epiktetos, Orion oğlu Euodos, Nikepheros oğlu Zosimos, Iolius Secundus, Iolius Zosimus, Iolius Khariton, Astydamos oğlu Quintus, Meidos oğlu Ktesas, C. Servilius Proklos, Phoibianus oğlu Quintus, Cl. Onesiphoros, Cecina Demetri(o)s, Cl. Antiokhos, Glykon oğlu Lucius, L. Servilius Proklos, Demostenos oğlu Lucius, M. Licinnius Baryllos, Asklepiades oğlu Meidias, Menodotos oğlu Menodotos, P. Lollius Alkibiades, Menekles oğlu Trophimos, Ti. Cl. Epaphroditos, Phoretos oğlu Onesiphoros.

Steli, Quirina tribus’undan Cl. Lucianus’un hipparkh’lığı sırasında, yönetici olarak görevli bulunan (ben) Tiberius Fundanius Bassus kendi paramla diktirdim ve (böylece) tapınak hizmetindeki dindar ve Augustus sever Ammon’cuların arzusunu yerine getirdim.”

Onikinci satırda geçen “...gönder ünlü Klaros’a elçilerini, huşu içinde ilahiler okumaya...” ifadesiyle muhtemelen Apollon’un Klaros’taki kehanet merkezi anlatılmaktadır.

Kyzikos’la ilgili diğer bir kehanet ise Delphoi Apollonundan gelmektedir¹⁰⁹³:

“Κυ[ζικηνῶν] / ‘Ο θεὸς ἔχ[ρησε τάδε· ἐπειδὴ] / ἐπιτετελέκα [τε τὰν θυσίαν καὶ] τὰ Σωτήρια πρῶτ[τον τῇ Κόραι] / τῇ Σωτείραι καλῶ[ς καὶ εὐσεβέ] ως καὶ εὐτυχῶς, λῳιον [ἔσσειται] / ἄμεινον ἐπαγγλόντες/σιν ἐν ἀνθρώπους ἱερὰν τὰν π[ό]λιν οὔσαν κατὰ τοὺς χρ[η]σμοὺς / καὶ τὰν θυσίαν τᾶς θεᾶς.

“Kyzikoslular hakkında. Tanrı onlara şunların gerçekleşeceğini söylemiştir: Kurtarıcıları Kore Soteira’ya sunacakları kurbanı, güzel inançla ve kendi iyilikleri adına zengin biçimde hazırladıkları için, kendi aralarında ve diğer insanlara, kehanette dendiği gibi, hem şehirleri hem de tanrıçaya sundukları kurbanı kutsanmış olduğunu ilan etmelerine izin verilmiştir.”

Bu kehanet metni, Kore Soteira kültünün Kyzikos’taki varlığını desteklemektedir.

Bir başka kehanet metni ise Didyma Apollon’undan gelmektedir. Yazıttan, Kyzikosluların bir isteğini öğrenmekteyiz. Burada, tanrıların toplandığı salonda bir sunak

¹⁰⁹³ Robert 1978, 460 vd.; Martin 2003, 115-116.

olmadığı (ἐν τῷ ἱερῷ σου καὶ πανθέῳ περιβοισμῷ) ve Demeter Karpophoros sunağının yanında, Kore için bir sunak yapma izni isterler. Tanrı da buna izin verir. Damianos bu sunağı inşa ederek kültte tanrıçaya verilen sıfatları öğrenmek için bağışta bulunmaktadır. Bu soru karşısında tanrının verdiği cevap ise Soteira'dır¹⁰⁹⁴. Apollon'un bu kehaneti, kentin kutsal karakterini ve Kore bayramlarının dünyaya ilanını desteklemekteydi. Burada bir arkhitheor bayramın tanınması (ἀποδοχή) isteğini belirtiyor. Kehanette geçen πρᾶτοι kelimesiyle, Kyzikoslu'ların Yunan dünyasında Kore Soteira için bayram kutlayan ilk halk olduğunu anlıyoruz.

¹⁰⁹⁴ Robert 1978, 471.

ALTINCI BÖLÜM

6. KÜLT MERKEZLERİ

Bölgedeki kült merkezlerini ya yapılan kazılardan ya da ele geçen yazıtlardaki tanrıların sıfatlarından yola çıkarak belirlemeye çalıştık. Bunlardan en önemlisi son yıllarda yapılan kazı çalışmalarıyla ortaya çıkan, İzmir'in Bergama ilçesinin 18 km. kuzeybatısındaki yer alan antik Alliano kentidir. Yortanlı Baraj çalışmaları sırasında çıkan kalıntılar ile yeri saptanmıştır. Alliano, güneyde Bağ Tepe ile Abdal Tepe, kuzeyinde Çamlık Tepe'nin olduğu vadinin ortasında kurulmuştur. Burası, Romalı Rhetorik sanatçısı Aelius Aristides'in Hieroi Logoi (=Kutsal Sözler) adlı eserinde bahsettiği şifa merkezi olmalıdır. Kentin içinde sıcak su kaynağının varolması bu fikri desteklemektedir. Yapılan kazılar sonucunda yerleşimin sıcak su kaynağının çevresinde yayıldığı görülmektedir. İlya Çayı'nın güneyinde yapılan kazılarda, ılıcanın soğukluk, ılıkılık ve soyunma bölümü ve nympheumu saptanmıştır¹⁰⁹⁵. Böylece kentin önemli bir şifa ve kült merkezi olduğu ortaya çıkmıştır.

Bölgeden yoğun bir şekilde gelen ve Apollon'a adanmış olan adak levhalarına baktığımızda tanrının hep aynı tipte işlendiği halde çeşitli epithetler altında tapınıldığını görmekteyiz. Bu taşlar üzerinde Apollon devamlı elinde kithara ile tasvir edilmiştir. Yazıtlarda tanrının yerel isimlerle adlandırıldığını görmekteyiz. Bunlardan Apollon Bathylimenes (Kat. No: 74-75), Apollon Daphnousios (Kat. No: 76-81), Apollon Deonteios (Kat. No: 82), Apollon Germinos (Kat. No: 83), Apollon Kraetenos (Kat. No: 95-109), Apollon Leonteios (Kat. No: 110), Apollon Libotenos (Kat. No: 111), Apollon Mekastenios (Kat. No: 112), Apollon Tadokomeites (Kat. No: 114) dikkat çekmektedir. Tanrının bu epithetlerinden dokuz ayrı kült merkezinin olduğu düşünülmektedir.

Apollon Krateanos'a ait olan Krateia kutsal alanı Miletopolis'in güney doğusunda yer alan, bugünkü Susurluk ilçesinin yakınlarında olduğu kabul edilmektedir. Robert, Kutsal alanın yerini, Balıkesir iline bağlı Susurluk-Göbel'de Söve muhtarlığı sınırlarında olduğunu söyler¹⁰⁹⁶.

¹⁰⁹⁵ Yaraş-Baykan 2004, 51 vd.

¹⁰⁹⁶ Robert 1955, 144-149.

Bir diğerkült merkezi ise, Ulubat Gölünün güneydoğusuyla, Akçapınar Köyü'nün batısı arasında yer alır. Burada bulunan altı adet adak levhası Apollon Daphnous ile ilişkilidir. Bunlar kült merkezinin yeri hakkında ipuçları sunmaktadırlar¹⁰⁹⁷.

Bir tek adak levhasında geçen Libetenos sıfatı başka hiçbir yerde görünmemektedir¹⁰⁹⁸. Müze kayıtlarında İnegöl kökenli olarak geçmektedir. Corsten'in söylediği gibi, hem Mysia; hem de Bithynia'da Libot adında bir yer bilinmemektedir¹⁰⁹⁹. Şahin ise kült merkezinin Miletopolis yakınlarında İnegöl civarında aranması gerektiğini söylemektedir¹¹⁰⁰.

Apollon Deonteios sıfatıyla geçen adak levhasının müzeye nereden getirildiği hakkında bilgiler eksik olduğu için, kült merkezinin yeri tam olarak bilinmemektedir. Yazıt da yer hakkında bilgi vermemektedir. Taş, Deonteios sıfatını içeren elimizdeki tek örnektir.

Eimizde tek örnek olan Leonteios, Makestenos ve Tadokomeites sıfatları da bölgede birer kült merkeze işaret etmektedir. Fakat bunların yerleri hakkında da bilgi sahibi olamıyoruz. Leonteios sıfatını içeren taş Susurluk civarında bulunduğu için kült merkezini burada aramak uygun olacaktır. Hasluck, Apollon Makestenos epithetinin Makestus, Mekistus nehri ile ilgili olabileceği üzerinde durmaktadır¹¹⁰¹. O halde, Makestus vadisi civarında oturan halkın tanrıya bu sıfat altında tapındıkları yerel bir kültür. Kült merkezi Makestus vadisi civarında olabilir.

Başka bir taş üzerinde Apollon Germenos sıfatı ile geçmektedir. Tanrıver'e göre stel, bugün yeri tam olarak belirlenemeyen antik Germe kentindeki, Apollon'a ait bir kutsal alanda bulunmuş olmalıdır. Mermerden ve üçgen alınlıklı olan adak stelinde Apollon, bugüne kadar görmediğimiz bir epithetle (Germenos) karşımıza çıkmaktadır. Germenos (Γερμηνός) şeklindeki etnik isim, Germe sikkeleri üzerinde, antik gramerci olan Stephanos Byzantios'da ve Germe dışında yaşayan bazı mezar taşlarında da geçmektedir¹¹⁰². Kentin sikkeleri üzerinde tanrının tasvirlerinin kullanıldığı görülmektedir¹¹⁰³. Sonuç olarak, Germeli anlamına gelen bu epithet ile tanrı, kentte Germeli Apollon olarak tapınım görmekteydi.

¹⁰⁹⁷ Tanrıver-Kütük 1993, 99 vd.

¹⁰⁹⁸ Corsten 1991, 62.

¹⁰⁹⁹ ay 1991, 63.

¹¹⁰⁰ Şahin 1999, 399.

¹¹⁰¹ Hasluck 1904, 20.

¹¹⁰² Tanrıver 1996, 193-194.

¹¹⁰³ BMC Lydia, 79, 82, no: 4, 14; BMC Mysia, 64, no: 4.

Stephanos Byzantios tarafından “Γέρμη· πόλις Ἑλλησποντία πλησίον Κυζίκου, ἣν Ἡρωδιανὸς Ἀσίας φησὶν ὁ πολίτης Γερμηνὸς καὶ Γερμηνή¹¹⁰⁴” diye tanımlanan, Ptolemaios tarafından Mysia içlerinde yer aldığı belirlenen antik Germe kentinin yeri hala tartışmalıdır. Bazı araştırmacılar kuzeybatı Anadolu’da biri Kaikos (Bakırçay) üzerinde, diğeri ise Mysia’nın iç kesimlerinde iki farklı Germe kenti olduğunu söylemektedirler¹¹⁰⁵. Robert ise, elinde kesin ipuçları olmamakla birlikte, bu adı taşıyan tek bir kentin var olduğunu ve bunun da Balıkesir’in batısındaki Savaştepe civarında lokalize edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir¹¹⁰⁶.

Bölgede ele geçen bir adak yazıtında¹¹⁰⁷ karşılaştığımız *Beudenos* kelimesini, Malay tanrısar bir epithet olarak kullanmakta ve bu yörede Beudos, Beudon, Beudoı, veya Beuda gibi küçük bir yerleşim yerinin varlığına işaret ettiğini belirtmektedir¹¹⁰⁸ fakat yeri hakkında kesin bilgiler yoktur. Mysia Bölgesi’nde Maden’de ele geçen iki yazıtta tanrıyı Krampsenos epitheti ile görüyoruz¹¹⁰⁹. Bu, bölgede yerel bir kültür¹¹¹⁰. Tanrı bu epithet altında başka hiçbir yerde görülmemektedir. Yazıtlar Balıkesir-Maden civarında bulunduğı için kült merkezini de burada aramak uygun olacaktır.

Tanrının Orneos sıfatı, Mysia Bölgesinde Prokonnesos’da (Marmara Adası) bulunmuş olan Herakleia kökenli denizcilere ait bir adak yazıtında geçmektedir¹¹¹¹. Bu epithetin, Perinthos ve Prokonnesos’da saptanan *Ornoi* (“Opvoi) adındaki *katoikia*’larla ilişkili olduğu düşünülmektedir¹¹¹² Konuyla ilgili olarak, Gedeon, Trakya’daki Herakleia kentinde ele geçen fakat yayınlanmadan kaybolan bir yazıttan bahseder. Burada geçen *Orneos* kelimesinden dolayı, bu sıfatı dolayısıyla kült nerkezinin de Propontis’in kuzeyinde aranmasının doğru olacağı üzerinde durmaktadır¹¹¹³.

¹¹⁰⁴ Germe: Kyzikos yakınında bir Hellespontos kenti. Herodianos’a göre asia’dadır. Vatandaşlarına Germenos ve Germene denir.

¹¹⁰⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Robert 1962, 180-201; Germe’nin bugünkü Soma’da veya Susurluk civarında yer aldığını savunanlar da vardır: Rheid 1986, 234; Riel 1991b, 46 ve 51.

¹¹⁰⁶ Robert 1962, 377-412.

¹¹⁰⁷ Malay 1990a, 65; SEG 40 1990, no: 1062.

¹¹⁰⁸ Naour 1981, 17, no: 28; Malay 1990a, 65-67, Lev. 11.

¹¹⁰⁹ Konteleon 1889, 90, no: 6; Arthur-Munro 1897, 293, no: 73; Schwbl 1972, 325; Farnel 1977, 169.

¹¹¹⁰ Farnel 1977, 169.

¹¹¹¹ Robert, Opera Minora Selecta VI, 28-29; SEG XXVI, 1976-1977, no: 1344; Hasluck 1910, Kat no: 24; Şahin 2001, 136.

¹¹¹² Schwertheim 1983a, no: 20: ‘Opveivoı yerleşim yeri Bükköy civarındadır. SEG XXXIII 1983, 326, no: 1072; Şahin 2001, 136.

¹¹¹³ Robert 1989a, 29.

Mysia Bölgesi'nde Hadrianeia antik kentinde küçük bir yerel kutsal alanda¹¹¹⁴ ele geçen bir mermer sunak üzerinde Zeus Thimenos epitheti altında geçmektedir¹¹¹⁵. Zeus, *Thimenos* sıfatı ile şimdiye kadar hiçbir yerde görülmemiştir. Muhtemelen bu, yerel bir epithettir. Bu, tanrının saygı gördüğü yerin adı olabilir. Burası da, büyük bir olasılıkla Thima veya Thime'dir¹¹¹⁶. Kyzikos'da ele geçen mermer bir kaide üzerinde yer alan yazıtta tanrı Poseidon İsthmios epithetiyle anılmaktadır¹¹¹⁷. Bu da yerel bir epithettir ve bu yer Kyzikos civarında aranmalıdır.

Miletopolis kökenli bir taş üzerinde Hermes Meletenos görülmektedir¹¹¹⁸. Tanrı buradaki sıfatını olasılıkla Melete adındaki bir yer isminden almıştır. Ayrıca bu ismin Miletos-Miletupolis ile bir ilgisinin bulunup bulunmadığı düşünülebilir. Ramsay da, 'Αδριανοῦ Θήρας ἐν τοῖς μιτάτοις olarak verilen yer ismi ile Aristides'in bahsettiği Μειλάτης ile aralarında bir ilişki kurmuştur. Böylece, ἐν τοῖς μιτάτοις ifadesini ἐν τοῖς μιλάταις olarak değiştirmiş ve bu bölgenin adının Hadrionutheraî ve Makestos'tan yukarıya doğru Miletopolis'e kadar halkının adı Milatai olarak bilinen Milla olduğunu ileri sürmüştür¹¹¹⁹. Böylece kült merkezi burada aranmalıdır.

¹¹¹⁴ SEG 35, 1985, 352, no: 1277.

¹¹¹⁵ Schwertheim 1985b, 38 vd.; SEG 35, 1985, 352, no: 1277; Schwertheim 1987b, 88, no: 129; Şahin 2001, 186.

¹¹¹⁶ Schwertheim 1987b, 88, no: 129.

¹¹¹⁷ Hasluck 1902, 126-134; Robert 1955, 124; SEG XXVIII 1978, no: 954; IGR IV, 147; Peek 1978, 697-699.

¹¹¹⁸ Schwertheim 1983a, 79-80, 82, no: 10, 19-20, 36.

¹¹¹⁹ Ramsay 1962, 156 vd.

YEDİNCİ BÖLÜM

7. BİRLİKTE TAPINIM GÖREN TANRI ve TANRIÇALAR

Birtakım adak taşlarında bazı tanrı ve tanrıçalar birlikte tasvir edilmişlerdir: Bazen de adak birden fazla tanrıya adanmıştır. Buradan taşların ele geçtiği yerlerde birden fazla tanrıya tapınıldığını anlayabiliyoruz.

Kat. No: 30 dan Kyzikos'da, baba Zeus ve ikiz çocukları Apollon ve Artemis'e aynı anda tapınım gördüğünü öğreniyoruz.

Kat. No: 56 dan Balıkesir-Ömerköy'de Zeus Soter ile Herakles'e birlikte tapınıldığını anlıyoruz. Mustafakemalpaşa'da bulunan Kat. No: 138 de de iki tanrı birlikte görülmektedir. Burada kahraman ve yarı tanrı olan Herakles, kurtarıcı Zeus'a eş tutulmuştur. Ayrıca bunlar baba-oğul olarak tanımlanmıştır.

Kat. No: 60'dan Kyzikos'da, Kat. No: 142'den Daskyleion'da ve Kat. No: 145'den Edremit civarında Asklepios ve Apollon'un birlikte tapınım gördüğünü öğreniyoruz. Her iki tanrı da hastalıklara şifa verici özellikleri ile birbirlerinden ayrı tutulmamışlardır.

Kat. No: 66 ise, Demeter ve Apollon'a adanmıştır. Taş yine Kyzikos'tandır. Işık tanrısı olan Apollon, doğanın tanrıçası ve bereket tanrıçası olan Demeter'den ayrı tutulmamıştır. Çünkü bitkiler de ışık sayesinde büyür, meyveler onun ışık ve ısıyla olgunlaşır, ışınları bataklıkları kurutur, hastalıkları defeder. İnsanlara, hayvanlara ve hububata zararlı olan her şey Apollon'un ışıkları ile yok olur.

Kat. No: 81; Zeus, Apollon ve Kybele' ye adanmış olup eser Kyzikos civarındandır. Kybele, Kyzikos'ta yoğun bir şekilde tapınım görmüştür. Tabiatın tanrısı olan Kybele, Işık tanrısı Apollon ile göklerin ve tüm hava olaylarının tanrısı olan Zeus, birbirlerinden ayrılmamıştır.

Kat. No: 116 Poseidon, Dionysos ve Kore'ye adanmıştır. Eser, Kyzikos'ta bulunmuştur. Şarap ve tiyatro tanrısı olan Dionysos aynı zamanda doğanın da tanrısıdır. Bu özellikleri Kore ile benzerdir. Poseidon ise Kore'nin amcasıdır. Ayrıca annesi Demeter ile de ilişkilidir. Bu nedenlerden dolayı bunları aynı sahne üzerinde görebiliyoruz.

Kat. No: 118 de Kyzikos kökenli olup; deniz tanrısı Poseidon, Aphrodite Pontia'ya adanmıştır. Bir liman kenti olan Kyzikos'ta Aphrodite, Pontia sıfatı ile denizcilerin koruyucu

tanrıçası olarak tapınım görüyordu. Ayrıca Aphrodite'nin doğuş mitosunda denizin önemli bir yeri olduğunu da göz önünde tutarsak, bu iki tanrının birlikte tapınım görmesi yadsınamaz.

Kat. No: 130 da gymnasium tanrıları olan Hermes ve Herakles'e adanmış olup Kyzikos' ta bulunmuştur.

Kat. No: 132 de Mustafakemalpaşa'da ele geçmiştir. Khitonien özelliklere sahip olan Kybele ve Hermes birlikte tapınım görmüştür.

Kat No: 133 ise, baba Zeus ile oğul Hermes'e adanmıştır. Mustafakemalpaşa'da ele geçmiştir.

Kat. No: 146 ise, Hıdır Köy'de bulunmuştur. Burada, baba Zeus, çocukları Ares ve Dike'ye birlikte tapınılmıştır.

Kat. No: 147 Bandırma'da ele geçmiştir. Kader tanrıçası Tykhe, savaş tanrısı Ares'le birlikte görülmektedir. Savaş da kaderin bir parçası olduğu için her iki tanrıyı birlikte görmek şaşırtıcı olmaz.

Kat. No: 154 Emet-Kırgıl'da bulunmuş olup taş üzerinde, dürüst ve adil tanrı Hosios kai Dikaïos ile ay tanrısı Men birlikte görülür.

Kat. No: 165'de Baba Zeus, oğul Hermes ve Kybele birlikte tasvir edilmiştir. Hermes ve Kybele khitonien özellikleriyle dikkat çekmektedir.

Kat. No: 182, Kyzikos kökenlidir. Taş üzerinde göklerin ve her şeyin tanrısı olan Zeus, ana tanrıça ile birlikte anılmaktadır.

Kat. no: 188 ise Ermeniköy'de bulunmuştur. Taş üzerinde Meter Placiane, Kore ve Artemis birlikte zikredilir. Artemis de ana tanrıça olarak tapınım gören bir tanrıçadır. Bu yüzden Meter Placiane ile birlikte anılması şaşırtıcı olmaz. Her üç tanrıçanın da tabiat ile olan özellikleri dikkat çekicidir.

Kat. No: 191'de Hermes ve Thea Andeiris birlikte tasvir edilmişlerdir. Her iki tanrının khitonien özellikleri bulunmaktadır.

Kat. No: 201 ikiz kardeş olan Apollon ve Artemis'e; Kat. No: 211 ise, ölümle ilişkili olan Hekate ve Men'e adanmıştır.

Kat. No: 215 iki tanrıçaya adanmış olup; Balıkesir-Ömerköy'de ele geçmiştir. Sunak, hak ve adaleti koruyan Dike ile yine aynı özellikler sahip Nemesis'e adanmıştır.

Kat. No: 237 ve 238 Kyzikos'ta bulunmuştur. Eser, karı-koca olan İsis ve Serapis'e adanmıştır.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

8. BAYRAMLAR

8.1. Rosalia Bayramı

Rosalia ya da Rosaria, aslen İtalic bir şenlik bayramı muhtemelen güz bayramıdır (?) Özellikle ölü kültüyle ortaya çıkmış ve aynı zamanda Balkan yarımadasına ve Anadolu'ya yayılan bir şenliktir. (Rosenlest-gül şenliği)

Genelde Balkan yarımadasında, İtalya'da ve Silarus-vadisi kökenli bir belge üzerinde Rosalia olarak geçmektedir. Kelime, Roma'da *dies rosationis*, *dies rosae* ve *flos roza* olarak, Yunanca'da ise ῥοδισμός şeklinde kullanıldığı görülmektedir. İlk olarak Lukanya'da Domitianus yönetimi altında belgelenen kelime, Pergamon'da Hadrian dönemine, Makedonya'da İ.S. 119 ya da 120 yılına ve Roma'da 153 yılına ait belgeler üzerinde karşılaşmaktayız. Yazıtların büyük bir bölümü kullanılan dil ve yazı üslubuna göre geç İmparatorluk dönemine aittir.

Kutlamaların tarihi, yer yer ve bölgeye göre, yani güllerin açma dönemine göre değişkenlik göstermektedir. Örneğin, Bergama'da 24-26 Mayıs arasında Pannonia'da muhtemelen 1 Haziran'da, Silarus'un yukarı vadisinde Temmuz ayında kutlanmaktadır. İsimlendirme ve tarihlendirmedeki bu değişim, Rosalia'nin eski ve gelenekleşmiş bir şenlik olmadığına bir kanıttır. Aksine bu durum, daha çok özel, kişisel ve dünyevi karakterli bir kutlama olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu bayramın ortaya çıkmasında mezarların güllerle süslenmesinin bir rolü de olmamıştır. Mezarların güllerle çiçeklerle ve meyvelerle süslenmesi önceleri mezar-hediyeleri olarak algınsa da daha sonraları bunların mezar süsü oldukları kabul edilmiştir.

Rosalia ile genelde bir şenlik kutlama akla gelmektedir ve özellikle de eski Kayzer döneminde yapılan bu kutlamaların ölü kültüyle bir ilişkisi yoktur. Örneğin bir Roma yemeğinde gülün anlamı söylenildiği yani algılandığı gibidir. Bilindiği gibi, gül bir mevsim çiçeğidir ve gülün açması da güzel bir mevsimin geldiğini göstermektedir. Gül mevsimi çok kısadır, uzun sürmez bu nedenle de mutluluk dolu hayatın zevkini çıkarmak gerekir. Bu dönem sevgi yani aşk dönemi olarak algılanmalıdır.

Rosalia, derneklerin kutladığı şenlikler olarak da bilinmektedir. Bu dernekler İmparatorluk döneminde alt sınıflar arasında oldukça yaygın olup; bir araya gelerek eğlenceli

kutlamalar yapmayı amaç edinmişlerdi. *Natalis collegii* ya da *dei* dışında kutlama günleri, yeni yıl, derneğe gönül vermiş üyelerin veya imparator hanedanlığı üyelerinin doğum günleri gibi bilinen günlerdir. Burada Rosalia ilk etapta ölü kültüyle alakasız bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Pergamon'daki Roma geleneklerini taklit etmeye çalışan imparatora tabi olan Hymnoden'ler tarikat ayinlerinde ve Augustus'un doğum gününde kutlama yapmaktaydılar. *Collegia tenuiorum*'lar ise genelde cenaze-merasimi dernekleridir ve bunların görevleri ölmüş olan üyelerinin ölü kültlerini yerine getirmektir. Daha zengin olan üyeler bir anma töreni ve yine dernektekileri bir araya getirecek toplantılar düzenlenebilmesi için bu derneklere amaçlanandan daha fazla para sağlamaktaydılar. Bu nedenle öncelikle bağışta bulunan kişinin ya da akrabalarının doğum günleri şenliklerle kutlanmaktaydı. *Parentalia* (ölü atalar ve akrabalar onuruna yapılan şenlikler) ve Gül şenliklerinin kutlandığı günler dernek tarafından tespit edilmekteydi. Romalılara göre, ölüler yılın en mutlu şenliğinde yer almalıydılar.

Gül-şenlikleri genellikle *Parantalia* ve doğum günleriyle birlikte anılır ve bağ bozumu şenlikleriyle birleştirilir. Şenliklerde, önce şöenin yapılacağı mezar belirlenir sonra mezar, mezar hermesi ya da ölen kişinin heykeli güllerle süslenirdi. Çelenkler mezar üstüne bırakılır ve Rosalia esnasında yapılan bağışlar sıklıkla dile getirilirdi. Ayrıca bir de kurban olayı söz konusuydu. Kutlamaların odak noktasını şöen oluşturmaktaydı. Şöenin gerçekleştirileceği yer ile birlikte güller ve kurbanlar için harcanan paradan geriye kalan miktar belirlenir ve bu para, ihtiyacı olan diğer şenlikte kullanılırdı. Eksik olan parayı dernek üyeleri kendi aralarında toplayarak denkleştirmeye çalışırlardı. Şöenlerde *sportulae* (küçük sepet, müşterilere verilen armağan) dağıtıldı. Rosalia'nın özellikle derneklerin ve ölü-merasimine yönelik bir kutlama/şenlik olarak algılanışı, elimizdeki şenliklerle ilgili belgelerin aktarım biçimiyle alakalıdır. Ayrıca, ele alınan bu bağlamın dışında genel olarak kutlanılan bir Halk-şenliği olduğu unutulmamalıdır. Dini olarak bir fark gösterilmediğinden, yani hem hristiyanlar hem de putperestler bu kutlamalarda bir araya gelebiliyorlardı.

Gül şenliğinin, sonraları hristiyan azizlerine aktarılmış olması da şaşırtıcı değildir, Rosalia, Balkan yarımadasında günümüzde halen kutlanmaktadır. Ayrıca günümüzde Ruslar'da da kutlanılan bir şenliktir. Rosalia, çoğunlukla Yortu öncesinde kutlanılan bir ölü merasimini tanımlamaktadır fakat Ortaçağ'da da farklı algılanmış bir şenliktir. Genel olarak

bir halk şenliği olan Rosalia'nın zamanla bir kilise şenliği tarafından gölgede bırakıldığını söyleyebiliriz¹¹²⁰.

Bu bayramın Mysia Bölgesi'nde de kutlandığını ele geçen iki yazıtla anlayabiliyoruz. Yazıtlardan birisi Kyzikos diğeri ise Miletopolis civarından ele geçmiştir¹¹²¹

1984 yılında Mustafakemalpaşa Kaymakamlığı bahçesinde bulunan, Kat. No: 302'de ve Marmara Adası'nda bulunan Kat. No: 301'deki mezar stelleri üzerindeki yazıtta Rosalia Bayramı'nın ismi geçmektedir¹¹²². Kat. No: 302'deki beş satırdan oluşan yazıt şöyledir:

“233 yılı (İ.S. 148/149) Armete ve civarında oturanlar her yıl anılarına (mezarları başında) rosalia (gül bayramı) kutlamak üzere, Askas oğlu Philoxenos'tan 1[500 ?] Dinar, Euboulos oğlu Moschios'tan ise şarap devraldılar.”

Buna göre, mezar başında her yıl gül bayramı kutlanmaktadır. Yazıtta adı geçen Philoxenos ve Moschios bu bayramların kutlanması için para ve üzüm bağı bağışlamışlardır. Bu bir anlamda vakıf anlamına da gelmektedir.

Rosalia bayramlarına yönelik bu tür üzüm bağlarının bağışlanması Nikaia'da ele geçen bir yazıttan da anlaşılmaktadır.

Kyzikos civarında Topağaç mevkiinde ele geçen bir mezar steli parçası üzerinde de bu bayramın isminin geçtiği görülmektedir¹¹²³.

Ele geçen yazıtlar bayramın bölgede kutlandığını kanıtlamaktadır. Bu belgeler, şenlikler hakkında fazla bilgi vermeseler de en azından ölüm inancıyla ilgili bayramlar olduklarını göstermektedirler.

8. 2. Zeus Soteria Bayramı

Kyzikos civarında ele geçen bir yazıttan, Mysia Bölgesi'nde Zeus Soteria bayramlarının kutlandığını öğreniyor; fakat şenlikler hakkında bilgi sahibi olamıyoruz.

¹¹²⁰ RE I A 1 1914, 1111-1115.

¹¹²¹ Kat. No: 302-303, Lev. 129.

¹¹²² Schwertheim 1985a, 83, no: 7, Taf. 15; SEG 35, 1985, no: 1285; Cremer 1991, 185, MiKSt 3, Taf. 25; Şahin 2000, 231, KX 11, Lev. LXXX.

¹¹²³ Schwertheim 1980, 249, no: 566.

Soteira Kültüyle ilgili olan bayram Anadolu'da Soteria adını alırken Atina'da *Diisoteira* adını almaktaydı¹¹²⁴. Soteria bayramları Delphoi'da Aitolia'lılar tarafından Zeus Soter ve Apollon Phythios adına Apollon tapınağında barbarlar tarafından öldürülmüş olan Hellenler anısına kutlanıyordu fakat daha sonraları kendi saygınlıklarını arttırmak için Hellen kentlerini de bayrama ve yapılan yarışmalara çağırmışlardır. Yarışmalarda ödül olarak taç verilmekteydi¹¹²⁵. Bu bayramlar Anadolu'da düzenli olarak sadece Pergamon'da kutlanıyordu. Aristonikos isyanı ile ara verilen bayramlara İ.Ö. 130'da Consül M. Perperna ile yeniden başlamıştır¹¹²⁶. Kyme'de, Soteria bayramlarının kutlandığını ele geçen bir dekretten anlıyoruz. Bu bayramlar sırasında Arkhippe adındaki kişi, çelenk ve altın heykelcik ile onurlandırılmıştır¹¹²⁷. Greko-Romen döneminde ise, Anadolu'da kutlanan bu bayramların içeriklerinde değişikliğin olduğu dikkat çekmektedir. Bir olayın anısına veya bir kentin bir kişinin onurlandırılmasına yönelik bayramlara dönüşmüşlerdir; buna da en güzel örnek, kentin kuruluşuyla ilgili Priene Soteria bayramlarıdır¹¹²⁸.

8. 3. Zeus Pandemeia Bayramı

Anadolu'da özellikle Phrygia Bölgesi'nde yoğun olarak görülen *Zeus Pandemos*'u, Mysia Bölgesi'nde de Taşköy ve Ören Mevkiinden gelen adak stelleri ile tanıyoruz¹¹²⁹.

Pandemos (=tüm insanlara ait, halk) adı İ.Ö. 4 yüzyıldan beri Yunanistan'da Aphrodite'nin bir epitheti olarak kullanılmış¹¹³⁰ ve bu epithet ile tanrıçanın, insanları bir araya toplayan yönünü işaret edilmiştir. Özellikle pazar yerlerinde toplanan insanlara hizmet eden tanrıça anlatılır¹¹³¹.

Mysia Bölgesi'nde *Zeus Pandemos*, bütün halkın tanrısıydı. Bu nedenle tüm halkın barışı için tanrının onuruna *Pandemeia* bayramları kutlanmıştır. Hadrianeia civarında ele

¹¹²⁴ RE III A1 1927, 1222.

¹¹²⁵ Şahin 2001, 175.

¹¹²⁶ Malay 1992, 140.

¹¹²⁷ ay 1983, 43, 227, Res. 2, Dekret II.

¹¹²⁸ DA, "Soteria", 1418.

¹¹²⁹ Arthur-Munro 1897, 289, no: 64; RE X A 1 1972, 348; Schwertheim 1987b, 85-87, no: 125-128; Şahin 2001, 144.

¹¹³⁰ Sokolowski 1964, 1 vd.; Schwertheim 1987b, 86.

¹¹³¹ Sokolowski 1964, 1-2.

geçen yazıtlar da bunu kanıtlamaktadır¹¹³². Ören Mevkii'nde bulunan yazıttan *Pandemeia*'nın, Tanrı *Zeus Pandemos* onuruna düzenlenen ya da kutlanan şenliğin adı olduğunu anlamaktayız. Bu oyunların ne zaman düzenlendikleri hakkında kesin bilgi yoktur ancak bu konuda Kat. No: 47'deki yazıt bilgi verebilir¹¹³³.

İ.S. 128/129 yıllarına tarihlenen bu yazıtta, agonethes Meidias'ın bir sütun yaptırdığı imparator Hadrian doğrudan ya da dolaylı olarak sorumlu tutulursa, Hadrian zamanında bayramların düzenlenmeye başladığını söyleyebiliriz. Kruse'nin, Zeus için kullanılan *Pandemos* sıfatını *Panhellenios* ve *Panionios* sıfatlarıyla karşılaştırdığı gibi, Schwertheim de *Pandemeia*'yı, daha büyük çaptaki *Panhellenia* ya da Panionia'da birleştirmektedir¹¹³⁴. Yalnız buna bir açıklama getirmemektedir. Kruse, Zeus için kullanılan *Pandemos* sıfatına siyasi bir anlam yüklemiş ve bu sıfatı *Panhellenios* ve *Panionios* sıfatlarıyla karşılaştırmıştır. Eğer Kruse'nin bu fikrini kabul edecek olursak o zaman burada yani Hadrianeia'nın çevresinde, bütün Hellenlerin *Panhellenios*'u ya da bütün İonialıların *Panionios*'u gibi görünen ve yerleşik halk tarafından saygı gören ve onuruna oyunlar düzenlenen *Zeus Pandemos* adına yaptırılan bir tapınak aranmalıdır. Buna kanıt olarak da, iki yazıtta da geçen ἀγωνοθετήσας terimleri gösterilmektedir¹¹³⁵. Burada geçen agonethesler, oyunlar ve bayramların varlığını zaten kanıtlamaktadır.

Pandemos sıfatının halkın politik birliğinin dini yönünü ifade ettiğini anlatan Munro ise, Abrettenoslu'ların tüm demosunu yani halkını içerdiğini söylemektedir. Ayrıca, Taşköy den ele geçen yazıtı dayanarak burasının Abrettene Bölgesi'nde olduğundan dolayı¹¹³⁶ Strabon'un da bahsettiği¹¹³⁷ *Zeus Abrettenos* ile birleştirmektedir. Tabii bu hipotezin doğruluğu kanıtlanamamıştır. Yazıtın bulunduğu yerdeki yapı kalıntılarına bakarak, burasının (Taşköy) bir kutsal alan olduğu ve *Zeus Pandemos* adına bir tapınağın izlerinin görüldüğü sonucuna da varmıştır. Ancak, yapı kalıntıları yoğun bir şekilde Karagöz civarında görüldüğü için kültün merkezi olan tapınağı burada aramamız gerekmektedir.

¹¹³² Schwertheim 1987b, 87, no:128.

¹¹³³ ay 1987b, 86, no:126.

¹¹³⁴ ay 1987b, 87.

¹¹³⁵ ay 1987b, 86.

¹¹³⁶ Arthur-Munro 1897, 289.

¹¹³⁷ Strabon, XII 8-9.

8. 4. Kore Soteria Bayramı

Mysia Bölgesi'nde özellikle Kyzikos'ta, Soteira sıfatıyla yoğun olarak tapınım gören tanrıça Kore için de bayramlar düzenlenmiştir. Tanrıçanın burada Soteira sıfatı ile anılmasının nedeni, Kore'nin kentin kurtuluşunda önemli rol oynamasından kaynaklanmaktadır. Bunlardan biri Mithradates'in kenti kuşatması sırasında, olağan üstü bir rüzgar çıkararak Mithradates'in gemilerini yerle bir ederek kente yardım etmesi¹¹³⁸ diğeri ise Gigantların Rhyndacus'un ağzını kapattıkları zaman Kore'nin, Kyzikoslu'ların tarafında yer alarak kenti Gigantlardan korumasıdır¹¹³⁹.

Kyzikos'ta Soteira kültürünün ve bayramının varlığını bir Delphoi kehanet metninden öğrenmekteyiz¹¹⁴⁰. Bayram genelde üç bölümden oluşmaktaydı. Bunlar, prosesyon (ayın alayı), adak ve yapılan müsabakalardı. Bayramların olmazsa olmaz en önemli parçası, adak törenleriydi. Kehanette Soteira bayramlarında θυσία'dan (=kurban) da bahsedilmiştir¹¹⁴¹. Böylece Kyzikoslular kutsal müsabakalara dönüşmüş olan bayramı ilan etmiş oluyorlardı.

Didyma kaynaklı olan bir Apollon kehanet metninde de, Kyzikosluların bir isteğini görmekteyiz. Burada, tanrıların toplandığı salonda bir sunak olmadığı (ἐν τῷ ἱερῷ σου καὶ πανθέῳ περιβοίμῳ) ve Demeter Karpophoros sunağının yanında, tanrıça için bir sunak yapmak istedikleri ifade edilmektedir. Tanrı da buna izin verir. Damianos bu sunağı inşa ederek kültte tanrıçaya verilen sıfatları öğrenmek için bağışta bulunmaktadır. Bu soru karşısında tanrının verdiği cevap ise Soteira'dır¹¹⁴². Apollon'un bu kehaneti, kentin kutsal karakterini ve Kore bayramlarının dünyaya ilanını desteklemekteydi. Burada bir arkhitheor bayramın tanınması (ἀποδοχή) isteğini belirtiyor. Kehanette geçen πρᾶτοι kelimesiyle, Kyzikoslu'ların Yunan dünyasında Kore Soteira için bayram kutlayan ilk halk olduğunu anlıyoruz.

Tanrıça adına yapılan bu şenliklerde meşalenin önemli bir yeri vardır. Bu nedenle kutlamalara katılanlara meşaleler dağıtılırdı. Böylece kadınlar ellerinde salladıkları

¹¹³⁸ Hasluck 1910, 210-11.

¹¹³⁹ Marquardt 1836, 121.

¹¹⁴⁰ Robert 1978, 460 vd.; Martin 2003, 115-116.

¹¹⁴¹ Robert 1978, 465.

¹¹⁴² ay 1978, 471.

meşalelerle, efsanede olduğu gibi, Demeter'in kızını arayışını taklit etmiş olurlardı. Bu durumu Lactantius, şöyle dile getirmektedir:

“Demeter şenliklerinde gece boyunca ellerindeki meşalelerle Persephone 'yi ararlar ve bulduklarında bütün ritüel, bir şükran kutlaması ve meşalelerin savrulmasıyla son bulur”

Bu tür kutlamalar genellikle Eleusis tarzına dayandırılır. Kyzikos'ta da aynı uygulamaların yapıldığı tahmin edilmektedir. Ayrıca olasılıkla kült binası da şenlikler esnasında meşalelerle aydınlatılmıştır. Meşalelerin ışığı ölümden sonra gelen yaşamı işaret etmektedir. Böylece, kutlamalara katılanların öbür dünyaya yönelik umutlarını sembolize etmektedir. Meşalenin yanı sıra bu kutlamalarda yılanın da önemli bir yeri vardır. Yılanın yeraltında yaşayan bir varlık olma özelliği kendi içinde iki temel olguyu birleştirmektedir. Bunlar verimlilik ve khitonien olma özellikleridir. Yılanın her yıl deri değiştirmesi de ruhun yeniden canlanmasını simgelemektedir. Bu yüzden kutlamalarda önemli bir rol oynar.

İmparatorluk dönemine ait olan iki yazıt Φερσεφάσσα veya ἱερὸν Κόρης ἱσοπύθιον ἐν Κυζίκῳ ifadelerini içermektedir. Bunlar, Kaiser kültü kutlamalarıyla aynı dizelerde geçtiği için her iki kutlamanın da aynı dönemlere ait olduklarını ve İmparatorluk döneminde de Soteira şenliklerinin devam ettiğinin göstergesidir. Kore'ye adanan bu şenlikler sikkeler üzerinde de canlandırılmıştır. Makrinus yönetimi altında, stratejist Verus Phoibus tarafından şenlik sikkesi veya madalyonu basılmıştır. Bunun üzerinde koşan ve ata binen kişiler tasvir edilmiştir. Kyzikos'ta Kore kültünde önemli bir yeri olan meşaleler yine kült için önemli olan yılanlarla sarılmış olarak resmedilmiştir. Dört çıplak erkek figürü her birinin sağ eli yukarı kalkık bir şekilde sağa doğru koşmaktadırlar. Arka planda ise, sağa doğru koşan iki atlı görülmektedir¹¹⁴³

Bu bayramların üç temel özelliği vardır. Birincisi, bir dini alayın bulunması; ikincisi, canlı hayvan kurbanı; üçüncüsü ise yarışmalardır. Yarışmalarda yapılan sportif faaliyetler sikkeler üzerinde gözlemlenmektedir. Örneğin, koşu ve binicilik yarışmaların vazgeçilmez bir parçasıdır. Bunlar sikkeler üzerinde tasvir edilmiştir. Böylece sikkelerin Agon'ların yani yarışmaların Kore onuruna gerçekleştirilen şenliklerin bir parçası olduğu desteklenmektedir.

¹¹⁴³ Martin 2003, 147.

8. 5. Hadrianus Şenlikleri

Zeus Olympios adına yapılan yarışmalara Anadolu'dan da kentler yoğun olarak katılmışlar ve çeşitli galibiyetler kazanmışlardır. Örneğin, Bithynia, Phrygia, Lydia, Karia ve Kilikia bölgelerinin yarışmacılarının galibiyetlerine ilişkin yazıtlar günümüze kadar ulaşmıştır. Lykia bölgesi kenti olan Oinoanda'da bulunmuş olan bir heykel kaidesindeki yazıttan Olympos ve Arykanda kentlerinin başarılı galibi M Aurelius, Kutsal Olympia, Pithia ve Aktia yarışlarında andron (erkekler) grubunda pankration (pankreas) yarışmasında birinci geldiğini anlıyoruz¹¹⁴⁴. Olympia yarışmalarında başarılı olan yarışmacılar hem kendilerine hem kentlerine hem de bölgelerine onur kazandırmakla kalmamışlar bunların yerel bayramlar olarak kutlanılmasına da neden olmuşlardır. Anadolu'daki kentler, özellikle imparatorlar adına yarışmalar düzenleyerek onların kent için çeşitli yardımlarını da sağlamışlardır. Bu imparatorlar arasında Hadrianus ve Marcus Aurelius, en çok tanınanlarıdır¹¹⁴⁵. Anadolu'da kutlanan Olympia bayram ve yarışmalarının tümünün Zeus Olympios kültü ile ilgili olduğunu söyleyemiyoruz. Anadolu'da kutlanan yerel Olympia bayramlarının kaynağı muhtemelen İ.S. erken 2. yüzyılda yine yerel olarak kutlanan agonistik bayramlar olabileceği üzerinde durulmuştur¹¹⁴⁶.

Mysia Bölgesi'nde özellikle Kyzikos'ta, kutlanan yarışmalar Olympia ya da Hadrianeia Olympia adı altında kutlanmaktaydı. Bu yarışmaların Zeus Hadrianus tapınağı ile ilgili olduğunu Aelius Aristides bildirmektedir¹¹⁴⁷. Aelius Aristides, İ.S. 166 yılında yapılan yarışmaları izlemiş ve gözlemlerini aktarmıştır¹¹⁴⁸. Bu yılda yapılan yarışmalar Asia Birliği (κοινὸν Ἀσίαν-Koinon Asias) yarışmaları ile çakışmıştır. Bunu da ele geçen iki metinden anlayabilmekteyiz¹¹⁴⁹. Asia Birliği yarışmalarında, M. Aurelius Koros adındaki yarışmacı pais (παῖς) grubunda galip gelmiş ve aynı yıl içinde, Roma'da Marcus Aurelius ve Lucius Verus'un Parthlara karşı elde ettikleri zaferi kutlamak için düzenledikleri *Epinicia* yarışlarına da katılmıştır. Kyzikos'taki Zeus Hadrianus Tapınağı'nın açılışı muhtemelen imparatorun ölümünden sonra olmuş ve yarışmalar da bu yıldan itibaren kutlanmaya başlanmıştır.

¹¹⁴⁴ Hall-Milner-Mitchell-French 1994, 17, no: 7, 10-13.

¹¹⁴⁵ Mitchel 1990, 190.

¹¹⁴⁶ ay 1990, 189-191

¹¹⁴⁷ Barattolo 1995, 27 vd.

¹¹⁴⁸ ay 1995, 59.

¹¹⁴⁹ IGR IV, no: 160, 162.

Kyzikos'taki kültte Olympialı Hadrianus yine Olympialı Zeus ile bir tutulmuş ve imparator tanrısallaştırılmıştır. Zeus ile birlikte tapınım gören Hadrianus, Kyzikos tapınağında 13. Olympos tanrısı olarak kabul görmüştür¹¹⁵⁰. Mudanya yakınlarında Dereköy'de ele geçen Kat. No: 303'deki yazıttan Kyzikos'un Hadriania Olympia şenliklerini kutladığını öğrenmekteyiz¹¹⁵¹. Kutsal yarışmalarda galip gelmiş olan koşu atleti Tatianos'un onur yazıtı, birçok kentte kutlanan bu bayramların adlarını verdiği için önemli bir steldir¹¹⁵².

“Metrophanes oğlu Tatianos, Caesareia, Ephesos, Pergamon, Kyzikos, Nikomedeia ve Tralleis kentlerinin hemşehrisi; kutsal yarışmaların sürpriz şampiyonu, şu yarışmalarda birinci gelmiştir: Neapolis'teki Sebaste şenlikleri gençler arası koşuda; Pergamon'daki Augusteia şenlikleri gençler arası koşuda; Ephesos'taki Hadrianeia şenlikleri gençler arası koşuda; Pergamon'daki Traianeia şenlikleri gençler arası koşuda; Nikomedia'daki Bithynia eyalet bayramı gençler arası koşuda; Kyzikos'taki Hadriana Olympia şenlikleri gençler arası koşuda - - - - -gençler arası koşuda; - - - - -erkekler arası koşuda; Pergamon'daki (?) - - - - - [erkekler arası koşuda ?]; - - - -”

Kyzikos kentinin refah durumu arttıkça yapılan şenliklerin ihtişamı da artmıştır. Ayrıca bunda jimnastiğe olan tutkuları da etkili olmuştur. Roma döneminin tarihçilerinden olan Teucer, Kyzikoslu öğrencilerin jimnastik hareketleri hakkında üç kitap yazmıştır; fakat bu hareketlerin özellikleri hakkında bugün pek bir şey bilemiyoruz. Kyzikoslu gençlerin elde ettikleri zaferlerin izlerini hem şehrin içinde, hem de dışarıda görebilmekteyiz. Olympia'da Kyzikoslu Euanthes'in bir heykelinin dikilmesi buna bir örnektir. Euanthes, Nemea ve İsthmia oyunlarındaki gençler dövüşünde iki kez, Olympia'daki büyükler boks yarışında ise üçüncü kez kazanmıştır. Onun bu kazandığı ünü ise daha sonraları Alcimus, Anodochus ve Cynas ya da Epinicius adında üç Kyzikoslu daha elde etmiştir. Kyzikoslu'ların Roma dönemine ait asıl şenlikleri Hadrianus'un şerefine kutlanan Hadrianeia Olympia bayramlarının yanında Mithridates'in yenilgiye uğratılmasının anısına Loukoulleia bayramları ve Caracalla adına yapılan Antoneinia bayramları da önem taşımaktadır. Aristides'in

¹¹⁵⁰ Barattolo 1995, 67-71.

¹¹⁵¹ Corsten 1990, 34, no:1, 34, 47.

¹¹⁵² Kat. No: 304.

aktardıklarından oyunların dört yılda bir haziran ayında yapıldığını öğreniyoruz. Oyunların yürürlüğe sokulmasıyla Kyzikos için yeni bir dönem başlamıştır.

Hadrianus Olympia bayramları Anadolu'da Smyrna'da¹¹⁵³, Sardis'te, Tralleis, Hieropolis ve Anazarbos'ta¹¹⁵⁴ da kutlanmıştır.

¹¹⁵³ Blümel-Malay 1993, 139.

¹¹⁵⁴ Şahin 2001, 132.

SONUÇ

Çalışmamızın konusunu oluşturan “Mysia Bölgesi Kültleri” yazıtlar ışığında irdelemeye çalıştık. Bilindiği gibi kült, kendi kuralları ve törenleri olan belli bir dinsel tapınım biçimidir. Bizim de amacımız, insanoğlunun yaratılmasından itibaren, merak ve korkuları gibi çeşitli nedenlerden dolayı kendilerine oluşturdukları tanrılar dünyasını ortaya çıkarmaktır. Bu kapsamda bölgeye yerleşen halkın taptıkları Zeus, Apollon, Artemis, Poseidon, Athena gibi Olymposlu tanrı ve tanrıçalar, Ana Tanrıça kültüyle birlikte, yerel ve dışarıdan gelen tanrı ve tanrıçalar kutladıkları bayramlar, kısacası bölgenin din kültürünü tanıtmaya çalıştık.

Çalışmalarımız sırasında L. Robert’ten beri, bilim adamları tarafından bölgeye yeteri kadar önem verilmediği ve sürdürülen epigrafik araştırmaların, oldukça yetersiz kaldığını gördük.

Bölge sınırları içerisinde ele geçen eserler incelediğimizde, tanrı ve tanrıçalara adanmış adak stellerinin çoğunlukta olduğunu fakat bunların yanısıra sunak, sütun ve mezar stellerinin varlığını da gözlemledik. Adak stellerine baktığımızda, Olympos tanrılarından Apollon ve Zeus’un özel bir yere sahip olduğu sonucuna vardık. Tabii varolan Ana Tanrıça kültünün yadsınamaz ölçüde önemli olduğunu da gördük.

Stellerin genel özelliklerine baktığımızda, mermerden, üçgen alınlıklı, çerçeveveli, dikdörtgen şeklinde, tepe ve köşe akroterli olup aşağı doğru genişlemektedir. Çoğu tek kabartma alanına sahipken az da olsa iki kabartma alanlı olanlar da mevcuttur. Figürler alçak ya da yüksek kabartma olarak işlenmişlerdir. Canlandırılan sahnelerde ise, genellikle kurban töreni sahnesi dikkati çekmektedir. Zeus ve Apollon’a adanmış stellere baktığımızda, Zeus; sağ tarafta ayakta cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, sol ayak hafif dizden bükülerek geriye atılmıştır. Vücudun üst kısmını açıkta bırakan bir manto ya da uzun khiton giymiştir. Manto sağ kalça üzerinden sol omuza çıkıp omuzun arkasından aşağı inmektedir. Yukarı kaldırdığı sol elinde asası sağ elinde ise, sunu tası taşımaktadır. Değişmez simgesi olan kartalı her zaman yanında bulunmaktadır. Ortada sunak ile birlikte kurbanlık hayvan olarak boğa tasvir edilmiştir. Boğanın önünde kısa khiton giyimli erkek hizmetçi yer alır. Sunak arkasında bir ağaç ve sol tarafta tapınan kişiler görülür. Apollon’a ait adak taşlarında ise, Apollon da sağ tarafta, ayakta cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, sol ayak hafif dizden bükülerek geriye atılmıştır. Göğüs altından bir kuşakla bağlanmış uzun

khiton ve manto giymiştir. Sol elinde bir kithara ve sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu taşı taşımaktadır. Ortada duran kabartma alanını iki eşit parçaya ayıran sunak, kaideli ya da kaidesiz, dikdörtgen veya yuvarlak ya da yaklaşık kare şeklindedir. Burada tasvir edilen sunak kült etkinliği içersinde önemli bir yere sahiptir. Törene katılanlar arasında toplantı noktası, kült alanına işaret eden bir simge, kurbanın kesilmesi için önemli bir objedir. Sunak önünde profilden kurbanlık koç ve sunak ile koç arasında bir erkek hizmetçi, sunağın arkasında bir ağaç yer almaktadır. Sunak ve ağaç açık hava kutsal alanını tasvir etmektedir. Elinde tuttuğu kithara nedeniyle Apollon Kitharodos olarak tasvir edilmektedir. Fakat yazıtlara baktığımızda, tanrı Apollon Kitharados olarak tasvir edilmiş olmasına rağmen tanrıya farklı epitetler altında tapınıldığını görmekteyiz. Bu özellikler, Mysia Bölgesi'ne ait adak stellerinde görülmektedir.

İ.Ö. 2. Binde Anadolu'ya giren Zeus, burada yerel tanrıların kimlikleriyle birleştirilerek ya da yerel epitetler verilerek Anadolu tanrısı kimliğine dönüştürülmüştür. Yazıtlara baktığımızda tanrıya bölgede 20 farklı epitle tapınıldığı görülmektedir.

Anadolu'da birçok bölgede ortak kültü olan Zeus, Agoraios (çarşı-pazaryeri koruyucusu), Aithrios (berrak göğün Zeus'u), Brontaios ve Bronton (tarımın koruyucu tanrısı, çiftçi tanrı), Hypsistos (dağ tanrı) Olbios, Olympios (dağ tanrı), Orneos (zor durumda olanların tanrısı) Polieus (politik içerikli bir epitet olup devletin bütünlüğünü simgeler) gibi sıfatlarla Mysia ile birlikte daha birçok bölgede ortak tapınım görmüştür. Ayrıca bir Frig tanrısı olan Sabazios ile birleştirilmiş ve Zeus Saazios adı altında saygı görmüştür. Birçok yerde Soter yani kurtarıcı sıfatıyla Mysia'da da karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanı sıra Beudenos, Thimenos ve Krampsenos gibi isimler altında yerel bir tanrı olarak da karşımıza çıkmaktadır. Tanrıya verilen epitetler Trosu örneğinde olduğu gibi, ya kültü kuran kişinin isminden ya Olbios ya da Orneos örneklerinde olduğu gibi yerleşim yerinin adından almışlardır.

Adak taşlarında sık görülen bir diğer tanrı olan Apollon ise, 13 farklı epitle tapınım görmüştür. Yerel epitetlerle daha çok karşımıza çıkmaktadır. Bir yer isminden aldığı düşünülen Bathylimenes sıfatıyla limanların ve denizcilerin koruyucu tanrısıdır. Ayrıca, Daphnosios, Deonteios, Germenos, Krateanos, Leonteios, Libotenos, Makestenos, Tadokemeitos gibi isimler altında da saygı gören Apollon steller üzerinde Kitharados tipinde tasvir edilmiştir.

Denize kıyısı olan bir bölgede Poseidon ve Aphrodite'nin görülmesi doğaldır. Nitekim bu tanrıların izlerini kyzikos'ta geçen eserler üzerinde görmekteyiz. Poseidon, Isthmios ve Kasseos sıfatları ile denizcilerin kurtarıcı tanrısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Verimli topraklara sahip olan bölgede Ana Tanrıça'nın, Dionysos ve Demeter'in izlerini görmek de bizleri şaşırtmaz. Burada elimize geçen bir eser vardır ki tanrı zırhlı giysileri elinde mızrağı ile çok ilginçtir. Tanrı burada külte adını veren kişinin ismi ile anılmaktadır. (Dionysos Attou Heliou).

Mysia'da Ana tanrıça yoğun olarak ve çeşitli isimler altında özellikle Kyzikos ve civarında görülmektedir. Meter Aggiste, Meter Dindymene, Meter Euangelia ki bu isim altında sadece Mysia da görülür; Meter Kotuana, Meter Patroia, Meter Plakiane, Meter Tolypiane, Thea Andeiris, Thea Sitene gibi isimlerle görülen ana tanrıça, çok sevilmiştir. Bölgede Demeter ile birlikte kızı Kore de yoğun olarak tapınım görmektedir. Tanrıçayı steller üzerinde Hermes ile birlikte görüyoruz. Kaplıcaları ile ünlü olan bir bölgede sağlık tanrısı Asklepios da görülmektedir. Özellikle Allianoi antik kentinde yapılan arkeolojik araştırmalar burada tanrının bir kült ve sağlık merkezinin var olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Bölgede ele geçen bir eser oldukça ilginçtir. Hosios kai dikaios'a (dürüst ve adil tanrı) adanmış olan stel, İ.S. 1. yüzyıla tarihlenir ve bu, en eski belge niteliğindedir. Oysa kült, yoğun olarak Phrygia'da görülmektedir. Bunların dışında Anadolu'nun Mısır ile olan ilişkileri sonucu Mısır tanrısı olan Serapis ve İsis kültürünün buraya taşındığını görüyoruz. Pers etkisiyle Helios Mitras kültürünün ve yine Frig tanrısı olan Men kültürünün varlığını da ele geçen eserler kanıtlamaktadır.

Ele geçen adak stellerine baktığımızda büyük bir kısmını kahramanlara ait olduğunu görüyoruz. Büyük başarılar sağlayan ya da yararlı işler yapan kişiler ve kent kurucuları kahramanlaştırılarak yarı tanrı olarak tapınım görmüşlerdir.

Sonuç olarak, toplumların yaşam tarzlarına, kültürlerine, toplumu oluşturan bireylerin kişisel ve toplumsal dünya görüşlerine ve düşsel sınırlarına göre biçimlendirilmiş soyut bir dünyanın stellerdeki izlerinin değerlendirilmesi niteliğindeki bir çalışma ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

KISALTMALAR ve KAYNAKÇA

- Agizza 2001, :R. Agizza, Antik Yunan’da Mitoloji. Masallar ve Söylenceler, 2001.
- AJA :American Journal of Archaeology
- Akat 1977, :A. Akat, “1975 Miletopolis Hafriyat Raporu” TAD 24, 1977, 5-7
- Akşit 1967, :O. Akşit, Likya Tarihi, 1967.
- _____ 1970, :O. Akşit, Roma İmparatorluk Tarihi (M.Ö. 27-M.S. 192), 1970.
- _____ 1976, :O. Akşit, Roma İmparatorluk Tarihi, 1976.
- _____ 2003, :İ. Akşit, Mitoloji. Ege’nin İki Yakasının Öyküsü, 2003.
- Akurgal 1956, :E. Akurgal, “Ergili-Daskyleion Kazısı” Belleten 78, 1956, 335.
- Akurgal 1958, :E. Akurgal, “Ergili Kazısı ve Kyzikos Çalışmaları” Belleten 85-88, 1958, 632-633.
- _____ 1959, :E. Akurgal, “Ergili Kazısı” Belleten 92, 1959, 692.
- _____ 1961, :E. Akurgal, Die Kunst Anatoliens, 1961.
- _____ 1978, :E. Akurgal, Ancient Civilizations and Ruins of Turkey, 1978.
- _____ 1993, :E. Akurgal, Anadolu Uygarlıkları, 1993.
- _____ 1998, :E. Akurgal, Anadolu Kültür Tarihi, 1998.
- Akyürek Şahin 2001, :N. Eda Akyürek Şahin, “Büyük Çiftçi Tanrısı Zeus Bronton: Arkeolojik ve Epigrafik Belgelerle Phrygia’da Bir Zeus Kültü” Olba IV, 2001, 163-182.
- _____ 2004, :N. Eda Akyürek Şahin, “Anadolu’da Hosios Kai Dikaïos :Kültü (Kutsal ve Adil Tanrı)”, Arkeoloji ve Sanat 118, 2004, 1-18.
- Altmann 1904, :W. Altmann, “Die Arbeiten Zu Pergamon” AM 29, 1904, 113-207.
- AA :Archaeologischer Anzeiger
- AM :Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Institutes. Athenische Abteilung.
- Ameling 1985, :W. Ameling, Die Inschriften von Prusias ad Hypium, 1985.

- _____ 1999, :W. Ameling, “Ein Verehrerdes Θεὸς Ὑψίστος in Prusa ad Olympum (IK: 39, 115)”, EA 31, 1999, 105-108.
- AMS Asia Minor Studien
- Anadolu 1970, :M. U. Anadolu, “Kyzikos’dan (Balkız) Birkaç Yeni Buluntu” VII. Türk Tarih Kongresi I, 1970, 165-168.
- AnatSt. Anatolian Studies
- ANRW :Aufstieg und Niedergang Romischen Welt.
- Antonaccio 1994, :C. M. Antonaccio, “Contesting the Past: Hero Cult, Tomb Cult and Epic in Early Greece” AJA 98/3, 1994, 389-410.
- Apollonios Rhodios,
- Argonautica I :Argonautica I
- Arıcan 2004, :E. Arıcan, Mysia. Panormos’tan Bandırma’ya, 2004.
- Arıhan 2003, :S. K. Arıhan, Antik Dönemde Tıp ve Bitkisel Tedavi, 2003, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Arrianos,
- İskender’in Anabasis’i :F. Arrianos, İskender’in Anabasis’i, Çev. F. Akderin, 2005.
- Arslan 1999, :M. Arslan, “Roma Dönemi Kilikya Şehir Sikkelerinde Mithras Kültü” Olba II, 1999, 425-445.
- _____ 2000, :M. Arslan, “Yeni Bulunmuş Olan Ankyra Sikkeleri Işığında Ankara’da İnanç ve Kültür” İdol 5, 2000, 21-26.
- Arthur – Munro 1897, :J.Arthur-R.Munro, “Inscriptions from Mysia” JHS 17, 1897, 268-293
- Asgari 1980, :N. Asgari, “Marmara Adası 1979 Çalışmaları” KST II/1980, 161-162.
- Ashmole 1956, :B. Ashmole, Journal of the Warburg and Courtauld Institudes, 1956, Vol: 19, 187.
- Aslan 2008, :H. Aslan, “Tanrıçanın Evi Lagina” Atlas 182, 2008, 88-98.
- AST :Araştırma Sonuçları Toplantısı
- Aulock 1957, :S. Von Aulock, Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland. Mysien, 1957.

- _____ 1976, :S. Von Aulock, Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland. Nachtrage II. Mysien, Troas, Aelios, Lesbos, 1967.
- Aulock 1987, :H. Von Aulock, Münzen und Städte Phrygiens II, 1987.
- Bakır 1988a, :T. Bakır, 'Daskyleion', Höyük I, 1988, 74-84.
- _____ 1988b, Bakır, "Roma Devrine Kadar Kyzikos'un Ön Tarihi" I. Kyzikos Paneli 1988, 3-11.
- _____ 2003, :T. Bakır, "Daskyleion (Tyaiy Drayahya) Hellespontine Phrygia Bölgesi Akhaemenid Satraplığı" Anadolu/Anatolia 25, 2003, 1-19.
- Barattolo 1995, :A. Barattolo, "The Temple of Hadrian –Zeus at Cyzicus" IstMit 45, 1995, 57-108, Lev. 27-41.
- Başaran 1988-1989, :C. Başaran, "Güney Marmara'da Az Tanınan Bir Tarih Beldesi Kyzikos" Kalkınma Bankası Turizm Yıllığı, 1988-1989, 57-71.
- _____ 1990, :C. Başaran, "Ein Girlandenrundaltar aus Kyzikos" ÖJh 60, 1990, 122-136.
- _____ 1998, :C. Başaran, Arkeolojiye Giriş, 1998.
- Başaran-Tavukçu-Keleş-
Küçükefe-Aydın Tavukçu
2002, :C. Başaran-A.Y. Tavukçu-V. Keleş-E. Küçükefe-Z. Aydın Tavukçu, "Kuzey Troas-Parion Araştırmaları 2002, AST 21/1, 2003, 185-192.
- Bayatlı 1993, :O. Bayatlı, Bergama tarihinde Asklepion, 1993.
- Baydur 1995, :N. Baydur, Anadolu'da Kutsal Dağlar Dağ- Tanrılar, 1995.
- Boyladı 1995, :D. Boyladı, Mitoloji. Tanrıların Öyküsü, 1995.
- BCH :Bulletin de Correspondence Hellenique
- Bean 1968, :G. E. Bean, Turkey's Southern Shore, 1968.
- _____ 2000, :G. E. Bean, Eskiçağda Menderes'in Ötesi, 2000, Çev. Pınar Kurtoğlu.
- Becker-Bertau 1987, :F. Becker-Bertau, Die Inschriften von Klaudiupolis, 1987.
- Beksaç 2002, :E. Beksaç, "Adramytteion/Ören 2001 Kazısı" Kazı Sonuçları Toplantısı 24/1, 2002, 85-94.

- Benndorf-Niemann 1884, :O. Benndorf-G. Niemann, Reisen in Südwestlichen Kleinasien I:Reisen in Lykien und Karien, 1884
- Besnault-Hauvette-
Dubois 1881, :Am. Besnault-Hauvette-M. Dubois, “Antiquités de Mylasa” BCH 5, 1881, 95-119.
- Besset 1901, :A. Besset, “Inscriptions D’Asie Mineure” BCH 25, 1901, 325-336.
- Bettany 2005, :G.T. Bettany, Dünya Dinleri Ansiklopedisi, Çev. A. Aydoğan.
- Betz 1986, :H.D. Betz, “Review: The Religion of Mithras by Reinhold Merkelbach” History of Religions 26, 1986, 87-89.
- Bey 1908, :Edhem Bey, “Relief Votiv du Musée Imperial Otoman” BCH 32, 1908, 521-528, Lev. V-VI.
- Bilabel 1920, :F. Bilabel, Die Ionische Kolonisation, Philologus, Suppl. 14, 1920.
- Bittel 1941, :K. Bittel, Wiessenschaftliche Veröffetntlichung der Deutschen Orientgesellschaft, 1941.
- _____ 1953, :K. Bittel, “Zur Lage von Daskyleion” AA 1953, 1 vd.
- Blümel 1987, :W. Blümel, Die Inschriften von Mylasa I, 1987.
- _____ 1988, :W. Blümel, Die Inschriften von Mylasa II, 1988.
- _____ 1991, :W. Blümel, Die Inschriften der Rhodischen Peraia, 1991.
- Blümel-Malay 1993, :W. Blümel-H. Malay, “Inscription from Aydın Museum” EA 21, 1993, 129-140, Lev. 19.
- BMC :British Museum Catalogue of Greek Coins.
- Bonnefoy 2000, :Y. Bonnefoy, Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü I-II, 2000, (Çev. L. Yılmaz).
- Borchhardt 1968, :J. Borchhardt, “Eppichorische, Grako-persisch beeinflubte Reliefs in Kilikien” IstMitt 18, 1968, 161 vd., Taf. 40-57.
- Brehm 2002, :O. Brehm, “Artemis, Hekate Oder Persephone? Überlegungen zur Jugendliehen Göttin auf einem Spätklassichen Relief aus Kyzikos” AMS 1, 1990, 21-26,Taf. 2-3.

- Bresson 1991, :A. Bresson, Recueil des Inscriptions de la Pérée Rhodienne, 1991.
- Brill 1991, :E.J. Brill, Isis und ihre Dienerinnen in der Kunst der römischen Kaiserzeit, 1991.
- Buckler-Robinson 1932, :W.H. Buckler-D.M. Robinson, Sardis VII, Grek and Latin Inscriptions 1, 1932.
- Buresch 1898, :K. Buresch, Aus Lydien. Epigraphisch-Geographische-Reisefrüchte, 1898.
- Burkert 1988, :W. Bukert, Grek Religion, 1988.
- _____ 1999, :W. Bukert, İlk Çağ Gizem Tapıları, 1999, Çev. S. Şener.
- Butler 1922, :H.C. Butler, Sardis I: The Excavations I: 1910-1914, 1922.
- Byrce 1986, :T.K. Byrce, The Lycians, Vol 1, 1986.
- Can 1994, :Ş. Can, Klasik Yunan Mitolojisi, 1994.
- Caroll-Spillecke 1985, :M. Caroll-Spillecke, Landscape Depictions in Greek Relief Sculpture, 1985.
- Charbonneaux 1963, :J. Charbonneaux, La sculpture grecque et romaine aux Musée du Louvre, 1963.
- Chiron :Mitteilungen der Commission für alte geschichte und Epigraphik des Deutschen Archaologischen Instituts.
- CIG :Corpus Inscriptionum Graecarum
- Cirio 1984, :A. M. Cirio, Stele Figurata e Iscritta presso Miletupolis, EA 4, 1984, 99-100, Taf. 11.
- Cole 1984, :S.G. Cole, "A New Epigram for Dionysos" EA 4, 1984, 37-49, Plate 7.
- Conze 1851, A. Conze, "Hermes-Kadmilos" AM 16, 1851, 191-193
- _____ 1860, A. Conze, Reise auf der Inseln des Thrakischen Meeres, 1860.
- _____ 1865, :A. Conze, Reise auf der Inseln Lesbos, 1865.
- Conze-Schuchhardt 1899, :A. Conze-C.Schuchhardt, "Die Arbeiten Zu Pergamon 1886-1898", AM 24, 1899, 7-240
- Cook 1914, :A.B. Cook, Zeus. A Study in Ancient Religion I. Zeus God of the Dark Sky, 1914.

- Cook 1925, :A.B. Cook, Zeus. A Study in Ancient Religion II. Zeus God of the Dark Sky, 1925.
- Corsten 1987, :T. Corsten, Die Inschriften von Apameia (Bithynien) und Plai, 1987.
- _____ 1988, :T. Corsten, "Daskyleion am Meer. Ein Corpusculum der Inschriften und Nachrichten über die Stadt" EA 12, 1988, 53-78.
- _____ 1989, :T. Corsten, "Attu Come" ZPE 77, 1989, 181-184.
- _____ 1990, :T. Corsten, "Caesarea Germanice" EA 15, 1990, 19-48, Taf. 1-6
- _____ 1991, :T. Corsten, Die Inschriften von Prusa Ad Olymum I, 1991.
- _____ 1993a :T. Corsten, Die Inschriften von Prusa Ad Olymum II, 1993.
- _____ 1993b :T. Corsten, "Eine Grabstele mit Epigram aus Mysien" EA 21, 1993, 125-128.
- Corsten-Yıldız 1997, :T. Corsten-H. Yıldız, "New Inscriptions From Laodikeia in the Archaeological Museum at Denizli/Turkey" EA 28, 1997, 50-52.
- Cremer-Şahin 1983, :M. Cremer-S. Şahin, "Kaiserinschriften und Phryische in Adapazarı/Bithynien" EA 1, 1983, 141-152, Lev. 7-8.
- Cremer 1988, :M. Cremer, "Der bewaffnete Dionysos" IstMitt 38, 1988, 179-187, Taf. 19.
- _____ 1991, :M. Cremer, Hellenistisch-römische Grabstelen im nordwestlichen Kleinasien. 1. Mysien, AMS 4/1, 1991.
- Crowfoot 1899, :J.W. Crowfoot, "Exploration in Galatia cis Halym" JHS 19, 1899, 34-134+318.
- Cumont 1896, :F. Cumont, Textes et Monuments de figures relatives aux mysteres de Mithra I, 1896.
- _____ 1899, F. Cumont, Textes et Monuments de figures relatives aux mysteres de Mithra II, 1899.
- _____ 1933, :F. Cumont, "La Grande Inscription Bachique du Metropolitan Museum. II. Commentaire Religieux de l'Inscription" AJA 37/2, 1933, 232-263.

- Çapar 1979, Ö. Çapar, “Anadolu’da Kybele Tapınımı” T.D.C.F. Dergisi XXIX 1-4, 1979.
- Çelgin 1986, :G. Çelgin, Eski Yunan Dininde ve Mitolojisinde Artemis, 1986.
- Çelgin 2008, V. Çelgin, İhanetin Darağacındaki Allianoi, 2008.
- DA :Ch. V. Daremberg-E. Saglio, Dictionnaire des Antiquités Grecques et Romaines, 1897-1919.
- Debord 1982, :P. Debord, Aspects Sociaux et Économiques de la vie Religieuse Dans l’ Anatolie Greco-Romaine, 1982.
- Delemen 1999, :İ. Delemen, Anatolian Rider-Gods. Asia Minor Studien 35, 1999.
- Deschamps-Cousin 1888, G. Deschamps-G. Cousin, “Inscriptions du temple de Zeus Panamarus” BCH 12, 1888, 82-134
- Devreker 1995, :J. Devreker, “Nouveaux Monuments et Inscriptions de Pessinonte (IV)” EA 24, 1995, 73-84. Lev. 5-10.
- Diethart 1980, :J.M. Dethart, “Agonistische Inschrift aus Myra” ZPE 39, 1980, 196.
- Dimitrova 2001, :N. Dimitrova, “Inscriptions and Iconography in the Monuments of the Thracian Rider”, Hesperia 71, 2001, 209-229.
- Dörner 1990, :F.K. Dörner, Nemrud Dağının Zirvesinde Tanrıların Tahtları, 1990.
- Drew-Bear 1976, :Th. Drew-Bear, “Local Cults in Greco-Roman Phrygia” GRBS 17, 1976.
- Drexhage 2003, :Henrich-Wilhelm Drexhage, “Der Cult des Zeus Olbios” AMS Band 45, 2003, 156-178.
- Dugas 1910, :Ch. Dugas, “Fragmet De Bas-Relief Du Lourve” BCH 34, 1910, 233-241, Lev. VIII.
- Dumond 1973, :F. Dumond, Le Culte D’Isis Dans le Bassin Oriental de la Méditerranée III., 1973,
- Durugönül 1998, :S. Durugönül, “Selevkosların Olba Territorium’undaki Akkulturation Süreci Üzerine Düşünceler” Olba I 1998, 69-76.
- EA :Epigraphica Anatolica

- Engelmann-
Markelbach 1973, :H. Engelmann-R. Markelbach, Die Inschriften von Erythrai und Kiozomenai II, 1973.
- Erhat 1993, :A. Erhat, Mitoloji Sözlüğü, 1993.
- Eriş 1990, :E. Eriş, Bergama Uygarlık Tarihi, 1990.
- Ertüzün 1997, R. M. Ertüzün, Arkeolojisi ve Yakın Geçmişi ile Erdek (Artake), 1997.
- _____ 1999, :R. M. Ertüzün, Kapıdağ Yarımadası ve Çevresindeki Adalar, 1999.
- Erzen 1953, :A. Erzen, “Ay Tanrısı Men’in Adı ve Menşei Hakkında” Belleten XVII/65, 1953, 1-14.
- Estin-Laporte 2002, :C. Estin-H. Laporte, Yunan ve Roma Mitolojisi, 2002, Çev. M. Eran.
- Farnel 1977, :L.R. Farnel, The Cults of The Grek States I, 1977.
- Fıratlı 1965, :N. Fıratlı, “İstanbul’un Yunan ve Roma Mezar Stelleri” Belleten 29, 1965, 263-325.
- Fishwick 1978, :D. Fishwick, The Development of Provencial Roler Worship in the Western Roman Empire, Aufsetieg und Niedergang der Römischen Welt, 16.2, 1978.
- Flashar 1992, :M. Flashar, Apollon Kitharados. Statuarische Typen des musischen Apollon, 1992.
- Fol-Bulgaria 1998, :A. Fol-S. Bulgaria, “Sabas/Sabazios/Sabo” Thracians and Phrygians: Problems of Prallelism, 1998.
- French 1969, :D. French, ‘Prehistoric Sites in Northwest Anatolia II: Balıkesir and Akhisar/Manisa Area’, *Anat. Stud.* XIX, 1969, 41-99.
- _____ 1994, :D.H. French, “Inscriptions in the Antakya and Gaziantep Museums” EA 23, 1994, 121-122.
- Frei 1988, :P. Frei, “Phrygische Tponyme” EA 11, 1988, 9-34, Lev.3-9.
- Ful 1988, :Ş.D. Ful, Antik Devirde Lydia’da Panayırlar, Fuarlar ve Pazar Yerleri, 1988, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Getty 1990, :A. Getty, Goddess Mother of Living Nature, 1990.

- Graf 1985, :H. Graf, Nordionische Kulte. Religionsgeschichtliche und Epigraphische Untersuchungen zu den Kulte von Chios, Erythrai, Klazomenai und Phokaia, 1985.
- Graillot 1912, H. Graillot, Le Culte de Cybele: Mère des Dieux a Rome et Dans l'Empire Romain, 1912.
- Graves 1960, :R. Graves, The Greek Myths I, 1960.
- _____ 2004a :R. Graves, Yunan Mitleri, 2004, Çev. U. Akpur.
- _____ 2004b :A.M. Greaves, "The Cult of Aphrodite in Miletos and its Colonies" *Anatolian Studies*, 54, 2004, 27-33.
- GRBS :Greek, Roman and Byzantine Studies
- Grimal 1997, :P. Grimal, Mitoloji Sözlüğü. Yunan ve Roma, 1997.
- Guthrie 1968, :W.K.C. Guthrie, The Greeks and Their Gods, 1968.
- Habicht 1956, :Ch. Habicht, "Über die Kriege zwischen Pergamon und Bithynien" *Hermes* 84, 1956, 90-110.
- Halfmann 1990, :H. Halfmann, "Hymnen von Asia in Kyzikos" *Mysische Studien*, AMS 1, 1990, 21-26, Taf. 2-3.
- Hall-Milner-
- Mitchell-French 1994, :A. Hall-N. Milner-St. Mitchell-D. French, Studies in the History and Topography of Lycia and Pisidia, In memorial A. S. Hall, 1994.
- Hamilton 1842, :W.J. Hamilton, Researches in Asia Minor, 1842.
- Hançerlioğlu 1993, :O. Hançerlioğlu, Dünya İnançları Sözlüğü, 1993.
- Harrison 1903, :J.E. Harrison, Prolegomena to the Study of Greek Religion, 1903.
- Hasluck 1902, :F.W. Hasluck, "An Inscribed Basis From Cyzicus" *JHS* 22, 1902, 75-91.
- _____ 1903, :F.W. Hasluck, "Inscriptions From Cyzicus" *JHS* 23, 1903, 75-91.
- _____ 1904, :F.W. Hasluck, "Unpublished Inscriptions From Cyzicus Neighbourhood" *JHS* 24, 1904, 20-40.

- _____ 1905, F.W. Hasluck, "Inscriptions From the Cyzicus District, 1904" JHS 25, 1905, 56-64.
- _____ 1906, :F. W. Hasluck, "Poemanenum" JHS 26, 23-31, 1906.
- _____ 1907, :F.W. Hasluck, "Inscriptions From the Cyzicus District" JHS 27, 61-67, 1907.
- _____ 1910, :F.W. Hasluck, Cyzicus, 1910.
- Head 1892, :B.V. Head, British Museum Catalogue of Greek Coins: Grek Coins of Ionia, 1892.
- _____ 1896, :B.V. Head, British Museum Catalogue of Greek Coins: Caria, Cos, Rhodes, 1896
- _____ 1901, :B.V. Head, British Museum Catalogue of Greek Coins: Grek Coins of Lydia, 1901.
- _____ 1906, :B.V. Head, British Museum Catalogue of Greek Coins:Grek Coins of Phrygia, 1906.
- _____ 1911, :B.V.Head, Historia Numorum: A Manual of Greek Numismatics, 1911.
- Hellenica :L. Robert, Recueil d'épigraphie de numismatique et d'antiquités grecques
- Herman-Polatkan 1969, :P. Herman-K.Z. Polatkan, Das Testament des Epigrates und Andere neue Inschriften aus dem Museum von Manisa, 1969.
- Herodotos, Herodot Tarihi, :Herodot Tarihi, 1983, Çev. A. Erhat.
- Hesiodos 1977, :Hesiodos, Hesiodos Eseri ve Kaynakları, 1977, Çev. S. Eyüboğlu-A. Erhat.
- Hill 1895, :G. F. Hill, " Inscriptions from Lycia and Pisidia Copied by Daniel and Fellows" JHS 15, 1895, 116-131.
- _____ 1897, :G.F Hill, Catalogue of the Greek Coins in the British Museum . Lycia, Pamphilia and Psidia, 1897.
- _____ 1900, :G.H. Hill, Catalogue of the Greek Coins in the British Museum . Laconia, Isauria and Cilicia, 1900.
- Hirschfeld-Marshall

- 1893-1916, :G. Hirschfeld- F.H. Marshall, The Collection of Ancient Greek Inscriptions in the British Museum, 1893-1916.
- Holleaux 1924, :M. Holleaux, "Inscription Trouvée A Brousse" BCH 48, 1924, 1-57, Lev. 1. 1924.
- Hmeros, Odysseia :Odysseia, Çev. A. Erhat-A. Kadir.
- Hmeros, İlyada :İlyada, Çev. A. Erhat-A. Kadir.
- Hmeros, :Homerik Hymnoslar
- Hornblower- :Homerik Hymnoslar
- Spawforth 1998, :S. Hornblower-A. Spawforth, The Oxford Companion to Classical Civilization, 1998
- HTR :Harvard Theological Review
- IG :Inscriptiones Graecae
- IGR :Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes
- Imhoof-Blumer 1901, :F. Imhoof-Blumer, Kleinasiatische Münzen I, 1901.
- IstMitt :Istanbulur Mitteilungen
- İndirkaş 2001 :Z. İndirkaş, Ana Tanrıçalar, Kybele ve Çağdaş Türk Resmindeki İzdüşümleri, 2001.
- İplikçioğlu-Çelgin- :B. İplikçioğlu-A.V. Çelgin-G. Çelgin, "Kuzey Likya'dan Yeni Yazıtlar" AST IX, 1991, 183-192.
- Çelgin 1991, :B. İplikçioğlu-A.V. Çelgin-G. Çelgin, "Kuzey Likya'dan Yeni Yazıtlar" AST IX, 1991, 183-192.
- JHS :Journal of Hellenic Studies
- Johnson 1984, :S.E. Johnson, "The Present State of Sabazios Research", ANRW II 3, 1984, 1584-1613.
- JRS :Journal of Roman Studies
- Kalinka 1993, E. Kalinka, "Aus Bithynien und Umgegend" ÖJH 28, 1993, 45-112.
- Kaplan 2007, :D Kaplan, "Apollon'un Kökeni" Doğudan Yükselen Işık. Arkeoloji Yazıları. Atatürk Üniversitesi 50. Yıl Anı Kitabı, Edi.: B. Can-M. Işıklı, 2007, 471-480.
- Karaosmanoğlu 2005, :M. Karaosmanoğlu, Mitoloji ve Ege'nin Tanrıları, 2005.

- Kaufmann-Stauber 1992, :F. M. Kaufmann-J. Stauber, "Poimanenon bei Eski Manyas? Zeugnisse und Localisierung Einer Kaum Bekantenn Stadt" AMS 8, 1992, 43- 85.
- _____ 1994, :F. M. Kaufmann-J. Stauber, "Perperene-Theodosiupolis" EA 23, 1994, 41-82.
- Keil 1923, :J. Keil, "Die Kultes Lydiens" AnatSt 1923, 260.
- Keleş 2008, :V. Keleş, "Cult of Mithras and the Mithras Descriptions on Trapezous Coins" Studii Şi Cerratori de Numismatica, 2008, (baskıda).
- Koçhan 1991 :N. Koçhan, "Kyzikos 1989 Kazısı, Hadrian Tapınağı Mimari Bezemeleri" TAD XXIX, 1991, 119-132.
- Koçhan 2004, :N. Koçhan, "Argonoutlar Mitolojisine Göre Kyzikos Kentinin Topografik Yapısı" 60. Yaşında Fahri Işık'a Armağan, Anadolu'da Doğdu. Festschrift für Fahri Işık zum 60. Geburtstag, Edi.: T. Korkut, 2004, 423-426.
- Kolb-Zimmermen 1990, :F. Kolb- M. Zimmermen, "Neue Inschriften aus Kyaneai und Umgebung" EA 16,1990, 115-138, Lev. 16-20.
- Kontoleon 1889, :A.Emm. Kontoleon, ΕΠΙΓΡΑΦΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣΣΟΝΟΣ ΑΣΙΑΣ" AM 14,1889, 88-114
- Korkut 2000, :T. Korkut, "Elleri arkadan Bağlı Erkek Heykelciği Üzerine İkonografik Gözlemler" Asia Minor Studien. Studien zur Religion Kultur Kleinasien und des ägäischen Bereiches. Festschrift für Baki Ögün 75. Geburtstag, 171-177, 2000.
- Ksenophon, Anabasis :Anabasis, 1985, Çev. T. Gökçöl.
- Ksenophon, Hellenika :Yunan Tarihi (Hellenika), 1999, Çev. S. Sinanoğlu.
- KST :Kazı Sonuçları Toplantısı
- Kütük 1981, :S. Kütük, "Kakasbos ve Kültü" IX. Türk Tarihi Kongresi, Cilt 1, 1981, 405-413, Lev.171-177.
- Lafaye 1927, :G. Lafaye, IGR IV, 1927.
- Lane 1971, :E. Lane, Corpus Monvmentorvm Religionis Dei Menis (CMRDM) I, 1971.

- _____ 1985, :E.N. Lane, *Corpus Cultus Iovis Sabazii* II, 1985.
- _____ 1996, :E. N. Lane, "The Name of Kybele's Priests the Galloi". *Kybele, Attis and Cults: Essays in Memory of Vermaseren*, 1996, 117-134.
- Lavedan 1931, :P. Lavedan, *Dictionnaire illustré de la Mythologie et Antiqués Grecques et Romaines*, 1931.
- LeBas-Waddington 1972, :P. LeBas-W.H. Waddington, *Inscriptions Grecques et Latines*, 1972.
- Lechat-Radet 1888, :H. Lechat-G. Radet, "Inscrip D'Asie Minevre" *BCH* 12, 1888, 187-204.
- _____ 1893, :H. Lechat-G. Radet, "Inscriptions de Mysie (1)" *BCH* 17, 1893, 520-534
- Legrand 1893, :Ph.E. Legrand, "Inscriptions de Mysie et de Bithynie" *BCH* 17, 1893, 534-556.
- _____ 1897, :E. Legrand, "Inscriptions de Paphlogonia" *BCH* 21, 1897, 92-101.
- Lewis 1998, :P. Lewis, *Tıp Tarihi*, 1998, Çev. N. Güdücü.
- LIMC :Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae
- Liddel-Scott 1966, :Liddel and Scott's *Greek-English Lexicon*, 1966.
- Light 1993, :L. De Light, *Fair and Markets in the Roman Empire*, 1993.
- Linfert 1983, :A. Linfert, "Der Apollon von Daphne des Bryaxis", *Damaszener Mitteilungen* 1, 1983, 165-173.
- Lolling 1882, :H. G. Lolling, "Mittheilungen aus Kleinasien" *AM* 7, 1882, 151-159.
- _____ 1884, :H. G. Lolling, "Inscriften aus den Künstensädten des Hellespontos und der Propontis" *AM* 9 1884, 15-35
- Macridy-Bey-
Picard 1921, :Th.Macridy-E.Bey-Et.Ch.Picard, "Attis D'un Metrôon (?) De Cyzique" *BCH* 45, 1921, 436-470 *Lev. XIV-XVII*
- Magie 1950, :D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ I-II*, 1950.

- Malay 1983, :H. Malay, "Kyme'de Bulunan üç Yeni Dekret" AST 1/1, 1993, 41-44.
- _____ 1987, :H. Malay, "Letter of Antiochos III to Zeuxis with Two Covering Letters" EA 10, 1987, 7-17, Taf. 4-5.
- _____ 1988, :H. Malay, "New Confession-Inscriptions in the Manisa and Bergama Museum" EA 12, 1988, 147-152,
- _____ 1990a, :H. Malay, "Some Mysians From Emmodi" EA 16, 1990, 65-67.
- _____ 1990b, :H. Malay, "Batı Anadolu'da Yerel Tanrılar ve Tapınım Merkezleri" Türk TK X, 1990, 389-395, Lev. 251-255.
- _____ 1990c, :H. Malay, "Lydia'dan Yeni Epigrafik Buluntular" AST VIII, 1990, 203-208.
- _____ 1992, :H. Malay, Helenistik Devirde Pergamon ve Aristonikos Ayaklanması, 1992.
- _____ 1994, :H. Malay, Greek and Latin Inscriptions in the Manisa Museum, 1994.
- _____ 1999, :H. Malay, Researches in Lydia, Mysia and Aiolis, 1999.
- MAMA :Monumenta Asiae Minoris Antiqua
- Mansel 1968, :A.M. Mansel, Trakya'nın Kültür ve Tarihi, 1968.
- _____ 1998, :A.M. Mansel, Ege ve Yunan Tarihi, 1998.
- Marquardt 1836, J. Marquardt, Cyzicus und sein Gebiet, 1836.
- Martin 2003, :K. Martin, "Zum Kult der Kore Soteira im Kaiserzeitlichen Kyzikos", Religion und Region, AMS 45, 2003, 115-158, Taf. 5-9.
- Mendel 1909, :G. Mendel, "Musée de Brousse. Catalogue des Monuments Grecs, Romains et Byzantins du Musée Impérial Ottoman de Brousse", BCH 33, 1909, 245-435.
- _____ 1912-1914, :G. Mendel, Musées Impériaux Ottomans. Catalogue des Sculptures Grecques et Byzantines, 1912-1914.
- _____ 1966, :G. Mendel, Musées Impériaux Ottomans. Catalogue des Sculptures Grecques Romaines et Byzantines III, 1966.

- Meral 2003, :K. Meral, İonia Bölgesi Aslanları, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2003.
- Meriç 1982, :R. Meriç, Metropolis in Ionien. Ergebnisse Einer Survey-Unternehmung in den Jahren 1972-1975, 1982.
- Merkelbach 1977, :R. Merkelbach, "So Schön Wie Nireus (Eğigram aus Prusa)" ZPE 25, 1977, 181.
- Merkelbach-Schwertheim 1983 :R. Merkelbach-E. Schwertheim, "Die Inschriften der Sammlung Nemci Tolunay in Bandırma (Teil II), Das Orakel des Ammon für Kyzikos" EA 2, 1983, 147-154, Taf. 9-10.
- Merkelbach-Stauber 1996 :R. Merkelbach-J. Stauber, "Die Orakel des Apollon von Klaros" EA 27, 1-54, 1996.
- Métraux 1971, :Guy P.G. Métraux, "A New Head of Zeus From Sardis" AJA 75, 1971, 155-159.
- Mette 1984, :H.J. Mette, "Perithoos-Theseus-Herakles Bei Euripidies" ZPE 50, 1984, 13-19
- Michel 1976, :C. Michel, Recueil d'Inscriptions Greek, 1976.
- Milik 1972, :J.T. Milik, Recherches d'épigraphie proche-orientale I. Dédicaces Faites par des Dieux (Palmyre, Harta, Tyr) et des Thiasés Semitiques à l'époque Romaine, 1972.
- Milner-Smith 1994, N.P. Nilmer-M.f. Smith, "New Votive Reliefs from :Oinoanda" AnatSt 44, 1994, 65-75, Lev. XIV-XVI.
- Mitchell 1982, :S. Mitchell, Regional Epigraphic Catalogues of Asia Minor II. The Ankara District. The Inscriptions of North Galatia, 1982.
- _____ 1990, :S. Mitchell, "Festivals, Games and Civic Life in Roman Asia Minor" JRS 80, 1990, 183-193.
- Mitchell-French 1994, :A. Hall-N. Milner-St. Mitchell-D.French, Studies in the History and Topography of Lycia Pisidia. In Memorial A.S. Hall 1994.

- Mitford 1990, :T.B. Mitford, "The Cult of Roman Rough Cilicia" ANRW II 18.3, 1990, 2142-2152.
- Mordtmann 1874-1875, : Mordtmann, *Archaeologische Zeitung* XXXII, 1874-1875, 162.
- _____ 1879, :J. H. Mordtmann, "Metrische Inschriften aus Chalkedon Kyzikos Heraklea Pontica und Nikomedien" AM IV, 1879, 11-21.
- _____ 1881a, :J. H. Mordtmann, "Zur Epigraphik von Kyzikos" AM 6, 1881, 40-55.
- _____ 1881b, :J. H. Mordtmann, "Zur Epigraphik von Kyzikos" AM 6, 1881, 121-131
- _____ 1881c, :J. H. Mordtmann, "Inschriften aus Kallipolis" AM 6, 1881, 256-265.
- _____ 1882, :J. H. Mordtmann, "Zur Epigraphik von Kyzikos II" AM 7, 1882, 251-257.
- _____ 1885, :J. H. Mordtmann "Zur Epigraphik von Kyzikos III" AM 10, 1885, 200-211.
- Munro 1897, :J.A.R. Munro, "Explorations in Mysia" *The Geographical Journal* 9, 1897.
- _____ 1912, :J.A.R. Munro, "Dascylium" JHS 32, 1912, 57-67.
- Müller 2000, :H.Müller, "Der Hellenistische Arhiereus" *Chiron* 30, 2000, 519-542.
- Naour 1983, :Chr. Naour, "Nouvelles Inscriptions du Moyen Hermos" EA 2, 107-140, 1983.
- Naumann 1983, :F. Naumann, *Die Ikonographie der Kybele in der Phrygischen und der Griechischen Kunst. IstMitt. Beih.* 28, 1983.
- Neumann 1969, :G. Neumann, "Mysia" *Der Kleine Pauly* 3, 1969, 1529-1533.
- Nilsson 1957, :M. P. Nilsson, *The Dionysiac Mysteries of the Hellenistic and Roman Age*, 1957.
- Nock 1937, :A.D. Nock, "The Genius of Mithraism" JRS 27, 1937, 108-113.
- Noll 1962, :R. Noll, *Griechische und lateinische Inschriften der Wiener Antikensammlung* 1962.

- Onurkan 1969, :S. Onurkan, "Perge Artemis Kabartmaları ve Artemis Pergaia" Belleten XXXIII, 1969, 303-323.
- Ovidius, :Dönüşümler, 1994, Çev. İ.Z. Eyüboğlu.
- Öjh :Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts.
- Ötüken 1996, :Y. Ötüken, Forschungen im nordwestlichen Kleinasien. Antike und byzantinische Denkmäler in der Provinz Bursa, IstMit. Beih. 41, 1996.
- Özdoğan 1988, :M. Özdoğan, "1987 Yılı Edirne ve Balıkesir İlleri Yüzey Araştırması, AST VI, 571-590.
- _____ 1990, :M. Özdoğan, "1989 Yılı Marmara Bölgesi Araştırmaları ve Topteepe Kazısı, KST XII/I 1990, 345-376.
- Papadopoulos
- Kérameus 1877, :A. Papadopoulos Kérameus, "Nouvelles Et Correspondance" BCH 1, 1877, 51-56.
- Paris 1982, :P. Paris, "Artemis" DS II, 1, 1982, 130-154.
- Paz de Hoz 1994, :M.Paz de Haz garcia-Bellido, Les Cultos Religioses en Lydia, a Través de la Epigrafía Griega I-II, 1994, (Doktora Tezi).
- Peek 1931, :W. Peek, "Griechische Epigramme" AM 56, 1931, 119-134
- _____ 1941, :W. Peek, "Griechische Epigramme III" AM 66, 1941, 47-86
- _____ 1978, :W. Peek, "Griechische Weihgedichte Aus Halikarnasos, Knidos, Kyzikos und Pergamon" Studien Zur Religion und Kultur Kleinasien, 1978, 697-699.
- _____ 1985, :W. Peek, "Zu neugefundenen Epigrammen aus Kleinasien" EA 5, 1985, 156-158, Taf. 10.
- Pekary-Schwertheim 1979, :T. Pekary-E. Schwertheim, "Kataphraktos und Zweireiher. Zu einer Stele mit Schiffsdarstellung aus Mysien" Boreas 2, 1979, 78-83.
- Pekman 1973, :A. Pekman, Perge Tarihi, 1973.
- Perdrizet 1896, :M. Perdrizet, "Men", BCH XX 1896, 97-98.
- _____ 1899, :M.Perdrizet, "Institut de Coresspandance Hellénique" BCH 23, 1899, 558-638, Lev. 4,5,7.

- Perrot-Guillaume-Delbet 1983, :Exploration archéologique de la Galatie et de la Bithynie, 1983.
- Pettazoni 1953 :R. Pettazoni, *La Religion dans la Grèce Antique*, 1953.
- Petzl 1990 a, :G. Petzl, “Epigraphische Funde aus Lydien” EA 15, 1990, 49-72, Lev. 7-15.
- _____ 1990 b, :G. Petzl, *Inschriften von Smyrna*, 1990.
- _____ 1992, :G. Petzl, “Ein Frühes Zeugnis für den Hosios-Dikaïos-Kult (Riel Nr. 103)”, EA 20, 1992, 143-147.
- _____ 1994, :G. Petzl, “Die Beichtinschriften Westkleinasiens” EA 22, 1994, 1-174.
- _____ 1998, :G. Petzl, “Neue Inschriften aus Lydien(III)”, EA 30, 1998, 19-46.
- _____ 2003, :G. Petzl, “Zum Religiösen Leben im Westlichen: Einflüsse und Wechselwirkungen” AMS Band 45, 93-101, 2003.
- Pfuhl-Möbius 1977, :E. Pfuhl-H. Möbius, *Die ostgriechischen Grabreliefs I*, 1977.
- _____ 1979, :E. Pfuhl-H. Möbius, *Die ostgriechischen Grabreliefs II*, 1979.
- Picard 1961, :Ch. Picard, “Sebazios, Dieu Thraco-Phrygien: Expansios et Aspects Nouveaux de son Culte” RA 54, 1961, 131-144.
- Piejko 1989, :F. Piejko, “Two Attalid Letters on the Asyilia and Ateleia of Apollo Tarsenus. 185 B.C.” *Historia* 38, 1989, 395-409.
- Pinsent 1969, :J. Pinsent, *Griechische Mythologie*, 1969.
- Plew 1875, :Plew, *Archaeologische Zeitung* XXXIII, 1875, 113
- Plew 1876, :Plew, *Archaeologische Zeitung* XXXIV, 1876, 43.
- Plinius, *Naturalis Historia*
- Polat 1995, :G. Polat, “Mysia’da İki Yeni Stel” *Arkeoloji Dergisi* III, 1995, 112-116, Lev. XIV-XVI, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Pollitt 1986, :J.J. Pollitt, *Art in the Hellenistic Age*, 1986.
- Pottier-Hauvette-Besnault 1880, :E. Pottier-Am. Hauvette-Besnault, “Inscriptions D’Asie Mineure” BCH 4, 1880, 375-382.
- Price 2004, :S.R.F. Price, *Ritüel ve İktidar*, 2004, Çev. T. Esin.

- Quandt 1913, :W. Quandt, *De Baccho ab Alexandri aetate in Asia Minore culto*, 1913.
- Radet-Ouvre 1896, :G. Radet-H. Ouvre, "Inscriptions De Phrygie" BCH 20, 1896, 107-118.
- Radt 2001, W. Radt, Pergamon. *Antik Bir Kentin Tarihi ve Yapıları*, Çev. S. Tamer, 2001.
- Ramsay 1889, :W.M. Ramsay, "Artemis-Leto and Apollo Lairbenos" JHS 10, 1889, 216-230.
- _____ 1895, :W.M. Ramsay, *Cities and Bishhoprics of Phrygia I*, 1895.
- _____ 1962, :W.M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, 1962.
- RE :Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft
- REG :Revue des Etudes Grecques
- Reger 1990, :G. Reger, "The Degree of Adramytteion for an Andsrian Dikast and his Secretary (I.G. XII 5. 722, 23-44), EA 15, 1990, 1-6.
- Regling 1927, :K. Regling, *Die Münzen von Priene*, 1927.
- Reinach 1882, :S. Reinach, "Inscription de Cyzique" BCH 6, 1882, 612-616.
- _____ 1888, :S. Reinach, *La Nécropole de Myrina: Recherches Archéologiques Exécutées au nom et Aux Frais de l'École Française d'Athènes*, 1888.
- Reinach 1890, :T. Reinach, "Temple Hadrien a Cyzique" BCH 14, 1890, 517-545
- Ricl 1991 a, :M. Ricl, "Nouveaux Monuments Votifs de Phrygie" EA 17, 1991, 73-77, Lev. 12.
- _____ 1991 b, :M. Ricl, "Hosios Kai Dikaïos. Premire Partie: Catalogue des Inscriptions" EA 18, 1991, 1-72, Pl. I-XVI.
- _____ 1992 a, :M. Ricl, "Hosios Kai Dikaïos. Seconde Partie: Analyse" EA 19, 1992, 71-102.
- _____ 1992, b, :M. Ricl, "Hosios Kai Dikaïos. Nouveaux Monuments" EA 20, 1992, 95-100.
- _____ 2003, :M. Ricl, "Society and Economy of Rural Sanctuaries in Roman Lydia and Phrygia" EA 35, 2004, 77-102.

- Robert 1928, :L. Robert, "Notes D'epigraphie Hellenistique (1)" BCH 52, 1928, 151-165
- _____ 1929, :L. Robert, "Notes D'epigraphie Hellenistique" BCH 53, 1929, 151-165.
- _____ 1936, :L. Robert, Collection Froehner I. Inscriptions Grecques, 1936.
- _____ 1937, :L. Robert, Etudes Anatoliennes: Reserches sur les Inscriptions Grecques de l'Asia Mineure, 1937.
- _____ 1946a, :L. Robert, "Addenda Au Volume Premier" Hellenica II, 1946, 142-156.
- _____ 1946b, :L. Robert, "Un Dieu Anatolien: Kakasbos", Hellenica III, 1946, 38-73.
- _____ 1948, :L. Robert, "Le Site Antique de Sarıçam. Moschakome et Maschakome" Hellenica VI, 1948, 56-69.
- _____ 1948, :L. Robert, "Inscriptions de Magnésie du Sipyle" Hellenica VI, 1948, 9-15.
- _____ 1949, :L. Robert, "Inscriptions de la Région de Yalava en Bithynie é Hellenica VII, 1949, 30-44.
- _____ 1949, :L. Robert, "Divinites D'Anatolie" Hellenica VII, 1949, 50-58.
- _____ 1950, :L. Robert, "Inscriptions de L'Hellespont et de la Propontide" Hellenica IX, 1950, 78-97.
- _____ 1950, :L. Robert, "Inscriptions de Lydie" Hellenica IX, 1950, 7-38.
- _____ 1954, :L. Robert, La Caria II: Le Plateau de Tabai ses Environs, 1954.
- _____ 1955, :L. Robert, "Dédicaces Et Reliefs Votifs" Hellenica X, 1-166, 1955.
- _____ 1958, :L. Robert, "Reliefs Votifs et Cultes D'Anatolie" Anatolia III, 1958, 112-120.
- _____ 1959, :L. Robert, "Griechische Versinschriften hrsg. von Peek. 1. Grabepigramme" Gnomon 31, 1959, 1-30.
- _____ 1962, :L. Robert, Villes D'Asie Mineure, 1962.
- _____ 1963, :L. Robert, Noms Indigènes Dans l'Asie Mineure Greco-Romaine, 1963.

- _____ 1969, :L. Robert, *Opera Minora Selecta I*, 1969.
- _____ 1971, :L. Robert, *Les Gladiateurs dans l'Orient Grec*, 1971.
- _____ 1978, :L. Robert, "Documents D'Asie Mineure" BCH 102, 1978, 396-543
- _____ 1980, :L. Robert, A. Travers *L'Asie Mineure*, 1980.
- _____ 1983, :L. Robert, "Documents D'Asie Mineure" BCH 107/I, 497-599, 1983.
- _____ 1989a, :L. Robert, *Opera Minora Selecta V*, 1989.
- _____ 1989b, :L. Robert, *Opera Minora Selecta VI*, 1989.
- Roberts-Skeat-Nock 1936, :C. Roberts-Th.C.Skeat-A.D.Nock, "The Gild of Zeus Hypsistos" HTR 29, 1936, 55-72.
- Robertson 1984, :N. Robertson, "Poseidon's Festival at the Winter Solstice", *Classical Quarterly* 34/1, 1984, 1-16.
- Robinson 1971, :E.S.G. Robinson, "Coins from Lycia and Pamphylia" JHS 34, 1914, 36-46.
- Rocca 1992, :E. La Rocca, "Archaeological Survey in the Gulf of Mandayla, 1988-1989" AST IX, 1992, 59-64.
- Roebuck, 1955, :C. Roebuck, "The Early Ionian League" *Classical Philology* 50/1, 1955, 26-40.
- Roller 2004, :L.E. Roller, *Ana Tanrıça'nın İzinde. Anadolu Kybele Kültü*, 2004, Çev. B.Avunç.
- Rolley 1965, :Rolley, "La Sanctuaire des Dieux Patôoi et le Thesmophorion de Thasos", BCH 89, 1965, 441-483.
- Ronan 2003, :C.A. Ronan, *Bilim Tarihi Tübitak*, 2003, Çev. E. İhsanoğlu-F. Günergün.
- Sağlam 2008, :N. Sağlam, "Moiralar; Kaderin Tanrıçaları" *Aktüel Arkeoloji* 4, 2008, 46-49.
- Santoro 1973, :M. Santoro, *Epitheta Deorum in Asia Graeca Cultorum ex Auctoribus Graecis et Latinis*, 1973.

- Sayar 1982, :M.H. Sayar, "Six Inscriptions From Lydia in the İstanbul Museum" ZPE 49, 1982,191-193.
- _____ 1993, :M.H. Sayar, "Doğu Trakya'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1995", AST XI, 129-133,1993.
- _____ 1996, :M.H. Sayar, "Doğu Trakya 'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1995", AST XIV,1669, 107-114.
- _____ 1999, :M.H. Sayar, "Kilikya'da Tanrılar ve Kültler", Olba II, 1999,131-154.
- _____ 2004, :M.H. Sayar, Kulturbegegnung in Einem Brückenland Gottheiten und Kulte als Indikatoren von Akkulturationsprozessen in Ebenen Kilikien, AMS 53, 2004.
- Sayar-Siewert-
Taeuber 1993, :M.H. Sayar-P.Siewert-H.Taeuber, "Doğu Kikya'da Epigrafi ve Tarihi-Coğrafya Araştırmaları 1992", AST XI, 1993, 137-160.
- Schmidt 1881, :J. Schmidt, "Aus Constantinopel und Kleinasien" AM 6, 1881, 132-153
- Schneider 1967, :C. Schneider, Kulturgeschichte Des Hellenismus I, 1967.
- _____ 1969, :C. Schneider, Kulturgeschichte Des Hellenismus II, 1969.
- Schwertheim 1975, :E. Schwertheim, Ein Neues Weiherelief für Men und seine Mutter aus Lydien im Museum von İzmit, IstMitt 25, 1975, 357-365, Taf. 66.
- _____ 1978, :E. Schwertheim, "Denkmaler zur Materverehrung in Bithynien und Mysien", Dans l'Empire Romain. Studien zur Religion und Kultur Kleinasien, 1978.
- _____ 1980, :E. Schwertheim, Die Inscriften von Kyzikos und Umgebung. Tell 1: Grabtexte, 1980.
- _____ 1983a, :E. Schwertheim, Die Inscriften von Kyzikos und Umgebung. Tell 2: Inscriften und Denkmäler, 1983.
- _____ 1983b, E. Schwertheim, "Die Inscriften aus Der Samlung Nemci Tolunay in Bandırma" EA 1,1983, 107-118, Lev. 11-14.

- _____ 1985a, E. Schwertheim, Neue Inscriften aus Miletupolis” EA 5, 1985, 77-88, Lev.13-16.
- _____ 1985b, E. Schwertheim, Zu Hadrians Reisen und Stadgründungen in Kleinasien Eine Neue Gründungsära” EA 6, 1985, 37-42.
- _____ 1987a, E. Schwertheim, “Forschungen in Mysien” , AST V-1, 1987, 163-165.
- _____ 1987b, :E. Schwertheim, Die Inscriften von Hadrianoi und Hadrianeia, 1987.
- _____ 1990, :E. Schwertheim, “Αἶδιος στέφανος Zu vier Ehreninschriften aus dem Territorium von Kyzikos” AMS I, 1990, 83-100.
- _____ 1992, :E. Schwertheim, “Neue Inscriften aus Adramytteion” EA 19, 1992, 125-133, Taf. 20.
- SEG Supplementum Epigraphicum Graecum
- Sevin 2001, :V. Sevin, Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası, 2001.
- Simon 1985, :E. Simon, Die Götter der Griechen, 1998.
- Smart 1989, : N. Smart, World’s Religion, 1989.
- Smith 1892, :A. H. Smith, A Catalogue of Archaic Grek Sculpture in the British Museum, 1892.
- _____ 1900, :A. H. Smith, Greek Sculpture in the British Museum Vol II, 1900.
- Smith-De
- Rustafjaell 1902, :C. Smith-R. De Rustafjaell, “Inscription From Cyzicus” JHS 22, 1902, 190-207.
- SNG :Sylloge Nummorum Graecorum
- Sokolowski 1955, :F. Sokolowski, Lois Sacrés de l’Asie Mineure, 1955.
- _____ 1958, :F. Sokolowski, “On the Lex Sacra of Phycus” Transactions and Proceedings of the American Philological Association 89, 1958, 138-141.
- _____ 1964, :F. Sokolowski, “Aphrodite Guarditan of Greek Magistrates” HTR 57, 1964. 1-8.
- _____ 1969, :F. Sokolwski, Lois Sacrés des Citiés Grecques, 1969.

- Stauber 1996, :J. Stauber, Die Bucht von Adramytteion. Inschriften Griechischer Stätte aus Kleinasien. Teil I-II, 1996.
- Strabon, Geographika :Strabon, Geographika
- Şahin 1997, :M. Şahin, "Figürliche Grabstelen und Weihreliefs aus Miletupolis" *IstMitt* 47, 1997, 179-197 Taf. 20-27.
- _____ 1999, :M. Şahin, "Miletupolis Adak Levhaları Üzerinde Apollon Kitharodos" *Anadolu Araştırmaları* XV, 1999, 383-429.
- _____ 2000, :M. Şahin, *Miletupolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları*, 2000.
- Şahin 1998, :N. Şahin, *Klaros. Klaros Apollon Bilicilik Merkezi*, 1998
- _____ 2001, :N. Şahin, *Zeus'un Anadolu Kültleri*, 2001.
- Şahin 1981, :S. Şahin, *Katalog der Antiken Inschriften des Museums von İznik (Nikaia). İznik Müzesi Antik Yazıtlar Katoloğu, II-1* 1981.
- _____ 1982, :S. Şahin, *Katalog der Antiken Inschriften des Museums von İznik (Nikaia). İznik Müzesi Antik Yazıtlar Katoloğu, II-2*, 1982.
- _____ 1984, :S. Şahin, "TAM IV 1 Nr. 57 und 160 Stammen Nicht aus 'Bey-Köy' bei Nikomedia Sondern aus Umurbey bei Nikaia" *EA* 3, 1984, 105-107.
- _____ 1991a, S. Şahin, *Inschriften aus Seleukeia am Kalykadnos (Silifke)*, *EA* 17, 1991, 139-166, Lev. 20-23.
- _____ 1991b, S. Şahin, "Forschungen in Kommagene I: Epigraphik" *EA* 18, 1991, 99-113, Lev. 10-13.
- _____ 1996, S. Şahin, "Perge Kenti'nin Kurucuları ve Plancia Manga" *Adalya I*, 1996, 45-52.
- TAD *Türk Arkeoloji Dergisi*.
- Takács 2005, :Sárolda A. Takács, "Cult Dedicators and Dedication of Isis and Serapis in Lydia and Mysia" *Ägyptische kulte und Ihre Heiligtümer im Osten des Römischen Reiches, Internationales Kolloquium 5./6. September 2003 in Bergama*, 155-168, 2005.
- TAM *Tituli Asiae Minoris*

- Tanrıver 1991, :C. Tanrıver, "Mysia'dan yeni Yazıtlar" Arkeoloji Dergisi Özel Sayı 1, 1991, 191-195, Lev. XLIII-XLVI.
- _____ 1995a, :C. Tanrıver, Mysia'da Epigrafi Araştırmaları, 1995, (Ege Üniversitesi'nde Yayınlanmamış Proje Raporu).
- _____ 1995b, C. Tanrıver, "Mysia'da Epigrafi Araştırmaları" Arkeoloji Dergisi III, 1995, 105-109, Lev. XI-XIII, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- _____ 1996, :C. Tanrıver, "Apollon Germenos'a Bir Adak" Arkeoloji Dergisi IV, 1996, 193-196, Lev. XLI, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tanrıver-
Kütük 1993, :C. Tanrıver-S. Kütük, "The Katoikia of Daphnous and The Sanctuary of Apollon Daphnousios in the Territory of Apollonia ad Rhyndacum, EA 21, 1993, 99-102, Pl. 12-14.
- Taşkın 1997, :S. Taşkın, Mysia ve Işık İnsanları, 1997.
- Taşlıklioğlu 1954, :Z. Taşlıklioğlu, Tanrı Apollon ve Anadolu İle Münasebeti, 1954.
- _____ 1963, :Z. Taşlıklioğlu, Anadolu'da Apollon Kültü İle İlgili Kaynaklar, 1963.
- _____ 1971, :Z. Taşlıklioğlu, Trakya'da Epigrafya Araştırmaları, 1971.
- Tekin 1992, :O. Tekin, Antik Numismatik ve Anadolu, 1992.
- _____ 1995, :O. Tekin, Eski Yunan Tarihi, 1995
- Teuber 1989, :H. Teuber 'Bericht über Eine epigraphische Forschungreise in Südmyssien/Nordlydien', VII. Araştırma Sonuçları Toplantısı 1989, 1990, 217-223.
- Texier 1862, :C. Texier, L'Asie Mineure, 1862.
- Tillyard 1917, E.M.W. Tillyard, "A Cybele Atlar in London" JRS 7, 1917, 284-288.
- Töpperwein 1976, E. Töpperwein, Terrakotten von Pergamon, 1976.
- Uçankuş 2002, :H.T. Uçankuş, Ana Tanrıça Kybele'nin ve Kral Midas'ın Ülkesi Phrygia, 2002.

- Ulansey 1989, :D. Ulansey, *The Origins of the Mithraic Mysteries: Cosmology and Salvation in the Ancient World*, 1989.
- Umar 1999, :B. Umar, *İlkçağda Türkiye Halkı*, 1999.
- _____ 2006, :B. Umar, *Mysia*, 2006.
- Ünlüoğlu 2005, :B.M. Ünlüoğlu, “The Cult of Isis in Asia Minor” *Ägyptische Kulte und ihre Heiligtümer im Osten des Römischen Reiches, Internationales Kolloquium 5./6. September 2003 in Bergama*, 95-108, 2005.
- Vermaseren 1956-1960, :M.J. Vermaseren, *Corpus Inscriptionum et Monumentorum Religionis Mithraicae*, 1956-1960.
- _____ 1965, :M.J. Vermaseren, *Mithras. Geschichte eines Kultes*, 1965.
- _____ 1977, :M.J. Vermaseren, *Cybele and Attis. The Myth and Cult*, 1977.
- _____ 1987, :M.J. Vermaseren, *Corpus Cultus Cybelae Attidisque*, 1987.
- Vitruvius, :Mimarlık Üzerine On Kitap, 1990, Çev. S. Güven.
- Vogliano 1933, :A. Vogliano, “La Grande Iscrizione Bacchica Metropolitan Museum” *AJA* 37/2, 1933, 215-231.
- Yalman 1987, :B. Yalman, “Tarih Sahnelerinde Önemli Roller Alan Antik Kent Kyzikos” *İlgi* 49, 1987, 23-29.
- Yaraş 2007, :A. Yaraş, “Antik Sağlık Merkezi Allianoi ve Son Durumu” *Aktüel Arkeoloji* 2, 2007, 95-105.
- Yaraş-Baykan 2004, :A. Yaraş- D. Baykan, “2003 Yılı Allianoi Kazısı” *KST/2*, 2004, 51-62.
- Yaylalı 1979 :A. Yaylalı, “Hellenistik Devir İzmir Kökenli, Figür Mezar Stelleri, (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), 1979.
- _____ 1991 :A. Yaylalı, “Kyzikos 1989 Çalışmaları” *XII. Kazı Sonuçları Toplantısı II*, 1991, 171-180.
- _____ 2007, :A. Yaylalı, “ Kyzikos’tan Bir Mezar Steli” *Doğudan Yükselen Işık. Arkeoloji Yazıları. Atatürk Üniversitesi 50. Yıl Anı Kitabı*, Edi.: B. Can-M. Işıklı, 2007, 123-128.

- Wallbank 1992, :F.W. Wallbank, *Hellenistik World*, 1992.
- Wannagat 1998, :D.Wannagat, "Zur Säulenordnung des Zeustempels von Olba-Diokaisareia" *Olba II*, 1999, 355-368.
- Weil 1876, R. Weil, "Von den griechischen Inseln" *AM* 1, 1876, 235-252.
- Weinreich 1912, :O. Weinreich, "ΘΕΟΙ ΕΠΙΗΚΟΟΙ" *AM* 37, 1912, 1-68.
- Welles 1934, C.B. Welles, *Royal Correspondance in the Hellenistic Period*, 1934.
- Wernicke 1884, :Wernicke, "Artemis" *RE* II, 1, 1884.
- Wiegand 1901 :Th. Wiegand, "Inscript Aus Kyzikos" *AM* 26, 1901, 121-125.
- _____ 1904, :Th. Wiegand, "Reisen in Mysien" *AM* 29, 1904, 254-339.
- _____ 1905, :Th. Wiegand, "Inscripten Aus Kleinasien" *AM* 30, 1905, 323-331.
- Wörle 1991, M. Wörle, "Epigraphische Forschungen zur Geshichte Lykiens IV, Drei Griechische Inscripten aus Limyra" *Chiron* 21, 1991, 204-239.
- Wroth 1892, W. Wroth, *Catologue of the Greek Coins of Mysia*, 1892.
- Wroth 1964, :W. Wroth, *Catalogue of the Greek Coins in the British Museum. Mysia*. 1964.
- Zgusta 1964, :L. Zgusta, *Kleinasiatische Personennamen*, 1964.
- _____ 1984, :L. Zgusta, *Kleinasiatische Orstnamen*, 1984.
- Ziebarth 1910, :E. Ziebarth, "Zum griechischen Schulwesen" *ÖJH* 13, 1910, 108-116
- Ziebel 1937, W. Ziebel, *Olbia. Eine Griechische Stadt in Südrubland*, 1937.
- Zingerle 1926, J. Zingerle, "Zu griechischen Grabgedichten" *ÖJH* 23, 1926, Beibl 406, 362-412.
- ZPE *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*

KATALOG

Katalog, bölgede en çok görülen tanrı-tanrıçalar ve diğerleri olarak önem sırasına göre düzenlenmiştir. Yayınlarda geçen fakat görüntüsüne ulaşamadığımız; malzeme, önemleri nedeniyle çalışma kapsamına alınmış ve katalog nosu verilmiş; ancak bunlara levhalarda yer verilmemiştir. Levhalarda bizzat yayınlardan ve müzelerden elde ettiğimiz yazıtlı taşlar, görüntüsüyle değerlendirilmiştir.

***Zeus**

Kat. No: : 1

Lev. No: : - , s. 35.

Buluntu yeri : Hoca Pınar

Bulunduğu yer : Hoca Pınar

Ölçüler : Y: 80 cm. G: 30 cm. K: -

Tarih : İ.S. 1 yy.

Kaynakça : Hasluck 1904, 28, no: 28; Lafaye 1927, 71, no: 187.

Alınlık içinde kadın başı kabartması bulunan, her iki tarafı ve altı kırık dikdörtgen şeklinde stel. Üzerinde alçak kabartma Zeus, kutsal meşe ağacı ve kartal. Zeus khimation içinde, sol elinde mızrak taşımakta. Sağ elinde tuttuğu patera ile sunağa uzanmakta.

ἐπὶ Δρύ]σου Καίσαρος ἰπ[πάρ-
χου ἐπηγγείλατ[ο
Δι]ὲ καὶ το[ῖς κωμήταις ?

Kat. No: : 2

Lev. No: : 1, s. 38.

Buluntu yeri : Balıkesir

Bulunduğu yer : Balıkesir-Musabey Camii

Ölçüler : Y: 9 cm. U: 45 cm. K: 23.5 cm

Tarih : İ.S. 2 yy.

Kaynakça : Wiegand 1904, 280, Res. 15.

Kırık yazıt parçası. Arka tarafında delik izleri görülmekte.

Καὶ τήνδ' Ἀργείην **Διὸς** αἰγίοχοιο σ[ύνευνον
εἴσατ' Ἀριστείδης ἐν δαπέδοις[ι θεοῦ

Kat. No: : 3

Lev. No: : -, s. 38

Buluntu yeri : Apollonia

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: G: K:

Tarih : -

Kaynakça : Arthur-Munro 1897, 270, no: 10.

Alt ve üst tarafı kırık, kaba mermer parçası. Yazıtın üstünde yüksek kabartma kartal pençeleri.

..... τῆς Θε[..... εὐ-
-χήν.

Kat. No: : 4
Lev. No: : -, s. 38-39.
Buluntu yeri : Gönen-Pomak Köy
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: 91 cm. G: 48.5 cm K: 5 cm.
Tarih : -
Kaynakça : Hasluck 1907, 66, no: 13; Robert 1937, 202 vd.

Yoğun tahribata uğramış mermer blok.

Ἰο[ύλιος (Πρ)εῖμος παραγγέλλι πᾶσι
 τοῖς τὴν λευκέ(α)ν κόπτουσιν [δοῦναι ?
 δ]ην[ά]ριν καὶ ..

Kat. No: : 5
Lev. No: : -, s. 38.
Buluntu yeri : Bandırma
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: - G: 15 cm. K: -
Tarih :
Kaynakça : Hasluck 1905, 56, no: 5.

Kırık stel parçası. Üzerinde kartalıyla birlikte ayakta duran Zeus.

Ἀ]ττάλου

Kat. No: : 6
Lev. No: : -, s. 38.
Buluntu yeri : Kyzikos
Bulunduğu yer : Kyzikos
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih :
Kaynakça : Reinach 1890, 531; Ashmole 1956, 187.

Hadrianus Tapınağı ana giriş kapısı üzerindeki yazıt:

Ἐκ δαπέδου μ' ὤρθωσεν ὅλης Ἀσίας δαπάνησιν
 Ἀφθονίῃ χειρῶν **δῖος** Ἀριστένετος.

Kat. No: : 7
Lev. No: : -, s. 38.
Buluntu yeri : Bandırma
Bulunduğu yer : Bandırma
Ölçüler : Y: - G: - K:-
Tarih :
Kaynakça : Hasluck 1903, 80, no: 19

Üzerinde Zeus için kurban sahnesinin canlandırıldığı stel. Solda, öküzü (?) kurban eden köle; merkezde, üzerinde kartal bulunan ağaç ve sunak; solda, üzeri kumaşla sarılmış, elinde patera ve asa tutarak ayakta duran tanrı Zeus.

Ὀνήσιμος ὑπὲρ Εὐσεβείας

Kat. No: : 8
Lev. No: : 1, s. 38
Buluntu yeri : Tiberiopolis- Doğanlar
Bulunduğu yer : Doğanlar
Ölçüler : Y: 103 cm. G: 55 cm. K: 49 cm.
Tarih : -
Kaynakça : MAMA X 521

Beyaz kireçtaşından üst ve alt kısmı kırık sunak. Ön yüzde iki büst portre izleri. Sağ yüzde kartal. Sol yüzde öküz başı. Büstlerin altında yazıt:

Ὀ[ν]ήσιμος ἱερεὺς
 . I . [.] Y[.] C
 ? εἰε[ρ]εύ[σα]ς.

Kat. No: : 9
Lev. No: : -, s. 38
Buluntu yeri : Mustafakemalpaşa
Bulunduğu yer : Kayıp
Ölçüler : Y: G: K:
Tarih : -
Kaynakça : Hasluck 1910, 269, no: 43; LeBas-Waddington 1972, no: 1764 b; Schwertheim 1983a, no: 4; Perrot-Guillaume-Delbet 1983, 102, no: 65.

Zeus'a adanmış anıt. Güreş ve kartal figürlü anlatımlı sahne.

Διὸς ἀρετῇ

Kat. No: : 10
Lev. No: : -, s. 38
Buluntu yeri : Bandırma
Bulunduğu yer : Bandırma
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : -
Kaynakça : Hasluck 1906, 28, no: 6.

İki kabartma figürlü üstü kırık adak steli. Üstte Zeus, kartal ve sunak; altta boğa ve önünde erkek. Podyumda yazıt :

Οὐάρι(ο)ς Πωλλίων κατ' ἐπι-
 ταγήν τοῦ θεοῦ ἀνέθηκα εἰκετεύων.

Kat. No: : 11
Lev. No: : 2, s. 35.
Buluntu yeri : -
Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 3212.
Ölçüler : Y: 61 cm. G: 53 cm. K: 13 cm.
Tarih : İ.Ö. 140 / 130
Kaynakça : Corsten 1991, no: 51; Şahin 2000, 248-249, LZ 4, Lev. 98.

Mermer adak steli. Üst kenar ve sol alt köşe kırık. Yüzeyde yoğun aşınma.

Sağda; cepheden, uzun mantolu Zeus.

Ortada; vücudu sağa profilden, başı cepheden, ön ayakları üzerine çökmüş kurbanlık boğa; Önünde kısa khitonlu erkek hizmetçi.

Solda, sağa profilden, normale göre biraz daha büyük işlenen ve adak sunan muhtemelen erkek. Podyumda oldukça silinmiş yazıt:

ΠΟ	ΕΛΕΝΚ	ΜΟ
Ν . . ΤΤ	ΘΗ	
ΙΟΝΙΧ[	ΙΧΟ	
ΙΚΗ Α[	ΓΡΟ	
ΛΕΥΤΙΙ[		
ΦΟΡΟΥ[		
ΝΟ [		

— — — — — — — — —

***Zeus Agoraios**

Kat. No: : 12

Lev. No: : 3, s. 40, 101

Buluntu yeri : Karacabey

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: -

Ölçüler : Y: 33 cm. G: 52 cm. K: 14 cm.

Tarih : İ.Ö. 4. yy. sonu İ.Ö. 3. yy. başı.

Kaynakça : Schwertheim 1983a, no: 1, Res. 4.

İki parçası birleştirilmiş, Alt ve üst bölüm kayıp, kırık mermer stel.

- - -

[τρεισκ]αιδε[κάτη - -

[πεμπ]τηι ἐπὶ [δέκα - -

[εἰκ]άδι **Ἑρμῇ** χοῖ[ρος]

- 4 [δε]κάτηι φθίνοντο[ς - -] οἷς,
[Σ]κιροφοριῶνος νουμηνίαι Ἰλιθυίαι οἷς,
ἐνάτηι **Ἀφροδίτῃ** αἶξ,
Τετρακαιδεκάτηι **Διὶ Πολιεῖ** βοῦς,
8 ἑκτῇ ἐπὶ δέκα **Ἡρακλεῖ** βοῦς,
Ἀλεξικάκῳ ταῦρος,
ἐβδόμῃ ἐπὶ δέκα **Διὶ Ὀλυμπίῳ** βοῦς,
Ἀπόλλωνι Καρνείῳ βοῦς, ταῦρος, ἔριφος,
12 **[Εἰρ]ήνῃ** ταῦρος,
[εἰκάδι **Διὶ Ἀγοραίῳ** οἷς,
[~ Buchst. ο]ἷς,

- - -

***Zeus Aithrios**

Kat. No: : 13

Lev. No: : 4, s. 35, 41.

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : İsviçreli özel koleksiyoncuda.

Ölçüler : Y: 75 cm. G: 39 cm. K: -

Tarih : İ.Ö. 2. yüzyıl.

Kaynakça : Robert 1983, 545 vd., Fig. 1; SEG XXXIII 1983 no:1052; SEG XLVII 1997, no:1670; Şahin 2001, 10.

Üçgen alınlıklı, köşe akroterli, aşağıya doğru genişleyen adak steli. Sağ akroter kırık, sol alt köşede kopma, yüzeyde aşınma. Stel üzerinde iki resim alanı ve bunların arasında iki satır yazıt.

Üstte kurban töreni; sağda, cepheden ayakta, sağ omuzu açıkta bırakan bir giysiyle Zeus. Yukarı kaldırdığı sol elinde asa, sağ elinde sunağın üzerine doğru phiale tutmakta. Ortada, yuvarlak sunak, sunağın arkasında kutsal ağaç ve ağacın üzerinde kartal, sunağın hemen yanında kurbanlık koyun (?). Koyun ile sunak arasında, çocuk (hizmetçi ?). Solda, arka arkaya, sağ elleri birbirlerinin sağ omzuna tutunan, birisi kadın olmak üzere üç tapınıcı.

Altta sola profilden, ön ayakları üzerine eğilmiş, sağ boynuzundan zincir ile bir bloğa bağlanmış kurbanlık boğa.

Ἀρτεμίδωρος Ἐπισθένου
Διὶ Αἰθρίῳ εὐχήν.

***Zeus Beudenos**

Kat. No: : 14

Lev. No: : 5, s. 41

Buluntu yeri : Encekler

Bulunduğu yer : Manisa Arkeoloji Müzesi

Ölçüler : Y: 60 cm. G: 58 cm. K: 13 cm.

Tarih : İ.Ö 171 / 170 – İ.Ö. 163 /161

Kaynakça : Naour 1981, 17, no: 28; Malay 1990, 1, 65-67, Lev. 11.

Yaklaşık kare şeklinde mermer blok. Yüzeyde yoğun aşınma.

Βασιλεύοντος Εὐμένου
ἔτους ἕκτου κ[α]ὶ τριακοστοῦ,
μηνὸς Ἀπελλαίου· οἱ ἐκ Εμοδδῖ

4 Μυσοῖ ὑπὲρ[ρ .] YM...Y Ἥγησίῳ
 γεωδότο[υ εὐεργ]εσίας ἔνεκεν
 καὶ εὐνοίας [τῆς] εἰς ἑαυτοὺς
 Διὶ Βευδηνώι.

***Zeus Brontaios**

Kat. No: : 15

Lev. No: : -, s. 43.

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 75 cm. G: 48 cm. K: -

Tarih : -

Kaynakça : Hasluck 1907, 66, no: 12; Robert 1949a, 32; Schwertheim 1983a, 9.

Zeus Brontoios'a adanmış dikdörtgen şeklinde mermer stel. Solda dört rahip, ortada kurbanlık bir boğa, sağda geniş düz sunak. Podyumda yazıt:

Μελέαγρος καὶ Θεόξενος
 καὶ Μένανδρος οἱ Προτομάχου
 Διὶ Βρονταίῳι εὐχήν.

***Zeus Bronton**

Kat. No: : 16

Lev. No: : 6, s. 43.

Buluntu yeri : Simav-Ulaşlar

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 55,5 cm. G: 45 cm. K: 18.5 cm.

Tarih : -

Kaynakça : MAMA X 426 Pl. XLVI

Küçük, granül mermer sunak. Üst bölüm kırık. Üzerinde silinmiş kabartma ve yazıt.

Διὶ Βροντῶν-

τι

***Zeus Hysistos**

Kat. No: : 17

Lev. No: : 7, s. 45

Buluntu yeri : Bandırma

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 105 cm. G: 41 cm. K: -

Tarih : İ.S. 2.yy.

Kaynakça : Legrand 1893, 520-521, no: 1; Hirschfeld-Marshall 1893-1916, 153, no: 1007, Perdrizet 1899, 592; Robert 1955, 127.

Zeus Hysistos'a adanmış alınlıklı mermer adak levhası. Alçak kabartma, tek resim alanlı. Altta ve sağ kenarda kopma.

Dikdörtgen bir panel içinde cepheden ayakta duran üç tanrı. Sağda, uzun elbiseli, sol elinde lyra taşıyan Apollon. Ortada, aşağı sarkıttığı sağ elinde sunu tası, sol elinde meşale ile Artemis. Solda, uzun elbiseli, aşağı bıraktığı sağ elinde sunu tası, sol eli meşaleli Zeus. Sağ alt köşede Apollon'un yanında omphalosa sarılmış bir yılan.

Altta iki çizgisel bant. İlkinde, yemek ziyafeti. Sol yanlarına yaslanmış, sağ kolları bacakları üzerinde, sol dirsekleri öndekine dayanan, altı erkek.

İkinci bandta, dialos çalıcısı, çıplak kadın dansçı, her iki elinde çiftli dialos taşıyan Frig şapkalı çıplak bir dansçı, bir kaptan şarap dolduran kısa khiton giyimli bir kadın.

Διὶ ὕ-
ψίστῳ καὶ
τῷ χώριφ Θαλλὸς
4 Ἐπώνυμος τὸν
τελαμῶνα ἀπέδωκα.

Kat. No: : 18
Lev. No: : -, s. 44
Buluntu yeri : Kyzikos
Bulunduğu yer :-
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : İ. Ö. 3. yy. ?
Kaynakça : Smith-Rustafjaell 1902, 207, no: 14.

Zeus Hysistos'a küp şeklinde mermer blok. Üstte yumurta şeklinde çukurluk; sağ ve sol üst köşeler kırık. Yüzeyde yoğun tahrip.

Σ]ωγ[ένης ?
Νεικάνδρου
Διὶ ὕψίστῳ
εὐχῆν.

Kat. No: : 19
Lev. No: : -, s. 44
Buluntu yeri : Apollonia Rhyndakos
Bulunduğu yer :-
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : İ. Ö. 3. yy. ?
Kaynakça : Lebas-Waddington 1972, no: 1067.

Taş hakkında bilgi yok. Üzerindeki yazıt:

Ἀγαθῇ Τύχῃ
 ος Οὐλ[πιος
 Πανσ]έρως
 Διὶ Ὑψίστῳ

Kat. No: : 20
Lev. No: : -, s. 45.
Buluntu yeri : Kyzikos civarı
Bulunduğu yer :British Müzesi
Ölçüler : Y: 45 cm. G: 55 cm. K: 15 cm.
Tarih : İ. Ö. 1 yy. ?
Kaynakça : Perdrizet 1899, 597-598, no: 6. Lev. 7.

Sağ altta ayakta duran üç tanrı. Ortadaki Zeus, yanında Hermes Kadmilos, Zeus'un diğer tarafında tanrıça Kybele aslanı ile birlikte. Kybele'nin arkasında kalkanlarına kılıçlarını vuran

iki Korybantes. Arka planda solda bir dağ. Dağın yamacında oturan küçük bir figür. Arkada, domuz başı formlu savaş gemisi.

Kat. No: : 21

Lev. No: : -, s. 44

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer :

Ölçüler : Y: G: K:

Tarih :

Kaynakça : CIG 3669.

Taş hakkında bilgi yok. Üzerindeki yazıt:

Ἀγαθῇ τύχῃ

Γ. Πεσκέννιος Ὀνήσιμος

Θεῷ ὑψίστῳ σωθεὶς ἀν-

έθηκα ἐκ μεγάλου κινδ-

5 ύνου μετὰ τῶν ιδίων.

νείκης εὐχαριστήριον

ἀνεθεῖναι.

Kat. No: : 22

Lev. No: : 8, s. 44

Buluntu yeri : Ulaşlar

Bulunduğu yer : Ulaşlar

Ölçüler : Y: 125 cm. G: üst: 40 cm. alt: 34 cm. K: üst: 36 cm. alt: 44 cm.
Tarih : -
Kaynakça : MAMA X 427 Pl. XLVI

Beyazımsı kaba kireçtaşı sunak. Üst taraf kırık. Ön yüzde kabartma çelenk motifi. Üstte yazıt:

᾽Αφίαις μετὰ τοῦ
 υἱοῦ Εἰρηνέου
 θεῶ ὕψιστῶ εὐ-
 χήν.

Kat. No: : 23
Lev. No: : 9, s. 44
Buluntu yeri : Simav- Aşağı Yoncaagaç
Bulunduğu yer : Aşağı Yoncaagaç
Ölçüler : Y:92 cm. G: üst: 34 cm. alt: 36 cm. K: üst: 32 cm. alt: 34.5 cm.
Tarih : İ.S. 221 / 222 (Sula)
Kaynakça : MAMA X 435 Pl. XLVII

Küçük beyaz mermer sunak. Yoğun aşınma. Alt ve üst kısım silmeli. Ön yüzde kabartma çelenk. Üstte yazıt:

[ἔ]τους τς' Αὐ[. .]
 \|| C θεῶ ὕψισ-
 [τω] εὐχήν.

Kat. No: : 24
Lev. No: : -, s. 44
Buluntu yeri : Simav-Yukarı Yonca ağaç
Bulunduğu yer : Yukarı Yonca ağaç
Ölçüler : Y: 115 cm. G: üst: 54.5 cm. alt: 53 cm. K: 47 cm.
Tarih : İ.S.211 / 212 (Sula)
Kaynakça : MAMA X 443

Gri kireçtaşı sunak. Üstte yoğun aşınma. Ön yüzde yazıtın altında çelenk.

[ἔτ]ους σπς' θεῶ ὑψ[ί]στ[φ ἐπ-]
[ηκ]όφ Θερμηνοὶ εὐχήν.

Kat. No: : 25
Lev. No: : -, s. 44
Buluntu yeri : Tiberiopolis- Hisarcık
Bulunduğu yer : Hisarcık
Ölçüler : Y: 137 cm. G: 51 cm. K: 50 cm.
Tarih : İ.S. 245-246
Kaynakça : MAMA X 504

Beyaz kireç taşı sütun biçimli sunak. Yüzeyde yoğun aşınma.

[ἔτ]ους τλ' TIP . Ω

. Διοδώρου κὲ [ῆ γυ-]
 [νῆ] Ἀφφία ὑ[πὲρ ? ἰδί-]
 [ων θε]ῶ ἐπηκό[φ ὑψ-]
 [ίστ]φ εὐχῆ[ν]

***Zeus Hypsistos Brontaios**

Kat. No: : 26

Lev. No: : 10, s. 46

Buluntu yeri : Karacabey

Bulunduğu yer : İstanbul Müzesi. Env. No: 3

Ölçüler : **Y:** 100cm. **G:** 50 cm. **K:** 10,5 cm.

Tarih : İ.S. 2 / 3. yy.

Kaynakça : Schmidt 1881, 257, Legrand 1897, 96; Hasluck 1903, 80; a.y. 1907, 66; ay. 1910, 271, no:12; Mendel, Kat. no: 842; Robert 1949a, 31; Dugas 1910 235 vd.; LeBas-Waddington 1972, 1099; Schwertheim 1983a, no: 5, Res. 7.

Zeus Hypsistos Brontaios'a adak. Kare şeklinde üçgen alınlıklı mermer stel. Bitkisel öğelerle bezeli thympanon. Yarım palmet şekilli köşe akroterler Sağda ve solda iki sütun. Üstte kabartmalı alan; sağda kaide üzerinde uzun giysili, sol elinde asa, yukarı kaldırdığı sağ elinde yıldırım demeti tutan Zeus Hypsistos. Zeus'un yanında kartal. Solda; sağ omzunda kerykeion taşıyan Hermes, ortada; havada asılı gibi duran ve üzeri gırlant ile bezenmiş sunak. Sunağın üzerinde sivri bir koni. En altta; tabana uzanmış insan. Kabartmanın altında tabula ansata içinde yazıt.

Τιβέριος Κλαύδιος
 Σύντροφος Διὶ
 ὑψίστῳ κατ' ἐπιτα-
 γὴν ἐκ τῶ(ν)ἰδί-

ων ἀνέθηκεν

Βρονταίφ.

***Zeus Khalazios Sozon**

Kat. No: : 27

Lev. No: : 11, s. 35, 47

Buluntu yeri : Bandırma

Bulunduğu yer : Imperial Museum. Kat. No: 1503.

Ölçüler : **Y:** 82 cm. **G:** 62 cm. **K:** -

Tarih : İ. S. 1. yy.

Kaynakça : Hasluck 1904, 21-23, no: 4, fig. 1; ay. 1906, 29; Robert 1950, 63, dn. 4; Robert 1955, 38 dn: 1; Mendel 1966, no: 837; Şahin 1978, 777, dn. 7; SEG XXXIV 1984, no: 1245.

Sağ üst köşe ve sol alt köşe kırık. Alt kısımda yer yer kopma. Yüzeyde aşınma. Stel üzerinde yaklaşık dikdörtgen şeklinde resim alanı.

Sağda, üzerinde uzun khiton ve yukarı kaldırdığı sol elinde asasıyla, gövdesi cepheden başı sola profilden ayakta duran Zeus. Ortada kartal. Kartalın sağında, üzeri bir boğanın kurban edilişi sahnesinin canlandırıldığı sunak. Sunağın arkasında Zeus'un kutsal ağacı. Solda cepheden ayakta duran rahip. Altta yazıt:

Ζεὺς Χαλάζιος Σώζων

Ἐπὶ Διονυσίου

Θρακιοκωμῆται τῷ θεῷ τὴν στήλλην καθε-
έρωσαν ὑπὲρ εὐκαρπίας καὶ ἀβλαβίας τῶν καρπῶν
καὶ ὑπὲρ ὑγείας καὶ σωτηρίας τῶν γεοκτειτῶν καὶ
τῶν συνερχομένων **ἐπὶ τὸν θεὸν** καὶ κατοικούντων

Θρακίαν κώμην.

Μειδίας Στράτωνος τῷ θεῷ καὶ τοῖς κωμήταις
διοικήσας πρῶτος τὴν στήλλην ἐκ τῶν ἰδίων ἐπαν-
γυιλάμενος ἀποκατέστησεν.

***Zeus Krampsenos**

Kat. No: : 28

Lev. No: : -, s. 49

Buluntu yeri : Pazarköy-Maden

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Kontoleon 1889, 90, no: 6; Farnel 1977, 169.

Zeus Krampsenos'a adak.

Μ. (;) Ὁ[τ]ακίλ[ιος . . καὶ . . Ὁτακίλιος . .]
σων οἱ Ὁτακιλίου Δέκμου καὶ Ποπ[λίας]
Πάυλης υἱοὶ Διὶ Κραμψηνῷ εὐχὴν.

Kat. No: : 29

Lev. No: : -, s. 49

Buluntu yeri : Balia-Maden

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Arthur-Munro 1897, 293, no: 73.

Zeus Krampsenos'a adak. Küçük mermer levha. Başı sola profilden erkek figürü ve önünde bir sunak. Üzerinde yazıt:

Γαλλίωνος Θεού-
-δα[μ]ος Διὶ Κραμ[ψ]ηνῷ

***Zeus Megistos**

Kat. No: : 30

Lev. No: : -, s. 50, 72, 192

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : İstanbul Müzesi. Env. No: 4407.

Ölçüler : **Y:** 64 cm. **G:** 43 cm. **K:** 8 cm.

Tarih : İ.Ö. 1. yy.

Kaynakça : Robert 1955, 125, no: 25.

Stel üzerinde kurban töreni sahnesi canlandırılmıştır. Bir halkaya bağlı ön ayakları üzerine çöken boğa, boğayı kurban edecek kişi ile, sunağa doğru dönmüş ve tapınan beş kişi. Üzerinde yazıt:

Κόιντος Φαβιος Λευκίου υἱὸς καὶ Κό-
ιντος Φαβιος Εὐτ[υ]χος ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τῶ[ν]
ιδίων Διὶ Μεγίστῳ καὶ Ἀπόλλωνι Βαθυλι[με]-
νείτῃ καὶ Ἀρτέμιδι εὐχαριστήριον.

Zeus Olbios*Kat. No:** : 31**Lev. No:** : -, s. 50**Buluntu yeri** : Bandırma**Bulunduğu yer** : -**Ölçüler** : Y: 8 cm. **G:** - **K:** -**Tarih** : Hellenistik Dönem**Kaynakça** : Hasluck 1905, 56, no: 1; Robert 1936, 59, no: 2; Drexhage 2003, 168; no: 6.

Herakles'in Zeus Olbios'a adağı. Üzerinde yazıt:

Ἡερακλείδης

Ἡερακλεί-

δου θεῶ

ὀλβίῳ ὑπ-

[ἐρ]

Kat. No: : 32**Lev. No:** : -, s. 50**Buluntu yeri** : Bandırma**Bulunduğu yer** : -**Ölçüler** : Ç: 11 cm.**Tarih** : Kayserler Dönemi**Kaynakça** : Hasluck 1905, 56, no: 2; Robert 1936, 59, no: 3; Cook, 1914, 628-630, Anm. 4, no: 3; Drexhage 2003, 169; no: 9.

Küçük cippus (mezar taşı) parçası. Üzerinde yazıt:

θεῶ] ὀλβίῳ
 ? Κόιν]τος Λουγεί[νος
]ίου πραγματευ-
 τ]ῆς

Kat. No: : 33

Lev. No: : -, s. 50

Buluntu yeri : Bandırma veya Gönen

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : Geç Hellenistik Dönem

Kaynakça : Hasluck 1905, 56, no: 4; Robert 1936, 59, no: 5; Drexhage 2003, 170; no: 11.

Bukranion kabartmalı sunak.Üzerinde yazıt:

θεῶ
 Δ]ιὶ ὀλβίῳ

Kat. No: : 34

Lev. No: : -, s. 50

Buluntu yeri : Bandırma

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 35 cm. G: 23 cm.

Tarih : Roma Dönemi

Kaynakça : Hasluck 1905, 56, no: 6; Cook, 1914, 628-630, Anm. 4, no: 3; Robert 1936, 59, no: 7; Drexhage 2003, 170; no: 12.

Dikdörtgen şeklinde blok. Üzerinde yazıt:

Δι[τὶ δ]λ[βίω ?

εἰ]σηκό(υ)φ ? β[ω-

μὸν ὑπὲρ (ἐ)α[υ-

τοῦ καὶ βίου

κ]αὶ τέκνω[ν

κ]αὶ τ[ῶν κωμητῶν ?

Kat. No: : 35

Lev. No: : 12-13, s. 51

Buluntu yeri : Kavak Köyü, Bandırma-Gönen arası

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 114 cm. G: 55 cm-64 cm. K: 10 cm.

Tarih : İ.S. 1.yy.

Kaynakça : Bey 1908, 521 vd. Lev. V-VI; Cook 1914, 628 vd.; Robert 1936, 58 vd., no: 1; Robert 1983a, 547, dn: 8; Drexhage 2003, 167; no: 3.

Zeus Olbios'a; üçgen alınlıklı kristalimsi, büyük tanecikli, hafif mavimsileşmiş, aşağıya doğru genişleyen mermer adak steli. Yanlarda ve yüzeyde aşınma. Figürlerde kopma. Yüzeyde aşınma.

Üstte; ortada uzun giyimli, sağ elinde sunu taşı, yukarı kaldırdığı sol elinde asasıyla cepheden Zeus. Sağda kanatları açık kartal, solda üzerinde ateş yanan bir sunak.

Altta; ortada geniş bir kaide üzerine oturan ve üzerinde ateş yanan bir sunak. Sunağın önünde toprağa demir halkalı bir zincirle bağlı boğa. Sunağın arkasında, havaya kaldırdığı iki elinde çift ağızlı balta taşıyan, başı sola profilden, çıplak bir köle. Sağda, kısa khiton giyimli, başı sola profilden, ellerini yukarı kaldırmış bir erkek ve yanında sağ kolu yukarıda olan, aşağıda sarkıttığı sol elinde üzüm salkımı tutan bir çocuk. Yukarı kaldırdıkları sağ ellerinde muhtemelen bir meşale tutmaktalar. Solda, sağ kolunu yukarı kaldıran, sol elinde kutsal bant (*infula*) tutan bir kadın ve göğsü üzerinde olan sol elinde içi meyve dolu olan bir tabak taşıyan küçük hizmetçi kız. Poyumda yazıt:

Εὐοδίῳν ἱερούς Διὸς ὀλβίου
ὕπερ τῶν ἰδίων πάντων καθὼς ἐκέλευ-
σεν ἀνέθηκα εὐχαριστήριον.

Kat. No: : 36

Lev. No: : -, s. 51

Buluntu yeri : Yenice Köy- Asar Kale'nin kuzeyi

Bulunduğu yer : Berlin Müzesi

Ölçüler : Y: 122 cm. G: 43 cm K: -

Tarih : İ.S. 2 / 3. yy.

Kaynakça : Arthur-Munro 1897, 293, no: 74; Schröder 1919, 110 vd., no: 31; Robert 1946a, 152 vd.; Drexhage 2003, 166; no: 1.

Üçgen alınlıklı, iki resim alanlı adak steli. Üst kısımda muhtemelen bir kartal figürü. Alınlık içinde midyeye benzeyen yarım daire şeklinde bir kabartma.

Üsteki resim alanında sağda, ayakta ve cepheden, sol elinde asası, sağ elinde patera ile Zeus Olbios. Tanrının solunda, iki tapınan kişi (muhtemelen evli bir çift) önde duran erkek figür

yukarı kaldırdığı ve bükülü olan sağ elinde yuvarlak bir nesne tutmakta (taç ?), arkadaki kadın figürü ise yine yukarı kaldırdığı sağ elinde tanımlanayan bir nesne tutmakta.

Alttaki resim alanında ise, üzerinde ateş yanan büyük bir sunak ve önünde, ip ile kurban bağlama bloğuna bağlanan boğa. Altar'ın sağında sol elinde bıçak ile hizmetçi. Sağ köşede elinde bir ibrik ile kadın figür. Altar'ın solunda, biri kadın diğeri erkek iki kurban hizmetçisi. Kadın elinde bir sepet tutmakta. Erkek ise, omzuna atmış olduğu baltayı taşımakta. Podyumda yazıt:

Καίλιος Ἀτίλιος ἱερεύς
Δι' Ὀλβίῳ εὐχαριστήριον.

Kat. No: : 37

Lev. No: : 14, s. 52

Buluntu yeri : Danişment yakınlarında Örenköy

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 49 cm. G: 25cm. K: 25 cm.

Tarih : Erken İmparatorluk dönemi

Kaynakça : Drexhage 2003, 167; no: 2, Lev: 10.1

Demetrios'un Zeus Olbios'a adağı. Dikdörtgen prizma şeklinde mermer sunak parçası. Dört kenarı kırık. Yüzeyde yoğun aşınma. Üzerinde yazıt:

[Ἀγ]αθῇ τύχ[η·]
[Δ]ημήτριος [-]
[Θ]εῷ Δι' Ὀλβίῳ
εὐχαριστήριον[ν]

ὑπὲρ ὑγείας
ἀνέθεκα.

Kat. No: : 38

Lev. No: : 15, s. 52

Buluntu yeri : Kavak Köy ?

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 41 cm. G: 35cm. K: 4 cm.

Tarih :-

Kaynakça : Robert 1936, 58, no: 47, Lev. 21; Drexhage 2003, 168, no: 4.

Mermerden, üçgen alınlıklı stelin alt parçası. Kabartmanın üst bölümünün tamamı ve sağ alt taraf, yazıtın bazı parçaları ile beraber kayıp.

Sağda, Zeus'un gövdesinin alt bölümü görünmekte. Sol elinde asa. Üzerinde bir ateşin yandığı sunağa doğru uzattığı sağ elinde tuttuğu pateranın parçaları görünmekte. Sunağın solunda, gövdesinin alt kısmı korunan küçük bir figür. Podyumda yazıt:

Θεῷ Ὀλβίῳ Εὐτυχος ὑπὲρ ἰδίας σ[ω-]
τηρίας καὶ τῶν βοῦῶν εὐχαρισ[τήριον].

Kat. No: : 39

Lev. No: : 16, s. 50

Buluntu yeri : -

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 33 cm. G: 34 cm K: 9 cm.

Tarih : İmparatorluk dönemi

Kaynakça : Robert 1936, 58, no: 47, Lev. 21; Drexhage 2003, 168, no: 5.

Alt bölümü korunmuş mermer stel.

Ayakta duran Zeus'un sadece belden aşağısı sağlam. Üzerinde bir ateşin yandığı sunağa doğru uzattığı sağ elinde patera tutmakta. Tanrının sağında oldukça büyük ölçülere sahip bir kartal. Sunağın solunda, gövdesinin alt bölümü sağlam kalan bir hizmetçi veya tapınan bir figür. Podyumda yazıt:

Θεῷ Ὀλβίῳ Φλάβις Τυρ[. . .]
εὐχαριστήριον.

Kat. No: : 40

Lev. No: : -, s. 50

Buluntu yeri : Kavak Köy ?

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih :

Kaynakça : CIG II 2017; Mordtmann 1881c, 264; Robert 1936, 59, no: 9; Drexhage 2003, 169, no: 7.

Taş hakkında bilgi yok. Üzerinde yazıt:

Καμίσαος ὑπὲρ τοῦ
ὑιοῦ Ἀλεξάνδρου Διὶ
Ὀλβίῳ εὐχαριστήριον.

Kat. No: : 41
Lev. No: : -, s. 50
Buluntu yeri : Kavak Köy
Bulunduğu yer : Calvert Kolleksiyonu
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : İ.S. 2. yy.
Kaynakça : Reinach 1913, 172; Robert 1936, 59, no: 9; Drexhage 2003, 169, no: 8.

Tapınak cephesi şeklinde stel. Alınlık kısmında Helios'un büstü. Bunun hemen altında sol elinde asa, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde patera ile Zeus Olbios. Sunağın önünde küçük bir boğa. Sunağın solunda bir ağaç ve üzerinde bir kartal. Üzerinde yazıt:

Κάρπος Πολλίωνο[ς]
 Θ(ε)ῷ Ὀλβίῳ εὐχαριστήριον.

Kat. No: : 42
Lev. No: : 17, s. 50
Buluntu yeri : Danışment-Balya
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: 13 cm. G: 25 cm. K: 5 cm.
Tarih : Erken Kayser Dönemi
Kaynakça : Drexhage 2003, 169, no: 10, Lev: 10.2.

Mermer adak stel parçası. Üst tarafı kırık ve kayıp. Yüzeyde yoğun aşınma. Sağda, Zeus Olbios'un ayak parçaları; solunda bir kartal ve arkasında başka bir tanrı. Kabartmanın altında yazıt:

θεῷ Διὶ Ὀλβίῳ Νείκα[νδροϛ]
 [.]ας ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοῦ
 [ύ]ιοῦ Μειδίου εὐχαριστήριον[ν].

***Zeus Olympios**

Kat. No: : 43

Lev. No: : -, s. 54

Buluntu yeri : Melde

Bulunduğu yer : Varşova-Braunsberg Eski Kraliyet Akademisi Koleksiyonu. Env. No:
 910.

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.S. 123.

Kaynakça : Schwertheim 1983a, no: 27 c.

Ktistes, Soter ve Zeus Olympios olarak Kayser Hadrianus için onurlandırma. Üzerinde yazıt.

Αὐτοκράτορι
 Ἀδριανῶι Διὶ
 Ὀλυμπίῳ σω-
 τήρι καὶ κτίσ-
 τηι.

Kat. No: : 44

Lev. No: : 18, s. 53

Buluntu yeri : Mustafakemalpaşa- Karacabey arası

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 7584.

Ölçüler : Y: 35 cm. G: 25 cm. K: 13.2 cm.

Tarih : İ.S. 123.

Kaynakça : Akat 1977, 5 vd; Schwertheim 1983a, no: 27 d, Res. 24.

Ktistes, Soter ve Zeus Olympios olarak Kayser Hadrianus'a adanmış alt ve üst bölümü profilli levha. Yer yer aşınma. Kabartma yok. Üzerinde yazıt:

Διὶ Σωτῆρι ὁ
λυμπίῳ Ἀδρι-
ανῶ αὐτο-
κράτορι

***Zeus Orneos**

Kat. No: : 45

Lev. No: : -, s. 55

Buluntu yeri : Prokennesos-Palatia

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İmp. Dön.

Kaynakça : Hasluck 1910, Kat no: 24; SEG XXVI 1976-1977, no: 1344; Robert 1989, 28-33; Şahin 2001, 136.

Zeus Orneos için adak.

2 Διὶ Ὀρνέῳ εὐχα-
ριστοῦμεν να-
ῦται Ἡρακλ[ε]-

4 ὠτα[ι].

Kat. No: : 46

Lev. No: : 19, s. 56

Buluntu yeri : Alpagut-Mustafakemalpaşa

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 2584.

Ölçüler : **Y:** 101 cm. **G:** 72 cm. **K:** 15 cm.

Tarih : İ. Ö. 140 / 130

Kaynakça : Schwertheim 1983a. no: 20, Res. 19, Lev. 7; Şahin 2000, 246, LZ 1, Lev. 96.

Mermer stel. Tanrının omuz seviyesinden yukarısı tamamen kırık ve kayıp. Sağ kenarda boydan boya aşınma. Yüzeyde yer yer aşınma. Yüksek kabartma.

Sağda; cepheden, vücut ağırlığını sağ bacak üzerine vermiş, vücudun sağ üst tarafını açıkta bırakan mantosu ile Zeus. Manto sağ kalça üzerinden sol omuza çıkıp; omuzun arkasından aşağı inmekte. Yukarı kaldırdığı sol elinde asası, sağ elinde sunu taşı tutmakta. Sağ kolun üzerinde muhtemelen kartala ait iki bacak.

Ortada; sağa profilden, ön ayakları üzerine çökmüş kurbanlık boğa. Boğanın önünde kısa khiton giyimli, vücudu ¾ cepheden verilen, sağ elinde tuttuğu bıçak ile kurbanın sırtına saplayan erkek hizmetçi. Boğanın arkasında yüksek ve geniş bir sunak. Sunak arkasında bir ağaç. Ağaç ile sunak arasında, başı sola dönük, vücudu cepheden, yukarı kaldırdığı sağ eli ile başı üzerindeki yiyecek dolu sunu sepetini taşıyan hizmetçi kız.

Solda, belden aşağısı cepheden, üst gövde ¾ cepheden, ayakta uzun elbiseli adak sunan erkek. Bunun önünde, belden aşağısı cepheden, üst gövde ¾ cepheden, ayakta kısa khiton giyimli erkek hizmetçi. Podyumda yazıt:

Ὅρνεινῶν [[κάτοικοι]] καὶ

Δανδαηνῶν κάτοικοι

Ἑρμίαν Μελεαγρου [[στρ]]

- 4 στρατηγὸν ἀρετῆς ἔνεκεν
καὶ εὐνοίας τῆς εἰς ἑαυτούς.

***Zeus Pandemos**

Kat. No: : 47
Lev. No: : 20, s. 57-58, 198
Buluntu yeri : Balıkesir-Ören Mevkii
Bulunduğu yer : Karagöz
Ölçüler : Y: 67 cm. G: 36 cm. K: -
Tarih : İ.S. 128 /129
Kaynakça : Schwertheim 1987b, 86, no: 126, Lev. 21/22

Meidias'ın İmparator Hadrianus için Zeus Pandemos'a sunduğu adak steli.
 Stel çepeçevre çiçek, meyve ve geometrik desenlerle bezeli. Üzerinde yazıt:

(Ἔτους) σιγ' μη (νὸς) Πανήμου ιγ' (=213 sull. Era)
Διὶ Πανδήμῳ ὑπὲρ τῆς Αὐτοκράτορος
 Τραιανοῦ Ἀδριανοῦ Καίσαρος Σεβαστοῦ
 4 διαμονῆς Μειδίας Γερμανοῦ σὺν Ἀπφία
 τῇ γυναικὶ ἀγonoθετήσας ὑπὲρ Κλεάνδρου
 καὶ Δημοστένους τῶν υἱῶν καὶ Γερ-
 μανοῦ καὶ Μειδίου [τῶ]ν Λαοδί-
 8 [κης τῆς ἀδελφῆς υἱῶν ?- -

Kat. No: : 48
Lev. No: : 21, s. 57-58

Buluntu yeri : Ören Mevkii
Bulunduğu yer : Karagöz
Ölçüler : Y: 56 cm. Ç: 25 cm. K: -
Tarih : İ.S. 2. yy.
Kaynakça : Schwertheim 1987b, 87, no: 128, Lev. 22

Zeus Pandemeia'ya adanmış mermer sütun. Sütunun alt kısmına uçları yuvarlatılmış oluklar açılmış.

Ἀπολλ[ό]δος Δι[ο]σ-
στράτου ἀγωνοθετήσας
Πανδήμεια ὑπὲρ Διοστρά-
4 του υἱοῦ .

Kat. No: : 49
Lev. No: : -, s. 57
Buluntu yeri : Taşköy-Simav/Balat arası
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : Muhtemelen İ.S. 2 / 3. yy.
Kaynakça : Arthur-Munro 1897, 289, no: 64; Schwertheim 1987b, 85, no: 125.

Damas tarafından Zeus Pandemos'a adak olarak sunulmuş alt ve üst tarafı silmeli kare şekilli, mermer sunak. Üzerinde yazıt:

Διὶ Πανδήμωφ
εὐχὴν Δάμας

Ἀππᾶ σὺν Ἀμ-
 -μίῳ τῇ γυναι-
 -κὶ ἐκ τῶν ἰδίων
 ἀνέστησεν.

Kat. No: : 50
Lev. No: : 21, s. 57
Buluntu yeri : Ören Mevkiinde bir arazide
Bulunduğu yer : Karagöz
Ölçüler : Y: 76cm. G: 34 cm. K: -
Tarih : -
Kaynakça : Schwertheim 1987b, 87, no: 127, Lev. 22

Zeus Pandemos'a adak. Üst bölüm kırılmış ve alt tarafı çimentolanmış sekiz köşeli kumtaşı. Üzerinde yazıt:

Μέγας
 Ζεὺς
 Πά(ν)δη-
 4 μος .

***Zeus Polieos**

Kat. No: : 51
Lev. No: : 22, s. 60
Buluntu yeri : Karacabey
Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: -

Ölçüler : Y: 33 cm. G: 52 cm. K: 14 cm.
Tarih : İ.Ö. 4. yy. sonu İ.Ö. 3. yy. başı.
Kaynakça : Schwertheim 1983a, no: 1, Res. 4.

Kırık mermer stel. Bulunan iki parça birleştirilmiş. Birleştirilen parçaların sağ ve sol tarafının bir kısmı sağlam. Alt ve üst tarafı tamamen kırık. Üzerinde yazıt:

- - -

[τρεῖςκ]αιδε[κάτη - -

[πεμπ]τη ἐπὶ [δέκα - -

[εἰκ]άδι Ἑρμῇ χοῖ[ρος]

4 [δε]κάτη φθίνοντο[ς - -] οἷς,

[Σ]κροφοριῶνος νομηνίαι Ἰλιθυῖαι οἷς,

ἐνάτηι Ἀφροδίτῃ αἶξ,

Τετρακαιδεκάτη Διὶ Πολιεῖ βοῦς,

8 ἑκτῇ ἐπὶ δέκα Ἑρακλεῖ βοῦς,

Ἀλεξικάκῳ ταῦρος,

ἐβδόμῃ ἐπὶ δέκα Διὶ Ὀλυμπίῳ βοῦς,

Ἀπόλλωνι Καρνείῳ βοῦς, ταῦρος, ἔριφος,

12 [Εἰρ]ήνῃ ταῦρος,

[εἰκάδι Δ]ιὶ Ἀγοραίῳ οἷς,

[~ Buchst. ο]ἷς,

- - -

***Zeus Poteus**

Kat. No: : 52

Lev. No: : 23, s. 60

Buluntu yeri : Kadoi-Yeniköy

Bulunduğu yer : Kütahya Müzesi. Env. No: -

Ölçüler : Y: 67 cm. G: 47 cm. K: -

Tarih : İ.S. 3. yy.

Kaynak : Ricl 1991a, 76-77, no: 6, Taf. 12; SEG XLI 1991, no: 1071

Zeus Poteus'a adanmış gri mermer stel. Sağ üst köşe, Zeus'un başının üzerinden itibaren kırık. Yer yer aşınma.

Yan tarafları sarmaşık yaprakları ile bezeli iki sütun ile çevrili. Niş içinde, üzerinde sakallı Zeus başı bulunan sunak. Sunak üzerinde yazıt:

Τάτιον

Διὶ Ποτ-

εως εὔ-

χὴν.

*Zeus Sabazios

Kat. No: : 53

Lev. No: : 23, s. 62

Buluntu yeri : Balat

Bulunduğu yer : Kayıp

Ölçüler : Y: 25 cm. G: 18 cm. K: -

Tarih : -

Kaynakça : Conze 1860 , 98 vd., no: 7, Lev. 17; Cook, 1925, 183; Lane 1985, 9, no: 25.

Zeus Sabazios'a yapılan sunu tasvirli adak steli. Zeus Sabazios, solda bir taht üzerinde oturmakta elinde bir mızrak ve patera tutmakta. Ortada, bir sunak ve sunak arkasında üzerine

bir yılının dolandığı ağaç. Sağda, biri kadın, diğeri erkek tapınan iki kişi. Erkek sunak üzerinde tütsü yapmakta. Kabartmanın altında yazıt:

Μένανδρος Ἀθηνοδώ-
ρου Διὶ Σααζίῳ
εὐχήν.

Kat. No: : 54
Lev. No: : -, s. 62
Buluntu yeri : Kyzikos
Bulunduğu yer : Kayıp
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : İ.Ö. 135
Kaynakça : Welles 1966, 266, no: 66.

III. Attolos'un Kyzikos'a mektubu.

Βασιλεὺς Ἀτταλος Κυζικηνῶν τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ χαίρει[ιν· Ἀθή-]
ναιοι ὁ Σωσάνδρου υἱός, τοῦ γενομένου ἱερέως τοῦ Καθηγμόνος Δ[ι-]
ονύσου καὶ συντρόφου τοῦ πατρός μου, ὅτι μὲν ἡμῶν ἐστι συγ-/
γενῆς οὐ πείθομαι ὑμᾶς ἀγνοεῖν, εἴ γε ὁ Σώσανδροπ γήμας τὴν Ἀθη-
ναίου θυγατέρα τοῦ Μειδίου, ὃς ἦν Ἀθήναιος ἀνεψιὸς τοῦ πατρός
μου, τοῦτον ἐγέννησεν, ᾧ καὶ γενομένῳ ἀξίῳ τοῦ οἴκου ἡμῶν τὸ
μὲν πρῶτον Ἀτταλος ὁ θεῖός μου σὺν καὶ τῇ ἐμῇ γνώμῃ ζῶντος
ἔτι τοῦ Σωσάνδρου ἔδωκε διὰ γένους ἱεροσύνην τὴν τοῦ Διὸς
τοῦ Σαβαζίου τιμιωτάτην οὔσαμ παρ' ἡμῖν, ὕστερον δὲ μεταλλάξαντος
τοῦ Σωσάνδρου διὰ τῆμ περὶ αὐτὸν οὔσαγ καλοκαγαθίαγ καὶ περὶ τὸθε[ῖ-]

ον εὐσέβειαγ καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς εὐνοιαγ καὶ πίστιγ καὶ τῆς τοῦ Καθηγε-
μόνος Διονύσου ἱρεωσύνης ἡξιώσαμεν αὐτόν, κρίναντες αὐτὸν καὶ
ταύτης εἶναι ἄξιον τῆς τιμῆς καὶ πρεπόντως προστῆσ(ε)σθαι μυστ[ηρί]
ων τηλικούτωγ κάγω καὶ Ἄτταλος ὁ θεϊὸς μον,ὼς διασαφεῖται ἐν τῶ[ι]
ιη'ἔτει τῆς ἐκείνου βασιλείας. εἰδίως οὖν ὅτι πρὸς μετρὸς καὶ ὑμ[έ-]
τερός ἐστι πολίτης. ἔκρινα ἐπιστεῖλαι ὑμῖν πέμψας καὶ τὰ λοιπὰ προ-
στάγματα καὶ φιλάνθρωπα τὰ γραφέντα ὑφ'ἡμῶν περὶ τούτου ,ὅπως
εἰδῆτε ὡς ἔχομεμ φιλοστοργίας πρὸς αὐτόν.

δ',Δίου ζ'. Μένης ἐκ Περγάμον.

***Zeus Soter**

Kat. No: : 55

Lev. No: : -, s. 65

Buluntu yeri : Balıkesir-Kara Su

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih :

Kaynakça : Robert 1937, 212-213.

Zeus Soter'e adak. Üzerinde yazıt:

Διὸς
Σωτήρος

Kat. No: : 56

Lev. No: : -, s. 65, 102, 192

Buluntu yeri : Balıkesir-Ömer Köy

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 55 cm. G: 49 cm. K: -

Tarih : -

Kaynakça : Wiegand 1904, 301. Robert 1937, 214.

Herakles kabartmalı mermer stel. Herakles'in ayaklarının ve Keule'sinin bir kısmı görülebilmekte. Üzerinde yazıt:

— — — νης Μειδίου
[ἀγορνό ς]μος ὑπέρ τῶν
[καρπῶν καὶ] σίτῶν Διὶ Σω-
[τῆρι καὶ] Ἡρακλεῖ εὐχαρισ-
[τ]ήριον.

Kat. No: : 57

Lev. No: : 24, s. 66

Buluntu yeri : Kyzikos- Darıca

Bulunduğu yer : Darıca

Ölçüler : Y: 76 cm G: 50 cm. K: 15 cm.

Tarih : İ.Ö. 1. yüzyıl

Kaynakça : Schwertheim 1990, 83 vd., Lev. 9-10; SEG XL 1990, no: 1124.

Üzerinde iki kabartma sahnesi bulunan parçalar halinde büyük, mermer adak steli. Alt ve üst parçalar mevcut. Orta parça kayıp. Yazılar kabartmalar arasında. Üst kabartmada sağda, sol elinde asa, sağ elinde patera (?) tutan Zeus Soter. Solda, bir sunak ve bir ağaç. Altta; boynunda bıçak izleri olan boğa. Boğanın önünde insan. Boğanın başının yanında tanımlanamayan objeler. Üzerinde yazıt:

[Οἱ] κωμήτα]ι στεφανοῦσιν M[- - -]

[ἀγωνοθετ]ήσαντα ἀϊδίῳ στεφάνῳ.

relief

[Ἰππαρ]χοῦντος Προκλ[έ]ους [?]

- 4 [Μενί]ππου ἡμεροποίησας καὶ
[ἡγησάμε]νος τὴν στήλην Διὶ Σωτῆρι
[ὕπὲρ τῶν κ]ωμητῶν καὶ ἑαυτοῦ.

vacat

[- - - - -] ον Μενάνδρου ἀγωνοθετήσαντ[α]

- 8 [καὶ ἡμεροποίησ]αντα ἀϊδίῳ στεφάνῳ.

relief

[- - ca. 10 Bst. - -]λον Μενίππου ἡμεροποίησαν[τα]

[καὶ ἀναθέντα] τὴν στήλην ἀϊδίῳ στεφάνῳ.

[Ἐπὶ - 8 Bst. - -]ς ἱππάρχῳ στεφανοῦσιν οἱ κω-

- 12 [μῆται Ἀπολλο]φάνην Ἀπολλοφάνου ἀγων[ο-]
[θετήσαντα καὶ ἡμ]εροποίησαντα ἀϊδίῳ στεφάνῳ.

[Στεφανοῦσι]ν οἱ κωμῆται Μέμνονα

[- - 8 Bst. - -] ἀγωνοθετήσαντα καὶ ἡμερο-

- 16 [ποίησαντα καὶ ἡ]γησάμενον ἀϊδίῳ στεφάνῳ.

[Στεφανοῦσιν οἱ κ]ωμῆται Γλαυκίαν Μέμνονος

[- - ca. 10 Bst. - -]ομενον καὶ ζητήσαντα τὰ τῶν

[- - ca. 10 Bst. - -]ι δικαίος ἀϊδίῳ στεφάνῳ.

- 20 [Στεφανοῦσιν οἱ κω]μῆται Νεικήφορον ἡλευθερωμένον

[- - ca. 10 Bst. - - ἀ]ϊδίῳ στεφάνῳ. Στεφανοῦ-

[σιν ὅ ca. 7 Bst. - Φ]ιλομαθῇ φιλαγαθοῦντα

vacat

24 [ἀϊδίωι στεφάνωι. Στεφαν]οῦσιν Τήλεφον Ἀσκληπιο-
[δώρου ἀγωνοθετή]σαντα ἀϊδ[ίφ στε]φάνω.

Zeus Thimenos*Kat. No:** : 58**Lev. No:** : 25, s. 66**Buluntu yeri** : Hadrianueia-Karaköy-Ören harabesi**Bulunduğu yer** : Karaköy-Ören harabesi**Ölçüler** : Y: 70 cm. G: 48 cm. K: 48 cm.**Tarih** : İ.S. 201-202.**Kaynakça** : Schwertheim 1985b, 38 vd.; SEG 35, 1985, no: 1277; Schwertheim 1987b, 88, no: 129, Lev. 23;

Zeus Thimenos'a adanmış mermer sunak. Alt tarafı tamamen kırık. Üst tarafta yer yer kopma. Üzerinde yazıt:

Ἀγαθῇ τύχῃ·
Διὶ Θιμηνῷ
 [ὕ]περ τῆς τῶν Σεβα-
 4 [σ]τῶν νείκης ὁ
 [δ]ῆμος εὐχὴν·
 [ἐ]πιμεληθέντος
 Ἐπινείκου Μν-
 8 [νο]δώρου ἔτ(ει) ο'.

Zeus Trosou*Kat. No:** : 59**Lev. No:** : 26, s. 68, 181**Buluntu yeri** : Soma - Akçaavlu**Bulunduğu yer** : Manisa Müzesi. Env. No: 395.**Ölçüler** : Y: 77 cm. G: 25 cm. K: 7 cm.**Tarih** : Erken İmparatorluk Dönemi.**Kaynakça** : Herman-Polatkan 1969, 58-63, no: 15, Lev. 5.11, Malay 1994, 47, no: 55; Petzl 1994, 1, no: 1.

Zeus Trosou için adak. Üçgen alınlıklı, köşe akroterli mermer stel. Kenarlarda çarpma ve kırılma. Yüzeyde yer yer aşınma. Yazıtın bulunduğu podyumda, sol üst köşeden başlayan çatlak, çarpaz olarak sağ alt köşede son bulmakta.

Alınlığın ortasında rozet motifi. Alınlık altındaki yaklaşık kare şeklindeki resim alanında, ortada, alt ve üstü silmeli köşeli bir sunak. Bunun üzerinde bir kartal. Kartal ile alınlığın arasında bir parça et tutan insan eli. Podyumda yazıt:

Μείδων Μενάνδρου κρατῆρα
 ἐπόει ἐπὶ τοῦ Διὸς τοῦ Τρωσσοῦ,
 καὶ οἱ διάκονοι ἄθρυτα ἐφάγοσαν,
 4 καὶ ἀπεμάκκωσεν αὐτὸν
 ἐπὶ μῆνας τρεῖς καὶ παρες-
 τάθη αὐτῷ εἰς τοὺς ὕπνους,
 ἵνα στήλην στήσας ἐπιγράψῃ
 8 ἃ πέποσχεν, καὶ ἥρξατο τότε
 λαλεῖν.

Apollon*Kat. No:** : 60**Lev. No:** : -**Buluntu yeri** : Kyzikos**Bulunduğu yer** : -, s. 69, 192**Ölçüler** : Y: G: K:**Tarih** : Erken İmparatorluk dönem.**Kaynakça** : Lolling 1884, 28 vd.; Hasluck 1903, 89 vd. ; Lafaye 1927, 62, no: 159; Taşlıklioğlu 1963, 125; Kaufmann-Stauber 1992, 63-67, no:10.

- [ὁ ἄ]να
 ε]ν ἐπίσχεο
 δῶνα ἄνα . . . με
 καὶ τοὺς ἄ[λλου]ς [π]ο[λίτας]
 5 αὐτῶν ἐπὶ [διασ]άφης[ιν] υδι
 κήρυκ[ος] δημοσ[ία] ? τὸ πρᾶ[γμα] ? Δη-
 μήτ[ρι]ον Οἰνιάδ[ου] ἀρ[ετῆς ἔ]ν]εκεν καὶ εὐνοίας
 στεφανοῦσθαι δὲ αὐτὸν καὶ ἐν τοῖς . . μένοις ΙΥΑΙ
 τῶν Ῥ[ω]μαίων [ἄ]ναγορεύοντος [τ]οῦ κ[ήρυκο]ς ὅτι [ὁ] δῆμος στεφανοῖ
 [Δημή]-
 10 τριον Οἰνιάδο[υ] πάσης ἀ[ρ]ετῆς [ἔ]ν]εκεν ὁμ[οίος] δὲ στεφανοῦσθαι
 αὐτὸν καὶ
 ἐν τοῖς κατ' ἐνιαυτὸν τιθεμ[έ]νο[ις] εὐχ[αριτηρίοις] ἀγῶσιν Ἡρώοις
 τῷ πάπ-
 πῳ αὐτοῦ Ἀσκληπιάδῃ τῷ οἰκ[ιστῇ] καὶ τ[οῖς] συναγωνισαμένοις αὐτῷ
 λεξανδρείαν ἐν τῷ [κα]τ[ά] . . . πολ[έ]μῳ μετὰ τὰς τοῦ πατρὸς αὐτοῦ
 καὶ τοῦ θεοῦ στεφανώσεις [ἀναγ]ο[ρεύοντ]ος [τ]οῦ κήρυκος ὅτι ὁ δῆμος
 στεφανοῖ
 15 Δημήτριον Οἰνιάδου τοῦ Ἀσκληπιάδου πάσης γεγόμενον ἄξιον τιμῆς τῇ

πατρίδι, ἀνατεθῆναι δὲ αὐτῷ εἰκ[όνα τελείαν] γραππὴν ἐν ὄπλῳ
ἐπιχρύσῳ καὶ [ἀγ]άλμα μαρ[μάριν]ον [ἐν τ]ῷ Ἀσκληπιοῦ καὶ Ἀπόλλωνος
ἱερῷ(ι)

ὕφ' ἃ ὑπογράψαι ὅτι ὁ δῆμος Δημήτριον Οἰνιάδου τοῦ Ἀσκληπιάδου
διὰ τῆς

ἔκ τε αὐτοῦ καὶ τῶν προγόνων εἰς τὴν πόλιν εὐεργεσίας · ἀνατεθῆναι
20 δὲ καὶ στήλην [λε]υκὴν [λιθ]εῖαν πρό τοῦ γυμνασίου ἐν τῇ κατασκευ-
αζομένη στοᾷ [τῷ δήμ]ῳ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Διονυσίου τοῦ
Οἰνιάδου ἐκ τοῦ ἰδίου βίου ἐφ' ἣν ἐν τῇ συντελουμένῃ ὑπὸ τοῦ δῆ-
μου καταδρομῇ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Οἰνιάδου τοῦ Ἀσκληπιάδου

.

25 ἀγομένοις κατ' ἐνιαυτὸν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων τοῦ γυμνασίου ἀπὸ τοῦ
Ἡρόφου, τοὺς δὲ νέους καὶ ἐφήβους καὶ παῖδας τὴν ἐσομένην στεφάνω-
σιν αὐτοῦ [παραπ]έμπειν καὶ ἐπισημοῦσθαι ἀναγορεύοντος τοῦ κήρυκος
ὅτι ὁ δῆμος στεφανοῖ Δημήτριον Οἰνιάδου τοῦ Ἀσκληπιάδου τῆς διὰ
πρόγονων εὐ[ν]ο[ί]α[ς] εἰς τὸν δῆμον ἔνεκεν, ποιουμένου τὴν ἐπιμέλειαν
30 τῆς ἀναγορεύσεως τοῦ στεφάνου τοῦ κατ' ἐνιαυτὸν γυμνασάρχου,
ἀναγραφῆναι δὲ εἰς τὴν στ[ῆλην], καὶ ἀντίγραφον τοῦδε τοῦ ψηφίσ-
ματος, τὸ [δε] ψήφισμα [εἶναι ὑπὲρ τῆς σ]ωτηρίας τῆς πόλεως.

Kat. No: : 61

Lev. No: : -, s. 69

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 24 cm. G: 17 cm. K: -

Tarih :

Kaynakça : Mordtmann 1885, 208, no: 34.

Apollon'a adak. Sağ taraf kırık.

Sağda süvari. Kısa khiton giyimli. Khlamys'i sağa doğru uçuşmakta.

Solda, etrafına bir yılanın dolandığı defne ağacı. Üstte bir satır altta bir satır yazıt.

Ἀὐρ(ήλιος) Δομέ[τιος
καθίδρυσεν κ(αὶ) [ἀφιέρωσεν],
θεῶ Ἀ[πόλλωνι.

Kat. No: : 62

Lev. No: : -, s. 69

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: G: K:

Tarih : Roma İmparatorluk Devri

Kaynakça : Taşlıkılıoğlu 1963, 125; REG X 208, no: 34.

Apollon'a adak levhası. Üzerinde yazıt:

Ἀὐρ(ήλιον) Δομέ[τιος]
καθίδρυσεν κ(αὶ) [ἀφιέρωσεν]
θεῶ Ἀ[πόλλωνι.

Kat. No: : 63

Lev. No: : 27, s. 70

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Ankara Kalesi Deposu. Env. No: 199.

Ölçüler : Y: 25 cm. G: 13.5 cm. K: 3 cm.

Tarih :

Kaynakça : Lolling 1884, 18; Taşlıklioğlu 1963, 125.

Krş: Robert 1955, 134, no: 2, Lev. XXX 4 a

Üzerinde Apollon'un tasvir edildiği dikdörtgen şeklinde, tek resim alanlı, beyaz mermerden adak levhası. Üst kısım, sağ ve sol alt köşeler kırık. Figürlerde ve yüzeyde yoğun aşınma. Alçak kabartma.

Dikdörtgen bir niş içinde, sağda cepheden ayakta, vücut ağırlığını sağ bacak üzerine veren, uzun khiton giyimli Apollon. Sol elinde kithara, sunağa doğru uzattığı sağ elinde sunu tası ile. Ortada bir sunak ve arkasında ağaç. Solda, sağa dönerek tapınan iki kişi. Sunak önünde hizmetçi ve kurbanlık koyun. Podyumda yazıt:

Ἀσκληπιάς Ἀπόλλωνι
εὐχήν.

Kat. No: : 64

Lev. No: : -, s. 69

Buluntu yeri : Apollonia

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 24 cm. G: 16 cm. K: -

Tarih :

Kaynakça : Wiegand 1904, 308.

Apollon'a adak levhası. Üzerinde yazıt:

ῥΑφρη ῥΑπόλλωνι εὐχήν.

Kat. No: : 65
Lev. No: : -, s. 70
Buluntu yeri : Bandırma
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: 40 cm. G: 25 cm.
Tarih : -
Kaynakça : Hasluck 1907, 61, no: 1.

Tek resim alanlı, üst tarafı kırık adak steli.

Sağda cepheden ayakta duran, sol elinde kithara, sağ elinde patera ile Apollon. Solda, kurbanlık koyun ile tapınıcı kişi ve sunak.

ῥΗλιόδωρος

ῥΑπόλλωνι

Kat. No: : 66
Lev. No: : 28, s. 69, 192
Buluntu yeri : Kyzikos
Bulunduğu yer: Bandırma, N. Tolunay Koleksiyonu
Ölçüler : Y: 118 cm. G: 24 cm. K: 16 cm.
Tarih : İ.Ö. 15
Kaynakça : Schwertheim 1983b, 110 vd. , no: 3, Lev. 11; SEG XXXIII 1983, no: 1055.

Dört parçadan oluşan büyük mermer stel. Kabartmalı taş ve yazıt iki kez kullanılmış. Yazıt stelin sağında. Korunan parçaların birinde kabartma kalıntıları izlenmekte. Stelin sağında yuvarlak kabartmalar. Üst parça üzerinde, ayakta duran bir erkek figürünün muhtemelen Apollon'un bacakları görünmekte. Üzerinde yazıt:

		[Αὐτοκράτορα Καίσαρα θ]εὸν υἱὸ[ν]
		[Σεβαστὸν καὶ Λιουίαν] θεᾶν Δῆμητρ[α]
		κ]αὶ Ἀπόλλωνα
4		]
		]θεντος αὐτοῖς
		ο]υ Πετρωνίου τοῦ
		]μετέπειτα τῶν
8		] ἀπὸ στέ[γ]ης ε-
		]νον ὑπ' αὐτοῦ
		]Ἐτεωνέως
		]ς.
	Vacat	
12		ύ]πὲρ ἐαυτῶ[ν] oder ἐαυτο[ῦ]
		Ἀ]πόλλωνι
		]ντ[ο]ς χω[. ..]
	Vacat	
		γ]ραμματέ[ως]
16	? τοῦ φίλου αὐτο]κράτος	
	Vacat	
		] ἄμemptος ρ[
		B]ακχίου ἀγωνο-
20	[θέτου].	

Kat. No: : 67

Lev. No: : -, s. 69

Buluntu yeri : Kurşunlu

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: G: K:

Tarih : İ.Ö.4. veya 3. yy.

Kaynakça : Arthur-Munro, 1901, 235-6; Taşlıklioğlu 1963, 121.

Yazıtlı mermer parça.

[. . . .]δεκάτα [ι]
 [ἐν ἡμέραις] τρισὶν ἐὰν μὴ καταστήσῃ
 [. τ]ὰς καταβολὰς ἐν τοῖς χρόνοις
 [.] ἀναπαύσῃ ὁ ταμίας καὶ
 [. κά]θότι καὶ τοὺς τὰς δημοσ[ί-]
 [ας ὄντας πριαμένους]' ἢ ἐγγυωμένους πρᾶσσε[τω]
 [εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλά]ωνος ἀργυρίου στατῆ[ρας]
 ἑκατόν ?

Kat. No: : 68

Lev. No: : -, s. 70

Buluntu yeri : Susurluk

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 46 cm. G: 27 cm.

Tarih : -

Kaynakça : Hasluck 1905, 58, no: 13.

Yazıtı oldukça aşınmış, küçük stel.

Sağda uzun giysili Apollon. Sol elinde lyra, sağ elinde patera. Solda, ağaç ve sunak. Kurbanlık koyun ve tapınıcı. Üzerinde yazıt:

ONN(?) ΑΔΟΣ

Kat. No: : 69

Lev. No: : 29, s. 70

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : İstanbul Müzesi. Env. No: 4626

Ölçüler : **Y:** 18.5 cm. **G:** 26.5 cm. **K:** 7 cm.

Tarih : İ.Ö.2-1. yüzyıl

Kaynakça : Robert 1955, 150, no: 6, Lev. XXIII. 5.

Üst sol ve alt bölümü kırık adak steli. Yüzeyde aşınma. Alt kısım, Apollon'un göğsü altından kırık.

Niş içinde, yüksek kabartma. Sağda, cepheden ve saçları ortadan ikiye ayrılan Apollon Kitharodos. Tanrının sağ elinde tuttuğu kithara çerçeve üzerinde. Tanrının eli, kithara arkasından görünmekte. Ortada stilize edilmiş ağaç. Kabartma üzerinde yazıt:

[ὁ δεῖνα Αἰσχύ ?]λου τοῦ Μενάν-

[δρου τοῦ Αἰ]σχύλου Ἀπόλ-

[λωνι] εὐχήν.

Kat. No: : 70
Lev. No: : 30, s. 69
Buluntu yeri : Kyzikos
Bulunduğu yer : İzmir Müzesi. Env. No: 381
Ölçüler : Y: 65 cm. G: 31 cm. K: 12 cm.
Tarih : İ.Ö.2-1. yüzyıl
Kaynakça : Robert 1955, 152, Lev. XXIV. 3.

Üçgen alınlıklı, akroterli ve tek resim alanlı adak steli. Tepe ve sağ köşe akroter kırık. Alt kısımda kırık ve kopmalar. Stelin yüzeyinde ve figürde yoğun aşınma.

Alınlık ortasında daire şeklinde motif. Diktörtgen bir niş içinde tanrı cepheden fakat sağa doğru hareket eder tarzda, uzun giysili, sol elinde kithara ve sağ elinde plektrası ile tanrı Apollon. Üzerindeki yazıt:

[Φί]λιππος Ἀπολλωνίου[υ]
 τοῦ Ἀπολλωνίου
 [Ἀπόλ]λωνι. . KH.I

Kat. No: : 71
Lev. No: : -, s. 69
Buluntu yeri : Kyzikos
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : -
Kaynakça : Mordtmann 1904, 121, no: 3.

Ön yüzde büst ve yazıt, arka yüzde sadece yazıtlı stel.

Ön yüzdeki yazıt:

ῚΕδ]οξεν τῇ Βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ [ῚΑθ]ήναιος [έπεσ]τάτει, γνώμη
τῶ[ν] ἀρχόντων· ἀναγρά[ψαι τὸν χρησμόν].

Arka yüzdeki yazıt:

Ὶππαρχοῦντος
Κλευμένους
Ὶρωος χρησμός
στεφανηφόρων,
ὄν ἔχρησεν αὐτοῖς
Ὶπόλλων ὁ ἐν Δι-
δύμοις.

Kat. No: : 72

Lev. No: : -, s. 69

Buluntu yeri : Manyas- Hamamlı

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Lechat-Radet 1888, 194-5, no: 4.

Ὶπολλ[ό]δωρο[ς
. Κα]ρποφόρ[ω
κατ' ἐπ]ιταγή[ν.

Kat. No: : 73

Lev. No: : 31, s. 69

Buluntu yeri : Kyzikos civarı

Bulunduğu yer : Atina, National Museum

Ölçüler : **Y:** 83cm. **G:** 39 cm. **K:** 9 cm.

Tarih : İ.Ö. 119 ?

Kaynakça : Conze 1865, 61 vd., Lev. 19; Perdrizet 1899, 593 vd.; Robert 1949a, 41 vd; Schwertheim 1978, 818-9, no: 13;

İki resim alanlı adak steli.

Üstteki resim alanında; sağda, başında polos'u ile aslanlı tahtında oturan Kybele. Sağ elinde patera, sol elinde tympanon; solunda, sol elinde kithara, yana uzattığı sağ elinde patera tutmakta. İki tanrının yanında bir kurban sahnesi; önde bir sunak, kurbanlık hayvanı getiren çocuk ve flüt çalan kız. Arkada bir ağaç.

Alttaki kabartmada, üst yarıda, yemeğe oturan on erkek. Önlerinde uzun şerit şeklinde yemek masası. Altta sağda, duvara yaslandırılan kızartma şişi. Hemen yanında iki büyük krater. Bunlardan birinden içecek dolduran hizmetçi. Daha yükseğe yerleştirilen ve daha farklı bir şekilde olan üçüncü kraterden içecek dolduran bir başka hizmetçi. Solda, flüt çalan çalgıcılar ve ortada bir dansçı. Podyumda yazıt:

Οἱ θιασίται καὶ θιασίτιδες

[ἐ]στεφάνωσαν Στρατονίκην Μενεκ[ράτ]-

Ου ἱερωτεύσασαν ἐν τῷ ἡ' καὶ ο' καὶ ρ' [ἔ]-

τει μετρὶ Κυβέλῃ καὶ Ἀπόλλωνι στεφά[v]-

5 φ γραππῷ ἐν στήλῃ καὶ κηρυκτῷ σὺν τα[vί]-

α καὶ ἄλλω στεφάνω κηρυκτῷ σὺν τα[vί]-

α ἐν τῇ τοῦ Διὸς συναγωγῇ φι[ι]λ[α]γαθήσασ[αν].

Apollon Bathylimenites*Kat. No:** : 74**Lev. No:** : 32, s. 72, 188**Buluntu yeri** : Kyzikos**Bulunduğu yer:** Bandırma, N. Tolunay Koleksiyonu**Ölçüler** : **Y:** 24 cm. **G:** 15 cm. **K:** 13 cm.**Tarih** : İ.Ö. 1. yy.**Kaynakça** : Schwertheim 1983b, 109 vd. , no: 2, Lev. 11; SEG 33, 1983, no: 1054.

Apollon Bathylimenites için adanmış küçük mermer sunak. Yüzeyde yoğun aşınma.

Ön yüzünde yazıt, arka yüzünde merdiven şeklinde bir kaya bloğu üzerinde oturan ve sol elini hafifçe bükerek yukarı doğru kaldıran erkek figürü. Muhtemelen Apollon. Tanrının ayakları basamak üzerinde durmakta. Atribütler ve giysiler oldukça detaysız verilmekte. Üzerinde yazıt:

Ἀπόλλωνι
 Βαθυλίμε-
 νίτη εὐχήν
 Μηνόδωρος.

Kat. No: : 75**Lev. No:** : 33-34, s. 72, 188**Buluntu yeri** : Arteke-Erdek**Bulunduğu yer** : İstanbul Müzesi. Env. No: 4737.**Ölçüler** : **Y:** 53 cm. **G:** 26 cm. **K:** 6 cm.**Tarih** :**Kaynakça** : Robert 1955, 128.

Διοκλῆς
 Ἀπόλλωνι Βα-
 θυμενείτῃ
 εὐχήν.

***Apollon Daphnousios**

Kat. No: : 76

Lev. No: : 35, s. 74, 188

Buluntu yeri : Akçapınar -Apollonia Rhyndakos

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 10018.

Ölçüler : **Y:** 81 cm. **G:** 35 cm. **K:** 8.4 cm.

Tarih : İ. Ö. 2. yy

Kaynakça : Tanrıver-Kütük 1993, 100, no: 1, Lev. 13, Fig. 3; SEG XLIII 1996, no: 879.

Üçgen alınlıklı, aşağıya doğru genişleyen mermer onur steli. İki parça. Alınlığın hemen altından kırık olan parça birleştirilmiş. Sağ üst köşe tamamen kırık ve kayıp. Yüzeyde yer yer aşınma. Podyumda yazıt:

Ὶδοξεν τοῖς κατοι-
 κοῦσιν ἐν Δαφνοῦτι·
 στεφανῶσαι τοὺς εὐ-
 4 εργετηκότας τὴν κατοι-
 κίαν καὶ ἀναγράψαι εἰς
 στήλην λιθίνην καὶ στή-
 8 σαι εἰς τὸ τοῦ Ἀπόλλω-
 νος ἱερὸν Πολεμαῖον

Ἀσκληπιάδου στρατη-
γὸν καὶ Ζήνωνα Σιμύλου τῶν δορυφόρων

Kat. No: : 77

Lev. No: : 36, s. 74, 188

Buluntu yeri : Akçapınar- Apollonia Rhyndakos

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 10016.

Ölçüler : **Y:** 53 cm. **G:** 30 cm. **K:** 7 cm.

Tarih : İ.Ö. 100 civarı.

Kaynakça : Tanrıver-Kütük 1993, 101, no: 2, Lev. 13, Fig. 4; SEG XLIII 1996, no: 880; Şahin 2000, 232, LA 1, Lev. 81.

Mermerden, masif blok üzerine işlenen adak levhası. Yüzeyde yer yer aşınma. Yüksek kabartma.

Sağda cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, kalın kemerli uzun khiton ve mantosu ile Apollon Kitharodos. Sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu taşı; ortada, kaideli dikdörtgen sunak. Sunak önünde, profilden kurbanlık koç. Sunak ile koç arasında erkek hizmetçi. Sunak arkasında meşe ağacı. Solda ayakta, tapınıcı iki kişi. Podyumda yazıt.

Μένανδρος Ἀνδρομένου
Ἀπόλλωνι Δαφνουσίῳ εὐχήν

Kat. No: : 78

Lev. No: : 37, s. 74, 188

Buluntu yeri : Akçapınar- Apollonia Rhyndakos

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 10019.

Ölçüler : Y: 40 cm. G: 32 cm. K: 8 cm.

Tarih : İ.Ö. 120/110.

Kaynakça : Tanrıver-Kütük 1993, 101, no: 3, Lev. 14, Fig. 5; SEG XLIII 1996, no: 881; Şahin 2000, 235-6, LA 8, Lev. 84.

Mermerden, sağ köşesi kayıp düz alınlıklı adak levhası. Alt kısım kırık. Yüzeyde yoğun aşınma. Yüksek kabartma.

Sağda cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, uzun khiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos. Sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu taşı tutmakta. Ortada, kaideli dikdörtgen sunak. Sunak önünde, profilden kurbanlık koç. Sunak ile koç arasında erkek hizmetçi. Sunak arkasında meşe ağacı. Solda, ayakta tapınan altı kişi. Sol arka köşedeki figür diğerlerine göre daha büyük. Podyumda yazıt:

[- - - -]

Δημητρίου [- -]

Ἀπόλλωνι Δαφνουσ[ί]φ εὐχὴν

Kat. No: : 79

Lev. No: : 38, s. 74, 188

Buluntu yeri : Akçapınar- Apollonia Rhyndakos

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: -

Ölçüler : Y: 84 cm. G: 43 cm. K: 9 cm.

Tarih : İ.Ö. 110 civarı.

Kaynakça : Tanrıver-Kütük 1993, 101, no: 4, Lev. 14, Fig. 6; SEG XLIII 1996, no: 882; Şahin 2000, 234, LA 6, Lev. 83.

Mermer, çerçeveli stel. İki parçası birleştirilmiş. Podyumu oluşturan alt parçanın hemen hemen tamamı sağlam. Üst parça, resim alanını oluşturur. Yüzeyde yoğun aşınma. Yüksek kabartma.

Sağda cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, uzun khiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos. Sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu tası tutmakta. Ortada, kaideli dikdörtgen sunak. Sunak önünde kurbanlık koç. Sunak arkasında ağaç gövdesi. Podyumda yazıt:

[- - - -] Ἀπόλλωνι
[Δαφνουσί]φ εὐχὴν

Kat. No: : 80

Lev. No: : 39, s. 74, 188

Buluntu yeri : Akçapınar- Apollonia Rhyndakos

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 10017.

Ölçüler : Y: 38 cm. G: 21 cm. K: 9 cm.

Tarih : İ.Ö. 1. yy.

Kaynakça : Tanrıver-Kütük 1993, 102, no: 5, Lev. 14, Fig. 7; SEG XLIII 1996, no: 883; Şahin 2000, 233-4, LA 4, Lev. 82.

Mermerden üçgen alınlıklı adak steli. Akroterlerin tümünde aşınma. Figürlerin çeşitli yerlerinde kopma. Yüzeyde yoğun aşınma. Alçak kabartma.

Sağda cepheden, uzun khiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos. Sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu tası tutmakta. Ortada, dikdörtgen sunak. Solda ayakta, sağa profilden, mantolu tapınan erkek figür. Podyumda yazıt:

Ἀπόλλωνι
Δαφνο[υσίω]ι

Mev[- - -]
 Ἀθηνίω[νος]

Kat. No: : 81

Lev. No: : 40, s. 74, 188, 192

Buluntu yeri : Akçapınar- Apollonia Rhyndakos

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 10020.

Ölçüler : Y: 74 cm. G: 46 cm. K: 12 cm.

Tarih : İ.Ö. 130 civarı.

Kaynakça : Tanrıver-Kütük 1993, 102, no: 6, Lev. 14, Fig. 8; SEG XLIII 1996, no: 884; Şahin 2000, 237, LA 11, Lev. 86.

Mermer, iki parça stel. Alt parça, podyumla birlikte hizmetçi ve tanrının ayaklarını, üst parça göğse kadar tanrıyı içerir. Yüzeyde yer yer aşınma. Yüksek kabartma.

Sağda cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, sol bacağı dizden bükmüş arkaya atmış, uzun khiton ve sırt mantosu ile sol elinde kithara tutan Apollon Kitharodos. Ortada, cepheden, vücut ağırlığını sol ayak üzerine vermiş, sağ bacağı dizden bükerek hafif arkaya atmış, sağ eli ile diz üzerinden mantosunu tutan, sol kolunu dirsekten bükerek elini göğüs üstüne koymuş küçük kız. Solda, ayakta duran bir kişiye ait sol bacak parçası. Podyumda yazıt:

[Λ]ύσιππος Ἐμμενίδου
 Ἀπόλλωνι Δαφνουσίωι
 εὐχήν

Apollon Deonteios*Kat. No:** : 82**Lev. No:** : 41, s. 75-76, 188**Buluntu yeri** : -**Bulunduğu yer** : Bursa Müzesi. Env. No: 3119.**Ölçüler** : Y: 69 cm. G: 28 cm. K: 5 cm.**Tarih** : İ.Ö. 130/120.**Kaynakça** : Şahin 1997, 179 vd., Lev. 27.3. ; Şahin 2000, 232-3, LA 2, Lev. 81.

Mermerden, masif blok üzerine işlenen üçgen alınlıklı aşağı doğru genişleyen adak levhası. Kırık olan iki parça birleştirilmiş. Alınlığın ortasından başlayan kırık tanrının sağ omzundan aşağıya inerek sağ köşede bitmekte. Alınlığın ortasında ve sağ çerçevede kopma. Yüksek kabartma.

Sağda, cepheden sol ayağını dizden bükerek geriye atmış, göğsün hemen altından kalın kemerli uzun khiton ve sırt mantolu, sol elinde kithara, sağ elinde sunu tası taşıyan Apollon Kitharodos. Saçlar ortadan ikiye ayrılmış ve arkaya doğru taranmış. Ortada kaideli aşağı doğru genişleyen yuvarlak sunak. Bunun arkasında, dalları üst çerçeveye yayılmış meşe ağacı. Sunağın önünde kurbanlık koç. Sunak ile koç arasında erkek sağ kolunu dirsekten bükerek koçun sırtına yaslayan erkek hizmetçi. Bunların arkasında adak sunan iki kişi. Sağdaki erkek, soldaki başı örtülü kadın. Podyumda yazıt:

Μενόδωρος Σασαπο[υ]

’Απόλλωνι Δεοντείωι

εὐχήν.

Apollon Germenos*Kat. No:** : 83**Lev. No:** : 42, s. 76, 188

Buluntu yeri : Germe ?

Bulunduğu yer: İzmir Müzesi

Ölçüler : **Y:** 78 cm. **G:** altta: 41 cm. alınlıkta: 36 cm. **K:** 9 cm.

Tarih : İ.Ö. 2/1. yy.

Kaynakça : Tanrıver 1996, 193 vd., Lev. XLI; SEG XLVI 1996, no: 1581; SEG LI 2001, no: 1695.

Üçgen alınlıklı ve akroterli mermer stel. Sağ kenarda yer yer kopma ve yüzeyde aşınma. Alçak kabartma.

Stel üzerinde dikdörtgen niş içinde resim alanı. Sağda, cepheden, uzun *khiton* ve *himation* giyimli, sol elinde *kithara*, sağ elinde *omphalos-phiale* tutan Apollon. Ortada, kısa *khiton* giyimli, sol elinde uzun bir meşale, sağ elinde *omphalos-phiale* tutan Artemis Dadophore. İki tanrı figürü arasında, Artemis'in kutsal hayvanı olan geyik. Ayakta sağa dönük, başını arkaya doğru çevirip yukarı kaldırarak Artemis'e bakmakta. Solda, biri kadın diğeri erkek iki kişi. Bunların önünde alttan profillendirilmiş sunak. Sunağın yanında sağ eliyle koçu karnından tutan erkek hizmetçi. Sunak ile koç arasında, küçük boyda yapılmış biri kadın üç kişi. Altta yazıt:

Μητρόβιος Τείμων-
νος Ἀπόλλωνι
Γερμηνῶι εὐχήν.

***Apollon Karneios**

Kat. No: : 84

Lev. No: : 43, s. 78

Buluntu yeri : Karacabey

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: -

Ölçüler : **Y:** 33 cm. **G:** 52 cm. **K:** 14 cm.

Tarih : İ.Ö. 4. yy. sonu İ.Ö. 3. yy. başı.

Kaynakça : Schwertheim 1983a, no: 1, Res. 4.

Kırık mermer stel. Bulunan iki parça birleştirilmiş. Birleştirilen parçaların sağ ve sol tarafının bir kısmı sağlam. Alt ve üst tarafı tamamen kırık. Kabartma yok. Üzerinde yazıt:

- - -

[τρεῖσκ]αιδε[κάτη - -

[πεμπ]τη ἐπὶ [δέκα - -

[εἰκ]άδι Ἑρμῇ χοῖ[ρος]

4 [δε]κάτη φθίνοντο[ς - -] οἷς,

[Σ]κιροφοριῶνος νουμηνίαι Ἰλιθυίαι οἷς,

ἐνάτηι Ἀφροδίτῃ αἶξ,

Τετρακαιδεκάτη Διὶ Πολιεῖ βοῦς,

8 ἑκτῇ ἐπὶ δέκα Ἑρακλεῖ βοῦς,

Ἀλεξικάκῳ ταῦρος,

ἐβδόμῃ ἐπὶ δέκα Διὶ Ὀλυμπίῳ βοῦς,

Ἀπόλλωνι Καρνείῳ βοῦς, ταῦρος, ἔριφος,

12 [Εἰρ]ήνῃ ταῦρος,

[εἰκάδι Δ]ιὶ Ἀγοραίῳ οἷς,

[~ Buchst. ο]ἷς,

- - -

***Apollon Kitharodos**

Kat. No: : 85

Lev. No: : 44, s. 34, 79, 80

Buluntu yeri : Gönen

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: -

Ölçüler : Y: 58 cm. G: 30 cm. K: 7 cm.

Tarih : İ.Ö. 120 / 110 civarı.

Kaynakça : Şahin 2000, 234, LA 5, Lev. 83.

Mermerden, üçgen alınlıklı, masif bloklu, aşağı doğru genişleyen adak levhası. Alınlığın sağ ve sol köşeleri kırık. Yüzeyde yoğun aşınma. Figürlerin yüzlerinde kopma. Alçak kabartma.

Sağda; cepheden, vücut ağırlığını sağ bacak üzerine vermiş, uzun khiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos. Sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu taşı tutmakta.

Ortada, kaideli ve köşeli sunak. Sunağın arkasında ince gövdeli meşe ağacı, önünde kurbanlık koç ve erkek hizmetçi. Hizmetçinin solunda, başının üzerinde yiyecek dolu sunu tepsisini taşıyan hizmetçi kız.

Solda, sağa profilden adak adayanlar. Biri erkek diğeri başı örtülü kadın. Podyumda silinmiş yazıt.

Kat. No: : 86

Lev. No: : 45, s. 34, 79

Buluntu yeri : Manyas

Bulunduğu yer : İzmir Arkeoloji Müzesi. Env. No: 379.

Ölçüler : Y: 41 cm. G: 22 cm. K: 6 cm.

Tarih : MÖ. 110 civarı.

Kaynakça : Robert 1955, 151 vd. Lev. XXIV.4 ve XXX.5; Şahin 2000, 236, LA 9, Lev. 85.

Mermerden, çerçeveli, basit bir alınlığa sahip naiskoslu stel. Alt ve sol kenar tamamen kırık ve kayıp. Yüzde kopma, yoğun aşınma. Yüksek kabartma.

Sağda; cepheden, vücut ağırlığını sağ bacak üzerine vermiş, uzun khiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos. Sol elinde kithara, sağ elinde sunu taşı; sağ elin arkasında korunan ağaç budağı parçası.

Kat. No: : 87

Lev. No: : 46, s. 34, 79

Buluntu yeri : -

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 3158.

Ölçüler : Y: 63 cm. G: 36 cm. K: 9 cm.

Tarih : İ.Ö. 130 / 120.

Kaynakça : Şahin 2000, 239, LA 16, Lev. 88.

Mermerden, alınlıklı, tek resim alanlı adak levhası. Alt kenar kırık. Kenarlarda çarpma. Tanrının yüzünde ve yüzeyde yoğun aşınma. Resim alanı dor başlıklı ante duvarı ile sınırlanmış. Yüksek kabartma.

Sağda; cepheden, vücut ağırlığını sağ bacak üzerine vermiş, uzun khiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos. Sol elinde kithara sağ elinde sunu taşı tutmakta. Solda, bir kaide üzerinde alt ve üst kenarı profilli yuvarlak sunak. Yazısız.

Kat. No: : 88

Lev. No: : 47, s. 34, 79

Buluntu yeri : -

Bulunduğu yer : Ankara Kalesi Deposu. Env. No: 226.

Ölçüler : Y: 26 cm. G: 18 cm. K: 5 cm.

Tarih :

Kaynakça : Robert 1955, 134, no: 1, Lev. XXIII 4.a

Dikdörtgen şeklinde mermer adak levhası. Alt kısım tanrının dizlerinden itibaren kırık. Yüzeyde yoğun aşınma.

Ortada, göğüs altından kemerli uzun khiton giysili, hafif sağa dönmüş, sol elinde kithara sağ elinde muhtemelen plektra tutan Apollon.

Kat. No: : 89

Lev. No: : 47, s. 79

Buluntu yeri : -

Bulunduğu yer : Ankara Kalesi Deposu. Env. No: -

Ölçüler : Y: 21 cm. G: 19 cm. K: 3.5 cm.

Tarih :

Kaynakça : Robert 1955, 136, no: 3, Lev. XXIII 6.

Apollon'a adanmış mavi mermerden stel. Üst ve alt kısmı kırık. Alt kısım figürlerin ayaklarından itibaren eksik. Figürlerde ve yüzeyde yoğun aşınma.

Sağda cepheden, vücut ağırlığını sol ayak üzerine vermiş, uzun khiton giyimli, sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde ise sunu taşı ile Apollon Kitharodos. Ortada, uzun dikdörtgen şeklinde sunak. Sunağın önünde hizmetçi ve kurbanlık koç. Solda, sağa dönük iki tapınıcı. Tapınan kişilerin arkasında bir ağaç.

Kat. No: : 90

Lev. No: : 48, s. 79

Buluntu yeri : -

Bulunduğu yer : Ankara Kalesi Deposu. Env. No: -

Ölçüler : Y: 24 cm. G: 27 cm. K: 5.5 cm.

Tarih :

Kaynakça : Robert 1955, 136, no: 4, Lev. XXIII 4 b.

Apollon'a ait üçgen alınlıklı bir stelin üst kısmı. Alt kısım tapınan kişilerin göğsü altından, Apollon'un ise bacaklarından itibaren kırık. Sol üst köşede kopma. Figürlerde ve yüzeyde aşınma.

Dikdörtgen niş içinde kabartma. Sağda cepheden, göğüs altından kemerli, uzun khiton giyimli, sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde ise sunu tası ile Apollon Kitharodos. Ortada bir ağaç. Solda beş tapınıcı.

Kat. No: : 91

Lev. No: : 48, s. 34, 79

Buluntu yeri : -

Bulunduğu yer : Ankara Kalesi Deposu. Env. No: -

Ölçüler : Y: 29 cm. G: 30 cm. K: 5 cm.

Tarih : -

Kaynakça : Robert 1955, 137, no: 5, Lev. XXIII 1.

Apollon'a ait üçgen alınlıklı bir stelin üst kısmı. Alt kısım tapınan kişinin göğsü altından, Apollon'un ise bacaklarından itibaren tamamen kırık.

Dikdörtgen bir niş içinde kabartma. Sağda cepheden, göğüs altından kemerli, uzun khiton giyimli, sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde ise sunu tası ile Apollon Kitharodos. Solda, sağa profilden yönelmiş tapınıcı.

Kat. No: : 92

Lev. No: : 49, s. 34, 79

Buluntu yeri : -

Bulunduğu yer : Ankara Kalesi Deposu. Env. No: 217.

Ölçüler : Y: 24 cm. G: 11.5 cm. K: 5.5 cm.

Tarih :

Kaynakça : Robert 1955, 137, no: 6, Lev. XXX 4b.

Apollon'a adanmış beyaz mermer stel parçası. Sol kısım, sunak ve kurbanlık koyundan itibaren kırık ve kayıp. Üst kısım ise sağ köşeden başlayan kırık tanrının boynundan devam edip sunağın üzerinde son bulmakta. Yüzeyde yoğun aşınma ve kopma.

Dikdörtgen bir niş içinde kabartma. Sağda cepheden, göğüs altından kemerli, uzun khiton giyimli, sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde ise sunu tası ile Apollon Kitharodos. Ortada sunak ve önünde kurbanlık koyun. Üzerindeki yazıt:

[ὁ δεῖνα — —]ακος

[Ἀπόλλωνι Κρατ]εανῶ

[εὐχή]ν

Kat. No: : 93

Lev. No: : 50, s. 34, 79

Buluntu yeri : -

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 2877.

Ölçüler : **Y:** 37 cm. **G:** 26 cm. **K:** 6 cm.

Tarih : MÖ. 110 civarı.

Kaynakça : Şahin 2000, 238, LA 13, Lev. 87.

Mermerden adak levhası parçası. Üst kısım, solda tapınan kişinin başından ve sağda tanrının belinden itibaren üst bölüm kırık. Altta, yazıttan aşağısı kırık. Yüzey genelinde aşınma.

Sağda cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, uzun khiton giymiş, sağ elinde sunu tası ile Apollon Kitharodos. Solda, profilden ayakta duran, manto giymiş adak adayan kişi. Ortada yuvarlak, ince ve uzun sunak. Sunağın önünde, ön ayakları üzerine çökmüş kurbanlık boğa. Podyumda yazıt:

ΑΠΟΛΛΩΝΙΑ . ΗΣ

ΗΡΑΚΛΙΟΥ ΑΠΟΛΛ[..
[ΕΥΧΗΝ]
] Ἀπολλωνιδ ῆς
 Ἡρακλείου Ἀπόλλω[..
[εὐχὴν]

Kat. No: : 94
Lev. No: : 51, s. 34, 79
Buluntu yeri : Mustafakemalpaşa
Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 7546.
Ölçüler : Y: 43 cm. G: 35 cm. K: 6 cm.
Tarih : İ.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısı veya İ.Ö. 2. yüzyılın sonu.
Kaynakça : Schwertheim 1983a, no: 7, Res. 8.; Şahin 2000, 235, LA 7, Lev. 84.

Mermerden çerçevesi adak levhası. Üst kısım figürlerin bel seviyesinden itibaren kırık ve kayıp. Yüzeyde yoğun aşınma.

Sağda cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, uzun khiton giyimli, sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde ise sunu taşıyla Apollon Kitharodos. Ortada, yaklaşık kare şeklinde ve üzerine süs ögesi olarak, gövdesi sağa profilden, başı cepheden, ön bacakları üzerine çökmüş kurbanlık boğa betimlenmiş büyük sunak. Solda, cepheden, manto giysili adak sunan kişi. Podyumda yazıt:

4	[Μνησί?]μαχος καὶ Ὀλυμ- πιόδωρος οἱ Ἀντιγ(ό)νου Μοκάπορις Βαστακίλου [. . .]σος Μενεστράτου Νανία Μοκαπόριδος [Ἀ]πολλώνιος Κυδίου	16	Δινδίπορις Σώφρονος Ἀπολλώνιος Ἀκάννου Μηνᾶς καὶ Μενεκράτης οἱ Ἀπολλωνίου
		20	Μένανδρος Μενεσθέως Σωκράτης Μενίου

	[᾽Ι?]ασων Ἀπολλωνίου		Διλίπορις Ἀπολλωνίου
8	Μηνᾶς Ἀσκληπιάδου		Κύδιμος Κύδιμου
	[Π]απύλος Μηνᾶ	24	Μήνιος Μενεσθέως
	Ἀρτεινος Ἀτεπόριος		Αἰσχρίων Κύδιμου
	Ἀπολλώνιος Ἀρτεινου		Ἀρίστων Βαστακίλου
12	Μνησίμαχος		Μαγוסα Μενάνδρου
	Ἀσκληπιάδου	28	Μενᾶς Βαστακίλου
	Μήνιος Μνεσιμάχου		
	Σώφρων Δινδιπόρεως		

***Apollon Krateanos**

Kat. No: : 95

Lev. No: : -, s. 80, 188

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Robert College Müzesi (Bebek)

Ölçüler : Y: - G: - K:-

Tarih : İ.Ö. 1. yy. ?

Kaynakça : Hasluck 1903, 87 no: 39; Taşlıklioğlu 1963, 124.

Apollon Krateanos için adak steli. İki resim alanlı. Kabartmalardan birinde, Apollon rahibi ve arkasında bir ağaç tasvir edilmiş. Diğer kabartmada, ortada krater, sağında başlarında minder taşıyan iki kadın, solunda ise koç taşıyıcı çocuk.

Μηδεῖος καὶ Διόδωρος
οἱ Ἀδάμαντος Ἀπολλῶνι
Κρατεανῷ χαριστήριον

Kat. No: : 96

Lev. No: : -, s. 34, 80, 188

Buluntu yeri : Edincik

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 60 cm. G: 30 cm. K:-

Tarih : İ.Ö. 1. yy.

Kaynakça : Hasluck 1903, 87 no: 39.

Apollon Krateanos'a adak steli. Tek resim alanlı. Stelin sol üst köşesi Apollon'un elindeki patera'nın hizasına kadar sol alt köşe, tamamen kırık.

Dikdörgen bir niş içinde cepheden Apollo; göğüs altından kemerli, uzun khiton giyimli tanrı, sağ elinde kithara, sol elinde patera tutmakta.

Kat. No: : 97

Lev. No: : 52, s. 34, 80- 81, 188

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Viyana Müzesi

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Mordtmann 1874-1875, 162 vd.; Bendorf-Niemann 1884, 154, no: 128; Michon, REG XIX 1906, 304-5; Robert 1955, 138, dn. 2, Pl. XV 2; Taşlıklioğlu 1963, 123.

Apollon için adanmış üçgen alınlıklı adak steli. Alt kısımda kopmalar. Sağ köşe akroter kırık. Stel yüzeyinde ve figürlerde aşınma.

Sağda; cepheden, vücut ağırlığını sağ bacak üzerine vermiş, uzun khiton ile Apollon Kitharodos. Sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu tası tutmakta.

Ortada, kaideli ve köşeli sunak. Sunağın arkasında ince gövdeli meşe ağacı, önünde iki kurbanlık koç ve erkek hizmetçi. Solda, sağa profilden adakta bulunan dört erkek, bir başı örtülü kadın. Podyumda silinmiş yazıt.

Μηνόφιλος Ἀῦλουζελμεως

[Ἀπ]όλλωνι Κρατεανῷ καὶ οἱ ἄ-

δελφοὶ αὐτοῦ εὐχήν.

Kat. No: : 98

Lev. No: : -, s. 81, 188

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Mordtmann 1874-1875, 162, no: 1; Robert 1955, 139; Taşlıklioğlu 1963, 123.

Apollon Krateanos'a adak steli.

Μητροφάνης Ἀπολλω-
νίου Ἀπόλλωνι Κρατεανῶ
εὐχήν.

Kat. No: : 99

Lev. No: : -, s. 81, 188

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih :

Kaynakça : Mordtmann 1874-1875, 162 vd., no: 2; Robert 1955, 140, dn. 3.; Taşlıklioğlu 1963, 123.

Apollon Krateanos'a adak levhası.

Θεογένης Μηδείο[υ ὑπὲρ]
 ἑαυτοῦ καὶ υἱῶ[ν αὐτοῦ]
 [᾿Α]πόλλω[νι Κρατεανῶ]
 εὐχήν.]

Kat. No: : 100

Lev. No: : 53, s. 80, 188

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Louvre Müzesi. Env. No: 2864.

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Michon, REG XIX 1906, 308-9; Robert 1955, 138, dn. 5, Pl. XLII; Taşlıklıoğlu 1963, 123-4.

Üzerinde Apollon Kitharoidos'un tasvir edildiği üçgen alınlıklı adak levhası. Figürlerde ve yüzeyde aşınma. Yüksek kabartma.

Kabartma dikdörtgen bir niş içinde. Sağda cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, göğüs altından kemerli uzun khiton giyimli Apollon Kitharodos. Sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu taşı tutmakta. Ortada uzun dikdörtgen bir sunak. Sunağın arkasında tapınıcı. Sunağın önünde, kurbanlık boğa. Podyumda yazıt:

᾿Απολλόδοτος ᾿Ασκλη-
 πίδου ᾿Απόλλωνι Κρα-
 τεανῶι χαριστήριον.

Kat. No: : 101

Lev. No: : 54, s. 81, 188

Buluntu yeri : Kyzikos ?

Bulunduğu yer : İstanbul Müzesi. Env. No: 1593.

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.Ö. 110/100.

Kaynakça : Mordtmann, 1874-1875, 162 vd.; Wiegand 1905, 329, Res. 1; Hasluck, 1910, 273, no: 42, Res. 23; Taşlıklıoğlu 1963, 124; Mendel III no: 582; LIMC II, 1984, 298 no: 961, bkz. Apollon; Flashar 1992, 73, Res. 46; Şahin, 2000, 236-7, LA 10, Lev. 85.

Beyaz mermerden, aşağı doğru genişleyen, çerçeveli adak levhası. İki resim alanlı. Üstte, tanrının yaklaşık omuz seviyesinden sonrası kırık ve kayıp. Tanbanda, sağ ve sol alt köşelerde kırılma ve kopma. Yer yer aşınma. Üst resim alanı yüksek, alttaki alçak kabartma. Sağda cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, kalın kemerli uzun khiton giyimli Apollon Kitharodos. Sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu taşı tutmakta. Ortada yüksek, yuvarlak sunak, sunağın önünde kurbanlık koyun, sunak ile koyun arasında erkek hizmetçi. Solda, ayakta profilden adak sunan kişi. Altteki resim alanında, profilden, ön sağ bacağını yukarıya kaldırmış at, atın önünde, gövdesi cepheden başı profilden sağ eliyle atın yularını tutan erkek hizmetçi. İki resim alanı arasında iki satır yazıt:

Γλαυκίας Ἀπόλλωνι

Κρατεανῶι εὐχήν.

Kat. No: : 102

Lev. No: : 55, s. 80-81, 188

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Louvre Müzesi. Env No: 2865.

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.Ö. 1.yy

Kaynakça : Michon, REG XIX 1906, 304; Robert 1955, 138, Pl. XXVII.1; Taşlıkılıoğlu 1963, 124;

Üzerinde Apollon Kitharoidos'un tasvir edildiği uzun dikdörtgen şeklinde adak levhası. Niş içinde kabartma. Yüzeyde ve figürlerde yoğun aşınma.

Sağda cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, kalın kemerli uzun khiton giyimli Apollon Kitharodos. Sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu tası; solda yaklaşık kare şeklinde sunak. Sunak arkasında tapınıcı. Podyumda yazıt:

Μένανδρος Δε - -

- α καὶ οἱ υἱοὶ Ἀπό[λ]-

λωνι Κρατεανῶ εὐχήν.

Kat. No: : 103

Lev. No: : 56, s. 80, 188

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Louvre Müzesi. Env. No: 2864.

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.Ö. 1. yy.

Kaynakça : Michon, REG XIX, 1906, 304; Robert 1955, 138, dn. 3, PL. XXVI; Taşlıkılıoğlu 1963, 124.

Üzerinde Apollon Kitharoidos'un tasvir edildiği üçgen alınlıklı adak levhası. Altta çarpma ve kopmalar. Kabartma dikdörtgen bir niş içinde. Yüzeyde ve figürlerde yoğun aşınma.

Sağda cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, göğüs altından kemerli uzun khiton giyimli Apollon Kitharodos. Sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu tası; solda, sağa profilden tapınan iki kişi. Ortada kaideli, alttan ve üstten profilli uzun dikdörtgen şeklinde sunak. Sunağın arkasında meşe ağacı; önünde, kurbanlık koyun ve hizmetçi. Podyumda yazıt:

Μενόδοτος

Ἀπόλλωνι Κ[ρατεανῶ.]

Kat. No: : 104

Lev. No: : -, s. 80-81, 188

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Michon, REG XIX 1906, 304; Robert 1955, 140, dn. 3; Taşlıkılıoğlu 1963, 124.

Üzerinde Apollon Kitharoidos'un tasvir edildiği adak levhası.

Ἀπολλόδωρος Μη-
νογένου ὑπὲρ τε ἑαυτοῦ
καὶ τῶν ἐν οἴκῳ Ἀπ[όλ]-
λωνι Κρατεανῶ ε[ὐχήν].

Kat. No: : 105

Lev. No: : -, s. 80-81, 188

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : İ.Ö. 1. yy
Kaynakça : Michon, REG XIX 1906, 304; Taşlıklioğlu 1963, 125.

Üzerinde Apollon Kitharoidos'un tasvir edildiği adak levhası.

[Ἀν]δρόμαχος Θεοδώρ[ου]
 [Ἀπό]λλωνι Κρατεαν[ῶ]
 εὐχήν.

Kat. No: : 106
Lev. No: : -, s. 81, 188
Buluntu yeri : Kyzikos
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : -
Kaynakça : Mordtmann, 1874-1875, 162, Lechat-Radet 1893, 521, no: 2; Taşlıklioğlu 1963, 125.

Apollon Krateanos için adak levhası.

Ἀπολλόδωρος Ἀσκληπιάδου
 Ἀπόλλωνι Κρατεανῶ
 χαριστήριον.

Kat. No: : 107
Lev. No: : 57, s. 81, 188

Buluntu yeri : Kyzikos ?

Bulunduğu yer : İstanbul Müzesi. Env. No: 4258.

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.Ö. 120/110

Kaynakça : Robert 1955, 139 vd., PL. XXV; Taşlıkılıoğlu 1963, 126; Şahin 2000, 238-9, LA 14, Lev. 87 (Buluntu yeri bilinmiyor);

Mermer adak levha parçası. Resim alanının sağ ve sol alt köşesinden başlayıp iç bükey yay çizerek tabana ulaşan kırılma ve kopma. Yüzeyde yoğun aşınma.

Sağda cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, kalın kemerli uzun khiton giyimli Apollon Kitharodos. Sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu taşı; ortada, kaide üzerinde yüksek ve yuvarlak sunak. Sunağın önünde kurbanlık koç. Sunak ile koç arasında erkek hizmetçi. Sunağın arkasında meşe ağacı. Solda, sağa profilden, adak sunan iki kişi. Podyumda yazıt:

[Ἀρισ]τόμαχος θεοδώρα[ου]

[Ἀπόλ]λωνι Κρατεα[νῶ]

εὐχήν.

Kat. No: : 108

Lev. No: : -, s. 81, 188

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : İstanbul Müzesi. Env. No: 4259.

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Taşlıkılıoğlu 1963, 126.

Apollon Krateanos için adak levhası.

Μητροφάνης Ἀπολλῶ | νίου Ἀπόλλωνι Κρατε-
ανῶ | εὐχήν.

Kat. No: : 109

Lev. No: : 58, s. 81, 188

Buluntu yeri : -

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.Ö. 110/100

Kaynakça : Bendorf-Niemann 1884, 154, Fig. 89; Robert 1955, 138, dipnot 2; Şahin 2000, 239, LA 15, Lev. 88.

Beyaz mermerden adak levhası. Sol üst köşe, alt ve kenarlarda kırılma ve kopmalar. Yüzeyde aşınma.

Sağda cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, kalın kemerli uzun khiton giyimli Apollon Kitharodos. Sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu taşı; tanrının sağında yüksek, yuvarlak sunak. Sunak önünde iki kurbanlık koyun ve bir erkek hizmetçi. Sunak arkasında dalları üst çerçeveye dayanmış meşe ağacı. Hizmetçinin arkasında profilden, mantolarına sarılmış biri kadın beş adak sunucu. Podyumda yazıt:

Μενόφιλος Ἀύλουζέλμεως
[Ἀπ]όλλωνι Κρατεανῶ καὶ οἱ
ἀδελφοὶ αὐτοῦ εὐχήν.

Apollon Leonteios*Kat. No:** : 110**Lev. No:** : -, s. 81, 188**Buluntu yeri** : Susurluk**Bulunduğu yer** : Edebiyat Fak. Klasik Filoloji Bölümü**Ölçüler** : Y: - G: - K: -**Tarih** : Hellenistik Dönem.**Kaynakça** : Taşlıklioğlu 1963, 133.

Apollon'a adak steli.

Λεωνίδης Ἀπολλωνί-
δου Ἀπόλλωνι Λεοντείωι.

Apollon Libotenos*Kat. No:** : 111**Lev. No:** : 59, s. 82, 188**Buluntu yeri** : -**Bulunduğu yer** : Bursa Müzesi. Env. No: 2616.**Ölçüler** : Y: 50 cm. G: 29 cm. K: 9 cm.**Tarih** : M.Ö 120-110.

Kaynakça : Mendel 1909, 29, no: 35, Fig. 15; LIMC II 1984, 299, no: 963, bkz: Apollon; Corsten 1991, 62, no: 40; Şahin 1997, 179 vd., Lev. 27.4; Şahin 1999, 384, no: 3; Şahin 2000, 233, LA 3, Lev. 82.

Mermerden, masif bloklu adak levhası. Figürlerin yüzlerinde ve tanrının sağ bileğinde kopma.

Yüzeyde yer yer aşınma.

Sağda cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, kalın kemerli uzun khiton ve sırt mantosu ile Apollon Kitharodos. Sol elinde kithara, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu taşı; ortada, kaideli ve yuvarlak sunak. Sunak önünde, profilden kurbanlık koç. Sunak ile koç arasında gövdesi $\frac{3}{4}$ cepheden, başı profilden erkek hizmetçi. Sunak arkasında meşe ağacı.

Solda, sağa profilden, adak sunan üç kişi. İki erkek, ortadaki başını manto ile örtmüş kadın. Podyumda yazıt.

Δημητριος Διονυσιος
 Ἀπόλλωνι Λιβοτήνῳ
 εὐχήν.

***Apollon Mekastenos**

Kat. No: : 112

Lev. No: : -, s. 82, 188

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 36 cm. G: 69 cm. K: -

Tarih : Roma İmp. Devri.

Kaynakça : Hasluck 1904, 20, no: 1; Taşlıklioğlu 1963, 125.

Apollon'a adak levhası. Yazıt oldukça aşınmış.

Apollon için kurban töreni sahnesi canlandırılmakta. Çok sayıda tapımcı.

[Μην]όδω[ρ]ος

ὑπὲρ

[Ἀπολ]λωνίο[υ τ]οῦ Διοφ[άντου]

[Ἀπόλλω]νι Μεκαστηνῶ εὐχήν.

Apollon Phoibos*Kat. No:** : 113**Lev. No:** : 60, s. 83**Buluntu yeri** : Mustafakemalpaşa**Bulunduğu yer** : Bursa Müzesi. Env. No: 3114.**Ölçüler** : Y: 73 cm. G: 40 cm. K: 8 cm.**Tarih** : İ.S. 2. yy.**Kaynakça** : Besset 1901, 327 vd. , no: 6; Peek 1941, 81 vd. no: 24; Pfuhl-Möbius 1979, no: 1617, Lev. 235; Schwertheim 1980, no: 499, Lev. XXXVI; Schwertheim 1983a, no: 64; Cremer 1991, 177, Kat. No: MiSt. 24; Şahin 2000, 169, TB 19, Lev. 28.

Mermerden tek resim alanlı, dor başlıklı plasterli, baştabanlı naiskos stel. Üç kırık parça birleştirilmiş. Figürlerin yüzlerinde ve erkeğin kolunda kopma. Stel genelinde aşınma. Sağda, kline üzerine uzanmış, belden aşağısı manto ile örtülü, sağ kolu kucağı üzerinde erkek figürü. Ayak ucunda, diphros üzerinde profilden oturan, khiton giymiş, Protopudicitia tipinde kadın figürü. Sol alt köşede, hafifçe sola dönük, khiton giymiş, elinde kalathos tutan hizmetçi kız. Sağ alt köşede, üzerinde yiyecekler olan mensa tripes (üç ayaklı masa). Masanın sağında, cepheden sağ kolu dirsekten bükülü olarak karnı üzerinde, sol eli ise, çene altında tutan, kısa khiton giyimli, vücut ağırlığı sağ bacak üzerinde, sol bacak, sağ bacak üzerine çarpı olarak atan erkek hizmetçi. Podyumda yazıt:

Μιλητουπόλιος κεῖμαι
 νέκυσ, Ἀττικὸν αἶμα|
 ὠκυμόρου τύχης πείσ-
 4 ματα λυσάμενος, |
 ἱητροῦ πατρὸς ὦν Ἀσκλη-
 πιάδης, ἐλεεινά |
 μητρὶ κασιγνήτῳ τε ἄλ-
 8 [γ]εα λειπόμενος· |

ἀλλ' οἱ μὲν κλαίουσιν, ἐγὼ
 δ' ἐνὶ παισὶ κάθημαι |
 [ἀ]θανάτων Φοίβου παι-
 12 [δὲ] διδασκόμενος.

***Apollon Tadokomeites**

Kat. No: : 114

Lev. No: : -, s. 83, 188

Buluntu yeri : Kyzikos- Tatas Köy

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.S. 1. yy.

Kaynakça : Taşlıklioğlu 1963, 122-3; GIBM no: 1008.

İki parçalı mermer stel. Üzerinde, Apollon'a kurban töreni sahnesi canlandırılmakta.

Ortada bir sunak, sağında yalnız bacakları görülen Apollon. Sunağın solunda, küçük bir köle, kurbanlık koç ve tapınan yaşlı adam. Kabartma altında yazıt:

Ἀσκληπιόδος Διφίλου
 Ἀπόλλωνι Ταδοκωμείτῃ
 εὐχήν.

***Apollon Tarsenus**

Kat. No: : 115

Lev. No: : -, s. 84

Buluntu yeri : Soma

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.Ö. 185

Kaynakça : Schuchhardt, 1899, 212-214, no: 36; Holleaux 1924, 42; Robert 1929, 151; Welles 1934, 190, no: 47; Taşlıklioğlu 1963, 132-3; Piejko 1989, 395-409; SEG XXXIX 1989, no: 1337; SEG L 2000, no: 1220; Müller 2000, 525-526.

İki parçadan oluşan mektup. Yüzeyde yoğun aşınma.

- A "Ατταλος [.] χαίρειν· ἀνέδωκαν ἡμῖν
[ἀξίωμα ὁ δεῖνα (7-8) ὁ ἀρχιερεὺς τοῦ Ταρσηνοῦ
[Ἀπόλλωνος] καὶ οἱ στυπορευόμενοι τῆς γινομέ-
4 [νης πανηγύρεως κά]τοικο[ι] δ[ί]κ[αι] ἀξιοῦντες·
[ἡμεῖς μὲν οὖν δίδομ]εν αὐτοῖς ἀτέλειαν προβά-
[των ὥστε μηκέτι τελ]εῖν [τ]ὴν ἀπὸ τούτων προς-
[πίπτουσιν πρόσδο]ν· βούλονται δὲ τὰ συγχωρη-
8 [θέντα φιλάνθρωπα ἀνα]γραφῆναι εἰς στήλην
[λιθίνην· σύνταξον οὖν ἀνατ]εθῆναι αὐτὴν ὑπὸ
[τοῦ ἀρχιερέως εἰς τὸ ἱερ]ὸν καὶ ἀναγραφέντων
[τὰ δεδομένα . "Εδοξέ μοι] ὑπὲρ τούτων πεμφθῆναι
12 [σοι ἵνα εἰδῇς τὴν] πανήγυριν ἰν τῷ ἱερῷ γενέ-
[σθαι ἀτελή, τό τε ἱερὸν ἄσυλον]. "Ερρωσο.

ιβ', Δύστρου ιF'

Μένανδρος ἐκ Περγάμ[ου].

- B [Ἀτταλος τῷ δεῖνι χαίρειν· ὁ δεῖνα] ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ μ[ετ']
[αὐτοῦ στυπορευόμενοι κάτοικοι τ]οῦ Ταρσηνοῦ [Ἀπόλ]λων[ος]
[ἀνέδωκαν ἀξίωμα ὅπως τὸ παρ' αὐτοῖς ἱερὸ]ν τοῦ [Ἀπό]λλωνο[ς]
4 [ἄσυλον ἦι, καὶ ὑπάρχειν τῷ θεῷ ἀτέλει]αν καὶ προβάτων
[καὶ τῶν ἄλλων, καθάπερ αὐτοῖς πρότερον Ἀντίοχ]ος ἔδωκεν,

- [ὅτε παραγενόμενος τὰ φιλόανθρωπα] ταῦτα ἐν στήλῃ συν-
 [κεκώρηκεν ὠναγραφῆναι καὶ ἀνατέ]θεικεν (ἐν) [τ]ο[ῦ 'Απ]όλλ[ω]-
 8 [νος τοῦ Ταρσηνοῦ τῷ παρ' αὐτοῖς ἱερῷ], προσεμφανίζοντε[ς]
 [ὅτι ἐν ταῖς ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σω]τηρία[ς] ἱπιτελουμέναις θυ-
 [σίαις νῦν ἀναλίσκοντες δέονται] ἐπαύξειν τ[ὰς] προς[ό]δους
 [τῷ θεῷ . . .

***Poseidon**

Kat. No: : 116

Lev. No: : -, s. 86, 192

Buluntu yeri : Bandırma

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Lolling 1884, 17.

Poseidon ve Dionysos için adak steli.

Ὁ δεῖνα Ἀκε]στορίδου
 ἱερώμενος] Κόρης τῆς Σωτείας
 Ποσειδῶνι κ]αὶ Διονύσῳ.

Kat. No: : 117

Lev. No: : -, s. 86

Buluntu yeri : Miletopolis

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İmparatorluk Dönemi

Kaynakça : Hasluck 1906, 28; Syllogos VIII, 171; Kaufmann-Stauber 1992, 56.

. . . ισμὸν ἄθ- -

εἰς τὸν βομὸν

Ποσειδῶνι (sic)

Κλαυδιανὸς Ἀσ-

κληπιάδου τοῦ

Ἀνδρονείκου ἱερώμε-

νος πρῶτος **τὸν θε-**

ὸν ἐκ τῶν ἰδίων

ἀνέθηκεν.

Kat. No: : 118

Lev. No: : 61, s. 86, 147, 192

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : İstanbul Müzesi. Env. No: 2758.

Ölçüler : Y: 63 cm. G:39 cm-34 cm. K: 6 cm.

Tarih : İ.Ö. 1. yy.

Kaynakça : Mordtmann 1885, 204 vd., no: 30; Hasluck 1910, 275, no: IV 5; Robert 1955, 94 vd.; Schwertheim 1978, 813-4, no: 5 Res. 24; Vermaseren 1987, 92, no: 283.

Mermer stel. Figürlerde ve yüzeyde yoğun aşınma. Kabartmanın üst bölümü kırık. Kybele'nin yüzü, Apollon'un baş, omuz ve kolları tahrip olmuş.

Sağda, taht üzerinde oturan Khiton ve himation giyimli Kybele, sağ elinde tympanon, yana uzattığı sol elinde patera tutmakta. Kybele'nin her iki yanında oturan aslan. Sağdaki tanrıçaya dönük. Tanrıçanın solunda, uzun giysili sol dirseğini bir sütuna dayayan Apollon; arkasında sunak, kurbanlık koçu getiren uzun giysili hizmetkar ve kurbanı sunan ve sol elini yukarı kaldıran rahip ya da rahibe.

Ἰππαρχοῦντος Μενεσθέως τοῦ Πολυίδου
ἀρχώνης σκοπιᾶς Ο . . . ρου (veya Θ . . . ρου) Ἀγάθαρχος
Νικίο[υ] (?)

- ἐπὶ τοῦ χρηματισμοῦ Μειδίας Ἀπολλωνίου
τοῦ Μειδίου Μένανδρος Μενάνδρου
5 καὶ μέτοιχοι Δημήτριος Θεογενου
Ἀριστίων Ἀριστίωνος
Διονύσιος Ἀριστίωνος
Ἀρτέμιδωρος Κλειμάδνου
Μενεσθεὺς Ἡρακλείτου
10 Μηνόδωρος Μητροφάνου
Θεόκριτος Θεοκρίτου
Ἀρχέβιος Ἀρχεβίου τοῦ Δονυσίου
Ἀρτέμων Ἀρτέμωνος
Ἀγίας Δημητρίου
15 Διονύσιος Διονυσίου
καὶ ἐπαγωγοὶ· Διονύσιος Σωτήρης
Διονύσιος Σωκράτου
Ποσειδῶνι καὶ Ἀφροδείτῃ Ποντία
χαριστήριον

Kat. No: : 119

Lev. No: : 62, s. 87

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer: -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : Erken İmp. Dön.

Kaynakça : Hasluck 1907, 126-134; SEG XXVIII 1978, no: 954; IGR IV, 147; Robert 1955, 124; Peek 1978, 697-699.

Silindir şeklinde, grimsi renkte mermer altlık. Kaidenin üst kısmı oldukça tahrip olmuş. Kaide üzerine dikey olarak yerleştirilmiş olan üç dişli mızrak. Üzerinde özensiz işlenmiş dört gemi betimi, yunus ve ton balıkları. Kaidenin üst kısmında tabula ansata içinde biri düz yazı diğeri methiye olmak üzere iki ithaf yazıtı:

Ποσειδῶνι Ἰσθμίῳι χαριστήριον τὸ πρὸ
 πολλοῦ κεχερσωμένον τῶν εὐρείπων
 καὶ τῆς λίμνης ἐκ τῶν ἰδίων ἀποκαταστή-
 σασα δαπα[νῶ]ν καὶ τὰ περιέχοντα ἀναλώματι
 τῶι τε[ε]ἰ[α]υτῆ[ς] καὶ τῶι τοῦ υἱοῦ βασιλέω[ς] Θρά[κης] 5
 Ῥοιμητάλκα(ι) τοῦ Κοτυος καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ
 βασιλέως Πόντο[υ] Πο[λ]έμωνος καὶ Κότυος ὁ[ν]ό-
 ματι Ἀντωνία Τρύφαινα Κότυος βασιλέων [καὶ
 θυγάτηρ καὶ μήτηρ αὐτὴ ?] βασ[ί]λ[ι]σσα. 9

? ἔστ]ασεν α

Λᾶαν ? Κύζικος εἰναλίε
 Πολλακ ησα πατασσόμενος ποσὶ [δὴ ?]μων
 Εἴσοτε δ η νῆσσον ἐκαινοτόμει
 Καὶ βυθὸς εὐρείπων ἐχαράσσετο καὶ με Τρ[ύ]φαινα 5
 Εὐρομένη πόν[το]υ θῆκεν ἄγαλμα θεῶι

Σὸι τὸ σὸν ἔρμα, Ποσειδόν, ἐγὼ δ' ἄλὸς ἀκλύστοιο

Στήσομαι εὐρείπων ἔγγυος ἀμφοτέρων.

***Poseidon Kaseos**

Kat. No: : 120

Lev. No: : 63, s. 88

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Bursa arkeoloji Müzesi

Ölçüler : Y: 66cm. G: 40 cm. K: 18cm.

Tarih : İ.Ö. 2/1. yüzyıl

Kaynakça : Lechat-Radet 1888, 188-192, no: 2; Taşlıklioğlu 1963, 134; Pekáry-Schwertheim 1979, 76 vd., Taf. 7-10; Schumacher 1993, 84.

Üzerinde deniz savaşında çarpışan bir gemi kabartması bulunan adak steli.

Οἱ στρατευ]σάμενοι ἐν τοῖς καταφράκτοις ναυαρχοῦντο[ς

..... τοῦ αἰγου, ἐπὶ Δημητρίου τοῦ Λυσικλείους ἱπάρχε[ω

... Ποσειδῶ]ωι Κασέωι εὐχὴν.

. ος Ἀσκληπιάδου

Ἀγίας Μενίσκου

. ος ιου

5 Ἀπολλώνιος Ξενοκλείους

. ις Μηνοφάνου

Μηνόδωρος Δημητρίου

. Δημητρίου

Μελέαγρος Ἀρισταγόρου

. ρος Μειδίου

Ἀντίπατρος Διοπεΐθου

. Μ]ειδίου

Μενεκράτης Ἀπολλωνίου

. Π]οτάμωνος

10 Μενόδωρος Διονυσίου

. Μ]ενίσκου

Μηνόφιλος Μειδίου

. Ἀσκ]ληπιάδου

Δημήτριος Μενάνδρου

. ος Μενεστράτου		Μενίσκος Θερσιου
. 'Απολλωνίου		Αύσχυριων Μενάνδρου
. 'Αττάλου	15	Μηνόδωρος 'Απολλωνίου
. 'Ασκληπιάδου		Δημήτριος Μενάνδρου
. ρος 'Αρισταγόρου		Εύβουλος Μενάνδρου
. ς Μηνοδώρου		Προξενος Ξεινιάδου
. Μειδίου		Διονύσιος Προξένου
. . . δω]ρος 'Ασκληπιοδώρου	20	Διονύσιος Εύξένου
. 'Απολλωνίου		'Ασκληπιόδωρος Εύξένου
. Μενεστράτου		Μενέμαχος Θεοδότου
. ος 'Απολλοδώρου		Μειδίας Θεοδότου
. αδης 'Αξιόχου		'Ασκληπιάδης Μηνοδώρου
. ιος Μενίσκου	25	

***Dionysos**

Kat. No: : 121

Lev. No: : -, s. 90

Buluntu yeri : Selimağa

Bulunduğu yer : Selimağa

Ölçüler : Y: 93 cm. G: 52 cm. K: 57 cm.

Tarih : -

Kaynakça : Schwertheim 1987b, 93, no: 133

Dionysos'a ait mermer altlık. Alt ve üst profilli. Üzerinde yazıt:

Διονύσου

Kat. No: : 122
Lev. No: : -, s. 90
Buluntu yeri : Bandırma
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: G: K:
Tarih : -
Kaynakça : Hasluck 1905, 57, no: 7.

Sonradan iki sütünün kaidesi olarak kullanılan parça. Üzerindeki yazıt:

Ἀγαθῇ Τύχῃ
 Ἀύρηλία Ναίβι
 ἀνῇ ? . . .

 ἰτῶν τῶ
 Διο]νύσῳ ?

Kat. No: : 123
Lev. No: : -, s. 90
Buluntu yeri : Bandırma
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : -
Kaynakça : Lolling 1884, 17.

Poseidon ve Dionysos'a adak.

Ὁ δεῖνα Ἀκε]στορίδου
 ἱερώμενος] Κόρης τῆς Σωτείας
 Ποσειδῶνι καὶ Διονύσῳ.

Kat. No: : 124
Lev. No: : -, s. 90
Buluntu yeri : Kyzikos
Bulunduğu yer :
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : -
Kaynakça : CIG 3655

Ἔδοξεν τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ, Γοργόνικος Διοκλέους
 Εἶπεν· Ἐπεὶ ἡ πόλις ἡ Παρίαν ἔν τε τοῖς ἔνπροσθε
 χρόνοις εὖνους καὶ φίλη οὖσα διατελεῖ τῷ δήμῳ τῷ Κυ-
 5 ζικηνῶν καὶ νῦν ἀποστείλασα πρέσβεις Κυδίαν Ἀμίαν-
 το[υ] καὶ Ἀρχέφυλον Λέοντιος ἀξιοῖ τὸν δῆμον, Ἀπολ-
 λαδόρου τοῦ Ἀπολλωνίου νησιαρχοῦντος καὶ πολλὰ καὶ
 μεγάλα χρησίμου γεγεννημένου τῷ δήμῳ τῷ Παρίων, τὰς
 10 τίμας τὰς δεδομένας αὐτῷ ὑπὸ τοῦ δήμου τοῦ Παρίων
 ἔν τε τῇ Βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ ἀναγνῶναι, καὶ τοῖς **Διο-**
νυσίοις ἐν τῷ θεάτρῳ στεφανω[σ]αὶ καὶ τὰς τιμὰς ἀναγ-
 γεῖλαι, καὶ τόπον αἰτοῦνται ἐν τῇ ἀγορ[ᾳ], ἐν ᾧ στή-
 15 σουσι τὴν εἰκόνα· δεδόχθαι τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ
 ἐπαινέσαι μὲν τὸν δῆμον τὸν Παρίων, ὅτι εὖνους ὧν καὶ
 φίλος διατελεῖ τῷ δήμῳ τῷ Κυζικηνῶν, ἐπαινέσαι δὲ
 καὶ Ἀπολλόδωρου Ἀπολλωνίου φιλοτιμίας ἕνεκε καὶ εὐ-
 νόαις τῆς εἰς τὸν δῆμον τὸν Παρίων· τοὺς δὲ πρυτάνεις

- 20 στεφανῶσαι Ἀπολλόδωρον τοῖς Ἀνθεστηρίοις ἐν τῷ θεά-
 τρω καὶ ἀναγγεῖλαι , τὰς τίμας τὰς δεδομένας αὐτῷ ὑπὸ τοῦ
 Παρίων· δεδόσθαι δὲ αὐτῷ καὶ τόπον, ἐν ᾧ στήσουσι
 τὴν εἰκόνα, παρὰ τὰς τραπέζας πρὸ τῆς στοᾶς τῆς
 25 Δωρικῆς. ἠαυγράψαι δὲ καὶ τὰ ψηφίσματα, καθ' ἃ
 τετίμηται Ἀπολλόδωρος ὑπὸ Παρίων εἰς τὰ δημόσια
 γράμματα. Πεμψαι δὲ καὶ ξένια τοῖς πρεσβευταῖς τοὺς
 πρυτάνεις καὶ τὸν ταμίαν, καθότι ἂν δοκῇ αὐτοῖς.
- 30 Τῆς ἀναγραφῆς ἐπεμελήθη Σθρόνης ? Φίλωνος τα-
 μίας.

Kat. No: : 125

Lev. No: : -, s. 90, 179

Buluntu yeri :Daskyleion-Beyçiftlik

Bulunduğu yer: Kayıp

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.S. 212

Kaynakça : Mendel 1900, 375-376, no: 20; Hasluck 1910, Kat. No: V 312; Quandt 1913, 119; Schwertheim 1980, no: 540, Corsten 1988, 72, no: 2.

Bir Dionysos mistikinin, kült üyesi *Thiasoi*(lar) tarafından yaptırılan mezarına ait epigram parçası

[τόνδε τυπὸ]ν θίασοι μνήμης χάριν ὧν μ' ε[- -

[ἀνθεσαν· ἱερέως σ]χῆμα δ' ἔχω Βρομίου.

[πάντα δὲ καὶ ν]εκὺς ὧν βλέπομεν· εἰ δέ μέ τις [- -

- 4 [- - -]ων ἐσίδη μόνα τῷδ' ἐνὶ τύμβῳ,
 [- - -] δ' ὅπως ἐτάφην, καὶ μόνος ον[- -
 [- - -]ο[.]ε χάρετέ μοι παράγοντες.
 [Τὸν δεῖνα ο]ἱ **μύσται Διονύσου.**

Kat. No: : 126

Lev. No: : -, s. 90

Buluntu yeri :Kyzikos

Bulunduğu yer: Kayır

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : CIG 3666.

- - - καλ]λιασά[ντ]ων ? τ - -
 Οὔλπιος Φαῖνος ἄρχων [τῶν **μυστη-**
ρι]αρχῶν ? ἀξιωσάντων μυσ[τ - - -
 - - ν ἐξέτασα καὶ ἐπέγραψα - - -
 5 - - δείξαντας τὰ δίκαια τῆς εἰς - -
 - - ρωνας καὶ **μυστηριάρχας**
 - - - εἰσόδου - - - - -
 - - - ρου **χσ** - - - -
 - - - - ου Οὔλπιος Φαῖνος φ[ιλοτ.]
 10 - - - - - Φλ. Αὐρή. Ππωτᾶς.
 - - - - - - - - - -

Kat. No: : 127

Lev. No: : 64, s. 91

Buluntu yeri : Ergili

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 125 cm. G: 57 cm. K: 49 cm.

Tarih : İ.S. 3. yy.

Kaynakça : Tanrıver 1991, 80-81, no: 3, Lev. 2, Res. 3 b-c. ; SEG XLI 1991 no: 1064.

Aur. Tatianus'un Dionysos Derneği başkanı Olympas için yaptırdığı alt ve üst silmeli, dört kenarlı mermer sunak. Yüzeyde yoğun aşınma.

Sağ yüzünde bir kantharos'un her iki kulbunda birer yılan.

Αὐρ. Τατιανὸς

Ὀλυμπᾶ ἱερῶ

Βάχῳ ἐκκ τῶν

ἰδίων χάριν.

***Dionysos Attu Heliou**

Kat. No: : 128

Lev. No: : 65, s. 35, 93

Buluntu yeri : Karacabey

Bulunduğu yer : İstanbul Müzesi. Env. No: 270.

Ölçüler : Y: 84 cm. G: 40 cm. K: 8 cm.

Tarih : İ.Ö. 2. yüzyılın 2. çeyreği, olasılıkla 140/130.

Kaynakça : Hasluck 1910, 234 ve 275, no: 64; Quandt 1913, 129; Mendel 1966, Kat. no: 856; LeBas-Waddington 1972, no:1100; Schwertheim 1978, 826 vd. no: 3 , Lev. 196; Schwertheim 1983a, no: 10, Res. 11; Vermaseren 1987, no: 265; Cremer 1988, 179 vd., Lev. 19.1; Corsten 1989, 182-184; Şahin 2000, 240, LD 1, Lev. 89.

Mermer, masif blok üzerine işlenen üçgen alınlıklı, aşağı doğru genişleyen adak levhası. Kenarlarda kırılma. Figürlerin yüzlerinde kopma.

Alınlıktan resim alanına geçişteki geniş silme üzerinde üzüm salkımları ile sarmaşık motifleri. Sağda, zırh giysili sol elinde mızrak, sağ elinde sunağın üzerine doğru tuttuğu kantharos ile Dionysos. Sunağın solunda kurbanlık koyun ve ona eşlik eden hizmetçi. Bunların arkasında, sola doğru önde küçük bir çocuk, birisi kadın diğerleri erkek adakta bulunan beş kişi. Bunların hepsi palto giymekte ve sağ elleriyle birbirlerinin sağ omuzlarına dokunmakta. Padyumda yazıt:

Δημήτριος Ὀρέστου μετὰ τῆς μετρὸς
καὶ τῶν ἀδελφῶν Διονύσῳ Ἄττου
[Ἡ]λίου ἐρχήν.

***Dionysos Kebrenios**

Kat. No: : 129

Lev. No: : -, s. 94

Buluntu yeri : Yalıçiftlik

Bulunduğu yer : Kayıp

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.S. 212.

Kaynakça : Hasluck 1907, 65, no: 8; Weinreich 1912, 12, no: 49; Quandt 1913, 130, 134; SEG XXXVIII 1988, no: 1255-1258; Corsten 1988, 72, no: 1; Corsten 1989, 182-183; MAMA X 488.

Aurelius Sophronius'un Dionysos Kebrenios'a adağı.

Ἀγαθῇ Τύχῃ.

Αὐρ(ήλιος) Σωφρόνιος

θεῶ ἐπηκόω

4 Διονύσῳ Κεβρην[ίῳ (?)]
εὐχαριστήριον.

***Hermes**

Kat. No: : 130

Lev. No: : -, s. 95, 102, 193

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Bandırma, N. Tolunay Koleksiyonu

Ölçüler : **Y:** 17 cm. **G:** 23 cm. **K:** 6 cm.

Tarih : İ.Ö. 2. yy.

Kaynakça : Schwertheim 1983b, 107 vd., no: 1, Lev. 11; SEG XXXIII 1983, no: 1053.

Hermes ve Herakles'e adanmış küçük mermer adak levhası.

Ἀ[σκλ]ηπίαδες Μαιανδρ[ίου]

[γυμ]νασιάρχης τῶν

νέων καὶ ἵπποτροφίας

4 καὶ τριηραρχίας καὶ

νικήσας τῇ ἀμίλλῃ κα[ὶ]

ἐπαινεθεὶς καὶ στεφανωθείς

ὑπὸ τῆς βούλης καὶ

8 τοῦ δήμου Ἑρμεῖ

καὶ Ἡρακλεῖ.

Kat. No: : 131
Lev. No: : -, s. 95
Buluntu yeri : Erdek
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : -
Kaynakça : Legrand 1893, 527-8, no: 21.

Hermes'e adak.

[Ἑρ]μου ἐλεοπώλ[ου]

Kat. No: : 132
Lev. No: : 67, s. 96, 193
Buluntu yeri : Mustafakemalpaşa
Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 2605.
Ölçüler : Y: 90 cm. G: 58 cm. K: 7 cm.
Tarih : İ.Ö. 1. yüzyılın 3. çeyreği. Olasılıkla 40 / 30
Kaynakça : Schwertheim 1978, 827 vd. Res. 39; Schwertheim 1983a, no: 16, Res. 18; Vermaseren 1987, 87, no: 266, Lev. 54; Şahin 2000, 245, LK 11, Lev. 95.

Mermerden, çerçevesi, iki resim alanlı Kybele ve Hermes için adak steli. Sol üst köşe kırık. Figürlerin yüzlerinde ve ellerinde kopma. Yazıtın bulunduğu podyumda yoğun aşınma. Üst üste, içeriye doğru farklı derinliklerde olan iki ayrı kabartma. Üstteki dikdörtgen pencere şeklindeki alanda, her ikisi de üst taraftan ince yuvarlak bir şerit ile bağlanan, soldaki diğerine göre biraz daha büyük iki halka veya ayrıntısız çelenk.

Altındaki dikdörtgen pencere şeklindeki resim alanında kurban töreni sahnesi canlandırılmakta. Sağda; cepheden, başında polos'u ile Kybele. Uzun khiton üzerine manto giyimli, sol kolu karın, sağ eli Hermes'in omuzu üzerinde. Kybele'nin önünde cepheden, vücut ağırlığını sağ bacak üzerine veren, başında kanatlı şapka ve uzun elbisesi ile Hermes. Sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde patera, sol elinde *kerykeion* tutmakta.

Ortada, köşeli yüksek bir sunak. Arkasında stilize edilmiş bir ağaç. Önünde, başı cepheden ve ön ayakları üzerine çökmüş boğa. Sunak ile boğa arasında küçük hizmetçi boğayı yere doğru tutmakta. Sunağın solunda, küçük bir hizmetçi. Yukarı kaldırdığı sağ eliyle meyve dolu tepsiyi başının üzerinde taşımakta.

Solda; gövdeleri $\frac{3}{4}$ cepheden, ellerini yukarı doğru kaldıran, uzun giysili tapınan iki erkek. Podyumda az sayıda ve anlam verilemeyen harfler.

Kat. No: : 133

Lev. No: : 68, s. 95, 192

Buluntu yeri : Mustafakemalpaşa-Kestelek

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 2618.

Ölçüler : Y: 123 cm. G: 53 cm. K: 12 cm.

Tarih : İ.Ö. 1. yüzyılın 3. çeyreği, olasılıkla 40/30.

Kaynakça : Munro 1897, 278, no: 29; Wiegand 1904, 307, Res. 33; Schwertheim 1983a, no: 3, Res. 6; Şahin 2000, 248, LZ 3, Lev. 97.

Mermerden, çerçevesiz adak steli. Üstte geniş bir epistil. Üst taraf tamamen kırık. Sol kenarda parça parça kırıklar. Figürlerin yüzlerinde, tanrının sağ elinde kopma. Resim alanında çok etkili aşınma.

Sağda cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üstüne vermiş geniş bir yay çizer şekilde ayakta duran, sol elinde asa, sağ elinde sunu taşı taşıyan Zeus. Ortada, yuvarlak sunak ve sağa profilden ön ayakları üzerine çökmüş başı cepheden kurbanlık boğa. Boğanın baş ucunda sağ elindeki bıçak ile kurbanın sırtına saplamaya çalışan erkek hizmetçi. Sunağın solunda, bir

ağaç kütüğü üzerinde cepheden, soluna bakar, sağ kanadı açık kartal. Solda, $\frac{3}{4}$ sola dönük adak sunan erkek. Podyumda yazıt:

[- - - - -]ικανω ΚΑΙΓΟ
 [- - - - -]ΗΝΙΑΣΙΑΛΓ
 [ὕπὲρ Ἑρμίου τοῦ Μελε]άγρου στρατηγο[ῦ]
 4 [ἀρετῆς καὶ εὐνο]ίας τῆς εἰς ἑαυ-
 [τοῦς ἔνεκεν].

Kat. No: : 134

Lev. No: : -, s. 98

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Mordtmann 1885, 208, no: 33.

Mermerden silindir şeklinde oyulmuş bir parça. Solda, cepheden Hermes. Sol elinde Caduceus, sağ elinde bir torba tutmakta.

Sağda, kadın kıyafeti içinde figür. Sağ elinde bir adak tepsisi tutmakta. Resmin üstünde yazıt:

Ἑρμῆ]ς σακο[φόρος ?

Kat. No: : 135

Lev. No: : 68, s. 98

Buluntu yeri : Miletupolis

Bulunduğu yer : Kayıp

Ölçüler : Y: 82 cm. G: 32.5 cm. K: 28 cm.

Tarih : İ.S. 2.yy. (Harf karakterine göre)

Kaynakça : Wiegand 1904, 305 vd. ; Hasluck 1905, 58; Mendel 1909, 254 vd. , no: 2, Res. 1 ve 2 ; Hasluck 1910, 268, no: 19; Schwertheim 1983a, no: 9, Res. 10.

Herme. Mermerden ve dört köşeli bir kaideye yazıtı ile birlikte oturtulan Hermes büstü. Ön yüzde, antefikslerin tutturulması için kullanılan içine kurşun dökülmüş iki oyuk; Akaik stilde baş, hareketsiz yüz hatları, uzun saç ve dalgalar halinde aşağı inen uzun sakal. Üzerinde yazıt:

Ἄρτεμίδωρος Ἄρτεμίδωρου
τοῦ Ἑρμοφίλου γενόμενος
γραμματεὺς δήμου τὸν Ἑρμῆν
4 τῷ δέμῳ.

***Hermes Meletenos**

Kat. No: : 136

Lev. No: : 69, s. 99

Buluntu yeri : - Kyzikos ?

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 2580.

Ölçüler : Y: 58 cm. G: 27 cm. K: 9 cm.

Tarih : İ.Ö. 2. yüzyılın son çeyreği.

Kaynakça : Schwertheim 1983a, no: 8, Res. 9; Şahin 2000, 241, LH 1, Lev. 90.

Mermerden, çerçeveli adak steli. Sağ ve sol üst köşelerde kırılma. Figürlerin baş ve ellerinde kopma. Yüzeyde yoğun aşınma.

Sağda cepheden, vücut ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, başında kanatlı şapka, kısa khiton ve mantosu ile Hermes. Sol elinde olasılıkla kerykeion, sunak üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu taşı; ortada bir kaide üzerinde yuvarlak sunak. Sunağın hemen solunda ve

arkasında dalları üst çerçeveye yayılan ağaç. Sunak önünde profilden kurbanlık koç (veya keçi) ve buna eşlik eden erkek hizmetçi. Solda, arka arkaya dizilmiş, mantolu, sağ elleri ile bir önündekinin omzunu tutan ve adak sunan üç kişi. Podyumda yazıt.

Μενέφρων Ἀσζαπέτ[ου]
 ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τῶν
 τέκνων Ἑρνῆι Μελητηνῶ[ι]
 4 εὐχήν.

***Herakles**

Kat. No: : 137

Lev. No: : 70, s. 101

Buluntu yeri : Eski Köy (Arıklar'ın 2 km. kuzeyi)

Bulunduğu yer : Eski Köy

Ölçüler : Y: 50 cm. G: 30 cm. K: 29 cm.

Tarih : İ.S. 2/3. yy.

Kaynakça : Schwertheim 1987b, 93, no: 134, Lev. 24.

Taş ustalarının Herakles'e adanmış. Dikdörtgen prizma şeklinde. Üst kırık. Yüzeyde yoğun aşınma.

Δ [- -
 κὲ Ἑπικ[ράτης]
 λατύποι Ἑρα-
 4 κλειῖ ἐπηκό-
 φ εὐχήν .

Kat. No: : 138

Lev. No: : 71, s. 100, 192

Buluntu yeri : Mustafakemalpaşa

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 3160.

Ölçüler : Y: 119 cm. G: 53 cm. K: 12 cm.

Tarih : İ.Ö. 1. yüzyılın 3. çeyreği, olasılıkla 40/30.

Kaynakça : Cichorius 1889, 249 vd., no: 19; Hasluck 1910, 268, no: 25; Schwertheim 1983a, no: 23, Res. 21; Şahin 2000, 247, LZ 2, Lev. 97.

Mermer, çerçevesi, üstte dar baştaban, bunun üstünde üçgen alınlık, aşağı doğru genişleyen, üstte büyük altta küçük iki resim alanlı adak steli. Alınlığın tepesi ve sol yanda kırılma. Figürlerin yüzlerinde, üst resim alanının sağ alt köşesinde kopma. Yer yer aşınma.

Alınlığın ortasında ayrıntısız bir çelenk. Üstteki resim alanında kurban sahnesi. Sağda, cepheden, ağırlığını sağ ayak üstüne vermiş ve geniş bir yay çizer şekilde ayakta duran, sol elinde asa, sağ elinde sunu tası taşıyan tanrı Zeus. Kısa kollu khiton üzerine mantolu. Mantonun ucu sağ üst vücudu açıkta bırakarak sol omuza çıkmakta buradan aşağı inmekte. Ortada, ön bacakları üzerine çökmüş, sağa profilden kurbanlık boğa. Boğanın sağında, sola profilden boğayı kurban eden erkek hizmetçi. Boğanın arkasında kare şeklinde bir sunak ve bunun solunda dalları sitilize edilmiş ağaç. Solda, vücudun altı $\frac{3}{4}$ cepheden, üstü profilden adak sunan erkek.

Alltaki resim alanında cepheden ayakta duran iki erkek. Sağdaki figür ağırlığını sağ ayak üzerine vermiş, duruş ve giysisi üst resim alanında yer alan tanrı Zeus ile benzer, sağ kolu yanındaki erkeğin omzunda. Soldaki çıplak, ağırlığını sol ayak üzerine vermiş atlet, sağ ayak geride, elinde vücuta çapraz duran uzun bir asa. Sağ alt köşede zemin üzerinde kulpsuz kylix. İki resim alanı arasında ve podyumda yazıt:

Οἱ κάτοικοι Δοιδάλσῃν Ἀπολλωνί[ου]

Relief

- Εἰ πάτρων ἐπίσασμον ὁ πολλάκις εἶνε-
 [κ]εν ἄθλων | Δοιδάλης ἰλαροῖς κρᾶ-
 4 [τ]α βαλῶν στεφάνοις |
 [ἔ]σχε παρ' αἰζηνοῖσιν ἐν Ἡρακλεῖος ἄν ἔργοις |
 ἐγράφεθ' ὁ ῥώμα τοῦδε καὶ ὁ δύναμις. |
 Τούνεκα Τηλεφίδα νιν ἰσόθρονον ἀνδρά-
 8 σιν ἐσθλοῖς | θέντες ἀειμνάστοις ἀγλά-
 ισαν χαρίσιν.

Kat. No: : 139

Lev. No: : -, s. 100

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : **Y:** 67 cm. **G: alt:** 64 cm. **üst:** 60 cm. **K:** -

Tarih : -

Kaynakça : Mordtmann 1885, 200 vd., no: 28.

Herakles'e adak steli. Çeşme yapısında kullanıldığından dolayı oldukça tahrip edilmiş. Muhtemelen Argonautlar efsanesinden bir canlandırma. Herakles'in yanlışlıkla kral Kyzikos'u öldürdüğü sahne.

Solda, Herakles elindeki topuzla sağ tarafında yere çökmüş olan adama vurmak üzere gerilmekte. Sol dizi adamın sırtında. Muhtemelen kaçarken yakalamış olduğu rakibi ayağa kalkmaya ve koluyla ölümcül olan darbeden kurtulmaya çalışmakta. Rakibi uzun elbiseli ve sol tarafında boş kılıç kılıfı asılı.

Sağda, üzerinde bir şild ve bir aslan postunun bulunduğu ağaç.

Ἐπὶ Φοίνικος ἱππάρχου στρατηγοὶ καὶ φύλαρχοι Ἡρακλεῖ.

Στρατηγοὶ
Νικοτέλης Ἀπολλοδώρου
Δαδοῦχος Ἀπολλοδώρου

Φύλαρχοι
Πρωταγόρας Τελεσάνδρου
Ἀθήναιος Ἐφεσίου
Νικόλοχος Ἀριστονίκου
Μένιππος Ἀρχεβίου
Π[ύ]τυς (?) Ἀριστοκλείους
Αἰνείας Βλαστοῦ
Εὔηνος Πολυάνθου
Ἀφθόνητος Θεοβούλου
Ἀριστόλοχος Ἀπολλωνίου

***Asklepios**

Kat. No: : 140

Lev. No: : -, s. 105

Buluntu yeri : Bandırma

Bulunduğu yer : Hagia Trias'ın duvarında.

Ölçüler : Y: 25 cm. G: 17cm.

Tarih :

Kaynakça : Hasluck 1903, 79, no: 14.

Asklepios'a adanmış stel parçası.

Stel üzerinde ayakta tasvir edilen Asklepios kabartması. Üzerinde yazıt:

[ὁ δεῖνα]
 ὑπέρ υἱοῦ εὐχῆν
 Ἀσκληπιῷ.

Kat. No: : 141
Lev. No: : -, s. 105
Buluntu yeri : Balia-Maden
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: 140 cm. G: 43 cm. K: -
Tarih : Hellenistik Dönem
Kaynakça : Arthur-Munro 1904, 273.

Alt tarafı profilli mermer sunak. Üst tarafı, son dan dördüncü satırın üzerinden itibaren kırık.
 Üzerinde yazıt:

— — Πρειμιγένης
 Ἀσκληπιῷ
 Τελέσφορον
 καὶ τὸν βωμὸν.

Kat. No: : 142
Lev. No: : -, s. 105, 192
Buluntu yeri : Deniz kenarındaki Daskyleion
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : Hellenistik Dönem
Kaynakça : SEG XXVI 1976-1977, no: 1336.

Üzerinde kurban töreni sahnesinin canlandırıldığı beyaz mermer adak steli.

Πρωταγορίδ[η]ς Ἑκαταίου
 φρουραρχήσα[ς ἐ]πὶ Διὸς ἵππαρχ[χέω]
 Ἀπόλλωνι καὶ Ἀσκληπιῶι
 4 χαριστήριον.

Kat. No: : 143
Lev. No: : -, s. 105
Buluntu yeri : Kyzikos
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: 65 cm. G: 40 cm.
Tarih : Severus Alexader dön.
Kaynakça : Hasluck 1903, 77, no: 8.

Dikdörtgen şeklinde onur steli. Üzerindeki yazıt:

Ἀγαθ[ῆ] Τύχη.
 τῇ δοκ ?]ίμη [β]ουλῇ
 Τροφ]ίμου Αὐρ. Ξάνθ[ος ?
 Κυζι]κηνὸς πανηγ[υριάρ-
 χη]ς τὸν ἑαυτοῦ ε[ὐερ-
 γέτην Τρό]φιμον [νεική-
 σα]ντα πυγμὴν [ἀνδρῶν ? τὰ

μ]εγάλα Ἀσ[κληπιεῖα

καὶ ἄγω]νοθ[ετήσαντα ?

(or) ἐπὶ ἄγω]νοθ[ετοῦντος τοῦ δεῖνος.

Kat. No: : 144

Lev. No: : -, s. 105

Buluntu yeri : Edremit Civarı-Dulapı

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : **Y:** 113 cm. **G:** 48 cm. **K:** 14 cm.

Tarih : İ.Ö. 319-317.

Kaynakça : Paton, IG XII, 2, 645 (A-B); Stauber 1996, no: 34;

Dikdörtgen şeklinde onur yazıtı. Üzerindeki yazıt:

B_

- 1 [...Π/[.....]
- 2 [.....τ]οῖ[ς ἐ]
- 3 [ξετ]άσταις [ἐπ]-
- 4 [ιμέ]λεσθαι[ι· πα]-
- 5 [ρήχ]ην δὲ α[ύτω]
- 6 τά] ἱρήϊα [καὶ ο]-
- 7 [ῖν]ον καὶ τ[άλλ]-
- 8 [α] τὰ περὶ τ[ὰν θ]-
- 9 [υ]σί[αν], ἵνα[...]
- 10 — — — —
- 11 — — — —
- 12 [.....]ΟΙ[..]

- 13 [.....]ΩΕΣΙ oder ΩΞΣΙ [..]
 14 [....]K\[..]Γ[..
 15 [.. κ]αὶ ἐν τῷ [βό]-
 16 λλ[α·] vacat
 17 vacat π[ερὶ]
 18 [ῶ]ν Κρέων Π[...]
 19 [..]αρχαιο[ς εἶ]-
 20 [πε, δᾶ]μος ἔ[γνων]
 21 [..]Λαατριο[..
 22 [ἐ]γ κυ[ρ]ία ἐκ[λ]-
 23 [ησί]α· ταῖς δω[ρ]-
 24 [έαι]ς παίσαι[ς]
 25 τα[ῖς] δεδομέ[ν]-
 26 [α]ις Θερσίπ[ω]
 27 [ὺ]πὸ τῷ δάμω κα-
 28 [ὶ] ἐκγόνοισι δ-
 29 [ια]μένην εἰς τ-
 30 [ὸν π]άντα χρόν-
 31 [ον] καθ[ά]περ ὁδ-
 32 [ᾶμ]ο[ς] ἔδωκε κα-
 33 [ὶ μὴ ἔ]μμεναι [π]-
 34 [ᾶρ τ]αῦτα μήτε
 35 [ᾶ]ρχοντι προθ-
 36 [έ]μεναι μήτε ῥ-
 37 [ή]τορι εἶπαι μ-
 38 [ή]τε ἐπιμηνί[ω]
 39 [έ]σένικαι· αἰ δ-
 40 [έ] κέ τις ἢ ῥήτω-
 41 [ρ] εἴπη ἢ ᾠρχων
 42 [έσ]αγάγη rasura [ἦ]
 43 [έπ]ιμήνιος ἐσ-

- 44 [εν]ίκη, ἄκυρά τ-
 45 [ε] ἔστω καὶ ὄφε-
 46 [λ]λέτω ἔκαστο-
 47 [ς]στάτηρας τρ-
 48 [ια]κοσίοις ἴρ-
 49 [οι]ς τῷ Ἀσκλαπ-
 50 [ίω] καὶ ἐπάρατ-
 51 [ος] ἔστω καὶ ἄτι-
 52 [μος] καὶ γένος
 53 [ε]ἰς τὸν πάντα
 54 [χρ]όνον καὶ ἐν-
 55 [..] ἔστω τῷ νόμ-
 56 [ω π]ερὶ τῷ καλλ-
 57 [ύο]ντος τὸν δᾶ-
 58 [μον]· τὸ δὲ ψάφι-
 59 [σμ]α τοῦτο ἀνά-
 60 [γρ]αψαι τοῖς [ἐ]-
 61 [ξ] ετάσται εἰ-
 62 [ς] ταῖς στάλλα-
 63 [ις] ταῖς ὑπὲρ τ-
 64 [ῶν δ]ωρήταν, κα-
 65 [ὶ τὸ] ἀνάλωμα []
 66 — — — —

Kat. No: : 145

Lev. No: : -, s. 105, 192

Buluntu yeri : Edremit civarı-Alibey

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.Ö. 4 / 3. yy.

Kaynakça : Paton IG XII, 2, 646; Stauber 1996, no: 36;

Mermer stel.

A-

- 1 []σῖω Ἀρτεμιδω[πέιω]
 2 [σ]τρόταγοι ΙΟΣΠ []
 3 [] μέ]δοντι Ἀριστεί[ω]
 4 στράταγοι vacat
 5 Μένητι Ποσιδεῖω χρύ(σω) στ(άρηρα), Νυμ(φ)ία Ἀπολλο(δωρεῖω) χρύσω
 στ(άρηρα),
 6 Ἑρμαῖω Ἀπολλωνιδάω χρύσω στ(άρηρα), (0,5'), Ῥόδ[ω]νι μαγείρω χρύσω
 στ(άρηρα),
 (0,5')·
 7 οἱ [λι]π[όν]αυ[τ]αι ἐπ[ὶ] πρυ[τάνι]ος] Πασικρέοντος·] vacat
 8 Παρμένων Ματρο(δώρειος) χρ(ύσω) στά(τηρας) δ' Ἴνδρων πάροι[κ]ος
 στά(τηρας) [δ']
 9 Φῖ[λ]ιππος Καῖ(ω) σζτά(τηρας) δ', Σύμμαχος Ἀντιφάνειος στά(τηρας) δ',
 10 erasa Ματρόδωρος Παρμένοντος στά(τηρας) [δ' ?],
 11 [Ἀπο]λλωνίδα[ο]ς στά(τηρας) δ', Πατησίων γνάφευς στά(τηρας) [δ' ?],
 12 erasa Δόκιμος θευγένειος στά(τηρας) [δ'],
 13 Ἀφαιστίων Νικάνδριος στά(τηρας) δ', ΙΛ[]Σ Φιλ[...]ς στά(τηρας) (2')·
 14 Rasur
 (- -) vacat
 15 ἐπὶ πρυτάνιος Παισικρέοντος ἐπίτιμα ἀρχόντων ἐκ βόλλας·
 16 ἐπὶ π[ρ]υτάνιος Χαιρέα]
 17 []IN[]EA[]ΔΕΝΝΙΙΙ ὁ ἀγοράνομος ὅς
 18 []ΛΕΙΩ[]
 19 erasa Ζήγωνι Ματριφα(νείω) χρ(ύσω) σ[τ](άτηρ —)·
 20 []P/[] ὅτι ἐν τᾷ ἀ[γό]ρα κάκω[ς]

- 21 αὐτο[ν]ΕΓ[]Τ[]Ο[]
 22 Ματρόδο[τ]ος Μάτραος ἐγ δίκας στά(τηρας) ΕΚ (50') S
 23 ἐπὶ πρυ[τάν]ιος Ἀπολωνίδα ἐπίτιμα ἐκ τᾶν δίκαν·
 24 [᾿Α]γησίστρατος Ἀγησιστράτειος τᾶς ὕβριος ἐπίτιμον ἐγ δίκας χρ(ύσω)
 25 [στ]ά(τηρας) δδπ', [᾿Α]γησίστρατος Ἀγησιστράτειο[ς τ]ᾶς φώρας ἐπίτιμον
 χρ(ύσω)
 26 [στ]ά(τηρας) π[ι] Rasur
 27 Rasur
 28 Rasur
 29 [] τᾶ πόλει· ᾿Α[ρτ]εμίδωρος Διονυσίω ..ΟΩ
 30 παίδε[ς] Σ[....ε]ιοι — — — Rasur
 31 ᾿Αρτεμίδωρ[ος ...]ω[.]στε[ι]ο[ς] Πάριοι ΛΕΛ Ο ΤΙΣ []
 32 Rasur
 33 Rasur
 34 ἐπὶ πρυτάνιος Πασικρέοντος· vacat
 35 [σ]τρόταγοι Μέγωνι Μεγωνείω ζαμίαν χρύ(σω) οφ' vacat
 36 T I Rasur
 37 [Ζή]νων Φρασισθένειος **πρὸς τὰν ἐγγύαν τὰν Ἰροίτα τῷ ἀργυρίῳ**
 38 **τῷ Ἀσκλαπιάκῳ** κατ' τὰν καταδίκαν καὶ τὰν ἐπιστόλαν
 39 τῷ Ἀλεξάνδρῳ πρὸς στάτηρας πέντε· vacat
 (- -) vacat
 40 στράτογοι Στράτωνι ἀλίνι ζαμίαν φι' vacat
 41 ᾿Αγησαγόρα γνάφηϊ φ[ι'] vacat
 (- -) vacat
 42 Rasur
 43 AI Rasur
 44 Rasur
 45 βασίλειες Χαρίξ(ε)ν[ον]]ΕΙΣΕΙ τε.ακον οτι
 46 καρυξάντων []η εἰς τὰν
 47 [ἀ]γόραν ἵνα εὐ[φ]αμ[ἀπε]ί[θ]ησε καὶ α[..]
 48 vacat

49	ΠΙΕΠΙΕΤΑΓ	Ι[] ἰχθυεῖτο[ν]
50	ΟΠ Λ[	]
51	\ΜΙ	Ἀπόλλωνι
52	[	] καὶ ὅτι τὸν
53	[	ΝΗΙ
54	[	] ἐπε[ν]ώπιο[ς]?
55	ΑΠ[	]μαείων ὁ
56	ΑΠΕΡ[	]ταιχεον
57	[	] εἰς τ[ὸμ] πίθων[α]?
58	ΙΑ[	]ΕΙΟ στάτηρι

***Ares**

Kat. No: : 146

Lev. No: : 72 , s. 107, 193

Buluntu yeri : Hıdır Köy

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi.

Ölçüler : **Y:** 87 cm. **G:** 62 cm. **K:** 12.5 cm.

Tarih : İ.Ö.2 / 1. yy.

Kaynakça : Schwertheim 1980, 225-6, no: 522, Lev. XXXVIII; Cremer 1991, 137, Kat. No: KH 9.

İki resim alanlı mezar steli. Üstteki resim alanı dikdörtgen pencere şeklinde. Alttaki kare plaka içinde atlı figür.

Üstteki resim alanında sağda, uzun elbiseli, gövdesi $\frac{3}{4}$ cepheden, oturan erkek figürü. Dirsekten kırıdığı sol eli dizleri üzerinde. Sağ eli yüzünde.

Ortada; ayakta, cepheden, vücut ağırlığını sol ayak üzerine veren erkek. Dirsekten kırıp yukarı kaldırdığı sağ eli sol omuzu üzerinde.

Solda, uzun giysi üzerine manto giyimli oturan kadın. Başı mantoyla örtülü. Sol alt köşede elinde kalathos ile sağa profilden hizmetçi kız. Sağda oturan erkeğin ayaklarının yanında küçük hizmetçi.

Altta kare plaka içinde kısa khiton ve khlamys'li süvari. Atın önünde hizmetçi. İki resim alanı arasında yazıt:

Ὑπόμνεμα Μηνοφάντου

2 τοῦ Πρωτομάχου·
οὔτε με τὸν δύσμοιρον ἐς Ἄιδος ἤγαγε νοῦσος,
4 οὐ στυγερὰὶ πόντου λαίλαπες ἐξ ἀνέμων,
οὐδὲ μιν οὐδ' Ἔρως πολεμόκλονος, ἀλλὰ με λυγρὸς
6 ἀνδροφονοῖσιν ἀνὴρ ἔκτανε χερσὶ λιθῷ
υἱέα Πρωτομάχοιο· πόλις δ' ᾠκτειρὲ με πᾶσα
8 κηρύξασα φυγὴν ἡμετέρου φονέος·
Ἀλλὰ Δίκη καὶ Ζεὺ πανεπόψει, πατρὸς ἐμεῖο
10 πένθεα πρηύναιτ' ἀνέρα τεισάμενοι.

Kat. No: : 147

Lev. No: : 73, s. 107, 193

Buluntu yeri : Bandırma

Bulunduğu yer : İstanbul Müzesi. Env. No: 3307.

Ölçüler : **Y:** 64 cm. **G:** 47 cm. **K:** 14 cm.

Tarih : İ.Ö. 2 / 1. yy.

Kaynakça : Hasluck 1910, Kat. No: V 185 (?); Peek 1931, 129, no: 14; Mansel 1933, 127 vd.; Pfuhl- Möbius 1979, no: 1939, Lev. 280; Schwertheim 1980, 224, no: 519, Lev. XXXVIII; Cremer 1991, 145, Kat. No: KM 10.

Beyaz ince tanecikli mermer, dikdörtgen şeklinde, tek resim alanlı, basit naiskos biçimli mezar steli. Alt ve üst kısımda çarpma ve kopmalar. Figürlerin yüzlerinde ve yüzeyde aşınma. Ölü yemeğinin işlendiği resim alanında, kline üzerinde, sol kolları ile dört köşeli yüksek yastıktan destek alarak uzanmış, sol ellerinde çanak tutan iki erkek. Sağdaki adam sağ elinde üzüm tutmakta. Sol köşede, diphros üzerinde $\frac{3}{4}$ cepheden oturan kadın. Ayakları bir altlık üzerinde. Ortada, boğa ayaklı, üzerinde üzüm ve nar bulunan yüksek mensa tripes. Sağ alt köşede kısa khiton giyimli, başı profilden ve sağ elinde yüksek boyunlu bir testi tutan erkek hizmetçi ve destekli, yüksek ayaklı krater. Sağ alt köşede, sola profilden hizmetçi kız ve dar yün sepeti. Sağda oturan kadının üstünde, çıplak bir ağaca sarılmış ve sağa doğru hareket eden bir yılan. Podyumda yazıt:

Μένανδρε

Μειδίου χαῖρε.

- Μειδίου υἱὲ Μένανδρε, τέ τ' ἂν πανόδυρτον ἀταρπ[ὸν]
 4 στείχεις, ἐκπρολιπὼν λυγρὰ τέκνω δάκρυα;
 Μόσχιον αἰάζει σε γυνή, θρηνεῖ δὲ σε ἀδελφή
 κτανθέντα αἰφνιδίως λαθρίου ὠνδρὸς ἄρη
 [Ὶ]ρρε, **Τύχη** πανόδυπτε, τί τὸν θάλλο(ν)τα πρὶν ὥρας
 8 [ἔ]σβεσας, ἀνδρολέταν **ῚΑρεα** δεξάμενον;

***Hosios kai Dikaios**

Kat. No: : 148

Lev. No: : -, s. 108

Buluntu yeri : Ören Mevkiinde

Bulunduğu yer : Sarisipahiler

Ölçüler : **Y:** 60 cm **G:** 40 cm. **K:** 36 cm.

Tarih : İ.S. 2. yy.

Kaynakça : Schwertheim 1987b, 95, no: 136.

Hosion ve Dikaion'a adanmış mermer sunak. Yüzeyde yoğun aşınma.

Κομμη-
νὸ[ς] Ὀσίῳ
Δικαίῳ

Kat. No: : 149

Lev. No: : -, s. 108

Buluntu yeri : Germa- Çağış

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.S.. 3. yy ?

Kaynakça : Robert 1962, 387; Ricl 1991b, 46, no: 102; SEG XLI 1994, no: 1066.

Hosios ve Dikaion'a adanmış, iki resim alanlı stel. Üstte steli adayan kişinin ailesi, altta ise, inek ve dana görülmekte. Üzerinde yazıt:

[Ὀσί]ῳ καὶ Δικαίῳ

Kat. No: : 150

Lev. No: : 74, s. 110

Buluntu yeri : Balıkesir-Bozen

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 46 cm. G: 52 cm. K: 22 cm.

Tarih : İ.Ö. 1.yy. ? veya İ.S. 1. yy.

Kaynakça : Robert 1962, 387; SEG XLI 1991, no: 1060; Rici 1991b, 46, no: 103; Petzl 1992, 143 vd., Lev. 15.

Mermer mezar steli. Üzerinde yazıt:

[- ~ ~ -] 'Οσίφ τε Δίκαιφ χειρας αεί[ρω]
 [- ~] | 'Απολλωνίδης μνήμα ποιησά[μενος]
 [΄οστις?] τολμήσει λίθον ἄραι ἢ τάφον αὐτὸ[ν?]
 4 [- ~ ~]ωρεῖσθαι λύσας ΟΥΔΙΩΣΝΕΜΕΣ[- ~ -]
 [- ~ ~]στήλῃν ἄρας ἐπιθεῖναι τύμβον Ε[- ~ -]
 [- ~ ~ ~]Ν κλῦτε δαῖμονες οἱ χθόνιοι [~]
 [- ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~] || θρέμμα ὄνησιν ἔχοι [~]ΟΕ[~]ΕΙΝ[~]
 8 [~ ~ ~ ~] φένγος ἡλίου κατίδοι [~]
 [~]Ω[~]ΗΛΕ[~]ΗΤΕ πανώλη[~]
 - - - - - - - - - - - - -

***Helios Mithras**

Kat. No: : 151

Lev. No: : 75, s. 114

Buluntu yeri : Simav-Savcılar

Bulunduğu yer : Savcılar

Ölçüler : **Y:** 84 cm. **G:** 50 cm. **K:** 37 cm.

Tarih : İ.S.77-78 (Sulla)

Kaynakça : Vermaseren 1956-1960, 51, no: 23. MAMA X 449 Pl. XLVIII

Kaba tanecikli beyaz mermer sunak. Üzerinde yazıt:

Ἡλίου Μίθρα Μίδων
 Σώλωνος
 ἀνέθηκεν
 εὐχήν.
 [ἔ]τους ρξβ' μ(ηνὸς) Π(ανήμου)

***Attis**

Kat. No: : 152

Lev. No: : 76, s. 115

Buluntu yeri : Edincik

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 3190.

Ölçüler : Y: 65 cm. G: 45 cm. K: 8 cm.

Tarih : İ.Ö. 140/130.

Kaynakça : Lechat-Radet 1893, 531 vd., no: 33; Naumann 1983, 253 vd., no: 587; Schwertheim 1978, 816, no: 9, Lev 194, Res. 26; SEG XXVIII 1978, no: 942; Vermaseren 1987, 97, no: 294, Lev: 63; Şahin 2000, 242, LK 2, Lev. 91.

Mermerden, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı, aşağı doğru genişleyen adak levhası. Kenarlarda kırık. Resim alanında yoğun aşınma. Alçak kabartma.

Sağda, başında polos, solunda tef ve sağında sunu tası ile taht üzerinde cepheden oturan Kybele. Khiton üzerinde manto giysili, arka sağdan gelen manto tomarı, üst vücudu serbest bırakacak şekilde kucak üzerinde sol yandan aşağı düşmekte. Tahtın her iki yanında cepheden oturan birer arslan. Tanrıçanın sağ yanında, cepheden, sol dirseği ile tanrıçaya yaslanarak, ağırlığını sol tarafına vermiş, sağ ayağı sol ayağı üzerinde çapraz, başında Frig şapkası, kısa khiton ve pantolon ile Attis. Sol elinde *syrinx* tutmakta. Ortada yüksek, yuvarlak bir sunak, arkasında dalları her iki yana yayılmış ağaç, önünde kurbanlık koç ve ona eşlik eden erkek hizmetçi. Solda, profilden ve adak sunar şekilde iki figür. Öndeki çocuk, arkadaki başı örtülü kadın. Podyumda yazıt.

Ἀρτεμίδωρος Μενίππου
Μητρὶ ΚΟΠΑΙΑΙ εὐχήν.

***Men**

Kat. No: : 153

Lev. No: : 77, s. 118

Buluntu yeri : Simav

Bulunduğu yer : Varşova ?

Ölçüler : Y: 37 cm. G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Ramsey 1889, 227, no: 25; Buresch 1898, 87, 197; Kantoleon, REG, XIV, 1901, 300; Wiegand 1904, 318, fig. 38; Lane 1971, 59.

Mermer stel. Üst bölüm kırık ve kayıp.

Telesphoros ve Men'in birleştirildiği bir figür. Cepheden, tepeli başlıklı ve mantolu ayakta durmakta. Omuzlarının arkasında hilal şeklinde ay. Sağ elinde mızrak, sol elinde tanımlanamayan nesne. Üzerinde yazıt:

Γαλλικῷ Ἀσκληπιᾶς
κώμης Κερυζέων πα(ι)-
δισχη Διογένου
λύτρον.

Kat. No: : 154

Lev. No: : -, s. 119, 193

Buluntu yeri : Emet-Kırgıl

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.S. 190-191

Kaynakça : Lane 1971, 58.

Men'e adak, profilli stel.

[ῚΕτ]οὺς σοέ ἀ[. . . .]

Νεικήτας Παρδ-

αλᾶ Μηνὶ θεῶ

εὐχὴν

ὀσίῳ κ(αὶ) δικέῳ.

ῚΗ ῚΑλιανῶν κα-

τοικία. Σῶζε

τὴν κατοικί-

αν.

***Kybele**

Kat. No: : 155

Lev. No: : -, s. 120

Buluntu yeri : Edincik

Bulunduğu yer : Kayıp

Ölçüler : Y:32 cm. G: 23 cm. K: -

Tarih : -

Kaynakça : Hasluck 1903, 82, no: 28; Hasluck 1910, 271, no: IV, 7; Schwertheim 1978, 816, no: 10; Vermaseren 1987, 97, no: 293.

Kybele'ye adak steli. Taht üzerinde oturan Kybele. Kabartma altında yazıt:

--- SITEI ---

Kat. No: : 156

Lev. No: : 77, s. 120

Buluntu yeri : Bük Köy

Bulunduğu yer : Kayıp

Ölçüler : Y: 60 cm. G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Schwertheim 1985a, 79, no: 2, Lev. 13; Vermaseren 1987, 89, no: 272, Lev. 55; Ötüken 1996, 258, no: MKP 20.a Lev. 45.2; Şahin 2000, 243, L K 4, Lev. 92.

Mermerden, kemerli ve alınlıklı adak levhası. Alınlığın üst kısmı kırık. Resim alanı tanrıçanın dizlerinden itibaren kırık ve kayıp. Figürlerin başlarında kopma.

Alınlığın ortasında, kabartma olarak yapılan çelengın alt yarısı. Kemer içindeki resim alanında sağda, cepheden oturan, başında polos, sol elinde tefi ve sunak üzerine doğru uzattığı sağ elinde sunu tası ile Kybele. Ortada, köşeli sunak ve arkasında ağaç. Sol köşede, $\frac{3}{4}$ cepheden adak sunan erkek.

Kat. No: : 157

Lev. No: : 78, s. 120

Buluntu yeri : Mustafakemalpaşa

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 1684.

Ölçüler : Y: 89 cm. G: 59 cm. K: 11 cm.

Tarih : -

Kaynakça : Schwertheim 1978, 827-828; no: 1, Res. 39.

Mermer stel. Üst sol köşe kırık. Kabartmanın üzerinde halkalar görülmekte. Ortada bir ağaç ve sunak. Sunağın önünde yere yığılan kurbanlık hayvan. Solda, ellerini yukarı kaldıran iki rahip. Peplos giyimli, başının üzerinde meyve dolu sepeti taşıyan hizmetçi kız. Sunağın sağında, kanatlı şapkası ve kerykeion'u ile Hermes. Elindeki paterayı sunağın üzerine tutmakta. Yanında, başında polos'u ile, sağ elini Hermes'in omuzuna koyan Kybele (?).

Kat. No: : 158

Lev. No: : 78, s. 123

Buluntu yeri : Gönen

Bulunduğu yer : Gönen Müzesi. Env. No: 64.

Ölçüler : Y: 25 cm. G: 39 cm. K: 9.5 cm

Tarih : -

Kaynakça : Schwertheim 1978, 824, no: 3, Lev. 196, 32; Vermaseren 1987, 89, no: 295.

Mermerden üçgen alınlıklı stel parçası. Alınlık ve akroterleri korunmuş.

Alınlığın ortasında alçak bir taht üzerinde, başında yüksek polos ile oturan tunik ve manto giyimli. Kybele. Tanrıçanın her iki yanında oturan birer aslan. Sol elinde thympanon, yana uzattığı sağ elinde patera tutmakta.

Kat. No: : 159

Lev. No: : 79, s. 123

Buluntu yeri : Mudanya

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 3244.

Ölçüler : Y: 22 cm. G: 15 cm. K: 5 cm.

Tarih : İ.Ö. 2. yüzyılın sonları.

Kaynakça : Şahin 2000, 246, LK 12, Lev. 96.

Beyaz mermerden, üçgen alınlıklı, tek parça, aşağı doğru genişleyen adak levhası. Bazı kenarlar kırık, yüzeyde yoğun aşınma.

Sağda, başında yüksek polos, sol elinde tef, sağında sunu tası olan basit bir taht üzerinde oturan kybele. Ortada, sunu tasının altında ön ayakları üzerinde yükselmiş arslan. Solda, arka zeminde dış konturları belirlenmiş bir ağaç ve tapınan iki küçük figür. Podyumda iki satır yazıt.

...vov Μη-

τρί εὐχήν.

Kat. No: : 160

Lev. No: : 80, s. 120

Buluntu yeri : -

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: (1007) 3231.

Ölçüler : Y: 55 cm. G: 40 cm. K: 6 cm

Tarih : -

Kaynakça : Schwertheim 1978, 828, no: 2, Lev.198, 40; Vermaseren 1987, 89, no: 430.

Üçgen alınlıklı mermer stel. Naiskos içinde resim alanı. Yüzeyde yoğun aşınma.

Alçak bir sandalye üzerinde, başında polos ile oturan Kybele. Tanrıçanın dizinin üstüne çömelmiş bir aslan. Tunik ve manto giyimli. Uzattığı sağ elinde patera tutmakta. Tanrıçanın solunda, başında kanatlı şapkası (*petasos*) ve omuzunda pelerini ile Hermes. Kısa tunik giyimli. Sol elinde bir asa tutmakta. Hermes'in arkasında sakallı bir figür. Muhtemelen Zeus. Yukarı kaldırdığı sağ elinde uzun bir asa. Podyumda yazıtın izleri.

Kat. No: : 161

Lev. No: : 80, s. 123

Buluntu yeri : -

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 5692

Ölçüler : Y: 39 cm. G: 22 cm. K: 5 cm

Tarih : -

Kaynakça : Schwertheim 1978, 828, no: 3, Lev.198, 41; Vermaseren 1987, 89, no: 431.

Mermer stel. Yüzeyde yoğun aşınma.

Alçak bir taht üzerinde, başında polos ile oturan Khiton ve manto giyimli Kybele. Sol elinde thympanon, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde patera tutmakta. Sunağın önünde ayakta duran bir figür.

Kat. No: : 162

Lev. No: : -, s. 120

Buluntu yeri : Apollonia

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Arthur-Munro 1897, 270, no: 8; Mendel 1901, 325, 4; Hasluck 1910, 233 ve 274, no: 36; Schwertheim 1978, 822, no: 17; Vermaseren 1987, no: 262.

Muhtemelen Kybele'ye adanmış yuvarlak mermer sütun. Alt bölüm kırık.

Ἀγαθῇ Τύχη·

ταῖς ἀκοαῖς τῆς

θεοῦ

Ἐ[ρ]μιανὸς OKI - -

ζήσας ἀπέδοκεν
 εὐχαριστήριον
 τά ὅτα καὶ τὸν βω-
 μὸν ἐπὶ ἐπὶ ἱερείας
 ΠΡΟ ΥΤΗΣ.

Kat. No: : 163
Lev. No: : 81, s. 120
Buluntu yeri : Yeniceköy- Mustafakemalpaşa
Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 9125.
Ölçüler : Y: 19 cm. G: 16 cm. K: 7 cm.
Tarih : İ.Ö. 1. yüzyılın 2. yarısı. Olasılıkla 40 /30
Kaynakça : Şahin 2000, 244, K7, Lev. 93.

Küçük mermer adak levhası. Üzerinde kare şeklinde resim alanı. Figürün yüzünde ve taşın yüzeyinde yoğun aşınma ve yer yer kopma. Tanrıçanın bacaklarından aşağısı kırık ve eksik. Başında polos, sağ elinde sunu tası ile khiton üzerine, başı ve vücudun sol üst tarafını örten manto giysili, cepheden arkalıklı bir *diphros* üzerinde oturan Kybele. Dizde toplanan kıvrımlar diagonal şekilde aşağı inmekte.

Kat. No: : 164
Lev. No: : -, s. 123
Buluntu yeri : Kyzikos
Bulunduğu yer : British Museum.
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : -

Kaynakça : Smith 1892, no: 782; Schwertheim 1978, 822, no: 1.

Üzerinde uzun giysisi ve başında polos'u ile bir taht üzerinde oturan Kybele. Tanrıçanın solunda bir aslan oturmakta. Sol elinde thympanon, sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde patera tutmakta. Ortada bir sunak ve kurbanlık hayvan getiren kadın.

Kat. No: : 165

Lev. No: : -, s. 96-97, 193

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : British Museum.

Ölçüler : Y: 45 cm. G: 56 cm. K: -

Tarih : Hellenistik Dönem veya İ.Ö. 2.yy.

Kaynakça : Conze 1891, 191 vd.; Perdrizet 1899, 597 vd., Lev. VII; Robert 1949a, 41; Schwertheim 1978, 823, no: 2.

Mermer kabartma parçası. Kabartmanın sol ve alt tarafı kırık.

Sağda, uzun khiton giyimli, başında kuleli (sur duvarlı) tacı ile oturan Kybele. Sağında bir aslan oturmakta. Elllerinde bir asa ve patera tutmakta. Tanrıçanın solunda, elinde asa ve patera ile sakallı Zeus. Zeus'un yanında, kısa khiton giyimli, kanatlı şapkası, asası ve paterası ile Hermes Kadmilos. Kybele'nin arkasında, bir çizgi ile belirlenmiş olan kurgusal bir zemin üzerinde duran iki küçük koribant. Her ikisi de yukarı kaldırdıkları ellerinde birer sopa, diğer ellerinde birer kasnak tutmakta.

Kabartmanın sol üst kısmında, üzerinde küçük bir figür bulunan kaya.

Kat. No: : 166

Lev. No: : 82, s. 35, 123

Buluntu yeri : Alpagut- Mustafakemalpaşa

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 7858.

Ölçüler : Y: 25 cm. G: 16 cm. K: 4 cm.
Tarih : İ.S. 1. yüzyılın ortaları
Kaynakça : Schwertheim 1983a, no: 12 d, Res. 16, Lev. 6; Şahin 2000, 245, LK 10, Lev. 95.

Küçük mermer adak levhası. Levha bloğu üzerine yaklaşık kare şeklinde resim alanı. Sağ alt köşe kırık. Yüzeyde yoğun aşınma.

Başında polos, sağ elinde sunu tası ile khiton üzerine, başı ve vücudun sol üst tarafını örten manto giysili, cepheden oturan Kybele.

Kat. No: : 167
Lev. No: : -, s. 35, 123
Buluntu yeri : Bereketli Köy- Manyas Gölü'nün kuzeyi.
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: 40 cm. G: 40 cm. K: -
Tarih : Hellenistik Dönem
Kaynakça : Vermaseren 1987, no: 277.

Beyaz mermer kabartma.Kybele'nin bir kısmı korunmuş. Başında polos ile taht üzerinde oturan uzun elbiseli Kybele. Sol elinde thympanon tutmakta. Ortada sunak. Sunak önünde ayakta dialos çalan kız.

Kat. No: : 168
Lev. No: : -, s. 35, 123
Buluntu yeri : Kyzikos
Bulunduğu yer : British Museum. Env. No: 782.
Ölçüler : Y: 17.5 cm. G: 10 cm. K: 3 cm.
Tarih : -

Kaynakça : Smith 1900, 360 vd., no: 782, Lev. 62; Vermaseren 1987, no: 277.

Mermer kabartma. Başında polos ile oturan Kybele. Kybelenin solunda bir aslan. Sol elinde thympanon tutmakta. Sunağın üzerine uzattığı sağ elinde phiale. Sunağın solunda, ayakta duran tapınan bir erkek figür.

Kat. No: : 169

Lev. No: : 83, s. 123

Buluntu yeri : Bandırma

Bulunduğu yer : İzmir Müzesi. Env. No: 355.

Ölçüler : Y: 34.5 cm. G: 21.5 cm. K: 8 cm.

Tarih : -

Kaynakça : Smith 1892, 360 vd., no: 782, Lev. 62; Vermaseren 1987, no: 277.

Kabartmanın sağ alt köşesi kırık. Tanrıçanın sağında oturan aslanın başı kayıp.

Beyaz mermer kabartma. Başında polos ve iki uzun saç örgüsü ile ayakta duran Kybele. Kybelenin her iki tarafında cepheden oturan birer aslan. Sağ elinde thympanon, sol elinde kırık parçalardan anlaşıldığı kadarıyla patera tutmakta. Kabartmanın altında yazıt parçası.

Μουσείππη.

Kat. No: : 170

Lev. No: : 84, s. 124

Buluntu yeri : Aşağı Acalan

Bulunduğu yer : Yukarı Acalan

Ölçüler : Y: 77 cm. G: 120 cm. K: -
Tarih : İ.S.1 / 2. yy.
Kaynakça : Schwertheim 1987b, 89, no: 130, Lev. 22.

Herodotos'un Ana Tanrıça için yaptırdığı tapınaktan, kireçtaşı bir levha parçası.

Μητρὶ Θεῶν

Ἡρόδοτος Κλεάνδρου
 τὸ ἱερὸν κατεσκεύασεν .

Kat. No: : 171
Lev. No: : 84, s. 120
Buluntu yeri : Kyzikos
Bulunduğu yer : Paris, Louvre.
Ölçüler : Y: 33 cm. G: 24 cm. K: 7 cm.
Tarih : -
Kaynakça : Smith-Rustafjaell 1902, 191-192, no: 1; Stauber 1996, no: 13; Boeckh, CIG 6836; Schwertheim 1978, 814-815, no: 6, Lev. 193 no: 25; Vermaseren 1987, 107, no:339, Lev.72.

Ana Tanrıça'ya adanmış, mermerden üçgen alınlıklı, akroterli, naiskoslu, aşağıya doğru genişleyen adak steli. Stelin sağ tarafı kırık. Yüzeyde yoğun aşınma. Tympanon'u rozet bezekli.

Naikos içinde başında polos ile tanrıçanın büstü. Dolgun bir yüze sahip. Saçlar düz bir şekilde enseden omuzlara inmekte. Göğüste toplanan “v” kıvrımlar. Dirsekten kırılan her iki kol göğüs üzerinde durmakta. Kabartmanın üzerinde bir satır, altında iki satır yazıt:

Ἀνδριηνή

Kabartma

Γλυκίinna Μηνοφώντος Θεῶ
ἀγνή εὐχήν.

Kat. No: : 172

Lev. No: : 85, s. 35, 120

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Bandırma, N. Tolunay Koleksiyonu.

Ölçüler : **Y:** 22 cm. **G:** 12 cm. **K:** 4.5 cm.

Tarih : -

Kaynakça : SEG XXXVII 1987 no: 1014; Vermaseren 1987, 91, no: 279, Pl. LXVIII.

Kabartmanın sağ tarafı kırık.

Ana Tanrıça için mermer adak steli. Cepheden oturan Kybele. Patera tuttuğu sağ elinin altında oturan bir aslan. Tanrıçanın önünde, sunuda bulunan ailesi ile birlikte kurbanlık bir koyunu tutan çocuk. Podyumda yazıt:

Ἀπολλώνιος καὶ Ἀσκληπιάδης οἱ Ἀρίστωνος
Μητρὶ Θεῶν εὐχήν.

Kat. No: : 173

Lev. No: : 85, s. 120

Buluntu yeri : Emet

Bulunduğu yer : Emet

Ölçüler : **Y:** 58 cm **G:** 52 cm. **K:** 44 cm.

Tarih : -

Kaynakça : CIG 3847; MAMA X 527, Pl. LIV

Gri mermerden sunak. Sol üst köşe ve alt kısım kırık. Ön yüzde çelenk izleri görülmekte.

[Ἀπο]λλοφάνης

[μ]ητρὶ θεῶ

εὐχήν.

Kat. No: : 174

Lev. No: : 86, s. 35, 120

Buluntu yeri : Edincik

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 3190.

Ölçüler : Y: 65 cm. G: 45 cm. K: 8 cm.

Tarih : İ.Ö. 140/130.

Kaynakça : Lechat-Radet 1893, 531 vd., no: 33; Schwertheim 1978, 816, no: 9, Lev 194, Res. 26; SEG XXVIII 1978, no: 942; Vermaseren 1987, 97, no: 294, Lev: 63; Naumann 1983, 253 vd., no: 587; Şahin 2000, 242, LK 2, Lev. 91.

Mermerden, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı, aşağı doğru genişleyen adak levhası.

Kenarlarda kırık. Yüzeyde yoğun aşınma.

Sağda, başında polos, solunda tef ve sağında sunu taşıyla taht üzerinde cepheden oturan Kybele. Khiton üzerinde manto giysili, arka sağdan gelen manto tomarı, üst vücudu serbest bırakacak şekilde kucak üzerinde sol yandan aşağı düşmekte. Tahtın her iki yanında cepheden oturan birer arslan. Tanrıçanın sağ yanında, cepheden, sol dirseği ile tanrıçaya yaslanarak, ağırlığını sol tarafına vermiş, sağ ayağı sol ayağı üzerinde çapraz, başında Frig şapkası, kısa khiton ve pantolon ile Attis. Sol elinde *syrinx* tutmakta. Ortada yüksek, yuvarlak bir sunak, arkasında dalları her iki yana yayılmış ağaç, önünde kurbanlık koç ve ona eşlik eden erkek hizmetçi. Solda, profilden ve adak sunar şekilde iki figür. Öndeki çocuk, arkadaki başı örtülü kadın. Podyumda yazıt.

Ἀρτεμίδωρος Μενίππου
Μητρί ΚΟΠΑΙΑΙ εὐχήν.

Kat. No: : 175

Lev. No: : 87, s. 35, 120

Buluntu yeri : Karacabey

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 3143.

Ölçüler : **Y:** 68 cm. **G:** 28 cm. **K:** 19 cm.

Tarih : İ.S. 2. yy.

Kaynakça : Schwertheim 1978, 819 vd. , no:14, Lev. 195, Res. 28; J.u.L. Robert, BullEp 1979, 360; SEG XXVIII 1978, no: 947; Naumann 1983, 253 vd., no: 584; Schwertheim 1983a, no: 11, Res. 12; Vermaseren 1987, 90, no: 276; Şahin 2000, 242-243, LK 3, Lev. 91.

Mermerden, masif blok üzerine işlenen şematik alınlıklı, tympanonu bezekli aşağı doğru genişleyen adak levhası. Koçun ve tapınan figürlerin başlarında kopma. Yer yer yoğun aşınma.

Sağda, başında polos, solunda tef ve sağında sunu taşı ile geniş bir taht üzerinde cepheden oturan Kybele. Khiton üzerinde manto giysili, arka sağdan gelen manto tomarı, üst vücudu serbest bırakarak, kucak üzerinde sol yandan aşağı inmekte. Tahtın her iki yanında cepheden birer arslan. Ortada küçük, yukarı doğru daralan, kaideli sunak. Arkasında meşe ağacı, önünde kurbanlık koç ve erkek hizmetçi. Sağda, adak sunan iki figür. Sağdaki erkek, soldaki başı örtülü kadın. Sol plaster üzerinde iyice silinmiş üçüncü bir kişi. Podyumda yazıt:

Μάτρων Ἡρωΐδου ὑπὲρ ἑαυ-
[τ]οῦ καὶ τῆς γυναικὸς καὶ τ-
ῶν τέ[κνων] () Μητρί

MA.NEIA εὐχήν.**Kat. No:** : 176**Lev. No:** : 88, s. 35, 120**Buluntu yeri** : Alpağut- Alpullu Köyü**Bulunduğu yer** : Bursa Müzesi. Env. No: 7841.**Ölçüler** : **Y:** 27 cm. **G:** 17 cm. **K:** 4 cm.**Tarih** : İ. S. 1. yy. ortaları.**Kaynakça** : Schwertheim 1978, 820 vd. , no: 15a Res. 29; SEG XXVIII 1978, no: 957; Schwertheim 1983a, no: 12 b, Res. 14; Vermaseren 1987, 87, no: 267, Lev. 44; Şahin 2000, 245, LK 9, Lev. 94.

Aşağıya doğru genişleyen mermer adak levhası. Sol alt köşe kırık. Resim alanı korunmuş. Levha bloğunun alt kısmında aşınma.

Stel üzerinde kareye yakın resim alanı. Ortada, başında polos, khiton üzerine manto giyimli cepheden oturur şekilde, sağ elinde sunu taşı ile tanrıça. Dizde toplanan kıvrımlar diogonal şekilde aşağı inmekte. Solda, yaklaşık dikdörtgen şeklinde sunak. Podyumda yazıt:

Μάτρων **Μητρι** εὐ-
χήν.

Kat. No: : 177**Lev. No:** : -, s. 35, 120**Buluntu yeri** : Alpagut- Alpullu Köyü**Bulunduğu yer** : Bursa Müzesi. Env. No: 7859

Ölçüler : Y: 23 cm. G: 14 cm. K: 6 cm.

Tarih : İ. S. 1. yüzyılın 2. çeyreği.

Kaynakça : Schwertheim 1983a, no: 12 c, Res. 15; Vermaseren 1987, 88, no: 269; Şahin, 2000, 244, LK 7, Lev. 93.

Aşağıya doğru genişleyen mermer adak levhası. Alt kısımda yer yer kopma. Figürün yüzünde ve levha yüzeyinde yoğun aşınma.

Stel üzerinde kareye yakın resim alanı. Ortada, başında polos, khiton üzerine manto giyimli cepheden oturur şekilde, sağ elinde sunu taşı ile tanrıça. Dizde toplanan kıvrımlar diogonal şekilde aşağı inmekte. Solda, yaklaşık dikdörtgen şeklinde sunak. Üzerinde yazıt:

Μάρτων

Μ[ητρὶ ἐὐχὴν ?]

Kat. No: : 178

Lev. No: : 89, s. 35, 120

Buluntu yeri : Alpagut- Alpullu Köyü

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: -

Ölçüler : Y: 23 cm. G: 14 cm. K: 5 cm.

Tarih : Kayser Dönemi

Kaynakça : Schwertheim 1983a, no: 12 d, Res. 16,12d; Vermaseren 1987, 88, no: 270.

Küçük mermer kabartma. Stel genelinde yoğun aşınma. Yazıtsız.

Alçak bir taht üzerine oturan Kybele. Sol elinde thympanon, sağ elinde patera.

Kat. No: : 179

Lev. No: : 90, s. 35, 120

Buluntu yeri : Alpagut

Bulunduğu yer: Bursa Müzesi. Env. No: 9090.

Ölçüler : Y: 30 cm. G: 17 cm. K: 4 cm.

Tarih : İ.S.. 1. yy. ortaları.

Kaynakça : SEG XXXV 1985, no: 1280; Schwertheim 1985a, 77, no: 1, Lev. 13; Vermaseren 1987, 88, no: 271, Lev. 55; Ötüken 1996, 258, no: MKP 20.f, Lev. 45.3; Şahin 2000, 244, LK 5, Lev. 92.

Küçük mermer adak levhası. Levha bloğu üzerinde yaklaşık kare şeklinde resim alanı. Yüzeyde aşınma.

Başında polos, sağ elinde sunu taşı ile khiton üzerinde, başı ve vücudun sol üst tarafını örten manto giysili, cepheden oturan Kybele. Dizde toplanan kıvrımlar diagonal şekilde aşağı inmekte. Podyumda yazıt.

Ἀπολλώνιος καὶ
Μαμας Μητρὶ εὐχήν.

***Meter Aggiste**

Kat. No: : 180

Lev. No: : -, s. 124

Buluntu yeri : Propontis kıyıları ?

Bulunduğu yer : Kayıp

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih :

Kaynakça : Schwertheim 1978, 829, no: 4.

J. H. Mordtmann'ın, Bursa'da özel bir koleksiyonda gördüğünü söylediği iki yazıtlı kabartma. Solda, iki figür ve sunak, ön taraftan görülen erkek ayakta. Ortada, Tympanon ve sunu taşı ile Kybele. Yanında ayakta duran bir erkek figür. Sağda, oturan bir kadın. Altta yazıt:

Μητρί Ἀγγδίστει Μητ[ρόδωρος κτλ]

Solda, ayakta duran bir erkek. Ortada, tympanon ve sunu taşıyla Kybele. Yanında ayakta duran bir erkek figür. Sağda, oturan bir kadın. Altta yazıt:

Ἀγά[θ]ων Διονυσίου Διοσκόροις κατ' εὐχήν.

***Meter Dindymene**

Kat. No: : 181

Lev. No: : 90, s. 125

Buluntu yeri : Kyzikos ?

Bulunduğu yer: Bursa Müzesi. Env. No: 3265.

Ölçüler : Y: 66 cm. G: 32 cm. K: 7 cm

Tarih : İ.Ö. 140/130.

Kaynakça : Schwertheim 1978, 821, no: 16, Lev. 195, Res. 31; SEG XXVIII 1978, no: 955; Nauman 1983, 253 vd., no: 585; Vermaseren 1987, 81, no: 251, Lev. 50; Şahin 2000, 241-2, LK 1, Lev. 90.

Mermerden, masif blok üzerine işlenmiş üçgen şeklinde köşe akroterli alınlığa sahip, aşağı doğru genişleyen adak levhası. Resim alanının ortasından kırılmış olan iki parça birleştirilmiş. Sağ akroter kırık. Yüzeyde aşınma.

Sağda, başında polos, solunda tef ve sağında sunu taşı ile taht üzerinde cepheden oturan Kybele. Khiton üzerine manto giysili, arka sağdan gelen manto tomarı, üst vücudu serbest bırakacak şekilde kucak üzerinde sol yandan aşağı düşmekte. Tahtın her iki yanında cepheden birer arslan. Ortada, kaideli yaklaşık kare şeklinde, yüksek ve köşeli sunak. Sunağın arkasında, dalları üst çerçeve altına yayılan meşe ağacı. Sunağın önünde, kurbanlık koç ve

buna eşlik eden erkek hizmetçi. Solda, sağa profilden biri erkek, diğeri kadın adak sunan iki kişi. Podyumda yazıt.

Μηνοθέα
Μενίσκου
Μητρὶ Διν-
δυμηνῇ
εὐχήν.

Kat. No: : 182

Lev. No: : -, s. 125, 193

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : İstanbul Müzesi ?

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Mordtmann 1885, 202; Lechat-Radet 1888, 187 vd., no: 1; Hasluck 1910, 270, no: IV 1; Schwertheim 1978, 815, no: 7; Vermaseren 1987, no: 290.

Üçgen alınlıklı stel. İlk iki satır alınlık içinde. Diğer satırlar bunun altındaki pervaz üzerinde.

Διὶ καὶ Μητρὶ
Δυνδυμέ[νῃ]
[ἐ]πὶ Ἑστιάου τοῦ Ποσειδω[νίου]
ἱπάρχ[ε]ω.

***Meter Euangeleia**

Kat. No: : 183

Lev. No: : -, s. 126
Buluntu yeri : Gündoğdu
Bulunduğu yer : Gündoğdu
Ölçüler : Y: 76 cm. G: 26 cm. K: -
Tarih : İ.Ö. 2 / 1. yy.
Kaynakça : Schwertheim 1983a, no: 17.

Meter Euangeleia için mermer adak steli. Üst bölüm kırık. Yüzeyde yoğun aşınma. Resim alanı içinde sağda, sadece alt gövdesi korunan Ana Tanrıça ayaklarını bir aslanın üzerine koymakta. Tanrıçanın solunda alt gövdesi korunan muhtemelen erkek figürü. Üzerinde yazıt:

[] ινεις ή Μενάνδρ[ου]
 γυνή ύπέρ τοῦ ἀνδρὸ[ς]
 καὶ αὐτῆς καὶ τῶν τέ-
 4 κνων **Μητρὶ Εὐαγγελείᾳ**
 εὐχήν.

***Meter Kotuana**

Kat. No: : 184
Lev. No: : 91, s. 127, 183
Buluntu yeri : Kyzikos
Bulunduğu yer : Paris, Louvre. Env. No: 2850
Ölçüler : Y: 66 cm. G: 50 cm. K: 6 cm.
Tarih : İ.Ö. 46
Kaynakça : Hasluck 1910, 218, 270, no: IV 3; Charbonneaux 1963, 76; Schwertheim 1978, 811-2, no: 3, Res.23; CIG 3668; Dittenberger, Sylloge² 348; 817 vd.; Dittenberger, Sylloge³ 763; IGR 135; Vermaseren 1987, no: 287.

Beyaz mermer adak steli. İki resim alanlı. Üst resim alanı kırık. Sağ alt köşe ve kenar yazıtla birlikte kırık ve kayıp. Yüzeyde yoğun aşınma. Yazıtın ilk sırası pervaz üzerinde.

Üst resim alanında sadece birkaç parça korunmuş. Ayakta duran bir kişiye ait iki kol ve ayak parçaları ile aslan patileri ve Kybele'ye ait tahtın parçaları.

Alttaki resim alanında kurban töreni sahnesi canlandırılmakta. Sağda sunak. Sunak arkasında başının üzerinde düz bir tepsi taşıyan kadın. Sunağın yanında iki küçük çan ile süslenmiş ağaç. Sunağa doğru koş getiren çocuk. Solda, uzun elbiseli kadın. Sol elinde üstü örtülü bir nesne (pyxis ?) taşımaktadır; Kadını elinde bir flüt ile takip eden genç. Podyumda yazıt:

Ἰππαρχοῦντος Βουλευίδου τοῦ Μητροδώρου,

relief

Σωτηρίδης γάλλος, εὐξάμενος **Μητρὶ Κοτ[υανῶ]**
 ὑπὲρ τοῦ ἰδίου συνβίου Μάρκου Στλακκίου Μάρ[κου]
 υἱοῦ, τοῦ στρατευσαμένου ἐν τῇ ἐξαποστ[αλεσῇ]
 [συ]νμαχίᾳ εἰς Λιβύην ἐπὶ Θεογνήτου τοῦ [᾽Απολλω-
 νίου ἱπάρχεω τῷ αὐτοκράτορι Γαίω[Ἰουλίω, Γαί-]
 ου υεῖω Καίσαρι ἐν νηὶ τετρήρει Σωτ[είρα, ὃν αἶχμα-]
 κωτισθέντα ἐκ Λιβύης καὶ ἀπαχθέν [τα εἰς δουλεί-]
 αν καὶ τῆς θεᾶς εἰπάσες μοι κατ' [ἐνύπνιον],
 [ὅ]τι ἡχμαλώτισται Μᾶρκος, ἀλλ[λὰ σωθήσεται ἐκ]
 [τῶν] με[γάλω]ν [κι]νδύνων ἐπικα[λεσάμενος αὐτήν, - -]

Kat. No: : 185

Lev. No: : -, s. 127

Buluntu yeri : Edincik

Bulunduğu yer : Kayır

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Lechat- Radet 1893, 531 vd. , no: 33; Hasluck 1910, 218, 270, Kat. No: IV 2; Schwertheim 1978, 815-6, no: 8.

Ana Tanrıça'ya adak. Üzerindeki yazıt

Ἀρτεμισία Ἀρ[τ]έμωνος
ὕπὲρ [τοῦ] ἀνδρὸς **Μητρὶ**
Κοτυανᾶ εὐχήν.

Kat. No: : 186

Lev. No: : -, s. 127

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Dittenberger, Sylloge, no: 348; Lafaye 1927, no: 135.

Ἰππαρχοῦντος Βουλευίδου τοῦ Μητροδώρου,
Σωτηρίδης Γάλλος, εὐξάμενος **Μητρὶ Κοι[λανῇ]**
ὕπὲρ τοῦ ἰδίου συμβίου Μάρκου Στλακκίου Μάρ[κου υἱοῦ
α]ὐλητοῦ στρατευσαμένου ἐν τῇ ἑξαποστ[αλείσῃ
συ]νμαχίᾳ εἰς Λιβύην ἐπὶ Θεογνήτου τοῦ [Ἀπολλων]
ίου ἰπάρχεο(ι) τῷ αὐτοκράτορι Γαίῳ [Ἰουλίῳ, Γαί]
ου υἱῷ, Καίσαρι ἐν νηὶ τετρήρει Σωτ[εῖρα] , ὃν αἰχμα]
λοτισθέντα ἐκ Λιβύης καὶ ἀπαχθέν[τα ἔγνω]
εἰς δουλείαν] χαὶ τῆς θεᾶς εἰπάσες μοι κατ' ὄναρ

ὅ]τι ἡχμαλώτισται Μᾶρχος, ἀλ[.....ἐ](λα)ύνων ἐπὶ Κ[υρήνην ?].....

***Meter Patroia**

Kat. No: : 187

Lev. No: : 91, s. 124, 128

Buluntu yeri : Alpagut- Alpulu Köyü

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 7840

Ölçüler : **Y:** 27 cm. **G:** 20 cm. **K:** 5 cm.

Tarih : İ. S. 1. yy. ortaları.

Kaynakça : Schwertheim 1978, 820 vd. , no: 15 b, Res. 30; SEG XXVIII 1978, no: 958; Vermaseren 1987, 87-88, no: 268, Lev. 55; Schwertheim 1983a, no: 12 a, Res. 13; Şahin 2000, 244, LK 8, Lev. 94.

Aşağıya doğru genişleyen mermer adak levhası. Alt kısımda yer yer kırık. Resim alanı iyi korunmuş. Levha bloğunun alt kısmında aşınma.

Stel üzerinde kareye yakın resim alanı. Ortada, başında polos, göğüs altında ince kemerli khiton üzerine manto giyimli cepheden oturmuş, sağ elinde sunu taşı ile tanrıça. Dizde toplanan kıvrımlar diogonal şekilde aşağı inmekte. Solda, yaklaşık dikdörtgen şeklinde sunak. Podyumda yazıt:

Μάτρων **Μητρί Πατρ-**
ώια Μενάνδρου εὐχήν.

***Meter Plakiane**

Kat. No: : 188

Lev. No: : 92, s. 129, 193

Buluntu yeri : Ermeni Köy

Bulunduğu yer: İstanbul Müzesi. Env. No: 3049.

Ölçüler : **Y:** 50 cm. **G:** 163 cm **K:** 31 cm.

Tarih : İ.Ö. 1. yy. sonu.

Kaynakça : Lolling 1882, 154 vd.; Mordtmann 1882, 251; Hasluck 1910, 264, I 9. Schwertheim 1978, 810.

Μήτηρ Πλακιανή rahibesi adına dikilmesi istenen heykele izin verilmesine dair verilen kararnameyi içeren mermer tablet.

Ortadan çatlak blok. Ön yüzde 15 satır yazıt.

- Ἐπὶ Πεισιδῆμου. - - - - τετ]ράδι φ[θ]ίναντος | ῥ'Εδ[οξε]ν [τῇ
βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ. Ἀπολλώνιος Θε]οφίλου εἶπεν· | Ἐπεὶ [Ἀπολ-
λόνιος Ἀπολλοφάνου φησὶν κα]τεσκευασμένου | πίνακος [εἰκο-
5 νικοῦ Κλειδίκης τῆς Ἀσκληπ]ιάδου ἄξιοῦν δοθῆ[ναι τ]όπον εἰς
ἀ[νάστασιν αὐτοῦ] ἐν τῷ ἱερῷ [τ]ῆς **Μητρὸς τῆς Πλακιανῆς** ἐν
τῷ **παρθενῶνι**· δεδόχθαι τῷ δ[ή]μῳ· δεδοκιμάσθαι τε τὸν | πίνακα
καὶ συνκεχωρῆσθαι αὐτῷ τὸν τόπο[ν] καθάπερ ἄξιοι, ἄξείναι δὲ |
αὐτῷ καὶ ἐπιγράψαι τῶν ἀνατιθέντων τὰ ὀν[ό]ματα πατρόθεν |
καὶ ὅτι κοσμοφυλακήσαντες ἀνέθηκαν Ἀπολ[λ]ώνιος Ἀπολλοφά-
10 νου, || Πραξίας Εὐθυκράτου, Ἀρτεμίδωρος Ἡρώδου, [Ἀ]πολλο-
φάνης Ἀπολλοφάνου | τοῦ Μενεκλείου[ς], Μενέλαος Ἀπολλωνίου,
Νικάνω[ρ] Ἀριστολόχου, Μώ[ρ]υχος | Ἀγαθάρχου, Γερωντ[ί]δης
Ἀντιόχου, Νομήνιος Μενί[σκ]ο[υ], Ἀλέξανδρος Ἀσκληπ]ιάδου |
τοῦ Στρατίππου Κλειδίκην Ἀσκληπιάδου ἱερωμένην **Μητρὸς**
Πλακιανῆς | καὶ **Κόρης** καὶ **Μετρὸς** καὶ **Ἀρτέμιδος Μουνυχίας**
15 [ἀ]ρετῆς ἕνεκεν καὶ εὐσεβείας || — θεοῖς πᾶσι καὶ θεαῖς.

Kat. No: : 189

Lev. No: : -, s. 130

Buluntu yeri : Erdek

Bulunduğu yer : Paris, Cabinet des medailles.

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.Ö. 1. yy. sonu.

Kaynakça : Reinach 1882, 614 vd.; Lolling 1882, 151 vd.; Marquardt 1836, 99 vd.; CIG 3657; Hasluck 1903, 89 vd.; a.y. 1910, 264, 18; Michel 1976, no: 537; Schwertheim 1978, 809.

Μήτηρ Πλακιανή rahibesi adına dikilmesi istenen heykelin izin verilmesine dair verilen bir kararnameyi içeren mermer tablet.

Ἐπὶ Ἡγησίῳ Ἀρτεμισιῶνος τετράδι φθίνοντος. Ἔδοξεν τῇ
βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ. | Ἀσκληπιάδης Διοδώρου Αἰγικορεὺς μέσης
ἐπὶ Μενεσθεως εἶπεν. Ἐπεὶ Ἀρίστανδρος | ὁ Ἀπολλοφάνου
φησὶν τὰς συντελούσας τοὺς κόσμους παρὰ τῇ Μητρὶ τῇ Πλα-
κιανῇ | καὶ τὰς ἱεροποιού τὰς προσαγορευομένας Θαλασσίας
5 καὶ τὰς συνούσας μετ' αὐτῶν || ἱερείας βουλομένας ἀναθεῖναι
εἰκόνα χαλκῇν Κλειδίκης τῆς Ἀσκληπιάδου ἀξιοῦν | συνχωρηθῆ
ναι ἑαυταῖς τόπον ἐν τῇ ἀνδρήᾳ ἀγορᾷ ἐπὶ τοῦ προγονικοῦ ἀτάτης
συνεδρίου τὸν ἀπὸ δύσεως τοῦ ἀνδριάντος τοῦ ἀδελφοῦ αὐτῆς
Διονυσίου τοῦ Ἀσκληπιιάδου· δεδόχθαι τῷ δήμῳ· δεδοκιμάσθαι
τε τὴν εἰκόνα καὶ ἐξεῖναι αὐταῖς ἀναθεῖναι καθάπερ ἀξιούσιν,
10 ἐκεῖναι δὲ αὐταῖς καὶ ἐπιγράψαι ἐπὶ τὴν βάσιν· Αἱ συντελοῦσαι
τοὺς κόσμους παρὰ τῇ Μητρὶ τῇ Πλακιανῇ καὶ ἱεροποιοὶ αἱ προ-
σαγορευόμεναι θαλάσσιαι καὶ συνούσαι μετ' αὐτῶν ἱέρειαι Κλει-
δίκην Ἀσκληπιάδου ἱερωμένην Μητρὸς | τῆς ἐκ Πλακίας καὶ
προιερωμένην Ἀρτέμιδος Μουνυχίας ἐπαγγειλαμένην καὶ ἐπιδου-

σαν ἑαυταῖς δωρεὰν εἰς τὰ συντελούμενα ὑπ' αὐτῶν ἱερὰ ἐν τῇ
 συνόδῳ τοῦ Ταυρεῶνος | τῇ πέμπτῃ στατῆρας ἑπτακοσίους,
 15 εὐσεβείας ἔνεκεν τῆς πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ φιλοστοργίας καὶ
 εὐνοίας τῆς εἰς ἑαυτὰς θεοῖς πᾶσι καὶ πάσαις.

***Meter Tolypianes**

Kat. No: : 190

Lev. No: : 92, s. 131, 181

Buluntu yeri : Deble Köy/ Bandırma

Bulunduğu yer : İstanbul Müzesi. Env. No: 676.

Ölçüler : **Y:** 144.5 cm. **G:** 57.5 cm. - 62.5 cm. **K:** 15.5 cm

Tarih : İ.Ö. 1. yy.

Kaynakça : Mordtmann 1885, 203 vd., no: 29; Hasluck 1910, 218 vd. Fig. 19, ve 270 no: IV 4; Kalinka 1933, Bbl. 103 vd. Michel 1976, no: 1226; Schwertheim 1978, 817, no: 11, Res. 27; Vermaseren, 1987, 95, no: 289.

Mermer stel. İki resim alanlı. Üst kısım tamamen kırık. Kybele'nin başı ve sağ dizi kırık. Figürlerin yüzlerinde ve stel yüzeyinde yoğun aşınma.

Kybele, bir niş içinde ayak taburesi ile birlikte taht üzerinde oturmakta. Uzun khiton giyimli. Sol elinde tympanon sağ elinde patera tutmakta. Tahtın her iki yanında birer aslan oturmakta. Alttaki resim alanında, ellerini havaya kaldırarak, üzerinde ateş yanan sunağa doğru ilerleyen sekiz erkek. Bir hizmetçi kurbanlık iki koçu sunağa doğru götürmekte.

Ἰππαρχοῦντος Ἀρισταγόρου

τοῦ Ἀριγνώτου

διοκ(η)τῆς

Μένιππος Ἀσκληπιάδου

- γραμματεὺς
 5 Ἀσκληπιάδης Ἀρτεμιδώρου
 διάκονοι
 Ἀπολλοφάνης Θάυμωνος
 Ἀρτεμίδωρος Φιλονίκου
 Μένιππος Μειδίου
 10 Μειδίας Ἀθηνίωνος
 Μενεκράτης Μήνιδος
 οἰνοφύλαξ
 Γόρδων Μέμνονος
Μητρὶ Τολουπιανῇ χαριστήριον.

***Thea Andeiris**

Kat. No: : 191

Lev. No: : 93, s. 132, 193

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Kayıp

Ölçüler : **Y:** 27 cm. **G:** 25 cm. **K:** -

Tarih :

Kaynakça : Smith-Rustafjaell 1902, 190-191, no: 1, Lev.1; Hasluck 1910, 271, no: IV 5; Schwertheim 1978, 812-813, no: 4; ; Stauber 1986, no: 14; Vermaseren 1987, 93, no: 286, Lev.62.

Alt kenarı kırık, üst kenarı oldukça sağlam yaklaşık kare şeklinde mermer adak levhası. Solda kısa khiton ve khalamys giyimli tanrı Hermes. Başında petatos, sol elinde kerykeion Sağ eli dirsekten bükülmüş kalçası üzerinde. Sağ tarafta kumaşla sarılmış, başında taştan bir taç ile tanrıça Andeiris. Saçlar alnında çevrili ve spiral kıvrımlar halinde iki bukle şeklinde her iki omzunun üzerine düşmekte. Cepheden tasvir edilen figürlerin üzerinde iki satır halinde yazıt yer almakta.

- - - λον θεῶν Ἀνδειρίδι
Πέργαμου

***Meter Andeirene**

Kat. No: : 192

Lev. No: : -, s. 132

Buluntu yeri : Boğaz Köy/Kara Dere

Bulunduğu yer : Kayıp

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Smith-Rustafjaell 1902, 190 vd.; Hasluck 1905, 60, no:20; ay., 1910, 271, no: IV 6; Schwertheim 1978, 817-8, no: 12; Stauber 1986, no: 15.

Ana Tanrıça'ya adanmış küçük stel parçası. Stel üzerinde tanrıçaya ait büst. Üzerinde yazıt:

[Μητρί Ἀνδει?] ρηνῆ

Μητροδόω[ρος]

[ἀνέθ[η]καν

[χα]ρισ[τήριον]

***Thea Sittene**

Kat. No: : 193

Lev. No: : 93, s. 133

Buluntu yeri : Kayabaşı (Arıklar'ın 2 km. kuzeybatısı)

Bulunduğu yer : Kayabaşı

Ölçüler : Y: 110 cm. G: 57 cm. K: -

Tarih : İ.S. 160-161.

Kaynakça : Schwertheim 1987b, no: 131, Lev.23.

Thea Sittene'ye adanmış alt ve üst profilli mermer sunak. Üst sağ köşe kırık. Ön yüzde, alt ve üst profil üzerinde yazıt:

Θεᾷ Σιττηνῇ

Ἀπολλοφάνης Ἀτ-

τινᾶ κὲ Ἀττινᾶς ὁ κὲ Δημη-

4 τριανὸς κὲ Τίμων οἱ υἱ-
οὶ αὐτοῦ ἀνέθηκαν .

Ἔτους σμε΄ .

= 245 sull. Era

*Demeter

Kat. No: : 194

Lev. No: : 94, s. 135

Buluntu yeri : Sarısipahiler

Bulunduğu yer : Sarısipahiler'de H. Kaynak adlı kişinin ev duvarında.

Ölçüler : Y: 86 cm. Ç: 48 cm. K: -

Tarih : -

Kaynakça : Schwertheim 1987b, 90 vd. , no: 132, Lev. 23.

İmparator Hadrianus ile Demeter'e adanmış silindir şeklinde mermer sunak. Üst ve alt kısımda yer yer aşınma ve kopma.

Βωμὸν περισσότευκτον ἀγλαόν θ' ἔδος

Δάματρος ἀγνᾶς κέ βροτῶν ὑπερτάτῳ

ξυνὸν γεγῶτ' ἄνακτος Ἀδριανῷ θέτο

4 ὁ βριθυεργὸς Τιμοκράτης Μηνᾶ γόνος

αὐτός τ' ἀδελφά τ' Ἀρτεμις κέ παῖς ἅμα

Δαματριανός· ἀμὲν ἀρήτιρα γὰρ
θεᾶς ἐτύχθη ,τὸν δ' ἔθρεψεν ἡ θεά·
 8 ἀνθ' ᾧν ἀγωνάρχαισι κτιστικῶ γένευσ
 τῷ Ζηλιανῷ πρευμένης γίγνου **θεᾶ**
Δάματερ ἄγνὰ κέ σὺ παγκράτης ἄναξ .

***Kore**

Kat. No: : 195

Lev. No: : 94, s. 140

Buluntu yeri : Kyzikos-Aşağıyapıcı

Bulunduğu yer : Kyzikos-Aşağıyapıcı

Ölçüler : Y: 24 cm. G: 55 cm. K: -

Tarih :

Kaynakça : Halfmann 1990, 21 vd., Lev. 2-3; SEG XL 1990, no: 1128.

Yazıtlı stel.

[- - ? Ν ω] ν ί α ς Κ ο υ [α ρ τ] ε ί ν η ς τ ὸ ς , ἱ ἑ ρ ο δ ῆ δι [ἄ β ί ο υ ? - -]

	ἀρ]χιερεύς	Αὐρ. Πρόκλος Αἰλ. Ὀνησίφορος
	ἀρχιερεύς	Γ. Προκλήιος Σατορνεῖνος
4	ἱερεὺς] Σωτεῖρ. Κόρης	Φλ. Ζώπυρος
	]πειος	Κλ. Φίλανθος
	]ς	Σάλβιος Πρει(σ)κιανὸς ὑμνωδὸς Ἀσί[ας]
	ὑμ]νωδὸς Ἀσίας	Ἀτάνιος Ῥοῦφος ὑμνωδὸς Ἀσίας
8		Αὐρ. Μάρκελλος
		Αὐπ. Ἀγαθήμε[ρος

Kat. No: : 196
Lev. No: : -, s. 136
Buluntu yeri : Kyzikos
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih :
Kaynakça : CIG 3671; Lafaye 1927, 162, no: 164.

Ἡ βουλὴ τείμ[η]σεν ἀγασσαμένη τὸν ἀοιδὸν
 Νέστορα καὶ μολπῆς εἵνεκα καὶ βιότου·
 Εἰκόνα [δ'] ἐκετέλεσσε καὶ εἷσατο πατρίδος ἄρχων
 Κορνοῦτος θαλερῆς ἐν τ[ε]μένεσσι[ι] **Κόρης**,
 5 Ὅφρα καὶ ὀψίγον[ο]ί περ ἐν ἄστεϊ παῖδες ἔχοιεν
 Σῆμα φιλοξενί[η]ς καὶ δέλεαρ σοφίης.

Kat. No: : 197
Lev. No: : -, s. 136
Buluntu yeri : Edincik
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : -
Kaynakça : Mordtmann 1904, 130, no: 15.

Tanrıçaya adanmış heykel kaidesi.

Θεαν Ὁμόνοιαν τῇ πατρίδι Φλ(άβιος) Ἀρισταγόρας υἱὸς Ἀρι-
 σταγόρου ἱερώμενος τῆς **Κόρης**.

Kat. No: : 198
Lev. No: : -, s. 136
Buluntu yeri : Kyzikos ?
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: - G:- K: -
Tarih : -
Kaynakça : Robert 1978, 461; Robert 1987, 461.

Κυ[ζικηνῶν]

‘Ο θεὸς ἔχ[ρησε τάδε · ἐπειδὴ]
ἐπιτετελέκα[τε τὰν θυσίαν καὶ]
4 τὰ Σοτήρια πρᾶτ[ον τᾷ Κόραι]
τᾷ Σοτείραι καλῶ[ς καὶ εὐσεβε]-
6 ως καὶ εὐτυχῶς, λῳιον [ἐσσεῖται]
καὶ ἄμεινον ἐπαγγελλὸν[τεσ]-
σιν ἐς ἀνθρώπους ἱερὰν τὰν π[ό]-
λιν οὔσαν κατὰ τοὺς χρ[η]σμοὺς
καὶ τὰν θυσίαν τᾶς θεᾶς.

***Artemis**

Kat. No: : 199
Lev. No: : -, s. 142
Buluntu yeri : Kyzikos-Ermeniköy
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : Roma Dönemi

Kaynakça : Mordtmann 1885, 207-8, no: 31.

Artemis için kurban töreni sahnesinin canlandırıldığı sunak. Sağ üst taraftan bir parça kırık. Solda, iki sıra halinde tapınan, sağa profilden altı figür. Ortada sunak. Sunak önünde bir koyun ve köle. Sunak üstünde bir büst ile, bir *aedicula*. Sunağın sağında bir geyik. Sağda, Artemis'in uzattığı sağ elinde tuttuğu tepsi.

Γλῦκων Ἀπολλωνίου καὶ γυν[ῆ] αὐτοῦ Στρατονίκη Μενάνδρο[υ]
καὶ υἱοὶ αὐτοῦ Ἑρμογένης Γλ[ύκω]νος καὶ Γλῦκων Γλῦκωνος
Μ]άνης τροφίμος, Ἀρτ[. . . . Ἀρ]τέμιδι [εὐχήν].

Kat. No: : 200

Lev. No: : -, s. 140

Buluntu yeri : Emet

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : Roma Dönemi

Kaynakça : Arthur-Munro 1897, 282, no: 40.

Kare kireçtaşı kaide.

Yazıtın altında tahrip olmuş, cepheden kadın figürü. Her iki elinde meşale tutmakta. Hekate veya Artemis tipinde. Üzerinde yazıt:

ὑπὲρ στομά-
-χου εὐχήν.

Kat. No: : 201

Lev. No: : -, s. 140, 193

Buluntu yeri : Panderma (Bandırma)

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : Hellenistik Dönem

Kaynakça : Lolling 1884, 25; CIG 3699; Taşlıklioğlu 1963, 125-6.

Apollon ve Artemis için iki resim alanlı, adak yazıtı. Kabartma yüzeyinde yoğun aşınma.

Μήνιος Μηνίου,
 Ἀπολλόδωρος Ἀπολλοδώρου,
 Μητρόβιος Μενάνδρου,
 Ἰάσων Ἰάσονος,
 5 . . ννος Μη[ν]οκ ,
 Ἀπολλώνιος Πα ,
 Μηνόδ[ο]τος Ζωπύρου,
 Ποσειδώνιος Ἡγίου,
 Σωτήρ Μηνοδώρου,
 10 Γόργιππος Θεοφίλου,
 [Μ]ενίσκος Ἀλυπ[ή]του,
 Διόφαντος Μνησθ[έος],
 Ἀπόλλωνι καὶ Ἀρτέ[μιδι]
 χαριστήριον.

Kat. No: : 202

Lev. No: : -, s. 140
Buluntu yeri : Kütahya- Emet
Bulunduğu yer : Emet ?
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : Roma Dönemi
Kaynakça : Arthur-Munro 1897, 282, no: 41.

Kaba işlenmiş mermer blok. Üst köşe kırık. Üzerinde yazıt:

Ἀριστοφάνη]ς κὲ Δη-
 -μήτριος Ἀρτεμίδι
 εὐχήν.

Kat. No: : 203
Lev. No: : -, s. 140
Buluntu yeri : Büyük Tepeköy
Bulunduğu yer :
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : -
Kaynakça : CIG 3695; Lafaye 1927, 84, no: 228.

Ὑπὲρ τῆς τῶν Σεβαστῶν σωτηρίας καὶ αἰωνίου διαμονῆς]
 Τι. Κλαύδιος Σεβαστοῦ ἀπελεύθερος Ὑλυσ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ]
 καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν [Τι. Κ]λαύδιος Κυρίνα Ἰοῦσ[τ.....καὶ].....
 Ἀρτεμίδι Σεβαστῇ Βαιανῇ τὸν ναὸν καὶ τὰ [βαλανεῖα]
 ἐκ θεμελίων κατασκευάσαντες ἐκ τῶν ἰδίων],

ἐπιμελεία Τίτου Φλαουίου Σεβαστοῦ ἀπελ[ευθέρου]....

***Artemis Pediane**

Kat. No: : 204

Lev. No: : -, s. 143

Buluntu yeri : Peramo

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 85 cm. G: 40 cm. K: -

Tarih : -

Kaynakça : Hasluck 1904, 34, no: 51.

Artemis için adak steli.

Solda, kurbanlık hayvanı sunağa doğru götüren beş rahip. Ortada, kısa khiton giyimli, sağ elinde patera, sol elinde meşale ile Artemis. Sağda, sol elinde kithara, sağ elinde patera ile Apollon Kitharodos.

Διονύσιος Ἡροδοτυ,
μῆιστωσάμενος Προθύμου
Ἄρτ|εμῶ, Ἄρτέμιδι Πεδιανῇ
εὐχήν.

***Artemis Orthosia**

Kat. No: : 205

Lev. No: : -, s. 143

Buluntu yeri : Edremit-Bademli (Kane)

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 33.5 cm. G: 37.5 cm. K: 33.5 cm.

Tarih : İ.Ö. 4. yy. sonu 3. yy. başı.

Kaynakça : Schuchhardt 1899, 201, no: 3; Stauber 1986, no: 47.

Küp şeklinde beyaz mermer blok. Artemis Orthosia için mermer sunak ve ya Artemis Orthosia Tapınağı'nın sınır taşı olabilir ki taşın ölçüleri de buna işaret etmektedir.

Ἀρτέμιδιος Ὀρθωσίας

***Aphrodite**

Kat. No: : 206

Lev. No: : -, s. 146

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer :

Ölçüler : Y: 20.5 cm. U: 125 cm. K: -

Tarih : İ.S. 200

Kaynakça : Wiegand 1904, 297.

Mermerden mezar taşı.

ὦ ξένε, Μύσης παῖδα τὴν ἄωρον

Βοῦν φυλάσ< σ >ω, πῶλον Ἀφροδίτης

Kat. No: : 207

Lev. No: : -, s. 146

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer :

Ölçüler : Y: - U: - K: -

Tarih : Lafaye 1927, 54, no: 145.

Ἐπὶ Γαίου Καίσαρος ἱππάρχω(ι), Θαρρηλιῶνος θ' . Ἔδοξεν τῷ δήμῳ,
 εἰσηγησαμένων τῶν ἀρχόντων πάντων, γραμματεὺς βουλῆς Αἴολος Αἰόλου
 Οἶνοψ μέσης ἐπὶ | Μηνοφῶντος εἶπεν · Ἐπεὶ ὁ νέος Ἥλιος Γάιος Καῖσαρ
 Σεβαστὸς Γερμανιχὸς συναναλάμψαι ταῖς ἰδίαις ἀγαῖς καὶ | τὰς δορυφόρους τῆς
 ἡγεμονίας ἠθέλησεν βασιλέας, ἵνα αὐτοῦ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀθανασίας καὶ ἐν
 τούτῳ σεμνότε|ρον ἦ, βασιλέων, κἂν πάντῳ ἐπινοῶσιν, εἰς εὐχαριστίαν τηλικού-
 του θεοῦ εὐρεῖν ἴσας ἀμοιβὰς οἷς εὐηργέτηνται μὴ δυναμένων, τοὺς Κότυος
 δὲ παῖδας Ῥοιμητάλκην καὶ Πολέμωνα καὶ Κότυν συντρόφους καὶ ἐταίρους
 ἑαυτῷ γεγόνότας εἰς τὰς ἐκ πα(τέρ)ων καὶ προγόνων αὐτοῖς ὀφειλομένας ἀπο-
 καθέστακεν βασιλείας · οἱ (δὲ) τῆς ἀθανάτου | χάριτος τὴν ἀφθονίαν καρπού-
 μενοι ταύτῃ τῶν πάλαι μείζονες, ὅτι οἱ μὲν παρὰ πατέρων διαδοχῆς ἔσχον,
 οὗτοι | δ' ἐ(κ) τῆς Γαίου Καίσαρος χάριτος εἰς συναρχίαν τηλικούτων θεῶν
 γεγόνασιν βασιλεῖς, θεῶν δὲ χάριτες τούτῳ διαφέρουσιν ἀνθρωπίνων διαδοχῶν,
 ᾧ ἢ νυκτὸς ἥλιος καὶ τὸ ἄφθαρτον θνητῆς φύσεως· μεγάλων οὖν γεγονότες
 μείζονες | καὶ λαμπρῶν θαυμασιώτεροι εἰς τὴν ἡμετέραν παραγείνονται πόλιν
 Ῥοιμητάλκες καὶ Πολέμων, συνιεροργήσον|τες καὶ συνεορτάσοντες τῇ μητρὶ,
 ἐπιτελούσῃ τοὺς τῆς θεᾶς νέας Ἀφροδείτης Δρουσίλλης ἀγῶνας, οὐχ ὥς | εἰς
 φίλην μόνον, ἀλλὰ καὶ ὥς εἰς γνησίαν πατρίδα, ὅτι καὶ ἡ βασιλέων μὲν
 θυγάτηρ, βασιλέων δὲ μήτηρ, ἡ μήτηρ | αὐτῶν Τρύφαινα ταύτην ἡγμένη
 πατρίδα, οἴχου τε τὸ ἐφέστιον καὶ βίου τὸ εὐτυχὲς ἀνεμεσήτοις ἐνευδαιμονή-
 σουσα τέχων βασιλείαις ἐνταῦθα ἰδρυται ὁ δὲ δῆμος, ἡδίστεν ἡγούμενος τὴν
 ἐνδημίαν αὐτῶν, μετὰ πάσης προθυμίας προσέταξε τοῖς ἄρχουσι ψήρισμα ὑπαν-

τήσεως εἰσηγήσασθαι αὐτοῖς, δι' οὐ εὐχαριστήσουσι μὲν ἐ| π' αὐτῶν τῇ μητρὶ
αὐτῶν Τρυφαίνῃ ὑπὲρ ὧν εὐεργετεῖν βεβούληται τὴν πόλιν φανερ[ά]ν δὲ καὶ
τὴν τοῦ δή|μου εἰς αὐτοὺς ποιήσονται διάθεσιν δεδόχθαι τῷ δήμῳ ἐπη-
νήσθαι μὲν τοὺς βασιλεῖς Ῥοιμητάλκην καὶ Πο|λέμωνα καὶ Κότυν καὶ τὴν
μητέρα αὐτῶν Τρύφαιναν, ὑπὸ δὲ τὴν εἴσοδον αὐτῶν τοὺς μὲν ἱερεῖς καὶ τὰς
ἱερείας, ἀνοί|ξαντας τὰ τεμένη καὶ προσκοσμησαντας τὰ ξόανα τῶν θεῶν, εὐξασθαι
μὲν ὑπὲρ τῆς Γαίου Καίσαρος αἰωνίου δια|μονῆς καὶ τῆς τούτων σωτηρίας·
Κυζικηνούς δὲ πάντας ἐνδ(ε)ικνυμενους τὴν εἰς αὐτοὺς εὐνοιαν, ὑπαντήσαντας |
μετὰ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν στεφανηφόρων ἀσπάσασθαι τε καὶ συνησθῆναι καὶ
παρακαλεῖν αὐτοὺς ἰδίαν ἡγεῖσθαι πατρίδα τὴν | πόλιν καὶ παντὸς αἰτίους γεί-
νεσθαι αὐτῇ ἀγαθοῦ · ἀγαγεῖν δὲ ἐπὶ τὴν ὑπάντησιν καὶ τὸν ἐφήβαρχον τοὺς ἐφήβους
καὶ τὸν | παιδονόμον τοὺς ἐλευθέρους παῖδας · τὸ δὲ ψήφισμα (εἶναι)
περί τ' εὐσεβείας τῆς εἰς τὸν Σεβαστὸν καὶ τῆς εἰς τοὺς || βασιλέας τειμῆς.

***Athena**

Kat. No: : 208

Lev. No: : -, s. 149

Buluntu yeri : Mustafakemalpaşa

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 60 cm. **G:** - **K:** -

Tarih : -

Kaynakça : Hasluck 1910, 275, no: 72; Perrot 1983, 102, no: 64; Schwertheim 1983a, no: 6.

Athena için adanmış dikdörtgen şeklinde mermer kaide.

Ἀθηνᾶς

Kat. No: : 209
Lev. No: : -, s. 149
Buluntu yeri : Kyzikos
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : -
Kaynakça : Reinach 1882, 612; Lafaye 1927, 53, no: 144.

Mermer stel.

Ἐπὶ Παυσανίου τοῦ Εὐμένους ἱ[ππ]άρχου, μηνὸς Καλαναιῶνος, | ἔδοξεν τῇ
 βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ. Παυσανίας Εὐμ[ένους] Αἰγικορεὺς μέσης ἐπὶ Δημητρίου
 εἶπεν. Ἐπεὶ | Ἀντωνία Τρύφαινα βασιλέως Πολέμονος καὶ β[ασιλίσ]σης πυθο-
 δωρίδος θυγάτηρ τὸν αἰώνιον τοῦ μεγίστο[υ] | θεῶν Τιβερίου Σεβαστοῦ Καίσαρος
 οἶκον καὶ τὴν ἀθάν[ατον ἡγ]εμονίαν αὐτοῦ διὰ παντὸς εὐσεβοῦσα συγκατιέρος[ε] |
 τῇ **Πολιάδι Ἀθηνᾶ** ἄγαλμα τῆς μητρὸς αὐτοῦ [Σεβαστῆς Νει]κη[φ]όρου
 καὶ λαβοῦσα παρὰ τῆς πόλεως ἱερητεῖαν αὐτὴ ἐν τῇ πέρσῳ ἀγομένη ἀτελεία
 τῶν Παναθηναίων, [ἔδωκεν ἐκ]άστοις πάντα μὲν τὰ πρὸς εὐσέβειαν τῶν θεῶν
 καὶ [κα]τά τὸ ἔθος αὐτῆς ἐκπρεπώσοτον πολλῶν ἱεουργί[αν αὐτὴ ἐξε]πλή-
 ρωσεν, τῇ δὲ ἐμφύτῳ φιλανθρωπίᾳ πρὸς | τε τοὺς ἐνχορίους καὶ τοὺς ξένους
 ἐχρήσατο, ὡς ὑπ[ὲρ τοῦ σιτισμοῦ] τῶν ξένων μετὰ πάσης ἀποδοχῆς ἐπὶ τε
 εὐσε[βεί]α καὶ ὁσιότητι καὶ φιλοδοξίᾳ, ἐν δὲ τῷ κατ' ἔτο[ς ἀγῶν]ι ἀπούσης μὲν
 αὐτῆς, πάντων δὲ συντετελεσμένων | ἐκπλέως κατὰ τὴν ἐκείνης εὐσέβειαν, καὶ
 τῶν ἀπὸ τῆς [Ἀσίας ...]ν ἐνπόρων καὶ ξένων τῶν ἐλληλυθότων εἰς τὴν πανή-
 γυριν βουλομένων ἀναθεῖναι αὐτῆς ὄπλον εἰκονικὸν ἐ[ν τῷ ναῷ] καὶ διὰ τοῦτο
 ἐπελληλυθότων ἐπὶ τε τὴν βουλὴν καὶ τὸν | δῆμον καὶ ἀξιούντων συγχωρηθῆναι
 αὐτοῖς ποιήσασθαι τὴν ἀνάθεσιν.

Δεδόχθαι τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ | συγκεχωρήσθαι αὐτοῖς ἀναθεῖναι τό
 ὄπλον ἐν τῷ τῆς Πολιάδος ναῷ, ἐφ' ᾧ καὶ ἐπιγράψαι· οἱ ἀπὸ τῆς Ἀσίας
 ἐργασταὶ | ἀφειγμένοι εἰς τὴν πανήγυριν χαὶ ἀτέλειαν τὴν ἀγομένην ἐν Κυζικῷ
 τοῖς Σεβαστοῖς καὶ τῇ Πολιάδι Ἀθηνᾶ | Ἀντωνίαν Τρύφαιναν, βασιλέως
 Πολέμωνος καὶ βασιλίσσης Πυθοδωρίδος Φιλομήτορος θυγατέρα, ἱερῆαν
 σεβασσ|τῆς Νειχηφόρου, διὰ τε τὴν περὶ τὸν τοῦ μεγίστου θεῶν Τιβερίου
 Σεβαστοῦ Καίσαρος οἶκον εὐσέβειαν καὶ διὰ τὴν | ἐν πᾶσι σεμνότητα καὶ εἰς
 ἑαυτοὺς εὐεργεσίαν.

***Hera**

Kat. No: : 210

Lev. No: : -, s. 150

Buluntu yeri : Dikili

Bulunduğu yer :

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Stauber 1986, no: 44; Schuchhardt 1899, 201, no: 2.

1	HPA
2	VIVINIAΛ—
3	VIVINIM—?

1	Ἥρα
2	VIVINIAΛ—
3	VIVINIM—?

***Hekate**

Kat. No: : 211

Lev. No: : -, s. 119, 152, 193

Buluntu yeri : Emet-Asarlar

Bulunduğu yer : Emet-Asarlar

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Arthur-Munro 1897, 283, no: 48; Buresch 1898, 152; Lane 1971, 58.

Hekate ve Men için adak.

Κ]υντιανή Κυντιαν[οῦ
 ὑπὲρ τέκεος ἀνέθηκε
 Θ]ᾶ Ἑκάτῃ καὶ Μανὶ τὸν
 υ]ίᾱ τῷ Παιᾶνος.

Kat. No: : 212

Lev. No: : -, s. 150

Buluntu yeri : Sarıköy- Zeleia

Bulunduğu yer : Yeni Köy

Ölçüler : Y: 36 cm. G: 22 cm.

Tarih : -

Kaynakça : Hasluck 1903, 86-87, no: 38.

Hekate'ye adak, küçük stel. Tahtta cepheden oturan Hekate. İbadet eden iki kişiye doğru uzattığı sağ elinde patera. İki kişinin yanında sunak ve kurbanlık hayvan. Arkada ağaç. Hekate'nin solunda oturan bir köpek.

Ἀσκληπᾶς [Ποτάμ ?]ω
 νος ὑπέ[ρ ἑαυτοῦ
 καὶ τῆς [γυναικος ?

Φίλο...

***Tykhe**

Kat. No: : 213

Lev. No: : 95, s. 155

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Ankara Müzesi

Ölçüler : Y: 55 cm. G: 37 cm. K: -

Tarih : İ.Ö. 2 yy.

Kaynakça : Peek 1931, 132 vd.; Pfuhl-Möbius 1977, no: 940, Lev. 141.

Beyaz mermerden, basık dor başlıklı, naiskoslu, tek resim alanlı stel. Sağda yerde oturan kadının gövdesinin üst kısmı ve solda sandıklı taburede oturan kadının omzundan yukarısı kırık. Kenarlarda çarpma ve kopmalar. Sağda, sola profilden, bacaklarını dizden bükerek oturan ve kucağında bir çocuk taşıyan mantolu kadın. Solda, sandıklı bir tabure üzerinde sağa profilden oturan, khiton üzerine manto ve kalın tabanlı ayakkabı giyen kadın. Sol alt köşede, sağa dönük küçük hizmetçi kız.

Μαιανδρίης τῆς Βακχίου,

Φερσεφόνα, τί φίλεργον ἀπέσπασες ἀνδρὸς ἀπ' εὐνῆς
 ἄκριτον ἐς θνατοὺς ἀλικίαν θεμένα
 εἰκοσέτιν; τᾷ κάλλος ἀφώρισε Κύπρις ἐν ἄστοις,
 4 ἀλλὰ Τύχη σκολιοῖς δόγμασιν ἠντίασεν,
 οὔνεκεν ἄλλοδαπὰν Μαιανδρίη ἦλυθε γαῖαν
 ἀνδρὶ φιλοστόργους δεικνυμένα χάριτας·
 ἀνθ' ὧν μοι τὸ μνήμα πόσις κτίσεν, οὔνεχ' ἄμ' αὐτῷ

- 8 ἔγδημος γενόμαν πατρίδα λειπομένα.
Φερσεφόνας δὲ ἀδίαυλον ὑπὸ στυγερὸν δόμον ἦλθον
παυσιπόνῳ Λάθας λουσαμένα πόματι.

Kat. No: : 214

Lev. No: : 96, s. 155

Buluntu yeri : Miletopolis-Kermasti

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: A - 3332 B- 3394 C- kayıp

Ölçüler : A: U: 64 cm. B: U: 60 cm. C: U: 33 cm.

Tarih : İ.S. 1 / 2. yy.

Kaynakça : Hasluck 1907, 61 no: 2 A-B-C; Mendel 1909, 338 , no: 91 / 92 ; Hasluck 1910, 292, no: 23; Schwertheim 1983a, no: 35, Res. 26 / 27.

Kader Tanrıçası'na adanmış küçük bir tapınağının arşitravına ait beyaz mermer parçalar. Tüm parçalar kırık. Çift arşitravlı. Epistil üzerinde yazıt, bunun üzerinde dış sırası ve bunun da üzerinde bukranion frizi.

A- B- C-
ΗΤΟΠΟΛΕΙΤΩΝΤΗΝΑΓΑΘΗΝΤΗ ΟΛΕΩΣΤΥΧΗΝΚΑΙ ΤΟΝΝΑΟΝΑΥΗΣΚΑΤΕΣΚΕΥΑΣΕ
ΕΚΤΩΝΙΔΙΩΝΕΥΣΧΗΜΩΝ ΟΡΦΥΡΟΠΩΛΗΣ

[Ὑπὲρ τοῦ δήμου τῶν Μειλ]ητοπολειτῶν τὴν ἀγαθὲν τῇ[σ π]όλεως **Τύχην** καὶ
τὸν ναὸν αὐτῆς κατεσκεύασε [ν]

ἐκ τῶν ἰδίων Εὐσχήμον [π]ορφυροπώλης.

***Nemesis**

Kat. No: : 215

Lev. No: : -, s. 156, 193
Buluntu yeri : Balıkesir-Ömer Köy
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: 74 cm. G: 34 cm. K: 32 cm.
Tarih : -
Kaynakça : Robert 1937, 216.

Mermer sunak.

Δίκη
καὶ Νεμέσει
Ἀριστείδης

Kat. No: : 216
Lev. No: : -, s. 156
Buluntu yeri : Bursa'nın güney batısı
Bulunduğu yer : Hagia Athanasios kilisesinin bahçesinde.
Ölçüler : Y: 40 cm. U: 120 cm.
Tarih : Roma Dönemi
Kaynakça : Wiegand 1904, 310-311.

Mermerden arşitrav parçası. Bir kenarında, ön pençeleri ve yelesinin bir kısmı korunan başı eksik, aslan tasviri görülmekte.

Θεῶ Νεμέσει τὸ ἄ[γαμλα —
Οὐαλεριανὸς Πολύγνωτος — —
καὶ Μονομάχη[ς ? —

*Dike

Kat. No: : 217
Lev. No: : -, s. 157
Buluntu yeri : Balıkesir-Ömer Köy
Bulunduğu yer : -, s. 158
Ölçüler : Y: 74 cm. G: 34 cm. K: 32 cm.
Tarih :
Kaynakça :Robert 1937, 216.

Mermer sunak.

Δίκη
καὶ Νεμέσει
Ἀριστείδης

***Hestia**

Kat. No: : 218
Lev. No: : -, s. 158
Buluntu yeri : Edremit civarı-Ören
Bulunduğu yer : Andros, Arkeoloji Müzesi.
Ölçüler : Y: 114cm. G: 50 cm. K: 13 cm.
Tarih : İ.Ö. 106
Kaynakça : Stauber 1986 no: 16; Boeckh, CIG 2349 b; Hiller von Gaertringen , IG XII 5, 722; Hiller von Gaertringen, IG XII Suppl., 127-128; Reger 1990, 2.

Yazıtlı mermer stel.

I

1 Τιμοκρίτου τοῦ Σωκλέους δικαστοῦ καὶ
 2 Ἰφικράτου τοῦ Ἰσοχρύσου γραμματέως
 3 ἀρχόντων γνώμη περὶ ὧν προεγράψαντο καὶ ἡ βουλή προεβού-
 4 λευσεν· ἐπεὶ τῶν παραγεγονότων δικαστῶν ἀπὸ τῆς κέννης δε-
 5 δικακότητος τάς τε κατὰ τοὺς νόμους συνεστηκείας δίκας καὶ τὰ
 6 ἀναπεμφθέντα κριτήρια ὑπὸ Γναίου Αὐφιδίου Γναίου υἱοῦ τοῦ ἀντι-
 7 στρατήγου, καλῶς ἔχον ἀνεστραμμένων τῶν ἀνδρῶν ἐμὲ πᾶσι[ν]
 8 ἴσως καὶ δικαίως, ἀπο]δοχῆς ἀξιωθῆναι τὴν ἀρετὴν αὐτῶν· δεδό-
 9 χθαι τῇ βου[λῃ καὶ τῷ] δ[ήμῳ]· ἐπ[η]λ[ινῆσθ]αί τε αὐτοὺς ἐπὶ τοῖς προ-
 10 [γ]εγραμμένο[ι]ς, καὶ π[ερὶ τῶν δοθησ]ο[μένω]ν τιμίων ταῖς τε πατρίσιν αὐ-
 11 [τῶ]ν καὶ τοῖς ἐ[ξ]απес[ταλμένοις ἀνδ]ράσιν προνοιηθῆναι (sic) τοὺς
 12 [ἄρχ]οντας ἐν το[ῖ]ς ἐνν[όμοις χρ]όν[οις]· κληθῆναι δὲ αὐτοὺς καὶ
 13 [ἐπ]ὶ ξενισμὸν εἰς τὸ π[ρυταν]εῖον ἐπὶ τὴν βουλαίαν **Ἑστίαν**, με-
 14 [ρίσ]αντος Ἀρχέου[υ] τοῦ ταμίου εἰς τὴν ἐγδοχὴν αὐτῶν ὅσον ἂν
 15 τῷ δ[ήμῳ] δόξῃ· πέμψαι δὲ τὸν Ἀρχεάν καὶ ἐκάστωι τῶν δι-
 16 καστῶν καὶ τῶν γραμματέων ξένια τὰ ἐκ τοῦ νόμου· προνοηθῆ-
 17 ναι δὲ τοὺς ἄρχοντας καὶ περὶ τῆς ἀφόδου αὐτῶν, ὅπως διακομισ-
 18 θ[ῶσιν ἀσφ]αλῶς· ἵνα δὲ καὶ οἱ ἐξαπεσταλκότες δῆμοι [παρα]κο-
 19 λ[ουθῶσι] τοῖς ἐψηφισμένοις, ἐπιμέλειαν ποιήσασθα[ι τοὺς ἄρ]-
 20 χο[ντας], ὅπως ἀναπεμφθῇ πρὸς ἐκάστους τὸ ἀντίγρα[φον τοῦδε]
 21 τοῦ ψηφίσματος· [εἶνα]ι δὲ τὸ ψήφισμα εἰς πόλεως σωτηρ[ί]-
 22 αν· ἔδοξεν καὶ ἐδ[όθ]ησαν δραχμαὶ χίλια ἐπτακόσια

III

45 [τιμ]αὶ παρὰ Ἀδραμυτην[ῶν]
 46 [ἀρχόντ]ων γνώμη περὶ ὧν προεγράψαντο [καὶ] ἡ β[ουλή] προεβούλευ-
 47 [σε]ν· ἐπειδὴ Τιμόκριτος Σωκλέους ἀποσταλεῖς δικαστῆς [ὑπὸ τοῦ δη]-

48 [μ]ου τοῦ Ἀνδρίων τὴν τε διαδικασίαν ἐποιήσατο ἴσῃν καὶ δικαίαν[ν καὶ]
 49 [τ]ὴν παρεπιδημίαν πρέπουσαν τῇ τε ἡμετέραι πόλει καὶ τῇ ἑαυτο[ῦ]
 50 πατρίδι, ὁμοίως δὲ καὶ Ἰφικράτης Ἰσοχρύσου ὁ γραμματεὺς αὐτο[ῦ]
 51 παρέσχετο τὴν καθ' ἑαυτὸν χρεῖαν ταθάπερ ἐπέβαλλεν ἀνδρὶ σ[ώ]-
 52 φρονι, καλῶς δὲ ἔχοντος τῷ δήμῳ τιμὰν τοὺς καλοὺς καὶ αγ[α]-
 53 θοὺς, δεδόχται τῇ **ἱερᾷ ἐκκλησίᾳ**, ἐπηνήσθαί τε αὐτοὺς καὶ στ[ε]-
 54 φανῶσαι τὸμ μὲν δικαστὴν χρυσῷ στεφάνῳ καὶ εἰκόνι χαλκῇ, τὸν
 55 δὲ γραμματέα χρυσῷ στεφάνῳ καὶ εἰκόνι γραπτῇ ἐπὶ τῷ ἀναστρ[α]-
 56 φέντας ἐμ πᾶσιν ἀνεγκλήτως εὐεργετηκέναι τὸν δῆμον· τοὺς δὲ
 57 ἄρχοντας διαπέμψασθαι τὸ ἀντίγραφον τοῦδε ψηφίσματος
 58 εἰς τὴν πατρίδα αὐτῶν, ὅπως τούτων οὕτως συντελεσθέντων κα-
 59 λῶς καὶ πρεπόντως ἔχη τῷ δήμῳ τὰς ἀξίας ἀπονέμων (!) χάριτας
 60 τῶν εἰς ἑαυτὸν εὐεργεσιῶν ἔδοξεν

im Kranz

im Kranz

61 ὁ δῆμος ὁ Ἀνδραμυτηνῶν
 62 Τιμόκριτον Σωκλέους

ὁ δῆμος ὁ Ἀνδραμυτηνῶν
 Ἰφικράτην Ἰσοχρύσου

***Zephyros**

Kat. No: : 219

Lev. No: : 97, s. 159

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Erdek Müzesi

Ölçüler : Y: 76 cm. G: 103 cm. K: 10cm.

Tarih : Hadrianus Dönemi

Kaynakça : Pfuhl-Möbius 1979, 504-505, no: 2098, Lev. 302.

Gri-beyaz mermerden stel. Üst ve sol tarafı tamamen kırık. Figürlerin yüzlerinde, kol ve bacaklarda kırık ve kopma. Yüzeyde yoğun aşınma.

Geniş çerçevesiyle bir metop içinde ince profillendirilmiş bir niş içinde yer alan beş figür. Ortada üç güzeller. Sağda ve solda büyük ve geniş kanatlarını her iki yana açmış çıplak iki genç figür. Soldaki, sağ kolunda bir boynuz taşıyor. Sağında sol elinde ince bir meşale ile Eros. Altındaki çerçeve üzerinde yazıt:

Ὅδὸν καλὴν βάδιζε καὶ μέμνεσέ μου.

***Enbeilos**

Kat. No: : 220

Lev. No: : -, s. 160

Buluntu yeri : Alexa

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 45 cm. G: 25 cm. K: -

Tarih : Hellenistik Dönem

Kaynakça : Hasluck 1905, 60, no: 22.

Üçgen alınlıklı küçük stel. Süvari kabartması ve sağda ağaç.

Ποταμῷ Ἐνβειλῷ

Ἑρέννιος Κρισπος

εὐχόμεν.

Kat. No: : 221

Lev. No: : -, s. 161

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : Hellenistik Dönem
Kaynakça : CIG 3700.

Ἀσκληᾶς ἐργαστόλος ποταμῷ Ἐνβειλῷ εὐχήν.

***Atlı Tanrı**

Kat. No: : 222
Lev. No: : 98, s. 161
Buluntu yeri : Balıkesir
Bulunduğu yer : Ankara Kalesi Deposu. Env. No: 3392.
Ölçüler : Y: 32 cm. G: 23cm. K: 6 cm.
Tarih : -
Kaynakça : Robert 1955, 153, no: 1, Lev. 28.1.

Üçgen formlu kabartma. Stel üzerinde kırık ve kopmalar. Yüzeyde ve figürde aşınma.

Bir niş içinde sağa profilden ve şaha kalkmış bir at üzerinde atlı. Atlının başı cepheden , kısa khiton ve pelerin giyimli. Sağ eli ile atın yularını tutmakta. Sol eli atın boynunun gerisinde kaybolmuş. Yazıt yok.

Kat. No: : 223
Lev. No: : 98, s. 161
Buluntu yeri : Balıkesir
Bulunduğu yer : Ankara Kalesi Deposu. Env. No: 3390.
Ölçüler : Y: 25 cm. G: 20cm. K: 4 cm.

Tarih : -

Kaynakça : Robert 1955, 153, no: 2, Lev. 28.4.

Yaklaşık dikdörtgen şeklinde kabartmalı stel. Stelin üst kısmı ve sol köşe kırık. Alt kısımda kırık ve kopmalar. Yüzeyde ve figürde aşınma.

Bir niş içinde sağa profilden ve sol ön bacağı yukarı kalkmış bir at üzerinde atlı. Atlının başı cepheden , kısa khiton ve pelerin giyimli. Sağ eli ile atın yularını tutmakta. Sol eli atın boynunun gerisinde kaybolmuş. Yazıtsız.

***Atlı Tanrıça**

Kat. No: : 224

Lev. No: : 99, s. 162

Buluntu yeri : Balıkesir

Bulunduğu yer : Ankara Kalesi Deposu. Env. No: 3389.

Ölçüler : **Y:** 31 cm. **G:** 22cm. **K:** 3,5 cm.

Tarih : -

Kaynakça : Robert 1955, 154, no: 3, Lev. 28.2.

Yaklaşık dikdörtgen şeklinde kabartmalı stel. Stelin sol kısmı, sol alt ve sağ alt köşe tamamen kırık. Sol köşe atın arka bacaklarından itibaren kırık. Yüzeyde ve figürde aşınma.

Bir niş içinde sağa profilden ve sol ön bacağı yukarı kalkmış bir at üzerinde oturan kadın (tanrıça). Kadın, atın üzerinde cepheden oturmuş. Göğüs altından kemerli, ayak bileklerine kadar uzun elbise giyimli. Sol eliyle atın yularını tutmakta. Sağ eli atın sağrısı üzerinde. Yazıtsız.

Kat. No: : 225

Lev. No: : 99, s. 162

Buluntu yeri : Balıkesir

Bulunduğu yer : Ankara Kalesi Deposu. Env. No: 3391.

Ölçüler : Y: 22 cm. G: 19cm. K: 4 cm.

Tarih :

Kaynakça : Robert 1955, 154, no: 4, Lev. 28.3.

Yaklaşık dikdörtgen şeklinde kabartmalı stel. Stelin üst, sağ ve sol kısmı tamamen kırık. Üst kısım kadının başı ve atın boynu hizasından itibaren kırık. Yüzeyde ve figürde aşınma.

Bir niş içinde sola profilden ve hareketsiz bir at üzerinde oturan kadın (tanrıça). Kadın, atın üzerinde cepheden oturmuş. Ayak bileklerine kadar uzun elbise giyimli. Sağ eliyle atın yularını tutmakta. Sol eli atın sağrısı üzerinde. Yazıtsız.

***Theos Rodios**

Kat. No: : 226

Lev. No: : 100, s. 163

Buluntu yeri : Simav-Bey Köy

Bulunduğu yer : Bey Köy

Ölçüler : Y: 127 cm. G: üst: 43 cm. alt: 50 cm. K: alt: 35.5 cm. Üst: 42 cm.

Tarih : İ.S. 221 / 212 (Sulla)

Kaynakça : MAMA X 447

Beyaz mermer sunak. Üst tarafı kırık. Ön yüzde bir çelenk içinde cepheden öküz başı görülmekte. Üzerindeki yazıt:

[ἔ]λους τς' Αὐρε[-]

[.]ιανὸς Βλά(σ)του

[θ]εῶ Ποδίῳ εὐχήν.

Theos Epekoos*Kat. No:** : 227**Lev. No:** : -, s. 164**Buluntu yeri** : Tiberiopolis- Hasanlar**Bulunduğu yer** : -**Ölçüler** : Y: 85 cm. G: 48 cm. K: 40 cm.**Tarih** : -**Kaynakça** : MAMA X 488

Kireç taşına benzer koyu pembe ve beyaz renkte, mermer sunak. Sunağın üstünde kabartma bir çelenk görülmekte. Üzerindeki yazıt:

θ[ε]ῷ ἐπηκόῳ

Ἰουλι[- c. 5 -]

σύν τ[. . .]φ

καὶ τῷ πυράμῃ

5 ἀνέ[θ]ηκεν

Kat. No: : 228**Lev. No:** : -, s. 164**Buluntu yeri** : Gönüköy**Bulunduğu yer** : -**Ölçüler** : Y: - G:- K: -**Tarih** : -**Kaynakça** : Schwertheim 1983a, no: 14, Res. 17.

ἐπηκόοι

Τελεσφοριανὸς

οἰκονομος.

***Theos**

Kat. No: : 229

Lev. No: : -, s. 164

Buluntu yeri : Emet

Bulunduğu yer : Emet

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : Roma Dönemi.

Kaynakça : Arthur-Munro 1897, 283, no: 46.

Kare şeklinde yazıtlı blok.

Τέκνα πατρὶ

καὶ θεῷ τιμήν.

Kat. No: : 230

Lev. No: : 100, s. 164

Buluntu yeri : Simav- Aşağı Yonca ağaç

Bulunduğu yer : Aşağı Yonca ağaç

Ölçüler : Y: 47 cm. G: üst: 53 cm. alt: - K: üst: 50 cm. alt: -

Tarih : -

Kaynakça : MAMA X 440

Beyaz mermer sunak. Üst taraf silmeli. Ön yüzde kabartma olarak bir çelenk motifi.

Ἀμμία Θάλεν-
τος θεῶι
εὐχήν.

***Thea Epekoos**

Kat. No: : 231

Lev. No: : - s. 164

Buluntu yeri : Simav- Kurtluhallar

Bulunduğu yer : Köyün eski mezarlığında.

Ölçüler : **Y:** 52 cm. **G:** üst: 39.5 cm. alt: 48 cm **K:** üst: 39 cm. alt: 43.5 cm.

Tarih : İ.S. 159 / 160 (Sulla)

Kaynakça : MAMA X 430

Beyaz mermer sunak. Yüzeyde yoğun aşınma.

ἔτους σμδ'
[Δ]ημή[τρ]ιος Ἀλ[κίμ-]
Ου θεᾶ ἐπηκόῳ εὐχή[ν].

***Serapis**

Kat. No: : 232

Lev. No: : -, s. 168

Buluntu yeri : Dursunbey

Bulunduğu yer : Kayıp

Ölçüler : Y: 169 cm. Ç: 39 cm.

Tarih : İ.S. 170.

Kaynakça : LeBas-Waddigton 1972, no: 1044; IGR IV 239; Schwertheim 1987b, 94 vd. , no: 135; Takács 2005, 167, no: SIRIS 322.

Serapis'e adanmış, silindir şeklinde yazıtlı sütun.

Ἀγατῇ τύχῃ

Θεοῖς πατρίοις

κὲ Αὐτοκράτορι

4 Καίσαρι Μάρκῳ Αὐρ(ηλίου)

[[Ἀντωνείνῳ]] Εὐ-

σεβεῖ [Σ] ἐν πρώνι (ο)ς

Εἰδομενεὺς ἄστυ-

8 νόμος τοῦ Σέρραπ[ι]

ἐκ τῶν ἰδίων , στρα-

τηγίας Αὐρ (ηλίου) Τειμοκρά-

τους { ι } ἀ' ἄρχοντος,

12 ἔτους θ' (μηνὸς) Δαι[σίου]

Kat. No: : 233

Lev. No: : -, s. 165

Buluntu yeri : Balıkesir-Ömer Köy

Bulunduğu yer : Vidman Koleksiyonu

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Robert 1937, 218-219; Takács 2005, 166, no: SIRIS 316.

Küçük kaide, üzerinde yazıt:

(κ)αὶ Σαράπι-
δι
Ἀριστείδης

Kat. No: : 234
Lev. No: : -, s. 165
Buluntu yeri : Kyzikos ?
Bulunduğu yer : Vidman Koleksiyonu.
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : -
Kaynakça : Takács 2005, 167, SIRIS 323.

Σαράπι, Ἴσι κ[αὶ τοῖς]
ύλλοις θεο[ῖς]
Ἐπικράτες Φι
τὴν ὁπὴν ἀ[νέθηκεν].

***İsis**

Kat. No: : 235
Lev. No: : -, s. 165

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Vidman Koleksiyonu.

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Lolling 1884, 18; Takács 2005, 167, SIRIS 321.

Mermer yazıtlı postament.

Λύγδ]αμις

”Ισι]ιδι

ε]ὸ χήν.

Kat. No: : 236

Lev. No: : -, s. 167

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Vidman Koleksiyonu.

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.Ö. 1. yüzyıl.

Kaynakça : Takács 2005, 166, SIRIS 317.

Tanrıçaya adanmış sunak.

[’Α]πολλ[όδωρος-

”Ισιδι κα]ρποφόρ[φ

κατ’ ἐπι]ταγή[ν].

Kat. No: : 237

Lev. No: : -, s. 167, 193

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Vidman Koleksiyonu.

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Takács 2005, 166, SIRIS 318.

θεραπευταὶ οἱ μετὰ Ἀνδρέου τοῦ Μενεστράτου·

.....

.....

Σαράπιδι, Ἰσιδι.

Kat. No: : 238

Lev. No: : -, s. 167, 193

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Vidman Koleksiyonu.

Ölçüler : Y: G: K:

Tarih :

Kaynakça : Takács 2005, 166, SIRIS 319.

Οἱ θεραπευταὶ οἱ μετὰ

Θεοφίλου τοῦ Θεοδότου

Σαράπιδι καὶ Ἰσιδι.

Kat. No: : 239

Lev. No: : -, s. 165

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Vidman Koleksiyonu.

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Takács 2005, 166, SIRIS 320-321.

‘Υψίθρο νε κο[ίρ]ανε κό[σ]μου καὶ χθονός, Σάραπ[ι]πι,
ὀχοῦσά τε κρατὶ σελήνην ἀμφίκυρτο[ν], Ἴσι,
ὕμῖν τάδε καίρια τέχνης χαλκὸν εἰς καμούσης
ἰδρούσατο τῆς Θεοπείθους εἰκόνοσ τυπανα
Ἐνουαλίου κατ’ ἔνοπλον σχῆμα Μητρόδωρος,
νέοισι τὸν ἄρσενα τέκνου θ[υμ]ὸν ἐκκαλύπτων,
ὃν ἔσχε ἐννέα πλήθων [τ]οὺς ἐτῶν ἀριθμοὺς
πάτρας ὕπερ εἰς φονόεσσαν δηίων φάλαγγα.

***Moiralar**

Kat. No: : 240

Lev. No: : 101, s. 170

Buluntu yeri : Gönen

Bulunduğu yer : İstanbul Müzesi. Env. No: 1225.

Ölçüleri : Y: 126 cm. G: 65 cm. K: 15 cm.

Tarih : İ.S.. 125 civarı.

Kaynakça : Hasluck, 1905, 61, no: 24; Hasluck 1910, Kat. No: V 219; Peek 1931, 129 vd., no: 15; Mendel 1966, Kat no: 954; Schwertheim 1980, 227-8, no: 525, Lev. XXXVIII; Cremer 1991, 137, Kat. No: MiKSt 10; Şahin 2000, 159, TA 35, Lev. 18.

Mermerden tek resim alanlı, köşe akroterli üçgen alınlıklı, *tympanon*’u çelenk bezekli stel. Sağ akroter kırık. Alınlığın sağ yatay girişinde, figürlerin yüzlerinde ve ellerde kopma. Resim alanının daha kalın olan sol çerçevesi üzerine kıvrık dallarla yapılmış süsleme. Resim alanında cepheden, khiton üzerine manto giysili biri kadın iki büst. Kadının başı manto ile örtülü. Erkeğin eli göğsü üzerinde. Podyumda yazıt:

Ὑπόμνεμα

- [N]εικηφόρου τοῦ Μοσχίου ὃ [κατεσκεύ-]
 ασεν ἑαυτῷ ζῶν καὶ τῇ γυναικ[ὶ αὐτοῦ]
 4 Γλυκωνίδι· ἔαν δὲ τις ἐπεμ[βάλῃ πτω-]
 μὰ τι χωρὶς τῆς ἐμῆς συνχωρή[σεως, ἀποδώ-]
 σει τῇ πόλει ...βφ' καὶ ὑπεύθῳ [νος ἔσ-]
 τω της τυμβωρυχίας ἐνκλή[ματος.]
 8 Ὅκταέτους εὐνήης, εὐκάρπιαν ἦτ' ἐπένησε
Μοῖρα, τὸδ' αἰδιδιον μνήμᾳ σοι ἐργασ[άμ]ην,
 οὐ λήθη παραδοὺς τὰ σά μοι φιλέοντι [π]ά[ρ]ε[ι]σι
 κάλλος, ἀκμή, πίστις, σωφροσύνη, σο[φί]α,
 12 ὧν ἔσχον πε(ῖ)ραν Νε(ῖ)κηφόρος ὥς (έν) ὀνειρο[ις·]
 δαίμων γὰρ σε χερῶν ἥρπασεν ἀερίην.

Kat. No: : 241

Lev. No: : 102, s. 170

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Paris, Louvre.

Ölçüler : Y: 43 cm G: 5 cm. K: 4 cm.

Tarih : İ.Ö. 2/1. yy.

Kaynakça : Pfuhl-Möbius 1979, no:1786, Lev.257; Schwertheim 1980, 230, no: 530.

Beyaz mermer mezar steli. Üst kısım kline üzerinde yatan adamın boyun hizasından, diphros üzerinde oturan kadının başının üzerinden itibaren kırık. Alt kısım yazıttan itibaren kırık. Sağ tarafta iki satır, solda ise dört satır yazıt. Figürlerin yüzlerinde yoğun aşınma.

Sağda, yüksek kline üzerinde, sol kolu ile yüksek yastıktan destek alarak sol tarafı üzerine uzanmış erkek, sol elinde derin kadeh tutmakta. Solda, ayak ucunda, *diphros* üzerinde profilden oturan, khiton giymiş, *Protopudicitia* tipinde kadın figürü. Sol alt köşede, profilden, manto giyimli, elinde kalathos tutan, hizmetçi kız. Ortada, üzerinde büyük iki elma arasında üzüm olan boğa ayaklı mensa tripes (üç ayaklı masa). Masanın sağında, cepheden, manto

giyimli, sağ elini dirsekten kırıp göğüs hizasında tutan, sol eli mantosunun kenarından tutan, vucud ağırlığı sağ ayak üzerinde erkek. Mutemelen büyük oğul. Solda klinenin üzerinde ayak ucunda $\frac{3}{4}$ cepheden oturan, sağ elini dirsekten kırıp göğüs hizasında tutan bir erkek. Muhtemelen küçük oğul. Mensa tripesin sağında, cepheden, hafif sağa dönük, kısa khiton giyimli sağ elini masanın üzerine uzatan erkek hizmetçi. Üzerinde yazıt:

Σοσθένηι Ἀσκληπιοδότου, χαῖρε.

Μένιππε Ἀσκληπιοδότου, χαῖρε.

οὐ τὸ θανεῖν ἀλγε[ινόν, ἐπ]εὶ [τὸ γε **Μοῖ-**

ρ' ἐπέκλωσε, ἀ[λλὰ πρὶν ἡλικίης καὶ γονέων πρότερον.]

Kat. No: : 242

Lev. No: : 103, s. 170

Buluntu yeri : Abrettene-Tafak

Bulunduğu yer : Tafak

Ölçüler : **Y:** 93 cm **G:** 45-59 cm. **K:** 46-59cm.

Tarih : -

Kaynakça : Arthur-Munra 1901, 231; Schwertheim 1987, 116, no:185, Lev. 29.

Dikdörtgen prizma şeklinde mermer mezar altarı. Alt ve üstü profilli. Yüzeyde yoğun aşınma ve kopma. Üzerinde yazıt:

Χαίροιτε οἱ παριόντε[ς]

ἐγὼ δὲ ὁδὸν πο[]

Μοῖρα .

4 Ἐπιθυμητὸς Θαΐδι

γλυκυτάτη συνβίῳ

μνήμης χάριν .

Kat. No: : 243

Lev. No: : -, s. 169

Buluntu yeri : Edincik

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.S. 1. yy.

Kaynakça : Lechat-Radet 1893, 532, no: 34; Hasluck 1910, Kat. No: V 6; Robert, 1946a, 148 (dize 1-4); Robert 1959, 15 (=OpMin. 1653-54); Pfuhl- Möbius 1979, no: 1499; Schwertheim 1980, 203, no: 492.

Ayrıntıları tanımlanamayan mezar steli parçası. Stel üzerinde bir ölü yemeği sahnesi görülmekte.

Kline üzerine oturan erkek. Üzerinde yazıt:

- 'Αλέξανδρε 'Αλεξανδρου χαῖρε.
οὐ νόσφ' ὀφθαλμοῖς ἔλπιον βίον, οὐδ'] ἐπὶ πάτρᾳ,
γηραιὸς Λάθας ἦλυσεν εἰς λ[ι]μέναν,
4 [α]λλὰ με πνεῦμα βόρειον ἐπιγόμενον ποσὶ κρ[αινοῖς]
[ἔ]κτανε σὺν πυκινᾷ οὐρανόθεν [νι]φάσ[ιν].
[Μῆ] θρηνεῖτε γόοις, προσκηδέες, οὐ γ[ὰρ] [ἔ]ν[ε]σ[τ]ι
δάκρυσι τὴν ὀλοὴν **Μοῖραν** ὑπεκπροφῶ [γ]εῖ[ν].
8 Εἰμὶ δ' 'Αλεξανδρεὺς τὸ γένος, καὶ τοῦνομα ταὐτό.
Χαίρετε καὶ τύμβῳ ταὐτὸ προσε[ί]πατε ἔπος.

Kat. No: : 244

Lev. No: : 103, s. 169

Buluntu yeri : Simav-Kurtluhallar

Bulunduğu yer : Kurtluhallar

Ölçüler : **Y:** 87 cm. **G:** 39 cm. **K:** 33 cm.

Tarih : İ. S. 3. yy.

Kaynakça : MAMA X 434 Pl. XLVII

Kireçtaşı ve beyaz mermer karışımından dikdörtgen prizma şeklinde muhtemelen bir sunak.

Üst taraf ve kaide kare şeklinde. Sağ taraf kırık ve yıpranmış. Üzerindeki yazıt:

[- - - - -]
 ΚΙC παράδοξοι EN[.]MI
 ECXAΔE δύο τέκνα
 Κάρπον ἀφειλλά[το]
 5 **Μοίρα** ΤΟΜΕΨΟ[..
 .]ΞΙ φύσεως Μαρκιαν[. . .]
 ὄνομ' CI [- -
 .] ΟΗΤΟΝ[- -
 .]ΕΠΑΡΕΥ.ΕΝΕ[.]
 10 νάνδρω ΠΙΟΛΛ[.]
 ΒΕΙΤΟΝΑΝΑΛC
 ο]ῦνομ[α]
 [Δ]ιογένης κ[ατὰ]
 τὸν τρόπον ὡ **θε[ον]**
 15 εἶναι· οἱ τὸ παρ' ἡελ[ί-]
 [ου] τε φάος προέλον-
 [τες] ἄωροι· Μαρκιανὸ[.]
 [- - - - -]

Hades*Kat. No:** : 245**Lev. No:** : 104, s. 171**Buluntu yeri** : Mustafakemalpaşa- Koşu Boğazı Köyü**Bulunduğu yer** : Mustafakemalpaşa- Koşu Boğazı Köyü**Ölçüler** : Y: 43 cm. G: 50 cm. K: -**Tarih** : İ.S. 2. yy.**Kaynakça** : Cirio 1984, 99-100, Lev. 11; SEG XXXIV 1984 no: 1247; Peek 1985, 157 vd. , no: 7; Cremer 1991, 193-4, Kat. No: UMİS 11, Lev. 28.

İki parça halinde üçgen alınlıklı, tek resim alanlı mezar steli. Üst parçada, kare şeklinde niş içinde ölü ziyafeti sahnesi; alt parçada yazıt. Stelin alınlık kısmında kopmalar. Alt parçanın sol üst ve alt köşesinde kopma. Alt kısmında kopma ve yoğun aşınma.

Ölü yemeğinin işlenmiş olduğu resim alanında ortada, yüksek kline üzerinde, sol kolu ile yüksek yastıktan destek alarak solu üzerine uzanan erkek, sol elinde derin kadeh tutmakta. Solda, ayak ucunda, diphros üzerinde profilden oturan, khiton giymiş, Protopudicitia tipinde kadın figürü. Sol alt köşede, sola dönük, khiton giymiş, elinde kalathos tutan hizmetçi kız. Sağ alt köşede, üzerinde yiyecekler olan mensa tripes (üç ayaklı masa). Masanın sağında, kısa khiton giyimli, vucud ağırlığı sol bacak üzerinde, sağ bacak, sol bacak üzerine çarpı olarak atan erkek hizmetçi. Mensa tripes ile erkek hizmetçi arasında situla. Kırık olan alt parçada yazıt:

[ό τ]ύμβος ἢ τε βῶλος ἢ τ' ἐξεσμέν[η]

[στ]ήλη δακρυτὰ λείψαν' ὀστέων ἔχε[ι].

τοῦτ' ἦν ὁ μοχθῦ (1. μοχθεῖ ?) , μυρίον δὲ δάκρυσι (?)

4 Μηνᾶς ἀδελφὸς πένθεσιν τ (ε) ἱρ(ε) ι φρένα.

'Αριστίων δύσμοιρε , σοὶ δ' ἐπ' 'Αίδης

Μαρκὰν ἐπ' ὀφθαλμοῖσι νύκτ' ἐθήκατο.

ὁ τλήμων , ἴης , καὶ νέκυς γεωμόρος
8 εἴης , ἀεὶ δὲ κοῦφον οἰκῆσαις τάφον.

Kat. No: : 246

Lev. No: : 105, s. 171

Buluntu yeri : Miletopolis

Bulunduğu yer: Bursa Müzesi. Env. No: 1003 ve 1006.

Ölçüler : Y: 166 cm. G: 55 cm. K: 13 cm.

Tarih : İ.Ö. 2/1. yy.

Kaynakça : Peek 1941, 82 vd.; Pfuhl-Möbius 1977, no: 717; Merkelbach 1977, 281; SEG XXVII 1977, no: 1231; Mette 1984, 13 vd.; SEG XXXV 1985, no: 1283; Schwertheim 1985a, 80-81, no: 5; Cremer 1991, 191, Kat. No: UMİS 4; Şahin 2000, 194-195, KA 8, Lev. 49.

Mermerden, çerçevesiz, üçgen alınlıklı, akroterli, üç resim alanlı mezar steli. Stel, en alt resim alanında ayakta duran erkek figürlerin başları sağdaki kadının ise karnı hizasında kırık. Sağ ve sol akroterde figürlerin yüzlerinde, orta resim alanında oturan kadının sağ kolunda, alt sahnede soldan üçüncü erkeğin sağ kolunda, kadının sağ ve sol kollarında kopmalar. Stel genelinde aşınma.

İki resim alanının korunduğu üst parçada, birbirinin aynı olan ölü ziyafeti sahnesi görülmekte. Üst resim alanında ortada, örtülü ve yüksek kline üzerinde, sol kolu ile yüksek yastıktan destek alarak sol tarafı üzerine uzanan erkek, sol elinde derin kadeh tutmakta. Solda, ayak ucunda, *diphros* üzerinde profilden oturan, khiton giymiş, *Protopudicitia* tipinde kadın figürü. Sol alt köşede, cepheden, khiton giymiş, elinde kalathos tutan, vücut ağırlığı sol ayak üzerinde, sağ ayağı geride hizmetçi kız. Ortada, üzeri boş mensa tripes (üç ayaklı masa). Masanın sağında, hafif sağa dönük, kısa khiton giyimli, sağ eli ile yastığa dokunan sol eli göbek üzerinde, vucud ağırlığı sağ ayak üzerinde, saki. Sağ alt köşede krater.

Ortak resim alanında da üstteki resim alanında görülen ölü ziyafeti sahnesinin aynısı görülmekte.

Üçüncü resim alanında cepheden, sola bakan, manto giysili, *Palliat* tipinde üç erkek. Sağ baştaki erkek hafif sağına dönmüş, sol eli ile göğsü üzerinde mantonun ucunu tutmakta ve sağ eli ile yanındaki kadın ile tokalaşmakta. Sağ köşede cepheden, sağ eli ile kadının mantosunu tutan bir çocuk. Podiyumda yazıt:

Relief

Μανικῶν Τιμοθέου καὶ γυνὴ Μηνιάς· υἱοὶ Διοφά[νης καὶ] Ἀσκληπιό-
δωρος, θυγάτηρ Λουδίμα·

Relief

Μένισκος Μανικῶντος καὶ γυνὴ Μανία

Relief

- 4 οἱ δὲ ἐπιστήσαντες Μένισκος καὶ Μη[. .]ων
υἱοὶ Μανικῶντος
οἶον ἐν ἡρώεσσι πανέζοχον ἔδρακεν Ἡώς
Νειλέα, τοῖον ἔσω Γαῖα κέκευθε μυχοῦ
- 8 ἄρτι γενειάζοντα, καλὸν κτέαρ· ἀλλὰ νιν ὦΑιδης
σύν λησταῖς μάρψας αὐτὸς ἔχει σφάγιον,
Ἀσκληᾶν, ὃν καὶ νέρθε πατὴρ νεκύεσσι μετόντα
Μανικόων ἐσειδὼν δάκρυον ἦκεν ἄλις.

Kat. No: : 247

Lev. No: : -, s. 172

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : İstanbul Müzesi. Env. No: 3306.

Ölçüler : Y: 82 cm. G: 55 cm. K: 9 cm.

Tarih : İ.Ö. 1. yy.

Καὐνακχα : Hasluck 1910, Kat. No: V 25; Peek 1931, 130 vd., no: 16; Mansel 1933, 128; Pfuhl-Möbius 1977, no: 1021 ; Schwertheim 1980, 204, no: 493; Cremer 1991, 125, Kat. No: KS 7.

İki resim alanlı mezar steli. Üst resim alanının yaklaşık ortasından itibaren kırık. Sağ köşedeki kadının omzundan başlayan kırık kline üzerinde yatan erkeklerin baş hizasından devam etmekte ve sol köşedeki kadının oturduğu *diphros*'a inmekte. Üst resim alanında yoğun aşınma. Alt resim alanının ayakta duran erkek figürünün yüzü kırık.

Dikdörtgen pencere şeklinde üst resim alanında cenaze ziyafeti sahnesi görülmekte. Ortada, yüksek yastıklı, uzun kline üzerine uzanan sol ellerinde kadeh tutan iki erkek. Sağ ve sol köşede *diphros* üzerinde oturan iki kadın.

Ortada; kline önünde, üzerinde yiyeceklerle mensa tripes. Sağ ve sol alt köşede uzun khiton giyimli hizmetçi kızlar. Sağda oturan kadın ile mensa tripes arasında kısa khiton giyimli erkek hizmetçi.

Attaki resim alanında, ortada cepheden, ayakta duran, uzun khiton üzerine manto giyimli, sol eliyle mantosunu tutan, sağ elini kadına doğru uzatan erkek. Solda, göğüs altından kemerli khiton giyimli, $\frac{3}{4}$ profilden sağ bacağını yukarıda, dizden bükerek oturan kadın. Sağ eli dizi üzerinde. Sol eli ile, sağ kolunu kadına doğru uzatan erkeğin elini tutmakta. İki resim alanı arasında ve podyumda yazıt:

Ἀπολλόδωρε

Θύρσου χαῖρε.

- ἽΟ πασι θνητοῖς ἄκριτος βίου βραβεύς,
 4 ὁ πικρὸς ὙΑδες, ὅς τὰ σεμνὰ βασκαίνει,
 Ἀπολλόδωρον ἐγ δόμων ἀναρπάσας
 ἔκρυψεν ἐν τάφοισι καὶ γονεῦσι μὲν
 θρήνους ἔλειπεν, ἐγ δὲ ὀμηλίκων χοροῦ
 8 δακρυτὸν ὙΑδην εἰς ἀπέστειλεν βίᾱ.

Kat. No: : 248

Lev. No: : -, s. 172

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : İstanbul Müzesi. Env. No: 3040.

Ölçüler : G: 51 cm.

Tarih : İ.S. 1/ 2. yy.

Kaynakça : Mordtmann 1904, 123 no: 5; Hasluck 1910, Kat. No: V 26; Schwertheim 1980, 205, no: 494, Lev: 34-35.

Figürsüz mermer levha. Sağ alt köşe kırık. Sağ kenarda yer yer kopma. Yüzeyde aşınma. Üzerinde yazıt:

- ‘Α κύρβις ποτὶ σῆμα χρόνου μνημήϊόν ἐστ[ι]
 πᾶσι καὶ εἰς ἡμᾶς αἶνος ὀφειλόμενος.
 οὐ γὰρ εἰς μοι ζῶντι [χό]λον θυμαλγέα [πέσσειν,]
 4 λωίτερος γὰρ ἔφυν φροντίσι Καρδια[νῶν]
 λαῶν θ’ ὅσσοι ἔασιν ἐπὶ χθονὸς, ἣν π[ερὶ πᾶσαν]
 ὠκεανὸς κόλποις ἐνδέδεται ῥοδίοι[ς.]
 νωίτερον δὲ, ξεί[ν]ε, καὶ οὐνομα πρόσθ[ε χαραχθὲν]
 8 ἴστι καὶ εὐρήσεις ἐντὸς ἀκροστιχίδ[ος:]
 δὴ γὰρ μοι γενεὴ μὲν ἀφ’ αἵματος ο[ὐρανίωνων,]
 ἥκω δ’ εἰς **Ἀΐδην** ὀγδοάτησ δεκά[δος.]

Kat. No: : 249

Lev. No: : 106, s. 172

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Ankara Arkeoloji Müzesi.

Ölçüler : **Y:** Sağ 36 cm. - Sol 28 cm. **G:** 26 cm. **K:** -

Tarih : İ.Ö. 2. yy.

Kaynakça : Mordtmann 1904, 128 vd., no: 13 ; Hasluck 1910, Kat. No: V 161; Zingerle 1926, Beibl. 406 vd.; Robert 1955, 73, Anm.3; Pfuhl-Möbius 1977, no:1007, Lev. 152; Schwertheim 1980, 215, no: 508; Cremer 1991, 131, Kat. No: KN 17.

Beyaz mermerden mezar steli. Dikdörtgen pencere şeklinde metop içinde kabartma.

Sağda oturan kadının başı hizasından itibaren kırık. Figürlerde ve tüm yüzeyde yoğun aşınma. Alçak kabartma. Solda, pudicitia tipinde oturan kadın. Ortada, khiton giyimli, sağ ayağını altına alan, sol ayağını ise dizden kırıp yukarı gövdesine doğru çekerek, zeminde sola dönük oturan çocuk. Sağda, belden aşağısı cepheden, belden yukarısı $\frac{3}{4}$ cepheden verilen, khiton giysili ve sağ elini oturan çocuğa uzatan erkek. Üzerindeki yazıt:

[‘Ω]ς ὀφελ’ ἐν σε γοναῖς αὐθήμερον ἡ[δὲ]
ἀπὸ μητρὸς | **Ἄδης** εἰς νοτίους δα[ί-]
μονας ἡγάγετο, | Ἑρμόκρατες, νῦν [δ’ ἔ-]
4 σχε τριπλοῦν ἄχος ἢ σε τεκνοῦσα, |
πρόστε τροφῆς, μόχθου, νῦν τε γόους
θανάτου. | Ἐν μικρῇ γὰρ ἔλυσες ἀκμῇ
φάος, ἡ δὲ ἐπιμέμπτη | Μοῖρά σε ὑπὸ
8 σκιερῶ κρύψε καμόντα κόνι. |
Ἑρμοκράτη χαῖρε· καὶ σύ γε, ὦ παρο-
δεῖτα.

Kat. No: : 250

Lev. No: : -, s. 172

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: G: K:

Tarih : İ.S. 2 / 3. yy

Kaynakça : Hasluck 1910, Kat. No: V 148; Schwertheim 1980, 232-3, no: 534.

Mezar steli.

Νηλεὲς ὦ **δαῖμων**, τί δέ μοι καὶ φέγγος ἔδειξας
 εἰς ὀλίγον ἐτέων μέτρα μινυνθάδια·
 ἥ ἴνα λυπήσῃς δι' ἐμὴν βιότοιο τελευτήν
 4 μέτερα δειλαίην δάκρυσι καὶ στοναχαῖς,
 ἥ μ' ἔτεχ' , ἥ μ' ἀτίτηλε καὶ ἥ πολὺ μείζονα πατρὸς
 φροντίδα παιδείης ἔνυσεν ἡμετέρης;
 ὅς μὲν γὰρ τυτθὸν τε καὶ ὀρφανὸν ἐν μεγάροισι
 8 κάλλιπεν, ἥ δ' ἐπ' ἐμοὶ πάντας ἔτλη καμάτων·
 ἥ μὲν ἐμοὶ φίλον ἦεν ἐφ' ἀγνῶν ἡγεμονήων
 ἐμπρεπέμεν μύθοις ἀμφὶ δικασπολίαις·
 ἀλλὰ μοι οὐ γενύων ὑπεδέξατο κούριμον ἄνθος
 12 ἡλικίης ἐρατῆς, οὐ γάμον, οὐ δαΐδας,
 οὐχ ὑμέναιον ἄεισε περικλυτόν, οὐ τέκος εἶδε
 δύσποτμος ἐκ γενεῆς λείψανον ἡμετέρης
 τῆς πολυθρηνήθου· λυπεῖ δέ με καὶ τεθνεῶτα
 16 μητρὸς Πωλίττης πένθος ἀεξόμενον
 Φρόντωνος γοεραῖς ἐπὶ φροντίσιν, ἥ τέκε παῖδα
 ὠκύμορον, κενεὸν χάρμα φίλης πατρίδος,

Πωλίττα, τλήθι πένθος, εὔνασον δάκρυ·
 20 πολλὰ θανόντας εἶδον υἱεῖς μητέρες.

ἀλλ' οὐ τοιούτος τὸν τρόπον καὶ τὸν βίον,
οὐ μητέρων σέβοντας ἡδίστην θέαν.
τί περισσὰ θρηνεῖς, τί δέ μάτην ὀδύρεαι;
24 εἰς κοινὸν ᾠδὴν πάντες ἥξουσιν βροτοί.

Kat. No: : 251

Lev. No: : 106, s. 172

Buluntu yeri : Bakırköy

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 3165.

Ölçüler :Y: 95 cm. G: 51 cm. K: 10 cm.

Tarih : İ.S. 3 yy.

Kaynakça : SEG XXVIII 1978, no: 948; Pfuhl-Möbius 1979, no: 1930, Lev. 278; Schwertheim 1980, no:496, Lev. XXXV; Schwertheim 1983a, no: 61; Cremer 1991, 137, Kat. No: KH 8; Şahin, 2000, 201, KA 18, Lev. 55.

Beyaz mermerden, çerçevesi ortası bezekli alınlıklı, mezar steli. Figürlerin yüzlerinde kopma. *Tympanon* ve alınlık altından başlayan, dikdörtgen şeklindeki resim alanının sağ ve sol kenarı kıvrık dal motifi ile bezeli. Kline üzerinde, sol kolları ile yüksek yastıktan destek alarak uzanmış iki erkek. Sol ellerinde kadeh, sağ ellerinde yiyecek; Sol köşede, minderli diphros üzerinde sağa profilden oturan *Pudicitia Braccio Nuovo* tipinde kadın. Sol alt köşede, sağa profilden hizmetçi kız. Ortada, üzerinde yiyeceklerle, geniş mensa tripes. Sağ köşede cepheden, sağına bakan erkek hizmetçi. Podyumda, yazıtın ortasında küçük resim alanında sağa giden ve sol bacağını dirsekten kırarak yukarı kaldıran bir at üzerinde, kısa khiton ve khlamys giyimli ve atın dizginlerini tutan binici. Üzerinde yazıt:

Μὴ σειγῇ παροδεῖται, ἰδ' ἀνάγνο-

Θι τίς τίνος ἱμὶ Ρωμαίων τὸ γέν{ι}ος

ᾠσκληῶς οὖν-

ομα, Λουκί-

- 4 ου υἱός, μη- τρὸς Λογγί-
 νης, εἴκοσι καὶ τριῶν
 ε τ έ ω ν τὴν μοίρα-
 ν ἐμέμψα- το· ταῦτα
- 8 δ' ἔλεξα· οὐ νύμφην ἔ-
 δον οὐ ποσ- γων ? ἀλλ'
 Ἄιδαν· <γ>υμ- νὸς κείμ-
 αι πρὸς Ἄιδ- αν μοίρα-
- 12 ν ἐμὴν τελέσαι· μηκέτι κλαῖε π-
 ὄτερ μέδε σὺ μήτερ· κοινὰ τὰ θ-
 νητῶν· οὐδεὶς γὰρ προφυγεῖν
 μοῖρα βροτῶν δύναται.

Kat. No: : 252

Lev. No: : 107, s. 172

Buluntu yeri : Manyas-Yeniköy

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 2012. (alt)

Ölçüler : Y: 68 cm. G: 60 cm. K: 12 cm.

Tarih : İ.S. 2 / 3. yy.

Kaynakça : Pfuhl-Möbius 1977, no: 1033, Lev. 155; Schwertheim 1980, 228, no: 526, Lev. XL.

Beyaz mermerden tek resim alanlı mezar steli. Kabartmalar dikdörtgen niş içinde. Ortada duran adamın göğüs hizasından itibaren kırık ve eksik. Stel üzerinde dikey olarak ortadan başlayan kırık aşağıya doğru gitmekte. Figürlerde ve tüm yüzeyde yoğun aşınma.

Sağda , cepheden ayakta duran ve oldukça tahrip olmuş erkek. Ortada, cepheden ayakta duran ve vücut ağırlığını sol bacak üzerine veren, sağ bacağını dizden bükerek geriye atan mantolu erkek. Sağında mantolu çocuk. Solda, yüksek bir koltukta sağa profilden oturan kadın. Podyumda yazıt:

Δέρκεο πένθος ἄπαυστον ἐ[μ]ῶν τοκέον, παροδείτα,
λαϊνέαισι γλυφαῖς γυῖα τυπωσαμένων·

Μοῖρα γὰρ εἰς Ἄϊδην ἐτέων με κατέσχε δις ὀκτώ,

4 ἄθλοφόρων σταδίων παῖδα διαυλοδρόμον·
τοῦ χάριν οἰκτρὰ πατὴρ Νεικηφόρος ἡδὲ τεκοῦσα
Εὐτυχιανὴ πέμπει πένθιμά μοι δάκρυα.

Kat. No: : 253

Lev. No: : 107, s. 172

Buluntu yeri : Demirkapı

Bulunduğu yer : Demirkapı

Ölçüler : Y: 128 cm. G: 58 cm.

Tarih : İ.S. 2. yy.

Kaynakça : Wiegand 1904, 302; Hasluck 1910, Kat. No: V 308; Robert 1959, 23; J. u. L. Robert, BullÉp. 1962, 278; Pfuhl-Möbius 1979, no: 2176; Schwertheim 1980, 235, no: 538, Lev. XLIV; Cremer 1991, 167, Kat. No: KB 11.

Küçük alınlıklı ve çan kraterli kırık stel.

Ölü ziyafeti sahnesi canlandırılmakta. Bir kline üzerine uzanan erkek. Solda kızı ile beraber oturan kadın. Sağda bir saki. Üzerinde yazıt:

Ποῦ σοφίης ἐρατῆς ἀγανὸν σθένος,
ἔγνομε Κλωθώ, | ποῦ μοι Πειερίδων μου-
σοπόλος μελέτη; | δωδεκέτης ἔτι που
4 γὰρ ὑπὸ χθόνα καὶ βαρὺν Ἄδην | κεῖμαι,

τὰς γονέων ψευσάμενος χάριτας. | ἀντὶ
 δέ μοι θαλάμοιο καὶ εὐιέρων ὑμεναίων |
 τύμβος καὶ στήλη καὶ κόνις ἐκχθροτάτε. |
 8 πηοὶ μὲν τόδε σῆμα καὶ ὅσσ' ἐδύναντο θανόν-
 τι | τεῦξαν ἐμοί, **Μοιρῶν** νήμασι πειθόμενοι. |
 ἀλλ' ἤδη δακρύων ἄλις, ὦ πάτερ, ὦ πανό[δυσ]-
 τε | ῥ' Ἀμμιον, ἴσχυ' ἐπ' ἐμοὶ θρῆνον ἀεικέλιο[v.]

Kat. No: : 254

Lev. No: : 108, s. 172

Buluntu yeri : Güllüce

Bulunduğu yer : Güllüce

Ölçüler : **Y:** 100 cm. **G:** 58 cm. **K:** 12-15 cm.

Tarih : İ.S. 1. yüzyılın 3. çeyreği.

Kaynakça : J. u. L. Robert, BullEp. 1980, 418; Schwertheim 1980, 228, no: 543; Schwertheim 1983a, no: 124; Cremer 1991, 157, Kat. No: KSt 39, Lev. 15; Şahin, 2000, 201, TA 18, Lev. 9.

Mermerden, üçgen alınlıklı, tek resim alanlı mezar steli. Kenarlarda ve figürlerin yüzlerinde kopma. Stel üzerinde yoğun aşınma.

Ölü yemeğinin işlendiği resim alanında, kline üzerinde, sol kolları ile yüksek yastıktan destek alarak uzanmış, sol ellerinde kadeh tutan iki erkek. Sağ köşede, diphros üzerinde $\frac{3}{4}$ cepheden oturan *Pudicitia Saupeia* tipinde kadın. Ortada, üzerinde yiyeceklerle, yüksek ve geniş mensa tripes. Sol köşede, diphros üzerinde $\frac{3}{4}$ cepheden oturan *Philista* tipinde kadın. Sağ köşede oturan kadın ile mensa tripes arasında cepheden kısa khiton giyimli erkek hizmetçi. Solda oturan kadın ile mensa tripes arasında muhtemelen çan krater şeklinde bir kap. Sağ alt köşede, sola profilden hizmetçi kız. Podyumda yazıt:

εἰ τις ἐν ἀνθρώποις ἐλέου λόγος ἐστίν, ἄκουσον[
 σῆμα] παραστείχων γνῶθι μόρον τὸν ἐμεῖο
]καὶ πρώτου φῦν ὄντα με ἀνὴρ πᾶς [
 4 [ἦδεν Ἀριστ ?]ιοφάωου πατρὸς ἡ(δ)ὲ τεκούσης [
]προλέλοιπα δόμοις πενθάδ' ἄτην[
 ἦτ]ις ἀδελφὸν ἔθρεψε Φιλοξένον ἡδὲ [ἐμαυτὸν
 τῶ]ν δύο δ' οὐδὲν ἔχει πλὴν σποδὸν ἡδὲ [κόνιν]
 8] . . ὁπόσος ἐστι πόνος Φιλοξένου, ὅσος [ἐμεῖο?]
 [θνή]σκω θάνατῳ κυνηγεσίης ἔνεκεν . . .[
 [αὐτ]ὸς ἐμαυτὸν τρώσας νέεσθαι δόμον Ἀἶδος [εἴσω.]

Kat. No: : 255

Lev. No: : 109-110, s. 98, 172

Buluntu yeri : Balıkesir-Ayşebacı Köyü

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 2866

Ölçüler : **Y:** 93 cm. **G:** 57 cm. **K:** 5 cm.

Tarih : İ.Ö.2. yy. sonu

Kaynakça : SEG XLI 1991, no: 1068; Cremer 1991, 193, UMiS 10, Taf. 27; Corsten 1993b, 125-128, Lev. 15 .

Üçgen alınlıklı, köşe akroterli, iki resim alanlı, aşağı doğru genişleyen mezar steli. Alttaki resim alanından daha büyük olan üstteki resim alanında ölü ziyafeti sahnesi görülmekte. Sağda, yüksek kline üzerinde, sol kolu ile yüksek yastıktan destek alarak soluna uzanan erkek, sol elinde derin kadeh; solda, ayak ucunda, yüksek bir iskemle üzerinde profilden oturan, khiton üzerine palto giymiş, *Protopudicitia* tipinde kadın figürü. Sol alt köşede, ayakta, profilden, uzun elbiseli hizmetçi kız. Ortada, üzeri yiyeceklerle dolu, boğa ayaklı mensa tripes (üç ayaklı masa).

Alttaki resim alanında; ölen kadın, yükek bir iskemle üzerinde sağa profilden oturmakta. Khiton üzerine palto giyimli. Karşısında, ayakta, sola profilden, uzun giysili hizmetçi kız. Üzerinde yazıt:

A: [- ca. 8-12 -] ἄλοχος κῖται πρὸς σήματι

[- - - -]AMA οὐνεκα νόν χαίρει παῖς

B: [- - - - -]ΟΙ μὲν εὐμενῆς ἐπίροθος

[- - - -πέρμ]ποιθ' ὁδηγός · ἡ δὲ δὴ κόνις

[- - -]Ο . . Χαρμίδου γυναικα Λουδίμαν

4 [- - - - -]ευσαν ἡδὲ τιμίεν ἐπι[2-3]N

[- - -]ΝΕΦΟΙΣΙΝ οὐκ ἔθηκε δέμνια

[- - - - -]ΤΟΣ γὰρ ὙΑΙΔΗΣ ἐσθλοῖσιν

[- - -]αι · χαίρε καὶ παρεξίθι

Kat. No: : 256

Lev. No: :110, s. 172

Buluntu yeri : Edincik

Bulunduğu yer : Wiyena, Sanat Tarihi Müzesi. Env. No: III 97.

Ölçüler : **Y:** 60 cm. **G:** 52 cm. **K:** 8 cm.

Tarih : İ.S 2. yy.

Kaynakça : Hamilton 1842, no: 311; Mordtmann 1881b, 130 vd. , no: 16; Hasluck 1910, Kat. No: V 93; Lafaye 1927, 64, no: 165; Noll 1962, 27; Robert, 1950b, 40, no: 328; 141; Robert 1971, 228, no: 293; LeBas- Waddington 1972, no: 1757; Pfuhl- Möbius 1979, no: 1267, Lev. 188; Schwertheim 1980, 60, no: 144.

Gri damarlı beyaz mermerden üçgen alınlıklı, basit anteli ve üstü kalkan süslemeli, naiskoslu, tek resim alanlı mezar steli. Figürlerde kırılma, kopma ve aşınma. Yüzeyde aşınma.

Anteler üzerinde birbirinin altına sıralı dörder çelenk; sağdaki desteğin altında tepelikli ve yanaklıklılı gladyatör miğferi ve dikdörtgen şeklinde kalkan. Ortadaki niş içinde cenaze ziyafeti sahnesi canlandırılmakta. Kline üzerinde, sol kolları ile yastıktan destek alarak uzanmış iki erkek. Sağdaki sakallı ve başında taç olan erkek elini, yanındaki daha genç olan erkeğin sağ omuzu üzerinde. Genç olan erkeğin belden aşağısı bir kumaşla örtülü. Yaşlı olanın sol omzunda kumaş tomarı; ortada aslan ayaklı bacaklara sahip üzerinde meyve veya çöreklerin bulunduğu mensa triples. Sağ köşede, bir koltuk üzerinde profilden oturan kadın. Solda arka bacakları üzerine oturan ve başını yukarı kaldıran bir köpek. Podyumda yazıt:

Ῥορτὴ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ Ἀσκλη-
πιάδης ὁ υἱὸς αὐτοῦ Δανάῳ δευ-
τέρῳ πάλῳ Θορκῶν μνείας
4 χάριν.
[Ῥ]νεακίς πυκτεύσας ὄχετο εἰς
Αἶδην.

Kat. No: : 257

Lev. No: : 111, s. 172

Buluntu yeri : Eğrigöz

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 115 cm. G: 99 cm. K: -

Tarih : -

Kaynakça : Wiegand 1904, 323, Res. 40; Pfuhl- Möbius 1977, no: 477, Res. 37.

Niş içinde ayakta duran oldukça tahrip olmuş kadın figürü. Kemerin üst kısmında köşe ve tepe akroterleri şeklinde palmet motifleri arada ayna cımbız ve tarak. Nişin sağ ve sol tarafı

kıvrık dal bezemeleri ile, kıvrık dalların bittiği ante başlıkları üzeri akanthuslarla süslenmiş. Sağ ve soldaki köşe palmetleri altında yazıt:

Μᾶρκος τ' ἀδελφὸς καὶ
 Τρόφιμος σὸς εὐνέ
 της σοὶ τόνδε τύμ-
 βον, ὦ καλὴ Κορινθία,
 λάϊνον ἔτευξαν ὦ
 [κυ]μόρφῳ μνήμης
 [χάρ]ιν. μόνους ἰδοῦ[σαν]
 εἴκοσι ἑνια[υτῶν]
 κύκλους
 ᾠδῆς κέ[κευ]
 θε τὴν κα[λὴν] Κορινθ[ίαν] (Peek 1933).

Kat. No: : 258
Lev. No: : -, s. 171
Buluntu yeri : Bandırma
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : -
Kaynakça : Hasluck 1905, 56, no: 3.

Üzerinde, uzun saçları ışıın şeklinde yayılmış tanrının büstünün bulunduğu alınlık.

Ἀγαθῇ Τύχῃ

*Heros

Kat. No: : 259

Lev. No: : 112, s. 136, 174

Buluntu yeri : Bey Köy

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi . Env. No: 6772.

Ölçüler : Y: 67 cm G: 67 cm. K: 11 cm.

Tarih : İ.S. 2. yüzyıl

Kaynakça : Schwertheim 1980, 172, no: 422, Lev. XXX; Cremer 1991, 192, Kat. No: UMiS 7.

(Ru)fus ve Firmus için mezar steli. Stelin üst kısmı ve sağ tarafı tamamen kırık. Sağdaki atlı figür, ortada ayakta duran figür ve soldaki atlı figürün atın kuyruğuna kadar olan kısmı ve binicisinin belden aşağısı korunmuş. Figürlerin yüzlerinde kopma ve yüzeyde yer yer aşınma. Solda, sağ ön bacağı dizden kırıp yukarı kaldıran at, sola doğru; atın dizginlerini tutan kısa khiton giyimli binici; Khlamys'i aşağı sarmakta. Ortada cepheden, uzun elbise üzerine manto giyimli kadın. Dirsekten kırıp yukarı kaldırdığı sağ eli göğsü üzerinde. Manto içindeki sol eli aşağıda bacağı üzerinde durmakta. Solda, ön sol bacağı dizden kırıp yukarı kaldıran at, sağa doğru gitmekte. Binici kısa khiton giyimli. Podyumda yazıt:

[‘Po]ύφε καὶ Φῆρμε οἱ Βάσσου

[υῖ]οὶ ἥρωες χαίρετε

Kat. No: : 260

Lev. No: : 112, s. 136, 174

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Varşova, National Museum. Env. No: 198855.

Ölçüler : Y: 75 cm. G: - K: 2 cm.

Tarih : İ.S. 1. yy.

Καὐνακχα : Mordtmann 1879, 14 vd.; Hasluck 1910, Kat. No: V 184; Pfuhl-Möbius 1979, no: 1301, Lev. 192; Schwertheim 1980, 222-223, no: 518; Cremer 1991, 136, Kat. No: KH 6.

Gri mermerden kırık mezar steli. Sağ üst köşeden başlayan kırık atın yüzünü izleyerek sol bacağından aşağıya inmekte. Kabartma kare plaka içinde. At üzerindeki erkeğin yüzü, kolu ve bacağı kırık.

Ortada, at üzerindeki süvari kısa khiton giyimli, khlamys'i omzundan aşağı sarkmakta. Bukleler şeklinde kısa saçları var. Koldaki kırık izlerinden anlaşılacağı üzere, atın dizginlerini tutmakta. At, dış sırası şeklinde yeleye sahip. Kuyruk, uzun dalgalar halinde aşağı inmekte. Sağ bacağını dizden kırarak yukarı kaldıran at, sağa doğru gitmekte. Atın arkasında, kısa khiton giyimli küçük işlenmiş hizmetçi. İki eliyle tuttuğu iki mızrağı omzuna dayamakta. Sırtında yuvarlak bir kalkan.

Anlatımlı sahnenin yanında bağlanmış bir zeytin çelengi var. Üzerinde yazıt:

Μένανδρε Μενάνδρου

Καμόλη χαῖρε.

Παιδοκομησαμένη Ποσιδώνιον ἡ ταλαπένθης

- 4 ἥνδρωσ' εἰς Ἀΐδην Μόσχιον υἱὰ φίλον,
ἐλπίδας ἐνθεμένη πυρὶ καὶ τάφῳ· ἡ δ' ἐπὶ τέκνοι
ὕψηλὴ τὸ πάρος καὶ φρονέουσα μέγα
νῦν ὀλίγη καὶ ἄπαις ἐνὶ πένθεσιν. ὦ βίε θωητῶν
8 ἄστατ', ἐνὶ πτηνῇ κείμενε λυπρὲ τύχῃ.

Μοῖρα λυγρὰ μῆπο με βίου σχεδὸν ἔνδοθι βάντα

- εἰς ἀπαραιτήτους ἦγ' Ἀΐδαο δόμους,
πικρὰν δ' ἄμφι τάφοισιν ἐθήκατο μητέρα πένθει,
12 κωφὰ λίθοις κωφοῖς δακρυὰ μυρομένην.
Κουφίζω δὲ τάλαιναν, ὅσον χρόνον εἰς ὄναρ ἤκωι,
ἥως δ' ἀντὶ χαρᾶς δάκρυα πορσύεται.

- οὔποτε γηθόσυνος νεκύων τάφος, οὐδ' ὁ πρὸ μοίρης
 16 θνήσκων μητρὶ φίλῃ τερπνὰ δίδωσιν ἄχῃ.
 [Δι]πλὰ δ' ἀπὸ στέρνων ἡμέλξατο πικρὰ τροφῶν
 πένθεα καὶ στοναχὰς Μόσχιον αἰνοτάτη·
 ἡρέμα κωκύσει παρ' ἐμὸν δόμον, οἷ, ἀπὸ μούνου
 20 λειπομένη τέκνου· κείσομ' ἐγὼ δὲ τέφρῃ.

- Τηλυγέτῳ ἐπὶ παιδὶ πανάλγεα κωκύσασα
 μήτηρ εἰνοδίην τήνδ' ἀνέθηκε λίθον,
 τέρμα δ' ἀνειρηρὸν γήρως ἴδεν· ἦ ῥα Μένανδρος
 24 ὄλβιος, ὃς τοίου πρῶτος ἔθνησκε θέκνου.

Tasvirin altındaki kitabe:

Ποσειδώνιε Μενάνδρου

ἥρως χάϊρε.

Kat. No: : 261

Lev. No: : -, s. 172

Buluntu yeri : Mihaliç

Bulunduğu yer :

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Lechat-Radet 1888, 192-3, no: 3; Lafaye 1927, 49, no: 130.

.
 α]ὐτῷ ἡρώων ἐν τῷ τόπῳ

- ὃν αὐτῷ ἡ πόλις δέ[δωκεν
 ἐφ'] οὐ ἐπιγραφῆναι.
 Ἡ βουλὴ] καὶ ὁ δῆμος ἐτείμ[ησαν
 5 μιγίον ῥ' Ἀσπρον ἥρ[ωα
 εἰρην[αεχίσαντα καὶ τετ
 καὶ σιτω]νήσαντα καὶ δῖς γυμ[νασιαρ-
 χήσαντ]α καὶ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ
 χρησάμενον εἰς τ[ὴν πόλιν
 10 καὶ Ἰουουεντίαν τ[ὴν
 γυν]αῖκα αὐτοῦ.

Kat. No: : 262

Lev. No: : -, s. 174

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer :

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Wiegand 1901, 19; Lafaye 1927, 60, no: 153.

Ἰπαρχοῦντος Κλ Χαιρέου ἥρωος τὸ ια' ,
 γραμματεύοντος δὲ τῆς βουλῆς Οὐλπίου
 Παμφίλου ἀρχιερέως δὲ τῆς Ἀσίας ναοῦ τ[οῦ]
 ἐν Κυζίκῳ Αἰβουτίου Φλάκκου, ἄρχοντ[ος]
 τοῦ καλλίου Γ. Βειβίου Ἀπολαύστου, αἶδε
 ἐπρυτάνευσαν μῆνα Ἀπατουριῶν[α]
 κέκαλλίασαν μῆνα Ποσειδεῶνα.

Σεβαστεῖς Ἰουλεῖς

Kat. No: : 263

Lev. No: : -, s. 174

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer :

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Wiegand 1881a, 41; Lafaye 1927, 60, no: 154.

Ἰππαρχοῦντος Κλ. Χαιρέου ἥρωος τό ζ',
ἀρχιερέως δὲ τῆς Ἀσίας ναοῦ τοῦ ἐν Κυζίκῳ Γ.
Ορφίου Φλαουιανοῦ Φιλογράφου καὶ ἀρχιερείας
Οὐιβίας Πώλλης, γραμματέως δὲ τῆς νεωκόρου
βουλ[ῆς] Π. Αἰλίου Πρόκλου Ἑλένου, πρυτάνεις οἱ
[πρυτανεύ]σαντες μῆνα τὸν θαρρηλιῶνα Σεβαστεῖς

Kat. No: : 264

Lev. No: : -, s. 174

Buluntu yeri : Simav-Balat arası/Taşköy

Bulunduğu yer : Kayıp.

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Arthur-Munro 1897, 289, no: 65; Schwertheim 1987b, 111, no: 174

Mermer kaide.

Ολυμπιοδώ-
-ρωι
Ἀλεξάνδρου
ἥρωι.

Kat. No: : 265
Lev. No: : -, s. 36, 172
Buluntu yeri : Erdek
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y:- G: - K: -
Tarih : -
Kaynakça : Mordtmann 1904, 129-130, no: 14.

Ἡρώων κλέα πολλὰ καὶ Ἰλίουκοῦ πολέμοιο
 κοσμήσας ὁ θεοῖς ἴσος Ὅμηρος ὅδε.

Kat. No: : 266
Lev. No: : 113, s. 36, 174
Buluntu yeri : Mustafakemalpaşa - Kavaklı
Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 3234 (272 alt)
Ölçüler : Y: 46 cm. G: 39 cm. K: 10 cm.
Tarih : İ.S. 100
Kaynakça : Mendel 1909, 300, 54 mit. Res. 25; Hasluck 1910, 284, no: 221 ; Pfuhl-Möbius 1979, no: 1284; Schwertheim 1980, 157, no: 383, Lev. XLIII.

Alt ve üst bölümü kırık, yukarıdan aşağıya genişleyen mezar kabartması. Yüzeyde yoğun aşınma.

Ortada bir metop içinde atlı süvari. Süvarinin başı cepheden, khlamys ve kısa khiton giyimli, atın dizginlerini tutmakta. Sağ ön bacağı dizden kırıp yukarı kaldırarak sağa gitmekte; üzerinde yazıt:

Ὀνησίμῳ Περγαμηνῷ
ἥρωι

Kat. No: : 267

Lev. No: : 113, s. 36, 174

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : İstanbul Müzesi. Env. No: 263.

Ölçüler : Y: 53 cm. G: 43 cm. K: 10 cm.

Tarih : İ.S. 1. yy.

Kaynakça : Hasluck 1910, Kat. no: V 304; Pfuhl-Möbius 1977, no: 1311, Lev. 193; Schwertheim 1980, 193, no: 475.

İri kristalli mermerden mezar kabartması. Sağ alt köşe kırık. Figürlerin yüzlerinde kopma. Yüzeyde yer yer aşınma. Tek resim alanlı.

Sağda diphros üzerine oturan kadın. Uzun khiton üstüne manto giyimli. Yukarı kaldırdığı sağ elini başına koymakta. Dizinin üstüne koyduğu sol elinde ise bir nesne (kap?) tutmakta. Sağ alt köşede uzun elbiseli, sağ elini dirsekten kırıp karın üzerine koyan hizmetçi kız.

Ortada, uzun khiton giyimli, Sağ elini dirsekten kırıp omzuna koyan, aşağıya uzattığı sol eli ile elbisesinin kenarını tutan erkek çocuk.

Solda, at ve üzerinde kısa khiton ve khlamys ile binicisi. Khlamys arkaya doğru dalgalanmakta. İki eliyle atın dizginlerini tutmakta. Podyumda yazıt:

[Ἰήρω - -]νος Φίλητος

Kat. No: : 268

Lev. No: : 114, s. 36, 174

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Çanakkale Müzesi.

Ölçüler : Y: 32 cm. G: 53 cm. K: -

Tarih : İ.S. 2 yy.

Kaynakça : Hasluck 1910, Kat. no: V 269; J. u. L. Robert, BullÉp. 1972, 368; Pfuhl-Möbius 1979, no: 1390, Lev. 202; Schwertheim 1980, 179, no: 440; Cremer 1991, 135, Kat. No: KH 4.

Mermerden tek resim alanlı mezar steli. Resim alanı dikdörtgen bir niş içinde. Sol alt köşesi kırık. Soldaki atının başının üzerinden başlayan kırık ortadaki ve sağdaki atının boyun hizasında devam ederek sağ köşedeki kadının hemen başının üzerinde son bulmakta. Sağdaki atlı figürde yoğun tahrip görülmekte. Ortadaki ve soldaki atlı figürlerin; atların sağ ön ve arka bacakları ile süvarilerin sağ bacak ve sağ kolları kırık.

Arka arkaya sağa doğru giden üç atlı. Süvariler kısa khiton giyimli. Omuzlarındaki khlamys arkaya doğru dalgalanmakta.

Sağda cepheden, uzun elbiseli kadın. Göğüs hizasında dirsekte kırıldığı sol elinde yuvarlak bir kutu taşımakta. Sağ elini önündeki sunağa doğru uzatmakta. Köşeli ve üzeri bir koç figürü ile süslenmiş olan sunak yukarıdan aşağıya doğru genişlemekte. Sunağın arkasında; cepheden, meyvelerle dolu düz bir sepeti her iki eliyle başının üzerinde taşıyan küçük hizmetçi; onun arkasında, bir yılanın dolandığı ağaç gövdesi. Resim alanı altında yazıt:

[Σωτ]ήρικη Ἰήρω, Ἀρτέμων Ἰήρω, Μειδίας Ἰήρω.

Kat. No: : 269

Lev. No: : 115, s. 36, 174

Buluntu yeri : Zeleia

Bulunduğu yer : Berlin, Pergamon Müz. Env. No: SK 835.

Ölçüler : Y: 78, 5 cm. G: 53 cm. K: 10 cm.

Tarih : İmparatorluk Dönemi

Kaynakça : Hasluck 1910, Kat. No: V 26 A; LeBas-Waddington 1972, no: 1534; Pfuhl-Möbius 1979, no:1305, Lev. 192 ; Schwertheim 1980, 20, no: 47; Cremer 1991, 141, Kat. No: KH 19.

Gri damarlı, iri taneli beyaz mermerden mezar steli. Sağda kline üzerinde yatan erkeklerin boyun hizasından başlayan kırık solda oturan kadının bacak hizasında aşağı inerek son bulmakta. Kırık parça kayıp. İki resim alanlı. Üstteki, resim alanı dikdörtgen pencere şeklinde. Ölü ziyafeti sahnesi görülmekte. Alttaki, kare plaka içindeki resim alanı atlı süvari ve hizmetçi. Alçak kabartma.

Üstteki resim alanında, yüksek kline üzerinde, sol kolu ile yüksek yastıktan destek alarak sol tarafı üzerine yan yana uzanan üç erkek; sol ellerinde birer kadeh tutmaktalar. Solda bir diphros üzerinde oturan uzun elbiseli kadın. Sağ alt köşede kısa khiton giyimli erkek hizmetçi. Sol kolunu dirsekten kırarak göbek hizasında tutmakta.

Sol alt köşede, sağa profilden elinde kalathos taşıyan hizmetçi. Ortada, üzeri yemekle dolu boğa ayaklı mensa tripes. Sağ alt köşede, kısa khiton giyimli erkek hizmetçi.

Altta, kare plaka şeklindeki resim alanında atlı süvari. Kısa khiton ve khlamys'li. Eliyle atın dizginlerini tutmakta. Sol bacağını dizden kırarak yukarı kaldıran at, sağa doğru gitmekte. Atın önünde; vücudu cepheden, başı sola profilden yukarı kaldırdığı sağ eliyle atın başını tutan erkek hizmetçi.

Kare plaka şeklindeki resim alanının sağında ve solunda bağlanmış zeytin çelengi.

İki resim alanı arasında yazıt:

Ἀπολλωνίδης Ἀσκληπιόδ[του]

ἥρως φιλόπατρις

Οἱ χωρίτε οἱ Ζελειτῶν στεφανοῦσιν

[ἀε]ιδίφ. Οἱ κωμήτε οἱ Συκηνῶ(ν) στεφαν[οῦσιν]

ἄειδίφ στεφάνφ.

Kat. No: : 270

Lev. No: : -, s. 36, 174

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Paris, Louvre

Ölçüler : Y: 40 cm. G: 20 cm. K: -

Tarih :

Kaynakça : Hasluck 1910, Kat No: V 256; Schwertheim 1980, 172, no: 423; Pfuhl-Möbius 1979, no: 1466.

Kabartmalı stel parçası. Atlı süvarinin sadece yukarı kaldırdığı bacağı korunmuş. Sağda küçük bir hizmetçi ve örtülü bir kadın. Podyumda yazıt:

[- - -]ρος ἥρως

Kat. No: : 271

Lev. No: : 116, s. 174

Buluntu yeri : Tiberiopolis-Hisarcık

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 64 cm. G: 58 cm. K: 9 cm.

Tarih : -

Kaynakça : MAMA X 503 Pl. VII

Dört kenarı kare şeklinde kesilmiş gri-beyaz mermerden eşiği oluşturan taş (kapı taşı).
Metoplar üç kat pervazlı, tabula ansata içinde yazıt:

ἥρως
χαῖρε

Kat. No: : 272

Lev. No: : 116, s. 174

Buluntu yeri : Balıkesir-Ovaköy

Bulunduğu yer : Balıkesir-Ovaköy

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.S. 129 / 130.

Kaynakça : Tanrıver 1991, 192-193, no: 3, Res. 3; SEG XLI 1994, no: 1069.

Üstten ve alttan profillendirilmiş, dikdörtgen prizma şeklinde mezar altarı.

Μηνογένης
Μενάνδρου
καὶ Αὔκτα
4 Μηνοφάντῳ
τῷ τέκνῳ καὶ ἐ-
αυ(τ)οῖς μνήμης χάριν
8 ἔτ(ους) σιδ' , μ(ηνὸς) Λώου
ἥρωι.

Kat. No: : 273

Lev. No: : 117, s. 36, 174

Buluntu yeri : Yenice

Bulunduğu yer : İstanbul Müzesi. Env. No: 5366.

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.Ö. 100

Kaynakça : İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yıllığı 8, 1958, 55; Pfuhl- Möbius 1979, no: 1170, Lev. 175; Schwertheim 1980, 97, no: 232, Lev. XVI; Cremer 1991, 128, Kat. No: KN 7;

İki resim alanlı, dikdörtgen mezar steli. Stelin alt kısımlarında kırılma ve aşınma. Üstteki resim alanı yüksek kabartma. Alttaki resim alanı alçak kabartma.

Üstteki resim alanında, sağda, sade bir platform üstünde sol kolu ile yüksek yastıktan destek alarak sol tarafı üzerine yan yana uzanan sakallı iki erkek. Sol ellerinde birer kadeh tutmaktalar. Solda bir diphros üzerinde *protopudicitia* tipinde oturan uzun elbiseli kadın. Sağ alt köşede kısa khiton giyimli, $\frac{3}{4}$ cepheden tasvir edilen erkek hizmetçi. Sağ eli ile masayı tutmakta.

Sol alt köşede, sağa profilden elinde kalathos taşıyan hizmetçi kız. Ortada, üzerinde büyük iki elma arasında üzüm olan boğa ayaklı, alçak ve geniş mensa tripes (üç ayaklı masa).

Altta sol taraftaki kare plaka şeklindeki resim alanında bir tabure üzerine oturan, sağa dönmüş ve kısa khiton giyimli demirci. Sağ elinde çift taraflı çekiç, sol elinde tuttuğu maşa ile örs üzerinde ham bir metali dövmekte. İki resim alanı arasında yazıt:

Ἡφαιστίων Παπαῖ ἥρως

χαῖρε.

Kat. No: : 274

Lev. No: : 118, s. 36, 173

Buluntu yeri : Bandırma

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 2007

Ölçüler : **Y:** 86 cm. **G:** 57 cm **K:** 15 cm.

Tarih : İ.S. 2. yy.

Kaynakça : Pfuhl- Möbius 1977, no: 1042, Res. 69; SEG XXVII 1977, no: 803; Schwertheim 1980, 36, no: 88, Lev. VIII; Cremer 1991, 135, Kat. No: KH 3.

Askas'ın mezar steli. Stelin üst resim alanının ortasından başlayan kırık, sol alt köşesinde sonlanmakta. Stel yüzeyinde yoğun aşınma. Alt kısımda yer yer kopma. Stel üzerinde dikdörtgen şeklinde iki resim alanı. Üst resim alanında, sağda oturan kadın ve kadının sağ alt köşesinde hizmetçi. Solda, iki erkek figürünün sadece ayakları görünmekte. Alttaki resim alanında; sağda, üzerine yılan dolanmış bir ağaç ve sunak. Ortada, at üzerinde bir erkek figürü. Solda bir erkek hizmetçi. İki resim alanı arasında ve podyumda yazıt:

[Δι]αγόρας Διαγόρου καὶ Θεοδότῃ
Θεοφίκου καὶ Θέων Διαγόρου ζῶντες
τὴν στήλῃν κατεσκεύασαν.

Ἀσκληᾶς Διαγόρου ἦρος
χαῖρε.

Kat. No: : 275

Lev. No: : 119, s. 36, 174

Buluntu yeri : Mustafakemalpaşa

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 3183 (4291 alt).

Ölçüler : **Y:** 42 cm. **G:** 61 cm. **K:** 10 cm.

Tarih : İ.Ö. 3 yüzyıl.

Kaynakça : Pfuhl-Möbius 1979, no: 1377, Lev. 200; SEG XXIX 1979, no: 1259; Schwertheim 1980, no: 410, Lev. XXX; Schwertheim 1983, no: 112; Cremer 1991, 134, Kat. No: KH 1; Şahin 2000, 184, TB 44, Lev. XL.

Posides için yapılmış beyaz mermer levha. Levhanın hemen hemen tamamını kaplayan resim alanı. Atın ön ve arka sağ bacakları ile süvarinin sağ bacağı kırık. Sağda, khiton giyimli, başı manto ile örtülü, cepheden ayakta duran bir kadın. Sunağın üzerine doğru uzattığı sağ elinde ompholos (sunu taşı) tutmakta. Sol elinde ve karnı üzerinde bir çanak tutmakta. Kadının sağında, bir koç kabartması ile süslenmiş, köşeli ve aşağı doğru genişleyen bir sunak. Sunak üzerinde bir Herme, arkasında dallarına yılan sarılmış bir ağaç. Solda, bir at ve üzerinde, khiton ve khlamys giyimli binici. Sol eli ile atın yularını tutmakta. Poyumda yazıt:

Ποσιδῆ Ποσιδέου ἥρως

Kat. No: : 276

Lev. No: : 119, s. 36, 174

Buluntu yeri : Mustafakemalpaşa

Bulunduğu yer : Karacabey'de depoda.

Ölçüler : Y: 77 cm. G: 51 cm. K: 11 cm

Tarih : İ.S. 1 yüzyılın 2. çeyreği

Kaynakça : Schwertheim 1980, no: 451, Lev. XXXII; Schwertheim 1983a, no: 119; Cremer 1991, 137, Kat. No: KH 7, Lev. 6; Şahin, 2000, 219, KB 13, Lev. 69.

Mermerden, basık dor başlıklı, naiskoslu, iki resim alanlı stel. Stel genelinde yoğun aşınma. Kenarlarda çarpma. Üstteki resim alanında ölü ziyafeti sahnesi. Alttaki kare plaka içinde süvari.

Üstteki resim alanında, ortada, yaklaşık kare şeklinde kaba bir kline üstünde uzanan erkek. Sol kolunu üzerine dayadığı yastıktan destek almakta. Sol elinde kadeh. Sağ eli dizleri üzerinde.

Solda, diphros üzerinde *Pudicitia Braccio Nuova* tipinde oturan kadın. Sol alt köşede, uzun elbiseli, sağa profilden, elinde kalathos ile hizmetçi kız. Ortada, üzeri yiyeceklerle dolu mensa tripes. Sağ alt köşede, cepheden, kısa khiton giyimli erkek hizmetçi.

Altta kare plaka içindeki resim alanında, sağa giden at üzerinde, kısa khiton ve uçuşan khlamys ile binici. Eliyle atın dizginini tutmakta. At sol ön bacağına dizden kırarak yukarı kaldırmakta. Her iki resim alanı arasında yazıt:

Τειμόθη Ἀπολλ(λ)ωνίου
ἥρως
χαίρε.

Kat. No: : 277

Lev. No: : 120, s. 174

Buluntu yeri : Miletupolis-Karasu Köyü

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 10006.

Ölçüler : Y: 84 cm. G: 108 cm. K: 27 cm.

Tarih : İ.Ö. 150

Kaynakça : Tanrıver 1995b, 108-109, no: 6; Polat 1995, 111 vd., Lev. XV, Res. 1; SEG XLV 1995, no: 1671.

Naiskos tipinde mermer stel. Üstte profillendirilmiş arşitrav. Yanlarda dikdörtgen şekilli ve silmeli başlıklar taşıyan anta duvarları. Sağ alt köşesi kırık. Ortadaki kadının yüzü ve sol kolu kırık. Soldaki kadının yüzünde yoğun aşınma.

Sağda, aslan pençesi ayak profiline sahip bir koltuk üzerinde, ¾ cepheden, kıvrıcık saçlı, kabarık sakallı, kısa kollu, zengin kıvrımlara sahip khiton üzerine sağ üst omzunu açıkta

birakan manto giyimli yaşlı bir erkek figürü. Sağ eli sağ bacağı üzerinde, sol eli ise oturduğu koltuğun kenarını tutmakta. Khiton'un altından görünen ayakları alçak bir tabure üzerinde. Ortada; bir koltuk üzerinde cepheden oturan, zengin kıvrımlı khiton giyimli, başı bir manto ile örtülü, *Penelope* tipinde kadın figürü. Mantonun içindeki sağ eli ile oturduğu koltuğa dayanmakta. Khiton'un altından görünen ayakları alçak bir tabure üzerinde. Solda ve ortadaki kadın arasında başı profilden, vücudu cepheden gösterilen kız çocuğu. Solda; üzerine ince bir kumaş örtülü, arkalıksız tabureye oturan, zengin kıvrımlı khiton giyimli, başı bir manto ile örtülü, *Pudicitia* tipinde kadın figürü. Yukarı kaldırdığı sol eli ile baş örtüsünü tutmakta. Mantonun içindeki sağ eli ise bacakları üzerinde. Khiton'un altından görünen ayağı alçak bir tabure üzerinde. Sol alt köşede, khiton giyimli küçük bir hizmetçi. Ortadaki kadının sağında ve solunda, arka fonda, dikdörtgen ve silmeli başlıklı payeler üzerinde, alçak kabartma sol tarafta *lyra*, sağ tarafta *aulos* çalan sirenler. Üzerinde yazıt:

Μοσχάρειον ἡ καὶ Συνέτε, γυνὴ
 ᾿Αφοβήτου τοῦ Ἡρώδου, ἡρώς
 χαίρε

Kat. No: : 278

Lev. No: : -, s. 174

Buluntu yeri : Karacabey

Bulunduğu yer : Kayıp

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.S. 1. yüzyılın 2. yarısı.

Kaynakça : Lechat-Radet 1888, 193, no:3; Hasluck 1910, 279, no: 60; IGR IV 130; Schwertheim 1983a, no: 25.

[]migius Asper için onur yazıtı.

- - - - -

- δοῦναι] αὐτῷ ἡρώων ἐν τῷ τόπῳ
] ὃν αὐτῷ ἡ πόλις δέδωκεν
 ἐφ'] οὗ ἐπιγραφῆσαι [τὸ ψήφισμα?
 4 Ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος ἐτείμ[ησαν]
]μικρον Ἰσπρον Ἡρωα
 εἶρην] ἀρχήσαντα καὶ τετρ[άκις
 σιτω]νήσαντα καὶ δις γυμ[νασιαρ-
 8 χέσαντ]α καὶ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ π[άση
]χρησάμενον εἰς τ[ὴν πόλιν]
]καὶ Ἰουουεντίαν τ[ὴν]
 γυν]αῖκα αὐτοῦ.

Kat. No: : 279

Lev. No: : -, s. 174

Buluntu yeri : Poemanenon

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 108 cm. G: 60 cm. K: -

Tarih :

Kaynakça : Hasluck 1906, 26, no: 5.

Üzerinde ziyafet sahnesi olan kırık stel. Altta kabartma. Sağ tarafta basamak üstünde herme kabartması. Üzerinde yazıt:

Μηνόφιλε Μηνοθέμιδος

Ἡρω φιλόπατρι, χαῖρε.

Kat. No: : 280

Lev. No: : 120, s. 172

Buluntu yeri : Edremit-Ören

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 118 cm. Ç: 60 cm.

Tarih : İ.Ö. 1. yy.

Kaynakça : Stauber 1986, no: 19; Schwertheim 1992, 126-28, no: 1, Lev.20.

Onur yazıtı içeren silindir şeklinde mermer kaide. Üst tarafı kırık.

1	ὁ δῆμος καὶ οἱ πραγματευ-
2	όμενοι Ῥωμαῖοι
3	ἐτείμησαν
4	Ἀλκιππίδην Ξενοκλέους
5	Φαληρέα φιλόπατριν,
6	ἥρωα, εὐεργέτην·
7	ἐπιμεληθέντος Δημητρίου
8	Στίλβωνος

Kat. No: : 281

Lev. No: : -, s. 172

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer :

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : CIG 3665; Lafaye 1927, 61, no: 154.

Ἀγαθῇ τύχῃ

Ἰππαρχοΐσης Αὐρηλίας Ἰουλίας Μενελαΐδος
 ἥρωΐδος, θυγατρὸς Αὐρ. Μενελάου, Ἀσιάρχου,
 ἀγομένου ἀγῶνος Ἀδριανῶν Ὀλυμπίων,
 5 ἐφηβαρχοῦντος τῆς λανπροτάτης μητρο-
 πόλεως τῆς Ἀσίας Ἀδριανῆς νεωκόρου φιλο-
 σεβάστου Κυζικηνῶν πόλεως Μάρκου
 Αὐρ. Ἀμερίμνου, ὑπεφηβαρχοῦντος τοῦ
 ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μάρκου Αὐρ. Φαυστείνου,
 10 οἶδε ἐφήβευσαν·
 Ἰούλιος Λόλλιος Ἰγνατιος Εὐέλπιστος Αἰγικορεὺς, β' ἔφηβος,
 Μ. Αὐρ. Εὐτύχης, διοικητής, Βωρεὺς.
 ...
 ...
 ...

Kat. No: : 282

Lev. No: : 121-122, s. 172

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : Erdek Belediye Binası Deposu

Ölçüler : Y: 96 cm. G: 49 cm. K: 8.5 cm.

Tarih : İ.Ö. 2. yüzyıl ortaları

Kaynakça : Yaylalı 2007, 123 vd.

Altı parçadan oluşan mezar steli. Sağ üst köşe akroter kırık ve kayıp. Kabartma alanının sağ ve sol tarafında üçgen şeklinde iki parça kırık ve kayıp. İnce uzun dikdörtgen şeklinde aşağı doğru genişlemekte. Üçgen alınlıklı, tepe ve köşe akroterli.

Tek resim alanı içinde ortada kline üzerine yatan ve sol kolu iki kline yastığı üzerine yaslayan erkek figürü. Sol elinde bir tas tutmakta. Sağ kolu aşağı doğru uzanmakta ve iki bacağı arasında. Sağ bacak dizden bükülerek hafifçe sol bacak üzerine atılı. Kısa kollu khiton ve bol dökümlü bir himation giyimli. Ayaklara kadar inen manto vücudun sağ üst yarısını ve sağ kolu açıkta bırakmakta. Kabartmanın sağ alt köşesinde kısa tunikli sağ elinde oinokhoe tutan saki. Stelin solunda, dallarına yılan dolanan bir ağaç. Klinenin önünde üzerinde çeşitli yiyeceklerle masa, masanın sağında bir krater. Kabartmanın sağ üst köşesinde ise at protomu. Kabartmanın altında yazıt:

Μητρόδωρος Δειούαναξ

***Hadrianus**

Kat. No: : 283

Lev. No: : 123, s. 177

Buluntu yeri : Yatağan (Nakrasan-Nakrasos)

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 48cm. G: 50 cm. K: 23 cm.

Tarih : İ.S. 129

Kaynakça : SEG XLIX 1999, no: 1765; Malay 1999, 31, no: 14, Fig. 13.

Mermer kaidenin üst tarafı. Üzerinde yazıt:

[Αὐ]τοκράτορα [Καί]σαρα]

[Τρ]αιανὸν Ἀδρια[νὸν]

Σεβαστὸν Ὀλύμ[πιον]

4 τὸν τῆς πάλεως σ[ωτῆρα]

καὶ κτίστην
 [Να]κρασιτῶν Μακε[δόνων]
 [ἡ β]ουλῇ vac καὶ ὁ δ[ῆμος].

Kat. No: : 284

Lev. No: : -, s. 177

Buluntu yeri : Apollonia

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Wiegand 1904, 310; Hasluck 1904, 26, no: 18; Lafaye 1927, 47, no: 123.

Küçük yazıtlı kaide.

Ἀγαθῇ Τύχῃ
 Αὐτοκράτορι Καί-
 σαρι Ἀδριανῷ
 Ὀλυμπίῳ σωτή-
 ρι καὶ κτίστη.

Kat. No: : 285

Lev. No: : -, s. 177

Buluntu yeri : Apollonia

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: 65 cm. G: 35 cm K: -

Tarih : -

Kaynakça : Arthur-Munro 1897, 270, no: 11; Lafaye 1927, 47, no: 122.

Adanın güney sahilinde bir duvar içinde bulunan küçük dikdörtgen şeklinde alt ve üstü silmeli mermer kaide. Sol tarafı kırık.

Ἀγαθῇ Τύχῃ
 Αὐτοκράτορι
 Καί]σαρι Ἀδριανῷ
 Ὀλυμπίῳ σωτῆρ[ι
 καὶ κτίστη[ι.

Kat. No: : 286

Lev. No: : -, s. 175

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Reinach 1898, 540, no: 6; Lafaye 1927, 47, no: 138.

Αὐτοχράτο-
 ρι Τραιάνῳ
 Ἀδριανῷ Κα[ί-]
 σαρι Σεβασ-
 τῷ Ὀλυμπίῳ σωτῆρικα[ί]
 κτίστη.

Kat. No: : 287
Lev. No: : -, s. 175
Buluntu yeri : Erdek
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : -
Kaynakça : Lolling 1884, 20.

Αὐτοκρ(α)τορι
 Τραιανῶ Ἀδρι-
 ανῶ Καίσαρι
 Σεβαστῶ (Ὁ)λυμ[πίω.

Kat. No: : 288
Lev. No: : -, s. 177
Buluntu yeri : Soma
Bulunduğu yer :
Ölçüler : Y: - G: - K: -
Tarih : -
Kaynakça : Robert 1978, 437 vd.

ν διὰ κυνηγέσιον ν
 [Αὐ]τοκράτορα Καίσαρα
 [Τρ]αινὸν Ἀδριανὸν Ὁ-
 4 [λ]ύμπιον ὁ δῆμος ὁ Στ[ρα]-

[τ]ονεικέων Ἀδριανοπ[ο]-
 [λε]ιτῶν, τὸν ἴδιον κτίστη[ν]
 [καὶ] οἰκιστὴν, ἐκ τῶν ἰδίω[ν],
 8 [ἐπι]μηλθ[έ]ντ[ο]ς κτλ.

Kat. No: : 289

Lev. No: : -, s. 175

Buluntu yeri : Simav

Bulunduğu yer : -

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Wiegand 1904, 318.

Αὐτοκράτορ[α Τραϊανὸν Ἀδριανὸν Καίσαρα Σεβαστὸν
 Ὀλύμπιον] Πανελλήνιον θεοῦ Τραϊανοῦ υἱὸν θε-
 οῦ Νέ]ρου[α] υἱωνὸν
 ἢ φιλοσέβαστος Γολοιηνῶν γερουσία
 ἐπιμεληθέντος τῆς ἀναστάσεως Δημοσθέ[ν]-
 ου]ς Ἀπολλοφάνους Κοσσουτιανοῦ, ἀνθ' ἧς ὑπέσχ-
 ετο [Ἀν]θιμίας ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ Ἀπολλοφάνους.

Kat. No: : 290

Lev. No: : -, s. 175

Buluntu yeri : Simav

Bulunduğu yer :

Ölçüler : Y: 100 cm. G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Wiegand 1904, 325.

Αὐτοκράτορ[α Καίσαρα θεοῦ Τραϊανοῦ Ἀδριανοῦ]
 υἱὸν θεοῦ Τραϊαν]οῦ Παρθι[κοῦ υἱ]ωνὸν θεοῦ
 Νέρουα [ἔκγον]ον Τ. Αἴλιον θεὸν [Ἀδριαν]ὸν
 Ἀντωνεῖον [Σεβαστ]ὸν
 ἡ βουλὴ [καὶ ὁ δῆ]μος ἐπιμελη[θέντων τ]ῆς
 ἀναστᾶ[σεως Με]νάνδρου Ἀσκ[ληπιάδου καὶ
 Μενεκλέος Πρώτου

Kat. No: : 291

Lev. No: : -, s. 175

Buluntu yeri : Apollonia

Bulunduğu yer :

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : -

Kaynakça : Lafaye 1927, 47, no: 121; Le Bas Waddington, 1972, 238, no: 1068.

Beyaz mermerden friz parçası, üzerindeki yazıt:

[Αὐτοκράτωρ Κα]ῖσαρ Τραι[ανὸς Ἀδρι]ανὸς Αὔ[γου]στος Θεοῦ [Τραιανοῦ
 υἱ]ὸς Θεοῦ Νέ[ρουα υἱωνὸς τὴν στοὰν ?] τῇ πόλει κα[τεσκεύασεν]

Kat. No: : 292

Lev. No: : -, s. 177

Buluntu yeri : Karacabey

Bulunduğu yer : Kayıp

Ölçüler : Y: 64 cm. G: 26 cm. K: -

Tarih : İ.S. 123.

Kaynakça : Hasluck 1910, 267, no: 6; IGR IV 129; Schwertheim 1983a, no: 27 a; Perrot-Guillaume-Delbet 1983, 98, no: 59; Hasluck 1910, 267, no:6; IGR IV 129.

Ktistes ve soter olarak imparator Hadrianus için onurlandırma. Olympia'lı veya Zeus Olympios ifadesi yazıtta eksiktir.

[Ἀγα]θήνι τύχει·

Αὐτοκράτο-

ρι Ἀδριανῶι

σωτήρι καὶ

{α} κ[τίστηι.

Kat. No: : 293

Lev. No: : 124, s. 177

Buluntu yeri : Melde

Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 2623.

Ölçüler : Y: 37 cm. G: 23 cm. – 26 cm. K: 9.5 cm.

Tarih : İ.S. 123.

Kaynakça : Wiegand 1904, 306; Mendel 1909, 404, no: 402; Hasluck 1910, 267, no:7; IGR IV 128; Schwertheim 1983a, no: 27 b, Res. 23.

Ktistes, soter ve Zeus Olympios olarak imparator Hadrianus'a adanmış alt ve üst tarafı profilili levha. Sağ üst köşe kırık. Yer yer aşınma. Kabartma yok.

Αὐτοκράτο
ρι Ἀδριανῷ
Ὀλυμπίῳ σω-
τῆρι καὶ
κτίστῃ.

Kat. No: : 294

Lev. No: : -, s. 177

Buluntu yeri : Melde

Bulunduğu yer : Varşova- Braunsberg Eski Kraliyet Akademisi Koleksiyonu. Env. No: 910.

Ölçüler : Y: - G: - K: -

Tarih : İ.S. 123.

Kaynakça : Schwertheim 1983a, no: 27 c.

Ktistes, soter ve Zeus Olympios olarak imparator Hadrianus için onurlandırma.

Αὐτοκράτορι
Ἀδριανῷ Διὶ
Ὀλυμπίῳ σω-
τῆρι καὶ κτίσ-
τη.

Kat. No: : 295
Lev. No: : 125, s. 177
Buluntu yeri : Mustafakemalpaşa- Karaca bey arası
Bulunduğu yer : Bursa Müzesi. Env. No: 7584.
Ölçüler : Y: 35 cm. G: 25 cm. K: 13.2 cm.
Tarih : İ.S. 123.
Kaynakça : Akat 1977, 5 vd.; Schwertheim 1983a, no: 27 d, Res. 24.

Ktistes, soter ve Zeus Olympios olarak imparator Hadrianus'a adanmış, alt ve üst yüzü profilli levha. Alt ve üst tarafta kopmalar. Yüzeyde yer yer aşınma.

Διὶ Σωτήρι 'ο
 λυμπίω 'Αδρι-
 ανῶ αὐτο-
 κράτορι

Kat. No: : 296
Lev. No: : -, s. 181
Buluntu yeri : Gölyazı-Apollania am Rhyndakos
Bulunduğu yer : -
Ölçüler : Y: 77 cm. G: 88cm. K: 3 cm.
Tarih : -
Kaynakça : Wiegand 1904, 310; Hasluck 1910, Kat. No: V 19; Schwertheim 1980, 13, no: 29.

'Αθεὺ Γαύρου

ἱερεῦ χαῖρε.

Kat. No: : 297

Lev. No: : 126, s. 181

Buluntu yeri : Simav-Aşağı Yonca ağaç

Bulunduğu yer : Simav-Aşağı Yonca ağaç

Ölçüler : **Y:** 97 cm. **G:** üst: 36.5cm. alt:39 cm. **K:** 36 cm.

Tarih : -

Kaynakça : MAMA X 437 Pl. XLVII

Yarısı toprağa gömülü sunak. Kalitesiz mermerden. Gövdenin üst kısmında harfler kaba fakat açık. Ön ve arka yüz bezemesiz. Üzerinde yazıt:

Ἀνικητὸς
ὁδελφῶ ἱερῶ

Kat. No: : 298

Lev. No: : 127, s. 181

Buluntu yeri : Simav-Aşağı Yonca ağaç

Bulunduğu yer : Simav-Aşağı Yonca ağaç

Ölçüler : **Y:** 97 cm. **G:** üst: 36.5cm. alt: 39 cm. **K:** 36 cm.

Tarih : -

Kaynakça : MAMA X 439

Kırmızı çizgili beyaz taştan sunak. Kaba ve pürüzlü. Gövdesinde çelenk motifi. Harfler arasında düzensiz boşluklar. Üzerinde yazıt:

Διογενης κὲ Δομνίων
μητρὶ κὲ πατρὶ ἱερε[ῦς-]
ιν ἀνέστησαν Ἀπ[ία κὲ]
Μενεμάχ[φ]

Kat. No: : 299

Lev. No: : 128, s. 181

Buluntu yeri : Balıkesir-Pamukçu Köyü

Bulunduğu yer : Manisa Müzesi

Ölçüler : Y: 160 cm. G: Üst: 50 cm. Alt: 39 cm. K: 19-21 cm.

Tarih : İ.Ö. 209

Kaynakça : Malay 1987, 7, Taf. 4-5.

İnce uzun dikdörtgen şeklinde blok. Üst kısmı apsisili. Üzerinde yazıt:

.....

Βασιλεὺς Ἀντίοχος vac.

Ζεύξιδι χαίρειν· Νικάνορα

τὸν ἐπὶ τοῦ κοιτ[ῶνος] ὄντα τῶν

20 φί[λων δ]ιὰ τὸ []ν[]ρίνειν ἐν τιμῇ

[καὶ πίστε]ι Τ[]Ν[] συντε-

[θρα]μμένον ἡμῖν [πεποι]ήσθαι ἀποδεί-

[ξ]εις ἐκτεωεις [τ]ῆς αὐτοῦ πίστε-

24 {ω]ς καὶ εὐνοίας, [ῆβουλό]μεθα μὲν

ἀπολῦσαι []ν[]να ἀξίως

Kat. No: : 300

Lev. No: : 129, s. 185

Buluntu yeri : Kyzikos

Bulunduğu yer : N. Tolunay Koleksiyonu

Ölçüler : Y: 213 cm. G: 87 cm. K: 11 cm.

Tarih : -

Kaynakça : Merkelbach-Schwertheim 1983, 147 vd., Lev. 9-10; SEG XXXIII 1983, no: 1056 ; SEG XXXIX 1992 no: 1326.

Parçalar halinde. İnce uzun dikdörtgen şeklindeki taşın üst kısmı apsisli. Apsis ortasında yüksek kabartma Ammon'un büstü.

A Ἀγαθῇ τύχῃ· χρησμός[ς]

Ἰππαρχοῦντος Αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ Ἀδ[ριανοῦ Καίσαρος]

Σεβαστοῦ τὸ β' τρίτῃ ἀπιόντος Ἀρτεμεισιῶ[ως χρησμός κο-

4 μισθεὶς Ἀμμωνος ποιουμένου τὴν ἀναδειξ[ιν τοῦ στεφάνου]

τοῦ Ἀμωμος ὑπὸ κλ. Οὐάρου Εὐμένους.

B οὐκ ἄν δειμαίνουσα θεοὺς, ὦ Κύζικε, λυπῆς

ἄταις [βουφονίον ἔσει εἶνε]κεν ἐν θαλίαισιν,

οὐδ' ἄν κευθόμενον Λίβυος στε[φάνοις θησαυρὸν]

4 Ἑλίων φήν(α)σα παλινφροσύνη ἀκάχοιο·

αὐθις γὰρ [ρ ~ ~ ~ ~] θεοῦ ἀκτίνεσσιν

φοιβότερον σφετέρῃ θήσῃ ο[~ ~ ~ ~ -]

ἀλλὰ θνηπολίδης Νασα[ν]μωνίδος ἐμπασμοῖσ[όν]

- 8 [εὐσεβέεσσι φάει] προπολεύ(ε)μεν Ἡελίοιο,
 ὄφρα ἔκηθ' ἰ(ρ)ῆς μ[~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~]σης·
 καὶ δ' ἐμέθε(ι)ν μνήσιν θεμένη Κλάρων εἰς ἀγακλειτήν]
 [ὑμνη]τήρας ἱη(δο)λον ὁμοῦ θυέεσσι θεωρούς
 12 ο[~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~], ὄφρ' ἔμπεδον ὄλβον ἔλεια
 φρασθεῖς ἐκ θ[~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~]τι δαμήναι

C	Ἀρτεμίδωρος Τύχης	Δέκνος Αἰμὶ
	Ἀνδρέας Ἀρτεμιδώρου	Δομέτις [
	Ἀλεξίων Ἀριστόξου	Δημήτριος
4	Ἀμάραντος Ἀριστοξένου	
	Ἀντίοχος β'	
	Ἀντώνιος ῥοφου	
	Ἀνδρέας Φλάβι(ο)ς	
8	Αἰεῖλιος Εἰολιανὸς Λεωνῶς	
	ῥατιος Διομήδης	Ἐπίκτητος Βάσου
	Ἀρχέδημος Ἀρχεδήμου	Ἐπαφρόδειτος Ἀρτεμιδώρου
	Ἀρχέστρατος Ἀντιπάτρου	Ἐπίκτητος Δομιτίου
12	Ἀντώνιος ῥαφου	Εὐοδος Ὠρείωνος
		Ζώσιμος Νηικηφόρου
		Ἰούλιος (Σ)εκοῦνδος
		Ἰούλιος Ζώσιμος
16		Ἰούλιος Χαρίτων
		Κόϊντος Ἀστυδάμαντος
		Κτήσας Μειδίου Κ. Σερβεῖλιος Πρόκλος
		Κόϊντος Φοιβιανοῦ Κλ. Ὀνησίφορος
20		Κέκινα Δημήτρι(ο)ς Κλ. Ἀντίοχος
		Λούκιος Γλύκωνος
		Λ. Σερβεῖλιος Πρόκλος
		Λούκιος Δημοσθένου
24		Μ. Λικίννιος Βάρυλλος

- 28 Μειδίας Ἀσκληπιάδου
Μένοδοτος β΄
Π. Λόλλιος Ἀλκιβιάδης
Τρόφιμος Μενεκλέος
Θι. Κλ. Ἐπαφρόδειτος
Ὀνησίφορος Φορήτου
- Γ. Πετρώνιος Φλάβ. Δημίτρι(ος)
- 32 Γ. Πραικίλιος Λιβανός
Γ. Ὀκκίος Μόδεστος
[Γ. Ὀ]κκίος Μόδεστος νε (ώτερος)
[...]ωδίου Θρέπτος
- 36 [...]ος Φιλαβιανός
Γ. Βέττιος Ἀσιατικὸς
Γ. Βέττιος [Στ]άχυς
Γ. Ἰούλιος Ροῦφος
- D Ἰππαρχοῦντος Κλ. Κυρεῖνα Λουκιανοῦ Τ[ιβέρ]ιος Φουνδά-
Νιος Βάσσος διοιῶν ἀνέστησα τὸ[ν τε]λαμῶνα
ἐκ τῶν ἰδίων καὶ ἐχαρίσαμην τοῖς νε[ω]κόροις
καὶ εὐσεβεῖσιν καὶ φιλοσεβάστοις Ἀμμωνεῖταις.

Kat. No: : 301

Lev. No: : -, s. 196

Buluntu yeri : Marmara adası-Topağaç

Bulunduğu yer :

Ölçüler : Y: - G: -.. K: -

Tarih : -

Kaynakça : Hasluck 1910, Kat. No: V, 331; Schwertheim 1980, 249, no: 566.

Mezar steli.

[- - -]δώσει προστ[ίμου - -]
]ῥοδίζουσιν τοῦτ[ο -

Kat. No: : 302

Lev. No: : 130, s. 196

Buluntu yeri : Mustafakemalpaşa

Bulunduğu yer :

Ölçüler : Y: 121 cm. G: 70 cm. K: 13 cm.

Tarih : İ. S. 148-149.

Kaynakça : Schwertheim 1985a, 83, no: 7, Taf. 15.

Üst kısmı resim alanı boyunca oturan kadınların üst gövdelerinden itibaren kırık, stel. Figürlerde yoğun aşınma ve kopma.

İki resim alanlı dikdörtgen şeklindeki stel. Üstteki resim alanında ölü ziyafeti sahnesi görülmekte. Sağ ve sol tarafta $\frac{3}{4}$ cepheden oturan iki kadın figürü. Arkada bir kline ve üzerinde yatan bir figürün kalıntıları. Ortada, üzerinde meyve ve pastaların bulunduğu üç ayaklı sehpa. Masanın sağında ve solunda yer alan iki küçük hizmetçi. Alttaki resim alanında, karşılıklı duran iki atlı figür ve ortada cepheden tasvir edilen ve her iki atın yularından tutan erkek hizmetçi. İki resim alanı arasında bir satır ve kabartmaların altında podyumda beş satır yazıt:

"Ετους σλγ' (233 sull. Era = İ.S.148/9)

οί περὶ Ἀρματηα καὶ ΑΝ κατοικο[ῦν-]

τες ἀνέστησαν στήλλην λάβοντες α[φ']

παρὰ Φιλοξένου' Ασκλᾶ καὶ Μοσχίο[υ]

[E]ὐβούλου ἀμπέλους, ἵνα καθ' ἔτο[ς]
[ρ]ὸ οδίζωσι μνήμης χάριν

Kat. No: : 303

Lev. No: : -

Buluntu yeri : Mudanya-Yaylacık Köyü

Bulunduğu yer : Mudanya

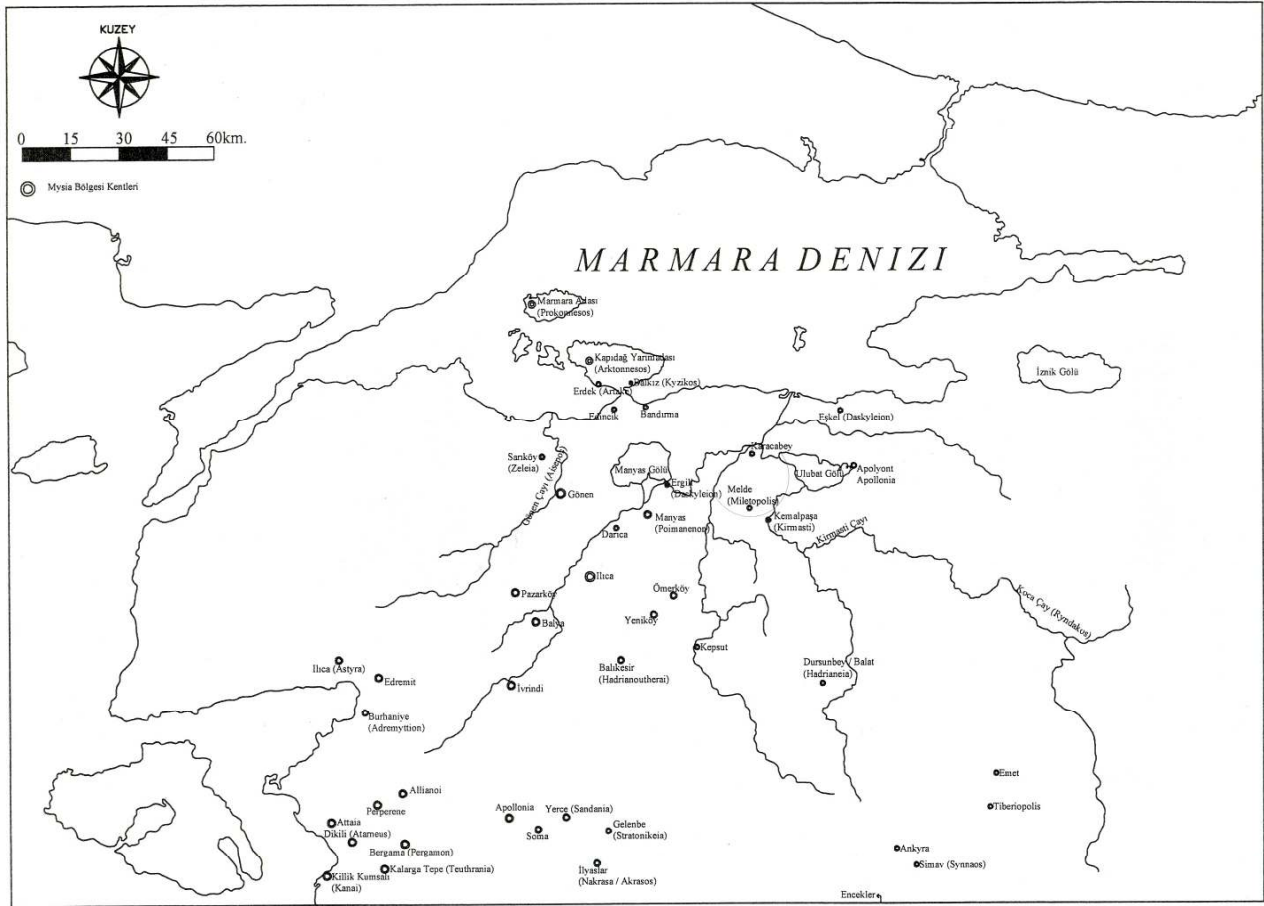
Ölçüler : Y: 65 cm. G: 99 cm. K: 56-69 cm.

Tarih : İ.S. 180/93-212

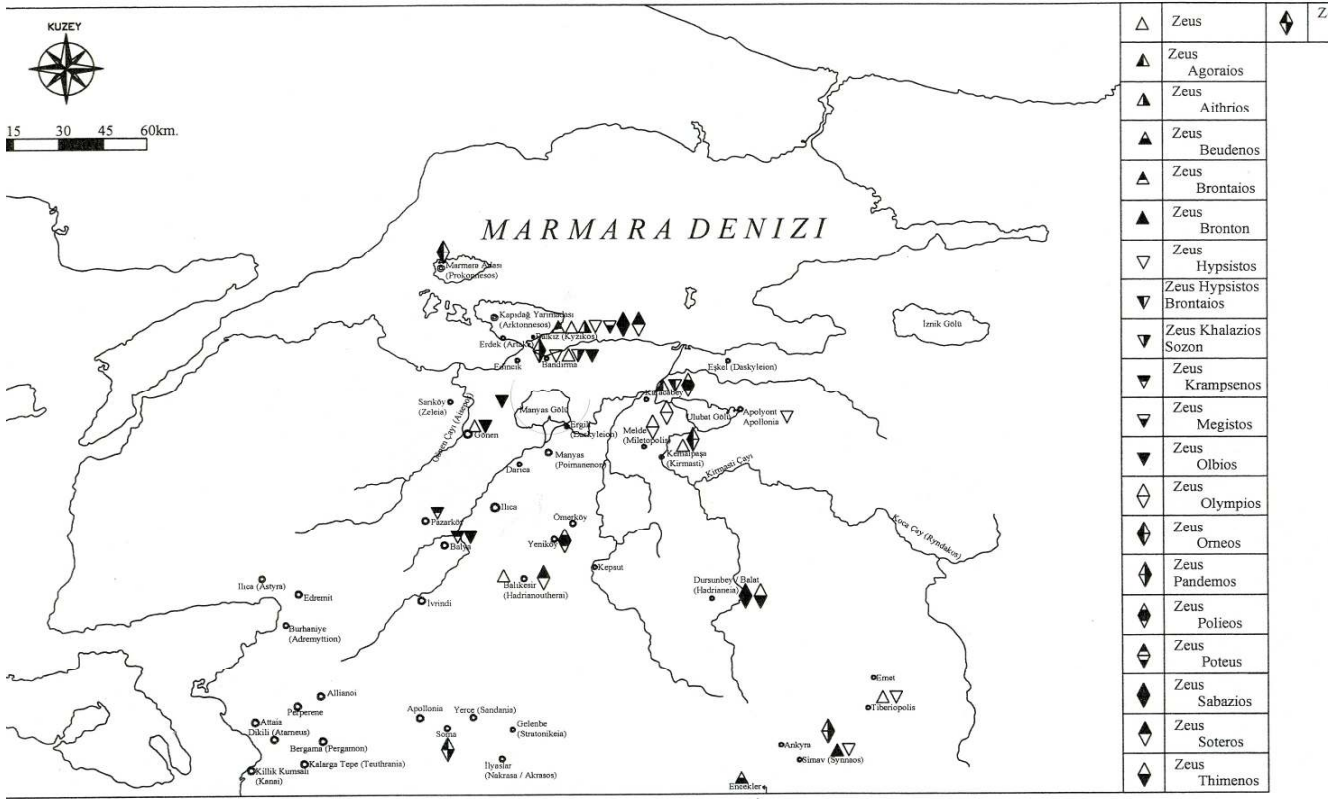
Kaynakça : Corsten 1990, 34, no: 1

Köşe akroterli mermer kaide. Üzerinde yazıt:

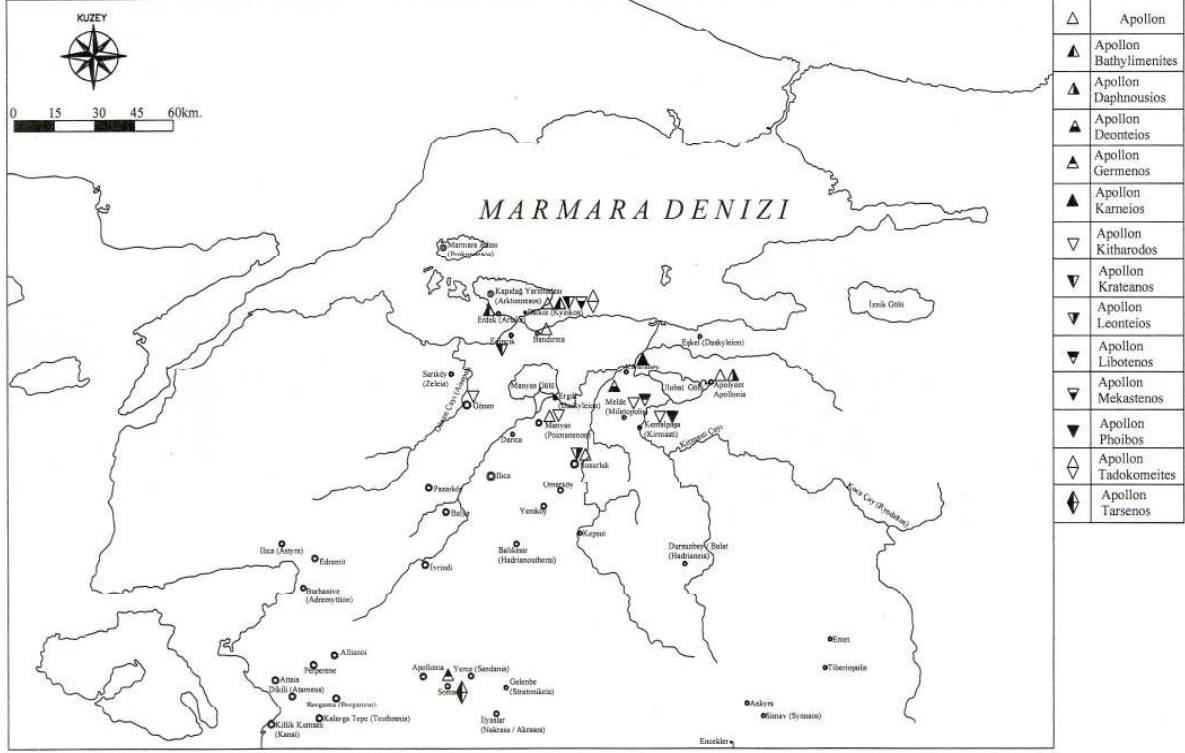
Τατιανὸς Μητροφανους · Καισαρεὺς καὶ
Ἐ[φέ]σιος καὶ Περγαμηνὸς καὶ Κυζικηνὸς ·
καὶ Νικομηδεὺς · καὶ Τραλλιανὸς · ἱερoneί-
4 κης παράδοξος, νεικήσας ἀγῶνας · τοὺς
ὑπογεγραμμένους · Νέαν Πόλιν Σεβασ-
τὰ παίδ[ων] δόλιχον · Ἐφεσον Ἀδρι[άνεια]
8 παίδων δόλιχον · Πέργαμον Τραιά[νεια]
παίδων δόλιχον · Κοινὸν Βειθυνί[ας Νεικο]-
μῆδειαν παίδων δόλιχον · Κύζ[ικον] Ἀδρι-
[α]νὰ Ὀλύμπια παίδων δόλιχον · [
12 []^ΛΑΙΑ παίδων δόλιχον [
[Πέργ]αμον παίδων δόλι[χον]
[]ΛΑ παίδων δόλι[χον]
[ἀ]νδρῶν δόλι[χον]
16 [Πέργαμον ἀνδρῶν δόλιχον ?
- - - - -

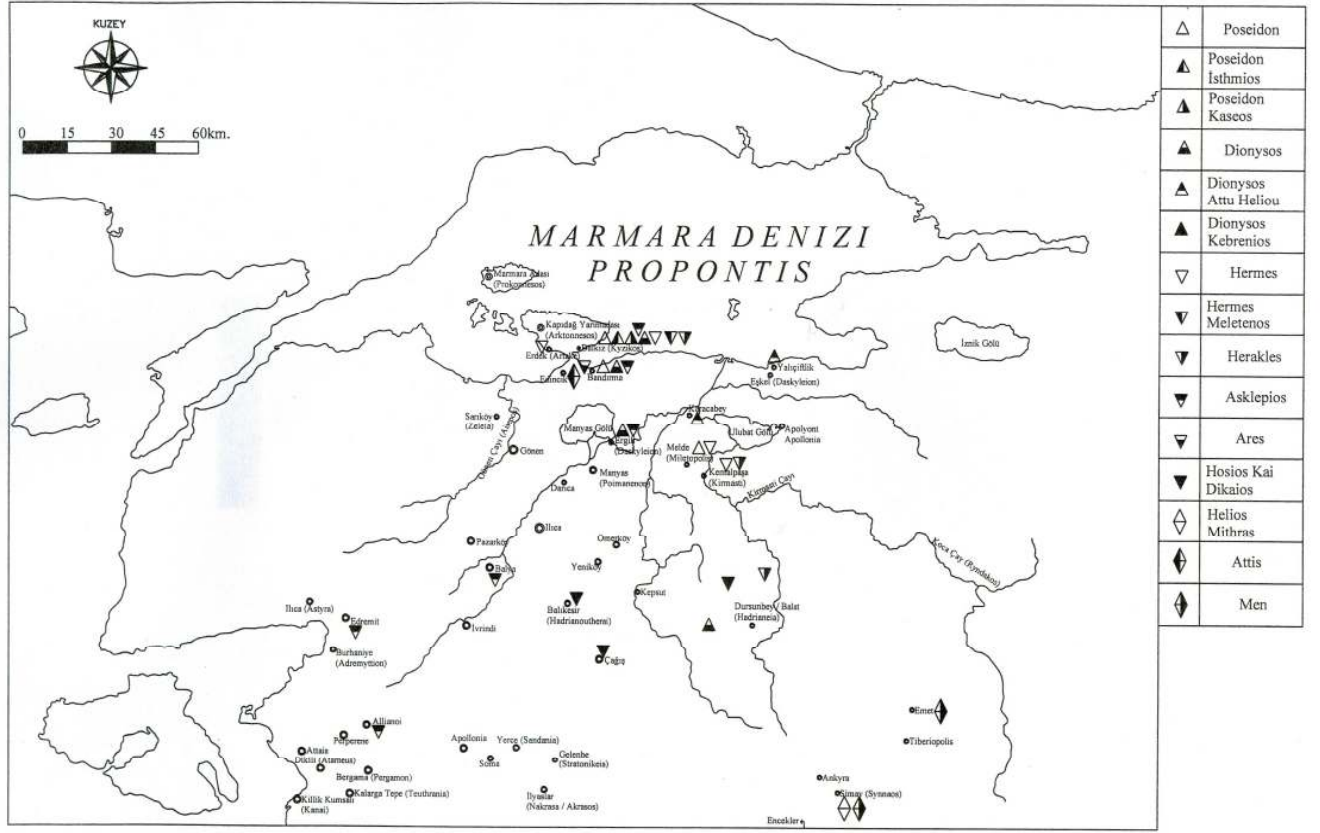
Harita 1: Mysia Bölgesi Kentleri

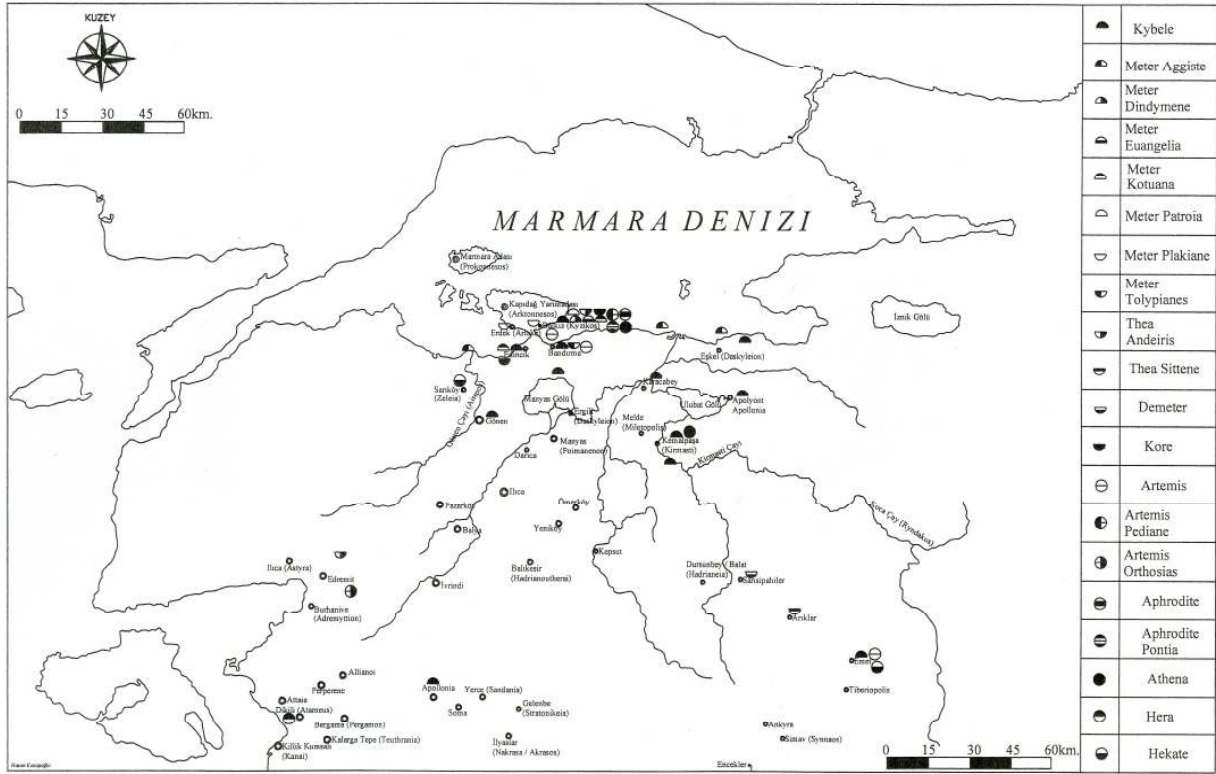
Harita 2: Mysia'da Tapınım Gören Zeus Kültü

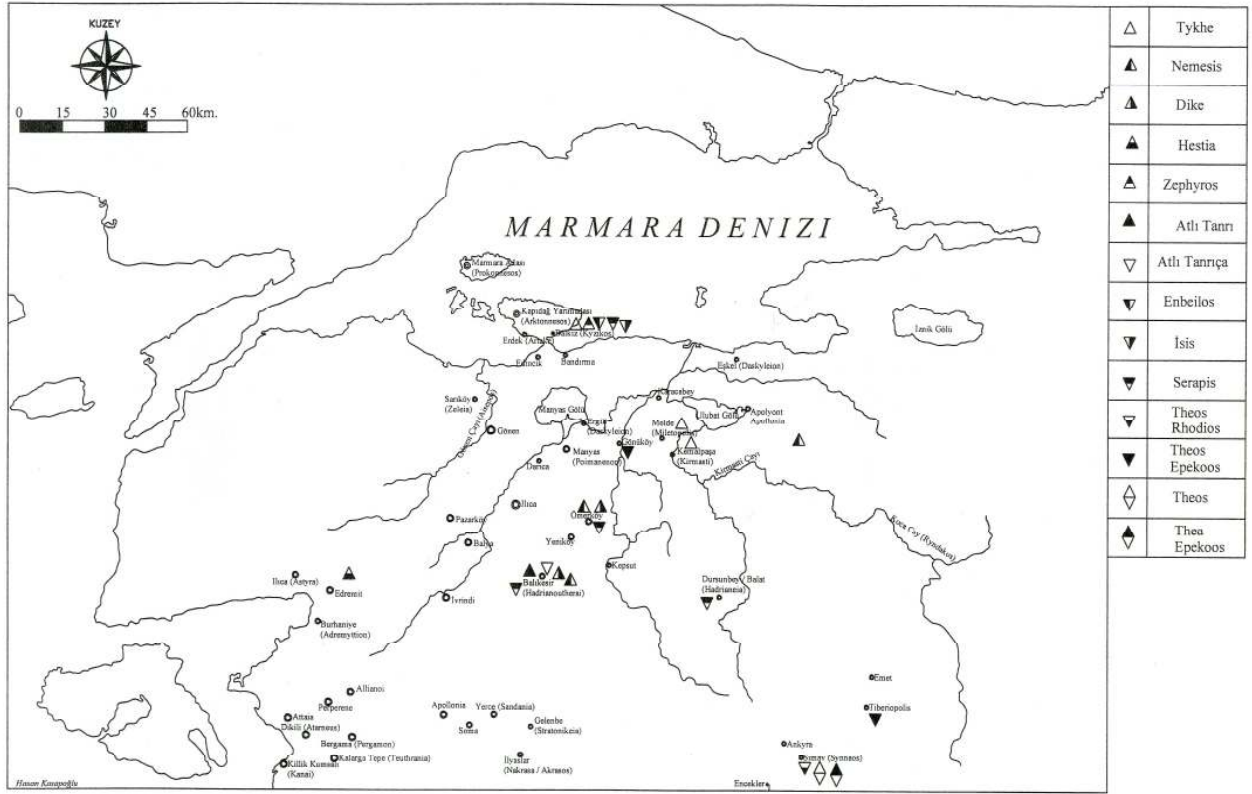
Harita 3: Mysia'da Apollon Kültü

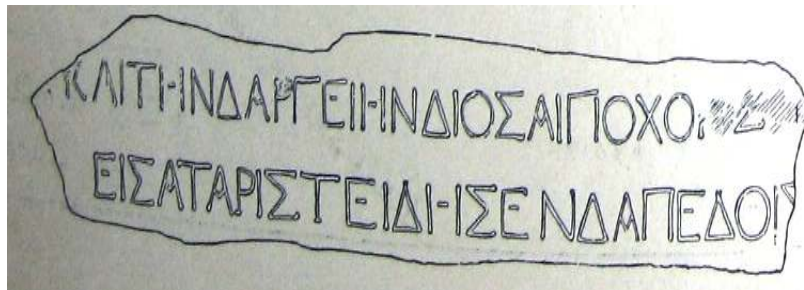
Harita 4: Mysia'da Diğer Eril Tanrılar

Harita 5: Mysia'da Tanrıçalar

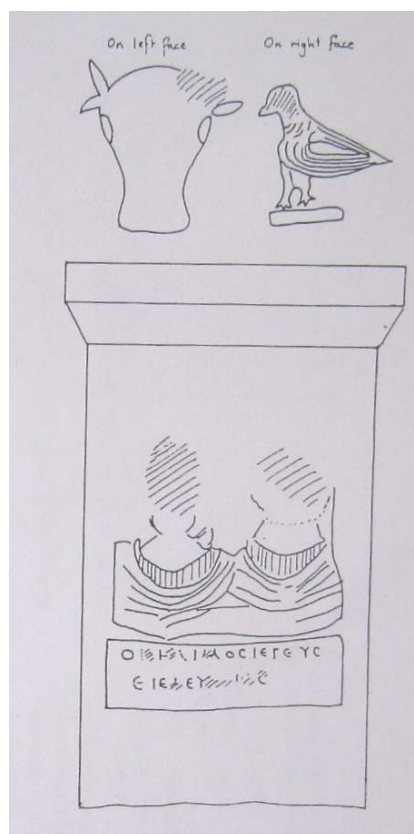

Harita 6: Mysia'da Diğer Tanrılar ve Tanrıçalar

Kat. No: 2

Zeus

Kat. No: 8

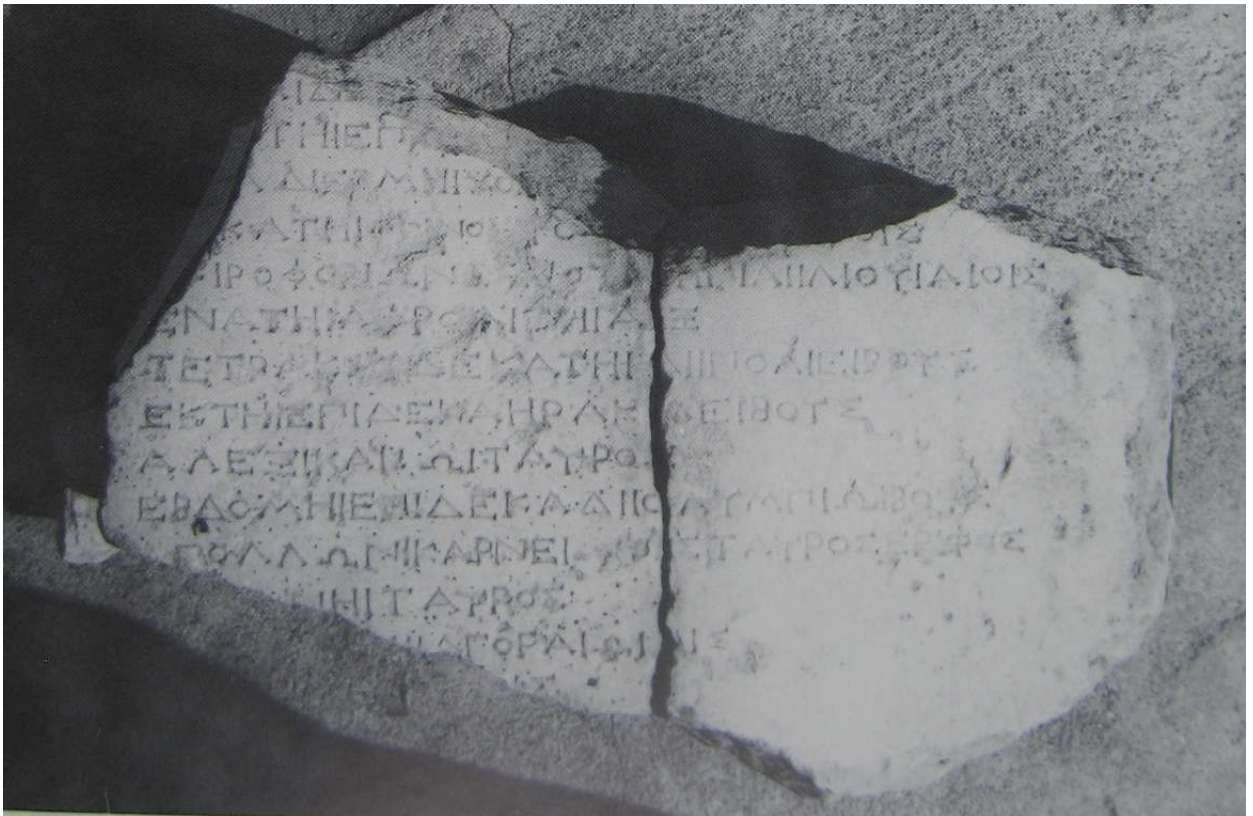
Zeus

LEVHA 2

Kat. No: 11

Zeus

Kat. No: 12

Zeus Agoraios

Kat. No: 13

Zeus Aithrios

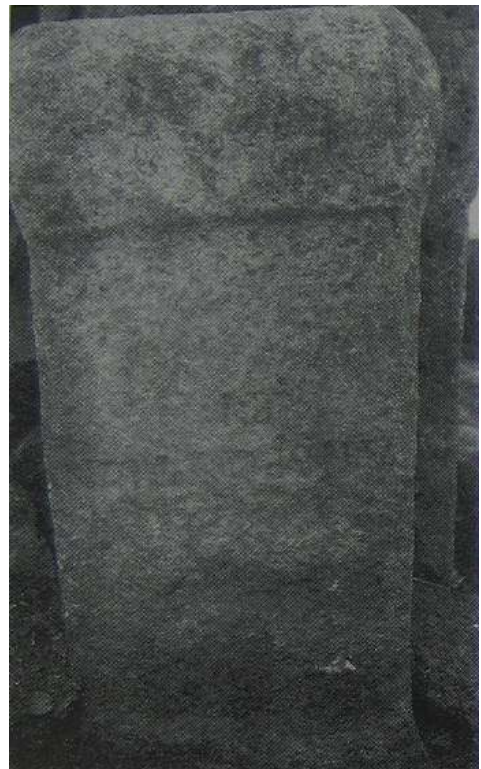
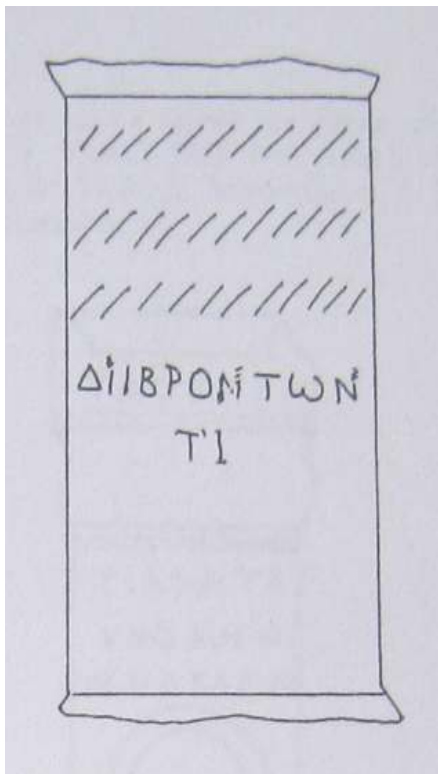
LEVHA 5

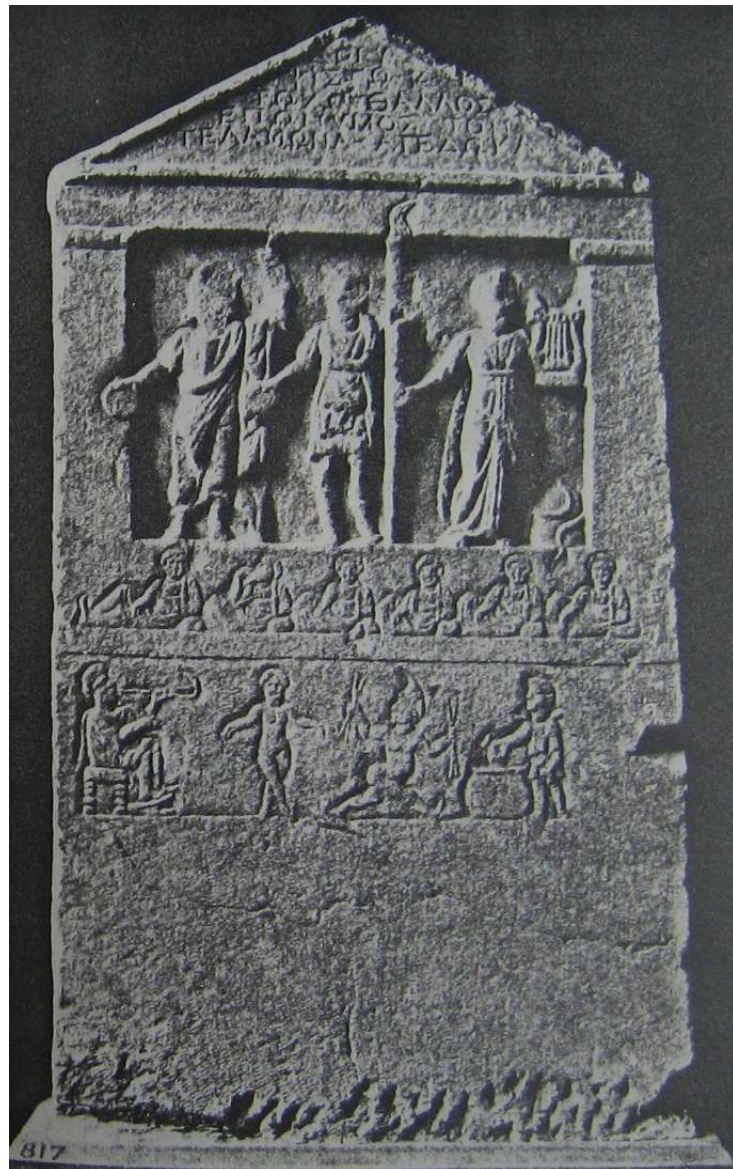
Kat. No: 14

Zeus Beudenos

LEVHA 6

Kat. No: 16
Zeus Bronton

Kat. No: 17
Zeus Hypsistos

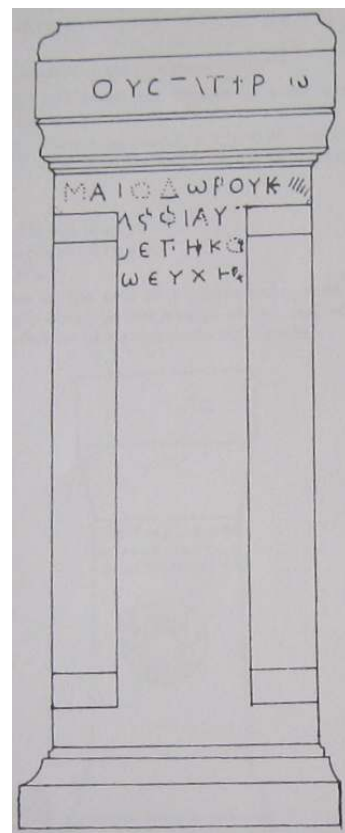
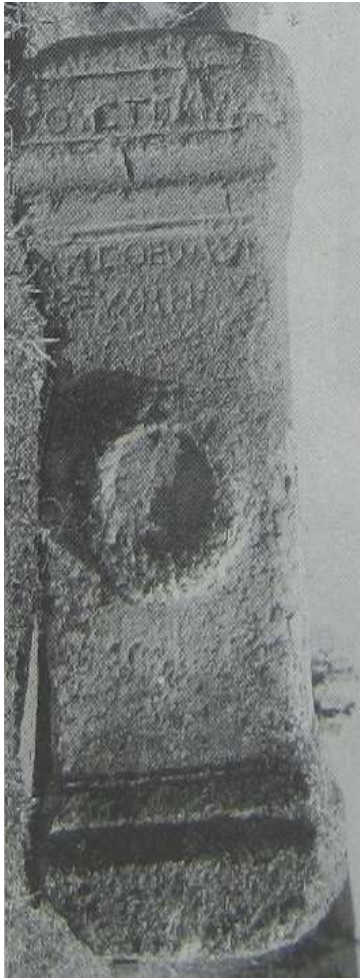
LEVHA 8

Kat. No: 22

Theos Hypsistos

LEVHA 9

Kat. No: 23

Theos Hysistos

Kat. No: 26

Zeus Hypsistos Brontaios

Kat. No: 27

Zeus Khalazios Sozon

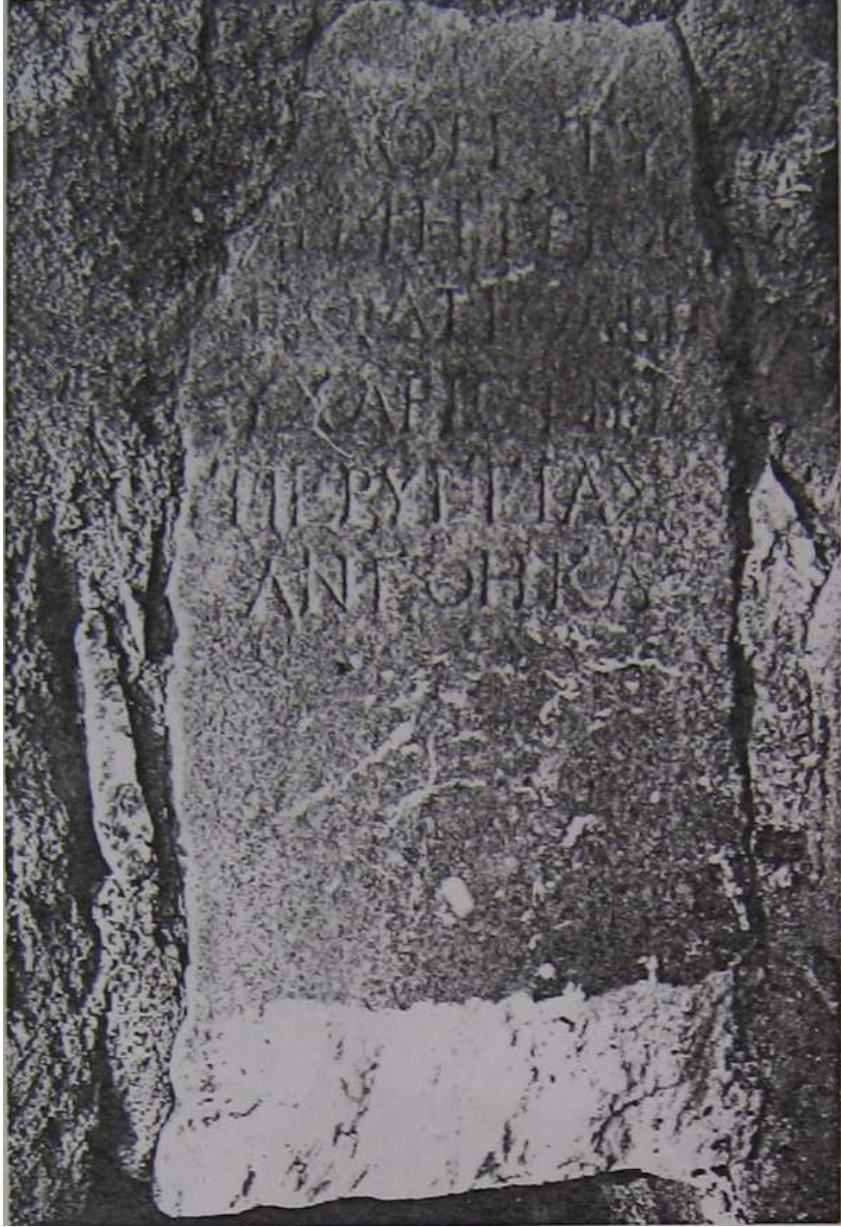
Kat. No: 35

Zeus Olbios

Kat. No: 35

Zeus Olbios

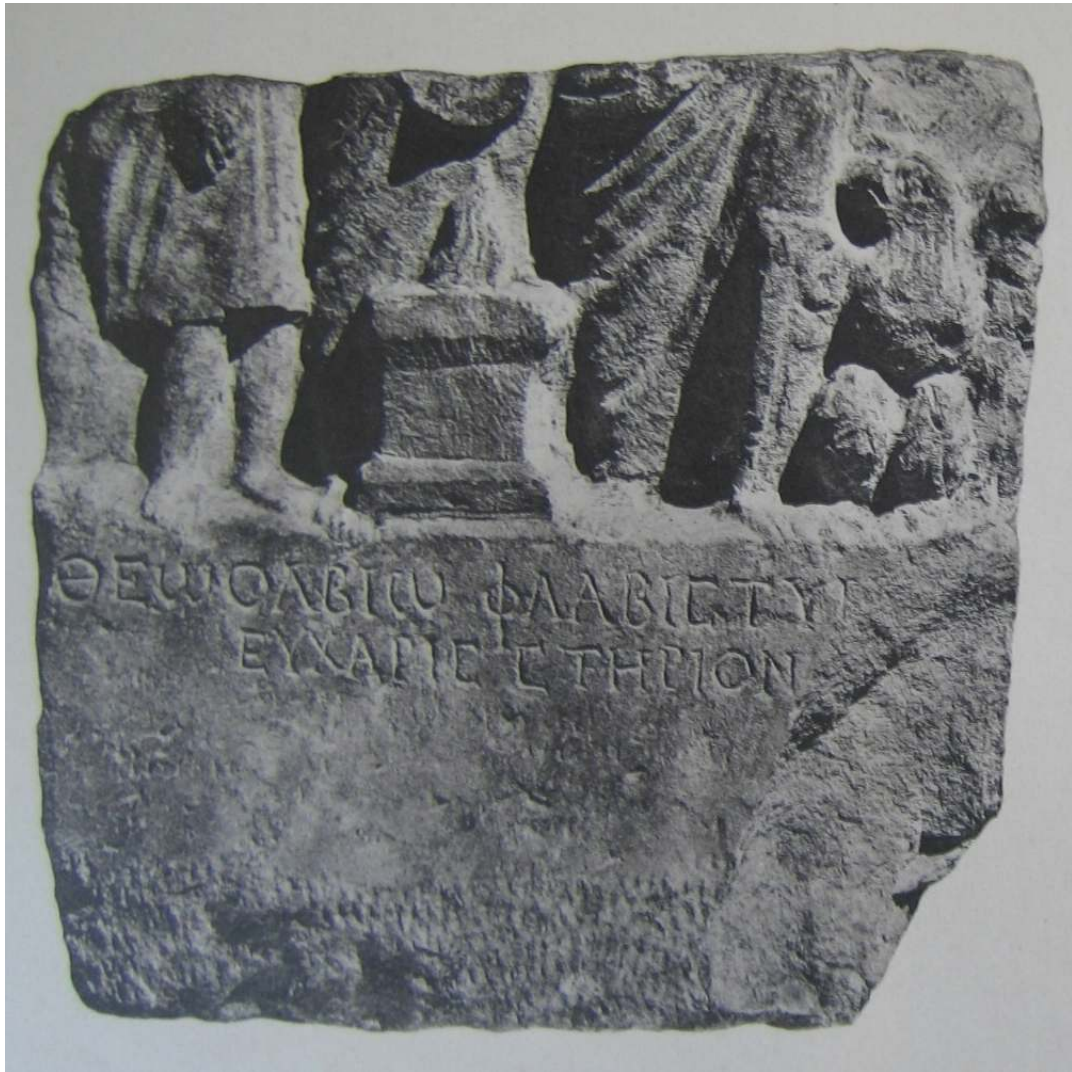
Kat. No: 37

Zeus Olbios

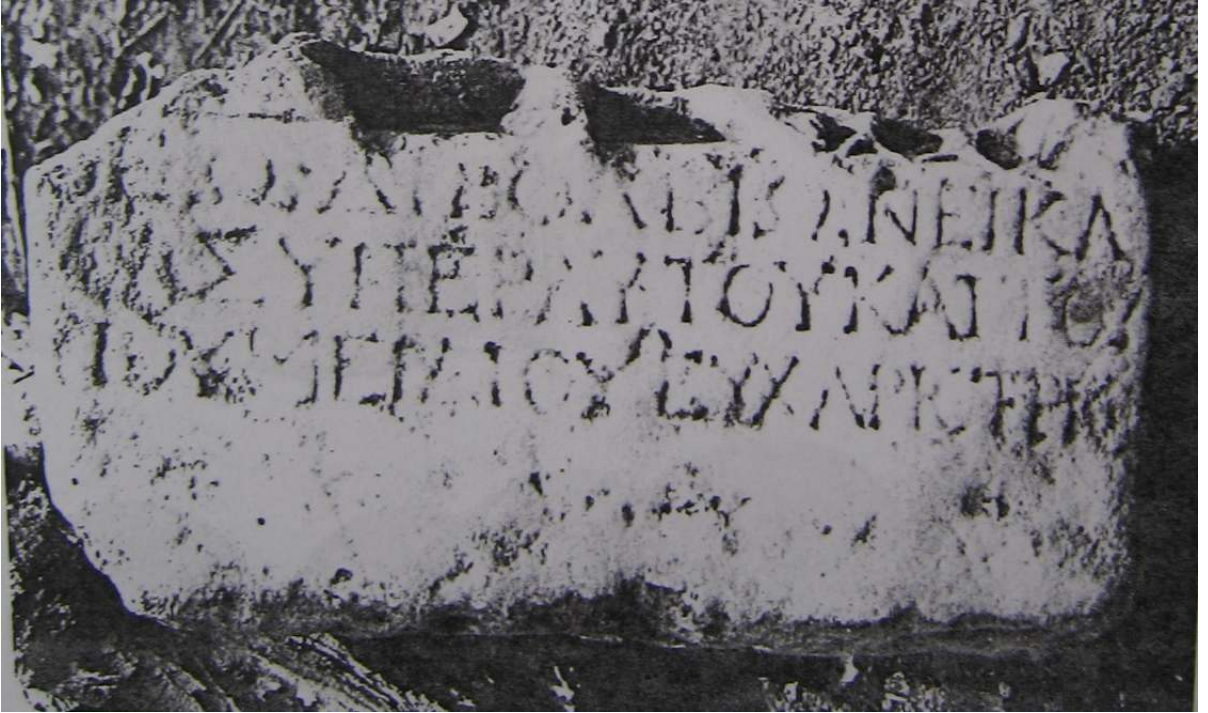
Kat. No: 38

Zeus Olbios

Kat. No: 39

Theos Olbios

Kat. No: 42

Zeus Olbios

Kat. No: 44

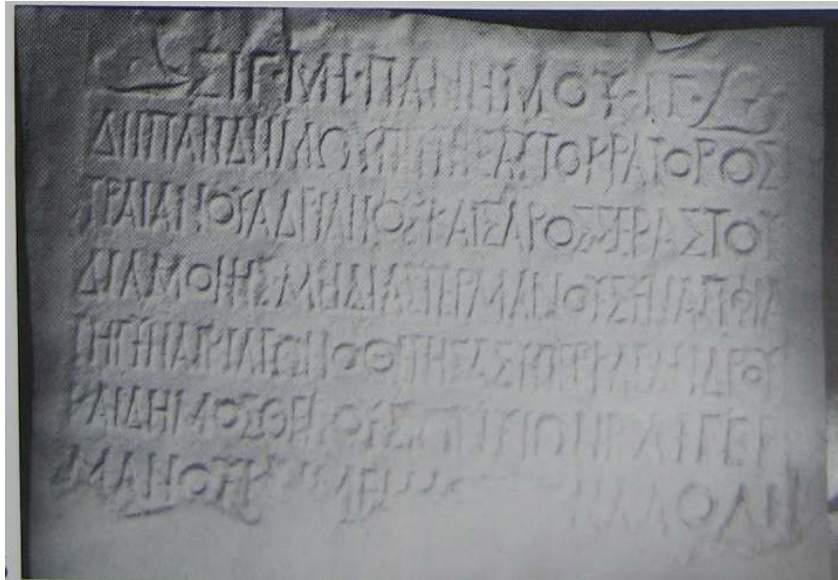
Zeus Olympios

LEVHA 19

Kat No: 46

Zeus Orneos

Kat. No: 47 a

Zeus Pandemos

Kat. No: 47 b

Zeus Pandemos

LEVHA 21

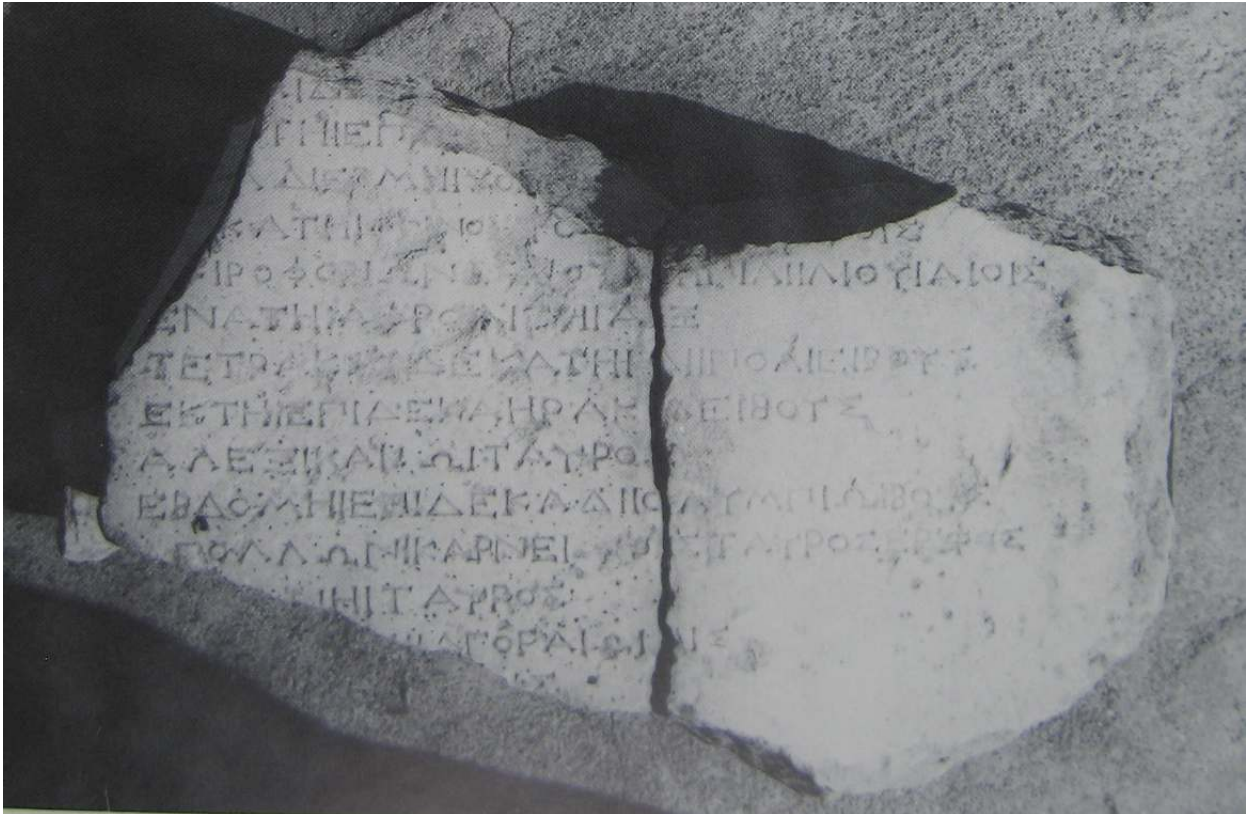
Kat No: 48

Zeus Pandemos

Kat. No: 50

Zeus Pandemos

Kat. No: 51

Zeus Polieus

LEVHA 23

Kat. No: 52

Zeus Poteus

Kat. No: 53

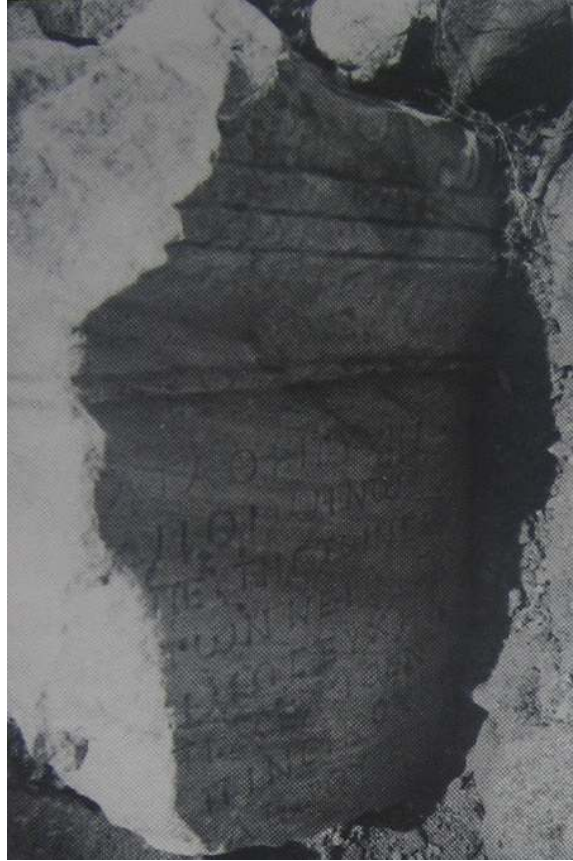
Zeus Sabazios

Kat. No: 57

Zeus Soter

LEVHA 25

Kat. No: 58

Zeus Thimenos

LEVHA 26

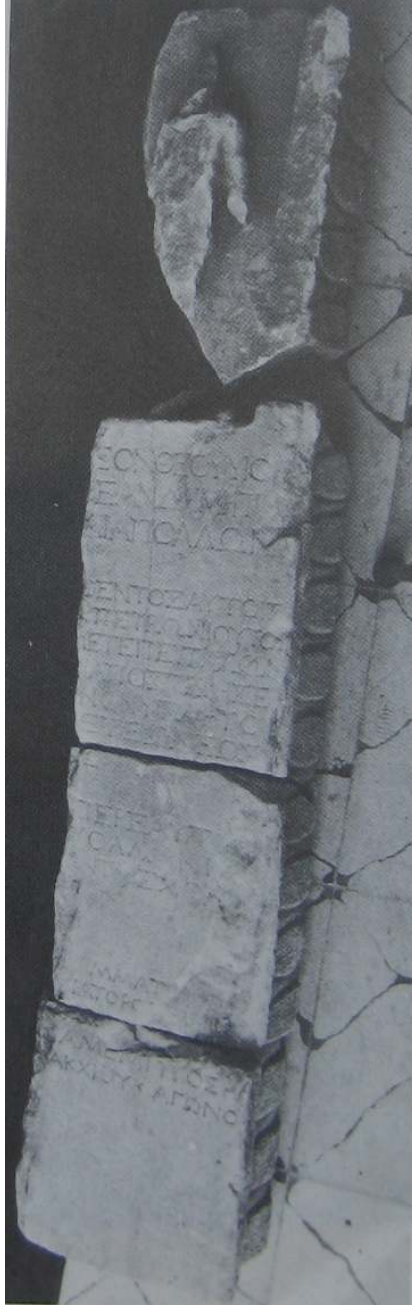
Kat. no: 59

Zeus Trosou

Kat. No: 63

Apollon

Kat. No: 66

Apollon

Kat. No: 69

Apollon

Kat. No: 70

Apollon

Kat. No: 73

Apollon

LEVHA 32

Kat. No: 74 (ön yüz)

Apollon Bathylimenites

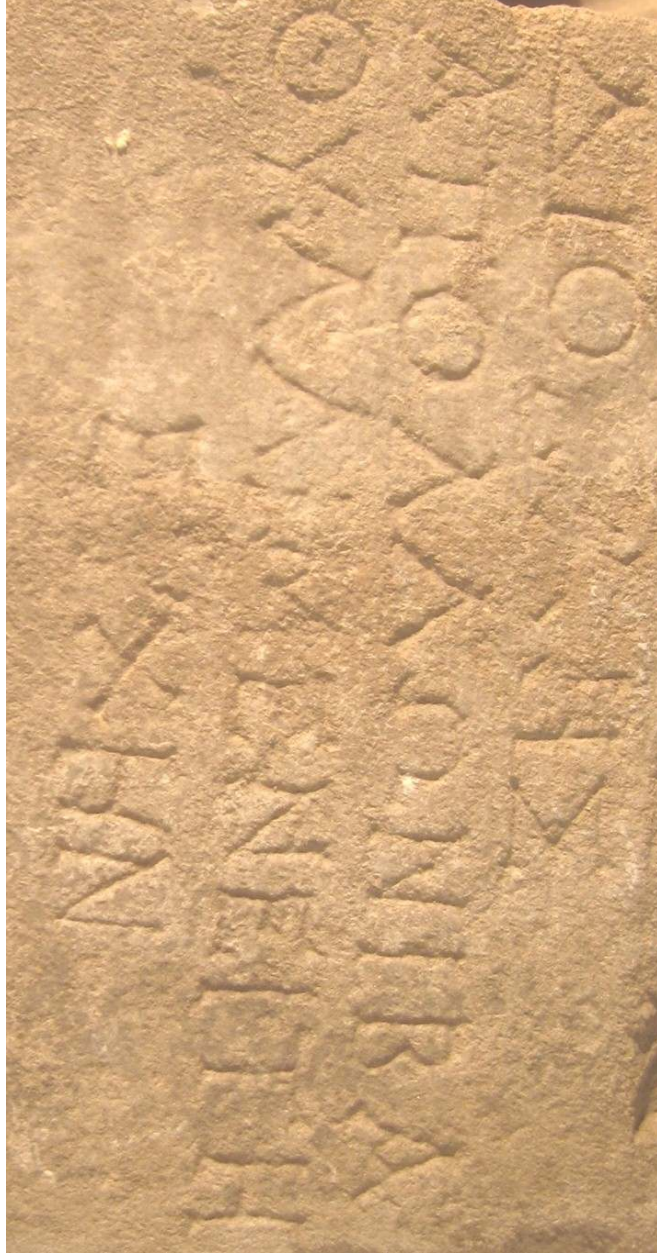
Kat. No: 74 (arka yüz)

Apollon Bathylimenites

Kat. No: 75 a

Apollon Bathylimenites

Kat. No: 75 b (ayrıntı)

Apollon Bathylimenites

Kat. No: 76

Apollon Daphnousios

Kat. No: 77

Apollon Daphnousios

Kat. No: 78

Apollon Daphnousios

Kat. No: 79

Apollon Daphnousios

LEVHA39

Kat. No: 80

Apollon Daphnousios

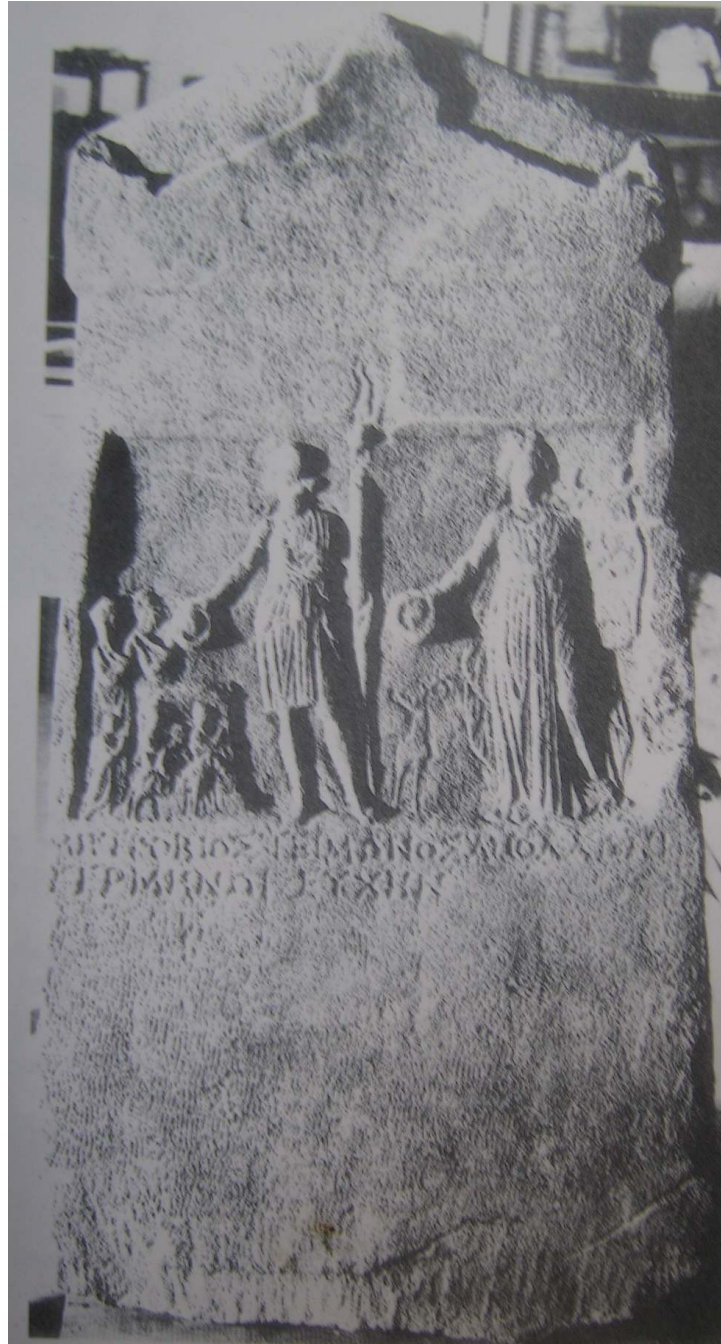
Kat. No: 81

Apollon Daphnousios

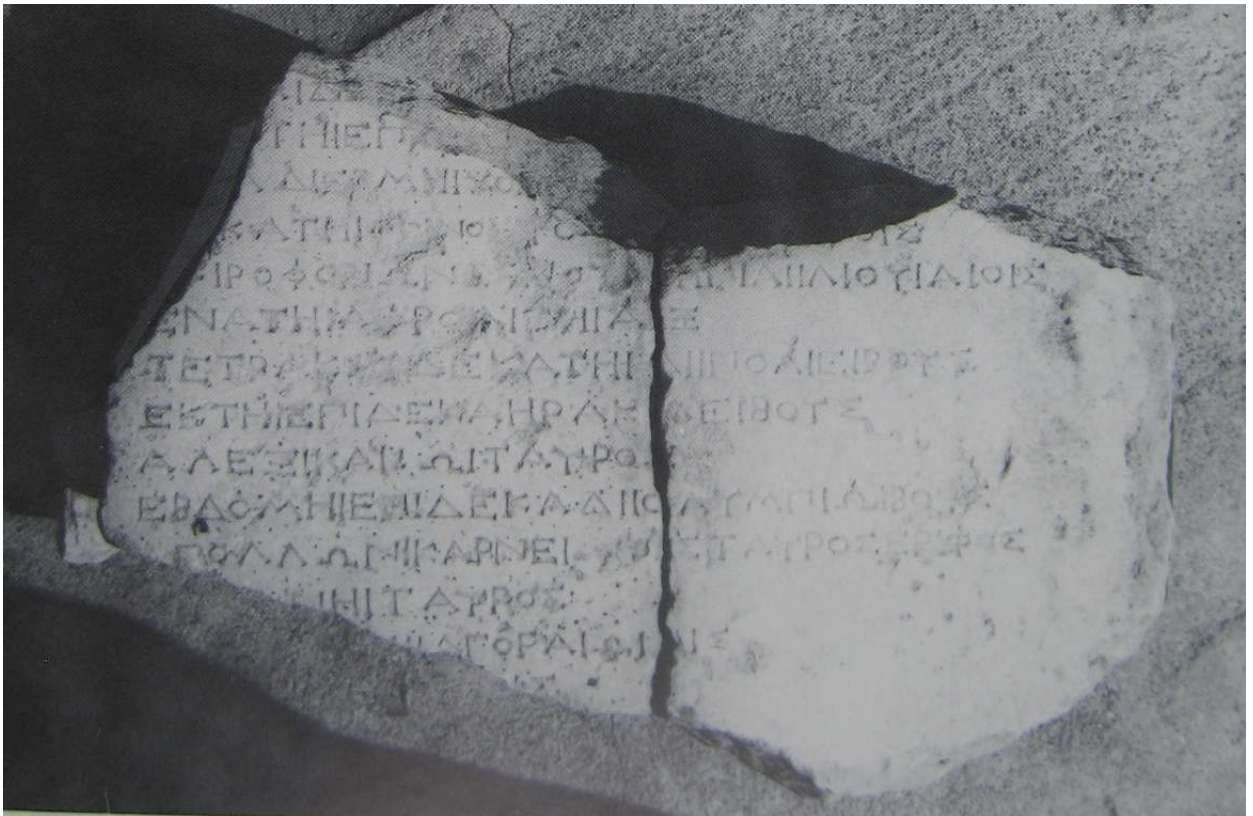
Kat. No: 82

Apollon Deonteios

Kat. No: 83

Apollon Germenos

Kat. No: 84

Apollon Karneios

Kat. No: 85

Apollon Kitharodos

Kat. No: 86

Apollon Kitharodos

Kat. No: 87

Apollon Kitharodos

LEVHA 47

Kat. No: 88
Apollon Kitharodos

Kat. No: 89
Apollon Kitharodos

Kat. No: 90

Apollon Kitharodos

Kat. No: 91

Apollon Kitharodos

Kat. No: 92

Apollon Kitharodos

Kat. No: 93

Apollon Kitharodos

LEVHA 51

Kat. No: 94

Apollon Kitharodos

Kat. No: 97

Apollon Krateanos

Kat. No: 100

Apollon Krateanos

Kat. No: 101

Apollon Krateanos

Kat. No: 102

Apollon Krateanos

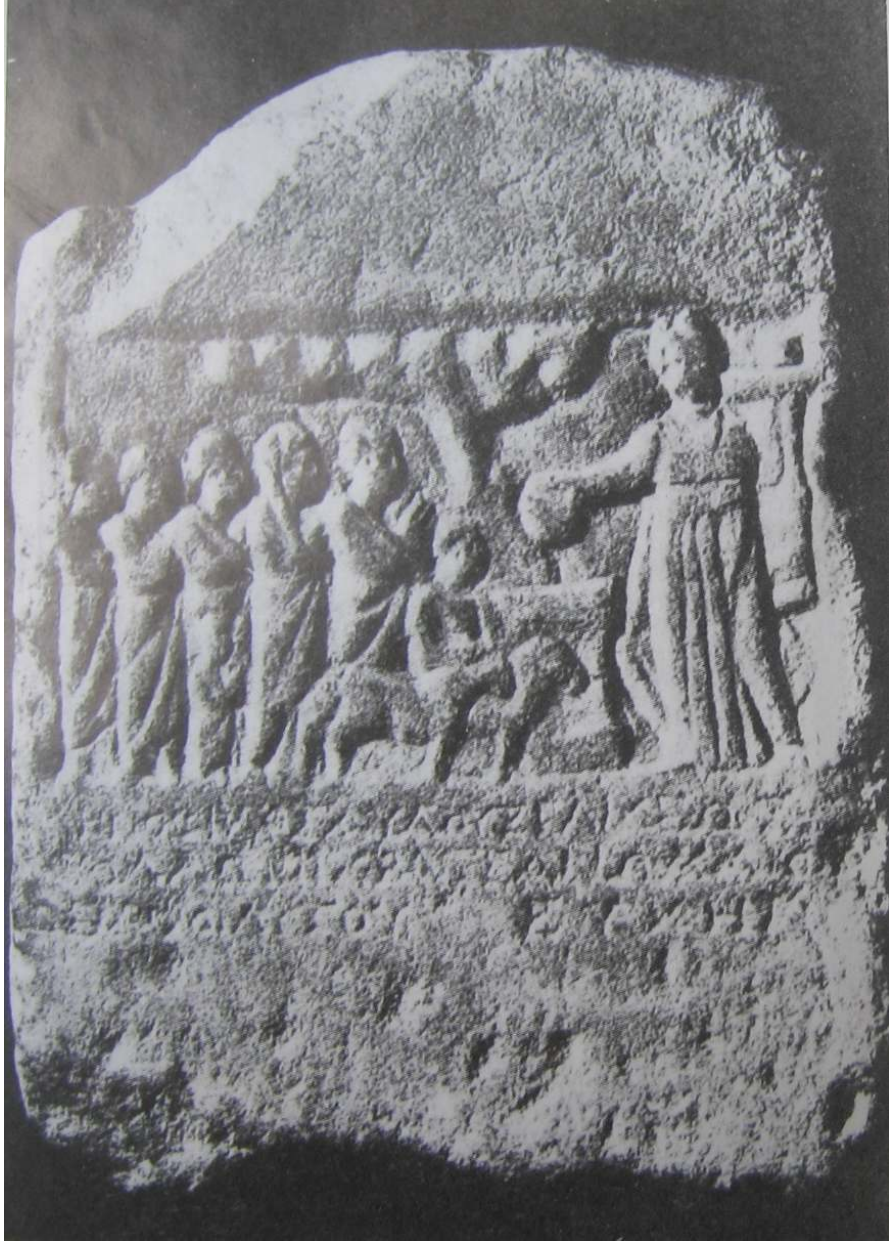
Kat. No: 103

Apollon Krateanos

Kat. No: 107

Apollon Krateanos

Kat. No: 109

Apollon Krateanos

Kat. No: 111

Apollon Libotenos

Kat. No: 113

Apollon Phoibos

Kat. No: 118

Poseidon

Kat. No: 119

Poseidon Isthmios

Kat. No: 120

Poseidon Kaseos

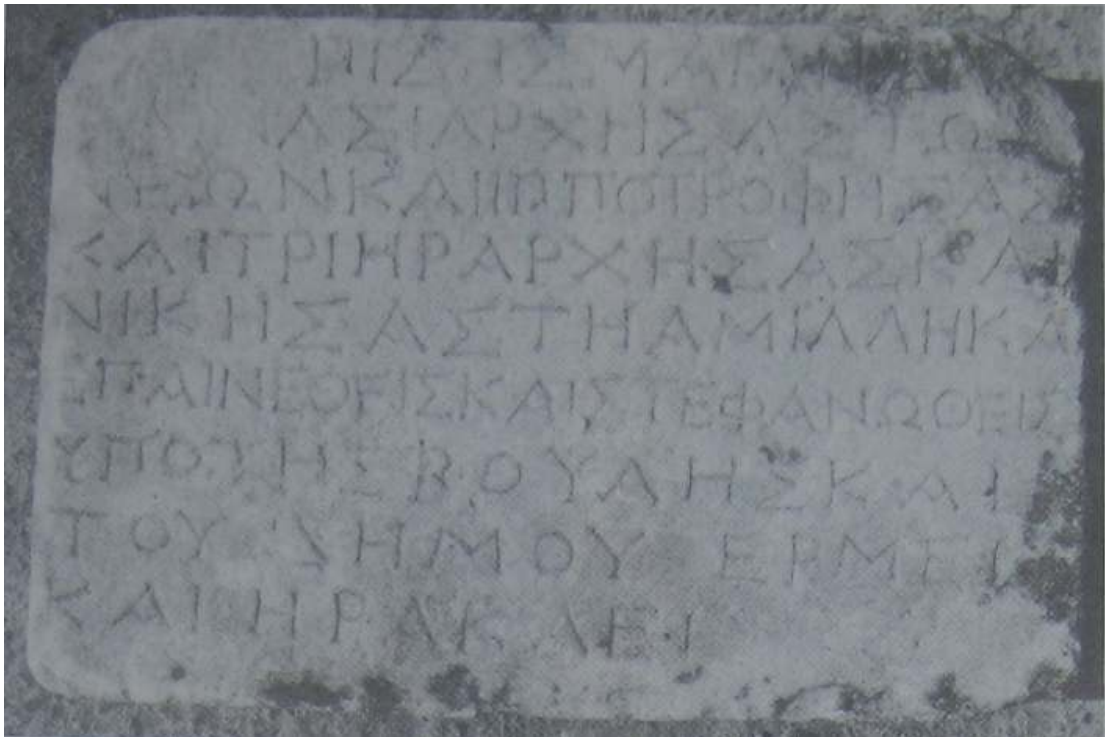
Kat. No: 127

Dionysos

Kat. No: 128

Dionysos Attu Heliou

Kat. No: 130

Hermes

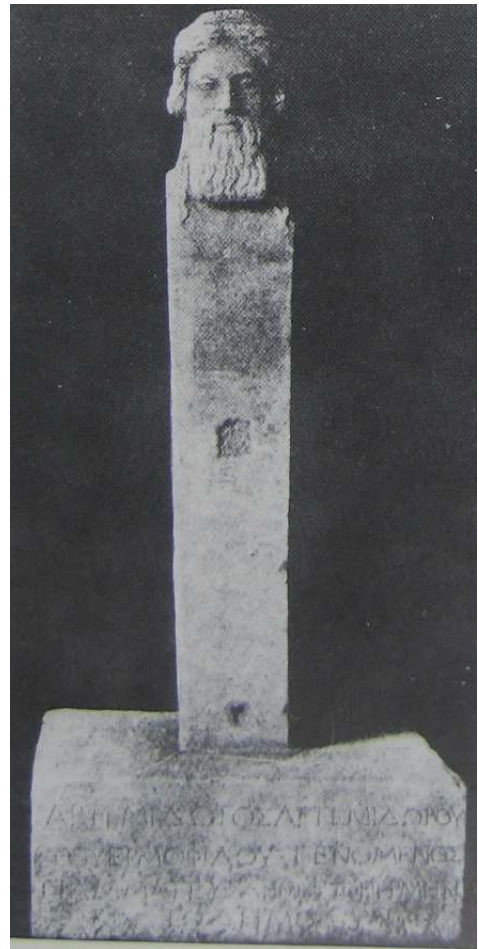
Kat. No: 132

Hermes ve Kybele

Kat. No: 133

Hermes

Kat. No: 135

Hermes

Kat. No: 136

Hermes Meletenos

Kat. No: 137

Herakles

Kat. No: 138

Herakles

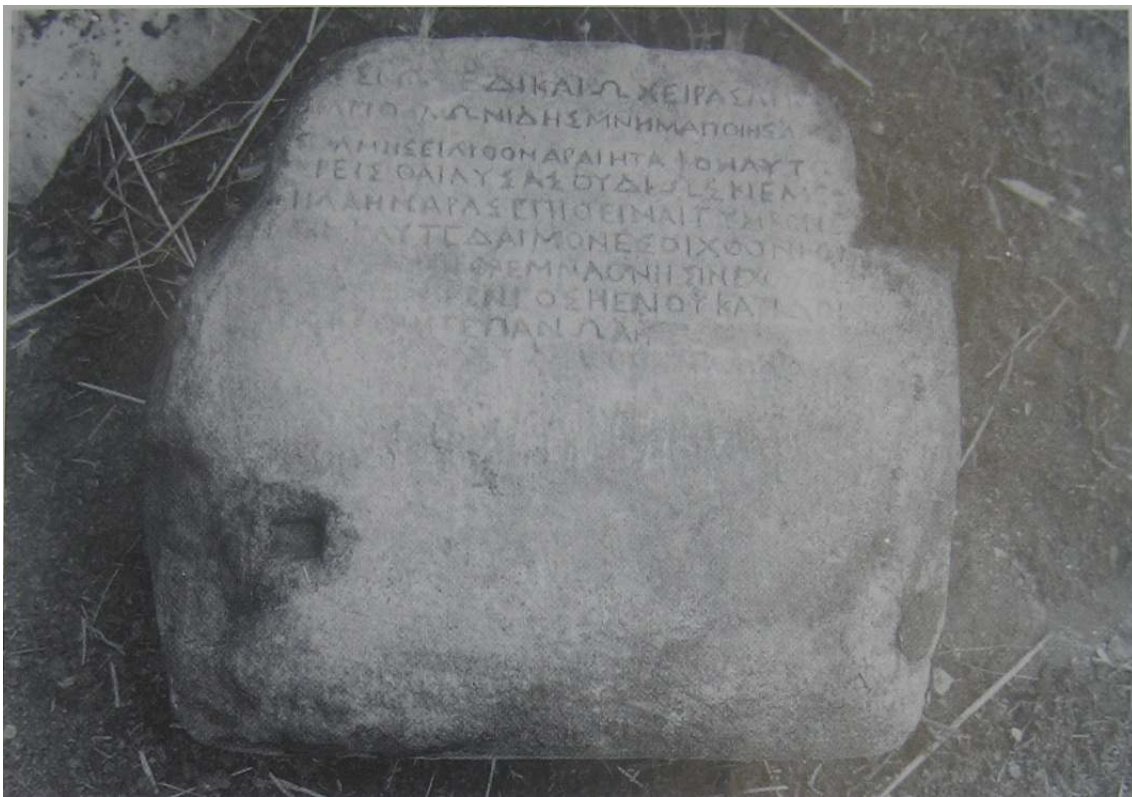
Kat. No: 146

Ares

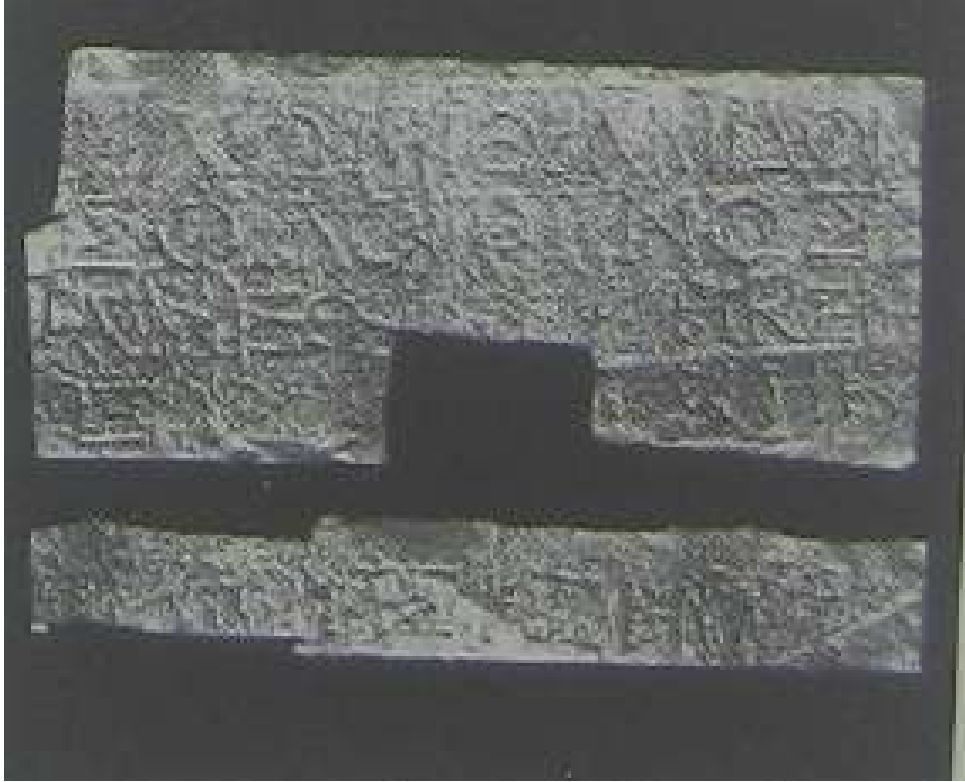
Kat. No: 147

Ares ve Tykhe

Kat. No: 150

Hosios kai Dikaïos

Kat. No: 151

Helios Mithras

Kat. No: 152

Kybele ve Attis

Kat. No: 153

Men

Kat. No: 156

Kybele

Kat. No: 157

Kybele

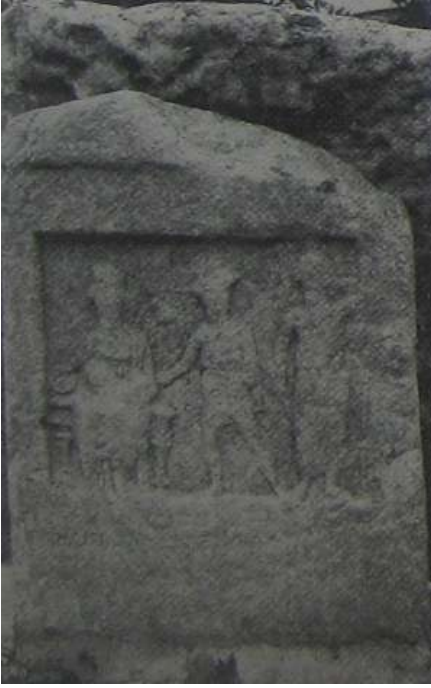
Kat. No: 158

Kybele

Kat. No: 159

Kybele

Kat. No: 160

Kybele ve Hermes

Kat. No: 161

Kybele

Kat. No: 163

Kybele

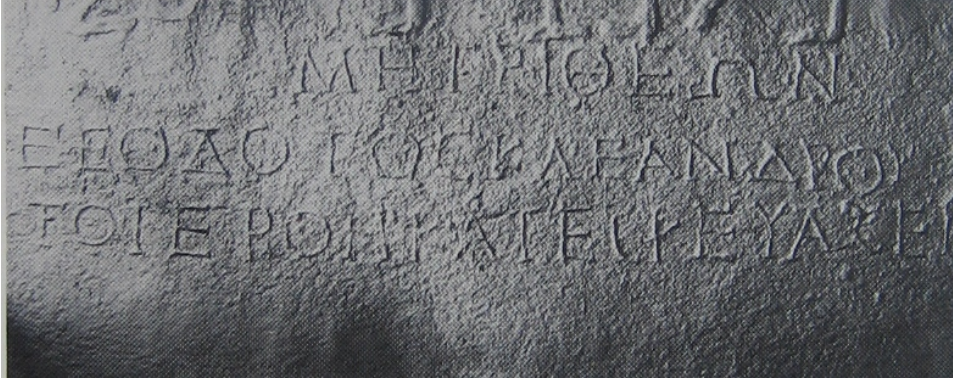
Kat. No: 166

Kybele

Kat. No: 169

Kybele

Kat. No: 170

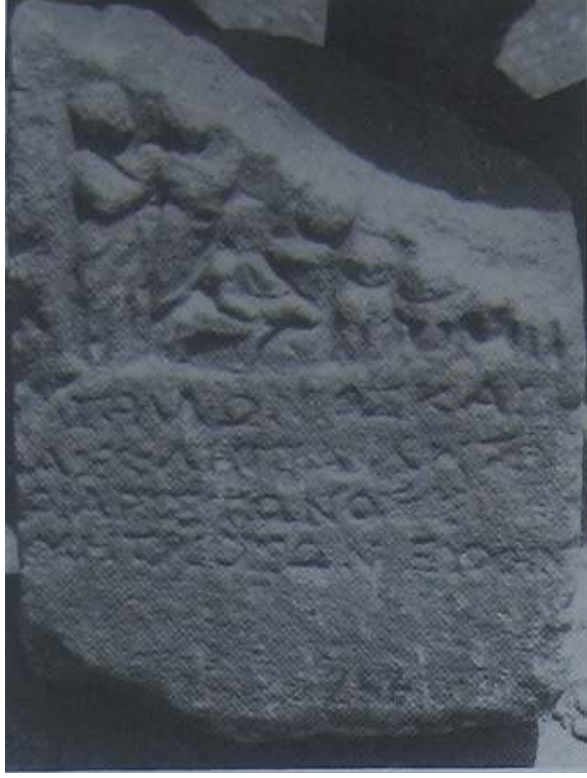
Ana Tanrıça

Kat. No: 171

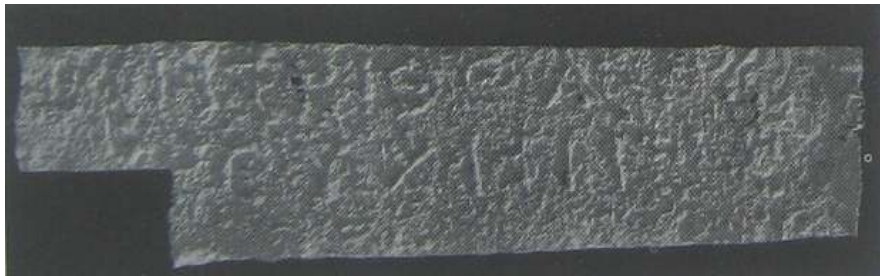
Ana Tanrıça

LEVHA 85

Kat. No: 172

Ana Tanrıça

Kat. No: 173

Ana Tanrıça

Kat. No: 174

Ana Tanrıça

Kat. No: 175

Ana Tanrıça

Kat. No: 176

Ana Tanrıça

Kat. No: 178

Ana Tanrıça

LEVHA 90

Kat. No: 179

Ana Tanrıça

Kat. No: 181

Meter Dindymene

LEVHA 91

Kat. No: 184

Meter Kotuana

Kat. No: 187

Meter Patroia

Kat. No: 188

Meter Plakiane

Kat. No: 190

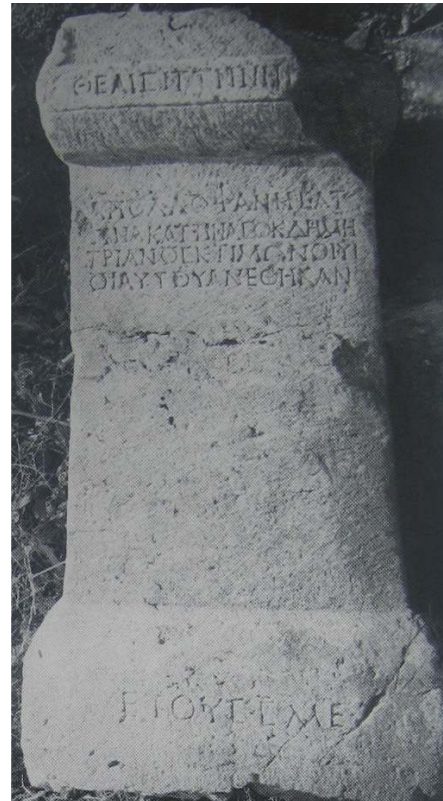
Meter Tolypianes

LEVHA 93

Kat. No: 191

Thea Andeiris

Kat. No: 193

Thea Sittene

Kat. No: 194

Demeter

Kat. No: 195

Kore

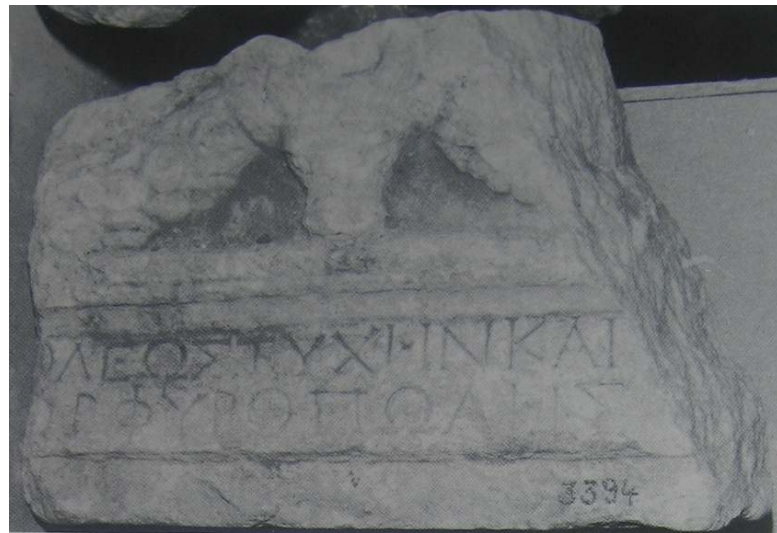
Kat. No: 213

Tykhe

Kat. No: 214 a

Tykhe

Kat. No: 214 b

Tykhe

Kat. No: 219

Zephyros

LEVHA 98

Kat. No: 222

Ath Tanrı

Kat. No: 223

Ath Tanrı

LEVHA 99

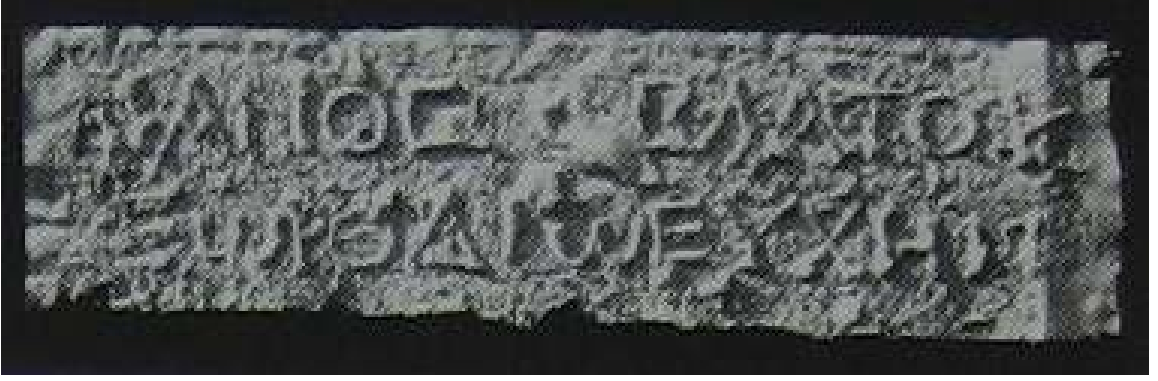
Kat. No: 224

Atlı Tanrıça

Kat. No: 225

Atlı Tanrıça

Kat. No: 226

Theos Rhodios

Kat. No: 230

Theos

Kat. No: 240

Moirra

Kat. No: 241

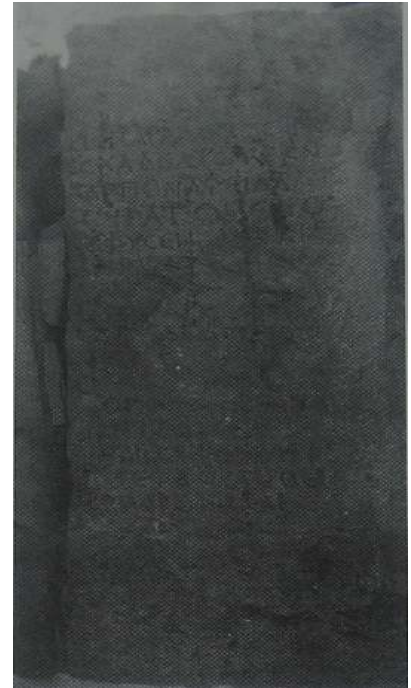
Moir

LEVHA 103

Kat. No: 242

Moirā

Kat. No: 244

Moirā

Kat. No: 245

Hades

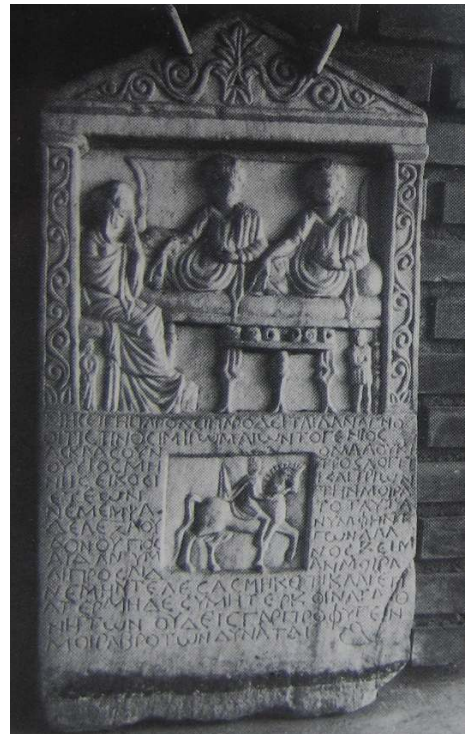
Kat. No: 246

Hades

Kat. No: 249

Hades

Kat. no: 251

Hades

LEVHA 107

Kat. No: 252

Hades

Kat. No: 253

Hades

Kat. No: 254

Hades

Kat. No: 255 a

Hades

Kat. No: 255 b
Hades

Kat. No: 256
Hades

Kat. No: 257

Hades

LEVHA 112

Kat. No: 259

Heros

Kat. No: 260

Heros

LEVHA 113

Kat. No: 266

Heros

Kat. No: 267

Heros

LEVHA 114

Kat. No: 268

Heros

Kat. No: 269

Heros

LEVHA 116

Kat. No: 271

Heros

Kat. No: 272

Heros

LEVHA 117

Kat. No: 273

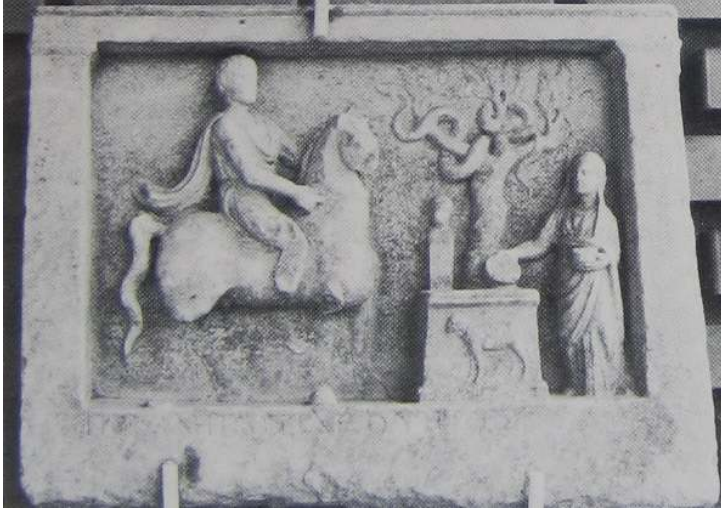
Heros

LEVHA 118

Kat. No: 274

Heros

Kat. No: 275

Heros

Kat. No: 276

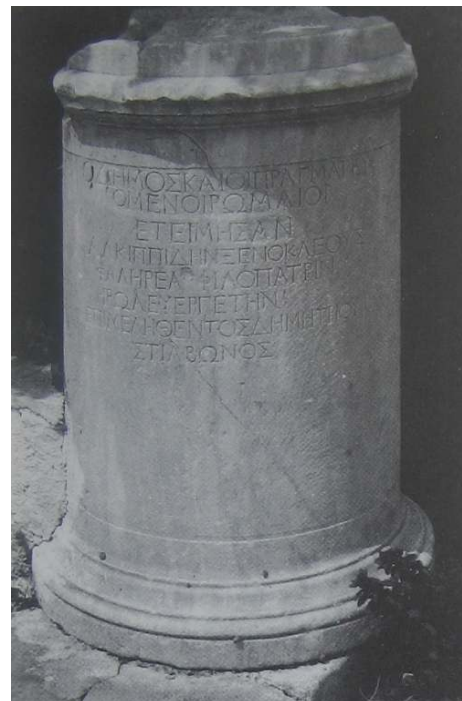
Heros

LEVHA 120

Kat. No: 277

Heros

Kat. No: 280

Heros

LEVHA 121

Kat. No: 282 a

Heros

Kat. No: 282 b

Heros

Kat. No: 283

Hadrianus

LEVHA 124

Kat. No: 293

Hadrianus

LEVHA 125

Kat. No: 295

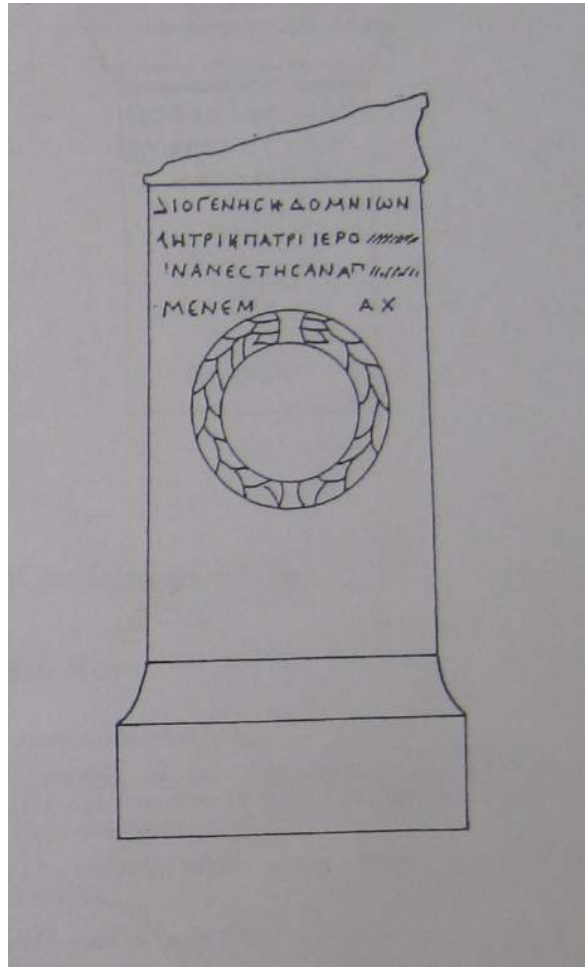
Hadrianus

LEVHA 126

Kat. No: 297

Rahip

Kat. No: 298

Rahip

Kat. No: 300

Kehanet Metni

Kat. No: 302

Rosalia Bayramı

ÖZGEÇMİŞ

25.12.1969 yılında İzmir’de doğdum. İlk ve orta öğrenimimi İzmir’de tamamladım. Lisans öğrenimime 1989 yılında Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü’nde başladım.1993 yılında mezun oldum. Lisans tezi olarak “Roma Devrinde Batı Anadolu’da Tarım, Endüstri ve Ticaret” adlı konuyu çalıştım. 1993 yılında Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı’nda başladığım yüksek lisans öğrenimimi 1998 yılında hocam Prof. Dr. Hasan MALAY danışmanlığında hazırladığım “Antik Devir’de Lydia’da Panayırılar, Fuar’lar ve Pazaryerleri” adlı tezimi sunarak tamamladım. 2001 yılında Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümünde doktora öğrenimime başladım. Prof. Dr. Cevat BAŞARAN ve Doç. Dr. Cumhur TANRIVER danışmanlığında “Mysia Bölgesi Kültleri” konulu tezimi hazırlamaktayım.

04.01.2002 tarihinden itibaren Atatürk Üniversitesi Fen –Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü’nde araştırma görevlisi olarak çalışmaktayım.

Arş. Gör. Şengül Dilek FUL

Yayınlar ve Bildiriler:

-“Klaros 2002 Yılı Kazı, Restorasyon ve Epigrafi Çalışmaları”, (N. ŞAHİN, C. TANRIVER, I. ŞAHİN, A. ERSOY, D. S. AKAR, S. AKAT ile) 25. Kazı Sonuçları Toplantısı, C 2, 2003, 73-86.

-“Parion Kazısı 2005”, (C. BAŞARAN, A. Y. TAVUKÇU, Z. A. TAVUKÇU, A. TEMÜR ile), 28. Uluslar arası Kazı Araştırma ve Arkeometri Sonuçları, C 2, 2006, 609-628.

- “Antik Dönem Lydia Panegyrisleri” Doğudan Yükselen Işık Arkeoloji Yazıları, Atatürk Üniversitesi 50. Yıl, 2007, 443-451.

Konferans “Antik Dönemde Kehanet” Atatürk Üniversitesi Kültür Merkezi-2003.

Panel “Arkeoloji Günleri 2004- Yazıtların Arkeolojideki Yeri ve Önemi” A. Ü. Kültür Merkezi-2004.

Konferans “ Antik Devirde Kölelik” A. Ü. Kültür Merkezi-2005.

Bilimsel Etkinlikler:

-1990 yılı Prof Dr. Ömer ÖZYİĞİT başkanlığında Foça Kazısı.

-2002 yılı Prof. Dr. Nuran ŞAHİN başkanlığında Klaros Kazısı.

-04.09.2002-10.09.2002 tarihleri arasında Doç. Dr. Mehmet KARAOSMANOĞLU başkanlığında “Erzurum Bölgesinin Geç Kalkolitik Çağdan Demir Çağların Sonuna Kadar Olan Yerleşimlerin Tespiti” konulu yüzey araştırması.

-2005, 2008 yılı Prof. Dr. Cevat BAŞARAN başkanlığında Parion kazısı.